

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

A TIZEDIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ
ÉS
NEGYEDIK MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLA
ELŐADÁSAI ÉS IRATAI

TAPOLCA-1995.

Budapest * Zürich
1996

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

A TIZEDIK MAGYAR ÓSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ
ÉS
NEGYEDIK MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLA
ELŐADÁSAI ÉS IRATAI

TAPOLCA-1995.

Budapest * Zürich
1996

Tisztelt Vevő!
Tisztelt Olvasó!

Rajtunk kívülálló okokból a jelen kiadvány olvasó-lektori ellenőrzés nélkül került a nyomdába. Mivel anyagi eszközeink rendkívül szerények, ezért eltekintünk az újradástól. A hibák többnyire nem zavarják a mondanivalót, néha teljesen nyilvánvalóak. Kérjük és reméljük szíves megértését.

Tisztelettel a
Nyomda Szerkesztő

Budapest, 1996. május 31.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesül a magyar őstörténet kutatását.

Zürich Kanton és Zürich városa 1986-ban az FD 16.10.86/10 506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. A magyarországi tagozatot, az APEH Fővárosi Igazgatósága pedig 1992. február 12-én kelt (ügyiratszám: 7120270524) közérdekű kötelezettségvállalás pénzeszközeinek kezelésére kijelölte (közérdekű intézmény). Az Egyesület részére tett pénzádomány az adakozó adóalapjából levonható.

Az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartják fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet. Az Egyesület és a Tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják.

Az Egyesület évente más-más országban magyar őstörténeti találkozót rendez, főleg szakemberek részvételével. Szakemberek számítanak mindazok, akiktől a Találkozó Titkársága előadást elfogad. Az előadó és az előadás megítélésénél a Titkárságot kizárólag a Találkozóra szóló meghívóban foglalt szakmai szempontok vezetik. Az Egyesület négy alkalommal magyar történelmi iskolát is szervezett, 1995-ben ez is Tapolcán volt.

A jelen könyv a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által szervezett Tizedik Magyar Őstörténeti Találkozón és a Negyedik Magyar Történelmi Iskolán elhangzott előadásokat tartalmazza. Megjegyzendő, hogy a műsorban szereplő néhány előadás szövegével nem rendelkezünk, így kötetünkben is kimaradt.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Schweiz-8047 Zürich, Postfach 502.
Postcheckkonto: Zürich 80-36214-1

Köszönet illeti a Nemzeti Kulturális Alapot
a kiadvány nyomdaköltségeinek fedezéséért

Ezen könyv szerzői valamennyien ellenszolgáltatás nélkül vettek részt a Találkozón,
oktattak az Iskolában és munkájukat az Egyesület rendelkezésére bocsátották.
Fizetségük legyen a nemzet hálája!

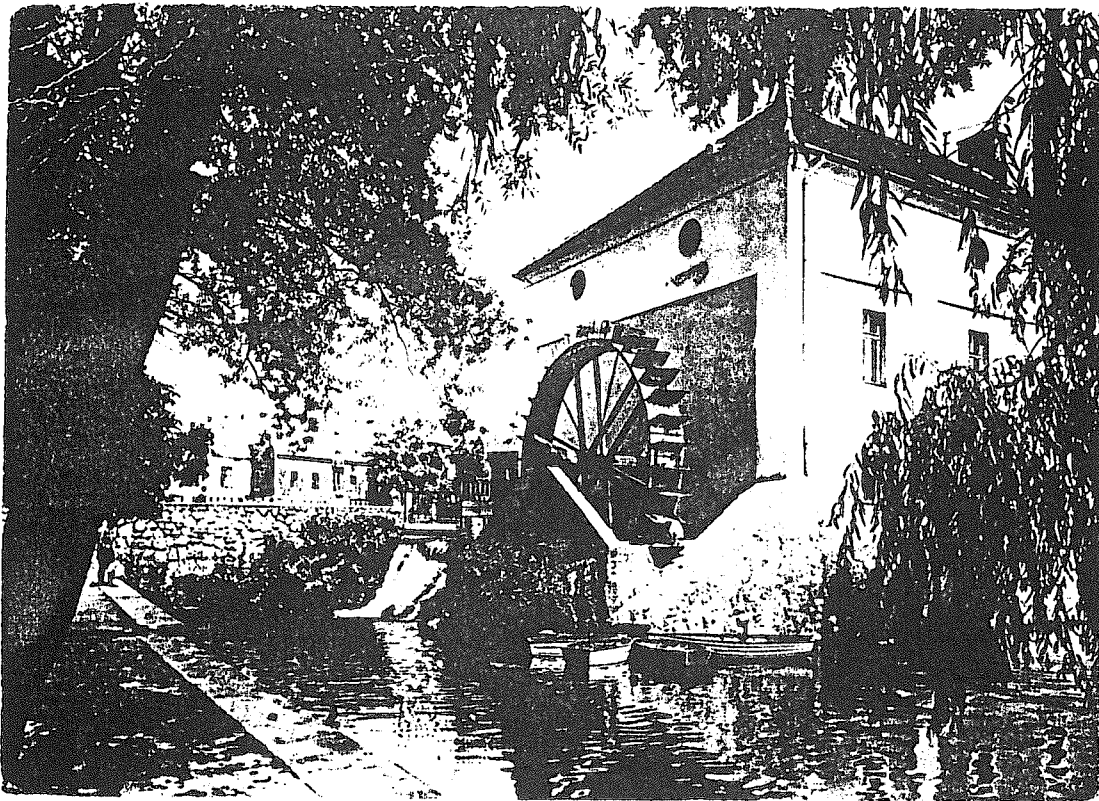
Az előadások közlési joga a Szerző és az Egyesület közös tulajdona

Sorozatszerkesztő: Csihák György a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke
A kiadvány készült: ezer példányban
ISBN 96385274-8-x

Felelős kiadó: Magyar Történelmi Iskola Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Magyarországi Tagozata, Baku nyomda
H-1212 Budapest, Kossuth Lajos utca 106/a
Nyomdai munkálatok: Károlyi & Társa BT

A rendezvény védnöke:

Claudio Caratsch Svájc magyarországi nagykövete
Dr. Csihák György a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke
Csoóri Sándor a Magyarok Világszövetségének elnöke
Dr. Kolber István a Somogy Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke
Dr. Mikó Jenő a Szlovák Köztársaság Református Gyülekezeteinek püspöke
Sántha Pál Vilmos Hargita Megye Tanácsának elnöke
Sibak András Tapolca Város polgármestere
Dr. Szendi József a Veszprémi Római Katolikus Egyházmegye érseke
Dr. Szita Károly Kaposvár megye jogú város polgármestere
Dr. Tabajdi Csaba miniszterelnöki hivatal politikai államtitkára
Dr. Zongor Gábor Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke

ELŐLJÁRÓ

AZMTE 4. Magyar Történelmi Iskolájának, jelenleg egyben jubiláló 10. Magyar Őstörténelmi Találkozójának már jeles hagyományai vannak. E találkozók kezdetben külföldön, utóbb Magyarországon kerültek megrendezésre. Sajátos próbálkozásnak tekinthető az idei, párhuzamos, dupla rendezvény: Találkozó és Iskola, egy időben, egy helyen.

Ezek a rendezvények az évek során sokféle változáson mentek át. A résztvevők, illetve a hallgatóság is részben változott időről-időre. Elmondható viszont, hogy mind az előadók, mind pedig a hallgatóság soraiban is kialakult egy „kemény mag”, amely folyamatosan jelen van, s sajátos színt, hangulatot kölcsönöz ezeknek a rendezvényeknek.

Ezen eseménysor az évek során egyre inkább letisztult, a szakmai színvonal egyre magasabb lett.

A jelenlegi gazdasági helyzetben nem kis feladat az adott rendezvényeknek, színvonalas megvalósítása. Ezért támogatóinkat illeti a köszönet. Nem kis feladat azonban szakmai szempontok, illetve az újabban felmerült hallgatói igényeknek megfelelően kialakított műsor létrehozása sem, a kezdettől fogva érvényesülő célkitűzések folyamatos képviselése.

Változatos, sokrétű ismereteket kívánunk nyújtani minden résztvevőnek. Az eddigi gyakorlatnak megfelelően elsősorban olyanoknak, akik nem Magyarországon élnek. Az ő képzésükben is folyamatosan nehézségek merültek fel, tanulmányaik során általában egyáltalán nem találkozhattak a valós magyar történelemre vonatkozó ismeretekkel. Sokszor nehezen jutnak megfelelő szakirodalomhoz még napjainkban is.

Remélhetőleg egyre bővülő hazai és külföldön élő hallgatóság előtt lehetőségünk nyílik magas színvonalú jeles előadók sorával múltunk jobb megismertetésére továbbgondolására. Idén elsősorban a különféle Kárpát-medencében élő népek kialakulására, fejlődésére stb. fordítva a fő hangsúlyt.

Pandula Attila
egyetemi adjunktus
az Iskolavezetőség elnöke

12

ZÁRSZÓ

TISZTELT ELNÖK ÚR, BARÁTAIM, A GYÜLEKEZET!

Agy érzem, hogy e sok országból érkező hallgatóság és előadói kar összeforrt egy gondolat jegyében, a magyar nép szolgálatának ügyében. Közös eszmei célokért tevékenykedő gyülekezetté vált. A magyar nép megpróbáltatásai – határokon innen és túl – még nem értek véget. Igen sokféle hatás – tudatosan vagy öntudatlanul – megpróbálja aláásni nemzeti tudatunkat. A magyar nemzethez való hitünk megerősítésében, a még ránk váró veszedelmek kivédésében erős nemzeti öntudatra lesz szükségünk. A történelmi tudat súlyát, jelentőségét egyre jobban érzem. Mint történelemtanár, ennek a tudatnak vagyok hivatalos, de méltatlan szolgálója immár 43 éve.

Megbízatom úgy szól, hogy foglaljam össze mind az őstörténeti találkozó, mind a történelmi iskola mondandóját, adjak értékelést. Ennek sokszínűségét visszaadni – képtelenség.

Sok-sok tudományos eredmény, hipotézis, sajátos összegzés csak később fog még bennem aktív tudássá formálódni. Nemcsak arról van szó, hogy az előadások anyaga rendkívül sokszínű. Ezt majd olvashatjuk – egyesületünk elnökének és az egyesület áldozatának, valamint védnökeinknek jóvoltából – könyvalakban. Számomra a hozzászólások, amelyek sokszor kiselőadások, korreferátumok voltak, ugyanígy gazdag tényanyaggal és gondolati tartalommal bírtak. Jó lenne ezeket is – tömörítve – kiadni. Tartalmi összegzésként a legszívesebben csak annyit mondanék: nagyon sokat tanultam. Hálásan köszönöm minden előadó kollégának az igen gondos és lelkiismeretes felkészülést. A X. Magyar Őstörténeti Iskola célkitűzése volt, hogy a Kárpát-medencében rövidebb vagy hosszabb ideig megtelepedett nagyobb népekről összegezetten tájékoztatást adjon Kr.e. a II. századtól a Kr.u. a XIII. századig, a dákoktól a románokig. Sajnálatos, hogy egy jelentős népről, a Kárpát-medencében megtelepedett szászokról nem hangzott el előadás. A felkért előadó történész hirtelen elhunyt. Megfelelő színvonalú előadóról már nem tudtunk gondoskodni. A felkészült előadókon kívül nagyon-nagyon köszönöm a hallgatóság intenzív érdeklődését, figyelmét. Nekem is – és gondolom minden előadónak – ez a legértékesebb fizetség, ha megszenvedett, megküzdött eredményeire, gondolataira odafigyelnek.

Mégis, az összegzés nehézségeinek érzékeltetésére a legutolsó, szombat esti áttekintő megbeszélésünkre kell utalnom. Az előadásokon kívül ilyenekből is sok volt. Megbeszélésünk kiindulópontját a Pozsonyban élő Csámpai Ottó szociológus előadása adta. Mi mindent is kell most sürgősen, vagy a későbbiekben folyamatosan megoldanunk? A hozzászólások, a ki egészítések két irányba mutatnak. Egyik, hogy legyenek elhivatott vezetői az országnak – Németh László szavaival – szélesebb körben fogalmazva – az írástudók felelősségét hangsúlyozta. A kassai régész, Lukács József szavai tették rám a legnagyobb hatást, nehéz lenne a gazdag tartalmi hozzászólást összegezni. Igazságát elismerve, csak Deák Ferencnek 1861-ben elhangzott szavaival tudok válaszolni: „Amit a hatalom és erő elvesz, azt idő és kedvező szerencse visszahozhatják, de amiről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése nehéz és kétséges.”

Az esti megbeszélésünk hozzászólásainak másik típusa az volt, amit Oláh József, székelyudvahelyi orvos indított el. Ő azt mondta, hogy belsőleg is meg kell újulnunk, nem csak felülről kell várunk a megváltást. Nem merjük vállalni a gyermekneveléssel kapcsolatos áldozatokat. Népünk fogy határokon innen és túl. Alkoholizmus, öngyilkosság, s van még továbbá néhány „népbetegség”, ami pusztítja népünket. Igazságát Zrínyi Miklós szavaival tudnám aláhúzni: „Ihol az emésztő tűz, ihol a veszedelem”. E gondolatkörhöz kapcsolódik Sánta Pál Vilmosnak, Hargita megye közgyűlése elnökének vezérgondolata, amit pénteki bemutatkozó előadásában fejtett ki. Ő egyetlen védnökünk, aki személyes megjelenésével is megtisztelte összejövetelünket. Ő a határokon túli magyarság önkormányzatának, annak megteremtésének fontosságáról beszélt. Hemingway könyve jut eszembe: „A harang értünk is szól.” Nem élünk a formálódó demokráciánk intézményi lehetőségeivel, visszahúzódóak vagyunk, passzívak vagyunk. Várjuk, hogy a „felsőbbség” számunkra megsüti a galambot. A harc nem ér véget. Esti megbeszélésünkön nagy hatást gyakorolt rám a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnökének a hozzászólása, a svájci példa, hogy e régi domokráciában még ma is, hogyan kell harcolni a démosz jogainak biztosításáért. Nemcsak Svájcban volt demokrácia, nálunk is volt nemesi, majd városi önkormányzat. Még a szőlőhegyeknek is megvolt az önkormányzata, csak az elmúlt 40 évben próbálták ezt emlékezetünkben kitörölni. Merjünk cselekedni. Itt is e kis trianoni hazánkban.

Ennyit – összegzésként. Tisztelt Gyülekezet, kérem fogadja el a történelemtudományok hivatalos és méltatlan szolgálójának e töredékesre sikerült összegzését.

Dr. Kováts Zoltán
az őstörténeti találkozó elnöke
az Iskolavezetőség társelnöke

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÖRÖKSÉGE

A ZMTE 10. Magyar Őstörténeti Találkozójának és a 4. Magyar Történelmi Iskola zárónapján,
1995. augusztus 20-án a tapolcai plébániai templomban tartott
SZENT ISTVÁN NAPI SZENTMISE keretében mondott beszédet

Ft. Tüttő György, pápai prelátus, az angliai római katolikus magyarok főlelkésze.

Az idei Szent István ünnep jelentőségét kidomborítja az a tény, hogy ebben az évben, 1995-ben emlékezünk meg István király és Gizella bajor hercegnő házasságának 1000-ik évfordulójáról, és a másik nagy szent királyunk Szent László halálának 900-ik évfordulójáról. Amint a kereszténység kezdetén a Szent Család – Jézus, Mária és József – jelzi a keresztény életközösség alapját, ugyanúgy a magyar kereszténység kezdetén látjuk a példaadó ideált a „magyar szent család”-ban, Szent István, Boldog Gizella és Szent-Imre meghitt otthonában. Szent Lászlóban pedig a szent istváni örökség megmentőjét tiszteljük, s erre majd kitérek beszédemben.

A mai ünnepi evangélium a sziklára épült házról szól, amely meg tud vívni a viharokkal. Szeretjük e képpel jellemezni államalkotó Szent István királyunk művét, amikor közel ezer évvel ezelőtt a magyar házat a keresztény hit és erkölcs sziklájára építette. Jöttek történelmünk nagy viharai, a tatárjárás, törökdhülés, Habsburg, német és szovjet elnyomás. Bizony, néha alaposan megtépázták ezek a viharok a magyar ház falait, de az nem dőlt össze, még vagyunk. Kívülről jött viharokkal dacoltunk, vértett a nemzet, pusztult a magyar, sokszor Nyugat védelmében, bár nem sok köszönetet kaptunk érte.

Most belső viharok és zivatarok emésztik a magyart, s néha azt érzi az ember, hogy szikla helyett népünk homokra akarja építeni házát, ami előbb vagy utóbb összedől. Még a számunk is csökken, hisz hivatalos adatok alapján 1980 óta kisebbedik a magyarság létszáma. Több a koporsó, mint a bölcső. Ha ez a folyamat így megy tovább, a jövő évszázad közepére már csak 6 millió magyar lesz, nagyobbrészt öregek, kihalásra ítélve. Ha netán újabb külső viharok támadnának ellenünk, gondoljunk csak a nem éppen barátságos szomszédainkra, nem merek gondolni a végső kimenetelre.

S ha a magyar lelkiség, a hit és az erkölcs világát vizsgáljuk, megdöbbenő helyzetképet kapunk. A Magyar Statisztikai Hivatal közlése alapján a magyarság 25%-a nemhívőnek és ateistának vallja magát, s manapság ezek a hangadók Magyarországon. De azt se felejtjük, hogy a magyar keresztényeknek csak kb. 10%-a gyakorolja vallását rendszeresen. És ha mindehhez hozzáadjuk az erkölcsi és szociális betegségek szomorú statisztikáját, az öngyilkosságok, a kábítószer fogyasztók, a fiatal bűnözők, stb. egyre növekvő számát, nagyon lesúlytó képet kapunk.

Mind e sötét kép ellenére mégis bízunk abban, hogy a Magyarok Nagyasszonya pártfogása alatt – akire első szent királyunk örökségül hagyta országát, népét és koronáját – és a magyar szentek érdemeiért, a jó Isten nem engedi nemzetünk pusztulását.

Ehhez a bizalomhoz és hithez viszont szükséges, hogy világosan lássuk, mi az a szikla, amire Szent István alapozta a magyar nemzet házát, s amelyen biztosítható a magyar ház jövője is.

A múltban, még a régi időkben is, azt akarták velünk elhítenni, hogy a kalandozó, pogány magyarok egy egységes, békés és keresztény Európát zavartak meg idejövételükkel és betöréseikkel. Azt hiszem, sok tekintetben újra kell írunk történelmünket, amit jó részben mások írtak rólunk. A magyar honfoglalás ideje alatt Európa minden volt, csak nem békés és egységes. Nagy Károly birodalmának szétesése után belső törzsi és kiskirályi harcok, hatalmi vetélkedések, gyilkosságok és bosszúhadjáratok jellemzik a nyugati országokat, s nem annyira a magyarok, hanem hol vikingek, hol normannok, hol pedig a varégnak nevezett dán, norvég és svéd hadak zaklatták Európát rabló-hadjárataikkal. Délen az Iszlám hadai hódítottak, Spanyolország és Portugália nagyrészt az ő fennhatóságuk alatt volt. Angliát pedig hol a szászok, hol a dánok, hol pedig a normannok szállták meg.

A honfoglalás kori Európát még kereszténynek sem lehet igazán nevezni, ha meggondoljuk, hogy 882 és 992. között, a honfoglalás ideje és a magyar királyság megalapítása közötti időszakban, az úgynevezett „sötét középkorban” 8 pápát gyilkoltak meg, többnyire vetélytársaik részéről, vagy bosszúból. Az egész nyugati Egyház a hanyatlás útján járt, miközben Bizánc, a keleti keresztény birodalom akkor maga volt a rendezettség és példaszerűen tökéletes államszervezet. Vándorlásuk alatt a magyarok kapcsolatba kerültek a keleti kereszténységgel az örmény és más keleti népek révén. Az előbb említett nyugati kereszténység igazán nem lehetett vonzó hatással a honfoglaló magyarokra, hogy Bizánc helyett a nyugati keresztény országok hitét válasszák. A való igazság az, hogy Géza fejedelem, s főleg Szent István sem Keletet, sem Nyugatot választotta, mert mindkét oldalon az államhatalmak igyekeztek az Egyházat a maguk uralma alá vetni, hanem az igazi szikla-alapot választották, a tiszta evangéliumi krisztusi hitet.

Hogyan történt ez? A 10. század közepe táján indult el a Cluny-i bencés apátságból az a vallási megújulás, amely lassan áthatotta az egész nyugati keresztény világot. Ez a megújulás a 12. században érte el tetőfokát. Isteni gondviselésnek tulajdonítható az, hogy a magyarság ezt a megújult keresztény hitet tette magáévá, Géza és István által meghívott bencés misszionáriusok által. Szent István levelezésben volt a clunyi apáttal. Jövőre ünnepli Pannonhalma, a bencések magyar Monte Cassino-ja, a magyar keresztény nevelés fellegetvárának ezer éves fennállását.

Szent István Imre fiához intézett Intelmei ezt az evangéliumi keresztény hitet sugározzák, s a leírások alapján, az ő személyes példája és élete is ezt tükrözte. Az a magyar nép, amely pogányságában is Isten-hívő volt, s mivel oly közel volt a

természethez, Isten művéhez, alkalmas volt a tiszta keresztény hit befogadására, ha voltak is olyanok, akik ragaszkodni akartak az ősi valláshoz. De Szent István felismerte, hogy a magyarságnak csak akkor lesz jövője, ha a hitében megújódott keresztény Európának tagja lesz.

II. Szilveszter pápa is ennek a megújódott Egyháznak a főpapja, akitől Szent István kérte a magyar keresztény királyság elismerését. Arról vitatkozhatunk, hogy koronát kért-e vagy sem. Komoly indokok vannak arra, hogy itt nem koronaküldésről van szó, hanem a magyar keresztény uralkodó Róma általi elismeréséről. Ezzel István nem azt célozta, hogy elismeresse magát a nyugati keresztény világ előtt, hanem ellenkezőleg, hogy megerősítse azt a pápaságot, amit addig a politikai hatalmak saját maguk szolgálatára akartak használni. Más szóval, mi nem becsöppentünk egy békés, keresztény, egységes és rendezett Európába: mi segítettük azt megteremteni. A keresztény, egységes Európa a mi munkánk eredménye is. Szent István állam- és egyházrendező munkássága, szigorú, de igazságos törvényhozásai egy oly szilárd és békés országot teremtett, amelynek nem volt példája az akkori Európában. Egyetlen középkori uralkodóház nem adott annyi szentet az Egyháznak, mint az Árpádház.

A pogány magyar törzsek vérszerződését egy másfajta vérszerződés tökéletesítette, a Krisztus vére által létrehozott szövetség köteléke, a keresztény hit. Ez az a szikla, amire Szent István építette a magyar nép házát.

Hogy mondhatom akkor, ahogy beszédem elején tettem, hogy a jelen pillanatban ez a szikla-alap válságban van? Hogy ezt igazán megértjük és elfogadjuk, ismét a múltba tekintünk vissza, szem előtt tartva azt, hogy a mai Szent István ünnepet Szent László király halálának 900-ik évfordulója alkalmával tartjuk, aminek nagy jelentősége van a magyar nép jövőjét illetően.

Szent László nagy jelentőségét a magyar történelmi hivatásunk szempontjából csak akkor tudjuk igazán értékelni, ha visszapillantunk uralkodását megelőző negyven évre. Erről az időszakról keveset beszélnek szónokaink, pedig rendkívülien fontos tényező a magyar történelemben.

Szent István 1038-ban történt halálát követő időszak szinte baljóslatú hatóerővel bír az egész magyar történelemre és a magyar sorsra. Mi történik akkor, ha egy nép meghasonlik hitében, királytiszteletében, nemzeti öntudatában? Negyven évig tartó pártviszályok és külső-belső küzdelmek válságba sodorták Szent István örökségét. Negyven év alatt a magyar trón nyolcszor cserélt gazdát. Három királyt felkelés fosztott meg trónjától és életétől. Péter királyt nádorispánja űzi el a trónról, s a forradalom őt teszi királlyá Aba Sámuel néven, de aztán a német császár ismét Pétert ülteti a trónra. Ezzel az ország a németek hűbéres tartománya lett. Ugyanez történt Salamon királlyal is. András király, akit Kievből hívtak vissza a magyarok, a németek elleni sorsdöntő küzdelem előestéjén baleset áldozata lett. Testvérháborúk sorozata, a nép szétforgácsolása és a betörő német, kun, besenyő és más hadak pusztításai következtében a magyarok száma egyre kevesebbé zsugorodott. Koppány fia, Vata és hada a magyarok keresztény hitét támadta és rombolt templomokat, ölt papokat, kiűzte az idegeneket. Szent István műve valóban nagy veszélyben volt. S végül a közrend és a tulajdonjog is teljesen felbomlott, lopott mindenki, aki csak tudott.

Szinte a csodával határos, hogy Szent László meg tudta menteni és befejezni Szent István művét. Egy erős, független, jogrenden és a keresztény világnézetben alapuló társadalmat és nemzetet teremtett, és ezzel Szent László megfogalmazta a keresztény magyarság európai küldetését. Szoros barátságot kötve a lengyelekkel és a horvátokkal, sőt Bizánccal is leánya, Szent Piroska révén, akit a császár feleségül vett, majd a német császár tiszteletét is megnyerve, Magyarország lett a nyugati kereszténység és civilizáció fő védőbástyája, a világot meghódítani szándékozó tatárok és törökök ellen. Ez olyan küzdelmet jelentett, amiben az ország népe elvérzett. Bár többször talpra állt, de amikor a belső megosztás, pártoskodás, vallási megosztottság, külső hatalmak erőszakos önkényuralma támadta a magyar ház falait, a magyar küldetés csak tragédiák árán valósulhatott meg. Jött Mohi, Mohács, Budavár, Majtény, Világos és Trianon, de hozzáadhatjuk Yaltát és Potsdamot is.

A 11-ik század tragikus negyven éve szinte megismétlődött a mi korunkban is, és nem hiszem, hogy ecsetelnem kell a párhuzamot, amikor a széthúzásra, pártoskodásra, az erkölcsi és vallási értékek, valamint a tulajdonrend felbomlására gondolunk; amikor a magyar a magyarnak lett ellensége, amikor a magyar nép más hatalmak hűbéreseként nyomorgott.

Álmodhatunk-e egy új Szent Lászlóról, aki meg tudná menteni Szent István örökségét, aki össze tudná fogni a magyarságot, aki példájával tudna lelkesíteni, és aki tudná a magyar népet visszavezetni az új pogányságból az Isten-, felebarát- és a hazaszereteten alapuló keresztényi és nemzeti öntudathoz, élethez? Ha ez nem történik meg, nem tudom, milyen magyar jövőbe reménykedjünk. Ha nem is számíthatunk egy második Szent Lászlóra, de ő megmutatta az utat, amit követhetünk. Az ő kérésére avatta szentté az Egyház Istvánt, Imrével és Gellért püspökkel 1083-ban, azt a királyt, aki megvakíttatta nagyapját, Vazult, s aki száműzte édesapját, Bélát, az országból. Ez a keresztényi megbocsátás, kiengesztelődés szép példája. Ha a mai magyarság is megtalálja újra a keresztényi kibékülés, egység, Isten- és hazaszeretet útját, akkor lesz jövőnk. Ma Szent István ünnepén, bízva a Magyarok Nagyasszonyának, a Boldogságos Szűz Máriának pártfogásában és a magyar szentek közbenjárásában, szívből jövő imánk, a nemzeti imánk szavai legyenek: „Isten, áldd meg a magyart!”

TARTALOMJEGYZÉK:

ELŐJÁRÓ	7
ZÁRSZÓ	9
SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÖRÖKSÉGE	11
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich) Östörténetünkről	17
FEJES PÁL (Szeged) A „szólétra-elv”: a fordítás általánosítása	23
TIMARU-KAST SÁNDOR (Ingelheim) A kelta-magyar „rokonság” nyelvünk tükrében	29
CSAJÁGHY GYÖRGY (Pécs) A felgyői avar síp és történeti háttere*	75
SZEKERES ISTVÁN (Budakalász) A „koraavarok” nyelve	139
SZEKERES ISTVÁN (Budakalász) A „későavar” jelrendszer vizsgálata	145
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi) A 895. évi honfoglalás katonai kérdései	153
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest) A 895. évi honfoglalás népei	157
HENKEY GYULA (Kecskemét) Zoborvidéki és dunamocsi magyarok etnikai embertani vizsgálata	161
LUKÁCS JÓZSEF (Kassa) Hernátmenti avarság II. ¹	177
UZSOKI ANDRÁS (Balatonfüred) Királyi temetkezőhely a tihanyi apátsági templomban	201
C. TÓTH JÁNOS (Budapest) Szent István törekvései a magyar és a keresztény kultúra egységének megteremtésére	205
CSÁMPAI OTTÓ (Pozsony) Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században ¹	211
FÜGGELÉK	
Levelek	219
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története X.	227

A RENDEZVÉNY JEGYZŐKÖNYVE	231
Az őstörténeti találkozó előadásainak tartalmi kivonata	232
NYILATKOZAT	240
HÁZIREND	240
X. Magyar Őstörténeti Találkozó műsora Tapolca, 1995. augusztus 13-20.	241
IV. Magyar Történelmi Iskola műsora Tapolca, 1995. augusztus 13-20.	242
SAJTÓKÖZLEMÉNY	244
FELHÍVÁSOK, MEGHÍVÓK	245
STATISZTIKÁK	251
A Nyolcadik és Kilencedik Magyar Őstörténeti Találkozó évkönyvének tartalomjegyzéke	253
A ZMTE EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI	255
ELŐKÉSZÜLETBEN	255
KÖNYVTERJESZTŐINK	256
INFO	257

AZ ELŐADÁSOK TELJES SZÖVEGE

ÓSTÖRTÉNETÜNKRŐL

A tudomány tipikusan olyan dolog, amelyet csak alulról fölfelé lehet építeni. Megtévesztő lehet az a tény, hogy gyakran megfigyelhető a tudományos életben ennek a fordítottja: először valamiféle elmélet születik és ezt követi az adatok kiválogatása aszerint, hogy alátámasztják-e az elméletet, vagy a kutatást csak abba az irányba viszik, ahonnan az elméletet alátámasztó adatot remélik. Ha az adat nem támasztja alá az elméletet, akkor igyekeznek az adatot agyonhallgatni, megsemmisíteni, az adat ismerőjét nevetségessé tenni, esetleg szintén eltüntetni, mondjuk csak az adott szakmából. Aki a tudományban így viselkedik, azt nevezhetjük álmodozónak, dilettánsnak. Ebből a szempontból tárgyaltan az illető neve, tudományos vagy más egyéb rangja, foglalkozása.

Mi állapodjunk meg abba, hogy csak az a tudomány, ami az ismert és valóságos adatok összességén alapul.

Mai ismereteink szerint a világmindenség végtelen. Mivel egyenlőre azt kell feltételezzük, hogy az ember felfogóképessége véges, ezért sokan vitatják azt, hogy az ember egyáltalán valaha fel tudja majd fogni, meg tudja majd érteni a világot a maga bonyolult teljességében.

A tudomány elsődleges dolga a világ megismerése és megértése. Miután minden tudomány alapja a valóság, az objektív adat, ezért elsődleges feladatunk az adatgyűjtés és az adat ellenőrzése abból a szempontból, hogy valóságos-e? A rendelkezésünkre álló, valamennyi valóságos adat alapján a tudomány feladata tudományos hipotézis, tudományos feltételezés, tudományos világkép felállítása. Ez hasonlít a mozaikkészítéshez. Létezik egy teljes világ, amelynek minden adatát talán sohasem fogjuk megismerni, de rendelkezünk egy bizonyos mennyiségű adattal, aminek alapján a tudomány meg kell kísérelje a teljes kép felvázolását. Ez az a kép, amit az iskolákban tanítani kell, ha a tudomány tisztességes. Az természetes, hogy a szakembernek fenntartásai lehetnek az adott képet illetően, hiszen ő tudja, hogy az általánosan elfogadott tudományos világkép, legjobb esetben is csak valamelyes megközelítése a valóságnak. A tanuló viszont tartozik megtanulni az egyszerűt, mert ez vezet oda, hogy a párhuzamosok sohasem találkoznak – illetve, hogy a párhuzamosak a végtelenben akár többször is metszhetik egymást.

Ide tartozik egy erkölcsfilozófiai gondolatsor. Az iskolában mindig tanítani kell egy tudományos világképet, de az nem lehet hazug. A tanulókkal világosan közölni kell, hogy mi az ellenőrzött, valóságos adat, amit tehát tudunk, és mi a feltételezés, ami újabb adatok feltűnésével változhat. Az sem mentség, hogy „parancsra tettem”. Legutóbb a második világháború borzalmaival elemzendő tisztázta az emberiség, hogy az ember végső soron saját lelkiismeretének tartozik felelősséggel. A saját lelkiismeret viszont csak az egyetemleges és örökérvényű emberi magatartásszabályoknak lehet alávetve. Ezeket a szabályokat Európában, az elmúlt kétezer évben a – Jézus tanításán alapuló – keresztény erkölcs szabja meg. Eszerint vétkezni lehet gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással. Tehát, például gyilkolni még parancsra sem szabad; hazudni se – de hazugság az is, ha tudatosan elhallgatjuk az igazságot, vagy az igazság egy részét. A féligazság teljes igazságként való hangoztatása is hazugság.

Tehát, a tudományban első lépés az adatgyűjtés és ennek alapján a tudományos világkép felvázolása és ismertetése. Ha új adatot találunk, akkor meg kell vizsgálni, hogy az adat valóságos-e, s ha igen, akkor meg kell kísérelni beillesztését tudományos világképünkbe. Ha ez nem sikerül, akkor nem az az eljárás, hogy az adatot tagadjuk, agyonhallgatjuk, előhozóját nevetségessé tesszük, dilettánsnak, sőt ellenségnek nevezzük, hanem a tudományos világképet kell úgy megváltoztassuk, hogy ez az új és valóságos adat szervesen a képbe illeszkedjék. Ha a tanár figyel a fejleményeket és tisztességesen tanít, akkor ilyenkor az iskolában sincs baj. Bajt tehát nem az új adat, vagy az adat felmutatója okoz, hanem azok az ál-szakemberek, akik nem szeretik az újat, vagy ha nem ők találják meg az újat és úgy tanítanak, hogy minden úgy végleges, ahogyan ők azt ismerik és szeretnék ha lenne. Ez a kényelmes és ebből lesz a tudományban a hatalmi helyzet – aminek már semmi köze a tudományhoz.

A tudomány addig él, amíg képes az új adatok befogadására. Ha erre nem képes, vagy ezt nem akarja, akkor dogmával van dolgunk. Ilyen például a vallásos hit, ahol a bizonyítás egyáltalán nem fontos, vagy más természetű, például metafizikus. A tudomány általában logikus tényekkel dolgozik, ezek materialisták, és a feldolgozás módszere általában dialektikus. Természetesen létezik hittudomány is, ahol többnyire feltételeznek egy végső értelmet, egy végső mozgatót, nevezhetjük Istennek, ebben az esetben a dolgokat, az összefüggéseket nem szükséges lépésről lépésre, mondjuk dialektikusan, az anyagi világ feltárt törvényeivel igazolva láttatni, hanem itt, a legtöbb helyen ezek helyébe lép az Isten és a hit.

Természetesen a dolgok a valóságban ritkán ilyen egyszerűek. Az anyagi világ materialista alapú és dialektikus összefüggéseinek kutatói is gyakran eljutnak az Isten fogalmához – éppen a bevezetőben említett véges-végtelen ellentmondás feloldására. Mi jelenleg elégedjünk meg azzal, hogy a tudományban a legtöbb adat valóságának bizonyítása igen bonyolult

feladat. Nem szabad túl gyorsan elhinnünk valamit – mert átesünk a hit világába. Az egészséges kétkedés a tudományban mindig helyénvaló és az a helytelen, ha ezt valaki ellenséges hozzáállásként könyveli el, viszont megértéssel és érdeklődéssel kell fogadnunk minden új adatot, hiszen felületes tudományos világgépünk tökéletesítése a tét.

A tudományt elsődleges két nagy csoportra osztjuk: a természettudományra és a társadalomtudományra. Az ember számára mindkettő egyaránt fontos, hiszen mint élőlény a természet része és mint ember valamely közösség, tehát társadalmi alakulat része. A tudomány mindkét része számos tudományágra oszlik. Nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy a tudomány minden ága egyforma rangú, egyike sem alávetette a másiknak, egyik se írhat elő semmit a másik számára. Az egyes tudományágak rangját nem valamiféle hasznosságuk, képviselőik, művelőik társadalmi helyzete stb., hanem kizárólag a tudományos igazsághoz való viszonyuk, a tudományos igazság feltárása terén elért valóságos eredményeik határozzák meg. Ügyeljünk arra: ha valamely írás azzal kezdődik, hogy ezt és ezt, kizárólag, főleg stb. egy bizonyos tudományág tudja felénk közvetíteni, akkor ami ezután következik, az nagyrészt a félrevezetést szolgálja. A tudomány organikus, szerves egymást feltételező és kiegészítő egész. Ha a tudomány bármely ágát lenézik, vagy előnybe helyezik, annak az egész tudomány látja kárát. Például, egy időben, abból kiindulva, hogy a legtöbb ember a csirke mellét szereti, elkezdtek olyan csirkét tenyészteni, amelyiknek a melle aránytalanul nagyra nőtt. Végül a csirkének akkora lett a melle, hogy nem tudott tőle járni. Így jár a tudomány is, ha egyes ágai, vagy belső részei aránytalanul fejlődnek – vagy valamely tudományos igazság feltárásában aránytalanul nagy szerepet kapnak.

Hangsúlyozni kell azt is, hogy minden tudományág joga, sőt kötelessége saját tudományos kutatási módszerét kidolgozni és az ezzel a módszerrel feltárt és bizonyított igazságot közkinccsá tenni. Éppen így, joga és kötelessége minden tudományágnak a másik ág által feltárt igazság megkérdőjelezése, vagy alátámasztása a saját módszerével feltárt igazság alapján. Ezt nevezzük a kutatásban komplex módszernek.

Ebből az is következik, hogy bármely tudományág által tudományos igazsággént hirdetett világgépet a többiek alátámaszthatják de megkérdőjelezhetik. Annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy az objektív igazsághoz járunk közel, minél több tudományág jut egy azonos dolog megítélésében azonos, vagy egymáshoz nagyon közelálló, egymást támogató, vagy kiegészítő eredményre a saját, különleges vizsgálati módszere segítségével. És fordítva: ha egy tudományág teljes, vagy részleges igazsággépet a többiek nem támasztják alá, sőt azzal ellentétes eredményre jutnak, akkor minél több az ellenbizonyíték, annál inkább tartozik az adott tudományág a saját eredményét is kételkedve fogadni, és módszereit, valamint eredményeit újabb vizsgálat alá vetni. Ide tartozik az a tény is, hogy a tudomány nemcsak a saját igazságai dolgában, hanem vizsgálati módszereit illetően is állandóan változhat, ezért nemcsak az egyes tudományágak tanulhatnak egymástól, hanem az adott tudományág is állandóan figyelemmel kell kísérje saját ágának helyzetét és eredményeit a világban, sőt: az addig általa tudományos igazsággént elkönyvelt adatainak helyzetét – és végső soron saját tudományos világgépének (hipotézisének) az állagát is.

Ezek után rátérünk közelebbi tárgyunkra, a magyar őstörténetre, de ne gondolja senki, hogy eddig másról volt szó. Kérem, hogy további vizsgálódásaik során, tapasztalataikat vessék össze az előzőekben megadott mércével és eszerint ítéljenek afölött, amit a tudomány nevében bárki kínál.

Természetes, hogy a világ minél régebbi dolgát kutatjuk, annál nehezebb a dolgunk: időben visszafelé az adatok egyre fogynak, a bizonyítás egyre bonyolultabb, amiből az is következik, hogy minél messzebb megyünk a történelemben vissza, annál nagyobb az igény, az egyes tudományágak összehangolt kutatási tevékenységére, az interdiszciplinaritásra.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület bármely iratából mindenki megállapíthatja, hogy az interdiszciplinaritás elvén állunk, minden irányban barátiak és nyitottak vagyunk. Rendezvényeinket a sokszínűség jellemzi. A szakszerűségekre való törekvés mellett, bátran vállaljuk a vitákat, sőt a tévedés lehetőségét is, mert szerintünk csak így tudomány a tudomány. Mí ezt a tudományosságot képviseljük, és az önmagát minősíti, nem egyesületünket, aki ezt elfogadva velünk jön és azt is, aki ezt elutasítva bennünket elkerül.

A földtörténeti kor vizsgálata a természettudomány, az ember történelme a társadalomtudomány tárgykörébe tartozik.

Nemzetközileg korántsem egységesen elfogadott nézet szerint, a történettudomány az ember történetének azzal a részével foglalkozik, amelyről írásos emlékek, bizonyítékok vannak. A történettudomány segítségül hív más tudományágakat, amelyek olyan tudományos módszerekkel rendelkeznek, amelyek segítségével behatolhatunk az emberiség történelmének olyan mélységeibe is, ahonnan – talán csak egyelőre – írásos híradással nem rendelkezünk. Ezek a történettudomány társ-tudományai, egyesek szerint segédtudományai. Ilyen a régészet, az embertan, a növénytan, a zenetudomány, a néprajz, a nyelvészet, stb. Tehát a történettudomány feladata az emberi történet minden korszakára vonatkozó tudományos hipotézis felállítása. Az emberi történet minél régebbi fejezetéről van szó, annál határozottabb az igény a többi tudományág közreműködésére, annál nagyobb szükség van az interdiszciplinaritásra, annál kisebb súlya van a pusztán csak egy tudományág megállapításainak.

Az ember kialakulásával elsősorban a természettudomány foglalkozik, az egyes tudományágak megállapításai sok tekintetben ellentmondóak. Sejtelmünk sincs arról, miként alakult ki a barna, a sárga, a fekete és a fehér ember. Ne feledkezzünk meg az ember létrejöttének és életének ezoterikus, tehát titkos, valamint vallásos tanainak említéséről se.

Az emberiség etnikai embertani csoportosításának mára igen jól kialakult és nemzetközileg egyeztetett rendszere van.

Az emberiség írásosan áthagyományozott emlékezete, tehát az emberiség története, nemzetközileg szintén nem egysége

sen elfogadott nézet szerint az alábbi fejezetekre osztható: őskor, középkor és újkor. Talán a többség az újkort – ami ma is tart – Kolombusszal (a 15. század vége) kezdi, az őstörténetet pedig a Nyugat-római Birodalom bukásával zárja (455), de mondhatnánk, Atilla halálával (453). A közbeeső időszakot nevezhetjük középkornak.

Valamely ma élő nép őstörténetének vizsgálata során természetesen adódik a módszer, hogy a mából visszafelé haladva kutatunk. A magyar esetében, ha elfogadjuk a fenti időhatárokat, akkor nincs magyar őstörténet. Úgy segít ezen a magyar történettudomány, hogy az időhatárt kitolja a Kr. utáni 9. század közepéig, amikor már elég, biztosnak ítélt adat van azokról a néprészekről, amelyekből az a nép kialakult, amelyik ma a Kárpátok övezte medencében él, és magát magyarnak nevezi. Egyesületünk rendezvényein ezt az időhatárt 1301-ben határoztuk meg, amikor – eddigi ismereteink szerint – Álmos családja férfiágon kihalt. Ekkor ugyanis a mi történelmünkben valóban lezárult egy fontos fejezet, viszont így idevehetjük későbbi életünk számos meghatározó elemét: Álmos-Árpád népének honfoglalását, Európa földjén ma is fennálló országok között elsőként megszervezett egységes keresztény királyságunkat, a koronázási jelvényeket, a hatalmas középkori Magyar Birodalom megszervezését stb.

Minden népet külső testi megjelenése, valamint szellemi és tárgyi kultúrája határoz meg. Ezzel meghatároztuk a magyar őstörténet kutatásának fő irányait is, amelyhez esetünkben egy földrajzi tényező is társul. A különböző tudományágak egybehangzó állítása szerint ugyanis a Kárpát-medence igen régóta emberek által lakott hely, ahová folyamatosan érkeztek embercsoportok, főleg a Keleti-Mediterráneum és a nagy eurázsiai puszták irányából.

Meg kell jegyezzük, hogy ez a szó, hogy „magyar” – eddigi ismereteink szerint – írásban először a Kr. u. 14-ik századtól adatolható. Ebből értelemszerűen adódik, hogy ezt megelőző időben magyart emlegetni vagy fordítási hiba, vagy pongyolaság. Helyesebb az eleink, őseink, rokonaink kifejezés. Vizsgáljuk meg ezeket a fogalmakat.

Eleink – elég bizonytalan fogalom. Őstörténeti vonatkozásban eleinknek tekinthetjük például mindazokat, akik a Kárpát-medencében éltek, még akkor is, ha eddigi ismereteink szerint úgy tudjuk, hogy a magyarság kialakításában nagy szerepük nem lehetett. Ilyenek például a kelták, a langobárdok, a dákok stb. Őseinket és rokonainkat is eleinknek tekintjük, de itt már bonyolultabb a helyzet. Az biztos, hogy a gyermek apjával és anyjával rokonságban van, de mi a helyzet a két szülőjével? A néprokosság ennél még bonyolultabb. Vegyük a tárgyilagos, általános meghatározást alapul: a külső emberi megjelenést, valamint a szellemi és a tárgyi kultúrát.

Nincs még egy népeség, amely etnikai embertani szempontból olyan alaposan lenne felmérve, mint a magyar. Jegyezzük meg annak a kiváló magyar szakembernek a nevét, akinek ezt köszönhetjük: Henkey Gyula. Közel negyvenezer ember tudományosan végzett mérése, embertani adatainak feldolgozása és közreadása révén tudjuk tőle, hogy a magyarság több mint fele ma a törökös típusokkal kapcsolatba hozható embertani formát mutatja. Ez igen nagyfokú egységességet mutat, és elsősorban a Keleti-Mediterráneummal és az eurázsiai, nagy lovascivilizációk népanyagával való embertani rokonságunkat bizonyítja. Meglepő módon ez a végeredmény majdnem teljesen megegyezik az Álmos-Árpád népének honfoglalói és az általuk akkor, a Kárpát-medencében talált autochton, őslakosság, jóval kevesebb mérési adatokon alapuló, embertani meghatározásának eredményével. A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a százszázalékhoz még hiányzó százalék nagy része „vegyes” és „meghatározatlan”. Tegyük hozzá, hogy az embertan által megállapított jellemzők rendkívül konzervatívak: évezredekken át alig, vagy csak igen kismértékben változnak.

Az embertan ezen adatainak hitelességét erősíti az a tény, hogy a társadalomtudományok – tehát a szellemi és a tárgyi kultúránk – adatai szinte kivétel nélkül megerősítik néprokosságunk ezen főirányát. A rokonság tudata így élt a magyarság tudatában egészen a múlt század elejéig, mikor is a szkíta (szittyia) ősoktól származtatott magyarság rokonainak tartotta az avarokat és a hunokat – valamennyien a turkok családjába tartoznak.

A múlt század közepe óta fokozatosan a nyelvészet vette át egész Európában az őstörténet kutatás vezetését. Ezáltal egy tudományág olyan területen szerzett vezető szerepet magának, ahol nem illetné meg. Tekintsünk el a nagy, áttekintő részletektől, az érzelmileg is befolyásolt vitáktól, és rögzítsük a magunk számára a legfontosabb tényeket.

A nyelvészet tudomány, valóságos eredményeit tiszteletben kell tartani, az őstörténet kutatására alkalmas tudományos módszertant dolgozott ki. A nyelvészek a nyelveket ragozó (aggliguláló) és hajlító (flektáló), valamint izoláló és inkorporáló fő csoportokba sorolják. A maguk tudományos rendjében kidolgozták a genetikus, nyelvcsaládi leszármazási elvét, amely szerint a magyart az erősen ragozó nyelvek közé sorolják. Az összehasonlító nyelvtudomány eszközével meghatározták például a finnugor nyelvcsaládot, aminek két ágát vallják: a finnt és az ugot. A magyart az ugor ág végére teszik. Kimutatják a magyar nyelvben az erős törökös hatást is, de ez nem áll alapvető ellentétben a fentiekkel, hiszen a turk nyelvek is erősen ragoznak.

A finnugor nyelvészet hatására, ma minden érdemleges, írott anyagban az áll, hogy a magyar finnugor nép, rokonaink a finnugorok. Ezt még kiegészítik azzal is, hogy az egyes finnugor nyelvek a hajdanvolt, egységes finnugor nyelvből származnak, ezt a nyelvet ezen népek ősei egy közös őshazában beszélték, ahol együtt éltek. Nyelvészeti módszereikkel igyekeznek ezt az őshazát meghatározni: az elmúlt negyven év szakirodalmában összesen kilenc helyre. A feltételezett finnugor ősnyelvnek eddig semmi írásos bizonyítéka nincs.

Mindennek gyakorlati következményei is vannak. Évente tartanak finnugor találkozót, van finnugor világszövetség, százötven éve óriási szellemi és anyagi energiát fordítanak a finnugor nyelvek összehasonlítására, kutató expedíciók járnak a finnugor vidékeket, államfőnk felkeresi és testvérként üdvözli a finnugor népeket, rendszeresen nagy finnugor kiállítások,

művészeti rendezvények vannak, napjainkban óriási pénzért egyesek hazalovagolnak, mások hazafutnak a finnugor őshazából, stb.

Addig minden rendben van, amíg egymás kölcsönös megismerése és tisztelete a cél. A baj az, hogy a nyelvészek finnugor szemlélete hatalmi, harci eszközzé vált, és napirenden van minden egyéb nézet és tudományos eredmény hatalmi eszközökkel való eltávolítása.

Vegyük ismét a tényeket.

A nyelvek genetikai, leszármazási elméletét a kutatók többsége mára elvetette – a finnugor nyelvészek nem. Az ember tan megállapítja, hogy a nyelvészeink által legközelebbi nyelvrokonunknak tartott ugorokhoz, embertanilag semmi köztünk, de a többi finnugor néphez se sok. Tehát tudományos igénygel legfeljebb azt szabadna állítani, hogy szerintük a finnugorok nyelvrokonaink – miként a törökös népek is. Sőt, ha szigorúan nyelvészeti vonalon haladunk, akkor szabad fölteni a kérdést, hogy a többi ragozó nyelvet beszélő nép rokona-e a magyarnak, s ha igen, mennyire és ennek milyen történelmi háttere van? Tudvalévő, hogy erősen ragozó nyelv a turk mellett például a japán, a szumér és az ó-egyiptomi is. Sőt, mivel a finnugor nyelvek aránylag fiatalok, pusztán nyelvészeti alapon jogos az a kérdés is, hogy nem éppen egy és ugyanazon – valaha valóban létezett, sőt ismert – régebbi nyelvből valók-e azok a finnugor nyelvekben kimutatott közös szavak és szerkezetek, amelyekre az egész finnugor nyelvészeti rokonság elmélete nagyban épül? Tudvalévő, hogy a nyelv gyorsan változik és cserélhető is. Magyarországon nincs széleskörű összehasonlító nyelvészet. Ahhoz, hogy legyen, legalább száz nyelvet kellene összehasonlítani. Krisztus után ezer táján Európában egy nép volt, a magyar, amelynek saját betűírása volt és ez a rovásírás. A magyar rovásírás közvetlen rokona, ha tetszik előzménye a turk-főníciai, illetve az etruszk-pelazg írás, feltehetően mindkét ág őse az egyiptomi és a szumér írás. A rovásírás a finnugor világban ismeretlen. A rovásírás Magyarországon szinte teljesen kihalt, tudományos kutatóműhelye nincs, pedig jobban kifejezi a magyar nyelv hangzóállományát, mint a latin betűs írás, amellyel a legtöbb európai nyelv csak tökéletlenül írható.

Bartók és Kodály óta tudjuk, hogy egyes népeknek, így a magyarnak is, zenei anyanyelve is van. A mienké igen sajátos, közvetlen párhuzamai ma csak Belső-Ázsiából ismeretesek – ez Du Yaxiong kutatási eredménye. A finnugor zenei világgal mindössze néhány hasonló dallam köt össze bennünket.

Népművészetünkben nyoma sincs a finnugor elemeknek. Nálunk nics fenyő, medve, rénszarvas, sarki róka stb. Ami van, az a Keleti Mediterráneum és Belső-Ázsia felé mutat: oroszán, griff, táltos ló, nap, hold, daru, pálma, tulipán, palmetta stb.

Vegyük az őshazát. Igen nehéz téma. Őshazának tekintjük azt a földrajzi területet, ahol egy nép magja és „mi” tudata kialakul. Lehet ezt szélesebb értelemben is fölfogni – ezért keresik sokan a paradicsomot, mert Ádám és Éva révén mindannyian rokonok vagyunk, a paradicsomban pedig valamennyien együtt voltunk. Vannak bizonyítékai annak is, hogy az ember már kétszázötvenmillió évvel ezelőtt a földön volt, mások az embert hetvenmillió évesnek vallják. Elég nagy az egyetértés abban, hogy az első olyan lény, amelyet már embernek minősítenek, három és fél millió éve hagyott hátra nyomokat, de vannak akik azt is elfogadják, hogy ez akár nyolc-tízmillió évvel ezelőtt történhetett. Egyes kutatók harminc-nyegyzven ezer éves emberi eszközöket igazolnak.

A régészeti kutatások mai állása szerint, az utolsó jégkorszak végét követően, kb. Kr.e. kilencezer táján, legelőször Elő-Ázsiában megkezdődött az emberiség áttérése az élelmiszer termelésre, az úgynevezett új-kőkor kezdetén. Az emberiség rövid idő alatt megszázaszorozódott, majd az egyre javuló termelési feltételek hatására, tovább szaporodott és mind jobban benépesítette a földet. Az emberek keveredtek is – és ez adja az ötletet azoknak, akik az őshazát úgy keresik, mint mások a paradicsomot. Ezek szerint egy őshaza van – vagy őshaza nincs is. Anélkül, hogy a részletekbe belemennénk, tegyük ide Hóman Bálint egy meghatározását:

„A faj vagy fajta a közösség részleges egységét, tagjainak közös eredetét, a nép ennek társadalmi és művelődési egységét, életformáját és világszemléletének azonosságát, a nemzet, a közösség államszervezeti egységét, politikai egyéniségét és szemléletét fejezi ki.

A fajta és a nép őseredeti alakulások, a nemzet későbbi fejlemény, minden nép történetének későbbi időszakában jelentkezik. A fajta természeti, a nép és nemzet történeti, amaz társadalmi ez pedig politikai alakulat. Az ember természeti lényként egy fajtához, társadalmi lényként egy néphez, politikai lényként egy nemzethez tartozik.

A fajta közös eredetű és közös ősök testi-lelki vonásait viselő emberek és csoportok természetes úton létrejött közössége. A nép egyhelyütt és azonos életformák között együtt élő, azonos nyelvű embercsoportok világszemléleti közössége. A nemzet egyazon állami szervezet keretei közt élő egyének és csoportok politikai közössége, az államszervező és államfenntartó nép politikai megjelenési formája.”

Ez a meghatározás tárgyunkon jóval túlmutat és bevezeti a modern, nemzetfogalmat is, de ugyanakkor világosan rámutat arra is, hogy a paradicsomi állapotokhoz képest a társadalomban fejlődés van és, hogy a nyelv az egyívű tartozásnak – mondjuk tehát, hogy – a „mi” tudatnak fontos, de nem a legfontosabb, pláne nem egyedüli meghatározója.

Őshazánkkal kapcsolatosan tehát az a fő kérdés, hogy az a nép, amely magát magyarnak nevezi és ma a Kárpátok övezte hazában él, mikor és hol alakította ki „mi” tudatát, és van-e ennek a népnek olyan magja, amely a mai egészre feltétlenül meghatározó.

A kérdésre nyugodt lelkiismerettel ma csak azt válaszolhatjuk, hogy jelenlegi ismereteink szerint a kérdés egyik részére

sincs egyetemesen elfogadott, minden kétségen fölülálló válasz.

Amit tudunk, azzal viszont meghatározhatjuk a magyar őstörténet-kutatás sarkköveit. Tudjuk azt, hogy Álmos-Árpád népe több hullámban, jól szervezett hadjáratok sorozatával foglalta el és biztosította a Kárpátok medencéjét, nagyjából a Kr.u.-i 9-ik században. Termelési és hadi technikája a kor legmagasabb szintjén állott. Két nagyhatalom: a Szent Német-Római Birodalom és a Bizánci Birodalom közé ékelődve mindkét birodalmat túlélte, több mint száz éven keresztül minden háborúban megvertük. Seregtesteink gyakorlatilag minden irányban elérték a tengereket, nemegyszer külföldön teleltek. Honfoglalásunk korában a Kárpát-medence – de legalábbis nagy része – lakott és gazdaságilag jól hasznosított terület volt, a honfoglalók és az autochton lakosság együttes létszáma egymillió körül lehetett, a népesség zöme minden bizonnyal magyarul beszélt.

Ez a tényhelyzet igazolni látszik azokat, akik a magyarság őshazájának a Kárpát-medencét tekintik. Ez annyiban igaz is, hogy a két népesség itt vált eggyé, a később beköltöző néprészek pld.: úzok, besenyők, jászok, kunok a magyarság törökös ágát erősítették – finnugor népelemek későbbi bejövételére nincs adat. A mai magyarságon belül a finnugorok aránya öt százalék körül van. Ezek lehetnek azon szlávok utódai, akiket a honfoglaláskor itt találtunk.

Ha a kárpát-medencei őshaza elméletét nem fogadjuk el, akkor tovább kell nyomoznunk mindazon etnikumok őshazáját illetően, amelyek a magyar etnogenézisben jelentős szerepet játszanak. Ebből a szempontból feltétlenül szerepet kapnak a honfoglaláskor már itt élt székelyek és avarok, ez utóbbiak honfoglalását megért hun népelemek, és mindezek elődje a szkíta. Így nyer különösen jelentős értelmet Álmos-Árpád honfoglalóinak útja a Kárpát-medencébe, amelynek főbb állomása Etelköz (Szeret, Dnyeszter, Búg, Dnyeper vidéke, Kr.u. 870 táján) és az Al-Duna vidéke (Kr.u. 840 táján), Meotisz (az Azovi tenger vidéke, Kr.u. 800 táján) és a Kaukázus előtere (Kr.u. 740 táján) lehetett. Valószínűleg itt szakadt le egy néprészünk, amelyet Juliánus barát keresett 1236-ban. Eddig ér a tudományunk.

Álmos-Árpád honfoglaló népe igen fejlett és egységes kultúrával érkezett a Kárpát-medencébe, ami megengedi azt a feltevést, hogy végső soron a mai magyarság „mi” tudata valóban a Kárpát-medencében alakult ki, de a meghatározó elem ezen honfoglalók eurázsiai lovascivilizációja volt, amely szoros és kölcsönös összefüggésben állt – nagy vonalakban – a Keleti-Mediterráneum, India és Kína kultúrájával. Ne feledjük: a lovasbirodalmak valamennyi ősi magaskultúra megalkotói voltak.

Ezeknek a tényeknek is megvan a maguk következménye. Például: nem vagyunk rokontalan kis nép, hanem rokonaink a dúsgazdag törökös népek, nyelvészeti és embertani bizonyosság, hogy rokonok vagyunk korunk sikernépeivel, mint például a japán, stb. Ha tényleg igaz, vállaljuk csak a rokonságot a sok kis finnugor néppel – amelyek összesen is feleannyian vannak, mint a magyarok. Viszont miért nem vállaljuk a rokonságot a többi élő és eltűnt – talán bennünk is továbbélő! – rokonnéppel?

A magyar őstörténet talán legjobban felderített fejezete Álmos-Árpád népének honfoglalása a Kárpát-medencében, történelemírásunkban mégis tele van ez a fejezet is disszonáns epizódokkal, ami az egész eredményt visszajára fordíthatja. A hivatalosított magyar történelemírásban és az erre épülő magyar történelemoktatásban szinte kizárólag azt kapjuk, hogy az akkori civilizáció alacsony fokán álló honfoglalók egy besenyő támadás elől menekültek a Kárpátok védő hegyei mögé, miközben délen még a bolgárok is szétverték egy seregünket. Ezt követően Álmost rituálisan fölládozták. Ennek kellene jövőre ezeregyszázéves évfordulóját ünnepeljük.

Vegyük elő ismét hű barátainkat, a tényeket. Érthette besenyő támadás is ebben az időben honfoglaló eleinket, mivel ennek van írásos nyoma, ez adat. A honfoglalás viszont kiválóan előkészített és végrehajtott tett volt, amelyben tökéletesen alkalmazták a lovascivilizáció tapasztalatait. Arra is van írásos adat, hogy eleink akkor haza jöttek, mert előzőleg már kétszer elfoglalták a Kárpát-medencét – először a történelem előtti időben, tehát amikor még nem volt történelemírás.

Az ország délfelé nyitott volt és déli középső része a dunai Bolgár Birodalmat uralta. Ezért, hadászatiilag szükséges volt egy sereget odaküldése, amely a bolgár haderőt szétverte, miközben maga is megsemmisült – de csak a bizánciak árulása folytán. A keletről bevonuló főerőknek viszont így a déli szárnya fedezve volt, s a medence középső részét zavartalanul elfoglalhatták, a legveszélyesebb irányból nem kellett támadástól tartaniok.

Arról semmit sem kívánunk mondani, hogy valakik komolyan fölteszik, hogy egy közel, vagy több mint félmillió népesség, legalább tízszer akkora állatállománnyal, a Búgtól a Dunáig menekült a 9. században. Állítólag ezt követően vettük fel a kereszténységet – meghozzá minden európai nép közül a legrovidebb idő alatt, s ekközben nincs egyetlen vértanú sem. I. István királyunk a pápától olyan jogokat kapott, amelyeket egy király se, még a császárok se. Nincs még egy család, amely a római egyháznak annyi szentet adott volna, mint Álmosé, amely család büszkén vallotta ősenek Atillát. Hadi tetteinkről és hadi technikáinkról már szólottunk. Abban az időben nem volt jobb ló és nem volt jobb acél, mint a magyar. Nyílunk jóval messzebb hordott, mint a többi európai népé. A lakosságot és a katonaságot mindennel magunk elláttuk. Ez volt a magyar történelemnek az egyik olyan korszaka, amikor fegyvereinknél nem volt jobb a világon. Honfoglaló eleink megjelenésével egyidőben terjedt el a fejlettebb mezőgazdasági kultúra előbb a Kárpát-medencében, majd Európa-szerte a nagy folyók mentén. Írásosan áthagyományozott jogtörténetünk gerince a Vérszerződés, Szent István királyunk Intelmei (1020 körül) és az Arany Bulla (1222), majd mindezek betetőzője, az egész keresztény kultúrában egyedülálló Szent Korona eszme (1351). Ez mind lovascivilizációnkban gyökerezik, s így Európa első leírt történelmi alkotmányának megteremtői vagyunk. Népi művészetünk, zenénk, sajátos konyhánk – máig egyedülálló nagyság Európában.

Álmos vezér rituális föláldozásának ötlete a Budai Krónikában előforduló egyetlen szónak a hibás fordításán alapul. Ki tudja még, hogy mennyi a szándékos, vagy csak az efféle fordítás történelmünkben? Ennyit menekülő honfoglalásunkról, s ami ezután következett - az már más lapra tartozik.

Köszönöm a figyelmet!

Jegyzet

- 1) Altáj-Szaján hegység vidéke. Molnár Erik (1953); Castrén (1853), ez volt az első Minuszinszki medence. Grjaznov (1956), Kizlaszov (1960)
Kelteminár, Aral-tó vidéke. Chernestov és Moszjinszka (1974)
Nyugat-Szibéria. Fodor (1975)
Volga-könyök - Káma-Ural hegység. Bartha (1988)
Az Ural-hegység mindkét oldala. Hajdú (1962)
Szvidéri őshaza. László Gy. (1961)
Külön finn őshaza a baltikumnál. Meinander, Huure (1980, 1979)
A jégtakaró északra húzódó pereme mentén a fésűs kerámia területe. Makkay (1990)
- 2) Hóman Bálint: Őseimbek - ősmagyarok. Atlanta, 1985. 54-55. oldal

Ajánlott irodalom

(csak magyar nyelven)

Aki a magyarok őstörténetéről néhány óra alatt minden lényeges dolgot meg akar tudni, az olvassa el:
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványát: Magyarok őstörténete. Összefoglaló áttekintés
46 oldal. Bp. 1992. ISBN 963 02 8925 3, második kiadás Budapest, 1996. ISBN 963 85 2746 3
Die Frühgeschichte der Ungarn. Zusammenfassung
49 oldal. Zürich-Budapest 1994. ISBN 963 85274 4 7

Aki a tudomány mai szintjén minden lényeges dolgot tudni akar, az olvassa el:
Götz László: Keleten kél a nap
1116 oldal Püski Kiadó, Bp. 1994. ISBN 963 8256 30 3

Aki őstörténetkutatásunkban élő különböző nézetekkel, elméletekkel szeretne megismerkedni, az olvassa el:
László Gyula: Őstörténetünk
173 oldal Tankönyvkiadó, Bp. 1981. ISBN 963 17 5332 8
Radics Géza: Eredetünk és őshazánk
87 oldal. A szerző kiadása, Oak Forest (USA) 1992.

Aki az őstörténetkutatás izgalmas alapkérdéseivel szeretne megismerkedni, az olvassa el:
Várkonyi Nándor könyveit
Magnus Magnusson: Asóval a biblia nyomában
255 oldal Gondolat kiadó, Bp. 1985. ISBN 963 281 427 4
Alekszandr Gorobovszkij: Elsüllyedt legendák
115 oldal Kozmosz Könyvek, Bp. 1986. ISBN 963 211 728 x

Akik a finomságok iránt is érdeklődnek és szeretnék a legújabb kutatások eredményeit is megismerni a magyar őstörténetkutatásban bel- és külföldön, azok keressék a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület könyveit. Végül megemlítünk egy könyvet, amely a legutóbbi és eddig legjobban rendezett magyar őstörténeti bibliográfiát adja mellékletében: Kiszely István: Honnan jöttünk?
459 oldal Hatodik Sip Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó
Budapest, 1992. ISBN 963 7476 088

A „SZÓLÉTRA-ELV”: A FORDÍTÁS ÁLTALÁNOSÍTÁSA

Ma már nem emlékszem rá, hogy kb. 10 évvel ezelőtt mi indított arra, hogy a legkülönbözőbb nyelvek szavait bonckés alá vessem; talán a PHAESTOS-i korong elképesztően ostoba fordításai; az ugariti eposzokban talált nevek és fogalmak összecsengése térben távoli népek szavaival; a helynevek, melyek makacsul ismétlődnek az irdatlan távolságok ellenére (és akkor Vámos-Tóth Bátor „TAMANA” helyneveiről még nem volt tudomásom), stb. stb... Tudom, hogy nagyon sok időm ment el hiábavaló próbálkozásokkal, bár kezdettől fogva sejtettem, hogy a modern szavak **valamennyi nyelvben** eredetileg rövid etimonokból álló **mondatok** voltak. Ezeket a sztereotip szerkezeteket elől, vagy hátul egy-egy gyökkel megtoldották, vagy megrövidítették; így születtek a különféle nyelvekben a hasonló szerkezetű szavak, melyek valamit megőriztek ugyan az ősi mondat értelméből, de ez a **felvett jelentés** nagyon áttételesen érvényesül és a történelmi indíték ismerete hiányában az esetek többségében rendkívül nehéz kideríteni, miért következik az ősi mondat mondanójából, a **primer jelentésből**, a szó mai modern jelentése?

Ez a keserves elemző munka több év alatt mégis konvergensenk bizonyult és lehetővé tette néhány szabályszerűség kimondását, melyet röviden el kell mondjak, ellenkező esetben előadásomból egy szó sem lesz érthető.

i). Az első felismerés abban összegezhető, hogy rendkívül ősi időkben (kb. 40.000 évvel ezelőtt) **létezett egy közös ősnyelv**. A gondolat nem eredeti, hiszen az u.n. „nosztrikus” nyelvfejlődési elmélet felállítói is ezt állítják. Én ehhez annyit tudok hozzátenni, hogy a közös ősnyelv mögött közös őshaza (és -történelem) húzódik meg, melynek helyét: Észak-India DEL.HI körzetében, (pontosabban: attól kb. 80 km-re északra, a ma „CHĀN.DŪ.HORI”-nak nevezett tó, az ősi HŪ.DŪ szomszédságában) vélem megtalálni. Kr.e. kb. 48000 táján itt telepedett le a WŪRM II. eljegesedés kiváltotta éhínség elől Kína területéről menekülő „homo sapiens”.

Az ősi krónikák már a kezdeti időkben is több elvándorlásról tájékoztatnak. Az emberiség történelme szempontjából ezek közül kiemelkedően fontos volt a 100.000 fölötti létszámot menekülésre készítő és kb. Kr.e. 44.500-ra datálható EEŠŠ.HĀ népvándorlás.

Az EEŠŠ.HĀ HU(N) szó; jelentése: „hó”. Ennek a történelmi eseménynek **magyar vonatkozása** is van, u.i. az ősi görög hagyományok szerint¹ az EEŠŠĀ atya μακας, értsd: MĀG.GĀR volt. A sokak számára mehökkentő, sőt elfogadhatatlan történelmi idő helyességét több forrásból is bizonyítani lehet; ezek közül egyet említék: az EEŠŠĀ déli irányú menekülői eljutottak Dél-Indiába HĀDEEŠŠ.HĀN.HĀL.LŪR (HIND) ADICHANALLUR központtal, majd a szigetről-szigetre ugrás technikájával Észak-Ausztráliába is. Az ABORIGINES „GĀGŪDJŪ” törzs egyik őregje az ausztráliai letelepedés idejét Kr.e. 41.000-re teszi.² Ősi istenüket ma is nagy tisztelet övezi; „ĀLMUDJ”-nak hívják.

Az EEŠŠĀ elvándorlóit az **ott, akkor** beszélt nyelvet, akkori hitvilágukat és élettapasztalataikat vitték magukkal, azon túl, ami családjuk és saját életük fenntartásához nélkülözhetetlen volt.

Egymással rövid, néhány szótagból álló szavakkal (etimonokkal) tartották a kapcsolatot. Ezekből idővel „mondat-sztereotípiák” alakultak ki, melyekben a szógyökök helye „megmerevedett”. Ezeket - több kevesebb sérülés után - ma, mint modern szavakat ismerjük.

Vannak olyan vélemények (lásd pl.³), hogy ezek a struktúrák nagyon rövid életűek: kialakulnak és néhány ezer év után elenyésznek. **Ez az állítás hamis!** Több ezer szót gyűjtöttem össze és elemeztem; az ősi sztereotip szó szerkezetek elképesztő túlélést mutatnak, valószínűleg azért, mert szakrális jelentés húzódott meg mögöttük.

A Vámos-Tóth Bátor által összegyűjtött „TAMANA” helynevek elterjedése bizonyító erejű annak kimondásában, hogy a Föld „akkor” lakható területeit gyakorlatilag az EEŠŠ.HĀ menekülői és későbbi leszármazottjai népesítették be. (A „gyakorlatilag” szó magyarázatát elhagyom). A letelepedés helyén (miután a kapcsolat az őshazával többnyire végérvényesen megszakadt) a nyelv önállóan fejlődött tovább: új fogalmak alakultak ki, de ennek nyomán elkezdődött a nyelvi divergencia, amely ma is tart. Ennek ellenére az azonos szerkezetű (de esetenként eltérő jelentésű) homonímák, ill. az eltérő szerkezetű (de azonos jelentésű) szinonímák egymással nagyon közeli rokonságban vannak.

Gyanítható, hogy az ősi „mondat-sztereotípiák” egyes ősi etimonjainak „lefordítása”, más szógyökkel való helyettesítése egyszerűsítés, vagy más okok miatt már az ősi időkben megtörtént. Ennek folyamánként a ma beszélt nyelvekben viszonylag sok olyan szót találunk, melyek egyetlen, vagy kevés számú azonos jelentésű szógyökben különböznek egymástól.

Egyetlen rövid példát hadd mutassak be. Említettem, hogy az ősi haza központját egy tó, az ősi HŪ.DŪ = „HŌ.TŌ” képezte. A tó jelentősége rendkívüli, amit bizonyít, hogy a földkerekség számos tavának neve ebből a tónévből eredezik. Gyanítható, hogy az azték MONTEZUMA TENOCHTITLAN-jának elrendezése, a mesterséges tó szigetére épített város ősi emlék, ugyanis számos jel arra vall, hogy a „HŌ.TŌ” is mesterséges tó volt, benne a tihanyihoz hasonló félszigettel,

melyre a legősbib városot telepítették (v.ö. a Marsigli-féle hagyatékban talált székely rovásboton olvasható: „Zsinboneusok-városa” fogalommal).

Kisásziában és Afrikában a HŪ.DŪ helyett ékírásos szövegekben, törzsnévként (lásd Ruandát) a HŪ.TŪ (D > T szabályos hangváltozás) szerkezetet találjuk. A „hó” megjelölésére Indiában a „BĀLĀ” szó alakult ki; a HŪ.DŪ-ból BĀLĀ.DŪ BĀLĀ.TŌ vált, melyet a HON szóval megtoldva: BĀLĀ.TŌ.HON > BALATON szavunk fejlődött ki (a szó AVAR eredetű). Ugaritban (és talán az ősi hazában is) a HŪ.DŪ nem a HUN, hanem a HUM gyökkel egészült ki: HŪ.DŪ.HUM >(UG) UDUM. A rövidült: TŌ.HON-t a DON folyó nevében, a DŪ.HUN.HA > DUNA folyónk nevében láthatjuk megörökítve.

Ezzel a sor még nem merült ki: a (HUN) MAH.HĀN.EE jelentése is „hó”. A MAH.HĀN.EE.TŌ.HŌN > „MANETON” egyiptomi név; SZÉT egyik tudós papját hívták így: PTOLEMAEUS PHILADELPHUS (Kr.e. kb. 309 tája) korában élt és azzal tette magát halhatatlanná, hogy „Aiguptiaka” című munkájával sikerült a feje tetejére állítani az egyiptomi történelem kronológiáját.

Az amerikai APACHI indiánoknál MAH.HĀN.EE.TŌ.HŪ > „MANITU” istennévvé értékelődött fel. Ebben a fogalomban 5 elemi etimon található; véletlenszerű létrejöttének valószínűsége zérus, így bizonyossággal állítható, hogy az APACHI indiánok ősei észak-indiából vándoroltak be Amerika területére.

NEPĀL fővárosának: *EEG.HĀ.DEE.MAH.HĀNEE.DŪ KĀTMĀN.DŪ nevében is a „MĀN('I).DŪ” szerkezetet találjuk, ékesszó bizonyítékként a közös eredetnek, hiszen ezeket a fogalmakat az őshaza elhagyása után egyetlen népnek sem volt módja valamilyen „nemzetközi fórumon” egyeztetni.

ii) A második felismerés szükségszerű folyománya az előbb elmondottaknak, amely abban összegezhető, hogy a modern szó rekonstruált, helyreállított alakjának egy-egy szógyöke helyettesíthető egy rokon nyelv azonos jelentésű szógyökével/szógyökeivel, anélkül, hogy az ősi „mondat-sztereotípiá” lényegi mondanivalója megváltoznék. Ez a helyettesítés mindaddig ismételtető, amíg el nem jutunk egy olyan alakig, melynek jelentését már megértjük.

A módszert amerikai matematikusok alkalmazták először nyelvi játékok céljára, és „szólétra elvnek” („word-ladder principle”) nevezték el. Az eljárás a közönséges értelemben vett fordítás általánosítása, amikor nem kötjük ki, hogy a szóhelyettesítésben csak két nyelv érintett. Rendkívüli egyszerűsítést jelent, hogy az ősi (tegyük hozzá: HU(N)) nyelv izoláló típusú volt, amely hosszú ideig nem ismerte a nyelvtant: nem létezett sem főnév-, sem igeragozás; a mellékneveket nem fokozták; a szórenddel fölöttébb nagyvonalúan bántak, azt kizárólag szakrális szempontok szabályozták (így pl.: teljességgel értelmetlen „előrehozott”, vagy „hátravetett” jelzős szerkezetéről beszélni, miként a nyelvi rokonság kritériumaként a finn-ugor nyelvészet által kiszabott több, mint 50 nyelvtani feltételnek sincs semmi értelme!). Mindebből következik, hogy a „szólétra-elv” alapján készített fordítás – akárhány nyelvet használunk is fel annak elkészítésére – „tükörfordítás” lehet, amíg a nyelvben meg nem jelenik a „nyelvtan”.

A „nyelvtan” kibontakozása helytől függően óriási időeltéréssel következett be. O. Masson cyprusi⁴ glosszáriumában a 324-325. oldalon található egy JASTRIKA-ból származó, balról jobbra futó szakrális szöveg, amelyet fordított irányban (!) transliteráltak. Ez a „nagyon ősi” szöveg HU(N) nyelvű ugyan, de magyar mondatokat is fel lehet benne ismerni; pl. „LOPI IVE MI”= „lopja bárányunkat”. Ebben a szövegben már van nyelvten. Kr.e. 10.000 táján Indiában már a verselés szabályairól vitatkoztak. Egy kb. Kr.e. 1700 tájáról származó KILIKIA-i (Kisázsia) hehita hierogliph szövegben (melyet én fordítottam le) nyoma sincs a nyelvtannak, miként a jön görög betűkkel írt, HU(N) nyelvű PRAISOS-i (Kréta) krónika szövegében sem, amely Kr.e. 400 tájáról származik.⁵

A „szólétra-elv” gyakorlati felhasználása föltételezi:

- az ősi szöveg szavainak rekonstrukcióját: a hiányzó magánhangzók pótlását; (ha szükséges) a módosult mássalhangzók ősi alakjának visszaállítását; az „elkopott” kettős mássalhangzók helyreállítása;
- a szöveg etimonjainak elkülönítését („vágás”), ami egyértelműen nem mindig hajtható végre;
- az etimonok lefordítását valamilyen érthető nyelvre, gondoskodva a szógyökök illeszkedéséről (!);

Az elmondottakból következik, hogy unikális fordítás a „szólétra-elv” alapján nem készíthető. Számos fordítás adódik aszerint, hogy a szöveget hogyan „vágjuk” és az egyes ősi etimonok jelentését melyik nyelv szinonimájával helyettesítjük. Több ezer ősi szó szerkezetet elemezve végig, azt tapasztaltam, hogy az alternatív fordítások lényegi mondanivalója nem változik meg.

iii) A szófejtésnél érvényesülő haramadik szabály a „szavak összecsengésének elve”, az angol „acrophonic principle”, pontosabban annak szigorú érvényre jutása. Egyszerű dologról van szó és ennek ellenére valószínűleg ezt a legnehezebb megérteni.

Az elv lényege az ő „szakrális fogalom” - „közszó” kapcsolat; annak tisztázására, hogy a közszó mit őrzött meg

az ősi szakrális fogalomból; annak eldöntése, vajon a szógyökök egy adott sorrendű halmazán a modern közszt, mint jelentést kell-e érteni, vagy vissza kell térni az ősi szakrális jelentéshez?

Megkísérlem ezt is egy példán bemutatni és ez egyben az első példa lesz a „szólétra-elv” alkalmazására is.

Az ausztráliai GĀGŪDJŪ törzsnek van krokodil-istene: „GINGA”, „aki” akkor kapta a hátára a dudorokat, amikor az EEŠŠĀ idején a tűz az őshazában, „MARRAWUTI”-ban megperzselte.

Ez a „MARRAWUTI” a mi őshazánk is, ezzel ősi szerkezettel:

*MĀ.HĀ.HĀR.'ĪRĀ.BĀ.BŪ.DEE
M Ā R RĀ W Ū T Ī

(B.B > W; EE > ,Ī)

Aláhúztam a szerkezetben az (ENG) ABODE, (MAGY) ABODI szót, u.i. „akkor” ez a szó jelentette azt, hogy „szállás”. Egyértelműen Indiáról van szó. A lényeg az, hogy ismerték a krokodilokat, talán ALLIGATOR-okat is. Nekünk az egyszerűbb szó szerkezet miatt ez utóbbiakra van szükségünk. A szakrális fogalom = közszo kapcsolat a jelen esetben ez:

*HAL.HĀ.EEG.HĀDŪR 'ALL'IGĀTOR (EE > ,Ī; HŪ > HŌ)
szakrális fogalom közszo

Az „alligátor” egy gyilkos, ragadozó hüllőnek a neve. Ez lett a szakrális fogalomból. De miről volt szó eredetileg? Szerencsére az alligátor szó oly egyszerű szerkezetű, hogy az eredeti etimonok félreérthetetlenül látszanak, így könnyen meg lehet állapítani a fogalom ősi, primer jelentését is.

Az ősi „EEG” etimonnak sok jelentése volt: „egy”, „Isten”, „ég”, (azaz „menny”), „ég(ni)”, később: „hegy”, de volt „HAZ” jelentése is.

Az ősi „HĀD” gyökről egy „HĀ”(„parancs”jelentésű) etimont le lehet választani, így: HĀD ≡ HĀ.HAD. Nézzük meg mi lesz ennek a következménye:

'HAL.HĀ.EEG.HĀD.'ŪR
HĀZĀ.HADŪR
▼ HALĀL.HĀZĀ.HADŪR (nak a)

Ez a „HĀDŪR” azonos az egyiptomi „gonosz HĀTŌR”-ral, aki kis híján elpusztította az emberiséget. (A részletekről lásd⁶, 46. oldalt). Ebben egy csellet sikerült HĀTŌR-t megakadályozni. Emlékszem rá, egy fél napot dolgoztam azon, hogy megtudjam mi volt ez a „csel”? Megtudtam: a „fejvesztett menekülés”, az „ĀMOK (futás)”.

Az „alligátor” fogalom ősi megalkotója egyenlőségjelet tett az őshazát tűzzel felperzselő és népét dárdával öldöklő HĀRAPPĀ-i HĀDŪR, név szerint „KERET” (lásd⁷, 69. oldal) és a gyilkos alligátorok közé.

Az „acrophonic principle” egyfajta „tudathasadást” igényel az epigráfiával foglalkozótól: látnia kell a közszt, de azt is sejténie kell, hogy mi volt az ősi szerkezet és abból milyen szakrális jelentés következett. Ez a „sejtés” megtaníthatatlan, évek elemző munkája alakítja ki, csaknem 100%-os biztonsággal.

A sikeres szófejtéshez mindez kevés, amit az elfecérelt több ezer óra és az elhasznált óriási papírmennyiség bizonyít. Azonban ez sem adhat felmentést az esetleges tévedés alól. Ma már biztos vagyok abban, hogy az előzőkben vázolt módszer szinte egyetlen módja annak, hogy az óriási HU (N) nyelvű epigráfiai hagyatékot Perutól Krétán át MŌĀB-ig megszólaltassuk, és ezzel az őstörténelem olyan részeire derüljön fény, amely kiesett az emberiség tudatából.

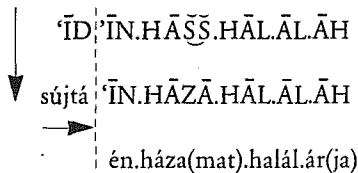
Még egy példát szeretnék bemutatni a „szólétra-elv” gyakorlati alkalmazására, ami már valóban elvezet az őstörténelem „sűrűjébe”.

A. J. Evans: „Scripta Minoa”-ját⁸ böngésztem, amikor az 5. oldalon a következő fogalommal találkoztam:

HAD.J.RAT MEKTOUBAT

Az első szó nyilvánvalóan a (MAGY) „hadjárat”, a második azonban egy értelmetlen fogalom. Átugrottam volna a témát, ha Evans nem jelezte volna, hogy ez a furcsa „hadjárat” az északnyugat-afrikai 'ĪDĪN. SĀLĀH-val áll kapcsolatban. Mivel nem mindennapi dolog ennyire egyértelműen magyar szóval találkozni Északnyugat-Afrikában, elhatároztam, kiderítem mi lehet az értelme a második: „MEKTOUBAT” szónak.

Részletes kéziratom tanúsítja, hogy ez a feladat nem volt egyszerű és a téma szép lassan „tengeri kígyóvá” nőtte ki magát. Rövidre fogva a lényeg az, hogy 'ĪD'ĪN.(HĀ).ŠŠ.HĀL.L.Ā.H a dél-algériai TAŠŠ'Ī.L'Ī fennsík lábánál fekszik; M.G.B.M. Flamand francia epigráfus a település közelében sziklafeliratokat talált. Ezzel van összefüggésben „MEKTOUBAT” szó. A téma érdekességét a (MAGY) „hadjárat” szó és azt adja, hogy a település neve egy óriási ár pusztításáról tanúskodik; nézzük csak:

Az „ĪD” az (ENG) HIT = „sujtani” őse; nyelvi sztereotípiá. A HĀŠŠ(v.ö. (GER) HASS) valójában „bosszú”, tehát a szöveg: „sújt(ott).engem. (a) bosszú.halál(os).ár(ja)”-ként is értelmezhető, miután a (SUM) ĀH ugyancsak sztereotíp módon a „vízár” megjelölésére szolgált.

Globális pusztítást „vízár” az elmúlt kb. 50.000 évben kétszer okozott: Kr.e. kb. 32.000-ben a MĀ.HALĀL.ĒL- özönvíz sújtotta az emberiséget: majd valamikor Kr.e. 9600-7000 között ez a pusztítás még egyszer megismétlődött. (Ezzel a második özönvízzel a Tollmann házaspár, Alexander és Edith foglalkozik részletesen: „Und die Sintflut gab es doch” című könyvében⁹). Azt gyanítottam, hogy a „MEKTOUBAT” szó a vízárral van kapcsolatban. Több hónapos „hétvégi” munkával négy-öt, egymástól függetlenül elemzést készítettem el, melyek közül az elsőt részletezés nélkül mutatom be. A „had-jarat.MEKTOUBAT” egyik jelentése ez:

„HĀZ(át).HĀG.GĀR.ĒĒN.'Ī.(népnek).sujt(á).ár(ja a).bosszú(nak).veri.népé(t).MĀG.GĀR(t)”.

Ez a „HĀG.GĀR.ĒĒN.'Ī” = („HĀG.GĀR őre”) fogalom a **mi magyar népünknek a nép neve volt még a St. Gallen-i kalandozások (Kr.u. 926) idejében is**, amint az J. DUFT és T.M.Sipos: „Die Ungarn in Sankt Gallen” című könyvéből kiderül¹⁰. Ez a felismerés volt a „tengeri kígyó” farka. Később sikerült ősi görög hagyományok nyomára bukkanni Ovidusnál¹¹ és a „székely” Diodorus Siculus-nál¹², melyekből sikerült megtudni, hogy a MĀ.HALĀL.'ĒL-özönvíz idejéig, Kr.e. kb. 32.000-ig létezett egy HAT.TĪ birodalom, amely kb. India nyugati vidékétől az Atlanti-Óceánig terjedt; MĀG.GĀRĪĀ-nak, azaz „Magyaria”-nak hívták. Központja a már akkor tengeri hatalom: a „MINOS-i KRETA” lehetett, gyanúm szerint. Ebből nagyon sok minden következik, egyebek között az a több helyen is, a sejtés szintjén megfogalmazott állítás, hogy: „nagy volt hajdan a magyar”. Sajnos az is igaz, hogy a **történelmi nagyság egyszer elmúlik és soha (!) sem tér vissza.**

De nézzük meg, mit árul el a „szólétra-elv” szerint készített második elemzés?

Egyszerűsítendő az elemzés technikáját, előljáróban néhány bevezető mondat.

Az ősi nyelvben az „E” hang kettős volt: „EH.HE” (nem bizonyítom). A (GER) EHE = „házasság”, azaz az önmagában álló „EH.HE”-nek (nagy valószínűséggel) ez volt a jelentése. „Házasság” szavunk szerkezete:

HĀZ.HĀ.HĀŠŠ.HĀG > „házasság”,

ahol a HA ≡ GĀR.EE, GĀR.'Ī.

Az ősi HŪ > „hó” szónak számos szinonímáját mutattam be korábban; itt a HŪ ≡ EEŠŠ.HĀ, 'ĪŠŠĀ szinonimát fogom felhasználni.

Az (ENG) BAT < BĀD (D > T) szó jelentése „denevér”, melynek ez volt az ősi szerkezete: *DEEN.(EE).N.EEB.EER.

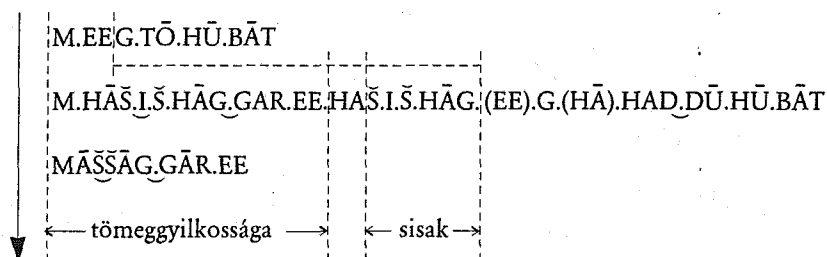
A (GER) HODE jelentése „here”, ősi szerkezete: *EEREE volt.

Az (ENG) CHAIR < ŠŠ.HĀ.ĪR szó jelentése: „szék” < ŠŠ.EEG.

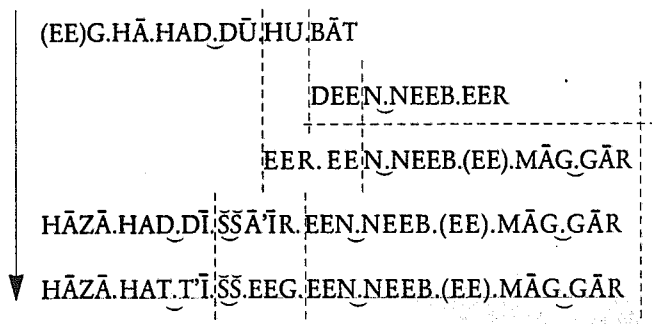
Az „arab” = (AR) nyelvben a „MĀGĀR” szó jelentése: (víz)ér *EER.

Érdemes tudni, hogy az (ENG) MASSACRE < *MĀ.HĀŠ.I.Š.HĀG.EE.GĀR.EE szó jelentése: „tömeggyilkosság”.

Az elemi gyökök fordítását egymás alá írva ezt kapjuk:

itt folytassuk:

azaz:

„tömeggyilkosság(á). Š.I.Š.HĀG.(ja).HĀZĀ(t).HAT.TĪ. szegény népé(nek). magyar(nak)”.

A „tömeggyilkosság” után álló „HĀ” gyök az őshazára utal vissza, ahol az EESŠĀ menekülést hasonló (tűzvészt követő) vizár (az 1. lokális özönvíz) váltotta ki. Ez a gyök elhagyható.

A „Š.I.Š.HĀG” (>„sisak”), az (ENG) HELMET < *EEL.L.(HĀ).MEET, ha kifejtjük, ezt jelenti: „hág(ja).pokol.hada.halál.hadúr(nak). HĀZĀ(t).India.HAD(ának)”, ami ősi emlék és itt már nem állja meg a helyét. A „sisak”(mint „sisakos KATA”) a székely néphagyományban a leggonoszabb gonosz. A PHAESTOS-i korongon előforduló szójelek között a H. Jensen-féle csoportosításban a 2. jel olvasata (véleményem szerint): Š.I.Š.HĀG, amely a szövegben többször is előfordul.

Érzelhetjük, hogy a „szólétra-elv” szerinti két fordítás nem azonos, de – úgy gondolom – nem szükséges bizonygatni, hogy a fordítások lényegi mondanivalója ugyanaz.

A „MEKTOUBAT” fogalom nyelvi remekmű. Egy részletesebb elemzésből az is kiviláglik, hogy

- a pusztítást tengerár okozta; amit érdemes az ugariti „KERET” eposz ama állításával összevetni, hogy ...”hatszorosukat a tenger árja...pusztította el” (loc.cit.);

- a kérdéses sziklavésetet a JĀR.REED (=„szív”) korszakban (kb. Kr.e. 31.500-29.000) egy SŪMEER területéről kiküldött „hadjárat” alkalmából készítették, amelynek az volt a feladata, hogy a meteorbecsapódás kiváltotta pusztítás következményeit fölmérje.

A HĀGIA TRIÁDA-i (Kréta) HT 118. sz. tábla (általam elkészített) értelmezéséből kiderül, hogy a MĀ.HALĀL.ĒL-özönvíz 300.000 embert pusztított el; Kisázsia és Egyiptom (az ősi WEERŪMĀ) akkori lakosságának kb. 40%-át. Az ősi HU(N) nép ezt a csapást soha többé nem heverte ki; csillaga egyszer s mindenkorra leáldozott!

Irodalom

- (1) Ókori Lexikon, II/1. kötet. (Franklin Társaság, Budapest, 1904), 1. oldal
- (2) Natl. Geogr. Mag., 173 (1988), 266. oldal.
- (3) Róna-Tas A.: „A nyelvrokonság”. (Gondolat, 1978).
- (4) O. Masson: „Les inscriptions Chypriotes syllabiques”.
- (5) J. Friedrich: „Kleinasiatische Sprachdenkmaler”(Walter de Gruyter, Berlin, 1932).
- (6) J.H.Breasted: „A history of Egypt”. (Bantam, N.Y., 1937).
- (7) „Baal és Anat” ugariti eposzok (Prometheus könyvek, Helikon, Budapest, 1986).
- (8) A.J.Evans: „Scripta Minoa”. (Clarendon, Oxford, 1909).
- (9) A Tollmann, E. Tollmann: „Und die Sintflut gab es soch” (Droemer Knaur, München, 1993).
- (10) J.Duft, T.M. Sipos: „Die Ungarn in Sankt Gallen”. (kommissionsverlag, St.-Gallen, 1992).
- (11) Ovidius: „Metamorphoseon libri”, 6, 124 (Gierig, 1821).
- (12) Diodorus, Siculus: „Bibl. istoriké”, 5, 56 sk. (Bekker, 1853).

A KELTA-MAGYAR „ROKONSÁG” NYELVÜNK TÜKRÉBEN

I. „JÁTÉK A SZAVAKKAL”

Első rész : „Én nem tudtam azt kérem...”

Az emberivé való fejlődés alapvető mozzanata volt, a „beszéd” kialakulása. A *beszédhang* konkrét, fizikai természetű jelenség, amelynek számos egyedi és alkalmi jellemzője van. A *hang* fiziológiai jelenség, mert képzésében beszélő (hangképző) szerveink vesznek részt; ugyanakkor fizikai-akusztikai jelenség, mert rezgés formájában terjed. A beszédhang képzésében a tüdőből kiáramló levegő járul hozzá. A kiáramló levegő akadályokba ütközik : ezek a hangszalagok (a gégefőben), a garatfal a nyelvcsappal, a nyelv a szájpadlással és a két ajak vagy a felső fogsor az alsó ajakkal (*Zsuffa Zoltánné*: ‘Gyakorlati Magyar Nyelvtan’ nyomán).

A tüdőből kiáramló levegő a gégen, gégefőben halad keresztül. Ha a gégefőben lévő hangszalagok zárállásba helyezkednek, a levegő megrezgeti őket – ekkor zenei hangok, „zöngék” keletkeznek. Így keletkeznek a zöngével párosuló magánhangzók és a zöngés vagy lágy mássalhangzók. Nyitott állásban a hangszalagok nem képeznek akadályt, és ekkor a gégefőben nem keletkezik hang. Így keletkeznek a szájüregben a „zöngétlen” (kemény) mássalhangzók. Részállásban a H-hang keletkezik.

A *magánhangzók* képzésekor csak a hangszalagok képeznek akadályt a levegő útjában. Módosítja a magánhangzót a nyelv függőleges mozgása, az, hogy a nyelv a szájpadlás hátsó vagy elülső részéhez közelít, ill. ha az ajkak, működésük során, kerek vagy résszerű alakot vesznek fel, valamint a kiejtés időtartama.

A magánhangzó tehát a szájüregben keletkező zöngé hang. Ez lehet :

- alsó (A, Á, E), középső (É, O, Ó, Ö) vagy felső (I, Í, U, Ú, Ü) nyelvállású,
- mély (hátulképzett : A, Á, O, Ó, U, Ú) illetve magas (előlképzett : E, É, I, Í, Ö, Ü),
- ajakkerekítéses (A, O, Ó, Ö, U, Ú, Ü) és ajakréses (Á, E, É, I, Í).

Ismervén a gége fejlődésének történetét, biztosra vehető, hogy az első megszólalni kezdő ember, az alsó és mély, ajakkerekítéses és rövid (vagyis, a még fejletlen beszédtechnika számára a legegyszerűbben kimondható, tehát legkevésbé „energia-költséges”) magánhangzóval próbálkozott először, vagyis az A-hanggal. A többi magánhangzó, idővel az A-hangot imitt-amott helyettesítette, színezetet adva ősnyelvünknek. Valószínűleg a mindennapi szükséglet, a szavak diverzifikálásának szükséglete, illetve a hangharmónia kifejlődése meghozta a magánhangzók megnyújtását.

Mássalhangzók képzésekor a tüdőből kiáramló levegő útjában valamilyen akadály áll. Egyetlen kivétel a H-hang, amelyet a részállásban lévő hangszalagok hoznak létre. A többi mássalhangzó a szájüregben keletkező hang, amelynek olykor „zenét” ad a hangszalagok zárállása (P > B, K > G, T > D, Sz > Z, S > Zs, Ty > Gy). Ismét a fejlődéstan ismereteihez folyamodva mondhatjuk, hogy nagy valószínűség szerint, az első kimondott mássalhangzópár, a „nyelvcsapi” (toroki vagy „guturalis”) mássalhangzók : K- és G-hang volt. Az ajkak játékával már a B- (P-, V-, F-), illetve M- (N-) hang kiejtése is lehetővé vált. A nyelv bevetése jelentette a nagy előrelépést és meghozta egy sor egyéb mássalhangzó (C-, Cs-, D-, J- és Ly-, L-, N-, R-, S-, Sz-, T-, Ty-hang) kiejtésének lehetőségét. A kifinomult vagy lágy mássalhangzók (Gy-, Ny-, Z-, Zs-hang) megszületéséhez már szükség volt a „primitív” beszédtechnika (és „beszédapparátus” : hangszalagok, nyelv és ajkak használata stb.) továbbfejlődésére.

A kutatók egy hangtani átváltozási skálát is felállítottak. E szerint így történik a hangok felcserélődése :

B (> V) = P (> F)
D (> Gy) = T (> Ty) > Z
G > Gy > J (G = K)
K > C > Sz > Z (K > X) (K > T) ill. K > C > Cs > S > Zs
L = R (L > Ly)
M = N (> Ny)

Az A betűvel kezdődik ábécénk (talán tényleg így is kezdtük). Az A-hang kiejtése a legegyszerűbb, csak szánkat kell kinyitni, majd egyszerűen kilélegezni. Ehhez kapcsolódtak mássalhangzók, vidékről-vidékre eltérően zöngés és zöngétlenek, feltehetően úgy, hogy a „zajos vagy hangos” tájakon (tengerparton, szeles pusztán, hegyekben) kemény hangok kerültek túlsúlyba, egyéb, „békésebb” területeken (nagy folyók mentén, mocsarak partján, berkek szélén, erdei tisztásokon, városokban) lágy hangok érvényesültek.

Minden egyes ember (nép) úgy kezdte, hogy nevet adott mindennek, ami őt körülvelt. Ezek az első vagy kezdetleges földrajzi nevek mind egyszótagúak voltak, majd ezek összekapcsolásával több szótagú szavak alakultak ki s így újabb és újabb elnevezések.

Egyszerű, egyszótagú szavakkal kezdődött minden. Legősibb szavaink is ezt bizonyítják :

MA, TA, RA (úr), SU (ős), KA (kő), IL (élet), AN (hon) stb.

Ezek az egyszerű szavak „kombinációja” indította el az emberivé válás nagy forradalmát, a beszéd kialakulását - így lett többek között :

TA+ ÚR lett TARA és TÁR női, illetve TAÚR férfi változatában. Az ÚR (> ARA) szavunk nemtelen (!). TARA ma is gyakori név a Brit-szigeteken. TÁR a női istenséget jelölte : IS-TÁR, TER-RA (a Földanya); TA-ÚR volt a „vezér”, ő volt a nép MÉNE, BIKÁja.
ÚR + TA lett ERDŐ (majd ÚR + ERDŐ = AR-ARÁT vagy ERDŐ + (H)ELY = ERDÉLY és így tovább).

A szavak fejlődéséről, vagyis a szavak számtalan kombinációlehetőségéből származó, lényegében végtelen változatok láncáról teljes képet festeni lehetetlen, csak pár példával szeretném illusztrálni, hogy mégis megéri a szavakat (ezen „szálló relikviák” <verba volant> régmúlt időknek ?) egy kicsit bonckés alá venni.

Kezdjünk el, tehát, játszani (ős)szavainkkal.

MA(M) / MAMA / AN / ANU / NIN / NANA (MAMA, ANYA),
és ennek végtelen változatai, amellyel mi mindig a NU (= NŐ) rokont neveztük meg:
MAMI, NAGY-MAMA, NÉNI, NAGY-NÉNI vagyis ÁN-GY(Ó).

Az ÁNGYÓ-val kapcsolatosan érdemes egy kitérőt tenni : az angol is így hívja nagynénjét, vagyis „AUNT” (ánt), de még a német is a (ős)magyarból vehette (A)Z ÁNGYÓ = T ANTE, (T<>Z / T=D<>Gy) szavát. Fordított irányú átvételről szó sem lehet, mert ekkor ez magyarul „tántyó” lenne. Valamikor az „őskorban” magyarul is, fellehetően „ÁN-D(O)” lehetett, az ángyó vagyis a „nagynéni” a „kisanya” volt (szumír kicsinyítő képzővel), amolyan „pótmama”.

Nem is beszélünk mi, magyarok, olyan csudabogár, rokontalan nyelvet... !

„MAMI” és „AN(U)” volt az „ŐS-ANYÁ”-nk is; ezért vált szükségessé a természetes anyánkat külön „ÉDES-ANYÁ”-nak nevezni, egyedül a magyar nyelvben ma is.

Jézus nagyanyja (Mária édesanyja), tehát az „Ősanya” neve : ANNA (=ANYA) volt.

A szumírek „AN” ja és a kelták „ANU” ja ugyancsak az Ős-Anyá (a „Föld-Anyá”) neve. Proinsias MacCana a 'Kelta mitológia' című könyvének 86-ik oldalán a következőket írja : „(...) Az ír irodalomban DANU-t gyakran összekeverik ANU-val, akit Cormac 'Glosszárúma' az ír istenek anyjaként említ ('mater deorum Hibernensium'). Egy Kerryben található hegy neve még nyilvánvalóbban mutatja Anu azonosságát a földdel - Dá Chích Anann, azaz Anu Csecsei.” (így a magyar fordításban !).

„Danu”, DÁ-NU (= „(A)Z NŐ”) a termékenység és bőség istennője (!).

(Proinsias MacCana 'Kelta mitológia': A szigeten élő kelták istennői, 86. oldal)

Ugyanebben a könyvben olvasható, hogy a kora-ír mesékben a túlvilág neve: ANNWN, azaz az „Asszonyok Országá” volt (ugyanott 80. és 86. oldal); vagyis helyes fordításban : ANN-WN (annún) = ANYA-HON.

Az Ős-Anyá országa - tehát ahol mint „ember” megszülettünk, ahonnan elszármaztunk, ahonnan elkezdtük benépesíteni az egyre „bővülő” és még békességben élő világot, neve:

MA (értelme : föld, ország, hon) = „Anyá-Ország”
összetett szavakban -AM / -EM (pl. a kelta „EM-HAIN” <> „MA-HON”);
szumír MA (hon, föld, ország), egyiptomi MAT (föld), ó-szíriai MOT (föld),
mansyi /vogul és hanti /osztják nyelven MA (hely, föld, vidék),
észtül MAA (hon, ország, haza), finnül MAA (föld, lakóhely).

DAD / DADA / A(D)DA / ABA (ATYA, APA)
szumírban ADDA, mint ÁDDÁMU (= ATYÁ-M) a bibliai „ŐS-ATYÁ”-nk. Innen származott a magyar ATYA (tata, nagytata, dédi), az ír ATHÁÍR (á(t)har), a welsh DAD (dád) ill. az angol DAD (ded).

Ahogy az ANYA (ANU) szavunk az „Istenséggel” fonódott össze, ugyanúgy az ATYA mindinkább az ŐS- ATYÁ-t nevezte meg (ATYAÚRISTEN, MIATYÁNK). Helyét átengedte „APU”-nak, amely Őt a mindennapi szóhasználatból kiszorította.

A szumír „APSZU” (APA-ÖS ?) azonos a magyar „APÁ”-val:

*„Midőn fönn az ég névtelen
s alant a föld szintazonkép;
APSZU, az ősz - kezdet, minden
dolog teremtője, atyja
s Mummu-Tiámat őszanyánk még
vizekkel egy bemosódtak ;
nem volt szárazföld se, lép se,
s egyike sem a tündéréknek;
név nélkül szunnyadott a sors is,
betöltetlen várt a végzet -
Apszu s Mummu-Tiámat akkor
tündéreket nemzett és szült:
szülték Lahmut s Lahamut. „*

(Gilgames eposz I8, 1 tábla).

(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia': I. A világ teremtése, 31. oldal)

APA szavunkat más ural-altáji népek is használják (kórei, japán). Törökül ellenben „BABA”. A törökök valószínűleg az aszír ABU ból vehették. Igaz a nyelvészek azt állítják, hogy az ABU „semita eredetű”, habár ez egyáltalán nem valószínű. Az „ó-héber” Jehova (JEH-OVA) is annyi mint „JÓ-/ÉG-ABA”. Az „ÉG” szó is szumír eredetű (lásd IGI-GIG a „nagy istenek”)! Az egyiptomiak két szóval jelölték papjaikat : ABU-/ AB-/ ABAS-nak és PAPA-nak (innen származ(hat)ik ABBÉ, PÁPA, PAP szavunk).

CERNE-ABBAS egy falu Angliában. Itt található a híres Fehér-Óriás „The White Giant” vagy másik nevén HELITH (=“ELŐD”). A domboldalra „festett” férfi alak egy Herkules-féle ábrázolás (bunkós)bottal egyik kezében. „Cernunnos” (kernunos) - „Koronás” - neve egy töredékes ESUS-(„AZ ŐS”-t ábrázoló)-dombormű közelében, az ún. párizsi reliefen maradt fenn - olvasható *MacCana* tanulmányában. A domborműnek megmaradt része egy agancsos istent ábrázol, akinek az agancsán két oldalt egy-egy „TORQUES” („nyakperec” - a magyar fordításban - ugyan miért nem „TARKÓperec” ?) függ. Ismeretes, hogy a „torques” (szépen franciásan) a kelták jellemző viseleti tárgya volt. Hasonló kép látható a dániai (kelta) ún. Gundestrup-üst külső falán: „Istenség, aki mindkét kezében egy-egy szarvasbikát tart.”
(Proinsias MacCana 'Kelta mitológia': Cernunnos, 39. oldal)

TARANIS volt a kelták mennydörgés-istene (a „DURRANOS” - egyébként írül TORRAN (torrán) azt jelenti magyarul, hogy „zaj”, vagyis amolyan „durranás”) és róla azt mesélték, hogy a bunkósbotjával idézte elő a mennydörgést. Egy másik kelléke a kerék volt - a kelta CAR (=TAR-AN-IS „az égi kerekes”). Hasonlóan, a magyar népmesékben is, az Isten (néhánykor Szent-Péter) a „Göncölszekeren” utazik amikor dörög!

Az Ős-törzsről való leszakadás, a szétválás kisebb csoportokra (családokra), eredményezte a tovaköltözést, az új telepek (még nem kolóniák) létrehozását, a terjeszkedést. Így alakultak kisebb tájegységek - feltehetően már az „ATYÁK” vezetése alatt, de még szoros kötelékben az Ős-Anyával. Ezek feltehetően rokon (testvér) települések voltak - nevük :

TA (ház, haza, vidék ~ táj),
mint HETI-TA ország, ÉGI-TA (Egyiptom), ELA-DA (Hellas), KEL-TA (Caldea);
összetett szavakban -AT (pl. ZIGGURAT = aZ-ÉGÚR-(H)ÁZa).

(H)ÁT, vagyis (T>Z) „HÁZ” - közös „finnugor” szó, egyébként szumírul is ÁSZ: innen (talán, kelta közvetítéssel) származhatott az angol (H)OUSE, a német (H)AUS, a latin és új-latin nyelvekben (C)ASA. Angolul HUT és németül HÜTTE házikót jelent.

Welshben TY (ta) - zárójelben a kiejtése - házat jelent, többesszámban TAI (táj); tehát, több „ház” az „táj” azaz TANYA (= TA + HON) - mint az angol TO-WN (ta-un).

A kelták, településeiket (latinul „oppida”) DUN-nak nevezték: Da-hUN (az angol TOWN elődje) és nyelvükön feltehetően „erőd”-öt jelentett (McKenney).

(Bill McKenney 'The Celts: Europe's People of Iron': 21. old.)

A magyar OTT / OTT-HON hangtanilag nagyon közel áll az angol AT / AT-HOME (et / et'houm) kifejezéshez, mindkét nyelvben ugyanazt fejezi ki.

AS / IS / US / OS - az ősök megjelölése: „...ISA pór és hamu...” (Halotti beszécl),
magyarul OS, szumirul SU (legalább is annak olvassuk manapság) :

„(...) az ég hőse Asszonyát, aki a te ljes férryt áraszt ja ki,
SU nagy leányát, Innanát akarom köszönteni !... „

(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia': Dal Inannához, 210. oldal)

„ŐS” szavunkkal találkozunk OS-IR-isz egyiptomi vagy akár Z-EUS („(A)Z ŐS”) ó-görögök „fő” isten nevében is. Mindkettőjük jelképe a sólyom, a SU-LI(L)-OM (az „ŐS-LELke-hONa)! A magyar ŐS-ök a regékben (nép)mesékben, mondákban HŐS-ökké váltak. Az ősöket nem csak lelkünkben őriztük meg, de kis szobrok-(az „isák” („izék”)-ként a házi, családi oltárokon is (Dr. Padányi viktor: 'Dentu-Magyarìa' könyve nyomán). Később, az (h)ősök után (így az utolsó ír „honfoglalás” - összesen hat volt - utáni korban is, mikor a „zöld szigeten” megjelennek az ibériából származó, és már latinos kultúrával rendelkező, utolsó telepes hullámot képviselő kelt-ibérek, „gael”-ek), az (h)ősök-istenek a túlvilágba költöznek. Itt is felosztották egymás között a „világot”. Mindegyik „istennek” megvolt saját területe, birtoka, SIDH je = magyarul SÁG-/ SZEG je. A föld felszínéből kiemelkedő kör alakú művileg létrejött dombokat „megaronokat” nevezték így. Az ír „SIDH”-nek Walesben „SIR” (az angol „SHIRE” (birtok) elődje) a megfelelője.

DAGHDHA „szó szerint a Jó-Isten” az aki minden (h)ősnek „egy Sidh-et, vagyis egy tündérdombot jelölt ki.”

(P.MacCana'Kelta mitológia: A Tuatha Dé Danann, 63-64. oldal)

Az ír SÍDH szótagolva „ŐS-TA”, akárcsak a magyar SZEG / SÁG „ŐS-KŐ” („kő” szumirul „ország”, azaz UR-SZEG) - ilyen Magyarországon: SZEG-ed / SZEG-halom / Barca-SÁG / Maros-, Udvarhely-, Aranyos-, Csík- ill. Három-SZÉK stb. Az „ŐS-ÜR-LÉ”, az Osúr itala (= SÖR) volt a kelták „táltos” itala is. Ma welshül CWRW (kúru) ismeretes, hogy az S-hang a K-hang „lágyabb” változata csupán (lásd 1. oldal); ua. Indiában SURA. Az angol „egyszerűen” A LÉ-(ALE - ejtsd : „éjl”)-nek nevezi. „ŐS” szavunkkal AS-ÜR (aszir), ES-UNNA (akád), OR-OS-HÁZA (magyar) városok nevében is találkozunk.

RA / AR / UR / IR / ER - az Úr neve volt: RÁ - „Főisten” az ó-egyiptomiaknál, UR-AN-OSZ egy „ógörög” isten. RÁ-ból származik a magyar ÚR, ARA, ÁR-PÁ-D, ER-DŐ, AR-ANY valamint az ír RÍ („úr”) és a franciák ROI (keltáktól kapott „király”) szava; ugyanúgy a német UR-ALT (nagyon régi, ó értelemmel) vagy (H)ER(R) ami az Úr, ur, illetve (hím-)ő megnevezése.

Ismerünk ÁRJÁ-kat, (H)URRI népet, valamint UR, UR-UK, AR-PA-D, AR-AD, MA-RI stb. várost a Régi Keleten (és Magyarországon). Az angol telepes is vitte városai nevét, vitte „York” ját, „London”-át, „Manchester”-ét az „Új-világba”. UR-ARTU (AR-ARÁT), IR-ÁN, EUR-ÓPA földrajzi (és bibliai) elnevezés.

Az ÚR-ral kapcsolatosan igen fontos összetett szavak jöttek létre, a „fiatal” (törzs)közösséget, társadalmat akár szabályozó értelme, szimbolikák. Vizsgáljunk meg egy néhányat („ÚR” szavunk nemtelen !): MA + RA = „MÁRIA”, értelme „Anyá”, ha női személyt neveztünk meg, lehet férfi is, és ekkor „MAÚR”, vagyis az „Anyaföld (MA) ura”. TA + RA = női „TARA” (TA-ARÁja) és férfi „TAUR” (TA-URa) változatban:

TARA - ír istennő / TERRA - a latin Földanya / ISTAR - folyamközi termékenységi istennő, valamint kánaánföld- és termékenységi istennő (utóbbiban : ŐS + TÁR) : ISTAR-templom volt Babylonban is, de volt Magharet-(a bibliai „Názáreth”)-ben is. ISZTER az AL-Duna neve, ISZTER-GOM pedig Esztergom. ESZTER egy „bibliai” név. Ugyanakkor TERRA latin „föld”, TÍR ír „ország” (vö. magyar TER-ület). A magyar TÁR, TÁRoI, TERhes, TART (ölbe tart, törődik) szó is ezt az „összetett” fogalmat őrzi.

TAÚR - a táj („tartomány”) / tanya ura, a nép méne (bikája) és ez a szimbóluma is (lásd latin nyelvekben a bika neve) - feltehetően még egy-egy bikával is meg kellett mérkőznie, ereje és bátorsága bizonyítékául. A bikaviadal szokása a Földközi-tenger partjain ma is élő hagyomány (baszk, spanyol és katalán földön). THOR, a germánok - keltáktól átvett - egyik legfontosabb istene nevét innen kap(hatta; egyébként is a mondában ő mindig mint egy „Bauemhof” (udvarház) főnöke ill. mint családapa, mint a nagycsalád feje mutatkozik be - tehát mint egy valódi TA-ÚR (=ház ura). Európa közepén van egy TA-ÚR-(H)EL (Tirol).

Egy-egy ilyen kisebb település (TANYA) = „TA” (ház) élén az „Anyá” és az „Apa” állt, vagyis a :MA-TA-ÚR => MA-TÁR / MA-TER (mind szépen csengő „indogermán” szó ?),

a MAT-ARA: MA-T =Anyaföld (szumir MADA) UR(nő)-/ARÁ ja:

„Ó, Mada...”

Országok országa, törvénytudás népe,

Napkelet és Nyugat közt a világnak férnye, (...)

(Dr. Zakar A. 'A sumér hitvilág és a Biblia' : I. A világ teremtése / Enki és Sumér, 45. oldal)

BA-TA-ÚR => PÁ-T-ER, PÉ-T-ER (> rom. JU-PI-TER, felesége pedig a JU-NO).

„Ba-Ta-Úr“ hatalmának, erejének szimbóluma volt a „BOT“ (FA-(d) szumir „fácska“), így ő a BOT-ÚR a BÁT-OR, az élenjáró (BÁTHORI, NYÍR-BÁTOR, ULAN-BATOR), a VIT-ÉZ (b = v), a BOT-OS. A bot (angol BAT) az „üt“ (angol HIT) és férfiassági szimbólum - belőle származik, mássalhangzóromlással, a hímtag és a nemiaktus magyar neve (vö. BES(z) a kánaániak „termékenység és BŐSég“ istene).

Idővel az APA „egyeduralkodóvá“ válik, ő lesz a település, a tanya „feje“ (vezére): felesége(i), gyerekei és esetleg cselédei felett szeretettel örködő „családapa“: ABA + ÚR = (A)BA-ÚR. Ebből az összetett szóból alakul(hatott ki magánhangzótorlódással „BER“ szavunk:

B-ER,...mint a „hon“ (MA) védelmezője és lakója, az EM-BER. (=> spanyol (H)OMBRE ill. kelta AMBERIC („emberek“ ?); AMBER gyakori családnév Walesben.

Az „ember“ szavunk, kezdettől fogva a férfit jelenthette -'az asszony nem ember' mondja a székely közmondás és valójában ebben semmilyen sovinizmus nincs - az asszony akkor még „Anyá“ (ANU) volt.

Egy másik továbbfejlődése az „(A)ba-Úr“ fogalmának a „BŐ-ÚR“ szavunk :

BŐ-ÚR: egyes családok meggazdagodtak, „földesurakká“ váltak, hatalmas állatállománnyal, temérdek „holdak“-kal, cseléddel és rabszolgával és olykor saját hadsereggel „bírtak“. A magyar BÍRÓ, BÍRni (uralkodni), BIRodalom szavunk is ezt alátámasztja. A német „BUR“ (> der Bauer = a paraszt) a „föld“ ura és megművelője, de még a szláv „bojár“ vagy akár a román „BO-ER“ is mind erről a „magyar“ töről fakadnak.

Előfordulhat ugyan, hogy a „bőúr“ fogalma az állattartással összefüggésben jött létre és később értelme bővült. A kelta BÓ (bó) szarvasmarhát jelent, a magyar BIKÁ ennek csupán becézése (BÓ-KA = BI-KA).

László Gyula leírja a 9. századi magyar társadalom felosztását : Nagyfejedelem és kísérete (táltos, támok stb.), ÚR-törzsfők, BŐ-nemzetségfők, nemzetségi ELŐKELOK. (László Gyula'Árpád népe' : 61. old. - 39. ábra) Hasonló felépítést mutat az ír társadalom is. „(...)a kora-ír társadalom druidákra, harcos nemesekre (flatha) és szabadokra (bó-airigh) való tagolódása, (...)megfelel annak ahogy Caesar a gallokat druidákra (druides), equites-re és plebs-re osztotta.“ (P. Mac Cana'Kelta mitológia' : 60. old.)

A kelta (ír) „BO-AIRIGH“ (bóárak) akár csak a magyar „BŐ-URAK“, a gazdag (nem harcos) társadalmi csoport neve; nemcsak hasonló értelemmel bírnak, de mindkét nyelvben a kifejezés többesszámban van!

Az ABA-ÚR ill. „BŐ-ÚR“ idővel kialakította a gazdag és hatalmas „FŐ-ÚR“ fogalmát. Feltehetően az első „vezérek“ is így kezdtek : egy-egy, hatalomra és egyre több gazdagságra vágyó, saját hadseregének erejében bízó BŐ-ÚR lerohanja és elfoglalja a szomszéd településeket, és egy bizonyos vidéken ő lesz a FŐ-ÚR (az uralkodó = a „Fáraó“). Fáraó volt a neve a történelmi Egyiptom királyainak.

Az *egyiptológusok* a Fáraó fogalmát „nagy ház“-nak fordítják. Először azt hittem, hogy ez egy amolyan vicc, amilyenektől csak úgy hemzsegnék a modern történetírások (pl. az Indiában használt „bierahnliche“ indogermán „sura“ stb-stb.). Idővel be kellett látnom, hogy (mint mindig) „igazuk“ van... csak ennek nem felel meg a magyar hivatalos terminológia : görögül ugyanis PHARAON a neve, vagyis FŐ-ÚR-(H)ON, és ez valóban „Nagy Ház“. Talán helyesebb lenne egyszerűen magyarul FŐ-ÚR-ról beszélni!

A „FŐ-ÚR“-nak nem csak magyar etimológiája (eredete) van, de belőle egyéb magyar (és „nem-magyar“) szavak is továbbfejlődtek, kialakultak. Az ír FHIR (férfi), a magyarban még a (-fi) szótaggal is bővült ; az angol „husband“-nek a magyar megfelelője ellenben a FÉRJ ((j) birtokos névmással), tehát észrevehető az ósszó, ami feltehetően magyarul is FÉR vagy FÍR volt, akárcsak az ír (kelta) nyelvben.

A Főúr színe lett a FEH-ÉR, a Főúr felesége(i) a FEH-ÉR-NÉP, a Főúr „széke“ (vára) a FEH-ÉR-VÁR. A kelta eredetű angol „FAIR“ szó jelentése (világos)szőke - vagyis (majdnem) fehér. Ókeltául FAIR volt az „Ósanya“ megjelölése is, a mai szóhasználatban Szűz-Mária címe, mint a walesi „Llanfair“ (angolul „Saint Marýs Church“) helyiség neve is bizonyítja (magyarul a város neve : „Fehér(nép)-Temploma“).

Az „angol“ mesékben (Fairy Tales = Tündéri mesék) a FAIR a „jó“ tündér megnevezése, őneki meg mindig gyönyörű szép (világos)szőke haja van (azaz majdnem fehér).

A „Főúr“ utódlása fiú ágon honosodott meg, a férfiak társadalmi vezető szerepüket biztosítva. Ő vitte a FAJ-t tovább (ír PÁJ (paj) = FIÚ és így ő lett „fő“-gyerek, vagyis a „FI“ (apafi, atyafi) - a „FIÚ“ (lat. „FILIUS“);

„Lá játok feleim szümtükkkel mik vagymunk, isa pór és hamu vagymunk“ (Halloti beszéd).

Érdemes még elidőzni FIÚ szavunknál : FIÚ (= PIÚ = BIÚ_ - nagyon „egybecseng“ az angol BOY jal, amelynek alapját a kelta eredetű és a mai ír nyelvben is használt „PÁJ“ (ejtsd : paj) szógyök képezi. Ugyanakkor a magyar BOJ-TÁR és az angol (amerikai, vagyis alapjában kelta) COW-BOY ugyan azt a mesterséget űzi! Még a román BAI-AT is kelta-magyar eredetről vall (a román nyelvészek pedig nem ismerik eredét).

A Főurak természetesen meggazdagodtak, Bőségben éltek, Bő-Úrak módjára. A szakál viselete a „főúriság” szimbóluma lett (=> latin BARba / német BART), a „férfi ak” ugyanakkor egyes tájakon fejdísz-(BER-ETT)-et is hordtak (Franciaországban - Galliában - ma is).

A magyar BAR-ÁT („bar” + szumir kicsinyítőképző „-d”), akár csak a kelta BAR-D szavunk is, a „férfi” jelentésű őszótőre (BER) vezethető vissza. Waddell szerint Britannia ősi neve a BARAT-HON : „*The original form of this name Britain (...) was Barat-ana or Land of the Barats*” - idézi őt Baráth Tibor ‘A magyar népek őstörténete’ című könyve 61. oldalán.

IL - szumírban „élet” :

szumírul a „LU” a valamivé változás jele, (E)LU+IL = LIL - szumírban „lélek” : az „elő-élet”. Élettel és LÉLekkel gyönyörű magyar összetett szavak alakultak, mint például :

IL + (H)ON => (ILON) lény (élőlény) - mint URAS-LÉNY (oroszlán), BŐ-LÉNY (Bő kelta szarvasmarha),

LIL + (H)ON => LIL.IOM (a „Lélek Hona”), Európában mindenhol a lelki „tisztaság” szimbóluma,

IL + AN(U) => ILONA (az „Élet-Anya”) : mint a mesebeli „Tündérilona” vagy a trójai „Szépilona”,

TA-ÚR / AN + LIL => TURUL (magyar (A)TyA-ÚR-Lil = „Atyaúr-Lelke” / szumir Szentlélek ENLIL),

ŐS / SU + LIL + (H)ON => SO-LY-OM (az ŐS lelke honol benne - emiatt „totem” madár),

(A)BA + (L)IL => (BAAL) BÁL isten, a kánaáni „Ős-Atya”.

BÁL - a termékenység, a szerelem, a „BÁJ” és a BUJAság istene.

„Valentine-Day” a „szerelmesek napja” a mai Nyugat-Európában és az angol nyelvterületen. „Valentin” a középkori „szerelem lovagja” Britanniában, Belguimban és Észak-Franciaországban, vagyis a „kelta” vidéken. Írország közepén, a „tarai dombon áll Fál Köve, az a „fállikus” kő, amely felsikoltott, ha az az ember érintette meg, akit királynak szánt a sors”, vagyis ez egy FÁLIKUS megalit, írja MacCana a ‘Kelta mitológia’-ban, ahol a „szakrális” királyt megválasztották. (P. MacCana ‘Kelta mitológia’ : Szakrális királyság, 114 -117. oldal)

A kelták egyik fő ünnepe, a November 1-i „SAMHAIN” („ŐSÖK-HONA”) napja mellett, a Május 1-i „BELTENE” (a tavasz, a szerelem, a termékenység) ünnepe volt. (MacCana ‘Kelta mitológia’ : 127. oldal)

„BEL-TENE” a „BÁL-(EN)TEN”. ENTEN neve a Gilgames eposzban is fennmaradt:

„(...) Enlil válaszol Emeshnek és Entennek :

Az egész föld számára életet adó víznek Enten a <tudója> „, mint az istenek gazdálkodója ő hozott létre mindent, Emesh, fiam, hogyan hasonlítod össze magadat Entennel, a testvéreddel ? (...)”

(Dr. Zakar A. ‘A sumér hitvilág és a Biblia : I. A világ teremtése / Emesh és Enten, 44. oldal)

Tehát, ENTEN az „ÖNTŐ(N)”-zés mestere.

BÁL-ENTEN vagy „BÁJ-ÖNTÖN” nem lehet más, mint a „húsvéti” öntözés „istene”, egy tipikusan „fállikus” jelkép, a „Valentine-Day” meg az öntözés napja. Mikor és hogyan kapcsolták össze a „keresztény” Húsvéttel, ezt ne taglaljuk, maga az ünnep - még a vallásos fátyol alatt is - mai napig egy „termékenységi” ünnep maradt. A húsvéti öntözés szokása Európában csak a „magyar” vidéken él ma is, a mi „életterünkbe” betelepéd(het)ett más nemzetiségűeknél is (legyen az német, szláv vagy román, holott a „határon”-túli testvér ezt nem ismeri), ami annak bizonyítéka, hogy ez egy (nagyon !) ősi, a Régi Keletről (Kánaánból !) származó magyar szokás, a „BÁJ” isten, a „BUJA-ÖNTÖN” (Valentin ?) napja. Hasonló az indiai, évente megtartott, a Gangesz szent folyóban való „megtisztuló” fürdés napja, és itt a nők (vederrel való) „lelocsolása”.

BÁL-isten nevéhez fűződik a szórakozást kifejező „BÁL” (meg „háziBULI”) szavunk, ugyan úgy mint az olaszok CARNE-VALE-ja is : a kelta „koronás” (szarvas) (CERNUNNOS-BAL) Bál-isten ünnepe. Szexuális kicsapongásairól igen híres olasz „farsang” idején nem valószínű, hogy a „húst elhajtották”, hanem ellenkezőleg! Ma is azt a férjet akit megcsalnak, „felszarvaznak” - ez a közmondás is a Szarvas/ Koronás-Isten, Cernunnos-Bál emlékét őrzi : az ő papnőivel („feleségeivel”) lehetett egy ilyen termékenységi ünnep alkalmával „szórakozni”. Mi ilyenkor „MURI”-zni is szoktunk („MAUR”-ozni ?), mint ismeretes MAURIA (a szumir MARTU) volt a későbbi Szíria és Phönícia neve - ez volt „Bál-isten” őshona.

BÁL-isten nevéből alakul(hatott) egyéb (összetett)szavak : BÁL-NU (bálna = német WAL) / BAL-ÚR (az ír mitológiában a Man-szigeti „egyszemű” BALOR), DIEU-BAAL (francia „diable” = ördög), / BEL (kelta „csodálatos”), BEL-LE (francia „szép”) / szláv BÁLsoj (nagyságos), BjELO (fehér), BELgrád (Főúr-/Fehér-Vár) / BAL-TI tenger, BAL-AT-ON, BAÁL (Basel), BOL-OGNA, BEL-G(I)UM stb. földrajzi elnevezés / BÉLA, HANI-BÁL („Bál ajándéka”), DECE-BÁL név.

AN - „csillag” és „hon”; ugyanakkor „ég” = a „csillagok hona” (mint a középkorban „kitalált” UNiVersum is). ANU feltehetően az Ős-ANYA fogalmából alakult - ő (ANyA) aki „fentről” vigyáz ránk :

AN - szumir ősi Isten - David és Joan Oats írásában olvashatjuk, hogy ő AN(U) „a legfontosabb sumér (szumér) isten, az Ég istene, eredetileg az ég.”

(David Oats, Joan Oats ‘A civilizáció hajnala’ : 41. old.).

Anu gyerekei, és egyben megjelenési formái :

AN + KI (szumír „Ég-Föld“) => ENKI - „a Föld ura“ és AN(U) fia,

AN + LIL (szumír „Eg-Lélek“) => ENLIL - Anu lelke, vagyis a „Szentlélek“.

Gilgames eposzában olvashatjuk miként ENLIL az „Isten előszülöttje, a Világ Világossága egy napon emberi testet ölt és leszáll a Földre“ (Jézus ?) és „népével“, a Kós jegyében született EMBER-rel szövetséget köt (a „Szent“-Fokos története). ENKI „a bölcsesség Isten, szervezi meg a földet és meghozza a törvényeket“.

Gilgames hősmeséje az „istenekről“ is beszámol, valamint UR városról így szól :

„A te urad megtisztelt úr, AN-nal ül a király az ég szentélyében

A te királyod a nagy hegy, ENLIL atya, mint... minden ország atyja, (...)

Úrhoz érkezett ENKI, a mélység királya, elhatározza a sorsot, (...)

Ó, te város, melynek sorsát ENKI rendelte el,

Ó, te, Úr szentélye, emeld föl nyakad az ég felé. (...)

(Dr. Zakar A. 'A sumér hitvilág és a Biblia' : I. A világ teremtése / Enki és Sumér, 45. old.)

Egyéb, AN-nal képzett összetett szavak :

IL + AN („Élet-Csillag“) => (LAN) - magyar LÁNY, kelta LEIAN (!), és „jáný“ - mint az íir „ÍN“ (jín).

AN + ANNA („Ég-Anya“) => INANNA - főistenség Urukban.

„Az ég nagy Úrnőjét akarom köszönteni,

Az Istennek szenteltet, aki az égből jön, akarom köszönteni.

Az Istennek szenteltet, az Úrnőt, akit az angyalok félve tisztelnek,

az ég hős Asszonyát, aki a teljes fényt árasztja ki,

SU nagy leányát, INANNÁ-t akarom köszönteni!... „ (szumír „Dal Inannához“).

(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia' : XIV: Zsoltárrészletek, imák / Dal Inannához, 210-211. old.)

AN + ABA („Ég-Apa“) => (NAB)

magyar NAP („Napisten“/ a „Napkirályfi“), szumír NAP (=> NIPPUR város a „Napkultusz“ központja, ó-egyiptomi NEBU (=> NAPATA város Nubiában. AN + NAP > ÜNNEP (az „Isten“ napja).

NAP(O)-CA a Nap városa („Nap-Föld“ - szumír „KA“ = föld, ország, „KÖ“).

MA + AN => (MÉN)

Talán a Ma-hon (óshon) „csillaga“, az anyajogú társadalom termékenységi istene, ANU társa :

A-MUN a „Bika“ képében ábrázolt Dél-Egyiptomi „Fő“-Isten, lásd: Amun-vallás.

MEN-ES az első (ismert) Dél-Egyiptomi „király“, MIN(O)-TA-ÚR-US az első „király“ Kréta szigetén,

MÉN-ÚR-SZÉKE : magyar „Mennyország“,

MÉN-HÍR a „kelta“ világban az Úr nevét „hirdeti“ (a menhir a nagyon magas és egyedül álló megalit).

„Men“ azt jelenti szumíruul, hogy „társ“ (=> magyar MENYasszony / germán MAN(N) „ember“.

A germánokról azt írják a lexikonok, hogy nevük eredete bizonytalan, talán (?) a latin „germanus“ -ból származik, ami azt jelentené, hogy „valódi rokon“ („echt verwandt“). Kivel ?

Bill McKenney is, a 'The Celts : Europe's Peoples of Iron' című könyvében, felteszi a „nagy“ kérdést : „kik voltak a germánok ? Az ő-germánok, akiket a görög és a római ókor történetírói említenek, a mi egyenes ágú elődeink voltak?“ - ő maga megadja a választ is - „Aligha. „ (!)

Az amerikai történész így folytatja : „A Kr.e. I századig minden észak-európaít, a görögök és a rómaiak határozottan keltának és szkítának tekintettek“ (!).

Nem kelták voltak-e a germánok ? - kérdezi a szerző. „Maga a germánokkal kapcsolatba hozott szavak is kelta eredetűnek tűnnek : 'teutones' a kelta kifejezés általában emberre, míg 'germani' egyes szakemberek szerint egy kelta törzs neve volt“ fejezi be McKenney.

B. McKenney 'The Celts: Europe's People of Iron' : Wer waren eigentlich die Germanen ?, 122-123. old. :

„Waren die frühere Germanen Kelten...? (...), unsere direkte Vorfahren ? Wohl kaum. Höchstwahrscheinlich waren sie eine Mischung aus germanischen, keltischen und anderen Völkern. Bis in I. Jahrhundert v. Chr. betrachten die Griechen und Römer alle Nordeuropäer als Kelten oder Skythen; die Germanen galten damals noch nicht einmal als eigenständiges Volk. (...) J Caesar bezeichnete den Rhein als Grenzlinie zwischen den beiden Völkern, den Kelten im Westen und den Germanen, die im Osten siedelten. (...) 'Teutones' war der keltische Begriff für Menschen in allgemeinen, während 'Germani' für einige Experten der Name eines keltischen Stammes war. (...).“

TA + AN => (TEN) (Ta-hon „csillaga“, az apajogú társadalom „Hon-Isten“-e)

A-TON az „Egyisten“ (a Napisten)-vallás Egyiptomban. Kánaánban (Egyiptommal való egyesítése után) gyakori isteni szimbólum a kis bika (TINO ?), Phöniciában isten ISTÁR gyereke, A-DON-IS. Őt a „görögök“ is majd átveszik és ő lesz a férfi szépség szimbóluma. Az ó-görögök egyéb „TEN“ isteneket is ismertek, így a vizek ura POSEI(=VIZEI)-DON (a latin NEP-TUN). Az ó-görög mitológiában harcias istennőkkel is találkozunk: mint A-TEN-NE („a férfias (ten) nő“ - aki „védőanyja“ és névadója az ókori nem-dór, i11. a mai görög fővárosnak) vagy DÉM-E-TER. A kelta DON(N), a „Nagy-Apa“, akitől a legenda szerint „minden ír származik“, az avar IZ-TEN (szumir „íz“ = „tűz“-ből), „Tűz-Ten“ azaz „Hadúr“, a magyar IS-TEN („aki a Mindenható, Örök Isten, a Seregek Ura.“(Biblia) az „ŐS TEN“ nevét őrzik, akár a germán (a keltáktól átvett) mondatkör főistene is O-DIN (aki ugyancsak a „hadak ura“).

A hun királyok címe TAN-HU (SANY-HU, Nimród TANA fia írja Kézai Simon Krónikájában (Endrei Anta1 A Nimród monda őstörténeti jelentősége) - ETANA meg egy sumér (h)ős, aki egy sas hátán elhagyja a földet és Anu egébe repül ; ő az első földönkívüli utazás hőse. Ajapán „nap-császár“ neve is TEN-NO (SANYO). Magyar „tenni“ / „tanítani“ / „táncolni“ szavunk a TEN- / „TEVŐ“-ből származik. Sok európai folyó (IS)TEN nevét viseli : DUNA, DON, TANAIS (DONEC), TEMES, THAMSE (TEMZE). London: L(L)ON-DON(N) - keltául „Ten-Temploma“, mivel az angol főváros a „Ten-vizén“ (Temze) fekszik. A magyar TEN-GER szónak az értelme, szerintem, a „(Nap)Isten Háza“ - TEN-VAR (= GER, KER szumírul és keltául egyaránt VÁR). Az ír DON „háza“ a tenger közepén áll (itt nyugszik le a nap a kelták számára!).

Ha az AN „égi“ otthon is jelent, bizonyára volt egy „földi“ hon is : a „TA-ÚR“-hona, vagyis a T(A)UR-AN = TURÁN. Itt „volt“ a „Világ Közepe“ a hun-magyar mitológiában - itt volt a „király“ széke, trón-(TA-ÚR-ON)-ja, háttal mindig is pontosan a Sarkcsillag- („EST-AN“-)nak.

AN / ON

(> ó-egyipt. lakóhely - a Napisten székvárosa (Heliopolis) : „ON“ / akárcsak a magyar HON (ház, otthon, haza) = észt HÖNE, finn HUONE, lapp HUONA és kelta HAIN (innen az angol HOME, német HEIM, francia OGNE, alpesi -ON/-IN).

„Honok“ : (A)BA-BÁL-(H)ON (Babylon) > Bábólna kettő is van Magyarországon!

IS-TÁR-(H)ON (Esztergom),

(I)TIL-(H)ON (magyar Tolna és francia Toulon),

BÁL-(H)ON (Belgium / Valonia); „BEL-LOVACI“ az itt élő, őstelepes kelták neve,

BÁL-HON (Balánbánya - amely Bélbor, Balavásár, Bálványosvár vidékén található)

BÁL-TÓ-(H)ON (Balaton), TO-HON (Tihany), PIS-(H)ON (Pozsony),

HON-(D) (Hunyad és Hont vármegye) - „Kishon“ sumérosan.

Egyéb „honok“ :

BIR-MIN-(G)HAM (Angliában - ősi kelta település),

IN-GEL-HEIM vagy EDES-HEIM (Németországban - mindkettő ősi kelta település),

BRET-AGNE, BOURG-OGNE, GASC-OGNE (Franciaországban),

NEBIK-ON, RUBIK-ON, T-UR-IN (az alpesi térben).

A magyar (-NYE) rag is valószínűleg „hon“-t jelent, pl. : Er-NYE, Ger-NYE-szeg falvak nevében. Marosvásárhely környéke tele van ősi honokkal, ilyen a feljebb említettekén kívül : Bod-ON, Koron-KA, Sár-Omber-KE, Eger-SZEG, Panit, Berge-NYE, Agár-D, Csej-D, Kál, Bö, Mos-ON.

Átvitt értelemben is használjuk az „-any“ (hon) ragott, mint pl.: ar-any, ásv-ány, bálv-ány, bizonyítv-ány, igazolv-ány, szerelv-ény, kötv-ény stb. szóban. Az „-any/-ány“ ősi szórag, amelyet a „nyelvújítás“ ismét életre keltett, „anyag“ értelemmel (pl. „higaný“ = híg anyag).

„Honi“ népek voltak az :

UNNI-k Alsó-Egyiptomban,

IONI-k a „szárazföldi“ Görögország lakói,

HUNI-k az ÚR + HON (= Ta-UR-ÁN / IR-AN / HUR(I)KANI-tó vidékek) (ős)lakói.

Az „ÚR-HON“-hoz hasonló fogalmakkal találkozunk más szóösszetételekben is :

ÚR + MA => RÓ-MA (etruszk RU-MA vagyis az Úr-Hona, ezért „az örök Város“),

MA + ÚR => MAURIA, a szumir MAÚR-háza = MAR-TU, a kelták „boldogságos túlvilága“ MAGH MÁR,

ÚR + TA („Úr-háza“) => ER-DŐ (ahol isten(ek), tündérek, szellemek lalmak),

ERDŐ + (H)ELY / (H)ON => (ERDÉLY Magyarországon / ARDENNE Franciaországban),
ÚR + ERDŐ => UR-ARTU (→ „AR-ARÁT“).

KI / KA / KO (szumírul „kő“, „ország“, „vidék“)

(~ lásd : „SÁ-G“ (ŐS-KŐ) (BARCA-SÁG) és „SZE-G“ (SZE-GE-D), valamint UR-UK, JERI-KÓ, KÁ-NAÁN, AR-VORI-KA (Bretagne), MÉN-KŐ (Monaco, München) nevét).

KI + (E)LU (szumír. „LU“ állítólag „urat“ jelent, feltehetően helyesen „ELU“ = élő / előkelő)

(=> KÁL - az „ország-elő“ : KŐ-ELŐ vagy KŐ-ÚR-ELŐ („KI-RÁ-LY“), KŐ-ÚR > KER, GER (=VÁR)

Ilyen „Kál-(vezette)országok“ voltak a „KÁL-HON“-ok, a „COL-ONIA“k :

KAL(O)-TA (fővárosa „Hunyad“), KAL-ÁN (Hunyad (HUN-D) vármegyében),

(A)B-ÚR-KÁL-(H)ONA („Habúr(Ibér)-Kolónia“) = Barcelona, és egyéb „római“ kolóniák.

A kálok között az első lett az ELŐ-KÁL (=> LUGAL, a „király“ UR város(á)ban / LUGH, írek vezére (királya) / LUGAS, vezér Britanniában - mindketten a Tuatha dé Danann („Isten törzse“) népének vezére / Árpád magyarjainak egyik vezéri osztályát a „nemzeti ELŐKELO“-k alkották! A sumerológusok „Lugal palotáját“ É-GAL-nak hívják, értelme „nagy ház“. Ez egy magas (MAG = NAGY), tehát nagy-az = mag-az = magas „épület“ lehetett, az akkori ember számára egy amolyan „felhőkarcoló“- vagyis egy „ÉG(nek)-ÁLL“ (szumír - magyar közös szóalakítás : É-PÜL(-et) = Ég-FELÉ → „É-GAL“ ?). EGAL „magas“ értelemmel ma is használatban van a bretóniai kelta nyelvben ; a bretonok hazájukat két részre osztják : egy „felső“ BREIZH UHEL és egy „alsó“ BREIZH ÍZEL (ír ÍSEAL „alsót“ jelent) nevű vidékre. Itt egy „Laita“ folyó is van. Ehhez hasonló, az „égalját“ érő paloták nem is lehettek olyan ritkák. Nimród is épített egyet, a bibliai „bábeli“ torony. Valamennyi sumér városban volt egy-egy EGAL. Innen származik az AKOL szavunk - „nagy ház“ értelemmel (valamint a zsidó OHEL, német die HALLE, angol HALL vagy a latin SCOLA - és majd az egyéb „iskolák“). A „scola“ egyébként nem más mint mással-hangzótöreléssel kimondott AZ AKOL (‘Z KOL(A)). Ismeretes, hogy még a 13. században is táltosaink körkápornáit IGAL-oknak hívták (lásd. Theuton János főinkvizítor vezette inkvizíciós perek jegyzőkönyvét, 1265 -1272). Itt még titokban továbbélt ősvallásunk - a Napisten, a „Kör-Isten“ hite.

Próbáljuk most röviden, kicsit logikusabban, mindahogyan ezt a történelmi könyvek megírják, áttekinteni az ősidők történelmét. Az első korszak - a „Kezdet“ - nevezzük úgy, hogy az „Őskor“ :

Adva volt egy 'Anyaföld' (MA), ahol megszülettünk és a „Földanya“ (Ősanya) (MA-MA) . Kialakult az „anyajogú“ társadalom, maga sajátos rendszabályaiival. A vérrokonágon alapuló „nemzetiség“ élén a legidősebb NŐ - mindenki számára az ANYA - állt. Ezzel párhuzamosan kialakult a nőisten vagyis az Ősanya : ANU tisztelete. A művészetben az „anyaság“, „terhesség“ ábrázolása, jelkép értelemmel bíró bemutatása uralkodik. Az emberi közösség élete az ANYA körül zajlik. A második korszak - nevezzük úgy, hogy a „Középkor“ :

Párhuzamosan a „belső“ fejlődéssel zajlik a „terjeszkedés“, az „életér“ kiszélesítése. Egy-egy család tovább, az Őstelep központjától távolabbra költözik és letelepszik („családi-telep“). Így jönnek létre a „tanyak“ (TA), majd ezek köré kifejldött „kiskirályság“, a (TA-TÁ)-k vezetésével. A döntési „batalom“ egyre inkább a férfiak kezébe csúszik, az „Ősanya“ mindinkább csak „szakrális“ szerephez jut. A férfi szaporodásban játszott szerepének felfedezése eredményezte, az Ősanya mellett, a férfi-„szex“-istenek („men“ szumír „társ“, férfi-társ) és a phalusz-szimbólika megjelenését. Az ember- és állatállomány szaporodása állt a társadalom központjában.

A harmadik korszak - legyen ez az „Újkor“ :

A népszaporulat következtében szükségessé válik újabb és újabb területek - sokszor távoli vidékek, amelyek már a nép „életterén“ kívül estek - felkeresése „letelepedés“ céljából. Ezt a folyamatot a magyar népmesék mutatják a legjobban. Itt a „királynak“ mindig három fia van. Az első kettő - különböző úton-módon - népével együtt tovább költözik, míg a harmadik, a legfiatalabb örökli a család földjét (országát). Míg a nagyobbak apjukkal erre meg arra kóborolnak, vadásznak, harcolnak, kalandoznak...a legkisebbik fiú feladata a „ház tüzeinek“ őrzése : „ez soha ki ne aludjon!“ Ezt a szerepet viszi tovább később, a fivéreik elköltözése után, a „baza“(„bon“) gondviselésében és fejlesztésében. Ő - a harmadik - örökli tehát a családi házat, ő tehát már születésétől fogva a „KIS APA“ (> „KüSABA“ > „ŰCS-ABA > CSABA) vagyis az „Őcsi“..

A kelták „robbanásszerű“ elterjedése Európában, formálisan „ellepik“ Európát pár száz év alatt, csakis a „kolonista“ eszmével, életmóddal magyarázható. Őket, a KEL-tákat, KÁL-ok vezet(het)ték újabb és újabb „ismeretlen“ világrészek felé. Az ókori történészek és utazók egy kimondottan terjeszkedési-örületnek tekintik a kelták, a szélrózsa minden irányában történő, szétvándorlását (= a gyarmatosítás). A skótok az Ír-szigetről költöztek mai szálláshelyükre - itt „KLAN“- (KÁL-HON) -okba osztják fel országukat.

A magyar „világban“ az előszülött fiú neve a KÁL (~ KA-(L)IL / GU-IL >) lett, mint „GIL-GAMES“ / „GÜL-BABA“ / „GYULA“ nevében is. Hányszor mondjuk szeretett gyermekeinknek ma is:

„kis életem“ = KA-IL / „kicsi lelkem“ = KA-LIL.

A kálok hozzák létre, tehát, a kálhonokat (kolóniákat). Ezek már nem családi / vérségi rokonságon alapulnak, ezek kizárólagosan politikai-gazdasági érdekközösségek. Így aztán szükség volt a „vezér“ kiválasztására – a legjobb, legerősebb, legügyesebb kálok közül. Ez lett tehát az ELŐ-KÁL (LUGAL, LUGAS, LUGH).

Mint ahogyan már említettem a „gyarmatok“ a nép „életterén“ kívül estek. Az életter „határai“ adva voltak. Vagy a természet szabott az életternek határokat – tenger, sivatag, magas hegyek – vagy az „összeütközés“ más népekkel zárta el a terjeszkedés útját. Két „életter“ összeütközése vezetett az első háborúhoz. Az „állandó“ határvillongás, a háborúk csak fokozták a közösség „polarizálódását“ a férfi-vezérek köré. Kialakul a „férfjogú“ társadalom. Ennek jelképe a katona-király és ezt a „katona-királyság“ intézményét jelképező egyeduralgó férfiisten (TEN), a „Mindent-Tevő“, a „Mindenható“ Hadúr-ISTEN, bibliai megfogalmazásban a „Seregek Ura.”

Az eddigiekből kivethető volt a „családtag“ – „föld“ párhuzamos megnevezése, ugyanabba a fogalomkörbe (és hangcsoportba !) tartozó szavakkal :

MAMA (anya) és MA (föld / „őshaza“) ill. TATA (apa) és TA (tanya / újabb keletű „hon“).

Ebből az analógiából kiindulva logikusan várható a KI / KO (föld / „ország“)-nak megfelelő „családtag“ neve is... Feltehetően, ahogy a MAMA / ANA az anya megfelelője, valamint az ABA / ATA az apa neve volt, ugyanúgy várható egy valamilyen „(A)GU / (A)KA“ szó, amely az utódot / a gyereket volt hivatott megnevezni. Van erre bizonyíték? Aligha. Elvégre a régmúlt idők „bizonyítékai“ sajnálatosan kevesek. Többnyire a logikára, az intuícóra kell építeni, a tárgyilagosságot és a „jóérzés“ megőrzése mellett.

Pár példával szeretném még alátámasztani állításomat :

- EnKI, An(u) fia, a „Föld ura“ (vö. Jézus az Isten fia, egyben maga az Isten),
- a kisbaba GÜ-GYÖG (ma is DU-DU-nak, TI-TI-nek vagy KI-KI-nek becézik); DUDU és TITI a gyerek neve volt (megszólítása) a szumiroknál és Egyiptomban,
- a (-KA, -KE, -KI, -EK, -K) (KIS=)kicsinyítő képző (nem szláv „átvétel“ mivel a kelták is használták – ez így maradt a mai francia nyelvben is : lásd Martini-que, Veroni-que stb., magyarul Martin-KA, Veron(i)-KA,

KIS szavunk, elemeire bontva : KA-/KE-/KI-AZ, azaz „becézett értelemmel bír),

- előszülött fiú a KÁL – mint már említettem, ennek országa : KÁL-HON (lat. COL-ON-ia) = KAL(O)-TA,
- „GA-U“- („KO-U“-)kbe volt Egyiptom felosztva – mondják a német történészek; Németországban is találunk ilyen „ME-GYÉ-ke“ : Breis-GAU, Rhein-GAU, GAU-Algesheim stb. a volt kelta vidéken,
- a mindenkori mítoszokban a Nap – mint Isten – valamelyik „ősibb“ Isten/Istennő fia, a KÁL-ÖS / KOLOS (COLOS-US), majd „egyesül“ az Ős-Atya szimbolikával : KÁL > KELŐ, az ATYA benne új életre kél, mint akár csak a NAP, ki minden reggel „újjászületik“ (→ RÁ-KEL = reggel).

Mindig is meg voltam győződve arról, hogy Kolozsvár latin nevében, a mi magyar „NAP“ szavunk ékeskedik :

KOLOS(z)-VÁR (vö. NAPO-CA = NAP-KÓ vagyis „Nap-országa“, egyszerűen „KELET“ ill. KELŐ-TA / KALOTA – a KELŐ-(ÖS)-TÁja /-háza, -országa). Ezen dolgozat megírása közben „jött“ a szükséges bizonyíték is. Kézhez kaptam a 'Magyarok világlapja' 1994-es novemberi számát, és ebben egy érdekes beszélgetést olvashattam *Dr.Ferenczi István* régésszel. A kitűnő tudós a következőket közli : „Kolozsvár területén, a trákokat jóval megelőzve, valószínűleg mezopotámiai kapcsolatokkal rendelkező népesség telepedett meg. A leletek jellege összecseng a Gilgames eposz egyik leírásával, mely szerint Mezopotámiából bizonyos időszakban „UTÁ-NAISTIN népe“ nyugat felé költözött. Ha ez a monda valós, akkor feltételezhető, hogy a Folyamköz területéről Kis-Ázsián keresztül, a Balkán-félsziget keleti részein haladva, a Maros völgyében, sőt Kolozsvár környékén is ilyen fajta népesség közösségei telepedtek meg“. Természetesen feltevődik a kérdés, miért hazudna a „Gilgames eposz“ írója? Sem politikai, sem sovínista érdekek nem kötelezték erre! Csakis az igazat mondhatta.

Az „UTÁ-NAISTIN népe“ bizonyára „UTU-NAPISTEN népe“ és tudjuk, hogy UTU (=ATYA?) volt a szumírek Napistenének egyik neve! Tehát, nyilvánvaló az összecsengés NAPO-CÁ-val. Ez a néptöredék (telepesek), természetesen az istenük védelme alá helyezték a várost. Feltehetően egy vallási központ is működött itt (> Szent-Mihály templom!). *Waddell* beszámol arról, hogy „Szent Mihály“ személye mindig is egy „helyi“ ősi istenség „pogány“ kultuszát váltotta fel – így a skóciai Aberdeen város védőszentje „SAINT MACHAR“ esetében is. (Baráth Tibor 'A magyar népek őstörténete' :III. kötet, 46. oldal). Skóciában egy helyi, tehát őshonos „Machar“ istenség? Az óhéber NĪKAEŁ (Mi-cha-el) jelentése egyébként „Istenhez hasonló, aki olyan mint az Isten“. Így volt ez tehát, a skót (Szent-)Machar vagy Makhair esetében is, ahogyan ez a brit tudósnál olvasható. Mikéél lágyabban kimondva MI-SA-ÉL / MÁSA-ÉL vagy ÉL-MÁSA? mint ez ALMOS nevében is nyilvánvaló. Említésre méltó, hogy a magyar Szent Koronán elől Jézus (Isten) képé látható, vele szemben, vagyis hátul az ellenoldalon „egy Mihály“ tekint le ránk. Hogy ez a kép egy bizánci császárt ábrázolna, legyen az éppen egy Dukas névre hallgató Mihály, szerintem csak „belemagyarítás“, erre semmilyen bizonyíték nincs. Ellenben „Mihály“ az Isten képmása, egy ősi istenség jelképe – így a magyar Szent Korona a múltat a jövővel ötvözte egygő.

Kolozsvár vize a „SZAM-OS“ a SZEM-ŐS (a sumerológusok „SÁMÁS“-a) nevét őrzi. Nem csak Erdély, de Skócia kelta „fővárosa“ is a Napisten nevét dicsőíti: GLASGOW („KOLAS-KÓU“) mint KOLO(z)S-VAR.

A Gilgames-eposz másik fejezetében (XI. tábláján) is találkozunk „UT-NAPISTI” személyével, még pedig ő menti meg az embereket (Enlil „népét”) a Vízözön elől:

*„Ami engen magamat illet, semmi titkot ki nem fecsegetem, csupán eggyel, a legméltóbbal láttattam jós-álmot, hogy végképp az emberi nem ki ne haljon!
A derék hajós, UT-NAPISTI, íme, tanácsot vár mitőlünk! - így ÉA.
Szavára megnyílt ENLIL s a fedélzetre lépett: (...)
Ember volt eddig UT-NAPISTI, embermódra küzdött, törődött -
mostanától asszonyával együtt hozzánk, istenekhez hasonló!”
(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia': IV. A vízözön, 75. oldal)*

UT(U)-NAPISTI(N) nevét „templom” szavunkban is megőrizték (és őrizték mások is). Ha ezt a szót felbontjuk elemeire: TE-MP-LOM megfejtendő a rejtélyt „uTU-NaP-LOM”, (LOM = LIL HON, „a Lélek hona”), vagyis „Atya-Nap Lelke-hona” a templom. Figyelemreméltó, hogy welshül LLON a templom neve. A nyárádmonti ember ma is így hívja „TEN-PLON”.

Másik szavunk az „Úr házának” megnevezésére az „Egyház” (pl. Egyházasközpont). P.A. Diemel a 'Sumerisch-Akkadisches Glossar' nevű írásában azt találjuk, hogy szumír nyelven ISTIN, ISTANU, ESTÁN vagy ISTE jelentése „egy” elvont értelemben: egyetlen, egyedüli, az egyedülvaló (Dr. Zakar András : A sumér hitvilág és a Biblia, 20. old.) - mint az Isten. Nem számjegynév, mert ez EG, GI, EDU vagy AS - mint a magyar EGY / és az Ász a kártyában (!). Ezek szerint nyilvánvalóan az Egy-ház az Isten-háza (uTU-NaP-LOM).

Az „ISTEN ISTEN” köszönésünkben, gyökereink köszönnek vissza, ma azt mondanánk: „EGY ISTEN”.

A „gyerek” fogalmát kifejező KA / GA összetett szavakban még nyilvánvalóbbá válik: GA + ÚR =>

G(Y)A-ÚR:

(H)ON-G(y)AÚR (HUN-GAR, UN-GAR, ONU-GOR, ÜN-GÜRÜSZ)- „a hon gyereke” és

MA + G(y)AÚR, értelme feltehetően az „Anyaföld (Őshaza) gyereke”, vagyis

MA-GYAR

A „magyar” az ősi (és újabb) krónikákban : MA-GI, MA-DI, MA-ARI, MÁ-RI, MA-ORI, MA-URI

Kr.e. 17 - 5. században, majd MA-GARI, MA-KARI, MA-CARI, MA-HARI, MA-TARI, MAZARI, MA-XARI

a Kr.e. 5. századtól a Kr.u. 10. századig.

Minden egyes, a magyarokat megillető, más fajta név hasonló minta szerint jö(hetett) létre : hon + gyar =

(HUN-GAR, UN-GUR, WEN-GER, MA-DJAR, MA-GHIAR, vagy BAS-KIR (bas-gúr).

Az az elképzelés, hogy GAÚR / GUR / GYAR „valakinek” (Istennek) vagy „valaminek” (őshazának) a gyereket jelenti egészen bizonyosnak tűnik mivel, hogy

- az oszmán is mindig a „gyaurokat” akarta legyőzni, (és ezzel mindig is, kizárólagosan a „MA GYA(U)R”-okat jelölték a Fényes Porta őrökai),

- GWR (gúr) a mai welsh nyelven „férfi”-t, „ember”-t jelent („man, husband”),

- GYAR is feltehetően eredetileg csak a „fiú”-gyereket jelölte (a Székelyföldön ma is),

- örmények telepedtek le a hajdani hurriak földjén (Urartuban) > ők az ÚR-MA-HON-iak ; a germánok meg G(y)AR-MA-HON-iak („Gyarmat”-on lakók). Egy „GORMAN” (germán?) nevű népről Josephus Flavius is megemlékezik 'A zsidók történeté'-ben, és róla azt írja, hogy „így hívták egykor a mostani galatákat”. A galaták, a Kis-Ázsiába került kelták görögök által adott neve. A „germán” névről állítja McKenney, hogy ez egy kelta törzs neve volt - ezek szerint az ú.n. indo-germánok egyik alappillére csak átvette nevét egy korábban ott élt néptől (törzstől)!

A két előbbi szó / fogalom : MA(T) és GYAR megfordítva, eredményezi a „GYAÚR-MA(T)”-ot, a „gyerekek” által létrehozott új település fogalmát, vagyis a „gyarmat”-öt :

QALÉD-(D)JARMO (Kelet-Gyarmat) vagy JERI-KÓ, a Régi Keleten, illetve

GYAR-AK, JÁRA, GYER-GYÓ, Balassa-GYARMAT és Kürt-GYARMAT (a magyar világban).

*A germánokról azt állítja McKenney, hogy az ókori leírásokban emlegetett „germánok” eredetileg egy nagyon vegyes népség - kelták, valódi „germánok” és más népek vegyülékéből álló közösség - voltak, és a kelta „életér”-től Észak-Keletre éltek, kelta „vezetés” alatt - vagyis egy amolyan kelta „márkán”, „gyepün”, „gyarmaton” -
(lásd még 8. oldal)*

GYER-EK szavunk hasonló minta szerint jött létre mind a LÉL-EK, AL-AK, ÉL-ET vagy ÉPÜL-ET szavunk. A további példákban is a „gyerek” szavunkkal találkozunk :

- ANA + KA, értelme anyagyerek/anyácska => ANIKÓ, ENIKŐ / ANNEKE (dél-német keresztnév),
- a gyereket GYÁRTják, GYŰRják (Isten is „meggyúrta“ Ádámot);
- a gyerek a család ÁGA és EKE, őt az ÉG küldi és az ÉG-LELek (az „IGI(G)-LIL“) hozza személyesen, vagyis az „ÉG-LIL-JA“, a (É)GO-LYA.

A Szentlélek szerepe a „Fogamzásban“ valamennyi nép (amely egyáltalán „múlttal“ rendelkezik) mondáiban szerepel. A mindenkori „Megtermékenyítő“ madárként száll a földre, akárcsak a magyar TURUL (= aTa-UR-LÉLek („Atyaúr-Lelke“)) vagy a „Szentlélek“, aki teherbe ejti ősanynkat: Emesét / Máriát (= „Anyá“).

A mindenkori mitoszok, mondák „más“ gyerekekről is beszámolnak : ezek a „szárnyas-“, tehát „égi-gyerekek“, AN + GYAR, az „Úr harcosai“, AN + KÁL, az angyalok.

A „vizet“ négyféle képpen neveztük : ada, (h)ab, pis és bor :

ADA (nagy víz, folyam)

- ez ma is az törökül, ADA „nagy víz“ (lásd : ADA-KALEH sziget neve = „vízhegy“),
- IDI-KLATH - „Keleti-ügy“ (vö. a kelták szava az „őshazára“ GWLAD (gulad) —> „Kelet“?),
- IDI = ÜGY (magyar, értelme folyó) => FEKETE-ÜGY Háromszék vármegyében,
- UDI-NE („Vizhona“) Olaszországban, pontosabban Friaulban, ott ahol még most is avar várak dacolnak az idő múlásával (innen nem messze van Aquelia - ahonnan Velencét megalapítva menekült el a lakosság Attila hunjai elől, meg Gorizia - magyarul „Várad“ is).
- ADA + (H)ON => ÉD-EN (Éden kertje a Bibliában), az „ÜGYHON“ - a mocsaras, csak lecsapolások útján lakhatóvá tett „Sumér“; a Paradicsom ettől keletre van ?.
- „(A)N-AR-ADA“ a Nyárád / „Í-KÁL-hON-iDi az Ikland-patak Marosvásárhelynél. Az a tény, hogy szülővárosom vidéke egy „Kálhon“ - egy „új“ település - magyarázza a középkori „Novum Forum Sicularum“ latin, ill. „Neumark“ (vég „-t“ nélkül!) német nevét is (a Neumarkt csak későbbi fordítás, az újabbkori magyar névnek, amelyet az ősi Székelyvár, Bethlen Gábor urunk kegyelméből kapta, a 17. század hajnalán).

Az „ADA“ szó további fejlődése az ITIL szavunk, mint pl.: ETEL-KÖZ, ITAL-IA, ATL-AN-T(isz) vagy TOL-NA Magyarországon és TOUL-ON Franciaországban, mindkettő egy-egy „Vizhon“.

Ebből az „itil“-ből származik az „ital“ szavunk.

A nagy folyók („folyam“ olaszul „fiume“ / a kis „ár“ neve meg „rio“!) a mindenkori Úr nevét őrizték :

Istár és Ten (Duna), Ten-(v)iz (Tanais / Temes / Temze ill. Thames); Jer-Ten (Jordán)-folyó azon a vidéken kanyarog ahol Jeri-kó (?) meg Tábor-hegy, Magharét („Nazarath“) és Skythopolis is fekszik, a Kánaánban. „Don“ keltául hullámot jelent, a kelta nyelv fantasztikus „hajlékonyságának“ bizonyítékául: „aDA-hON“ amolyan „vizány“ (erre még csak a „magyar“ képes). Feltehetően a szkítáknál is ismert lehetett ez a fogalom, (lásd : Don-Apa-Úr (> Dnyeper) vagy Don-Istár (> Dnyeszter)).

Úgy magyar ÜDE, ÜDI-tő, UDUlő, ÜDvös, ÜD-vözítő (innen a román UD - vizes, nedves), mind más idegen szó is (angol water - víz, wet - nedves, német Wasser, latin aqua vagy szláv woda - utobbi három a „víz“ neve) az ős ADA/IDI szótagot vitték tovább. Ide sorolható még a magyar „vizelet“-et kifejező HÜGY, és az ezzel kapcsolatos „ÜGYintézés“ is.

(H)AB (a „habzó“ vizek neve)

- HAB a Nílus, HABUR az Eufrátesz mellékfolyója, ABER egy skóciai folyó neve,
- *Baráth Tibor* 'Magyar népek őstörténete' című könyvében megemlíti egy „HABASHON“-t, Felső Egyiptomtól délkeletre a Vörös-Tenger partján (>Abesszinia);
- az egyiptomi papok egy részének a neve ABAS volt, valószínűleg a Nílus vizét használták a szertartásokon (HAB (magyar) = HUFen (mai welsch „hab“));
- a „HABUR“ folyó volt a mindenkori természetes határ a keleti (folyamközi) és nyugati (hetita) népcsoportok között, átlépése „háború“-t jelentett (a „határ-zónában“ élő törzsek nyelvét vették át a beköltöző zsidók > „héber“). Érdemes figyelni *Josephus Flavius* vagy *Ieronimus* által is emlegetett Noé fiainak történetére. Ők szétosztották a „Világot“ egymás között : Japhet Európát kapta, Cham Afrikát, Samnak meg Ázsia jutott. A felosztás valódi földrajza majd a későbbi szövegből kitűnik, mivel Japhetnek hét fia volt, és ezek országa a Taurusz és Amánusz hegytől a Tanais folyóig húzódott, Cham utódai (pl. Kus) a ma „Mezopotámia“-nak ismert vidéken laktak (lehet, hogy Egyiptomban is). Az Ararétról kiindulva, valószínűleg a Habur az egyik „határfolyó“ volt : a Japhet- és a Cham-nemzetség, a jap-hét-iták és ham-/hun-/kún-iták között.

Érdekes, hogy ADA és HAB az „anya ill. apa“ szavunkhoz közel áll, egyébként minden nagy folyónak az „istenét“, a hel-lenisztikus művészet, egy idős férfiként ábrázolta!

PIS („víz“)

- innen származik a magyar VÍZ, valamint az ír UÍSCI (esk') (=“víz“); a Whisky (vízke) értelme „életvíz“.
- PES-T („Víz-Ta“), POZS-ONY („Víz-hon“), PIS-KI („Víz-kő“), PISA, PÉCS, VISE-GRAD („Vízvár“), a német WES-ER folyó és die WIESE (berek) vagy az észti eredetű VISZ-TULA is az ősi (PIS) szóból alakult.
- „PIS“ ó-egyiptomi szó, értelme egyszerűen „víz“, megmaradt eredeti formájában a mai magyar (és egyéb idegen) nyelvben és nemzetközileg a vizelet és vizelet kifejezése. A magyar női nemi szerv nevében valamint az angoloknál is a „BITCH“ (bics) - magyar értelme „könnyelmű hölgy“ - szóban ugyancsak a „pis“ rejlik.

BOR (feltehetően gyógyvíz / sós vagy egyéb ízű víz / ásványvíz)

- a kelták „gyógyvíz“-isten „BOR-VO“ neve mennyire közel áll, még a „hivatalosított“ magyar történetírás által is honfoglalás előttinek tekintett, „ORVOS“ szavunkhoz. Elképzelhető ugyan, hogy VÉR szavunk is a BOR származéka (b = v). A vér ásványokat szállít, így egyben maga egy „gyógyvíz“.
- BOR-SZÉK, BÉL-BOR a Székelyföldön mind ásványvízzel állnak kapcsolatban, a francia BOR-DEAUX (a rómaiakori BUR-DIGALA) Aquitánia („Ada-Tanya“-) fővárosa nevében is ugyan csak a „bor“ szógyök áll.
- BOR-OSTYÁN-KŐ („Víz-Östen köve“).

GAR (szumír. „KŐR“ / VÁR)

Az egyes településeket meg kellett a rablóktól, „barbároktól“ vagy a szomszéd hadseregétől védeni, ezt szolgálta a települést vagy a település központját képező vezéri lakot KÖRÜL-fogó akadály, ZÁR (szumír DAR) megépítése (lásd : DAR-AMU = ZÁR-OM - a közös magyar-szumír nyelvtan egyik bizonyítéka : a ragozás).

(→ MOHENJO-DARO az Indus nyugati partján, ZAR-A a dalmát parton.

Dr. Padányi Viktor 'Dentu-Magyar' nevű rendkívül értékes könyvében olvasható, hogy : „GAR, GER, KUR dialektikai változásokban...annyit jelent mint KŐR (!), KERül, KERít, KERítés; fal, ami KÖRÜLvesz, eltakar, védelmet nyújt. A magyar KERT (eredetileg udvart jelentett), KERÍTÉS, GARAD, KARÁM, KARIMA, GYŰRŰ - tenném hozzá, KORONA - mind a szumír GAR utódai. (...)“ - lásd még : KORON-KA, KORON-D (falu Maros-, ill. Udvarhelyszéken). Itt érdemes megemlíteni, hogy a kelták is „CORON“-t használtak, vezérüket ők is pajzsra emelték (ismerős ugye ?). A rómaiak nem viseltek „koronát“, így Európa semmiképpen sem örökölhette tőlük a korona viselésének szokását, a „koronázást“. A fának is koronája van, ezért a „fa“ írúl „CRANN“. Szarvas (azaz „agancsos“) keltául CERNNUNOS ugyancsak a KORONÁS-ra utal. A szumír GAR-ból származ(hat)ott a magyar VÁR és a kelta (welsh) CAER (ker) ill. (breton) KER. Más magyarázatot nem találok a közös VÁR szavunkra, mert senki más a környéken nem nevezi így erődítményeit. Egy keltakori település neve Bretagne-ban „GÉR-VRAS“ / a francia fordításban „Grande Ville“ - ez azt jelenti magyarul, hogy ÓRIÁS-(akár URAS / ERŐS)-VÁR. Az (ős)breton „GÉR“ a mai breton KER, ill. welsh CAER, a magyar VAR megfelelője. A „VRAS“ szó értelme még nyilvánvalóbbá válik, ha szem előtt tartjuk a magyar közép-(és újabb)-kori iratok latinbetűs kínlódásait. Így, például, *Forrai Sándor* 'Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig' című könyve 201-ik oldalán, a névnapokat taglalva, az augusztus 6-iki „Úrszine“ napjával kapcsolatban, a régi naptárainkban szereplő beírásokból a következőket idézi:

„VRNAC MEGVÁLTOZÁSA NAPIA“ (a müncheni-kódexben), illetve

„WRAK ZYNE WALTOZATYA“ (a Batthány-kódexben).

Hamár magyar szavak latinbetűs átírása megszülte a „VRNAC“, ill. „WRNAK“ torz szavait, holott mindkettő egyszerűen azt jelenti, hogy „ÚRNAK“, könnyen elképzelhető (sőt el is fogadható), hogy a kelta „VRAS“ is egy latinbetűs át(él)írás szüleménye. Itt is a kezdő V-betű, a latin írásban ismeretlen U-betűt helyettesítette, vagyis a kelta település (romjai) nevében „URAS“ szavunk rejlik, mégpedig tökéletesen helyes magyarsággal!

Az avarok híres vár- („avar-ring“) építők voltak: nyilván, mivel a GER szumírban VÁR is, GYŰRŰ is, KÖR is!). Ők hagyták ránk : GYŐR (és egyéb Győr-ök), Vise-GRÁD (Víz-Vár), No-GRAD (Asszony-Vár), Cson-GRAD (Attila várának emlékét őrzi ?) - SEÁN (son) őst jelent írúl, Aranyos-GYÉR-es, GÖR-gény, GYER-gyó, E-GER várát. A hüksosok fővárosát, a Nílus-Deltájában „AVARIS“-nak ismeri a történelem, Vercingetorix kelta vezér vára meg „AVARICUM“ volt, „MAGYAR-ÓVÁR“ egy város Magyarországon. A kimondottan erődítmény helyiségek nevében megjelenik (mint későbbi toldalék is) a GAR/KER szótag:

EGER, GYŐR, CAERDYDD (Cardiff). Így alakult ki a „váras“ fogalma, azaz a VÁROS (breton KER).

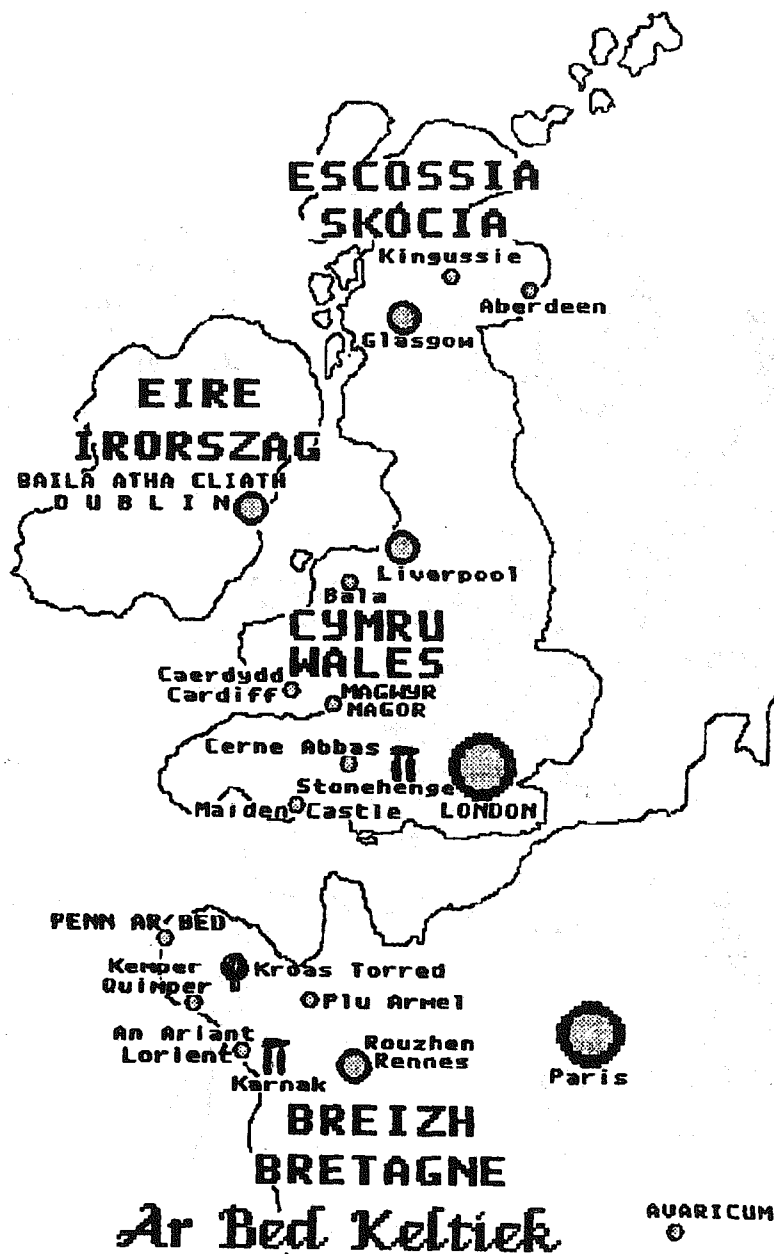
Befejezésül még három rövid kis „játék a szavakkal“ :

PENCE (pensz) - angol (apró)-PÉNZ többszámban, egy az PENNY - ezek mindig „FÉM“-ből készültek. A „PÉNZ“ nem egyéb mint „AZ PÉN“ vagy „PÉN(= FÉM)-ES“ (>PENGŐ) és ha sok pénz együtt van akkor „PENEK“ (> PENeK > PANeK > BANK ?!). Ahol a fémeket kitermelik az a „FÉM-(hona)NYA“ (> „BÁNYA“), a FÉM azért „fém“ mert fénylik - a „fény“ (FÉNY = PÉN) pedig a „NAP“ visszafelé.

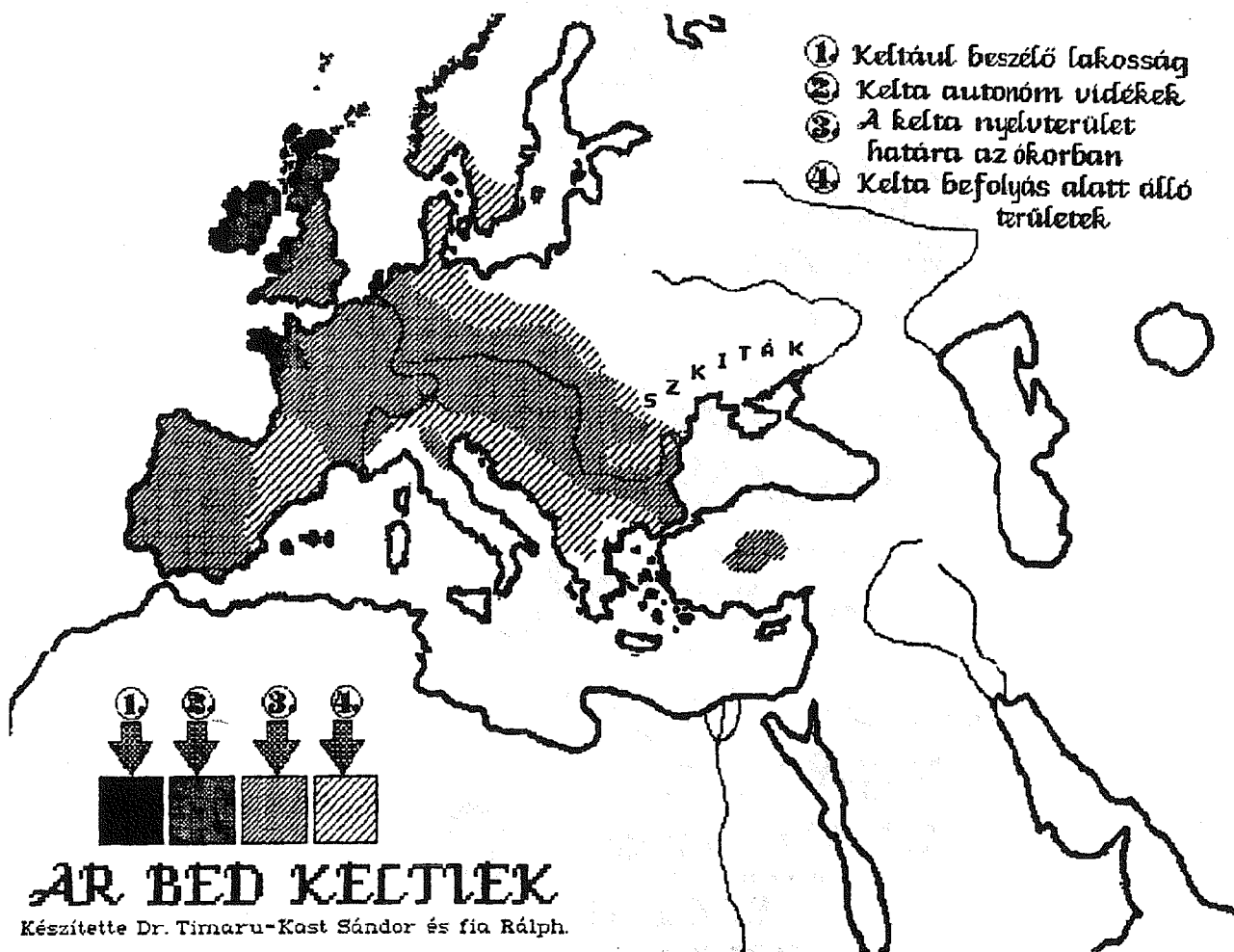
CABALLUS - latinul (innen vették az új-latin nyelvek is szavukat) = LÓ. Lágábban kiejtve „GA-BAL-LU“ szumírul (GU = nyak, torok, GÉGE, iGA + ABAL = szarvasmarha) azt jelentené, hogy „keményen dolgozó mint az igavonó ökör = GÖBÖLY (Dr. Padányi Viktor 'Dentu Magyaria' könyve nyomán), vagyis „gubálni“ = keményen dolgozni-mennyire hasonlít a magyar a szumírre, hogy csinálták? A „lovass népek“ a lovat mint közlekedési és harcászati eszközt felnyergelve használták (hurrik, aszír-(HÚSZÁR)-ok, szkiták, kimmerek, kelták, hunok, avarok, magyarok). A többiek ezt igazából használni soha nem tudták, harcban is csak „közlekedési“ eszköz maradt. A többiek számára a „ló“ csak igavonó „mezőgazdasági“ funkcióval bíró háziállat, tehát CABAL-LO = GUBALU-LÓ (=> két magyar szó rejlik benne : GEBE(lő) + LÓ !

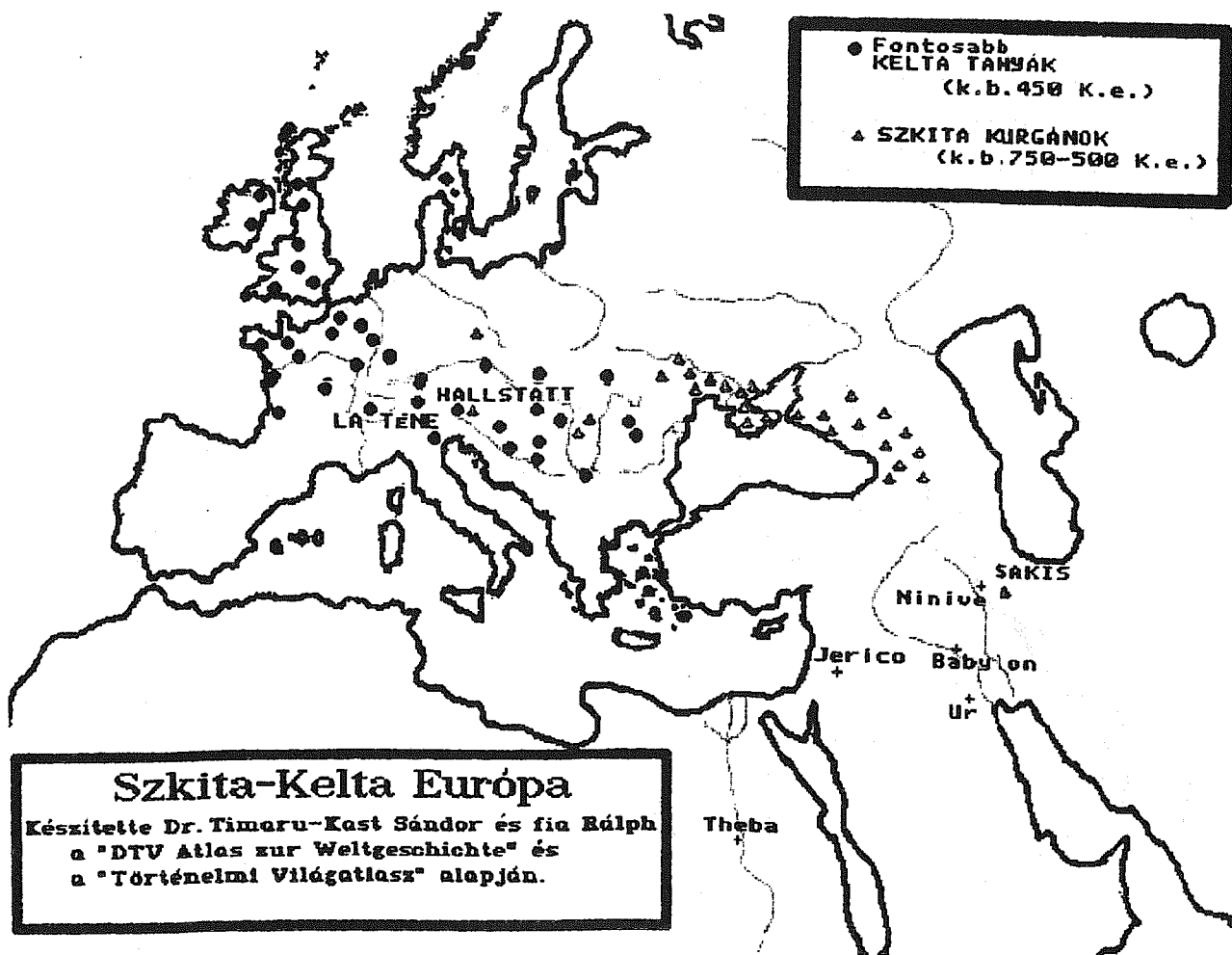
KAVALIER - németül „lovagias férfi“, magyarul GAVALÉR (udvarló). Miért „lett“ ez magyarul G-vel? nem tudtuk kimondani K-val? Hiszen más „átvett“ szót képesek voltunk kimondani K-val (nem mondtuk sem azt, hogy „Girály“, sem azt, hogy „Gároly“)! Vizsgáljuk csak meg, ki volt az udvarló? - A vőlegény! Hogyan történt (történik) a menyasszony lakodalomba vitele? - A feldíszített „ökör“-szekéren! - a GÖBÖLY húzta nászszekéren! Tehát, a „GUBALU-ÚR“ vitte nászútra a menyasszonyt, vagyis a GAVAL-ÉR !

Készítette: Dr. Timaru-Kast Sándor és fia Rálf

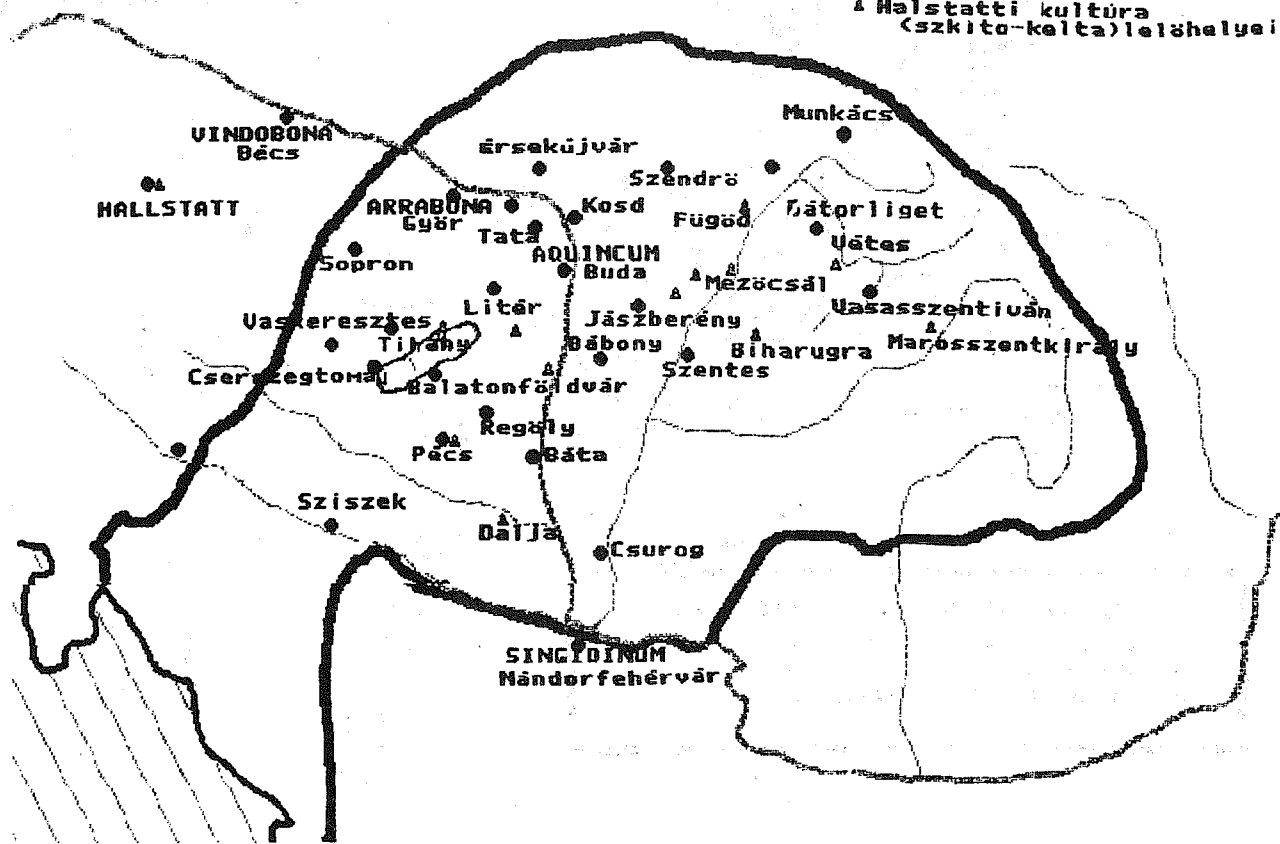

VASKULTÚRA MAGYARORSZÁGON

(k.b. K.e. I. évezred)

● KELTA TELEPÜLÉSEK
MAGYARORSZÁGON
(AQUINCUM) kelta eredetű
római név

▲ Halstatti kultúra
(szkito-kelta) lelőhelyei

Készítette: Dr. Timaru-Kast Sándor és fia Rálf

„AR BED KELTIEK”

Második rész : „...mert jól eltitkolták. hogy...”

„AR BED KELTIEK” egy kelta (breton) kifejezés, magyarul „A KELTA FÖLD”, vagyis szó szerint : A (AR) FÖ(L)D (BED) KELTIEKÉ / KELTÁKÉ (KELTIEK). Ilyen volt a hajdan magyar nyelv szerkezete is (v.ö. Hegymagas - Tapolca mellett a Balatonnál).

Az ősz kelták nyelvéről, őszintén szólva, az ég-világán semmit sem tudunk, illetve csak azt, amit a rómaiak feljegyeztek (és ellatinosítottak), valamint azt, amit a középkor hajnalán, a buzgó keresztényítés korában, egy-egy hazafias érzelmű pap vagy szerzetes összegyűjtött - vagyis természetesen az, ami ránkmaradt ebből, a katolikus egyház mindentlító cenzúrája után.

Az utolsó ír „honfoglalás” (összesen hat volt) főszereplői, Kr.e. 1. sz-ban, az ibériai „kelt-ibérek”, a már ellatinosodás útját járó „gaelek” voltak. Erre következett Britannia római megszállása, és az ezt kiegészítő újabb (többé-kevésbé sikertelen) romanizálás és kolonizálás. Nemrégiben felfedezett angliai római kori temetők, szokatlanul sok, főleg leánycsecsemő „leletanyagot” tartalmaznak, mely arra a következtetésre juttatta a kutatókat, hogy ez egy amolyan „családtervezés” lehetett (latin, „civilizált” módra); és a kislányok csecsemőkorban való meggyilkolása az ősz kelta lakosság számának csökkentését szolgálták (amolyan „etnikai tisztogatás” a római Albion provinciában).

Kr.u. 5. században az ősz-kelta nyelv már (szinte) kihalt. Az angol majdnem teljesen kiszorította, az évszázados elnyomás során, még az „új”-(római kor utáni)-őkeltát is. Az agyondicsért „francia forradalom” egyik „fő eredménye” a nemzetiségek „eltüntetése” volt, vezetőinek, intellektualitásának kivégzése. Ezt szolgálta majd, a bevezetett iskolatörvény is, a gyerekek „kötelező iskoláztatása”, természetesen kizárólagosan a „grand nation” nyelven (és ezt a nemzetiségi még megtiszteltetésnek kellett vegye !). Így sikerült a bretonok (Britanniából az angolszász bevándorlás elől menekülő) nyelvének elfeledtetése is.

A modern kori nemzeti ébredés eredményeként megszületik a „kelta” összetartozás eszméje, valamint új életre kél a már majdnem teljesen elfelejtett gaelek nyelve. A „nyelvújítás” Wales-ben a franciára (mint a gall testvér nyelvre), Bretagne-ban az angolra (mint az „őshazában” beszélt nyelvre) támaszkodott.

Ez az, ami ránk maradt...

Ennek ellenére, mint ahogyan a jelen előadásban majd többször rámutatok, magyar ősi alapfogalmak őrződtek meg a mai napig, még az új(keletű)-keltában is. Nem csak ősi „istenségek” neve, mint például : DAGHDHA (DICSŐ ATYA) „szó szerint a Jóisten”, ANU (az ÖS-ANYA neve) - az összes „kelta istenek Anyja”, vagy DON (TEN) „akitől minden ír származott”, de alapfogalmak is, amivel az ókor embere a mindennapi beszédét alkotta, közeli „rokonságot” mutatnak a magyar nyelvvel : ilyen a települést megnevező DUN (TANYA) és CAER (VÁR), CARBANTU (keresek jármű: KÖR-VONAT), CÚ (Kutya), CATH (CSATA / HAD / KAT-ona), HARTHA (HARC), TUATHA (TES / törzs), BÓ-AIRIGH (BŐ-URAK), RÍ (ÚR), TÍR (TÉR - TERület, ország), BAILE (FALU), FALLA (FAL), TA (ház), LLON (tempLOM), BAN (nő - BANYA), FHÍR / GWR (FÉRFI, ember), LEIAN (LÁNY), MAC és PÁJ (FIÚ, PAJTÁS), MÁTHAIR (anya) és ATHÁIR (apa), UÍSCI (víz) vagy MAGH (NAGY, MAGas, MAGasztos, MÁGikus); még (h)őseinket is egyformán neveztük : ULAIHDH (öled) - ELŐD népe. Ugyanakkor a kelták szokásai, hagyományai, az életvitelük, népművészetük, harcmódoruk, bátorságuk, vitézségük a magyarságéval könnyen azonosítható (összetéveszhető). Elvégre lovas nép voltak (FLATHA - LÓFŐ). Mi több, még a copfokba font haj mellé, a férfiak bajuszt is viseltek, nyakukban meg a torokpercec („TORQUES”)-et. Zenéjük (ma is) „pentatonikus”, szent madaruk a Súlyom (a TURUL).

Lehetne ezt, természetesen, még tovább „ragozni”. Kutatásaim elején járok. Nem is szándékoztam itt egy teljes képet festeni a kelta - magyar kapcsolatokról, közös eredetünk, együttélésünk bizonyítékainak „emlékművet” állítani...

Még nem.

Amióta Nyugaton élek, szeretem a világot járni, szeretem magamba szívni Európa múltját s ennek titkait. „Múlt” mindenütt ott van - csak nyitott szemmel kell nézni, mert akkor látni is fogjuk. A múlt emlékei mindenütt ott fekszenek az „út porában”, várják hogy valaki őket fölemelje és máris beszélni kezdenek. „Meséjük” nagyon izgalmas, csak jól oda kell figyelni...Útközben voltunk Wales, a kimmerek országa (CYMRU) felé. Az autó éppen csak átkelt a Severn-i hídon. Már Walesben jártunk, mikor Casnewydd (Newport) kapuja előtt megpillantottunk egy rejtélyes táblát - ez volt az első autópálya-kijárat Walesben - rajta a következő felirattal : MAGOR / MAGWYR. Hát lementünk...

Népnevünket sokan sokféleképpen írták és mondták a történelem során. Voltunk már hunok és ungarok, akik az isten ostorával rettegésbe hozták a még „fiatal” és „keresztény” Európát, voltunk avarok és griffes-indások, ugorok és onogurok, turkok, szabirok, gyaurok, baskírok, agereni-k stb., de magyarok soha. Ezért volt meglepő és megható ilyen ismerősen, és az „idegenben” magasztosan hangzó nevekkal találkozni : „Magor” angolul, „Magwyr” welshül. Értelme elkopott az idők kódében. Talán, mondja - a már csak angolul beszélő, a városka bejáratánál álló benzinkút tulajdonosnője - a város nevének értelme „nagy vár”. S mennyire igaza volt. A mai főtérről áll, egy romokba dőlt vár. Egyébként a város-

ka (MAKOR) mára majdnem összenőtt a szomszéd helységgel, ennek neve - horribile dictum - UNNI. Ez mind Walesben van, pár mérföldre Caerdydd (kérdad) /Cardiff -től keletre, az „angol” határon. Annyira lázba hozott a „látvány”, hogy azonnyomban egy angol-welsh szótárt is vettünk. Természetesen itt a mai, már jócskán ellatinosított és elangolosított welsh nyelvről van szó, de még így is döbbenetesen sok a „magyar” szó benne, annak ellenére, hogy e két nép sohasem találkozott „hivatalosan”, és hogy a kelták évszázadokon keresztül elszigetelten éltek, a szó szoros értelmében is.

Ismerkedjünk meg, tehát a welsh (kelta) nyelvvel, amit a walesi hagyomány Isten nyelvének tulajdonít : „The language of heaven”. Íme egypár, magyar „kapcsolatokkal” rendelkező welsh szó :

AGOS (ágosz)	= KÖZel	IÁ	= JÉG
AR (ár)	= RÁ (pl. tenni)	IFANC (ifánk)	= IFjú
ARIAN (árián)	= pénz (ARANY)	KWPAN (kúpán)	= KUPA
CAE (káj)	= mező (KÖ)	LLE ('le)	= hELy
CEG (kég)	= SZÁJ (keményen KÁG)	MÉL (mél)	= MÉZ
CHI (khi)	= TE, TI	MYND (mand)	= MEN(ni)
CWRW (kúru)	= SÖR (s = k)	NI (ni)	= MI
-DD (mint ~ „Caerd-ydd”)	= -D (helynévrag ~ „Várad-od”)	PEN (pen)	= FEj (~ FENN)
DA (dá)	= JÓ (dó > gyó > jó)	RHAGFYR	= DECEMBER
DEWCH YMA (dejuk ima)	= GYER-E / -TEK vissza (em-ide)	SWN (szún)	= ZAj (ZENE-bona)
DIM (dim)	= SEMmi	TY (ta)	= ház (~ szálló-DA)
DINAS (dinász)	= a belváros (city) ; TANYA	TÁN	= TŰZ
DIOG (djog)	= lusta (DÖG)	TEISEN (téjszen)	= TÉSZA
ENW (énu)	= NÉV	TEULU (télju)	= CSALÁD
GWR (gúr)	= férfi, ember (~GYAR)	TORRI (torri)	= TÖRRni
HEN (hén)	= VÉN	YSGOL (isgol)	= ISKOLA
HUFEN (hífen)	= HAB	Y (a), YR (ar)	= A, AZ (névelők)

Ma már tudom, hogy a „Magor” nem Magor és még kevésbé Magyar, hanem „Magwyr” (magúar), és értelme „NAGYVÁR” (MAGWYR). A welshben az „y”-t a szó elején „i”-nek olvassák - pl. YSGOL azaz ISKOLA, a szó belsejében vagy végén jelentkezőt pedig „a”-nak. Egyedül is elfordul mint Y, ekkor is A és pontosan ez is az értelme : pl. Y GWR - A FÉRFI. Van AZ is - YR, és pontosan, mint a magyarban, magánhangzóval (valamint „h”- betűvel) kezdődő szavak előtt alkalmazzák : pl. YR IFANC - AZ IFJÚ.

Szóláncokban a welsh nyelv „világabajnok” (Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwll - egy szó : jelentése angolul „Saint Mary’s Church in a dell of white hazel trees near the rapid whirlpool” - ugyanaz tizenöt szó !).

Tudom, ezt sokan megmosolyogják, és rögtön rávágják : ezek csak amolyan véletlenek. Ezekhez nekünk, finnugor bölcsőben született, majd törökök miatt az „orosz sztyeppére” kényszeredett, és a besenyők által a Kárpát-medencébe kergetett népnek, semmi közünk nem lehet...

Vagy talán mégis ?

Történelemírásunk tele van dogmákkal. Az első és legfontosabb az, hogy minden, ami az emberiség számára fontos előrelépést jelentett, és mint maradandó ereklye ma is kiállítás tárgya a világ nagy múzeumainak, azt csakis kizárólagosan egy olyan emberfia tehette, aki a nagy indogermán néphez tartozott. Ezért minden figyelemre méltó nép (pár kivétellel - a semiták) automatikusan indogermán kellett hogy legyen (így a hetita, az ó-görög, a szkíta, a méd, a kelta...). A második dogma azt sugallja, hogy ha mégis a világcsoadék más népek kéz- és észügyességét fényjeleznék, akkor ezen népek a történelem fergetegében eltűntek, elvesztek, kipusztultak - nyomuk veszett. Kivétel itt is van, a kínai meg az indiai (választ a könyvek nem adnak, hogy melyik „kínairól”, melyik „indiairól” van tulajdonképpen szó). Így töröltük ki a történelemből (és tudatunkból) a Mezopotámiaiakat (a szumirokat), az egyiptomiakat, a kánaániakat stb.

A harmadik dogma azt erőszakolja a történészekre, hogy „valahol Oroszországban”, ahol már a földrajzi és klimatikus viszonyok olyanok voltak, hogy ott megélni alig lehetett, ott egy „nép”, egy „nyelv” született, a finnugor. Götz László „Keleten kél a nap” című könyvének második kötetében következőket írja : „(...) őstörténet-kutatásunk az uráli-finnugor népek őshazáját, (...) olyan földrajzi térségekben keresi, amely területeken a régészeti kutatások jelenlegi állása szerint a Kr.e. 4000-et megelőző időkben nem éltek emberek, 4000 és 2000 között pedig csak gyér paleolitikus-mezolitikus csoportok mutathatók ki, amelyek száma az újabb etnográfiai kutatások egyértelmű tanúsága szerint nem haladta meg - jobban mondva nem haladhatta meg - a halász-vadász-gyűjtögető gazdasági foknak megfelelő 0.01-0.09 /km²-es népsűrűségét.” (ZMTE : Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai : Götz László 'Keleten kél a nap', 24 - 25 old.). Itt álljunk meg egy pillanatra...

Hogy is van ez tulajdonképpen ?

Ott születünk, ahol ez képtelenség, közös finnugor nyelvünk pedig úgy alakult ki, ahogy ez lehetetlen; az említett népsűrűségnél maximum havonta találkozhatott, szót váltani egymással, egy-egy ember. A félreértések elkerülése végett,

szeretném máris leszögezni, hogy nem azzal van a baj, hogy mi egy „finn-ugor“ nyelvcsaládba tartozó nyelvet beszélünk, hanem azzal, hogy ebből egy irányított és hamis „vándorlási“ teóriát erőszakolnak diákjainkra, valamint azzal, hogy maga az egész nyelvcsalád elmélete is félig sötétben hagyott (pl. szumir nyelv), egyenesen eltitkolt; így zűrzavarok keletkezését előre kiagyalva, a zavarosban jobban lehessen halászni a tudatlanság áldozataira.

Megborzadva jutnak eszembe a Szentírás sorai :

„Ha el is jó a suhogó ostor, minket el nem ér,
Mert a hazugságot tettük reménységünké,
És a hazugság oltalmaz minket (...)” (Biblia : Iz. 28, IS-19)

Próbáljuk meg elvetni az agyunkat leláncoló dogmákat.

A dogma, igaz, „örökigazság“ mert az „építményünk“ pillére, és ezt megbolygatni igen veszélyes és sőt, nagy bűn ám; „Történelemkutatás“-nak nevezett kártyavárunk azonmód összeomlanék !

Kezdjünk el inkább „játszadni“ a szavakkal, a gondolatokkal - ezek talán szabadok - még akkor is, ha néha keményen melléfognánk. Első lépésben tegyük fel, hogy a „dogmák“ hamisak. Nem építünk helyettük más, illúziókkal, kis huncutságokkal vagy nacionalista hazugságokkal körülbástyázott új elméleteket. Szófejtégetéseinkben abból az alapvető gondolatból induljunk el, hogy : **sehol e földön, egy nép nem adott környezetének olyan nevet, amely saját nyelvén az ég-világon semmit nem jelent !**

Erre az azonnali hivatalos válasz, hogy ma már nem tudjuk hogyan beszéltek az ős (közel-)keletiek, ős germánok, ős kelták stb. Ez természetesen igaz. Ugyanakkor tény az is, hogy manapság Európában és peremén nagyon kevés az „értelmes“ földrajzi elnevezés, de érdekes módon - „a véletlenek összejátszása úgy hozta“, hogy - az itteni helység-, víz- és hegyrajzi térkép zömével olyan neveket tartalmaz amelyek magyarul értelmes gondolatokat fejeznek ki, és „a mai román, germán vagy szláv nyelvekből nem eredeztethetők“ (A. Dauzat 'La toponymie française' - Baráth Tibor 'A magyar népek őstörténete' nyomán).

Kik alkották (Nyugat-)Európa legelső „civilizációját“ ? ... **A KELTÁK !**

A kelták krónikásaink előtt sem voltak ismeretlenek. A Képes Krónika, első részében a „Teremtés könyvé“-ben, Josephus Flaviusra és Ieronimusra hivatkozva Noé három fiáról ad rövid tájékoztatót : „...szétszéledtek három részébe a világnak, Sam Ázsiát, Cam Afrikát, Japhet Európát kapta osztályrészül.“ (Berenik Anna 'A félre-magyarozott Anonymus': I. rész' Magurától Lebediáiig', 62. old.). Josephus Flavius „A zsidók története“-ből tudjuk, hogy ennek a Japhetnek hét fia volt (az (J)APa-HET-iták), „akiknek országai az ázsiai Taurus és Amanus hegyeitől a Tanais folyóig és Gadiráig terjedtek Európában. Ezek a területek addig lakatlanok voltak, így az ott letelepedő népek saját neveiket adták.“ A zsidó történész Japhet fiainak nevét is ismerteti : GOMAR, MAGOG, MADAI, JAVÁN, TUBÁL, MOSOCH és THYRAS. Népük tőlük kapta nevét : „Így hívták egykor a mostani galatákat gormánoknak és a mostani Scythákat magoroknak, ősapjuk Mago után...“ - mondja Flavius. A Képes Krónika a galatákat GALLOK- nak nevezve, a Trója eleste utáni időben az ókori Pannoniába helyezi, ahol 400 esztendőig töltenek, és onnan majd Franciaországba költöznek (irodalom : Berenik Anna feljebb említett könyve). Összegezve, tehát, Japhet fától, GOMÁR-tól származtak a kelták (gallok, galaták) és testvérétől, MAGOG-tól a magyarok (magorok, szkíták). Lásd még : CYMRU (kamru) = „Wales“ kelta neve.

A keltákat Ephorosz, a Kr.e. 4 sz-ban élő görög krónikás, a szkítákkal, a perzsákkal és a libyaiakkal együtt a világ legnagyobb népéi közé sorolja. A kelták népesítették be Európát a Brit-szigetektől az al-Dunáig és még azon is túl, Scythia és Kis-Ázsia felé. Kr.e. 500 körül egész Európa „kelta kézen“ volt. Mind ismeretes, miután a rómaiak megpróbálták letelepedésüket Észak-Itáliába megakadályozni, szétverték az ellenséges légiókat, még Rómát is lerohanták, „kifosztották“ (sírnak a későbbi Birodalom krónikásai - csak tudnám mi volt benne kifosztani való : a pár szegényes és koszos viskón és rongyokba öltözött parasztkon kívül ?) és elfoglalták. Pár hónap elteltével kénytelenek Rómát feladni, mivel (mint mindig kellő pillanatban) az Örök városban járvány robbant ki.

A legkorábbi kelta „emlékek“ Kr.e. ezerből származnak (felső-ausztriai Hallstatt-i leletek). Ezek képezik a „bronz“- és a „vas“-kultúra közti átmenetet. Ugyanitt egy korábbi, bronzkori szkíta kurgánt is felfedeztek. A település Kr.e. 4. században, egy „földindulás“ következtében, megszűnt létezni. Ennek egyenes folytatása az ún. „La-Tène“ kultúra, ami Kr.e. 450 körül alakulhatott. Ez már tipikus „vaskori“ kelta település.

Friedrich Schwab, a La-Tène-civilizáció felfedezőjétől tudjuk, hogy a svájci Neuenburger-tó környékén végzett ásatásai közben bukkant, a ma már vízzel fedett ősi település nyomaira. Ez a kelta „falu“ egy olyan helyen került napvilágra, a tó keleti partjánál, ahol a vízállás nagyon alacsony. Ezt a helyét a helybeliek (a francia-svájciak !) úgy hívják, hogy „LA-TÈNE“, amit a tudós „Untiefe“-vagyis „Nemmély“-nek fordít. (McKenney 'The Celts : Europe's People of Iron' (A kelták : Európa vaskori népe), 28. old.). A hely, ahol a hajó a víz „nem-mélysége“ miatt fennakad, magyarul zátony, azaz : ZA-TONY.

„Zá-TONY“ <> „La-TÈNE“, két ugyanabba a fogalomkörbe tartozó, hasonlóan megnevezett és megközelítően egyformán kimondott szó.

Európa (és így a Kárpát-medence) első „telepeseiről“ keveset tudunk. Egy német történelemkönyv (Kinder, Hilgemann : 'Atlas zur Weltgeschichte') ezt írja a „Die Bronzezeit (Bronzkor) (ca. 1700 - 800 v. Chr.)“ cím alatt : „Mivel az ércfeldol-

gozás eredete (forrása) a Közel-Keleten van (réz a Kr.e. 4. ezredben, majd bronz 2500-tól), az első bronzkultúrák Folyamközben keletkeznek. Innen terjed a bronz tudománya Északra (a Kaukázusba, Anatóliába), Egyiptomba, az égei térbe és Krétára, amely a nyugat-európai kultúrák számára egy fontos kisugárzóközponttá válik. A 2. évezred második felében Krétát felváltja Mykene. Magyarország nagyon hamar a mykeniai befolyás alá kerül, valamivel később következnek a germán vidék. Írországból talált aranyleletek ugyancsak szoros mykeniai kapcsolatokra utalnak – eddig a fordítás.

(Kinder, H.; Hilgemann, W. 'Atlas zur Weltgeschichte': Band I. / Die Bronzezeit, 19. old.):

„Da das Ursprungsgebiet der Erzverarbeitung der Vordere Orient ist (Kupfer im 4 Jt., Bronze ab 2500), bilden sich die ältesten Bronzkulturen in Mesopotamien. Von dort dringt die Kenntnis der Bronze nach Norden (Kaukasus und Anatolien), nach Ägypten, in den ägäischen Raum und nach Kreta, das für die westeuropäischen Kulturen ein wichtiges Ausstrahlungszentrum wird. In der zweiten Hälfte des 2. Jts. wird Kreta abgelöst von Mykene. Ungarn gerät sehr bald unter den myken. Einfluß, etwas später folgt das germ. Gebiet. Goldfunde in Irland weisen ebenfalls auf die enge Verbindung mit Mykene hin.“

Figyelemre méltó, hogy az ún. Folyamköz („Etelköz“ / Sumér / Mezopotámia) van megjelölve mint a bronz őshazája, s innen terjedt minden irányba, a „görög“ világ felé is, kialakítva a krétai, majd mykeni bronzkultúrákat. Majd innen sugárzik a tudomány Európa felé – az első állomás éppen a Kárpát-medence, (MAGYARORSZÁG! – csak úgy „cool“-on Ungarn, a német könyvben), ezt csak azután követi a „germán“ – itt a mai, „aktualizált“ földrajzi értelemben vett, akkor még „KELTA“ – vidék, és ÍRORSZÁG!

Az ilyen „kultúrátviteleik“ gyakran a kultúrát hordozó nép tovaterjedésével álltak kapcsolatban.

A „tudás“ megszerzése nem „tapasztalatcsere“ kiküldött diákok „továbbképzésén“ alapult, nem a „kábeltelevíziózással“ került át az egyik néptől a másikhoz. Előfordult, hogy a kulturáltabb, fejlettebb (és emiatt szaporább) nép terjedt – idegen, vagy éppen „szűz“ vidékeket foglalt el magának. Néha egy-egy másik (de alacsonyabb kulturális szinten) álló törzssel is találkozott, ezt „bekebelezte“, ha ezen utóbbi ehhez eléggé fejlett, képes volt arra, hogy átvegye a fejlett kultúrát, asszimilálódjék. A „beolvasás“ természetesen a fejlettebb nép számára is tudásgyarapítással járt. Ez a folyamat soha nem „békésen“ ment végbe, fordított – vagyis a kulturált nép beolvasása a primitívbe – végeredménnyel. Ha nincs beolvasás, a kapcsolatok csak amolyan csere-bere szinten maradnak, és sajnos, ha a primitívebb („barbár“) közösség – aki csak a „távolból“, és irigyen „figyel“ – már eleget átvett a kínált tudásból (kulturális kisugárzásból) és elég erősnek érzi már magát, rátör a mit sem sejtő békés „falusik/ telepések“-re és gyakran lemészárolja vagy elűzi őket (lásd: a kánaániak, ionok, kelták stb. története). Majd, természetesen, a hódítók „beülnek“ a már készen álló, a „mások“, a legyőzöttek (akik csak azért vesztek, mert nem voltak eléggé vadak, vérengzők, gyűlölettel telítettek – „manipuláltak“) által kialakított, apáról fiúra szálló „tudás“, évezredek eredményeként kivirágzó „kultúrába“, „civilizációba“. Ilyenkor, pár generáció elteltével, amikor már az idő szörnyű átka, a „feledés“ leple mindent befedett, a győztes már magát állítja be, mint a „kultúra“ kialakítója és hordozója, a „mindennek“ élenjárója mivel ő „lett“ az őstelepes. A valódi „tudáshordozók“, az igazi „civilizációt-teremtők“ lesznek a „betolakodók“, a „barbárok“, akiket tüzzel-vassal irtani vagy erős kézzel igában tartani kell. Ha éppen akadt, aki nem akart vagy nem tudott „feledni“, azt a hatalom rögvest elhallgattatta. „Idegen“ szavak idegen ajkakon kitekerektek, értelmüket veszítették, de mint „ősi“ bűvös fogalmak megmaradtak. Így vált a történelem mára „érthetlenné“, „zavarossá“, mert „átírták“, és sokszor olyanok vállalták ezt a felbecsülhetetlen értékű munkát – a régi idők felróvása a következő generáció számára, a régi tudás írásos emlékeinek „lefordítása“ – akik vagy nem tökéletesen értették, vagy összekeverték a múltat. Ha akadt tudó, aki őszintén mindent leírt, még ha értelmetlennek is látszott, azt a mai „hivatalos“ utódok hallgatják el: nevelésszerű teszik vagy átírják, meghamisítják műveit, a „kényes“ szavakat, fejezeteket egyszerűen kihagyják. *Matthew Arnold* így vélekedik az írott őskelta mondavilágról „A legelső dolog, ami az embert a Mabinogion olvastán szinte mellbe vágja, az, ahogyan a középkori mesemondó elpredálja az ősi hagyományt, s nem érti a titkát; olyan ez, mintha egy paraszt Halikarnassosz vagy Epheszosz köveiből tákolná össze viskóját: épít ugyan, de amit épít, tele van olyan anyaggal, aminek nem ismeri a történetét, vagy nem több számára, mint valami távolról derengő hagyomány“. (P. MacCana 'Kelta mitológia': Britannia istenei, 81. old.). Nagyon jellemző ez a mondat számos ún. „hiteles“ történelmi forrásra...Aki eleve tévedésekre épít, az csakis téves eredményre juthat – ha ezt a „tévedést“ a hatalom akaratlagosan irányítja, akkor ez már bűncselekmény. A hamisítás legalantasabb és legbűnösebb formája a történelmi eseményeknek, az esetleges eredeti szövegtől eltérő, saját vagy kollektív érdekeknek alárendelt manipulálása. Így lesz semmiségekből világra szóló, az emberiség sorsát megváltó esemény, és a tényleg lényeges történetek másodrangú mesékre való lefokozása. A hamisítás csúcsa a népi hagyományok, mondák hivatalos elvetése és megvetése.

A Régmúlt történeteit ma már csak átírásokból ismerjük, ill. ezek számtalan átírásából.

Nehogy félreértés szülessék, ki szeretném hangsúlyozni: nem állítom azt, hogy csak nekem van igazam, csak én értem és értelmezem helyesen a múltat. Én egyszerűen egy másik utat szeretnék bemutatni – az „így is lehetett“ jelszóval – mert a Jelen, a Múlt alapján építi a Jövőt!... és emiatt a Múltat ismerni kell!

Visszakanyarodva a fenti idézethez, érdemes megfigyelni, hogy a Közel-Keletről eredő bronzkultúra, az „őgörög“ világ (Mykene) „meghódításával“ majdnem egyszerre – és ezzel nagyon szoros kapcsolatban – megjelenik MAGYARORSZÁGON (nem győzöm ezt eleget kihangsúlyozni!), megelőzve Európát – és átgorva a Balkánt; majd ezt követi az alpesi tér (= terjeszkedés), és az ettől függetlenül kialakuló, írországi „mykeni“ bronz-műveltség (= gyarmatosítás révén).

Az előbbieken felvázolt elmélet alapján a „mykenei” kultúra hordozói terjeszkedtek a Magyar- és az Ír-hon irányában, víve „nyelvüket” is magukkal. Nem kell visszariadni a „gondolattól, hogy az ó-”görögök” a dór korszakot megelőzően „magyarosan” beszélhettek” (lásd : Baráth Tibor ‘A magyar népek őstörténete). A kréta-szigeti kultúrát ma már bizonyítottan nem egy „indogermán” törzs alapította, valahonnan a Balkánról leereszkedve, hanem az itt „a semmiből” megjelenő égei, ún. „minói” kultúra az egyiptominak (és folyamközinek) egyenes folytatása. Hamár a lakosság, legalábbis részben Egyiptomból hajózott ide, feltehetően döntő többségben, az Alsó-Egyiptom népének része kellett hogy legyen. Ezek az UNNI-k voltak. Az „unnik” első ismert „királya” OSIRISZ (ÖS-ÚR) volt, feleségét ISIS-nek hívták, fejdíszre pedig a kendő - KINDU (a „kindu” úgy mint szó, meg viselet is a Folyamközben is ismerős) volt. Osiriszt legyőzte Felső-Egyiptom „királya” (SET - vö. „Setéség királya”) és testét feldarabolta, „fel(tizen)négyelte”. Hitvese megkereste és összegyűjtötte Oszirisz szétszórt testrészeit (ISIS <> „Eszes” ?), hogy majd TOT, a nádor, az orvos, a történész, a matematikus, az asztrológus, mindennek TUDO ja, őt összevarrja. Meg is teszi, és a „plasztikai” műtét sikerül (mert ő a nagy „Tudós”). Majd mikor a felgyógyult Ósúr megjelenik ismét népe előtt - a látványos „Feltámadás” képe teljes. „ÁLÉLUJÁ” kiáltja meghatottan az egybegyűlt tömeg - „ÁL-ÉL-ÚJJÁ”. A déli király szimbóluma a „Horus” madár, a KHERU - a „kuruly” > „karvaly vagy „király” (>Király falu Erdélyben). A színek „szimbolikája” is lényeges : Felső-Egyiptom királya koronájának színe „FEHÉR” - ez után a győzelem után természetesen ő lett a FŐ-ÚR az „egyesített” országban. Alsó-Egyiptom koronája meg „VÖRÖS”- régiesen „VERES” - már „színében” is az uralkodó nevét hordja ÚR-ÖS (vagy esetleg az első úr tragikus emlékét őrizi : „véres”). Az így egyesített országnak majd „egyesített” koronája is lesz. Ennyi „magyar” szó után már nem véletlen, hogy a krétai „királyság” első (ismert) uralkodója éppen a „Mén” vallás híve : „MINOTAURUSZ”-nak becézett - „MENTA-ÚR (-ÖS)” volt. A „szárazföldi” ó-”görögök” az IONI (vö. „UNNI”) vagy ACHAIOS („a hajós”) nevet viselték. Ők alapították Mykenét és a mykenei kultúrát, az „európai” Bronzkor leghíresebb központját.

(irodalom : Baráth Tibor feljebb említett könyve).

Tehát, Magyarország (a Kárpát-medence) az „európai” bronzkor első állomása és „kisugárzó” központja. Akkoriban még, feltehetően, Közép-Európa és így a Kárpát-medence (legalábbis a mai, „európainak” tekintett, „kultúrát hordozó nép” szempontjából) még szűz (lakatlan ?) vidék volt...Erre vonatkozik Thargitaosz meséje is. Herodotosztól tudjuk, hogy a nagy szkíta király - „Hargita” - az első volt azon a vidéken, és hogy valahonnan keletről jött. A Tarih-i üngürüs és ún. „krónikáink” is arról számolnak be, hogy akárhányszor „hon(vissza)foglaltunk”, Hunortól egészen Árpádig, mindig is itt találtunk egy hasonló nyelvet beszélő népet. Gilgames hősmeséje is beszámol az Ut-naistin népéről, aki keletről jövet „nálunk” megtelepszik (Tordos, Tatárlaka, Erőd, a római kori „Napoca”, „Apulum” és „Potaissa”). Feltehetően a fenti források egy és ugyanarról a népről beszélnek, egy a Folyamközből (Szabir-végekről) érkező, és a Kárpát-medencét, mint lakatlan területet megszálló, megszerző (életter kiterjesztése), magas tudással, műveltséggel bíró (fazekasság, házépítés, kerék- és székgyártás, lovaglás, írás, matematika, asztronómia és ki tudja még, mennyi mindent tudó) emberközösség. Ez volt, tehát az „őstelepes”, a „proto-magyar”, ha ez elfogadhatatlan - felháborító - hát legyen „proto-kárpáti”. Az, hogy valaki egy másikkal a „protoja” divatos lett, így a mára már tarthatatlanná vált indogermán nyelvűségét a keltáknak felszerűlték a proto-indogermán nyelv elméletével. A „proto” azt jelenti : „első” - tehát a Kárpát-medencében is beszélhetünk egy „előmagyar / előkárpáti” népről (pl. a folyamközi („etelközi”) szumir-bronzműveltség hordozói, Utu- napistin népe). A rájuk telepedett, mondjuk „Hunor népe” (a „Tarih-i Üngürüs”-ből), itt a Kárpát-medencében, egy velük rokon nyelvet beszélő népet talált. Milyen nyelvet beszélhetett ez a proto-kárpáti ? - csakis „magyart”, még akkor is ha az érkező Hunor népe „hun” volt. A sziták voltak, ismeretesen, a Kárpát-medence „első” telepesei. Róluk Josephus Flavius azt állítja, hogy „magorok” (lásd feljebb). „Magyar” népevünk pedig, feltehetően gyűjtőnév - hiszen, mi „kétnyelvűek voltunk”. Egyébként a fennmaradt hun szavak egyike a mézes bort jelentő „MEDOS”, vagyis „MÉZ(=D)ES (keltául „MEDU”). Ebbe a szócsoporthoz tartozik „medve” szavunk is : MED-VE. Nagyon egyszerű volt valaha a névadás- hangutánzás : „kak-as”, „ku-tya” (~ ug-at), kinézés : „uras(erős)-lény” (=oroszlán) vagy akár tulajdonság : „méz(méh-iz)-evő” medve, stb. alapján.

A feljebb említett könyv a keletről jövő bronzkultúra Európa felé való terjedését is részletezi. Három utat feltételez. Az első út Anatólián keresztül vezetett, és létrehozta a „Dunamenti /-(medencei)-kultúrköz-pontot”, amely az Appenin- félszigetre is kisugárzott. A másik út az Ibér-félszigeten keresztül haladt, és befogta a mai Franciaország és a brit szigetek területét. A harmadik út a Kaukázuson keresztül vezetett a Kárpát-medencébe. Ezen az úton érkezők, az ún. „tumulus” (kurgán / „korgány” - dombszerű temetkezési hely) kultúra hordozói, a „csatabárd” (szekerce)-népe. Ezek a telepések, itt a Kárpát-medencében, meggazdagodva az anatóliai úton érkező kultúrelemekkel, fogják a további, Közép- és Nyugat-Európa bronzkultúráját megalapozni (~ terjeszkedéssel !). Kindermann és Hilgemann ‘Atlas zur

Weltgeschichte’ című könyve a „Die Bronzezeit” nevű fejezetben (21. old.) a következőket közli:

„Die kult. Beeinflussung Europas durch die oriental. Hochkulturen in der Brinzezeit vollzieht sich über drei Wegen:

1. über Anatolien in den Südosten Europas (Balkanraum). Folge : Entstehung der mittel-europ. Frühbronzezeit (Monochrome Keramik). Wichtigste Kulturen sind die Badener Kultur (Ungarn, Böhmen, Mähren, Österreich, Schlesien) und die Kultur von Laibach / Krain und Vucedol. Diese frühbronzezeitigen Donaukulturen strahlen auch auf die Apenninenhalbinsel aus (...);

2. von der Iberischen Halbinsel (Kultur von Almeira (...)) und Algar) breitet sich die (Glockenbecherkultur aus, deren Ausweitung in Europa den Beginn der Bronzezeit anzeigt ;

3. über die transkarpatische Tumuluskultur, die durch ihre Abhängigkeit von der kaukasischen Kubankultur (kultische Opfër beim Tod der Fürsten, Prunkkäste) Elemente der anatolischen Kultur (Alaca hüyük) übernimmt. Die Träger der S'treitaxtkultur werden von diesen Kulturen beeinflusst und bringen die Kenntnis der Bronze nach Mittel- und West-Europa.(...):

Az első út az ETRUSZKOK vándorlásának felel meg. Kis-Azsiából a Balkánon keresztülhaladva benépesítették az illyr partokat, majd megszállják Pannoniát is - a magyar rovásírás betűi, a föníciai után, épp az etruszk betűkhöz hasonlóan a legjobban : 43,4 %-os az egyezési arány - *Forrai Sándor* 'Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig' című könyve alapján. Majd Itáliába is megérkeztek, nevet adva a későbbi, római kori „Tyrrhaenia“-nak (Tur-hon, „Turán“ ?) - a mai „Toscana“ - mivel ők „Turuszkok“ voltak. A mai történetírás „hivatalosan“ azt állítja, hogy a kelták is (!) az etruszkoktól vették írásukat (és adták át a germánoknak mint „Ru enschrift“ - valószínűleg hozzácsatolták a használati utasítást is, megmagyarázván, hogy ezt „RÖNI“ kell !).

A második „út“ a „pikt“-nek nevezett nép vidékén halad északra, feltehetően föníciai hatásra (Kelet-Ibéria partjain föníciai gyarmatok - pl. itt is volt egy „Karthago“). A piktek Észak-Afrika felől jövet, Nyugat-Európába telepedtek, ők Európa nyugati felének kelták előtti lakói voltak. Hogy milyen úton-módon érkezett ide a kelták, az még bizonytalan. A „történelem“ - a jelenlegi ismeretek alapján - azt állítja, hogy „Gallia felől“ átkeltek a Pyreneusokon (és váltak „kelet-ibéreké“ a piktekkel való keveredés után), saját hagyományaik szerint hajón érkeztek a Régi Keletről (Phöniciából, Kánaánból).

Baráth Tibor 'A magyar népek őstörténete' című művében a pikteket Nubiából származtatja és a „kusokkal“ azonosítja. A nubiaiak főistene a „Fekete Asszony“ (NU-BU) volt. Szumirul „BU“ azt jelenti „sötét“ (fekete), „NU“ meg a magyar „nő“ megfelelője. A „piktek“ is „feketék“ voltak : p(=f)i-k(e)-t(e). Börüket „indigókékre“ festették a harcba induláskor (az indigókék pedig egy „sötét“ szín, majdnem „fekete“. Ki adott ennek a népnek „magyar“ nevet ? A brit („barát“-)okat egy Brutus („Barátos“) nevezetű vezér kalauzolta a mai hazájukba. Út közben megálltak a mai Franciaország északi részén, először itt akartak letelepedni de, itt annyi volt a „fekete“ - írja a krónika szó szerint (*L.A. Waddell*) - hogy nem fértek el s tovább mentek. Ennek a tartománynak ma is „Pikardia“ a neve. A „pikt“ nevet természetesen idegenek adták a Nyugat-Európába érkező sötét bőrű népnek. Ezek az „idegenek“ csakis egy olyan nép fiai lehettek, akik „magyarosan“ beszéltek - legalábbis egy „szumir“ nyelvet (szumir átvétel az akkád „bukitu“ szó is, ez pedig „feketé“-t jelent). Spanyolország és Dél-Franciaország barlangjaiban ránk maradt freskókból tudjuk, hogy a piktek sötét bőrűek, de kaukázusi arcúak és alacsony termetűek voltak. A „piktek“ Afrikából jövet az Ibér-félszigeten keresztül birtokba vették Nyugat-Európát, Gibraltártól „Pikardiá“-ig. A Brit-szigetekre is letelepednek, itt a mai Cornwall, Wales, Skócia és Írország (a „fomorik“ vagyis a BU MAURI-k) területét, vagyis az Ír-tenger partjait szállták meg és lettek e vidékek „östelepesei“. A piktek nagyon harciasak és büszkék voltak, társadalmuk anyajogú volt, „egyik első ír-orozági vezetőjük egy CESAIR nevű asszony volt.“ Cesair → KUS-ÜR(ARA).

(Baráth Tibor 'A magyar népek őstörténete' : A fekete magyarok bejövetele, 41-44. old.)

Ismeretes népmeséinkben Piros-, Zöld-, Fehér- és Fekete-Király szerepel (valószínűleg az égtájaknak megfelelően)

- érdekes, hogy Kék-Király nincs, mert ez az „Ég“-Király lenne.

Ugyanakkor az ún. francia kártya egyik színe éppen a 'pick', és ez is 'fekete'. Véletlen ? Ugyan...!

- A harmadik út a SZKITÁK beérkezését írja le. A Kaukázuson keresztül, a Fekete-tengert megkerülve, betelepednek - az akkor még néptelen - Erdélybe. Herodotosznál ez, a keletről jövő Thargitáosz megérkezésével egyeztethető.

Mint ismeretes, neki három fia született, de csak a harmadik - a legkisebb - örököl(het)te apja trónját és országát. A két idősebb fivér népével továbbköltözött !

Bill McKenney, a 'The Celts : Europe's People of Iron' (A kelták : Európa vaskori népe) című könyvének 122. oldalán olvasható, hogy : „A Kr.e. I.századig, a görögök és a rómaiak, minden észak-európaiat, határozottan **keltáknak** és **szkitáknak** tekintettek“. Érdekes még megemlíteni, hogy ugyancsak Herodotosznál olvasható a szkitákról, hogy (T)Hargita(osz) fiaikhoz négy arany tárgy hullott az égből : eke, járom (iga - a szumir „gu“), kupa (ivócsésze) és csatabárd („sagarisz“ = szerkerce). Egyszer egy vereség után menekülniük kellett, és az addig nagy becsben őrzött égi (arany)tárgyakat, az úr ajándékát (úr>ar-any/úr honol benne) „elrejtették az Ing pataka alá“.

Hol van az „ING“ patak ? Ilyen nálunk nincs, mondhatnánk hirtelenében...Pedig van, csak ma „UNG“-nak hívjuk. Így már érthető, világos miért volt fontos Árpádnak - akit nem behajtottak a „testvér“ besenyők („bu“ szumirul „sötét“ (fekete) Sanyó népe), hanem egy kifogástalanul megszervezett, óriási méretű, céltudatos „visszaköltözést“ vezetett (ő aki az „ÜR (A)PÁ-D“ / az „ÁR(=Arany) Apácska“) - éppen Ungvárott „bejönni“, és ott megpihenni, mielőtt mint jogos utód birtokba vette az országot (a „MADA“-t).

Nem vajon a jogutódlás, az Ég elismerését szolgáló szimbólumok felkeresését s megszerzését szolgálta a kiválasztott út, a Vereckén át vezető „honfoglalás“ és az ungvári pihenő ! Ha ezt a hipotézist így elfogadjuk, sok minden más is „érthetővé“ válik a magyar „zavaros“ múlt felett. Valószínűleg, Árpád nem találta meg a királyságát igazoló ereklyéket. A jelvények, jelképek hiányában meg kellett részben „hódítania“ a hazát. Tudta, hogy a „Nagy“ Karulu frank király elrabolta - és

Európába szétszórta - a „szitty-magyarok“ legszentebb jelvényeit. Hát éppen ezek visszaszerzésére és a szörnyű gaztett megtorlása végett indította vitézeit az ún. „kalandozások“ útjára. Nem rablás volt ez, hanem Urunkkal kötött „szövetség“ jelképeinek visszaszerzését szolgálták csupán. Géza (a „Géza“ név mellé, érthetetlenül? régi, névnapjainkat tartalmazó, nap-táraink a „Szent Viktor“ fordítást írták. Csak úgy véletlenül? vagy akkor még tudták, hogy Géza az „Győző“ és nem „Gyejcs“) urunk rájön, hogy a szkita eredetű Szent Korona visszaszerzésére szükséges a megbékélés Európával. Egyébként a „mi“ Szent Koronánkkal koronázta meg sébtibe Kr.u. 800-ban Iß. Leó Pápa a frank Károlyt római császárrá, mert szüksége volt rá Róma érdekeinek megvédésére a terjeszkedő Bizánccal szemben. Az igazi római császári koronát Bizánccban őrizték, és csak a kelet-római császárnak állt méltóságában és hatalmában - de érdekében soha - valakit ilyen címmel megilletni.

Hogy mennyire értékes volt a magyar korona, azt az is bizonyítja, hogy visszaszolgáltatása előtt a Német-Római Birodalom császárait is vele koronázták. Hosszú alkudozás után, a pápánál féltve őrzött „lopott“ kincs, Géza rugalmasabb (megalkuvó?) politikájának köszönhetően, visszakerülhetett jogos tulajdonosaihoz, Árpád örököseihez (és II. Szilveszter Pápa felkiálthatott: „Miénk, miénk a római birodalom. Erőt ad gyümölcsben Itália, katonát adó Gallia és Germánia, s nem hiányzik nálunk a szkíták hatalmas királya sem.“), a SZKITAK nagy királyához! (Sebestyén László'Szkíták, hunok, magyarok', 42.old.).

A korona visszaadása fejében a magyar király szabad utat engedett a „keresztényítésnek“ (ennek az átírt, „magyar“ nap-isten, „pogány“ vallásnak), a...KÖR - ISTEN hitének.

A kelták is (akár a szumirek, szkíták, hunok, avarok, magyarok) a Napistent tisztelték. A kelták is (akár a szumirek, szkíták, hunok, avarok, magyarok) egy „ragyogó“ kör, egy sugaras kerék formájában ábrázolták az (Nap)Istent, a KÖR-ISTENT. A „sugaras kerék“ egy körbe helyezett függőleges „küllön“ egymást X-ben keresztező másik két „küllő“, vagyis az ÚR jele a szumiroknál. Ha ezt a szimbólumot kibontjuk, és az X-alakban álló léceket vízszintes helyzetbe hozzuk, egy körbe helyezett „kettős keresztet“ kapunk (a Magyar Ország mindenkori jelképét), ami ugyanakkor a róvásírás GY-betűje (=egy, mint „Isten“) is, vagyis a „KÖR-ISTEN“ jelét kapjuk. Az előbbi szimbólum továbbfejlődése a kelta „triskele“ jele, amiből Írország mai jelképe, a „háromlevelű lóhere“ is kialakult.

A magyar címerben is, a kettős kereszt értelme: (EGY)ISTEN, mely a hármashalmon („ország“ jele) nyugszik. A „korona“ a KÖR-t helyettesíti, vagyis a címer arról tudósít, hogy ez a „(KÖR)ISTEN ORSZÁGA“.

A „négyosztagos mező“ a Gilgames eposzban leírt 'Teremtés' festői (vizuális) reprodukciója: „*Telepedjete meg és gyarapodjatok a NÉGY FOLYÓ vidékein*“ - vagyis, „*Ott, ahol zúg az a négy folyó...*“ (Erdélyi Dal).

Egy hegycsúcs neve Bretagne-ban, melyen egy „pogánykori“ szentély helyén felépült „Szent-Mihály templom“ áll, keltaul (bretonul) a „KROAS TORRED“ (francia fordításban „La Croix cassé“, vagyis magyarul a „TÖRÖTT KERESZT“. Egyébként a kerek jármű kelta neve: CARBANTO = KÖR-VONTATŰ („kerek vonat“)! és ebből származik az angolok „car“ (autó) és carpenter (ács - aki egy nagy szekérral járt faluról-falura) szava is (McKenney'The Celts: Europe's People of Iron': 55. old.)

Kiket talál(hat)ott itt Árpád népe, a Kárpát-medencében?

Avarokat, hunokat, szkita-székelyeket és kelta-pannonokat (utóbbiak ittlétét a Kárpát-medencében bizonyítja számos helyiség-, vidék-, és egyéb földrajzi név is - lásd később). A szlávok nem valószínű, hogy az „ezeréves Magyarország“ határai között laktak, mivel őket az avarok telepítették a peremvidékekre. Az Avar Birodalom peremvidékei a Cseh-medence, a Bajor-erdő, a mai Felső-Ausztria és Karintia valamint Friaul-Szlovénia vidéke voltak. Tehát, nyilvánvaló, hogy a „Kárpát-medencében“ szlávok nem voltak, vagy ha igen, elhanyagolható, csekély számban. Az avarokat, mint népet, írott forrásaink meg sem említik. Ők hunok voltak (a szumir „avar“ (ubar) „társultat“ jelent). Érdekes módon, az itt talált népek mind „magyarul“ beszéltek, vagy legalább is, nagyon rövid időn belül mind „magyarokká“ váltak - még a félig-meddig ellatinosított pannonok is. Ha ez nem így lett volna, a „bejövő“ magyarok elvesztek volna az őslakosság tengerébe (lásd: frankok, longobardok, gótok - ahol a kelta elem mind felülkerekedett, vagy bolgárok - akik a szláv tömegbe vesztek bele), magyar nyelvünknek pedig még nyoma is alig maradt volna. Hogyan beszéltek valóban a kelták, ezt mára már nehéz megállapítani, de egy biztos, a „magyarításnak“ nem álltak ellen (nem úgy, mint „Brithonban“ a latin vagy akár Galliában a frank nyelvvel szemben).

A keltákat *Caesar* mint kimondottan „lovasnép“ ábrázolja a 'De bello Gallico' című írásában. A kelta vitézeket szeretett lovaikkal temették el. „Még teljes ügetésben is képesek lovaik felett az ellenőrzést, irányítást megtartani“, a kengyelben állva harcolni, nyilazni, vagy a lovak vágtában a harcoksi rúdján állva vívni a hírhedt kétélű „kelta karddal“. Az ellenség fejét, a ló hátán ülve, egy csapásra levágták és kantárjukra akasztották. Mint minden lovasnép számára a „lélek“ óriási szerepet játszott hitvilágukban.

Az ellenség fejének (ahol a lélek „kapu“ ja van!) levágása, nem csak vitézségének igazolását szolgálta, hanem ily módon a legyőzött lelkének birtokba vételét is, így a lélek bosszúállását megakadályozván. A vezérek sisakot hordtak, rajta a SO-LYOM madárral (mert a „solyom“ volt a szimbólum, az Isten képe, jelképe, ami a harcban megsegít). A harcba indulás előtt „óriási lármát“ csaptak - írja *Livius*, egy római krónikás Kr.e. 1 században, „szömyű dalokkal és ordításokkal“ bátorították magukat és riogatták a rómaiakat, „csatakiáltásaik és csataénekeik, valamint a szörnyű zaj, amit a pajzsok döngetésével csaptak, egyetlen célt követett, és pedig az ellenség megfélemlítését“ - fejezi be a krónikás. Ugyancsak a

megfélemlítést szolgálta a hajuk mézskóvel való megkeményítése, hátrafésült állapotban – így a lovak sörényét utánozva – és, ami Diodor szerint a riasztó képet még fokozta, a hosszú, lelógó, dús és lombos bajusz! (McKenney 'The Celts: Europe's People of Iron' : 64-65. old.).

A kelták a harcban rendkívül bátrak voltak, vakmerőek, önfeláldozóak és a vitézség számított a legnagyobb dicsőségnek. Meztelen indultak a harcba, ezzel is Isten segítségét kérve, mivel az emberi test számukra még lelki tisztaságot sugárzott.

Caesar a Galliáról szóló leírásában meséli, hogy neki azt mondták a kelták, hogy az ég-világon semmitől sem félnek, csak attól, hogy „a fejükre esik az ég” ! Melyik nép tud magának vallani még ilyen „kitekert” észjárást? – Csak a magyar ! Nekünk is fejünkre „szakadhat (és szakadt már egy jónéhányszor !) az ég”. „Égszakadás-földindulás, fejemen egy koppanás, szaladj te is pajtás” – olvashatjuk népmeséinkben.

Véletlen párhuzam lenne ez csupán ?

Akkor még egy „véletlen” párhuzam.

Magyarul az a madár, amelyikre jellemző, hogy ő tiszteli énekével minden áldott nap elsőnek a Felkelő Napot (Istent), a KAKAS. Ismeretesen ez annyit tesz, mint AZ KAK. Ez feltehetően egy ősi szó, mert onomatopeikus (hangutánzó) névadás eredménye. Angolul és franciául őt ugyanúgy hívják : THE COCK / LE COQ, de sehol máshol a környéken. A római annyira nem ismerte, hogy egyszerűen „keltalény”-nek (galinus) nevezte, a német pedig Hahn-t mond neki. Hogyan „vettünk” át mi egy angol-francia közös szót? Valahol kellett egy összekötő láncszem, egy kapocs legyen- és, mint láttuk, ez nem lehetett más, mint a kelta. Egyébként a kakas magyarul KUKOREKOL azaz „kuko (= a hangutánzás) reggel” vagyis azt mondja, hogy reggel van, azt kürtöli a világnak, hogy „RÁ KEL !”.

A kakas sajnos nem túlságosan fogékony idegen nyelvek iránt. A kakas – „the cock” – angolul, de még németül is (der Hahn) „magyarul” kelti a falu népét : azt mondja reggelente, hogy KIKI-RIKI.., franciául pedig azt, hogy KEKE- REKE.., de még a román falu is magyar szóra ébred : CUCU-RIGU !

Mindenhol ugyanazt üzeni a kakas = KI-KI...RA KEL !, REGGEL van.

Tehát elképzelhető, hogy a gall-kelta is hasonlóan nevezte kakasát és annak énekét is. Ebből csak az következik, hogy a kelta is valamiféle „magyart” beszélhetett – vagy, csak nem nevezte kedvenc, majdnem „toteim” madarát („gall kakas”) egy ismeretlen nyelv szavával !?

És még egy „véletlen” párhuzam.

Az írek egyik „kedvenc” istennője BIRGHID. Róla azt mesélik „hogy a költészet és a műveltség, a gyógyítás és a mestersegek védő istennője” (P. MacCana). „A történet szerint nem házban, és nem is házon kívül született napkeltekor” – így a magyar fordításban (azaz „magyarul” pirkadatkor). Tehát, Birghid = Pirkad a mi PIROSKÁ-nk. „A ház, amelyben tartózkodik, olyan mintha lángokban állna” – azaz PIROS. Solinus (Kr.u. 3. században) közli velünk, hogy britanniai szentélyében „öröktűz égett” (ennek színe ugyancsak „piros”). Az istennő „egy fehér, piros fülű tehén tején nevelkedett” – majd a szerző hozzáteszi, hogy a PIROS fülű FEHÉR tehén Írország (a ZÖLD sziget) lakói előtt egy természetfeletti, táltos tehén ! (Proinsias MacCana 'Kelta mitológia' : 33-34. old.).

A kelta mitológiából több „istenséget” ismerünk. A „fő”-isten, az ősi isten, ANU volt, az „Ős(Föld)-Anyá”, akárcsak a szumirek AN-ja. Proinsias MacCana a 'Kelta mitológia' című könyvében a következőket írja :

„(...) Az ír irodalomban DANU-t gyakran összekeverik ANU-val, akit Cormac 'Glossariuma' az ír istenek anyjaként említ ('mater deorum Hibernensium'). Egy Kerryben található hegy neve még nyilvánvalóbban mutatja Anu azonosságát a földdel – Dá Chích Anann, azaz Az Anu Csecsei.” (így a magyar fordításban). (P. MacCana 'Kelta mitológia' : 86. old.). *Ha valakinek ez túl gyors volt – mert szédületes ám ! – még egyszer lassításban:*

DÁ CHÍCH ANANN = AZ ANU CSECSEI

(szó szerint : DÁ=AZ, CHÍCH=CSECSE, ANU=ANYA – ragozva, ANANN=ANYÁNAK).

Kell-e nagyobb bizonyíték a magyar-kelta nyelvi „rokonságnak” ?! Az életet adó ANYA-nak és első táplálékunk forrásának (CSECSE) neve (majdnem) azonos !

Az „anyaistennők” – akiknek alapvető szerepük van a kelta mitológiában – egyik állandó jelzője, SULEVIA (...) mind a szárazföldön, mind pedig Britanniában az 'anyak' címe – írja MacCana, könyvének 32. oldalán. „SULEV-IA” egy latinus átírás, de még felismerhető a mai magyar „SZÜLŐ” szavunk : hát, ez csakugyan az anyák „egyik állandó jelzője”, „címe” – úgy mint főnév, melléknév vagy ige. Egyébként, a feljebb említett Danu, DÁ-NU (= „A(Z) NŐ”) a termékenység és bőség istennője (!). Az istennő neve magyar „fejlődést” mutat, a szó kialakulása teljesen megegyezik a magyar megfelelőjének kifejlődésével : MA > MAMA > AMA > ANA > AZ ANU > Z'ANU > (ZA)NU > „DÁNU” (da nu) = „A NŐ”.

Ugyanebben a könyvben olvasható, hogy a kora-ír mesékben a túlvilág neve : ANNWN, az „Asszonyok Országá” volt (80., 86. old.); ANN-WN (annún) = ANYA-HON. (mint DA-WN (DUN) = TA-HON, az angolok TD-WN elődje, vagyis TA-NYA).

Mind az etruszk-római, mind a kelta, de még a hun-magyar „hitvilág” is az Isten (istenek) „honát” a fák koronájában, az öreg és erős fák törzsében, a nagyon magas fák tetején hitték. Réges régen amikor „még tündérek, óriások és emberek laktak együtt a Földön”, s boldogságban éltek, a „Felső Világ ura, Arany Atyácska” a Világ Végén – „az Üveghegyen is túl, az Óperenciás-tengeren is túl, ahol a kurta farkú malac túr, de két bakarasszal azon is túl” – álló hatalmas, égígérő fán, a „Tetejetlen Fán” lakott. Arany Atyácska a „Tetejetlen Fa hegyéből” szemlélte minden reggel gyerekeit, az embereket, és

vigyázott rájuk - olvasható *Komjátthy István* 'Mondák könyvé'-ben. Így alakult ki az „Életfa“, meg a „Tiltott Erdő“ és a „Szent Hegy“ fogalma. Életfák szimbolikája ismeretes a magyar, a kelta, a szumir, az indiai (szaka) művészetből, irodalomból. A kelták minden egyes törzsének volt saját „istenfája“ a település közepén. Rá csak a táltos (druida / torda) mászhatott, és mászott! - az Istennel való kapcsolat felvétele céljából. Minden más akkori néptől eltérően (római, semita), a kelta druidák, akárcsak a hun-magyar táltosok az „áldozati“ gyógynövényeket nem megégették (tömjén), hanem üstben megfőzték (*Dr. Cey-Bert R Gyula*). Ilymódon készítettek erősséget, bátorságot adó „varázs“-italokat is). Ha egy törzs legyőzte a másikat, de főleg bosszúból, kivágta annak az „istenfáját“...Ma is, ha valakire haragszunk, akkor annak - s esetleg családjának - az „istenfáját“ szidjuk és átkozzuk; az átok a „mi istenfánkat nem érheti, ez egy „másik istenfá“!

A hun-magyar mondákban a Tetejetlen Fa (Arany Atyácska lakóhelye) mögött állt a „Nagy Hegy“, ott volt „Arany Atyácska erdeje“ (=ÚR-ERDŐ > URARTU“). Az erdőben laktak a tündér-(szumír. „dingir“-)ek. Az erdőbe nem volt szabad bárkinek bemenni - főleg annak nem, aki „rossz fát tett a tűzre“ - és nem volt szabad azt tönkretenni. Az „erdő“ az Isten „háza“ volt és ezt közösen használták az emberek. Ez így a mai napig fennmaradt a székelyeknél. Az erdőt mindig is a székely (akárcsak a kelta) falvak lakói közösen használták, mert senki emberfia tulajdonában nem lehetett. Az erdő az „ÚR“-é, az Úr „háza“ = ÚR-TA („TA“ keltául ház). ERDÉLY Magyarországon / ARDENNE Franciaországban, mindkettő „erdő-táj“.

Egy ilyen istenség volt DAGHDHA. DAGHDHA „szó szerint a Jó-Isten“ minden (h)ősnek „egy Sidh-et, vagyis egy tündérdombot jelölt ki“ örökhelyül, amikor Ulajdh (öled) vagyis Előd népe alulmaradt a hódító kelt-ibérekkel (Mil Espaine vezette harcosokkal) vívott „cath“- / csatában. Így az (h)ősök a Túlvilágot is szétszórták egymás közt. Ha az ír „SÍDH“ szót a welsh megfelelőjével - „SÍR“ - helyettesítjük, máris kiderül, hová költöztek a „megtért“ (h)ősök-istenek. Ez egy „szójáték“ is lehet (szójáték csak nagyon kifejlett nyelvekben fordulhatott elő, amilyen a koraközépkori magyar is volt, lásd Anonymus Gestájában). Szójáték azért is lehetett, mivel ismeretes, hogy a skótok egy része Írországból érkezett, itt meg „CLAN“-okba szerveződtek. Minden család „kapott“ Skócia hegyes-dombos vidékén egy-egy völgyet (GLEN) osztályrészül, ahol letelepedett. Őket is, mint minden „kolonistát“ KÁL-ok vezettek (Glasgow lehet „Kálas-Köu“ is). Természetesen, a „CLAN“ szóban KÁL-ok vezette „KÁL-(H)ON“ fogalom rejlik.

DAGH-DHA, tehát a Jóisten, vagyis ő a „DAGH > DUG/DUK“ = DICSŐ (lásd : MARDUK / NEMRUT-DAG) + „DHA“ = ATYA, a „DICSŐ-ATYA“. Ő, a Tuatha dé Danann „nép nagy örege és királya volt, akit 'Eochaidh, a Nagy Atya' néven is ismertek. Bölcsnek tartották, egyik másik neve, 'Ruadh Rofhessa', a 'Nagy Tudású Fenség' is erre utal.“ (P. MacCana 'Kelta mitológia' : 64-65. old.)

Próbáljuk meg az átírás átírásának, ki tudja hányadik átírását „lefordítani“:

EOCHADH > magyarul kimondva „ÜKATYA“, ugyanaz mint a NAGY ATYA,

RUADH > RU-ADH(A) > ÚR-ATYA (~ ATYAÚR), vagyis „Fenség“,

ROFH-ESSA, pedig a „Nagy Tudás(ú)“, azaz valamilyen „ESZÜ“,

ROFH (?) > mint a „ROV“ (> RIV, „kirívó“), vagyis NAGY, és ugyanakkor „vág az esze valakinek, ha okos“ (v.ö. „rovás“, rovásírás). A kelták is fa pálcákra róttak, a kelta rovásírás betűi az etruszk betűkhöz hasonlítanak, a magyar rovásírás ugyancsak az etruszk meg a föníciai íráshoz hasonlít a legjobban (*Forray Sándor*).

Tehát, ROFHESSA lefordítva a „ROV(=kirívó)ESZÜ“.

Daghdhánek „két attribútuma van, a bot és az üst“ - olvasható *MacCana* könyvében.

DON volt a „Nagy Apa“ - „akitől minden ír származott“. *MacCana* 'Kelta mitológia'-jának 36. oldalán többek között a következőket írja róla : „Az írek szerint a 'bama' (vagy 'sötét') Donn a holtak par excellence istene.“ - magyarul a „BUTEN“, a „bú“ (szumír. 'sötét', magyar 'barna') a „búbánat“ istene!

Rögtön a következő oldalon (37. old.) jön a másik (kellemes) meglepetés : „A szakirodalomban felmerült, hogy mivel Donnt isten-ősként (!) tisztelik, azonos Daghdhá-val - akit időnként 'a Nagy Apa'-ként említenek -, illetve Nuadh-val (= a „Nagy-Atya“), akitől a legenda szerint minden ír származik, (...) más szóval, ugyanannak a nagy isten-ősnek, a túlvilág urának csak az egyik megnyilvánulása.“ (Proinsias MacCana). Az „isten-ős“ magyarul egyszerűen „ŐS-TEN“, vagyis „ISTEN“, a kelta „DON(N)“.

Az „ősökből“ a mondákban „hősök“ lettek.

Az (h)ősök ugyanakkor „elődök“ (vö. ném. HELD = „hős“). Az írországi „Ulster“ tartomány alapítóinak és névadóinak a neve : „ULADH (ejtsd „öled“) népe“ - ők az „első urak“ „(P. MacCana), az első telepések, vagyis ELŐD népe. Az ír mesevilág sok (h)óst és hőstettett, de csak egy (h)őskort ismer - ennek főszereplői az „elődök“. Egyik vezérüket egyszerűen úgy hívták, hogy CÚ ROI (kuroj) - mint KURULY / KIRÁLY (?), egy másikat BUADHACH (bádák / bádacs vagy búdák) - mint a hun „BUDA“, Attila testvére / de van egy „BADACS-ONY“ is, város a Balatonnál), MIDHIR midjir) (!) pedig a „főváros“ EMHAIN („MA-HON“) ura volt. Ezek az „elődök“ az „Isten népe“, a „TUATHA DÉ DANANN“- (magyarul „TESE TENNEK“), azaz „Ten Törzsé“-hez tartoztak (TUATHA= TES (TÖRZS) / DAN = (IS)TEN). (P. MacCana 'Kelta mitológia' : 96 - 99. old.). Ezek a „Tuatha dé Danann“ voltak az (h)ősök, kiknek majd „Daghdha“, a Jóisten, egy-egy ír „sidh“-et, ill. welsh „sír“-t kioszt „örök“ helyül.

László Gyula 'Árpád népe' című könyvében leírja a 9. századi magyar társadalom felosztását : „Nagyfejedelem és kísérete (táltos, tárnok, tolmács stb.), ÚR-törzsfők, BŐ-nemzetséfgők, nemzetségi előkelők“ (ELŐKÁL ~ szumir „LUGAL“ -

Dr. Padárryi Viktor 'Dentu-Magyar' és köznépi kategóriákba. (László Gyula 'Árpád népe': 61. old.). Hasonló felépítést mutat az ír társadalom is. „(...) a kora-ír társadalom druidákra, harcos nemesekre (flatha) és szabadokra (bó-airigh) való tagolódása, (...) megfelel annak, ahogy Caesar a gallokat druidákra (druides), equites-re és plebs-re osztotta.“ (P. MacCana 'Kelta mitológia': 60. old.)

Próbáljuk csak „lefordítani“ azt, amit *MacCana* ismertet velünk. A harcos nemes „FLATHA“ (flász), Cézárnál az „equites“ (latin „lovass“), nem lehet más mint a „LOVAS“, azaz FŐLŐS(a), a székely „LÓFŐ“ (a „Lugal“ egy másik értelmezése a „LÓFŐ“ - Dr. Csíhák György). A „BÓ-AIRIGH“ (bó-árak) fogalmát még a leghiteltlenebbeknek sem kell lefordítani: „BÓ-URAK“ (írül is többes számban van - még a kiejtése, a fonetikája is azonos! / egyes számban „AIRE“ (ár) a magyar ÚR). DRUIDA a táltos, a mágus - TORDA ugyanaz a (hun-)magyaroknál! „ELŐKÁL“ névvel is találkozunk a kelta mondavilágban, az ír „LUGH“, illetve a welsh (Britanniai) „LUGAS“, vezér nevében. Ő vezette az íreket (és briteket) a „fomori“ (bu mauri - sötét bőrű ma-urak, akik indigókékkal befestették testüket a harcba indulás előtt - a piktek, piketék, feketék, a kusok - lásd feljebb). Lugh harcolt Balor (Bál-isten hívője?) nevű „egyszemű“ szömmel is, hogy Partholon népét fel szabadítsa.

A kelták településeiket DUN-nak nevezték (latinul „oppida“), és értelme feltehetően „erőd“: DA-WN (daún) (TANYA), az angol „TO-WN“ elődje (TY (ta) = ház).

A településeket, ha kinőtték a „tanya“ stádiumot, védelem céljából körülvették egy fából, nádból sárral összeragasztott fallal. Ez lett, tehát, a „falas“ - a FALU. „Fal“ írül FALLA, „Falu“ meg BAILE (egyformán kialakított (b=p=f, ugyanabba a fogalomkörbe tartozó, ugyanúgy alkalmazott s hasonlóan kimondott szó!). Dublin- Írország fővárosa - neve írül BAILA ÁTHA CLIATH (báljá a(t)há kliát) - magyarul „Falu az átkelőnél (gázlónál)“, vagyis FALU (BAILA) ÁT(AL) (ÁTHA) (ÁT)KELO (CLIATH). A monda szerint, Dublin ott keletkezett, ahol az „Ósatya“ átkelt a folyón / a gázlón (angol „ford“) és „falu“-t alapított.

Ha már eleve a tanya (a „town“) - a későbbi település magva - is fallal védve volt, ez megmaradt tntintegy „belső vár“ a falu közepén, ahol a „vezér“ honolt. A „FALU“ közepén állott tehát, a vezér „háza“ (TA), ott ahol a „faluközösség“ fontos ügyeit is intézték: a „Falu-háza“, (kelta-)magyarul a „FALU-TA“. Ugyan ez (magyar-)keltául (írül) BAILE- TA (báljá-ta) és (bretonul) PLU-TA (plú-ta) lenne - vagyis „PALOTA“.

„PALOTA“ (azaz „Faluháza“) szavunk átkerült más nyelvekbe is, és latin közvetítéssel öröklődött a mai „világ“ nyelvekben (PALACE, PALAZZO, PALAST, stb.). „FALU“ a megfelelője az ó-görög „POLIS“, valamint a latin „VILLA“-nak. A mai „város“ ill. „falu“ értelme későbbi keletű.

A kimondottan erőddé kiépített helységek nevében megjelenik (mint későbbi toldalék is) a GAR/KER szótag: KARTHAGO, EGER, GYÖR, CAERDYDD (értelme: „Várud-hely“, angolul Cardiff - Wales fővárosa); szumirban „GAR“ vagy „KER“ várat jelent. A magyar VÁR megfelelője a kelta (welsh) CAER (ker) és (breton) KER (ker). Hasonló a „kör“ és „kerék“ neve is: CAR (kár vagy ker). A várakat, kezdetben mindig kör alakúra építették, mert csak így nyújtottak valóban védelmet („avar ring“). A vár közepén áll(ott) a „vár-úr“, a KER + URALU (= „Vár-uralója“, tehát KIR-ÁLY) háza is. Így alakult ki a „váras“ fogalma, azaz a magyar VÁROS és a breton KER.

(A román nyelv a magyarból öröklött településeinek nevét: így lett „oras“ a városból, „sat“ a szegből, vagy „catun“ a katona nevéből, aki egy előretolt (és eldugott) kis telepen - őrségen - élt családjával.)

Bretonul „Városháza“ TA KER (ta ker) - mai magyar sorrendbe téve: KER-TA. Ehhez hasonló, de más szolgáltatású házak (TA) mai is élő fogalmak a magyar nyelvben: „csár-DA“, „szálló-DA“, „író-DA“, „óvó-DA“ stb.

A szumir GAR-ból származ(hat)ott a magyar VÁR és a kelta CAER vagy KER. Bretagne-ban található egy híres kelta kori romváros, neve GÉR-VRAS (francia fordításban „Grande Ville“, magyarul az „Óriás Vár“).

A „GÉR“ a mai KER, a magyar „VÁR“ megfelelője; a VRAS egy latinos át(él)írás a latin írásban hiányzó U-betű miatt, vagyis itt „URAS“-t kell olvasni (lásd első előadásban). Tehát, GÉR-VRAS az magyarul URAS-VÁR. Az „ÚR“, „URAS“ szóból alakul(hat)ott „ERŐS“, meg „ÓRIÁS“ szavunk is.

Az avarok híres „vár“-építők voltak: GYÖR(ök), Vise-GRAD, Cson-GRAD, No-GRAD, Aranyos-GYÉRes, GÖR- gény, GYER-gyó („Jer(i)-kó“?), E-GER, stb. A hyksosok fővárosa „AVARIS“ volt a Nílus-Delta vidékén. *Caesar* 'De bello Gallico' jából ismerjük a kelták önfeláldozó harcát a szabadságért. Egy galliai vezér VERCINGETORIX vezetésével fellázadnak a rómaiak ellen, miközben a római légiók éppen a belga keltákat

(„Bellovac“) sanyargatják. Vercingetorix keltáinak hadiszállása, egy magaslaton épült, bevehetetlennek tekintett „erőd“ volt - neve „AVARICUM“ (!), a későbbi „császári“ szavai szerint Gallia legszebb települése. Az „erőd“ több hónapos ostrom után kerül római kézre, és Caesar katonai zsenialitása és kulturált, „európeér“ mivoltának köszönhetően 50.000 kelta lakos (menekült és felkelő) esik a „civilizált“ latin megszárlás áldozatául. (McKenney 'The Celts: Europe's People of Iron': 128. old.) A kelta „Avaricum“ erődnek szétrombolt maradványai ma is megtekinthetők. A helyében felépült város neve - könnyű kitalálni - BOURGES (a mai Franciaországban). A majdani betelepülő frankok tudták, hogy valaha ott egy híres „VÁR“ állott, és nevét le tudták fordítani! (német „BURG“). Budapest is egy ősi kelta település romjain épült fel: AQUINCUM.

A hunok „vezérük“ vezetésével megostromolják az itteni, a Duna vonalát (limes-t) védő római őrséget, és talán, a helybeli kelta-pannonok segítségével is, fényesen győznek. „Győzelem“ keltául „BOUDA“.

A győztes hun vezért „BUDA“ néven ismeri meg az utókor.

Egy győzelem után magyar ember is „boudog“ lehet.

Boldogok lehettek a szerencsétlen pannonok is, hogy végre felszabadultak a római iga alól, lehet, hogy még „BOUDA - BOUDA“ örömköltésekkel is fogadhatták a bevonuló hun sereget. A hunok - már azért is felszabadítóan hatottak, mivel társadalmuk nem ismerte a kegyetlen „civilizált“ római rabszolgatartást. Egyébként „szolga“ keltául „GWAS“ (ejtsd : GUASZ) - a magyarok egyik legjobb „szolgája“ ma is a „KUVASZ“ nevű kutya. Előfordulhat ugyan, hogy a kelta-pannonok és a hun-magyarok „megértették“ egymást - egy pohár finom kelta MEDU = hun MEDOS (magyar „MÉZES“) mellett bizonyára igen.

Buda itt építette fel „szállás helyét“ => BUDA VÁRA („A Győzelem Vára“?). AQUINCUM neve (a latinosan átírt kelta „VÍZ-HON“ (UÍSCI-WN) - a kelta nevet én alakítottam, általam ismert kelta szavakból és névalkotási példákból : v.ö. ANN-WN (Anyahon), természetesen másképp is monhatták-írhatták, kelta eredetét ellenben, ma már senki sem vonja kétségbe) is fennmaradt a mai napig : PES-T („VÍZ-TA“), csak a túlsó a parton.

A Kárpát-medence helység-, víz- vagy hegyrajza is tanúskodik a kelták (esetleg az ún. Honfoglalást is megérő ittlétéről. Ide tartoznak, elsősorban, a számos GÁL-falvák (pl. Bereg vm.és Maros vm.), GÁLOS(-fa / -háza) (Moson vm., Somogy vm., Bihar vm.), GALAC(-falva) (Fogarás vm., Hunyad vm., Beszterce-Naszód vrn.), GALACS (Krassó-Szörény vm.), GALSA (Arad vm.), GÁLOCS (Ung vm.), GÁLSZÉCS (Zemplén vm.), GALVÁCS (Borsod vm.), GÁLYA (Temes vm.), GALÁNTA (Pozsony vm.), GAL(P)ONYA (Krassó-Szörény vm., Szilágy vm.). Hasonló kiterjeölést mutat a KÁL szógyökkel képzett helységek neve : KÁL (Heves vm.), SzékelyKÁL (Maros vm.), KALÁN (Hunyad vm.), BudaKALÁSZ (szerintem : „Buda-Kál-Háza“) (Pest vm.), KÁLBOR (Nagy- Küküllő vm.), KÁLD (Vas vm.), KALENÓ (Zemplén vm.), KÁLLÓ (Máramaros vm., Nógrád vm.), KALLÓS(-D) (Zolyom vm., Zala vm.), KÁLNA (-O / -OK) (Szolnok-Doboka vm., Nógrád vm., Háromszék vm.), KALOCSA (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vrn.), KALOTA(szeg) (mint GALATA - Törökország egyik, a kelták emlékét őrző, része), stb-stb. Ugyancsak a keltákra emlékeztet : BADACSONY („Buadach“ kelta vezér) Zala vm., BUDÁK (keltául „óriás“) Maros vm., vagy KOMÁROM („Gomár“ („Cymru“-hona). Folyóink közül, talán, a MAROS neve kelta eredetű, mivel a kelta mondákban „a boldogságos túlvilág“ neve MAGH MÁR (mág mar) azaz „MÁGIKUS MAR“ (a „magh“ szó ugyanakkor : nagy, magas, magasztos). A „Maros“ pedig „MAR-AZ“, vagyis A(Z) „MAR“ !

Egyik erdélyi helyg neve a COHARD - ilyen Svájcban is van : SUCHARD, ezt pedig kelta eredetűnek vallják.

(Ne keressük a szlávokat ott, ahol .semmi keresni valójuk ! A hivatalos modell szerinti eljárással még a „Boden-i tó“ vagy „Baden-Baden“ nevében is szláv „vizeket“ kéne találni, még megduplázva is. Még szerencse, hogy annak idején megállították Sztálin felszabadítóit a Turingiai Erdőnél. Kelet-német nyelvészeknek sikerült ügyebár, kimutatni az összes (kelet-)német helység nevének szláv eredetét - a séma ismerős, ugye !)

Diodor, görög krónikás, megismertet a kelták mindennapi életével, szokásaikkal is. Ő azt írja róluk, hogy imádtak enni, de ezt rendkívül tisztán tették : urak és szolgák együtt ettek, a nagy húsos üstöt körbeülték. A harcban vitézkedők kapták a legfinomabb falatokat. A nagy csülköket lerágták, a le nem harapható részeket pedig az oldalukon, külön hüvelyben tartott törrel vágják le. Evéskor mindig ételmaradékok akadtak fenn a hosszú, lombos bajszaikon. Az impozáns bajusz, iváskor mintegy „szűrő“ engedte át az édes nedűt. A kelták sört s mézes bort (= MEDU) ittak. Ennek előállításához mézet (!) használtak : „Zugabe von Wasser und etwas Honig“.

Gyakran lerészegedtek, összevesztek (állítólag nagyon lobbanékonyak voltak) és véresre verekedtek. Ugyanebben a leírásban olvashatjuk, hogy a kelták „rikító színű ingekhez nadrágot viseltek, amelyet BRACAE-nak neveztek“. Bevallom nem tudom „lefordítani“ a ruhadarab nevét, de nevében könnyen észrevehető a NAD-RÁG szavunk utótagja, vagyis a -RACA(E) <> -RÁG, („rág“ mint „ruha“). A kelták egy kockás kabátot is hordtak állandóan, nyáron vékonyat, télen vastagot. (McKenney 'The Celts : Europe's People of Iron' : 88 - 89.).

A kelták szórakozni is szerettek - a lakomákon a zenészek (lantosok) mindig jelen voltak (amint ez egy Sopronban felfedezett edényen is látható), imádtak mindent agyonbeszélni, verselni (> „bárdok“), labdás csapatmérkőzéseket játszani vagy sakkozni, amit „FIDCHELL“-nek hívtak, vagyis olvasom a német fordításban : „hölzerne Weisheit“ (amaz „fás okosság“). Diodor elmeséli, hogy egy táblán, fabábukkal játszott háborúról van szó (‘The Celts: Europe's People of Iron’ :104. old.), tehát, egy „FA-(h)AD(i)-CSELL“-ről van itt szó !

Mindezek mellett imádtak harcolni - a háború „bolondjai“ voltak, halljuk minden egyes krónikástól. A középkori ír papok által lejegyzett Cú Chulainn (kú-kuléjn) nevű hős meséje is ezt visszahangozza, címe MACGHNÍMHARTHA (mák-g'ním-hár(t)ha) - ami a hős „gyermekkori cselekedeteiről“ szól - olvasható MacCana 'Kelta mitológia' magyar fordításában. Vizsgáljuk hát meg, milyen nemű gyerMEKkori cselekedetéről van tulajdonképpen szó ? Először is Cú Chulainn-nak két lova volt (iker csikó) - az egyik neve MACHA Szürke, a másiknak SAINGLIU Fekete. „Macha“ a vaddisznó kelta neve (mivel „makkot“ eszik), „Saingliu“-t pedig próbáljuk magyar helyesírással leírni : SANY(O)-LÓ. Így már érthető : az egyik csikó „szürke“ volt, mint a vaddisznó (a kelták kedvenc vada), a másik „fekete“ mint a Sanyó (hun „Tanhu“) lova.

Cú Chulainn első „gyermekkori cselekedete” az volt, hogy megölte a Culann nevű kovács kutyáját. „Culann keservesen panaszkodik az őt ért veszteség miatt, mire a fiú vállalkozik arra, hogy amíg csak szükséges maga fogja elvállalni a kutya szerepét. Ezért hívják ettől fogva Cú Chulainnak, vagyis ‘Culann Kutyájának’, hiszen korábban Sédanta volt a neve”. (P. MacCana ‘Kelta mitológia’, 102. old.).

Feltehetően ősmagyarul is, a kutya „KU” volt - hangutánzásos névadás. Később szumir kicsinyítő képzőt kapott, és lett KUD(LÓ, majd KUTU > KUTYU(s) > KUTYA. A kelta nem becézete kutyáját, ezért csak „CÚ (ejtsd : ku) !- micsoda különbség !?.

Hőünk, később Emhain urára tör, ahol háromszor ötven, Conchobhar védelme alatt nevelkedő ifjút ver tönkre, majd megöli egy másik törzs főnökének három félelmetes fiát. Cú Chulainn, egy másik alkalommal, lefejezi a, Bricriu (~ Bereck ?) lakomáján erejével dicsekedő, „hatalmas termetű és szörnyen csúnya paraszt vagy csordás- (*bachlach*)”-ot ; (BACHLACH (bahlak) a csordás - amolyan VA(CH)LACH, esetleg „oláh” a pásztor ?).

A „BA-CHLA-CH” szó, elemeire bontva feltehetően BO-GuLA-K, értelme : „Bika(= marha)-GULYÁ-S”.

Az állandó csatározást, vérengzést, öldöklést így tovább lehet folytatni. Ezek tehát, a „gyermekkori cselekedetek”, a „MAC-G-NÍM-HARCÁ”-ról : MAC - ír „fiú” (gyer-MEK), aki NIM-(Ö)VÉ (= G(Ö)-NÍM) - „hőstettei”-ről szóló mesék, mondák. Hogy ki volt NÍM úr, nem tudom, én csak egy NIMRUD urat ismerek.

Egyébként is Cú Chulainn „hős csatalázbán” szenved - ez „egy mágikus - vallási élmény, ami jelzi, hogy belépett a harcosok osztályába”. Ez az állapot „ideiglenes fizikai torzulással jár (RIASTRADH) : teste forogni kezd bőrében, haja égnek áll, mintha minden egyes hajszála végen egy szikra lenne, egyik szeme annyira összeszűkül, mint egy tű foka, a másik meg szörnyűségesen kitágul, szája a füleig húzódik, és feje búbjából harcos fény kél.” Idáig az idézet - ez valóban „RIASZTÓ (rád)”! Később, nevezetes hőünk külföldre megy, „hogy a természet feletti SCÁTHACH Ószkaták) képzésében részesüljön”, meséli az ír monda, azaz „magyarul” meglátogatja a skóciai SZKITÁK- / SKÓTOK-at. (MacCana ‘Kelta mitológia’, 98 -102 old.)

A mai kelta nyelvek egy ellatinosított, majd szász-angol, norvég- és dán-viking, valamint normann-angollal keveredett új(keletű) ír, welsh, skót vagy breton. Ha sikerülne lehámozni a „rarakódásokat”, meglepő eredményre juthatnánk. Még így is, imitt-amott „átütnek” magyar(os) ősi szavak.

Az ír mondák „magyar” szavai után, íme egy kis ízelítő a mai ír nyelvből : a lejjebb közölt pár szó nem a teljes ír nyelv átszűréséből eredő ír-magyar közös szókinccs, hanem egy írrel - aki még soha életében nem hallott magyar szót - folytatott rövid beszélgetés eredménye, amikor is felkértem, mondjon egyszerűen egy pár szavat a mindennapi „konyha”-nyelvből : a lejegyzett, kapásból összeszedett összesen 56 szóból 27 azonos gyökerekre vall vagy nagyon hasonló - 48.2 % az egyezési arány.

AN, AR	= A, AZ (névelők)	CÓNAITHE (konihá)	= KUNYHÓ
ATHAIR (á(t)har)	= apa (~ „ATYA-AZ”)	SEAN (sén)	= VÉN
MÁTHAIR (ma(t)hár)	= anya	ÓR (ar)	= ARany
BAN (bán)	= NŐ (> „BANYA” a mesében)	UÍSCI (eska)	= VÍZ
FHIR (fir)	= FÉRFI	LEON (lian)	= oroszLÁN
ÍN (jín)	= LÁNY (jány)	LOCH (lok)	= tó (vizes „LUK”)
MAC (mák)	= fiú (~ MAG)	PAJ (paj) (~ang. BOY)	= FIÚ (> „PAJTÁS”)
RÍ (rí)	= ÚR, uralkodó, „király”	TÍR (tír)	= ország(~ TERület)
BANRÍON (bánríon)	= „királynő” (~ „NŐ-ÚRé”)	ISEAL (isel)	= ALSO
CATH (kát)	= CSATA (>HAD / KAT-ona)	SAIGHEAD (szájed)	= kard /ang. “sword”
BAILE (balja) = FALU		TARRAING (tarajn)	= TÖRRNI
FALLA (falá)	= FAL	TORRAN (torrán)	= zaj (~ „DURRAN”-ás)
LEITHSCIÚL (lűskel)	= LUSTA	LUCH (luk)	= egér („LUK”-ban él)

PÁJSTE (pajste) valakinek „gyereke”, / -STE kicsinyítő képző („-cske”), vagyis a „PAJCSKE” a „fajocska / fiúcska”, a „PAJTÁS” - lám, még a becézési forma is hasonló. Elvégre a nyelv és vele a tudás „apáról fiúra” szállt, ahogyan az ír mondásban : „Ó ATHAIR GO MAC” (ó á(t)har go mákk) - szó szerint magyarul „tÓI ATYA(az) HOz MAG”. Névelőrag : MAC (mák) (lásd : MacAthair = Atyafi, „Atya Magja”) és O’ (öu) (pl. O’Neal), = „ő tőle származó, ÖVÉ” (~ „Neal-é”). Ugyanakkor GYERE (TÉRJ) IDE = TAR AR AÍŠ (tár ár ajs), vagyis magyarul „gyere (térj) az ide”.

Befejezésül egy táblázatot szeretnék bemutatni a magyar - kelta nyelv rokonságról :

ANYA, MAMA (mag.) - MAM (wel.), MATHAR (ir.), ANU (kel.) (ue. : Mutter, mother, mère (ind ger.))

ATYA, APA (mag.) - DAD (wel.), ATHAIR (ir.) (ugyanez : Vater, father, père (ind ger.))

GYEREK (mag.) - PLENTYN (wel.) <> a magyar „kis palánta“ (?) (ua. : *Kind, child, enfant (ind-ger.)*)
NŐ, ASSZONY, FEHÉRNÉP (mag.) - BAN (ír.) <> magyar népmesékben : BANYA, a „jó öreg anyó“.
ugyanakkor LLANFAIR (wel.) - „Szent-Szűz“ (szó szerint : „Szent Fehérnép“) vagyis Mária „címe“
(ue. : *Frau, woman, fctnyne l Madonna (ind ger)*)

FÉRFI, EMBER (mag.) - FHIR (ír.), GWR (gúr) (wel.) <> magyar „GYAR“ (ua. : *Mann, man, homme (ind ger)*)
(a külföldön élő welsh „ember“ neve : WASGAR (uasgár) ~ „baskir“/„bozgor“ (?), értelme welshül is „házatlan“)
LÁNY (mag.) - ÍN (jín) (ír.), MERCH (merkÓ (wel.), LEIAN (kel.) (ugyanaz : *Mädchen, girl, fille (ind ger.)*)
FIÚ (mag.) - MAC (mák) (ír.), PÁJ (paj) / PAJSTE (pajste) (ír.) - „fiacska“ <> magyar „PAJTÁS“
(ue. : *Knabe, boy - a kelta „páj“, átvétele, fils (ind ger.)*)

(„MAC GWR“ keltául : „ember fia“ / magyarul GWR-MAC (gúr-mek) a magyar „ember fia“, a „GYERMEK“)
TÖRZS (régén „TES“) (mag.) - TUATHA (kel.) (ugyanaz : *S'tamm, tribe (ind ger.)*)

CSALÁD (mag.) - TEULU (wel.) (ugyanaz : *S'ippe, familia (ind ger.)*)

VÉN (mag.) - HEN (hén) (wel.), SEAN (sén) (ír.) (ugyanaz : *alt, old, vieil(le) ill. vieux (ind-ger)*)

HÁZ (mag.) - TY (ta) (ír., wel., bre.) <> szumir „AT“ (HÁT(=ház) (ue. : *Haus, house, maison, casa (ind ger.)*)

TANYA (mag.) - DUN (kel.) ~ „TA-HON“ (általában „település“) > az angol TOWN elődje (? (ind ger.))

ORSZÁG (mag.) - TÍR (ír.) <> magyar TÉR, TERület (ugyanaz : *Land, land pays (ind ger.)*)

HON (mag.) - HAIN (kel.) (ue. : *Heim, home (ind ger.) -feltehetően keltából átvétel*)

FÖ(L)D (mag.) - BED (bre.) > „BED AR KELTIEK“ (kelták fö(l)dje) (ua. : *Erde, Earth (world), terre (ind ger.)*)

FALU (mag.) - BAILE (ír.) > BAILA ATHA CLIATH (Dublin), PLU (bre.) (ue. : *Dorf, village (ind ger.)*)

(a breton ősi települések a „PLU“ vagy a „KER“ szótagot tartalmazzák (pl. PLU ARMEL - „(Szent)-Armel falva“).

FAL (mag.) - FALLA (ír.) (ugyanaz : *Wand (Mauer), wall - keltából átvéve, micre (ind ger.)*)

VÁR (mag.) - CAER (kel.) > CAERDYDD (Cardiff), KER- (bre.) (értelme „VÁR“ és „VÁROS“)

(ugyanaz : *Burg, fort(ress), château (ind ger.)*)

(összetett szavakban : TY KER (a „városháza“ - szó szerint : „ház vár“); így a magyar „csárda“, „szálloda“, stb.)

KÖR (mag.) - CAR (kel.) > a „kerekes jármű“ : CARBANTO („körvont(at)ó“) (ue. : *Rad, wheel, roue (ind ger.)*)

KERESZT (mag.) - KROAS (bre.) > „KROAS TORRED“ (TÖRÖTT KERESZT)

(ugyanaz : *Kreuz, cross, croix (ind ger.) - átvétel a kelta nyelvből*)

(IS)TEN (mag.) - DON, a kelta „Nagy Apa“ (akitől „minden ír származott“)

(ue. : *Gott, God, Dieu, Deus (ind ger.) - a magyar „Jó“(isten)*)

FEJ (~ FENN) (mag.) - PEN(N) (wel., bre.), mint a „PENN AR BED“ (Nyugat-Bretagne neve)

(ue. : *Kopf, head, tête (ind ger.)*)

PÉNZ (mag.) - ARIAN (wel.) > a magyar „arany“ (egyébként az arany `rül ÓR (ar))

(ue. : *Geld / Gold, money / gold, argent / or - a keltából (ind-ger.)*)

ISKOLA (mag.) - YSGOL (isgol) (wel.) (ugyanaz : *Schule, school, école, scola (ind ger.)*)

A, AZ - Y (a), YR (ar) (wel.) / AN, AR (ír., bre.) - névelő (ue. : *der/die/das, the, le/la (ind ger.)*)

-(CS)KE, -KA (mag.) <> -STE (`r.) - becézés (ue. : *-lein, ?, -it(te) - utóbbi keltából átvétel (ind ger.)*)

(Magyarázat : az alábbiakban használt rövidítések magyarázata : wel. - új-kelta, welsh nyelv; ír. - új-kelta, ír nyelv; bre.- új-kelta, breton nyelv; kel. - (ős)kelta; mag. - magyar nyelv; ind ger. indogermán nyelvek.)

Nem lehet a „rokonság“ felmérését befejezni anélkül, hogy a szavak mondatba helyezéséről, a mindennapi élő beszéd-ről ne essék szó.

A kelták is ragoznak, akárcsak mi magyarok, csak magyar szemmel nézve hibásan, „helytelenül“, azaz nem ott, ahol kéne - mint pl. „Ar Bed Keltiek“ fogalomban, ami mint ismeretes, magyarul „A kelták földje“, szó szerinti fordításban „Az Fö(l)d keltáké“. A kelta nem azt modja, hogy „a világ vége“, hanem azt, hogy „vége a világnak“. Ez az ami sokunkat félrevezet, főleg azért, mivel többnyire ez mind egybe van írva, amolyan szumiros „szólánc“-ba : VÉGEAVILÁGNAK (és nem AVILÁGVÉGE) - micsoda különbség !

„Nyelvcsaládok“ választanak el - mondanám : csupán ezért...

Természetesen vannak különbségek. Elvégre, több mint 1000 éve elszakadtunk egymástól.

A kelták elvesztették majdnem teljesen anyanyelvüket.

A 19 - 20. századi nemzeti ébredés eredményeképpen megszületett az új-kelta. A már elveszett szavakat indogermán nyelvekből kölcsönöztekkel helyettesítették (a brit szigetiek a franciából, a bretonok az angoltól, az írek meg egyenesen az olaszból), a „jó“ eredet bizonyítása végett, jó „hírvévk“ megőrzésére. Ezért nincs miért őket lenézni, vagy (ma már) esetleg kinevetni, akkoriban ez volt az egyetlen út a kék-vérűek klubjába, na meg akkoriban, mindenki az indogermán eredetet vall(hat)ta - és még sok helyen ma is - anélkül, hogy valaha ezt valóban valaki leellenőriz(het)te, vagy legalábbis megkérdőjelez(het)te volna. Ki tud(ott) kérem keltául ? ..Írhattak a nyelv- „gyártók“, amit akartak - a fő az, hogy „indogermánul“ jól hangzott. Így jöhetett a „sajátkezüleg-csinált“ nyelvrokonság is, és Európa össz indogermánján senki sem csúfított (csak mi, magyarok, mert mertük megpofozni a Habsburg sást).

A mai „kelta“ végre ébredszik csipkerózsika álmából, és keresi buzgóan rokonait, mivel ő is rájött, hogy valami „nem stimmel“. Élni kéne a lehetőséggel. Ne beszéljük - ugyan „kelta módra“ - ezt is agyon, mint sok minden mást. A német gyerek a suliban azt tanulja, hogy hunok-avarok-magyarok (majdnem) ugyanaz, és közben, mi belefáradunk és beleununk finnugorságunkba (mert azt sem tudjuk, hogy tulajdonképpen mi az).

Kirándulásunk végén Magorból egy rövid körutat tettünk a Kimmerföldön, mielőtt visszafordultunk volna Angliába. Megálltunk BALA-ban, egy kis városka Észak-Walesben. Ez a hely, ahol „egy folyó BELE-ömlik egy tóba“ (!). A városka határában egy tó terül el - „Tegid“ a neve (LLYN TEGID). A tó úgy keletkezett, hogy egy szikla gurult a folyócska medrébe és lezárta - itt a víz...“ meg-DEGEDT“. Innen majd ismét Anglia felé vettük utunkat; átkeltünk ismét a „Severn“ folyón : a legenda szerint egy „szép tündér (=úrnő)“ (SZÉP-ERNU) lakik benne ! Utközben megcsodáltuk a híres kréta-óriást (The White Giant), „HELTH“ (ELŐD)-öt vagy másik nevén „HELIS“(KEL-(Ö)-ÖS = KOLOS)-t, egy domboldalra festett (?) fehér - rendkívül férfas - óriásalak, a CERNE-ABBAS nevű helységben : KERNE-AB(A)-BAS, sok-sok ismerősen csengő szó egy névben : KERNE, „szarvas“ értelemmel, vagyis

„KORONÁS“, ABA - „apa“, BAS(z) / BES(z) - a kánaáni (és később egyiptomi is) „szerelem és bőség istene“.

A fehér alakot soha le nem mossák, le nem tisztítják, nem védik az eső - vagy egyéb szennyeződések ellen, és mégis mindig csillogó fehér (~főúr) - a fű soha be nem nővi !

Kirándulásunk utolsó állomása Dorchester volt, egy Dél-Angliai kikötőváros. A rómaiaknak csak hosszú és keserves (négy évig, Kr.u. 40 - 43-ig tartó) harcok árán sikerült bevenniük a kelták (Britanniában utolsó) várát, a „Maidon Castle“-t. „Maidon“ nem a germán „Maid“-(‘fiatal lány)-ből származik, írja *Bill Mac Kenney* a ‘The Celts : Europe’s People of Iron’ című könyvében (134. old.), hanem értelme „MAI DUN“ ja, azaz erődje (tanyája). A város római kori neve : DURNOVARIA. Itt is egy TA-ÚR honolt, és ennek meg „vára“ is volt. Dovernél („Tó-Vár“ ?) elhagytuk a Barátok Honát... Szervusz Britannia.

SZIA, vagy C-I-A-O (CS-I-Á-O = SZ-I-A) olaszul, avagy ahogy a német mondja TSCHÜSS (CSÜSZ) > (CS-I-U- SZ, tehát megint csak SZ-I-U-SZ). Ebbe bele lehet örülni ! Inkább akkor „viszlát“, vagy ahogy a tengerészek mondják : AHOJ..., mikor messzire mennek. Hol is van „messze“ székelyül?...AHAJT !

„Slussz, ez a téma be van fejezve...“ mondaná Sajó Hacseknek.

A sok „badarságnak“ vége. Mi is az, hogy „badarság“ ? Kik beszélnek „badarságokat“ ? A „badarok“ ?

Badareni - egy nép volt az ókori Délkelet-Egyiptomban, a „Badar-(H)oni“.

Miért használjuk mi ezt a kifejezést?...Ismertük mi ezt a népet ? Ez „szamárság“.

No, de ki „szamárkodik“ ? - A számár nem. Hát akkor ki ? Vajon nem a keresztény korban, a „SZEMÚR“ (Napisten)-papok rituálisa - a többszörösen ismételt szavak, mondatok gyors elhadarása (imádkozás), gesztusok, víz-ceremónia (keresztelés), oltáron végzett áldozathozás (ostya) lett már mind „szamárság“ ?

Hogy-hogynem ezt is csak magyarul „értjük“ és használjuk.

Utószó helyett álljon itt pár verssor a kelták boldogságos túlvilágáról, a MAGH (magasztos, isteni, mágikus) MAR (mág mar)-ról, másik nevén TÍR MÁR (tír mar), a MAR-ORSZÁG, amit egyik látogatásuk alkalmával feljegyeztek, az ír *Proinsias MacCana*, magyarul is megjelent ‘Kelta mitológia’ című könyvéből, *Boreczky Elemér* fordításában :

*„Ott pedig nincs sem ‘enyém’sem ‘tiéd’,
a fog fehér, a szemöldök sötét ;
vendéglátóink pompás öltözte kész gyönyörűség a szemnek ;
gyűszűvirág-szinű árnyalatokban tündökölnek az orcák.*

*A síkságok felszíne bíbor,
s a rigótozás a szépség kész csodája,
bár szép elnézni Fál Síkságát,
Magh Már után kopár vidéknek tetszik.*

*Bár azt hiszed, hogy jó az ír ser,
Tír Márban a sertől még szilajabb a kedved,
csodás a föld, amelyről neked szólok,
hol ifjúságra nem köszönt öregkor.*

*Édes langyvizű folyók országa,
bő választéka mézsernek vagy bornak,
feddhetetlen szép emberek,
bűn és kék nélküli fogantatás.”*

(MacCana ‘Kelta mitológia’ :125. old.)

III. A MAGYAR NYELV KÓDOLT ÜZENETEI

Harmadik rész: „...világon a legszebb hely MAGYARORSZÁG !“

A múlt ismerete alapvető fontosságú minden egyes ember, közösség, nép számára. Nincs jövője annak népnek, amely múltját nem ismeri - mert a „jelen“ a „múlt“ alapján építi a „jövőt“ - mondta valaha egy nagy gondolkodó (hogyan ki volt ő, már sajnos nem is tudom...). De, hány múltunk vala...

A „Magyarország“ című hetilap, 1995 március 10-iki számának „Hírek a világból“ rovatában egy, a „Herald Tribune“-ből átvett cikkben, amelynek címe : „A magyarok keresik gyökereiket“ olvasható, hogy „A kommunista idők alatt a szovjet tudósok támogatták azt a gondolatot, hogy a magyarok, mint a finnek, a oroszországi Ural hegység mellől származnak; és ez egy olyan hipotézis, amely valahogy igazolta Magyarország beletartozását a szovjet érdekszférába. Friss kutatások azonban kérdésessé tették ezt a hipotézist, és a magyarok még keletebbre keresik kultúrájuk forrásait.(...) Magyar tudósok különféle képpen az állítják, hogy népük Közép-Ázsiában, türk törzsekben származott, vagy a mongoloktól, vagy a szibériai ősi finnektől, vagy saját népük egy törzstől, amely a 13. századi mongol inváziók közepette elveszett. A legutóbbi kutatások 1986-ban kezdődtek el, mikor a kínai kormány lehetővé tette magyar kutatóknak, hogy egy sírkertet tanulmányozzanak Xinjiang tartomány fővárosától, Urumchitól 50 kilométerre keletre, Kína északnyugati szögletében.(...) A sírhelyek közelében Kiszely István és más kutatók véletlenül akadtak össze egy kis etnikai csoporttal, amelyet a kínaiak ugaroknak neveznek - egy olyan népcsoport, amely különbözik a népesebb uighuroktól, egy türk néptől, amely túlsúlyban van Xinjiang tartományban. A tudósok felfedezték, hogy az ugaroknak, akik mindössze csak kilenczren vannak, 73 olyan daluk van, mely pontosan összeillik a pentatonnal, az ötfokú hangszóval, amely világhírűvé tette a magyar népzene-t.“ A cikk szerint Kiszely István elmesélte, hogy „vélekedése szerint az ősi magyarok Xinjiang tartomány területét nem később, mint az V. században hagyták el, majd nyugat felé vándorlásuk sorozata következett. Ahogy az évszázadok múltak és az ősi finnekek keveredtek, szokatlan nyelvük kifejlődött. Idők során megközelítették Európát és jelenlegi hazájukat.“ - fejezi be a cikk írója. Hirtelen nem tudtam mit tegyek, nevessek vagy inkább sírjak...

Hála Istennek, felfedeztünk (csupa véletlenül) még egy jelentéktelen népecskét, amelytől majd eredeztethetjük magunkat - az „új“ vándorlási teória máris zsebünkben van, csak úgy flottul ki kell húzni.

Egyik indiai monda nagyon találóan lefesti mai helyzetünket : „Volt egyszer Srawastiban egy bizonyos király, aki szolgálóinak parancsba adta, hogy gyűjtsék össze városa minden vakon született polgárát. Amikor ez megtörtént, egy elefántot hajtottak a vakok elé. Egyesek a fejét tapogathatták meg, miközben a király azt mondta nekik : ‘így néz ki egy elefánt’. Mások a fülét, mások meg agyaráját, mások az orrmányát, mások a testét, mások a lábát, mások az elefánt hátsó részét, megint mások a farkát, az utolsó csoport pedig a farka végén lévő szörpamacsot kellett hogy megérintsék. Ezek után a király megkérdezte őket: „milyen egy elefánt?“. Erre azt felelték azok, akik az elefánt fejét tapogatták meg, ‘olyan az, mint egy fazék’; azok, akik a fülét fogták, ‘olyan, mint egy fonott kosár a búza rostálására’; akik az agyaráját érintték meg, azt válaszolták, ‘olyan ez, mint egy eke’; akik a testét tapogatták, ‘olyan, mint egy magtár’; akik a lábát fogták, ‘olyan az, mint egy cölöp’; akik a fenekét vizsgálták, ‘olyan, mint egy mozsár’; akiknek a farka jutott, ‘olyan, mint a mozsárütő’; végülis azok, akik a farka végi szört tapogatták meg, azt felelték, ‘olyan, mint egy seprű. Majd aztán, ‘az elefánt ilyen, és nem olyan’ kiáltással, ökölrel rontottak egymásra, a király élvezetére...

*„Folyton veszekednek a brahmánok és az aszkéták,
Akik emezt meg amazt a tanítást vélik,
Ők, háborítatlanul saját álláspontjukon maradnak,
Mert csak egy részét az igazságnak ismerik.” - fejezi be meséjét Buddha.*

Buddha (azaz „BUDA“ - akit, még egypár álszemérmes nyelvész kedvéért sem hívtak „Budhá“-nak !)

Siddharta Gautama, aki körülbelül 560-ban Krisztus előtt élt, és Suddhodana a „SÁKYA“ (fehér hunok, szakák,) nemesi köztársaság választott „RÁJA“-nak, „királyának“ egyik fia volt.

Eljön vajon az az idő, amikor végre lemondunk holmi, egyre távolabb élő ugri-bugri népecskékben keresgélni őseinket / testvéreinket ? Rá fogunk valaha döbbsenni, arra, hogy valaha mi az „elefánt“ voltunk, és nem valami szürke kis egér (ugar / ugor / ogur) ? Lesz e valakiben annyi bátorság, az elefántot teljes egészében végigtapogatni? Nagyon félek, hogy nem - nehogy ezzel „szomszédainkat megsértsük“. Vagy ha mégis, csodák még adódnak, ne legyen már túl késő...

Mondjuk ki végre öntudatosan : „nem jöttünk sehonnan, mások jöttek ránk...“ Mi, mindig itt voltunk, itthon voltunk a Kárpát-medencében, Dáciában - Dácsiában - Dicső-honban (>„Dicsőszentmárton“) - a Dákok Dácsok / Décsek / Dések (>„Dés“) / Tések azaz Aga-Tések / Aga-Törzsek / Agathyrsek földjén, é Pannóniában - Panhonban - Ban(=kelta „Nő“-honban azaz Anyahonban / a „Szűz-Anya“ országában vagyis Ma-honban / Ma-(gyar)-országon egyaránt. Árpád egyik (a leghíresebb) vezérünk volt.

Mi, egy történelem előtti hatalmas nép agyonsanyargatott „utolsó morzsái“ vagyunk.

Mi a „Föld Fiai“ vagyunk, MA-GYAR, mondja Pia Steinbauer Németországban : „(...) ihr name, Magyaren (Söhne der Erde), hat sich bis heute als Bezeichnung für die Ungarn erhalten“ (nevük, magyarok (a Föld fiai) máig megmaradt, mint az ungarok megnevezése) a 'Die Magyaren und das Ungarische Reich' írásában – az eredeti sajnos nem áll rendelkezésemre, az idézet, az ingelheimi újságban megjelent ismertetőből való, amely az Ingelheimi Magyar Napok – alkalmával jelent meg).

Ettől még nem leszünk sem nagyobbak sem jobbak a többieknél. Végre tekintünk „föl“ és ne „le“ őseinkre és múltunkra, őseink (szüleink, nagyszüleink) tetteire. Ne szégyelljük a múltat, amilyen volt, olyan volt – de mindig egyenes volt. A „múlt“ nem kér szépítést, helybeigazítást, őseinket nem kell sem szebbre festeni, se kiradírozni tudatunkból. Fogadjuk el végre őket olyannak, amilyenek voltak, és ne keressünk új szülőket magunknak. Őseink, a Kárpát-medencét, legkésőbb, a csiszolt kőkorszak hajnalától, megszakítás nélkül itt élő népesség. Ha „mi“ nem fogjuk ezt kimondani, más, helyettünk soha nem fogja.

Idővel minket is, mint a szumirokat „ad acta“ el fognak könyvelni : „volt, de már nincs“.

Népünk rohamosan fogy, nemzettudatunk annál inkább. Mi, már nem hallgatjuk a Nemzeti Múzeum lépcsőin áhítattal vagy forró fejjel a „Talpra Magyar“-t. Mi legfejebb felvigyorítottjuk rokkant, megbetegített lelkünket a „PeCsa“-ban (a kevésbé informáltaknak : a „Petőfi Csarnokban“).

Ennyire futotta a mai magyar (vicces) észnek...

Pedig (régen) többre is képesek voltunk :

Elvégre az angol magyarul köszönti ma is egymást : HELLO / HALLO / HALLJA / HALLOD-E „MENDE MONDÁ „-inkat a civilizált világ még (német „SZÁJ”) MIIND-ról MUND-ra is tovább adta, hogy majd megszülethessenek a „SAGÁ „-k nem utolsó sorban a többiek csodálatára RAJTOLTUNK lovaink hátán, hogy megtanítsuk a Világot REITEN-olni, és ugyanakkor ajándékba adtuk „DEM OKRACLÁ „-nkat, az igazságos kormányzást, a TÖM(-b/-eg) AKARA TA szerint, a KÖR-ISTEN segítségével.

Hogy, mi egy szokatlan, furcsa nyelvet beszélünk ? – a tudatlanoknak, az ignoránsoknak igen...

L.A. Waddell, a 30-as évek híres angol történésze, mondta egyszer: „Most kiderül, hogy a legtöbb angol-szász szó se nem kontinentális angol, sem germán szász... A mai angol nyelv leghasználtabb szavainak ötven százalékáról kiderült, hogy sumér eredetű ugyanazzal a szóformával, hangtannal és értelemmel.“ (Baráth Tibor : 'A magyar népek őstörténete' című könyvéből)

Nyugati (angol és francia) nyelvészek megállapították, hogy Európában a legrégebb helynevek – vizek, hegyek, városok neve – a jelenlegi román vagy germán nyelvekből nem magyarázható. A nevekben olyan szavak, képzők és jelzők szerepelnek, amelyek egy egész „más“ nyelv sajátosságai. Albert Dauzat ('La toponymie française' 1946-ban kiadott könyvében) ezen kutatás adatainak térképre vetítése alapján, meglepetéssel észleli, hogy az „ismeretlen nyelv“ Európa egészét elborítja, vagyis Európában az ókorban mindenütt azonos nyelven beszélő népesség lakott (ha nem is volt esetleg fajlag egységes) ! „Francia és angol nyelvészek országuk ókorinak minősült helyneveit elemeire bontották, és úgy találták, hogy a 'névelemek vizsgálata a legizgalmasabb kérdés, amit a helynévkutatás napjainkban felvet', mert 'forradalmi jellegű eredményhez vezethet és új látószöveget nyit meg előttünk; rokonságot mutat az Égei-szigetvilág és a Földközi-tenger keleti felével (vagyis a Régi Kelettel), valamint a helynevekben sűrűn megjelenő : Mező, Táj, Pala, Csúcs, Kő, Hon, Ár, Hab, Bor, Víz, Fű ugyanazon földrajzi környezetre voltak használatosak.“ (Baráth T. feljebb említett könyve nyomán). Edgar V. Saks – montreáli történész – véleménye szerint : „Az ősi britek és piktek eredetileg finn-ugorok voltak, az összeurópai finn-ugorság népességnek törzsei, és olyan idiómákat (nyelvi sajátosságokat) használtak, melyek a Vi(s)ztula-folyó völgyében élő észtki nyelvéhez álltak közel...Európa őslakói emlékezet előtti időkből a finn-ugor törzsek voltak (!).“ (E.V. Saks : 'Esto-Europe').

A fentiek alapján jogosan feltételezhető, elképzelhető, hogy Európa és a Régi Kelet ősi közös nyelve a MAGYAR („finn-ugor“) volt.

A magyar, nem volt – jobban mondva, nem lehetett egy együgyű, primitív halász-vadász-madarász népecske még úgy Kr.e.2000-ben is, mikor kell jöjjön a török felmentő sereg, hogy megtanítsa minket beszélni (addig még apánkat sem voltunk képesek megnevezni ?). Majd jött a „ragyogó“ szláv zsenialitás, és megtanított minden „alapvető dologra“, úgy mond végre „kiemelt a suta sötétségéből“. Hogy ezt „magyar“ ún. tudósok állítják, szégyellem is leírni. Hogyan is képzelhető el mindez egy népről, aki például olyan magas anatómiai ismeretekkel rendelkezett – sok más „kulturált“ nép előtt – hogy, belső szerveit működésük (!) alapján nevezte meg. Amolyan „Funkcionális anatómia“ pár ezer évvel Szentágotthai előtt:

- SZÍV > SZÍVÓ, SZÍVNI, SZIVATTYÚ (egyébként szumirul „SZAAB“),
- AGY > az EGYéniség meghatározója,
- ÉSZ > szumir „AS“ = EGY,
- FEJ > a „FŐ“, a „FENN“ (kelta PENN), a „BÖL“ – a „BÖLcsesség helye“,
- MÁJ > szétMALJa a táplálékot, akárcsak a MAL-OM,
- VESE > a VÍZelet kiválasztója,
- HERE > (h)EREdetünk helye, (h)EREdet (latin öröklés is „HEREDITAS“),
- TÜDŐ > hangutánzó „DÖ-DÖ“ a hangos (a mellkason keresztül hallott) szuszogás,
- SZEGY > a mai „mellkas“ (SZE=TU / GY(E)=DU) —> SZÉGYen helye,
- CSECSE > a nő „szegye“ (CSE=SZE / CSE=GYE), a CSECSEmő (kisDED) táplálója (ír „Chích“),

- HAS > az „ÖS“-ből, a hely ami az „ÖS“-sel összeköt (köldöközsinór),
 NYELV > NYELő, NYELés, NYÁL (nem „beszéd“!) (>>> NYELőcső, hasNYÁLmirigy stb.,
 GÉGE > (szumír GU), IGE (= SZÓ_) „a beszéd szerve“ (v.ö. GÜGYÖg, GAGYOg, GÁGOg, UGA),
 GERINC > a „gerely“ : alakjában „Életfa“, idegfonataival „kettős kereszt“, szelvényezettségében (vö. „hindu“
 CSAKRA, ahol az energiahullámok összecsokeosodnak) pedig „táltos létrája“,
 KOPONYA > az „(É)G-AP(A)“-hona (>kupa, káprázat, kopjafa, a lélek kapuja), és egyben a GAP /
 „GÉP“-hona (szumír. GU > guba, gubálni = dolgozni); nagy tudású = nagy KÉPességű = nagy
 GÓBÉ / KÓPÉ valaki, ha „eszes“,
 LÉLEK > a szumír LIL-ből : a LIL-t ki-LE(h)EL jük mint LEvegő, majd ismét be-LÉL-egezőnk /aZ-lil
 elSZÁLL („szél“) (v.ö. angol SOUL),
 VÉR > a BOR (gyógyvíz) nevéből; vérünk maga egy „gyógyvíz“.

Ugyanakkor a : SZÁJ > SZÓra nyílik, tehát SZÓL, néha meg SZÁJal (v.ö. angol SAY); KEZ > KEZez, meg KEZeskedik,
 KETő van belőle és KÖTni is tud; KAR > átKARol (> KÁR-pát), KÖRbe vesz, aKAR és KÉR; LÁB > LÉP és testünk
 aLAPját képezi, LUBickól és LIBeg is. Az egyik testrésznk a „COMB“. A francia is annak nevezi „JAMBon“ - sőt, az
 angol meg így használja „to JUMP“ mikor ugrik. Mi, csak „TOMBolunk“ vele, öröm vagy üröm kifejezésekkppen.

Mi megneveztük szüleinket : ANA - ADA nyitott, ill. MAMA - ABA zárt ajkakkal. Ugyanúgy lett a gyerek
 GU-GU (a szumír „EGY-ÉN“) vagy BU-BU (a „baba“).

Nevet adtunk környezetünknek is :

- a suhogást utánzó (ISS...) és a csobogást hangban kifejező (PSS...) alkották a PÍS / VÍZ-et (ír UÍS-CI),
- (BUD-BUD) dübörgött a lábunk alatt a FÖD (FÖLD) - kelta BED (> „AR BED KELTIEK“) / angol
 „Pottery“ (Pot <> Föd) : az agyagedény készítése,
- a sercegő parázs IZZ-ik és TÚZ lesz belőle, ami FORRÓ (—> német FEUER),
- LIL, LEL-et, LE(H)EL-et lett „levegő“ és „szél“ (‘Z LIL-ből).

Mi „computerizáltuk“ beszédünket. Egyes szavak egyszerű visszafelé történő olvasásával meghatároztuk az addigi állítás
 ellenkezőjét (negatívumát) : így megneveztük a BAL oldalt, majd a JOBB megszületett azáltal, hogy az előbbi fogalmat
 hátulról előre mondtuk, azaz visszafelé = BAL <> L(Y)OB.

A „FEJ“ (FEL)-nek ellenpontja az „(A)LAP“ (p = f), azaz az Ü-LEP vagy a LÁB (p = b). Ha nincs SZERves összetartozás,
 a RÉSZre bomlás veszélye fenyeget; a SZERvezetlenség a RÉSZek együttműködésének hiányát okozza. Ugyanúgy, a „fordí-
 tott“ beszéd eredményeként lett, a „szabad“ (EM)BER-ből „RAB“ (mivel ez a fogalom az előbbinek ellentéte); és így tovább.

Mi beszédünket (hanglejtésünket) a mondanivaló értelméhez igazítottuk. A „KEL-ET“ az a hely ahol a Nap (Isten) KEL,
 azaz a láthatár fölé bukkan : ezért a mély K-hangból kiindulva emelkedünk az L-hangra, hogy kimondjuk azt, hogy „kelet“.
 Ellenkezőleg teszünk, ha a NYUG-AT-ról beszélünk : a magas NY-hangról megyünk a mély G-hez.

A szülőföld - az Anyaföld - neve lett a „MA(DA)“ (=> MA-GYAR-ORSZAG).

„Ó, Mada...“

*Országok országa, törvénytudás népe,
 Napkelet és Nyugat közt a világnak fénye,
 Nagy a te nemzeted, nagy a te végzeted,
 Oly messze magasztos, hogy föl sem érheted;
 Mint a magas mennyiség, szíved mérhetetlen,
 Életed gyökere szent és sérthetetlen.
 Hegyek, árnyas erdők, hős föld büszke népe,
 Ez a te végzeted ősi öröksége :
 Erős gazdag vár vagy, de az örök törvényt,
 Amit Isten rád rótt, vállalnod kell önként,
 Hogy beteljesüljön győzelmes végzeted
 Úr oltára te vagy, emeld fel a fejed !“ (Gilgames eposzból)*

(Dr.Zakar András'A sumér hitvilág és a Biblia' : 45. old.)

Minden MA, MAG, MAK, MAH, MAJ kezdetű szó a világ minden nyelvén a legszebbet, legfennköltebbet, legértéke-
 sőbbet, leghatalmasabbat, legcsodálatosabbat jelent „MAG“ szavunk előfordulása :

- (magyar) MA-G, MAG-ZAT / MAG-AS, MAG-ASZTOS; (kelta) MAC (fiú) / MAGI-I (nagy, magasztos).
- (indiai) MAH (nagy), MAH-AR-ADJA („Magyar-Atya“ vagy „Nagy-Ur-Atya“ ?) - a király, MAH-AR-ANA
 - a királyné („-Anya“), MAH-ATMA, MAH-ABHARATA.
- (európai / latin) MAG-NA (nagy), MAG-NUM (nagyság), MAG-IA (varázs), MAG-US (varázsló, pap)
- MAG-I (a „három király“ a Bibliában), MAG-ISTER (mester, művelt ember, tanár), MAG-NIFICENT
 (gyönyörű), MAG-NITUDE (hatalmas), MAJ-OR, MAJ-ESTY (Fenség).

Mint ismeretes, a „civilizáció“ a Közel-Keleten jött létre, mind a „beszéd“ mind ahogyan az „írás“ is – így nem meglepő a rengeteg mezopotámiai – kánaáni – egyiptomi eredetű szó a világ ma beszélt nyelveiben, és ez, mintha magyar közvetítésre, gyökerekre utalna. Nagyon gyakran éppen ezért a magyar nyelv a nyitja sok, még mindig a tudás elől lezárt, titoknak.

Sir John Bowring, angol nyelvész és költő, India kormányzója, a *Poetry of Magyar's* (1830) előszavában egyenesen Isten igéjével azonosítja a magyar nyelvet:

„The Hungarian language goes far back. It developed in a very peculiar manner and its structure reaches back to times when most of the now spoken languages did not even exist. It is a language which developed steadily and firmly in itself, and in which there are logic and mathematics with the adaptability malleability of strength and chords. The Englishman should be proud, that his language indicates an epic of human history. One can show forth its origin; and alien layers can be distinguished in it, which gathered together during the contacts with different nations. Whereas the Hungarian language is like a rubblestone, consisting of only one piece, on which the storms of the time left not a scratch. It is not a calendar that adjusts to the challenges of the ages. It needs no one, it doesn't borrow, does not buckstereing and doesn't give or take from anyone. This language is the oldest and most glorious monument of national sovereignty and independence. What scholars cannot solve, they ignore. In philology its the same way as in archeology. The floors of the old Egyptian temples, which were made out of only one rock, cant be explained. No one knows where they came from, or from which mountain the wondrous mass was taken. How they were transported and lifted to the top of temples. The genuineness of the Hungarian language is a phenomenon much more wondrous than this. He who solves it shall be analyzing the Divine secret; in fact the first thesis of this secret: *In the beginning there was the Word, and the Word was with God, and the Word was God.*“ (Magyar Adorján 'A magyar nyelv': Függelék, 42. old.)

A magyar nyelv, a magyar nemzet kiváló ismerőse és barátja – Sir John Bowring (neki kéne Budapesten szobrot felállítani vagy róla kéne teret elnevezni, inkább megérdemelné, mint egy Roosewelt vagy Moszkva!) a következőket írja a magyar nyelvről: „A magyar nyelv messzire megy vissza. Egész sajátos módon fejlődött, és szerkezetének kialakulása olyan időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb európai nyelv még nem is létezett. Önmagában következetesen és szilárdan fejlődött nyelv, amelyben logika és matematika van, az erő, a hangzatok minden hajlékonyságával és alakíthatóságával. Az angol ember legyen büszke arra, hogy nyelve az emberi történelem eposzát tünteti fel. Ki lehet mutatni eredetét, kivehető, szétválaszthatók benne az idegen rétegek, amelyek a különböző népekkel való érintkezés során rávakolódtak. Ezzel szemben a magyar nyelv egyetlen darabból álló terméskő, amelyen az idők viharai karcolást sem ejtettek. Nem az idők változásától függő naptár. Nem szorul senkire, nem kölcsönöz, nem alkudozik, nem ad és nem vesz senkitől. E nyelv a nemzeti önállóság legrégebb és legfényesebb emléke.

Amit a („hivatalos“) tudósok (scholars) nem tudnak megfejteni, azt mellőzik. Ez a nyelvészetben is így van, éppen úgy, mint a régészetben. Az egyiptomi régi templomok egyetlen kőből készült padlózatait nem tudjuk megmagyarázni. Senki sem tudja, e kövek honnan jöttek, vagy melyik hegységből vágták ki e csodálatos tömegeket. Hogyan vitték őket oda, és hogyan emelték a templomok tetejére? A magyar nyelv eredetisége még ennél is csodálatosabb tünemény. Aki megfejti, az isteni titkokat boncoland, annak is az első tételét:

Kezdetben vala az Ige s Istennel vala az Ige, és Isten vala az Ige.

A magyar nyelv – úgy, mint sok más is – rengeteget átvett (örökölt!) az Ó-Világ – mondjuk ki bátran – nyelvéből, mert csak egy vala! (legyen az szumir, ó-egyiptomi, kánaáni, vagy akár továbbfejlődött ógörög, etruszk stb.) és ezt vitte a maga módján tovább, a gyökereket nemcsak megtartván, de ezeket a régi minta szerint tovább is fejlesztvén. A kelta (még az újkori ír, welsh vagy breton) tele van ősi, magyar fogalmakkal, de az idegen és ellenséges környezet, az évszázados barbár elnyomás (azaz „européer“ elnemzettelenítés) sajnos már elfeledtette vele gyökereit, de azért még tud velük bánni. A többi (indogermán) nyelv, amely a gyökereket csak „átveszi“, nem ismeri azok értelmét, de azért még rengeteget használ belőle – még burkolt formában is. Emiatt már nem érti, nincs tisztában azzal, amit ősei megneveztek, már sok minden csak „magyarul“ érthető, és értelmetlen dolgokat nem *produkált* az emberi génusz sem szóban, sem írásban, sem rajzban, sem faragásban. Mindennek ezen a világon valamilyen szerepe volt és van, valamilyen „üzenetet“ tartalmaz az utókor számára, tanításokat és intelmeket egyaránt. Azzal, hogy a magyar nyelv az ősi fogalmakat megtartotta, egy óriási lehetőséget biztosított az utókor tudósainak. Régi írások, kőbe dörmedt üzenetek „lefordítása“ gyakran éppen a magyar nyelv segítségével válik „érthetővé“. Élni kéne ezzel a rendkívüli lehetőséggel!

Az „Özönvíz“-ről a világ összes mondái megemlékeznek,

Noha – a Bibliában az Isten szorgalmazására bárk(= BOR-KÁ(D)-t épít, hogy a „családját“ (népét) megmentse. Noah népe beszállt és elhajózázott az Ararát(ÚR-ERDŐ)-ig, és így megmenekülhetett a Föld elpusztítása alkalmával, mivel ő az Isten „kiszemeltje“ volt.

A hun – magyar 'Mondák könyve' szerint maga az Isten („Arany Atyácska“ ÁR – PÁ – D) mikor elhatározza a Föld elpusztítását, épít az emberek („az Ő gyerekei“) számára „titokban, az Ő (vagyis ÚR-) erdejében, ami palotája mögött terült el“, egy hajót, hogy őket megmentse; a többi földi lakosra – tündérekre és óriásokra – pedig megnyitja az „ég zsilipeit“. Hol máshol készíthette azt a bizonyos „mentő“ hajót, ha már munkáját titokban akarta tartani, ha nem ott, ahol az erre szükséges (fa)anyag meg is termelt, és ahová más nem léphetett be, hogy titkát ellesse..., ha nem az ÚR-ERDŐ-ben. (Komjáthy István 'Mondák könyve': II. A vízözön mondája, 15. old.) Tehát, ... ki készít „népe“ számára mentőhajót? – Az Isten maga,

vagy Noah (Noé) azaz „aN-ÉA (AN-ÉA). mint már szó volt róla, „AN“ volt az „első“ istenünk - az Ős-ANYA! Másik neve „ÉA.“

A Gilgames meséje is beszámol az özönvízről. Itt is AN/ÉA az, aki Ut- napisti álmában megjelenik, és így szól: „Ubar-tutu bölcs fia! Bontsd le az ékes házat, melyben annyi sok öröm és gond vala részed; bontsd le a házad mindenestül, építs erős hajót helyette(...)“. (Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia': IV: A vízözön, 68-70. old.) „Ubar-tutu“? Csak nem „avar- atya?! vagy talán a BU- (szumir. „fekete“) ÚR-ATYA“. Gilgames népe is bu (sötét bőrű) volt. Az avarok is „bu“- k voltak (a „partu- sziaak“, az ap(=b)arnik is - mint akár „barna“ színünk is). tehát nem állunk messze a valóságtól, ha feltételezzük, hogy Ut- napisti apja „AVAR-TATA“ volt. UBAR ugyanakkor azt jelenti szumirul, hogy „társult“ - vagyis az Isten(ek)hez „Társult (= avar) Atya. Nem a „pannóniai“ avarokról van itt szó, hanem a „névadás“ hasonlóságáról! (ezen utóbbiak esetében „ a hunokhoz társult népről“ vagy „társult népek“ (várok és hunok) fogalmáról beszélünk, vagy csak egyszerűen „barna (BU) azaz sötét bőrű urak“- ról?)

Szóval valójában az ISTEN (a Gilgames - eposzának „An/Éa“-ja), ahogyan a hun-magyar mondák tisztán megőrizték, menti meg „népét“ (az EM- BAR utódait, akivel szövetséget kötött EN-LIL képében) a Vízözön elől. A hajóépítő mester pedeig maga a még fiatal Napisten... A bibliai „Noah“ az átírás átírásának, újra átírásának ki tudja hányadik átírásából kelt életre.

AN(=ISTEN)- től származunk, mi az ő gyerekei vagyunk.

Mi „An Földjén“ születünk (—> HON / HUONE / HAIN / HOME / HEIM).

De „An az „Csillag“ (EST-AN) is meg „Ég“ („UNiversum“) - csillag -“HON“) is - tehát ebből logikusan az következik, hogy mi a csillagokból, az égből származunk, és oda is megyünk vissza, (csak nem valamilyen repülő eszközzel jöttünk ide erre a „Földre“?) ...

A Gilgames eposzból ismerős ETENA (Nimród TANA fia - mondja Kézai!) világhírű, az utókor olvasóját (és tudósait) megdöbbentő földön kívüli utazása:

Sóval szól a keselyű ETANÁ-hoz:

'Induljunk föl, ANU égbe!

Mellemre feszítsd melledet,

fogóddz két szárnyamba,

oldalambhoz nyomd oldaladat!

(...)

Repül a sas kétszer két óra hosszat,

ily szóval szólott végül ETANÁ-hoz:

'Nézz le barátom, milyen lett a föld?

Tekintsd a tengert Ékur partjain!

'Nézem, barátom - nem látom a földet

Tekintené, eltűnt a tenger is!' (...)

'Állj meg, állj meg, te barna keselyű,

Hadd térhessek vissza a földre!'

(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia' : III: Képek a föld történetéből, 55-60. old.)

..De továbbra is megmaradtunk HUN / HONI - („homo“ / „homme“ / „uomo“ / „om“) -nak.

Ki volt „AN(U)“ ? - csakis az ókor emberének az (Ős)Anyja - MAMA - neve:

„Kiáltottak az istennőhöz

A nagy istennőhöz, a bölcshez, az istenek segítőjéhez,

MAMI - hoz ekként kiáltottak:

Isten-anyánk, teremts hát embert! Anyai tested melegéből,

verejtékkel, véres lucsokban hozd az emberfiát világra.

Szüldőanyánk, ne késlekedj hát: Az ember hiányzik a földnek!

Felséges száját szóra nyitja MAMI, s így szól az istenekhez:

ÉN, egyedül, bármint szeretném, nem szülhetem világra mégsem!'

(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia' : Gilgames 47, Teremtés I. - 39. old.

Így tehát az Ős- Anya gyermekei voltunk: az ő MAG - jai (MA-GU szumir Ma - Egy - jei) (MAG)= „magzat“ -az élet kezdete / „maga“ - ön, „magam“ - én személyem.

MAGYARORSZÁG védelmezője, védőszentje éppen a (Szűz)ANYA.

Mi Istent sok néven dicsértük.

IGI-GIK - az „ÉGI -(J)EK“

„Az IIGIK, a nagy istenek akkor szóval mondják, (...):

KINGU volt az, aki szított vizályt

s fölkelésre bújtotta Tiamatot, harcot kevert!“

(Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia „: Gilgames 40-42, VI. tábla, 33. old.)

AN(U) -volt az ŐS-ANYA, a Teremtő (IS-TÁR). Később férfi „lesz“, társa EÁ- nak.

*„A felső és alsó világ már elválasztott a vizektől,
istenek és istennők sorra méltó helyüket megtalálták,
állott a föld, szilárdan állott, kiemelkedett a vizekből,
csatornák és árkok futása a megszabott mederbe terült
a Tigrisz és az Eufrátesz sáncokként öveztek a partokat;
akkor ANU, SAMÁS és ENKI, valamint a hatalmas ENLIL
s a hét angyal a szent ház tanácskozó termébe gyűltek,
számot adtak a teremtésről, (...)*

(Dr. Zakar A. 'A sumér hitvilág és a Biblia': Gilgames 48 - 49, Teremtés II., 40. old.)

AN gyerekei (és egyben megjelenési formái):

EN-KI („ANY-AG“) és EN-LIL („Égi / Csillag (Szent) LÉLEK“)

EN-KI - az „ég-föld“ - sumér bölcsesség isten, aki megszervezi a földet;

EN-LIL - az „ég-lélek“ - a földre szállt Isten, aki szövetséget köt az EM-BAR-ral.

AMUN (a MÉN) a thébaiaknál és BAAL (BÁL) a kánaániaknál - mindkettő termékenységi isten; ekkor még nagyon fontos volt a nép és az állatok szaporulata. Habár „férfi“- istenek, még a matriarhalizmus jelképei, az Ősanya „társa“ - szumirul „MEN“-je - a hímnek, a szaporodásban való fontos szerepének felfedezésével „keletkezett“ istenségekről van szó.

Termékenységi szimbólum volt BACCHUS (BAK-ŐS) meg BES(z) is.

KEL(-ÚR) / UTU(-ÚR) / SZEM-ÚR stb. a sumérok Istene, a Nap-Isten.

A Folyamköz (Mezo-Potam) szumir lakosságának Istene - a férfijogú társadalom *tipikus* Istene (szimbóluma az oroszlán). Észak-Egyiptom (Egi-Potam= Égi-Folyam)-ban az unnik is őt tisztelték; kezdetben ŐS-ÚR- / Osirisz-t, akinek személyével majd a „Napisten“ egybeolvadt.

A mezőgazdaság kialakulásával, az ember felismerte a Nap fákat rügyeztető, magokat kikeltető, „germináló“ (gyermináló <> gyermek), a termés megérésében játszott fontos szerepét, általában az élet számára nélkülözhetetlen létét - ő volt a „minden“, és ő volt „mindenben, és ő volt az egyetlen (ISTIN =egyedülvaló), az (örök) „Isten“, a Hatalmas KOLOS, a Midentlító SZEMES, a Teremtő UTU(=ATYA).

ATON (a TEN) nem más mint a Napisten - az egyedüli, örök Isten.

Ez a „tüzes korong“ volt a Mindenható, az IZ-TEN (szumir „iz“ = tűz) az avaroknál, vele és érte szálltunk harcba, mert ő volt a Hadak Ura, az ISTEN. Első szent-királyunk neve is azért lett Vajkból (akinek ugyebár hat uja volt szent jobbán (-balján ?), mint a druida-tordáknak!) megkoronázásakor „István“, mert ő Isten akaratából lett király, ő Isten követője, ő a Táltos“-nak született ISTE(N-FAN. Az ir FEÍN (féjn) azt jelenti, hogy „(ön)magunk“ - ílymódon István nevében „maga / magunk az Isten“-t olvashatjuk. A visszapott Szent Koronával, ő ismét az összes magyar népek „Ura“ lehetett - Isten földi helytartója, ezen a Földön „maga az Isten“ ! (v.ö. : Géza urunk is felveszi az „István“ nevet - csak úgy, vagy akkor még ismertük e név jelentőségét). A „fan“ angol szócska mindenki számára ismerős - első szent királyunk is az „Isten-fan“ je lehetett.

MARDUK volt Babilon „fő“ istene, mellette még tisztelték a kánaáni ISTÁR-t is.

„Hallván Marduk az istenek szavát

Nagy jeles művet teremteni vágyott.

Szóval mondja, fölfeleli Éának,

szíve szándékát ekként közli véle :

Vért kötök meg, csonttal csipkézem a húst;

Íme életre hívom Lullát ! <Ember> legyen a neve !“

(Dr. Zakar A. 'A sumér hitvilág és a Biblia' : Gilgames 39, VI. tábla, 33. old.)

Eleinte csak a babiloniak – mint a város istenét – tisztelték őt, később Hammurabi alatt, úgymond „birodalmi isten“ lett. Mardukról azt írják a történészek, hogy a Napisten fia („borja“), „Kalb des Sonnengotes“ írja D.M.Brown 'Untergegangene Kulturen' című könyvében. Ő a Felkelő Nap Istene („Gott der Frühsonne“). Fia NABU volt, a „bölcsesség“ istene. Ez a természetes körforgása a Világnak. A Napisten fia a Felkelőnap, az ővé pedig „Nabu“ a ragyogó és böcs Nap ! (lásd : „ragyogó tudással rendelkezik“ valaki, egy „lángész“ az illető ha okos). MAR-DUK, tehát a Napisten „borja“. „Ki fia-borja vagy?“ – kérdezzük a népmesében. Ismeretes, hogy szumirul (MAR) annyit jelent mint „(állati) sarj“ – mint az (A)SZA-MÁR (> aszirul ASZA a „ló“, innen az „aszó“ szavunk) vagy az (O)ROZ-MAR a „tengeri oroszlán“ nevében. Ebből az következik, hogy (DUK) a (Nap)Istent jelöli. „(...)Bau az Istenanya, a termékenység anyja egyik másik elnevezése (epiteton) Sumérban, a Dug jelentése pedig hős, szent. Az összetétel : Baudug – Boudug – Bódog – Boldog önmagában is kifejezi a nép nyelvén a Boldogasszony jelentését.“ – írja Dr. Zakar András 'A sumér hitvilág és a Biblia' című könyve 49-ik oldalán. Tehát egyértelmű, hogy DUG – DUK csakis az Istent jelentette „Marduk“ nevében. Emlékezzünk csak a mássalhangzók ellágyulási skálájára. Mi is lett a kemény (K)-ból ? Minden nép „szája íze“ szerint lágyította (CS)-, (S)-, (SZ)-, (Z)- vagy akár (X)-re. Így lett a „duk“-ból : DUX, DUKE, DUCE és DICSŐ.

Mi lehet dicsőségesebb, mint az Isten

Itt rögtön mindenkinek egy másik név is eszébe jut : DECEBAL(US) – ez sem jelent egyebet mint DICSŐ-BÁL(ŐS)“ – és egy „mellbeverekedősi“ szöveg : (DECEBALUS) PER SCORILO (= „PER“ az annyi mint „FÉR(fi)“ akárcsak az ír „FHIR“ vagy az angol „PEER“ – előkelő, gazdag úr (az ősi, nem-normann származású „lord“-okat hívják így), „SCORILO“ feltehetően „(A)Z KARULU“ ; vagyis az ékes latin szöveg egyszerűen csak arról tudósít, hogy egy „DICSŐ BAL FÉRFI A KIRALY“). Valószínűleg egy iredenta kis dák diák írhatta már a római korban, a „dicső“ múltat visszasírván. Eltudom képzelni milyen „románt“ (oláht) beszélhettek ezek a „napközi“, „Dicső Béla“ vezette dák/daha ősök ! Küküllő vármegyénk fővárosa egyébként is „DICSŐ“-Szentmárton. Ide sorolható az arabok „szent“ háborúja is : DZSIHAD.

A „DUK“ szumír szó más értelemmel is megmaradt a mai nyelvekben, és mégpedig mindennap használjuk világszerte. Mi mindenhol minden reggel más és más „istent“ dicsőítünk, csak az istenek minden hetedik reggel ismétlik magukat. A hétről van szó.

Ha megvizsgáljuk – most már elsősorban a magyar – nevét a hét napjainak, észrevehető a minden napi „duk“ ragocskák : a magyar -D, -DA, -TÖK, -TEK, -T.

(Ugyanúgy németül -TAG (ó-germán - eszleg kelta eredetű - „DAGAZ“), welskül DYDD, franciául -DI, angolul -DAY. A német és az angol nyelvben a „nap“ szava is).

Tekintsük át a hét napjait :

KED-D (=> a HAD(UR)-DUK, a „Hadúr (Kádár) dicső napja“ értelemmel;

„Mars“ napja : MAR-DI (francia), DYDD MAWRTH (dad maursz) (welsk).

SZER-DA > keményen kiejtve „KER-DA“, vagyis a „GER / GUR“ = GYA-UR napja, azaz valaki (?) gyerekének a dicső napja. Azonos kultúrkörhöz tartozó nyelvek összehasonlítása meghozza a választ : „MER“-CUR(=„fia“) napja. Ki volt „MER“ úr nem tudom, de tény az, hogy „keletről“ származott a görög-római hitvilágba (mint majdnem minden „isten“) és a kereskedelem istene volt (MER <> MAUR, vagyis egy nagyon „dicső“ úr – vö. arab „EMÍR“). Az írek Boldogságos Túlvilágának neve MAGH MAR (mág mar) (= MAGIkus (nagyságos, magasztos), „MAR“). A szumirok, a tőlük nyugatra fekvő országot MAR-TU-nak nevezték („Maúria“ – vagyis Fönícia, Szíria, Kánaán – a szabirok (SU-BAR-ok) földje !). Az ó-görögök őt, HERMES-nek mondták. Az akkori világ mindig is nagyon plasztikusan fejezte ki gondolatait, Pompeiiben (pompa, pompás) „Hermes“-t három phallosszal ábrázolták. Vajon nem azt akarja a freskó szuggerálni, hogy a „Hármas“-ról van szó..., a „három“ Világ (Azsia, Európa, Afrika) uráról. Tehát (MER)-KER-DA. Hogy a magyarok számára miért nem volt már lényeges, a talán népi hovatartozást kifejező „MER / MAUR“-t külön megjelölni nem is kétséges. Ezt külön kihangsúlyozni csak az „idegen“ számára volt értelemadó : MER-CRE-DI (fran.).

CSÜTÖR-TÖK (=> CSÖDÖR-DUK, a „Mén – az 'Égi Bika' dicső napja“ :

„Jupiter“ napja : JEU-DI (francia), „Thor“ napja : THURS-DAY (angol), ill. DONNERS-TAG (német)

„Donner“ a német „Mennydörgés“, Zeus-Jupiter-Thor (és a kelta TARANIS) jelképe.

PÉN-TEK / PAN-DUK > itt két elemzés is elfogadható, mindkettő ugyanazt eredményezi :

PÁN – a kecskelábú, kifejezetten erotikus, „keleti“ (phöníciai) ógör. isten;

BAN – írül (magukat kánaánból származtatják, „Partholon“ nevű vezérükkel, sok kalandozás után végre „partot“ értek a mai Írországnál) BAN „nő“-t jelent. Magyar népmesékben is találkozunk vele: BANYA (a „jó“ Öreganya), aki a mesehőst mindig megsegíti. Természetesen az ír BAN (nő) – mint minden ősi nyelvben az anya (kelta ANUnevéből származott. A kezdő B-betű ne tévesszen meg senkit, hisz a magyar ANNA, amely ugyancsak az

ANYA (talán a szumir AN-U) szóból eredt, beceneve PANM, kezdő P-vel !

BAN „átváltozott“ VAN-ra s lett VEN(-ERA), vagyis „Ven“-Ara vagy VEN-US, a női szépség szimbóluma, a csábítás istennője. Mint látható, a két értelmezés végeredményben ugyanarra utal : a „szexualitás“ ünnepére, a vele kapcsolatos „dicső“ isten napjára :

> VENDRE-DI (francia), DYDD GWENER (dad gúener) (welsh) -“Venus“ napja,

→ FREI-TAG (német), FRI-DAY (angol) - „Freyja“ ősgermán szépség-istennő és fiú testvére „Freyr“, az ősgermánok termékenység-istene, lettek a névadói e „dicső“ napnak.

Talán éppen azért, mert sok volt a „szex“ e nappal kapcsolatban, vált a péntek átkozottá, „üldözötté“ a (keresztény)vallás „institucionalizálása“ után, az államvallás (a „hatalom“ vallása) jogára emelésével.

Minden rossz pénteken történt : Jézust is pénteken feszítették keresztre - a „gyalázatos“ kánaániak (galiléaiak - zsidóul „galil hag goüm“-iak, azaz „máshitűek“ !) termékenység-kultusza dicső napján.

SZOM-BA-T > régen még az ünnepnap, a hét „fő“ napja. Kinek nevét dicsőítettük volna ezen a napon, ha nem a „fő“ istenét, a Napisten : „SZEM-(A)BA-DUK“. Ezt bizonyítja a francia SAME-DI vagy akár a német SAMS-TAG is. (A románok SIM-BA-TA ja is a magyar „szombat“-ból származik !). Ez „szabad“ nap is volt → SABADO (olasz), SABATH (zsidó).

VASÁR-NAP > talán a vásár (VÁSÁR <> BAZAR) tartásával kapcsolatban áll (ez semmi esetre sem lehetett az „Isten“ napján - Jézus kikergeti a kupecceket az Isten-házából ! - legfeljebb a VEZER napján. Más nyelvekben is a vásárnap a „Dominus“- egyszerűen a „Vezér“ - napja (erre a kereszténység később ráerőszakolta az „Ur“ (Deus) napjának fogalmát).

HÉT-FO > magyarul „csak“ a hét feje, első napja, a többi, e kultúrkörhöz tartozó népeknél a „Hold“ napja :

LUNE-DI (francia), MON(D)-TAG (német)/-DAY (angol).

Valószínűleg, régen, ez magyarul is így volt - ekkor feltehetően a hétfő még „SZIN-DUK“ volt. „Szin“ a szumir neve a „hold“ (férfi)istenének - ő volt a Napisten éjjeli helytartója, azaz ő a Napot helyettesítette, ő volt a „színész“ (> szín játék, szín-ház). Idővel nő lett és „HOLD“, az eziistős, fátyolos, gyönyörűséges „tündér“ - egy „hölgy“ (erre a német régen azt mondaná „Holdé“ !). DYDD LLUN welshül a „Szűz“ napja. Elképzelhető ugyan, hogy HET-FŐ az etruszk (H)UD „hold“-ból származik. Az UD lett ÉD, majd ÉT és aztán kezdő H-betűt is kapott (mikor anatómiailag odáig fejlődött gégenk, hogy ezt ki is tudtuk mondani !).

Mint ismeretes, a napot két szakra osztjuk : egy NAP-szakra (NAP-pal, a NAP nevéből, mivel a NAP jellemzi a huszonnégy óra ezen szakaszát) és egy ÉJ-szakra. Az utóbbi jelképe a sötétség és benne a reményt keltő éjjeli fény - a HOLD. Az éjszaka a HOLD-szaka, az etruszk UD-szaka, a magyar ED-szaka (éccaka). Ez is csak az amolyan hihetetlen, délibábos, magyar - etruszk nyelvi rokonság jegyében, „

Az írek a hét első négy napját, az INA szógyökkel képezik. Az INA azt jelenti, hogy „böjt“ (így a hétfő a katolikus íreknél a pénteki böjt előtti negyedik nap, a kedd a harmadik, a szerda a második, a csütörtök meg a böjt előtti nap). Valamilyen ősi kelta szó lehet az INA, ami mára ronkontalan maradt az ír nyelvben, de ugyanakkor hasonlít a magyar ÉHEN szóra - a böjt jellemző „vonására“.

ISTEN /ÖSZ-TÖN/ a mi JOATYÁNK (GOD, GOTT), tanítómesterünk és védelmezőnk, nem egy bosszúálló, sovínista, saját fiát szörnyű kínok között megölni hagyó, cinikus Vezér.

Mi a MEN-UR-SZEKE mellé vágytunk, a „Mennysországba“. Így a halál is széppé vált, ez a pillanat az Úrral való „menyegzőt“ jelentette. Szeretteinket „eltemettük“. A bűcsú szertartása egy „magas ház“(É-GAL)-ban zajlott, a „bű“ vagy „bánat“ házában - a BŰ-AKOL-ban. Azt a helyet, ahová eltávoztunk, egy kutyafejű lény, az „Anubis“(=AN-EB, az Ég kutyája) védte. Feltehetően a „BŰ-AKOL“-ból származik a „POKOL“ neve is - őre az OR-DOG volt (angol kutya „DOG“). Baráth Tibor 'A magyar népek őstörténete' című könyvében azt írja, hogy Ur-ban volt egy hely, ahol át lehetett jutni a túlvilágra - neve „ABLAK“ („ub-luk“ ~ „üv-eg“ ?).

Az ó-egyiptomi királyok első temetkezési helye ABYDOS volt (legalább is ez, az „elgörögösített“ neve). A helyiségről azt írja Herodotosz, hogy itt volt a „Túlvilág Kapuja“, egy kénese katlanban. „(...) ezennel megátkozlak téget, s megfosztalak minden tisztetől, hatalmadtól és a rangodtól és a Pokol feneketlen mélyére vetlek, s ottmaradsz az Itélet napjáig, a (...) tüzes, kénkőves tóban.“ - olvashatjuk a Bibliá-ban. A-BUDÖS-ben (Udvarhely mellett is van ilyen !).

Idővel hatalmas lépcsőzetes PEREMES-(pyramis)-t építettünk FOUR-(fárao)-nknak

Mi mindig kapcsolatba álltunk Istenünkkel és mindig elfogadtuk tanácsát. Jövönket az istenekkel beszélni tudó személy jósolta - az UR-AKOL-(orákel)-ben. Az Istennel való kapcsolat keresése eredményezte a híres KÖR-EML-EK (cromlech), kör-emelvény, felállítását. Ott, ebben a mágikus körben, történt az „isteni hangok“, isteni tanácsok meghallgatása és elfogadása (→ ISTEN-HANGJA (Stone-henge). A „HARANG“ is az „(H)ÜR-(H)ANG“- ját hozza hozzánk és hirdeti a nagyvilágban.

A „jó“ kormányzás biztosítása végett az isteni származású, Istent a földön helyettesítő, hun Sanyó trónja a „Világközepén“ állott, háttal a Sarkcsillag-(EST-AN)-nak : így mindig is ISTEN „mögötte“ volt, az Urat „a hátában“ érezhette, jó és rossz időben egyaránt ! Így lehetett ő a Világ Ura, csakis Isten segítségével.

Ennek jelképe volt a „kardvágás“ a négy világtáj irányába - a mindenkor magyar királyok koronázási szokása is, egészen a legmodernebb korig (még Ferenc-József urunkat is így koronázták !). Hol van a Világközepe ? Erről lehet ám bőven vitatkozni. Természetesen bárhol lehetett... Ilyenkor mindig egy velem megtörtént, mesébe illő találkozás jut az eszembe : Budapesten jártam 1994-es esztendő (=ISTEN-IDŐ) novemberében. Ismét, mind minden egyes alkalommal, végig akartam járni a Rákóczi, az üzleteket, az embereket, a mindennapi nyüzsgő várost akartam látni. A Múzeum-körútnál kiszálltam a metroból. Az aluljáróból kifelé jövet, egy gyerek utánam szaladt és megkért, egy hot-dogot vegyek neki, mert nagyon éhes. A szerencsétlen, nem valami fényesen öltözött, elég barna bőrű, olyan 12 éves körüli fiú, koldult. Hát nyilván megsajnáltam, és szóba elegyedtünk. Elmesélte, hogy Erdélyből jött (!) egy háromszéki, Telegd mellőli faluból, amelynek nevét nem ismertem. Így megkérdeztem tőle, merre van az, Szentgyörgy felé vagy a Kárpátok felé ?

„Nem, a Világközepe felé“, feleli...Tudja ez a kis nyomorult - aki, ha járt is iskolába - mi az, hogy a Világközepe...? Hól a VILÁGKOZEPE ? - kérdeztem tőle. „Hát, a Hargitán !“ - válaszolta tökéletes természetessé...„a HARGITÁN“ csengett még napokig a fülemben. Hát persze, nyilvánvalóan a Hargitán van a Világközepe. Itt estek az égből, az Ur szövetségét jelképező, aranytárgyak (eke, járom - iga, ivócsésze - kupa és csatabárd - szekerce) a szkiták királyához - ahogyan a saját fülével hallott történetet elmeséli Herodotosz. „Telepedjete meg és gyarapodjatok a négy folyó vidékein“ - mondja az Úr (Enlil) Gilgames hősmondájában. „Ott ahol zúg az a négy folyó...“ - az Erdélyi Dalban, vagyis a MAROS, a „MAR-AZ“ / AZ MAR - mint „MAGH MÁR“ (mág mar) a kelták Boldogságos Túlvilágának nevében vagy a szumir MAR-TU nevű ország nevében is megtaláljuk, az OLT - amely az „ÁLDás“ - / az „OLTár“-ra emlékeztet, és a két Küküllő („KIKELŐ“). Ott kanyarog a Nyárád „(A)NUR-AD(A)“ is, és a „világon a legkékebb az ég“, mondta valaha Szinyei Merse Pál.

Ha már volt a Világnak egy közepe, akkor kellett hogy legyenek szélei is, „tájai“ azaz „házai“ (TA)-ÉGTÁJAI / ÉGHAZAI, volt tehát...

KELET („KEL-TA“) - a KELŐ NAPISTEN „háza“ (TA), ahol az Ég (AN) KÁL ja KEL, ő aki a KÁL-ŐS, a KOLOS (KOLOSZUS). Keleten KÉL AZ ŐS, a szumirek „SHUBUR“ (SU-ABA-ÚR) földjén, ott ahol az „ŐS-TA“ / OS-T / ES-T / EAST, „a bőség helye és az igazságos végzéseké“ (Gilgames eposzban). A Paradicsomi az ÉDEN (Idi-hon = „Etelköz“ = Sumér) kertjétől „KELETRE“ van : ez a „Dilmun“, vagyis a „Dal(ia)-Ma-(h)on“ („Dal“—> „Tol-di“ 1 „Tell“). A kelta „dolmen“ is az (Nap)Isten házat volt hivatott jelképezni. Előfordulhat, hogy a magyar „dolmányunk épp erről a vidékről származik. A walesi kelta himnuszban az Őshaza neve : „GWLAD“ (gulad) (v.ö. Kalota) - tehát a „KELET“, mivel ők „KEL-TA“-iak. Íme két verssor a himnuszából ebből :
„Mae hen wlad fy nhadau <> En vén föld (ö)vé n'atyái (= Atyáink ős földje / ős hazája)
Gwlad ! Gwlad !“ <> Kelet ! Kelet ! (- az általam használt angol fordításban : Hazám ! Hazám !).
Az „Őshazából“ (UR-ERDO = URARTU)-ból kijövet megalapították ősünk a KELETI-GYARMAT-ot, a QUALED-JARMO-t, itt kezdődött a „CALDEA“ (KELTA = a „KELŐ“ / a KÁL háza (TA)).

NYUGAT (ahol a Napisten le-„nyugszik“) - a „MARTU“ a Gilgames eposzban (MA-UR-TA, Ma(u)r és Mer-Kur isten hazája), „Martu országa biztonságban nyugvó. Az egész világegyetem, a nép egyetértésben, Enlilnek egy nyelven mondott dicséretet“.
„Kezdeiben vala az Ige s Istennel vala az Ige, és Isten vala az Ige“. Mint ismeretes, IGE ugyanaz mint SZÓ, ugyanakkor a szumir ISTEN értelme EGY. Vagyis: „Kezdeiben vala a Szó s Egy vala a Szó, és Isten vala a Szó“ - azaz „... Enlilnek egy nyelven mondtak dicséretet“.
Nyugaton, a kelták számára a nagy Víz (írül „UÍSCI“) - az Ocean (ES-KA-ON) terület, itt van tehát a mart - a „VÍZ-TA“ / WES-T / OUES-T.

DÉL (a „Dalia“ - magas, erős, ragyogó értelmekkel) - a hely ahol a legerősebb a NAP SÜTESE - a „SÜTŐ“ nap „háza“ (TA), az örökké meleg táj, a SÜ-D / SU-D / SOU-TH - ott ahol a „Dallamos nyelvű Sumér fekszik, a fejedelemség rendeleteinek nagy országa“ (Gilgames eposzból).

ÉSZAK (az „örök“ Éj-SZAKa vidéke) - ahol az „URI, az ország; melynek megvan mindene, ami szükséges...“ (Gilgames eposzból) terület, az „EST-AN“ háza - az „AN-UR-TA“ / a N-OR(-D/-TH) - irányában.

Az a vidék - mai ismereteink szerint - amelyben legkorábban kialakul a civilizációt létrehozó „civilizációs feszültség“ (Padányi), a Kaukázustól délre elterülő Mezopotámia (Folyamköz) - görögül : „mezo“ annyi mint „közép“, „potam“ meg „folyam“. Mezopotámia alatt azt a vidéket értjük, amelyet északon a Van-tó, délen a Perzsa-öböl, keleten a Tigrisz, nyugaton az Eufrátesz határol. A vidéket, ahhol a két folyó nagyon közel kerül egymáshoz, majd nem egybefolyik, a történelem „Akkád“ (elakadt ?) néven ismer. Ettől délre terület az ún. „Sumér“ (a két határfolyó egy „SZEM“ alaku vidéket zár közre). A szumir nyelv egy „műszó“ a múlt századból. A szumir civilizáció felfedezője, Sir Henry C. Rawlinson, még „szkitának“ nevezi.

Ma már bizonyított a szumirek nyelvének „finnugorsága” (Dr. Padányi Viktor 'Dentu Magyaria' című könyvében írja : „Mikor Arany János, a maga csodálatos magyarságával leírta híres alliterációját - 'Rögbe rejtett Isten kardja, régi rege róla' - nem tudta, hogy csupa szumir szavakat ír le.”).

A szkitákat Herodotosz is megemlíti (Kr.e. 5. században), és mindent leír róluk - semmit sem titkol el - mint egy valódi történész („a történelemtudomány atyja”), még akkor is ha néha a hallottakban kételkedik : „Amint a szkiták maguk mondják, ők a legfiatalabbak az összes népek közül,(...). Az első embert, aki az akkor még néptelen tájon élt, Thargitaosznak hívták. Ennek a Thargitaosznak szüleinél pedig azt állítják - én ugyan nem hiszem, de ők így vallják -, hogy maga Zeusz és Borysthenes {> vagyis Z'ÖS és BOR-ÜS-T(E)HENE} lettek volna. (...) Azt beszélnek, hogy fentebb, északon, túl a benépesített földeken, a lehullott tollak özöne miatt sem továbblátni, sem továbbmenni nem lehet, mert a föld is, a levegő is tele van tollakkal, ezek zárják el a kilátást.

Igy beszélnek a szkiták önmagukról és a rajtuk túl elterülő földekről.

A görög „kentaúr”, ember-ló mitológiai alakja („hon-ta-úr”), valamint a horoszkóp „nyilas” képe is a szkiták emlékét őrzi.

A SZÉKELYnépnévben a „szkiták” nevet kell keresni.

Thargitaosz - meséli Hérodotosz - aki keletről jött és első volt „azon a földön”, fiai elé arany tárgyak estek az égből; végül is a legkisebbik fivér (!) tudta csak ezeket felvenni és így az Úr döntése alapján, az Úr akaratából ő örökölhette az apja országát. Arról, hogy itt egy igazi magyar népmesével állunk szemben, nincs miért kitérni. Hanem ismerkedjünk meg inkább a fiúk nevével. Az „első” hérodotoszi eredetmonda szerint : Lipoxais, Aipoxais és Koloxais. A legkisebb fivér, aki az apa országát örökölte (a nagyobbik kettő meg elköltözik népével, azaz tovább telepszik meg, a természetes terjeszkedésnek megfelelően) tehát KOLOS volt, és ezért az ő népét a görögök Skoloszok-(SZIKULUSZ)-nak hívják. Talán „ÜCS-KOLOS” népe, znind „ÜCS-ABA” a szumirban a legkisebb fiú, aki egyben a családi „birtok” örököse (!) - a ház tűzének őrzője (> CSABA). Sem Csaba sem Hargita nem idegen fogalmak a székely hit- és mondavilágban. A „második” eredetmonda szerint a fiúk neve : Agathyszosz, Gelonosz és Skythesz. Itt is a két idősebb testvér tovább telepszik népével - az Agathyszek egy nép volt a Kárpát-medencében (AGA-TÖRZS), Gelonosztól a (GAL) nevű nép származott (→ Gallok, Gália, Gelo vezér Anorrmus Krónikájában a (G=K) Kalo-Tá-ban), Skythesztől pedig a szkiták. Ezek szerint a három „testvérnép” az AGA-TÖRZS, a KELTA és a SZKITA (hasonló felosztással találkozunk Régi Keleten is : akkádok, káldiak, iskuták). Skythesz itt is a „csaba”, tehát érthető, hogy annak ellenére hogy ők, a szkiták az „őstelepesek” apjuk, Hargita, országában, mégis azt állították magukról, ők a világ „legfiatalabb” népe.

Mindkét, Herodotosz által lejegyzett, eredetmondában (függetlenül attól, hogy a másodikban a szkitákat Herkules->HER(A)-KOLOS, Héra (ARA) fia, akit ő - Zeusz (Z'ÖS) felesége - szoptat, tehát így, az „Ara-Kál-Ős”)től származtatja) a legkisebb fiú örökli a trónt s marad „népével” az apja országában. A trónörökös neve „KOLOS” ill. „SKYTHESZ”, az ő népe meg S'KOLOSZ, ill. SICULUS vagy SKYTOSZ (SZKÍTA)-mondja a „történetírás atyja”. Herodotosz leírása alapján a Kárpát-medence őstelepesei a „sz(i)kulusz” vagy „szkíta” nevű nép - a híres nyilasok (JÁSZOK - JAZYGOK), a „szegyütő” („sagitta”) forogatói. Ide sorolhatók a hunok, a „MASSAGITTA”-k (MAH - „óriás”, SAGITTA - „nyíl”) is - vagyis a hunok is SZKÍTÁK ; de a SZÉKELYEK is hunok - Csaba királyfi népe - vagyis ők is szkiták. Csaba a legkisebbik hun királyfi, mint ahogyan Koloxais (vagy Skythes) a legkisebbik szkita királyfi, „Hargita” harmadik fia. Ismeretes a „Nyugat” javeszkelése : „A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket !”, valamint az, hogy a székelyek középkori neve latinul SICULUS volt. Mindez véletlen lenne ?

Szkita - hun - avar - székely - magyar mind egy és ugyan az a nép, különböző elnevezése (esetleg törzse), különböző korból származó neve. A székelyeket nem csak Arpád, de Attila már itt találta...“ a Maros menti fenyveserdő aljában“ ! Marosvásárhely a „Novum Forum Siculorum” (az „Uj” Székelyvár/-főváros), a régit, feltehetően Udvarhelyt kell keresni („Budvár“ ?). „Csík”-szék nevében is a „szaka” / „szkíta” szó rejlik. SZKI-TA (vö. KEL-TA) - a SZ(É)K(E)I „törzse”(=TES)-éből (-lásd : szaka, székely, csíki) vagy országá(TA)-ból (-lásd : ISKU-TA) származik.

A SKÓT is ugyancsak „szkíta” (ugyanakkor a „szigeti” nagyon is talál rájuk).

Mikor megkérdeztem egyszer egy skót ifjút, miért nem beszéli őseinek nyelvét, azt válaszolta, hogy azt nagyon nehéz megtanulni ; „hangzásában olyan, mint a magyar (!) vagy az arab”. Vajon butaság, amit egy „törzsgyökeres” skót saját anyanyelvéről vélni mer ?

Egy kánaáni népet az asszirok ISKUTÁ-nak neveztek; valószínűleg tudták, hogy miért ! Az iskuták földjén állott (Jeru)Salem, mely nevét a szkiták madaráról, a SOLYOM-ról kapta (írja Albright). A skót (kelta) vitézek a sisakjukon viselték az Isten jelképét, a „Solymot”, aki a harc-(HARTHA)-ban, a csatá-(CATH)-ban megsegít. A legenda szerint a skótok a Régi-Keletről származnak. Az ország neve skótot „ESCOSSIA”, kelta fővárosa GLASGOW : (g=k) „KOLAS-KÖU” (vö. KALO-TA, KOLOS-VAR). Skóciában, Aberdeen város védő szentje „Saint Machar”. Innen nem messze, egy szép rómanikus fekvésű falunak a neve KINGUSI (híres pálinka (whisky)-főzdeje is van). Skócia turisztikai attrakciója a Loch-Ness-i szörny. A legenda szerint minden évben, egy szűz lányt kapott „nászul a tó partján élő skótoktól. Ami a „vizes lyukat” illeti, ez nem afféle „bizonygatási huncutkodás” - a földrajz azt tanítja, hogy itt (a mai Highlands („Felvidék”) és Lowlands (Alföld) határán) a föld „meghasadt”, és ide beszivárgott a tenger !

A skót zene (akárcsak az ír, a walesi, de még maga az angol is) „pentatónikus“ akárcsak a magyar !

Egyéb földrajzi nevek is „magyar“ gyökerekre utalnak. Ime egy „csokor“ ebből a témakörből :

IR-ország neve másképpen „EIRE“. Irül „AIRE“ annyit jelent, hogy „vezér“; vagyis „UR“; többesszámban „AIRIG“ - „URAK“ (előszerettel „szabadok“ a magyar fordításokban). ERIU az ír mitológia szerint az egyik „fő“ istennő, akit a Tuatha Dé Danann (Isten törzse) népének legyőzője, a beklítőző „gael“-ek vezére MÍL ESPAINE (= miles hispanie, vagyis hispániai katona latinul) feleségül vesz. Így ÉRIU a vezér „ARÁJA“ és (hivatalosan) az ország névadója lesz (legalább is a gaelek, azaz MÍL népének bejövételét és TEN népének „visszavonulását“ (a „sídh“-„sír“-okba) elmesélő monda alapján („Leabhar Gabhála“). A gaelek voltak a brit szigetek utolsó „honfoglalói“ - valamilyen módon csak kellett igazolják a letelepedéshez való jogukat - ezt szolgálta ÉRIU meséje. Ez a jellegzetes „játék a szavakkal“, ahol az ősi szó már értelmét elvesztette, de régisége folytán „mágikuságát“ megtartotta, és új (isten)nevek kialakítását szolgálta.

HELLAS Görögország neve, vagy (H)ELADA, talán az ELŐ-TA. Az első telepesek az égei (vö. ÉGI-TA = Egyiptom) tenger szigetvilágából érkeztek, a „pelaszgok“. Tehát így a Balkán-félsziget ezen része egy „előretolt“ bástyája volt az égei (krétai) kulturának. Rájuk telepednek az „ionok“, az etruszk - pannon - illir népcsoport rokona és a mykeni bronzkultúra megteremtője. Az ionokat leigázzák a dórok - a későbbi spártaiak. A leigázott népet HELOT-oknak nevezték (- ELŐD-ök !). A hangtani összecsengés eredménye a mai Görögország („Hellas“-)ot szimbolizáló HAL. (Találós kérdés : Na, milyen nyelven ?...).

ITÁL-ia (a Viz-(ITIL)-hona) déli részén ó-görögök telepedtek le - a „(H)ELLÁSZ“-iak, netán... „ELASZ“-ok vagyis „OLASZ“-ok, akik Romulus és Remus mondája szerint megalapítják Rómát (etruszk „UR-hona“, ezért „Örökváros“) - de mivel csak férfiak voltak, elrabolták a „SZAABI(szumir „szívi“/szép)NŐ“-ket. Visszatérve Itália nevéhez, megkérdezném, hogy valójában nem egy ITIL-HON-e ? Három oldalról tenger veszi körül és még egy fél nap sem kell keresztbe, nyugatról a Tiréniai-(TURÁNI = „TURK“-)tengertől keletre az Adriai-(ADA-RI = „UR-UGY“-)tengerig, átszelni. Itt szemtől-szemben, a túlsó parton van (I)DAL-MAT („VÍZHON“) és ennek gyöngyszeme, RA-GUZA („ÚR-HAZA“).

KAUKÁZUS - a „KÖ-KÖZ“ két tenger között a „Magyar Tenger“ („Mar Magior“), a mai Fekete-tenger és a HURKANI-(ÚR-HONI)-tó (Káspi-tenger) között.

JERU-(Z)SÁLEM első ismert neve „SOLYMA“ volt; a szkiták (iskuták ?) totem madarától („SÓLYOM“) kapta nevét - olvasható D.M.Brown 'Das Heilige Land' könyvében. Ebből lett HIERO-SOLYMA (vagyis a „Szent-Sólyom“) a görög-makedon időkben, és majd Jeru-Salem. Jeruzsálem ugyanazon a vidéken fekszik ahol egy MAGHARET (a bibliai Názáreth), a TABOR-hegy, valamint egy SKYTHOPOLIS nevű város (falu) is megtalálható. Nem zsidó alapítású város (először a Kr.e.19. században említik a krónikák), hanem Dávid király foglalta el (Kr.e.10 században) a kánaániaktól.

KÁNAÁN- Istár istennő országa - KA-NAAN („Kő-Anya“ vagyis „Anya-Hon“), vagy lehet, hogy egyszerűen „KIS-HON“. A „magyar ősgeszta“ a Kánaánban helyezi a KUNokat. Ez nagy felháborodást keltett a dicső utókor tudósai körében : a krónika írójáról mint „bigott“ keresztény papról, buzgóan „magyarkodó“-ról vagy naív középkori firkásról emlékeznek meg kegyesen a mai magyarázó történelmi „tanulmányok“. Pedig szegény csak őszinte volt. A „kánaániak“ jellemző hajviselete (akár a szkita-hun-magyarnak, akár a keltáknak is !) a copf(ok), a „fark“-ként befont haj volt. Szumirul fark az „KUN“ (pl. a „BU-SZIR-KUN“ a „fekete sárkány“ vagy szó szerint „fekete farkos-kígyó“ szóban). Érdekes lenne utánanézni, hogy miért hívták, a „Szent-István“-i magyar „apostoli királyság“-on kívülrekedt (a római kereszténységet el nem fogadó) „magyar“ népet „KUN“-nak (a keleti „fark“-velük végetér a „magyar“ népek világa ?).

A japánok védelmező-istennője, a Földanya neve „KANAN“, a Mennysország „kapu“ ja meg „Kobé“.

A jelen írás 11-ik oldalán, az Igigig-Isten(ek) megnevezésével kapcsolatos idézet teljes egészében így hangzik :

*Hallván Marduk az istenek szavát
Nagy jeles művet teremteni vágyott.
Szóval mondja, fölfeleli Éának,
szíve szándékát ekként közli vele :
„Vért kötök meg, csonttal csipkézem a húst;
íme életre hívom Lullát ! <Ember> legyen a neve !
Megteremtem Lullát, az embert !
Tiszte és kötelessége legyen az istenek szolgálata
öröme az ég és alvilág urainak !
A tündérek útját is okosan egyengetem :
egyformán tiszteltessenek, de mégis
két részre osztom őket!“*

Szóval mondja Éa Marduknak
 szíve szándékát ekként közli véle :
 „Egy istent kell föláldozunk avégből
 hogy véreből embert teremtsünk
 Gyűljön össze hát valamennyi isten !
 Egyet föláldozunk közülük,
 a többi békeségben élhet !“
 (...) Az Igitik, a nagy istenek ekkor
 szóval mondják, fölfelelik
 az istenek, menny és föld királyának
 istenek tanácsadójának, nagy Uruknek :
 „Kingu volt az, aki szított vizsályt
 s fölkelésre bujtatta Tiamatot,
 harcot kevert !“
 Megkötözve vitték Ea elé
 büntetésből fölvták ereit
 véreből gyúrtak embert.
 Istenek szolgálatát bízva erre - elbocsátották az angyalokat.
 Ekként, embert teremtvén, az angyalokat Ea megmenté.
 Ember tiszte s kötelessége lett az istenek szolgálat.
 Elgondolhatatlan mű született
 Marduk és Éa törvényei szerint.
 Angyalok csapatát Marduk ketté osztá :
 ők vigyázták az országot fönn és lenn.
 Megbizta Anut, őrizze parancsát,
 ég-tetőre állitván őrszemül (...)
 Atyái, a nagy istenek, előtt szavát így hallatta :
 „Imhol székhelyetek, Báb-ili !
 Ujjongjatok, örvendjete hát e szent helyen !“
 Ha ő száját szóra nyitja, köbe kell vézni beszédét !
 Mindennél nagyságosabb legyen !
 Marduk neve magasztalbassék, magas köszálként magasodjék !
 Hatalma mindenható legyen : járom az ellenség nyakán !
 Feketefejűek pásztora legyen !
 Dicsősége megőriztesék késői korokig !
 Atyáinak áldozzék áldozatokkal !
 Gondja legyen hajlékaikra, istenségük tiszteletére !
 Áldozat füstjét szagoltassa vélük !
 Megépíté Báb-ili földi mását,
 Eszagilát székhelyül alapítá.
 Ha ő száját szóra nyitja,
 köbe kell vézni beszédét!

A fenti idézet a Gilgames eposzból (Gilgames, 39, 40-42, VI. tábla) több ismerősen csengő ősfogalmat tár elénk, és ugyanakkor pár „rejtély”-nek is felpattan a zára.

Először is Marduk életre hívja Lullát (a „hullát” ?) – és így megszületik az „ember”-nek nevezett. Ezen döntését ÉA-val (akinek jelképe a „hāl” – a sumér „HA” – tehát, esetleg nem Éával hanem HA-val) beszél meg, aki azt javasolja, hogy egy istent kell majd ezért feláldozni, annak véreből majd az embert meggyúrni. Az Igitik tanácsot tartanak (az Égiek tanácsa) és úgy döntenek, hogy KINGU-t kell erre a célra feláldozni, és majd belőle születik meg az ember. F'orrai Sándor 'Az ősi magyar róvásírás az ókortól napjainkig' című könyvében megemlíti, hogy régi naptárainkban a július 2-iki „Bódogasszony” napjára a következő magyarázat volt beírva: „maria el mene Gen lathny” (vagyis Mária meglátogatta Erzsébetet). A szerző magyarázza, hogy a GEN szó „az asszorri ősi fogalmát fejezi ki, mely átörökléssel kapcsolatos” és hozzáteszi, hogy ez így van a sumir nyelvben is ! Tehát, jogosan felmerül(het) a gyanú, hogy a sumir KIN-GU nem más, mint a későbbi magyar GEN, vagyis aki az örökléssel kapcsolatban van, akinek „véreből gyúrták embert”. Hogy is van ez ? A génekről manapság is hallunk. A „GÉN” netán sumir-magyar eredetű szó ?! Ezek alapján jogosan feltételezhető (habár mi semmivel sem járulunk hozzá a világegyetem fejlődéséhez, mi csak mindent másoktól átvettünk, mivel vadak voltunk...).

Az utolsó érdekessége az előbbi idézetnek a BAB-ILI szó. Ez Babylon neve is. Bab-ili volt az idézet alapján (így állítják legalábbis maguk a babiloniak, talán ők csak tudták) az istenek lakóhelye, vagyis az „(B)ABA-HELY”. Ennek képmását felépíti Marduk a Folyamköz-(Etelköz)-ben is, a bibliai BAB-EL-t, „(...) Eszagitát székhelyül alapítá”. Babel tehát, ESZAG-ILA helyén épül fel. A helység (vidék ?) neve valószínűleg IZEK-/ISÁK-HELY, vagyis Babel az „ősök” vidékén keletkezik, ezért hívják „BAB-ILI” / „BABY-LON”-nak, azaz „Apa-Hely” / „Apa-Hon”-nak.

Forrásmunkák :

Baráth Tibor	- A magyar népek őstörténete (New-York,1993)
Berenik Anna	- A félremagyarázott Anonymus / 1. Magurától - Lebediáig (1993)
Brockhaus Lexikon	- (1972-es kiadás)
Brown, D.M	- Das Heilige Land (Amsterdam,1993)
Brown, D.M.	- Agypten : Das Land der Pharaonen (Amsterdam,1993)
Cohn, Norman	- Európa démonai (Budapest,1994)
Collins	- Dictionary of Archaeology (Glasgow,1992)
Endrey Antal	- A Nimród monda őstörténeti jelentősége (*)
Dr. Ferenczi István	- interjú a Magyarok Világlapjában (1994. Nov.)
Forrai Sándor	- Az ősi magyar róvásírás az ókortól napjainkig (Lakitelek,1994)
Gerő János	- Évezredek üzenete / miért vagyunk magyarok ? (Budapest,1994)
Götz László	- Keleten kél a nap (*)
Green, Miranda Jane	- Keltische Mythen (Stuttgart,1994)
Jones, W.J.	- Welsh with Easy (Denbigh, Wales / UK)
Kinder, H./ Hilgemann, W.	- Atlas zur Weltgeschichte (XXII. kiadás, Köln,1987)
Komjáthy István	- Mondák könyve (Budapest,1993)
László Gyula	- Arpád népe (Budapest,1988)
Mátés Károly	- A magyar nemzeti állameszme (Budapest,1994)
MacCana, Proinsias	- Kelta mitológia (Budapest,1993)
MacKenney, Bill	- The Celts : Europe's People of Iron (Amsterdam,1994)
Magyar Adorján	- A magyar nyelv
Magyar Adorján	- A Csodaszarvas („Magyar Adorján Baráti Kör”,1991)
„Magyarország”	- XXXII. évfolyam 10.(1623.) szám :1995. március 10.
Marjalaki Kiss Lajos	- Anonymus és a Magyarság Eredete (Miskolc,1929)
Nagy Gyula	- Az ellopott magyar őstörténet (ZMTE kiadványa / 1994)
Oates, David / Joan	- A civilizáció hajnala (II. kiadás, Budapest,1993)
Dr. Padányi Viktor	- Dentu-Magyararia (Veszprém,1989)
Phillips, Ellen	- Spektrum der Weltgeschichte (Amsterdam,1992)
Radics Géza	- Eredetünk és Oshazánk (a szerző kiadása,1993)
Ross, Philip E.	- Streit um Wörter („Spektrum der Wissenschaft”, Stuttgart,1991)
Sebestyén László	- Szkiták, hunok, magyarok (*)
Dr. Zakar András	- A sumér hitvilág és a Biblia (II. kiadás, Garfield / USA,1973)
Zsuffa Zoltánné	- Gyakorlati Magyar Nyelvtan (Budapest,1993)

(* - A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadásában megjelent : „Az Első (Szegedi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Íratai” című körryevéből)

A FELGYŐI AVAR SÍP ÉS TÖRTÉNETI HÁTTERE*

Bevezetés

Az ásatásokon dolgozó régészek avar sírokból már több alkalommal hoztak felszínre egyfajta kicsiny zeneszerszámot. Ezek a leletek kettős sípszárral rendelkező, csontból készült fúvó hangszerek, amelyeket „avar kettős sípok” néven ismer a tudomány.

A régmúlt idők ásatási leletei elválaszthatatlanok attól a kortól, ahonnan származnak és attól a néptől, amely e tárgyakat használta, vagy éppen alkotta. Az avar kettős sípok történeti vonatkozásai megkívánják tehát, hogy szó essék arról is: vajon kik voltak az avarok, s milyen volt a kultúrájuk? Nem hagyhatók figyelmen kívül azok a vonások sem, amelyekhez hasonlóak megvoltak más lovas, pusztai népeknél is. Az avar és más népek hasonlóságaira való utalás kapcsán nem töreksem a teljességre, megelégedvén néhány párhuzam említésével. Néhány szóval bővebb említést érdemel talán e témakörben három olyan vonatkozás, amelyet a magam részéről igen fontosnak tartok. Érdemes rámutatni mások munkái alapján – az antropológiai hasonlóságokra, nyelvi kérdésekre. Szakmámból adódóan pedig bizonyos zenei átfedésekre szeretném felhívni a figyelmet az avar-hun és az avar-magyar vonatkozásban. Teszem ezt annál is inkább, mert jelen munkám központi témáját a felgyői illetve más avar sípok alkotják.

I. Az avarok és néhány kiragadott jellegzetességük, amely a pusztai népeknél és a magyaroknál is fellelhető

Az avarokról sokan és sokféleképp írtak. Némely leírások egybevágnak, míg mások el-eltérnek egymástól.

Az avarok belső-ázsiai eredetű, lovas, pusztai nép. Szándékosan nem használom a vissza-visszatérő „lovasnomád” kifejezést. A „nomád” szónak ugyanis kikerülhetetlenül van egyfajta lekicsinylő, kultúrálatlan, barbár, stb. „felhangja”. Nem kívánok mélyére ásni e témának, ám a gyakorta előforduló félreértések kapcsán mégis oszlatni kéne az itt derengő homályt. Egyrészt a lovaskultúra nagyon mélygyökerű, ősi tudáshalmazt összegez, amelynek szálai az ókori szkítákig nyúlnak. Beletartozik ebbe a tudatos kiválasztáson alapuló állattenyésztés. Ilyen a lovas élettel kapcsolatos felszerelés elkészítéséhez szükséges magas szintű mesterségbeli tudás is. (Szíjzawat, zabla, nyereg, kengyel, fegyverzet, ruházat, valamint sok más egyéb.) Többek közt említésre méltó a fejlett ötvösművészet is. A fentiekben különféle kézműves foglalkozás űzése merül fel, a kovácsmesterség sokrétűségétől az ötvösön keresztül a szíjártókig, a nemezkészítőkig stb. Hosszan lehetne folytatni a sort az íjás- és a nyerges mesterekig, amely foglalkozások közül jó néhány amúgyis összetett jellegű. E kultúra kétség kívül eltér a kor európai műveltségétől, de nem értéktelenebb annál. Egyszerűen: más. A hangsúlyt inkább az egyes kultúrák eltérésére kell helyeznünk, amely az európai és a lovasnépek életmódjának különbözőségéből fakad. A kultúrák egymásra hatását ékesen bizonyítja az a tény, hogy a pusztai népeknek is volt számos olyan „találmánya”, amely az egész világon elterjedt, (Pl.: a kengyel). Másrészt, a lovasnépek fejlett kultúrájának hordozója az írás, amely az úgynevezett rovásírás típusaihoz tartozik (szkíták, türkök, hunok, avarok, magyarok.) Erre később visszatérnénk.

Az avarok eredetéről írásos emlékek is fennmaradtak. Egyes kínai évkönyvek tielő (t' ie-lő) illetve zsu-an-zsu-an néven említik őket (v.ö: Vékony Gábor: Későnépvándorlaskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében 123-125. Életünk Szerkesztősége és a Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja, Szombathely, 1987. Továbbá: Kürti Béla-Lőrinczy Gábor: „... avarnak mondták magukat...” 4. Szeged, 1991. Lásd még: Fülöp Gyula-Lendvai Antal: Árpád népe előtt. 6. Móra Kiadó 1990. Budapest.)

* A könyvben szereplő rajzok és kották a szerző munkái, míg a felgyői avar temető 157. sz. sírról készült rajzot Szőke Ágnes készítette, tussal ábrázolta Szabó Zsuzsanna.

A jánoshidai és az alattányi sípokat együtt ábrázoló fotó a Magyar Nemzeti Múzeum negatívjáról készült.

A bijelo-brdo-i sípról a reprodukciót Kanizsai József készítette, Kovrig Ilona: Das Awarzeitliche Gräberfeld von Alattán c. munkájának fotója nyomán.

A rácalmás-rózsamajori síp fotóját Bóna Istvánné Horváth Jolán készítette (Dunaújvárosi Intercisa Múzeum).

Reprodukció: Kanizsai József.

A többi fotó Dömötör Mihály és Csajághy Györgyné munkája.

Vékony megjegyzi, hogy a tielő nép az oguzok és az ujgurok rokonai. A zsuán-zsuánok – mint az avarokat alkotó népek egyike – viszont onogurokkal (ogurokkal) hozhatók kapcsolatba, azaz a zsuán-zsuánok részben ősei a későbbi bolgár-törököknek. (Az oguz és ogur elnevezés a törökök két nagy keleti illetve nyugati ágának gyűjtőneve.) Vékony megállapítása szerint: „... az Európában megjelenő bolgárok a zsuán-zsuánok leszármazottai, ha a Kína északi határán nomadizáló zsuán-zsuán csoportok nem is tekinthetők kizárólag bolgár-törököknek. ...felsorolt érveimet és adataimat nem szeretném újra eldősorolni, legyen elég ezekből annyi, hogy a bolgárok őseként említett Ziezi a zsuán-zsuán név egyik változata, a bolgárokhoz tartozó utigurok fejedelmének Anagai-nak a neve azonos az utolsó zsuán-zsuán kagánéval, s a bolgárok megjelenésére később is használják a zsuán-zsuán név változatát (többek közt a Kárpát-medencében is: V.ö: Vékony: Protobolgárok a Kárpát-medencében s.a. – bolgárul.) „(V.ö: Vékony; i.m. 123, 124.)

Bartha Dénes professzor, ki az első előkerült avar kettős sípot feldolgozta, szintén foglalkozik az avarokkal, s hivatkozik kínai forrásokra. E kínai források pedig „... az avarok eredeti hazájaként a kínai birodalomtól északra eső területet jelölik meg... „ Az avarok korai mozgásterületével kapcsolatosan Bartha – ugyanezekre a forrásokra hivatkozva – Kelet-Turkesztánt, azaz Turfán vidékét említi (v.ö: Bartha Dénes: A jánoshidai avarok kettőssíp. 20-22. Archeologia Hungarica XIV. Magyar Történelmi Múzeum Budapest, 1934). E terület pedig átfedést mutat a korábbi hun birodalom területével. Ez nyilván nem lehet véletlen. Az avarok népe ugyanis minden bizonnyal nagyrészt a hun törzsszövetségek bomlásából jött létre. (Az első hun törzsszövetség körülbelül Kr. e. 1000 tájára tehető, ahol elsősorban szkíta és ótürk típusú népek, valamint mongol néptörzsek ötvözödtek egygyé.) Az avarok létrejöttében főképpen két rokon népelem játszott szerepet. Egyikük az uar (avar) – vélhetőleg őket fedi a zsuán-zsuán, t' i e-lő stb. elnevezés. Másikuk a hyon (hun) nép. Elnevezésük alatt a heftalita „fehér“ hunokat kell értenünk. Ők tehát együtt alkotják a varchoniták (várhunok, avarok) népét. A hun-avar összefüggésre rámutat Vékony is, megjegyezvén, hogy a t'ie-lő nép törzsei közt hun, avar, sőt sikil=székely nevek is vannak. E nevek a kárpát-medencei avaroknál is megvannak. Az avarokról Priszkosz bizánci történétíró is említést tesz 461-465 között. Bartha Dénesnél a következőt olvashatjuk erről: „Priszkosz erre az időre háromszoros népeltolódásról értesít: a népmozgalom legkeletibb tagja az avarság, amelyet ezidőtájt a – tenger mellett lakó népek – (kínaiak) hazájából... kiszorítanak. Az avarok erre a szabirok hazáját foglalják el, ezek pedig egy bolgár-török népcsoportot (a saragurokat, urogokat – ez elírás lehet Priszkosznál ogurok helyett – és onogurokat) szorítanak ki helyéből. „ (Bartha: i. m. 20.) Nos, Priszkosz – mint látjuk – voltaképp rokon népekről beszél, amelyekből az avarok ötvözödnek. Szkíta-szabír (sabartoi asphaloi-szavárd. Lásd: Bíborbanszületett Konstantin „sabartoi“ elnevezése. V. ö: Götz László: Keleten kél a nap. 61. Népszava Kiadó 1990. Budapest) és különféle türk népek nevei kerülnek itt előtérbe. Véleményem szerint a szabír-szavárdok már eleve türk-iráni keveredésűek. Törökök és irániak ugyanis a történelem folyamán minden időben és állandóan keveredtek egymással. Theophylaktosz Symokattész (bizánci történétíró 7. század eleje) szintén tudósít az avarokról. Nála 522-es dátummal jelennek meg az avarok, akiket türk eredetű népek legyőznek, s emiatt kivándorolnak Kelet-Turkesztánból. Később a Volga-vidék bolgár-török népeihez jutottak, hosszú vándorlás után és azokkal keveredtek (v. ö: Bartha: i.m. 21). Fentiekből megállapítható, hogy hasonló típusú népek többszörös kirajzásával állunk szemben, többnyire más-más név alá rejtőzve. Továbbiakban – ismét Barthával folytatva – az avar vándorlás a következőképp alakul: a Volga-vidéki, „...bolgár-mongol népközösségből válik ki aztán néhány évvel utóbb egy új népcsoport, amely avarnak nevezi magát. Theophylaktosz ezt az új alakulatot pseudo-avarnak mondja, számbavéve, hogy a bolgár-török népkeveredésben az eredeti (ázsiai) avarságnak csak töredékei szerepelnek. „Bartha itt többek közt Németh Gyulára is hivatkozik (v. ö: Bartha: i.m. 21) Theophylaktosz és mások tévednek abban, hogy az avarokat különválasztják bolgár-és más törököktől. A mongolos testi jegyek nem általánosak, bár kétségkívül jelentősek, de felvett elemek, amelyek leginkább a hajdani zsuán-zsuánoknál lehettek meg a legmarkánsabban. Az avaroknál valószínűleg a türk elemek a meghatározóak igen sokáig, míg nem ezek is „hígnak“ a szintén felvett más típusú európai beolvadt germán, szláv, stb. néptörzsek hatására. Ez lehet a magyarázat a számos embertani és egyéb vonatkozás dacára a hun-avar, de főképpen a Kárpát-medencében megjelenő kora- és késő-avar, sőt Árpád népének antropológiai különbségeire. Abszolút értelemben vett homogén népek természetesen nincsenek. (Nem lehet azonban kizárni a tévedés lehetőségét sem.) Ez abból adódhat, hogy a gyakorta változó népnév csapdájába jutunk, vagy éppen a felvett antropológiai elemekre helyeznők a nagyobb hangsúlyt. Nem mindegy ugyanis, hogy az eredet irányába folyik a kutatás, vagy a népek arculatának változása a vizsgálat tárgya.

Theophylaktosztól tudjuk, hogy az avarokhoz később is csatlakoznak népek. A 6. század végén vagy a 7. század elején társulnak a kotzagerek, zabenderek és tarniaxok népe. Nem kizárható, hogy ezek is rokonnépei az avaroknak. A történétíró a zabenderek esetében említést is tesz erről (v. ö: László Gyula: Árpád népe. 13. Helikon, 1988. Budapest, továbbá: Vékony: i. m. 127) A zabenderekkel kapcsolatosan Vékony feltételezi, hogy a népnév kapcsolatba hozható a magyarokkal: „Nem lehetetlen, hogy Theophylaktosz Simmokattész ebben az esetben a magyar népnév törökös alakját rögzítette, amennyiben a név za-bender részre bontható, ahol az első tag valamilyen jelző lehet.“ (v. ö: Vékony: i. m. 127.)

Az avarok 557-ben követeket küldtek Bizáncba. Később egyre inkább nyugat felé terjeszkedtek. 560 táján elérték a Dunát és észak felé vonultak. Néhány év múlva megtámadták a frankokat. A Kárpát-medencében élő longobárdok szövetséget kötöttek az avarokkal a gepidák Duna-Tisza közti és erdélyi uralma ellen. 567 (568)-ban, északi irányból, bevonultak az avarok és leverték a gepidákat. A longobárdok pedig – látván az avarok erejét – 568-ban elhagyták eddigi szálláshelyeiket, s Itáliában lettek új hazára. 670 táján újabb nagytömegű bevándorlás tanúja a Kárpát-medence. Megjelent a második avar

hullám (későavar, onogur, griffes-indás kultúra népe). Némelyek szétválasztják őket, mások együvé tartozónak tartják a „kétféle” avar népet.* László Gyula bizonyos értelemben és finom részletekbe menően megkülönbözteti őket, de egyben figyelmeztet is: „Mennyi, de mennyi kutatnivalónk van még. Csak amiatt aggódom; nehogy a kérdések leegyszerűsítése miatt ismét megmerevedjék őstörténet-kutatásunk. Történészeink általában azt tartják, hogy semmi jelentősége nincsen annak, hogy a nyugati források közül jó néhány egyenlőségjelet tesz az avarok (a hunok) és az ugrok; (magyarok) közé, azt vélik, hogy ez csupán a keleti népek természetének, megjelenési azonosságának következménye. „ (V. ö: László Gyula: A „kettős honfoglalás”. 178. Magvető, Budapest, 1978.) Közbevetőleg jegyzem meg azt, hogy néha úgy tűnik: hiába van írásos anyag, ha nem fér bele a megalkotott képbe... Máskor meg éppen az írásos anyag hiányára hivatkoznak, ha valamely elképzelés kezd „testet öltetni”. De folytassuk ismét László Gyulával: „...az e könyvben felsorolt tények világánál inkább arra hajlunk, hogy a nyugatiak nagyon is jól tudták, hogy kikkel állanak szemben...” (v. ö: László: i.m. 178). László Gyula a nyugati források „ungri” elnevezését a későavar-onogurokkal azonosítja. Számunkra igen fontos megállapítás ez! Ez az a pont ugyanis, ahol a magyarok kapcsolódnak az avarokhoz, ha úgy tetszik: késő-avarokhoz. László Gyula mondja ki ennek a lényegét éppen a „kettős honfoglalás”-elméletében. A késő-avarok tehát előmagyarok, s ezt sokak számára sikerült bizonyítani.

Az őstörténeti vonatkozások azonban igen sokszálúak és bonyolultak, jelen munka keretében nincs mód arra, hogy a magyar-avar, vagy az avar-hun, stb. összefüggések részleteit kifejtsem saját meglátásom szerint. Az azonban kétségtelen, hogy a hunok, avarok, késő-avarok, magyarok eredetének vizsgálatánál nemcsak az őket elválasztó tényezők léteznek, hanem számos őket összekötő szál sem szabad figyelmen kívül hagyni (jóllehet, általában az elválasztó tényezőket szokták hangsúlyozni). Hiba lenne azonban teljes azonosságot keresni. Mégis, csaknem minden tudományág területéről lehet felhozni olyan eredményeket, amelyek bizonyos hasonlóságot tételeznek fel a pusztai népek közt. Az antropológia ugyan kevertnek mondja mind a hunokat, mind az avarokat, sőt: a magyarokat is. Mégis mindhárom népre igen jellemzőek a törökös arctípusok, amelyekre történészek, régészek, antropológusok is utalnak: „A hunokat akárcsak a szkítákat, lényegében törökös (turáni) etnikumú népnek kell tartanunk... Itt kell megemlékeznünk a noin ulai szövetek néhány hímezett emberábrázolásáról is. A szövetek Erbert szerint görög szövetek és szkítákat ábrázolnak. Camilla Trever szerint azonban helyi hímezések... és hun előkelőket ábrázolnak.” (v. ö: Szász Béla: A hunok története Attila nagykirály. 553. A bevezető tanulmányt írta és az irodalomjegyzéket átdolgozta: Bakay Kornél. Szabad Tér, 1994. Budapest) Bóna István is kitér a hunok embertani vonatkozásaira: „Mai ismereteink szerint alig valószínű, hogy a hunok között 20-25 százaléknál nagyobb lett volna a mongoloid típusok száma. ...Az Altáj és Észak-Mongólia közt fekvő Tuvában kiásott sok száz sírban a Kr. u. I. évezred első felében még olyan frappáns az európai típusok túlsúlya, hogy a hun mozgalommal nagy tömegű mongoloid nehezen juthatott volna Európába.” (v. ö: Bóna István: A hunok és nagykirályaik. 28. Corvina, 1993. Budapest) Jordanes, Priszkosz, Sidonius Apollinarius mongoloid típusúnak írja le a hunokat. Az avarok leírásában hasonlóságok mutatkoznak. A történetírók azonban valószínűleg túloztak a „mongolosság” tekintetében, - mint ahogy azt már többen megállapították. „Számos kínai forrás a hiungnukról és a török nyelvet beszélő barbárokról, mint hosszú hajú, és részben szőke emberekről emlékezik meg. „ (v. ö: Kiszely István: A Föld népei. 114. Európa. Gondolat, 1979. Budapest) Típusaik közt azonban ott voltak a türk illetve türk-iráni embertípusok, amelyek a turáni és pamíri embertani kategóriákhoz állottak közel.

A turanidok és pamiridek azonban igen jellemzőek a honfoglalás magyarjaira is. Bartucz a turanidok és pamiridek illetve ezek kevert típusait a következőképpen adja meg a honfoglaláskori magyarság tekintetében: turano-armenoid 48%, pamíri 11%, mediterrán-turanid 5% (v. ö: Kiszely István: Sírok, csontok, emberek. 215. Gondolat, 1976. Budapest) Lipták honfoglaláskori adatai 24% turanidot, 20% pamirit és egyéb törökökre jellemző típust határoz meg, amelyek együttesen csaknem 50%-nyit tesznek ki, szemben az uráli típus 12,5%-ával (v. ö: Henkey Gyula: A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján. Kézirat. Ebből előadás: A magyar őstörténet embertani tükrében. Somogy embertani arca. Elhangzott: a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Történelmi Iskoláján, Tab, 1993. VIII. 17. Az első (benindormi) magyar őstörténeti találkozó előadásai és iratai 1991. Zürich, 55-62). Feltűnő, hogy a turanidok és pamiridek aránya a mai viszonyok közt is nagyjából hasonló, míg - úgy tűnik - az uráli típusok előfordulása meglehetősen gyér. Henkey (saját munkássága idején) a mai magyarokról felvett adatai tükrében a turanidot 27,7%-ban, a pamiridet 9,3%-ban határozza meg. Bartucz pedig 25-30% turanidot említ a „mai magyar nemzettestben”, ami nem lehetett oly rég, hisz Bartucz 1885-ben született (v.ö.: Bartucz: Fajkérdés, fajkutatás. 315. Kiadás ideje jelöletlen.) Az uráliak arányát Henkey az alábbiakban adja meg: „A mai magyarok között, a vogulokra és az osztjásokra jellemző uráli típus 0,1%-ban mutatható ki, míg a közép-ázsiai török népekkel, valamint a szkíta-szarmata eredetű tadzsikokkal és a Közép-Ázsiából a Kaukázus vidékére áttelepült alán-szarmaták mai utódaival, az osztékekkel kapcsolatba hozható jellegegyüttesek - ha a keleti mediterrán típus transzkaszpi és pontusi változatát, valamint a keleti dinaroid formákat is figyelembe vesszük - az 50%-ot is meghaladják.” (v.ö.: Henkey Gyula: Őseink nyomában. 57. Magyarság, és Európa Kiadó Budapest, 1993.) Az antropológusok szerint a honfoglaló magyarságban tiszta mongoloid típusok nem fordulnak elő, s a mongoloid jegyek csak fedett mivoltukban jelennek meg, pl. a turanid típus kapcsán. A legtöbb átfedést a későavar és honfoglaláskori magyar sírok embertani hason-

* Kora-közép-későavar elnevezés is említődik. Mások a 670 körüli népességmegjelenést - avaroktól függetlenül - onogurokhoz kötik.

A lényeg azonban az, hogy mindkét elnevezés alatt főképp türk típusú népesség a jellemző.

latosságai adják (v.ö: László Gyula: A „kettős honfoglalás“ 101 oldal, Magvető, 1978, Budapest,) Természetesen az egyéb embertani összetevők szintűgy megtalálhatóak az avaroknál és más pusztai népeknél is.

Említhetnénk a griffmadaras, valamint a fehérlófia stb. népmeséinket, amelyeknek párhuzamait Belső-Ázsiáig lehet követni.* Ide tartozik a csodaszarvas mondánk eredeztetése is, amelynek szkíta stb. vonatkozásai vannak. Külön lehetne szólni a hun-avar-magyar hiedelemvilág hasonló voltáról, vagy éppen a temetkezési szokások átfedéseiről. Hogy csak néhányat ragadjunk ki; ilyen a „halotti álarcok“ alkalmazása, vagy a lovastemetkezés szokása. A magyar hon foglaláskori (Tiszaeszlár, Rakamaz, stb.) „halotti álarcokat“ ugor jellegzetességnek fogták fel, ám ezek párhuzamai a hun sírokban is megvannak (Turfán, Noin Ula) Sőt: ezek más türk eredetű népeknél is ismeretesek (Bajan-ölgüji kazak sírok. V.ö.: Benkő Mihály kutatásai. Hankó Ildikó: Aranyszemes halotti álarc. Magyar Nemzet 1992. II. 6.). E temetkezési szokást Götz a szkítáig és a pártusokig viszi vissza, Gajdukevic és Charrière adataira hivatkozva (V. ö: Götz László: Keleten kél a nap 347. oldal, Püski, 1994. Budapest) Érdekes avar temetkezési szokásra hívja fel a figyelmet Kürti Béla: „Az aranytárgyak sorában feltétlen külön szót kell ejtenünk Móra Ferenc - aranypillangóiról -, amelyeket külön tárcában örökített meg, s amelyek nem mások, a kunbábonyi kagáni sírból is ismert koporsó és szemfedő díszek, Néhány darabjuk jól látható módon úgy volt megformázva, hogy a szemfedő arcra kerülő részén a szemet, száját, orrot mintázta meg;... „ (V.ö.: Kürti-Lőrinczy: i. m. 26.).

En nem tartanám kizártnak, hogy ezek az avar sírletek „rokonságot tartanak“ a hun és magyar, kazak stb. „halotti álarcokkal“. A magyar-ugor vonatkozásokkal kapcsolatosan („halotti arctakarók“) Érdy Miklós - reflektálva Benkő kutatásaira - az alábbi véleményének ad hangot: „Az adatok arra mutatnak, hogy a magyarokhoz az ogur, onogur néprészekén keresztül a honfoglalás előtt, még a népvándorlás korában került ez a temetkezési szokás, az obi-ugorokhoz és a szelkup szamojedokhoz a 14-18. század törökösödési folyamatában ért el, ahol a jelen néprajzi szokásaiban is még fellelhető (Benkő, 1990: 196-198), (V.ö.: Dr. Érdy Miklós: A magyar eredetkutatás a történelmi társtudományok „rétegzett térképeinek“ tükrében. 251. Árpád Könyvkiadó Cleveland Ohio, 1992). Érdekes párhuzam még az avaroknál és a mongóliai kazakoknál egyaránt fellelhető fülkesíros temetkezés, valamint a kazak-magyar „fehér gyász“. Az Ormánságban (Baranya megye) néhány évtizeddel ezelőttig létezett a fehérben való gyászolás szokása. (Természetesen a fehér gyász-szín máshol pl. Somogyban is előfordult.)

A pusztai népek közti átfedéseket mutatják az egyes hasonló jellegű fegyverek használata is. Mindenekelőtt ilyenek a visszacsapó reflex-íjak. Természetesen a teljes azonosság itt sem lelhető fel. Az íjak arányai ugyan változnak (aszimmetrikus és szimmetrikus íjak), de a reflexij lényege nem. Ugyanilyen a hasonlóság és különbség a lovastemetkezés különféle változatai tekintetében is (teljes és részleges lótemetés).

Igen lényeges a hunok, az avarok, a különféle türkök és a magyarok által ismert és alkalmazott írástípus. Ez a rovásírás, amelyeknek jelei sokszor különböznek, de igen sokszor egyeznek is. Ennek bizonyítékai a későavar rovásfeliratok (pl.: szarvasi tütartó stb.) és a magyar rovásírás jeleinek hasonlósága és egyezései. Az egyező jelek azonban nem mindig ugyanazt a hangot jelölik, de kialakulásuk, eredetük egy irányba mutat.

Az írással szoros összeköttetésben áll a nyelv. A nyelvvel kapcsolatosan érdekes kutatási eredmények láttak napvilágot. Mindenekelőtt László Gyula világít rá arra, hogy a késő avarok valószínűleg magyarul beszéltek (kettős honfoglalás elmélet). E feltevést erősíti a Tarih-i Üngürüz, a csodaképp fennmaradt magyar ősgeszta is. A krónikát hajdan egy török tolmács fordította le oszmán-törökre latinból, s Vámbéry hozta haza törökországi útjáról. De mit mond a krónika a magyarokról? Azonos népként említi például a hunokat, magyarokat, s ezen népek többszörös honfoglalását írja le (V.ö.: Terdzsüman által törökre fordított Tarih-i Üngürüz. Cleveland, Ohio 1988. Magyarra fordította: Dr. Blaskovics József). E magyar krónikára László Gyula is utal: „Hiszek a Tarih-i Üngürüz egykori krónikásának, aki... ezt fordította törökre egy magyar krónikából... Amikor abba a tartományba érkeztek (Pannóniába), látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak, nagy számban, sok gyümölcs, bő termése van ennek az országnak, és az ő nyelvükön beszélnek.“ (V.ö.: László Gyula: A „kettős honfoglalás“. 194. Magvető, 1978. Budapest) Itt ugyan valójában avarokról nincs szó. Ez abból adódik, hogy a különféle krónikák a hunokkal vagy a magyarokkal azonosítják őket (Widukind: Szászok története, v. ö: László: -i.m. 129.).

Mindazonáltal, a nyelv vonatkozásában egy látszólagos ellentmondás bontakozik ki. Ennek lényege a „finnugor“ alapúnak mondott magyar nyelv, amelyet a késő avarok is beszéltek, mégpedig kétségtelenül törökös eredetű dacára. Vajon ki váltott nyelvet? Az avarok? Vagy a magyarok voltak kétnyelvűek? Számátalan kérdést lehetne még feltenni, azaz e kérdések már régóta fennállnak. A megoldást nyelvi téren részint a későavar írásos emlékek magyar nyelvű olvasatai adhatják. A többféle megoldás közül számomra a legmeggyőzőbbek Vékony Gábor olvasatai (Pl.: Szarvasi tütartó, stb. v.ö: Vékony Gábor: Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében. Életünk Szerkesztősége és a Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja. 1987. Szombathely) Másrészt a nyelvészettudomány mindig is elismerte a magyar nyelv törökös szavait, amelyeket „jövényszavakként“ kezelt. Ezek száma azonban idővel nőttön nőtt. Eleinte 200-ról történt említés. Érdy Miklós 300 körülre teszi ezek számát (v.ö: Dr. Érdy Miklós: Az ordos-pusztai magyarok: valóság vagy legenda? 275. Árpád Könyvkiadó Vállalat, Cleveland Ohio. 1990). Mások ennél is többet említenek. Legújabbán Sára Péter kutatá-

* V.ö.: Horváth Izabella: A griffek útja Belső-Ázsiától a Kárpát-medencéig 1992. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Folklór és Etnográfia sorozat.

si eredményei kb. 1500 magyar szó kapcsán bizonyítják be, hogy a magyar és a türk nyelvek egy töről fakadnak. A szerző különböző csoportokba sorolja a vizsgált szavakat, majd az alábbiakat írja: „...A fentiekből adódóan egészen új megvilágításba kell helyeznünk a magyar-török nyelvi viszonyt. Minden valószínűség szerint sokkal régebbi kapcsolat volt a két nép és nyelv között, mint ahogy ezt eddig tudtuk, vallottuk... A két nyelv között olyan nagyszámú szó és nyelvtani egyezést találunk, hogy ezek alapján nyugodtan beszélhetünk nyelvi rokonságról..., a török nyelv, szókincs vonatkozásában egészen biztos, közelebb áll a magyarokhoz, mint bármelyik finnugri nyelv, de még az úgynevezett ugor nyelveknél is,... A Kárpát-medencébe érkező magyarok nyelve még bizonyára olyan önálló nyelv volt, amely még teljesen nem szakadt el sem az ugor, sem a többi török nép nyelvétől. Valószínű, hogy ekkor még tudtak egymással szót érteni.“ (V.ö.: Sára Péter: A magyar nyelv eredetéről másképpen. 5; 8 Arculat Bt. Budapest. 1994.) Sára Péter szemszögéből nézve a nyelvi vonatkozásokat, semmi kétségünk nem lehet afelől, hogy László Gyulának (és másoknak) igaza van: Árpád népe és a későavarok, vagy akár más türk nyelvű népek megértették egymást. Magam nem lévén nyelvész, de némiképp én is meggyőződtem a magyar-török nyelvi kapcsolatokról. Egyrészt ujjur barátommal folytatott konzultációim járultak ehhez hozzá, másrészt emellett említem a következőket. Egykori arab tanítványom évekkal ezelőtt szegezte nekem a kérdést, hogy tudom-e: az oszmán- török és a magyar nyelv mennyire hasonlít egymáshoz...? Sietek megjegyezni: arab tanítványomnak fogalma sem volt a magyar őstörténeti kutatásokról. (Vélem, hogy ma sem lehet különösebb ismerete erről.) Tény azonban, hogy e volt tanítványom évekig élt oszmán-törökök közt, s a nyelvet kiválóan beszélte. Magyarországra kerülve igen könnyen megtanult magyarul, s ennek okát egyedül török nyelvtudásában látta. A közös szavak mellett felhívta figyelmemet nyelvtani vonatkozásokra is (Pl.: birtokos határozó rag, stb.).

A kora avarok nyelvét illetően a szakirodalom arra az álláspontra helyezkedik, hogy valamely türk nyelvet beszéltek (Különböző írásos emlékek; fennmaradt nevek, helynevek stb. alapján). A hunoktól azonban egyesek – gyakorta nyelvi alapon is – elválasztják őket, mondván: a hunok nyelvéről mit sem lehet tudni... Hasonló álláspontra helyezkedik pl. Bartha Dénes is, a jánoshidai avar sípról írott könyvében: „A ránk maradt avar nevek és jelölések anyagát... elsősorban bizánci (görög) és frank-longobard (latin) nemzetiségű historikusok tartották fenn számunkra... a latin írók avari vagy hunni néven emlegetik őket; ... e két nomád nép közt történetileg és származásilag szigorúan különbséget kell tennünk. „ (V. ö.: Bartha; i. m. 22.) Én nem osztom Bartha nézetét. Teljes azonosságot nem tételezek fel, de komoly átfedéseken alapuló közeli rokonságot, s részben közös származást igen. Erre utal a hun nyelv török volta is, mert vannak erre utaló adatok. Du Yaxiong, az összehasonlító népzene-tudomány kínai zene-tudósa az alábbiakat írja: „Zhangkian, aki híres turista volt az ősi Kínában, alaposan elsajátította ezt a nyelvet, mikor tíz évig a hunok fogságában volt. A császár követe volt, és kétszer ment nyugatra, i. e. 138-ban és 119-ben... Az ő hun szótári és kínai mondattani feljegyzéseiből megállapítható, hogy a hun török fajta nép volt „. Du Yaxiong még említést tesz bizonyos Chile-i nyelvről. E nyelv ugyanis a „Belső-Mongóliában barangoló régi nemzeti kisebbség (nyelve) a Három Birodalom (i.sz. 220-280) és az Északi és Déli Dinasztiák idején. ...A Wei Dinasztia történelme szerint a Chile-i nyelv..., az ujjur és a juguri nyelv őse és ugyanaz, mint kis különbséggel a hun nyelv. Ez is azt igazolja, hogy a hun nyelv török nyelv.“ A fentiek alapján nem tartom kizártnak, hogy eme bizonyos „chile“ nyelvnek éppen az avarok nyelvéhez is köze lenne. Ez adódhat a zsuán-zsuánok (mint avar összetevők) belső-mongóliai előfordulásából. A zsuán-zsuánok pedig mongol típusú, de kis részben más – európid, vélhetően türk – emberanyagból állottak. Ezzel igen összecseng Du Yaxiong véleménye: „Jóllehet, hogy az avarok nyelve, ...összekeveredett a mongolok nyelvével, mivel P. Pelliot azt állítja, hogy a ... mongol fajtához tartozik. „ (Az idézeteket V.ö.: Du Yaxiong: Comparative Research of Chinese Folk Songs and Hungarian Folk Songs. (A magyar és kínai népzene összehasonlító kutatása.) 21-25. Libro de Edición Argentina, 1984. Buenos Aires.) Ugyanakkor az avarok kialakulása kapcsán nem feledhetjük a másik összetevő néprészt, a fehér-hun heftalitákat. A korábban említett ujjurok, illetve ezek leszakadt töredéke a jugarok (yugur, sárga ujjur, sira yüku stb.) a Tang korabeli kínai évkönyvek szerint a hunok leszármazottai.

A pusztai lovasnépek hasonlóságait, párhuzamait, átfedéseit hosszasan lehetne még sorolni. Ilyen például az Árpádok hun eredetűségének és az avar kagánok is hun származásának egybeesése, vagy a pusztai lovasnépek csodaszarvas, illetve két testvér típusú eredetmondái, a szarvas, turul s egyéb totemisztikus ábrázolások, melyek szkíta, hun, avar, magyar, türk, mongol népekre vonatkoznak. Említeni lehetne harcmódot, néprajzi vonatkozásokat, sőt: Cey-Bert Róbert Gyula kutatásaiból bizonyos étkezési kultúrábeli párhuzamokat is, melyek a magyar, valamint a közép- és belső-ázsiai étkezési szokások és konyhák közt fennállnak (Cey-Bert Róbert Gyula: A hon foglalkozási magyar konyha. Az előadás elhangzott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Történelmi Iskoláján, Tab. 1993. A Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai, 307. Budapest-Zürich, 1994.) Fentiekre nincs mód kitérni, viszont szívesen említenék néhány zenei jellegű összefüggést. Rendkívül érdekes ugyanis a türk népek ősi zenéje, valamint a magyar népzene régi stílusú népdaljai közt fennálló hasonlóság. Természetesen ez csak azon türk népekre vonatkozik, ahol az iszlám kultúra nem formálta át az ősi zenét. A türk népek eredeti népzeneje azonban nemcsak emiatt fontos, hanem azért is lényeges, mert minden bizonnyal, zömmel belőlük jöttek létre a hunok, majd utánuk hasonló néprészekből ötvöződtek az avarok. Ez „visszafele“ is igaz, hisz a törzsszövetségek bomlása, vagy egyéb okok miatt hunokból és avarokból is keletkeznek türk típusú népek. Pl: Hunokból – többek közt – ujjurok (Tang korabeli évkönyvek). Avarokból, azok valamely alkotóeleméből, (zsuán-zsuán összetevőkből?) pedig némelyek feltételezése szerint: a későbbi bolgárok. Utóbbinál erre utal Vékony is (V.ö.: Vékony: I.m. 123.).

Az avarok és hunok zenéje nem maradt fenn, a zene természetéből adódóan, hisz a hang elszáll... Mégis, meg kell próbálnunk valamiképpen megtudni, hogy milyen lehetett. Sejtések eddig is voltak. Nagyon helyesen írja Lőrinczy Gábor a Szegedi Móra Ferenc Múzeum avar kiállításához írt útmutatóban: „(A kiállítóterben hallható zene természetesen nem avar, hiszen azt nem ismerjük, nem maradt ránk. A hangulat kedvéért és ragaszkodva a történeti hűséghez, illusztrációképpen állítottuk össze burját, csuvas és mongol archaikus zenéből. „ (V. ö : Kürti-Lőrinczy: i. m. 53.)

Azt a zenét- melyre Lőrinczy utal - egyfajta jellemző szerkezet köti össze, mégpedig az ötfokúság (pentaton). A csuvasok, a türkök tatár ágához tartoznak, (de többek közt bolgár-török komponensük is van) a burjátok pedig mongolok ugyan, de több törzsből ötvöződtek, és más mongol népekhez hasonlóan türköket is olvasztottak magukba. A pentaton zene, mely Ázsia füves pusztáinak népeire jellemző, nemcsak a türkök ősi népzenejének alapját adta, hanem a mongol népek zenéjére szintúgy jellemző, s itt különösen a burját zenét lehetne kiemelni. A türk és mongol népek, illetve kultúrák mindig is keveredtek ősidők óta. (Miként a hajdani, valószínűen túlnyomóan mongol zsu-an-zsu-anok esetében is így lehetett.) Így tehát a tatár-bolgár török (csuvas) zene illetve a burját muzsika közel állhat a hajdani avar zenéhez. Másrészt az avar zene kapcsán nem szabad megfeledkeznünk az avarság valószínűsíthető hun komponenséről, a heftalita „fehér hunokról“ sem. Erre utal - De Guigenes francia történészre hivatkozva - Du Yaxiong is: „... a kínai történetkönyvek (értsd: az évkönyvek. A szerző megjegyzése) szerint az avarok „Roran“-ok voltak. A kínai történelem bizonylatai szerint viszont a Roranok hunok voltak, vagy mongol ág volt, akiket „Donhu“-nak neveztek és török nemzetiségűek voltak.“ (V.ö. : Du Yaxiong: i. m. 25.) Fenti idézetben kisebb fogalomzavar van, mely a magyarra való fordításból adódhatott. Du Yaxiong itt nyilván az avarok („roranok“) mongolos kevertségére utal. Ez pedig pontosan egybevág az avarok (mindenekelőtt a kora-avarok) embertani képével. Erről 1993-ban konzultáltam Du Yaxionggal. Az Ural térségében például az ugor mari (cseremis) népnél bizonyos zenei összetevőknek ritmikái és dallambéli megnyilvánulásait türk hatásnak, azaz a hunok északi ágának nyugat felé való vándorlásából adódó eredménynek tartja. A mari dallamai ugyanis eltérőek más finnugor népek dallamvilágától. A finnugor népek zenéje - a türk csuvasok, baskírok pentatonjával szemben - trichord alapú, vagy diatonikus, néha pentachord. A magyar népzenevel kapcsolatosan Du Yaxiong megállapítja, hogy a „hunok zenéje a magyar zene egyik forrása.“ (V. ö.: Du Yaxiong: i: m. 31.) Az avarok és hunok hajdani zenéjéről tehát az utódnépek ősi zenéjének vizsgálatával nyerhetünk hozzávetőleges képet. Mindenekelőtt olyan utódnépek jöhetnek számításba, melyek évszázadokon keresztül elzártságban éltek. Hunok vonatkozásában ilyen utódnépek például az ordosi mongolok, illetve az ujugurok korábban leszakadt ága, a - kicsiny lélekszámú - jugar (jogur, sárga ujugur, sira jüku stb. elnevezésű) nép. Eredetűre, elszakadásuk körülményeire jelen munkámban nem térnék ki, viszont megemlíteném, hogy Kínának a napjainkig nehezen megközelíthető Kansu tartományában élnek. A fő érdekesség az, hogy a magyar népzene ősrétege és a jugar népzene igen komoly átfedéseket mutat fel dallamvilágában, dallamvezetésében, gyakori ereszkedő kvintváltásában, ritmikájában, előadásmódjában, díszítéseiben és más lényeges vonatkozások tekintetében. Kiemelném azt a fajta pentatóniát, melynek körébe a magyar népdalok is tartoznak. Pentaton ugyanis többféle is létezik, mint arra Du Yaxiong egyik tanulmányában rámutat. Kétségtelenül más típusú például a dél-amerikai indiánok pentatonja, stb. A pentatónia bizonyos gyéribb előfordulása fellelhető Afrikában is, sőt, egyes kelta alapú népek, például a skótok népzenejében is fel-fel villan. E pentatóniák azonban nem hozhatók szoros kapcsolatba a hun leszármazott, vagy más türk népek, illetve bizonyos mongol és magyar népzenekre jellemző pentaton típusal. Du Yaxiong rendszerében a türk-magyar ötfokúság a kvart-kvint jellegű pentaton csoportba tartozik. (Du Yaxiong: Classification of the Pentatonic Scales. Előadás elhangzott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Történelmi Iskoláján, Tab, 1993. A Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai, 145-147. Budapest-Zürich, 1994.) Du Yaxiong jugar-magyar népdal összehasonlításai számomra igen meggyőzőek voltak. Az általam többször idézett munkájában Du Yaxiong főképpen a dallamhangok hasonlóságát emeli ki. Kutatásainak eredményeit magam is igazolni tudom.

Kiszely István antropológus többször járt az ujuguroknál a kínai Xinjiang tartományban, sőt, eljutott Kansu-ba, a jugorokhoz is. (1986-ban Kiszely és 1987-ben Kiszely, Cey-Bert Róbert Gyula, Molnár Péter.) Ezt megelőzőleg a század elején járt az ujuguroknál a magyar származású Stein Aurél. Korábban Kőrösi Csoma Sándor is oda akart eljutni. A 80-as években utazott oda a Kanadában élő Nagy Gyula és a New York-i Érdy Miklós. Későbbiekben Bárdi László, Érdy Miklós és Du Yaxiong expedíciója 1992-ben.

Kiszely István kérésemre eljuttatott hozzám egy kb. 90 percnyi jugar népdal anyagot, mely felvétel Yinxindzsisz jugar énekesnővel készült. E felvételtől több dalt feldolgoztam, illetve a Magyarországon szokásos és ismeretes népdal elemzési szempontok szerint megvizsgáltam, valamint összevettem magyar népdalokkal. Bevallom, magam sem számítottam ilyen meglepő eredményre és hasonlatosságra. (V.ö: Csajághy György: Zenénk bölcsője Kelet. Kiadás alatt.)

Az összehasonlító népzene kutatás belső-ázsiai vonatkozásainak kapcsán mindenekelőtt meg kell említeni Stein Aurél megfigyelését a század elejéről. Stein Aurél felfigyelt ugyanis az ujugur dallamok és a magyar népdalok hasonlóságára. (V. ö: Bárdi Zászló: Őseink nyomában a Távolságon. 169. Baranya Megyei Könyvtár kiadása, Pécs, 1993.)

A Kínában élő türk népek zenéje és a magyar népzene közti rokonság kutatásának egyik úttörője a szintén kínai Zhang Rei, aki Kodály tanítványa volt a Zeneakadémián. Így ír erről: „Amennyiben a jogur népdalokat összevetjük a magyar népdalokkal, hasonlóságokat fedezünk fel hangnemben, szerkezetben és ritmusban. Az ottani és a velük összehasonlított magyar népdalok egy és ugyanazon dallamnak látszanak.“ (V.ö: Kiszely István: Honnan jöttünk 245. Új Mandátum Kiadó Budapest, 1992.)

3.) Csajághy György összehasonlításában:

a.) „Hol jártál az éjjel cinegemadár...” magyar népdal.

b.) „Jadang lány...” jugar népdal. (Kiszely István hozzám eljuttatott anyagából, V.ö: Csajághy György: Zenénk bölcsője: Kelet. Kiadás alatt. Zeneelméleti elemzések u. o.)

Bartók kutatásaiból világosan kiderül, hogy népzeneink a türk népek zenéjével egy gyökerű. A közép-ázsiai penta-skálák és dallamtípusok összegzését – mint arra Kodály rámutat – Kínában találjuk meg. Ne higgyük azonban, hogy keleten csak és kizárólag pentaton dallamok vannak. A legősibb idők óta ismerik és használják a diatónikus (hétfokú) dallamokat is, de mindig a pentatónia uralkodó jellegével. A kínai, és a legkeletibb türk népzeneik között is jócskán akadnak hétfokú dallamok, melyeket csak részben lehet a nyugati kultúrák hatásaként felfogni. A kínaiaknál (han) is előfordul a dūr skálának egy szelvénye, mely gyakorta egy pentaton dallamot egészít ki, azaz pentaton dallamok közé van beágyazva. Előfordul az a változat is, mikor a dallam első fele pentaton, a másik fele egy dūr skála szelvénye. Hangkészlete nagy szext (dó-lá), de a dallam elérheti az oktáv hangterjedelmet is. Ugyanígy találunk a magyar népzene legősibb dallamai közt is. Ezek az úgynevezett regösénekek, melyek hangkészlete ugyanaz. Mivel a regölés ősi szokás, nem a Kárpát-medencében keletkezett, biztosra veszem, hogy a dallamok zöme sem a nyugat hatását tükrözik. (Bővebb kifejtését lásd: Csajághy György: Zenénk bölcsője: Kelet. Kiadás alatt.)

Az avaroknak – mint részben hun leszármazottaknak – szintén vannak bizonyos értelemben vett utódnépei, illetve olyan népek, melyek velük kapcsolatba hozhatók. A (részben) belőlük alakuló népek azonban nem maradtak elszigetelve, mint a példaként említett hun-utódok. Ilyenek például a mai bolgárok, akiknek kialakulásában részt vettek a bolgár-törökök. Ezek viszont kapcsolatba hozhatók az avarok egyik fő komponensével a zsuán-zsuánokkal, illetve ogur (onogur stb.) típusú törökökkel. (Lásd: írásom elején való hivatkozásomat Vékony magyarázatára, de lehetne említeni még számos erre utaló irodalmat.) A Balkánon ezek telepednek rá (a 600-as évek felé) az ottani szláv és egyéb népek keverékeire, majd beléjük olvadnak. Ez tükröződik a mai bolgárok embertani megjelenésében is, ahol – mások mellett – a turanidokat és azok kevert típusait is meg lehet találni. Nyelvük szláv, mely arra utal, hogy a népötözlet több szláv elemet tartalmazott, de nem kis szerepet kaphatott ebben a keleti kereszténység felvétele illetve az ehhez kapcsolódó kultúrkör. Származásukra zenéjük is utal. Ez túlnyomóan diatónikus, de dallamaik közt előfordulnak tetra, penta és hexachord jellegűek is. A fríg dallam sem ismeretlen. Gyakori e hangsor bő másodos változata, melynek eredete az iszlámon keresztül, valószínűleg a régi perzsa kultúrába vezet el. Sőt, nem zárható ki az sem, hogy ennek a hangsornak a kialakulását még korábbi kultúrákban kell keresni. Abban sem lehetünk teljesen bizonyosak, hogy a türk népek zenéjében a különféle fríg dallamok jelenléte csak és kizárólag az iszlám kultúra eredménye, vagy valamely európai hatás következménye. A bolgár zenében a különféle hangrendszerek mellett a pentaton is fellelhető. E tényező is igazolja a bolgárok elsősorban onogur, de más türk (kun, besenyő, stb.) összetevőinek komoly szerepét e nép arculatának formálásában. Az sem lehetetlen, hogy a türk eredetű komponens markánsabb lehetett, mint azt vélték. A bolgár népzeneik komoly része orientális, tehát keleti eredetű. Az a pentaton típus, mely a bolgároknál is előfordul, többnyire moll jellegű („la pentaton”).

Ősi zenei rétegükben megőrződtek olyan – szintén moll jellegű – ereszkedő dallamok, melyek rubato és recitáló előadásmódúak. Ez nyilvánvalóan türk örökség, mely kapcsolatba hozható a magyar népzene hasonló jellegű régi dallamvilágával, elsősorban a székely népdalokkal. Említésre méltó, hogy vannak úgynevezett hősi énekeik. E jelenség a türk vagy rokon műveltségű népeknél általános. Megtalálható az oszmánoktól Közép-Ázsián át a belső-ázsiai törökökig. Az ilyen fajta énekmondás jellemző volt a régi magyar zenekultúrában is. Természetesen e hősi énekeket egyrészt átformálta az iszlám, másrészt az európai zenei ízlés. E hősi énekek eredete azonban a régmúlt idők pusztai népeihez vezet, s összefügg az ősi vallással, szokásokkal, illetve e népekre jellemző műveltséggel. A magyar ősi kultúrában ezzel kapcsolatos a regösök szerepe. Működésüket nyomokban és szórványosan még ma is őrzi a néphagyomány, vagyis a különféle alkalmakhoz kapcsolódó regölés népszokása.

Sajnos, nincs mód kitérni bizonyos hangszeres jellegű átfedésekre, melyek a hun-utódoknál, közép-ázsiai türköknél, hasonló műveltségű iráni népeknél és – az avarokkal is kapcsolatba hozható – bolgároknál, de a magyaroknál is megvoltak, megvannak. (V.ö: Csajághy György: Zenénk bölcsője: Kelet. Kiadás alatt.) Részletek helyett annyit említenék, hogy tévesnek tartom azt a nézetet, mely szerint a hangszerek zöme arab eredetű. Továbbá (szintén a szakirodalomból ismert tény) a magyar népi hangszerek csaknem mindegyikének a másoktól (többnyire Európa népeitől) való átvételét. A Mohamed val-lásalapítása (610 táján) előtti arab zenekultúrát jóval meghaladja a magasan fejlett perzsa zenekultúra. A folyamat pedig megfordítva működött. Az araboktól kiinduló iszlám terjedésével, annak „csatornáján” a perzsáktól – és vélhetőleg a türköktől is – igen sok hangszer jut el az arabokhoz. Ők pedig közvetítik azokat Európa felé. A hangszerek Európába, az európai ízlésnek megfelelően fejlődnek tovább. Ám eredetük zömmel Ázsiába vezet. Éppen ezért teljesen abszurd dolog, hogy az ázsiai gyökerekkel bíró törökös műveltségű magyar nép ne ismerte volna azokat, s Európától kellett volna kölcsönöznie.

Térjünk vissza azonban az avar-utód népek gondolköréhez. A Kaukázus dagesztáni hegyvidékén egy kicsiny nép avar nevet visel, Többen – köztük Howorth – a népvándorlás korából ismert avarok utódainak tartják őket. Azt azonban nem lehet tudni, hogy mikor szakadtak el egymástól, s hogy a dagesztániak a népvándorlás kori avaroknak mely rétegéhez vagy korszakához lennének kapcsolhatóak. Nyelvük kaukázusi nyelv, azoknak dagesztáni csoportjába tartozik. A nyelvészet emi-att tagadja, hogy bármi közük lenne a népvándorlás avarjaihoz. Erre ismét csak azt lehet mondani, hogy egyfajta tudományág megállapításaiból nem lehet származási elméleteket alkotni, vagy azokat megkérdőjelezni. E néptörödékek létszáma néhány százezer, némelyek 200.000 körülire becsülik. Ebből adódóan nagyon könnyen feltételezhető egy esetleges nyelváltás is. Ugyanakkor a kaukázusi nyelvek hovatarozása (nem török, nem indogermán, nem sémi) kapcsán még nincs végleges eredmény. A nyelvészet szerint az bizonyos, hogy a kaukázusi nyelvek az ókori urartui nyelvvel állnak rokonságban. Mégis, felmerül a kérdés, hogy akkor honnan vették a nevüket, és miért viselik ilyen „szívósan”, ha semmi közük nincs a népvándorlás avarjaihoz? Egyes vélemények szerint e nevet más népek ragasztották rájuk. Antropológiailag nem türk és mongolos típusúak, bár különböznek más kaukázusitól abban, hogy arcuk járomtájéka eltér azoktól a nagyobb járomszélesség miatt. (V. ö: Kiszely István: A Föld népei, Európa. 435. Gondolat, 1979. Budapest) A kaukázusi avarok antropológiája kapcsán azt is figyelembe kell venni, hogy a népvándorlás korától napjainkig volt ideje a változásra e kis törödékek népnek, mely létszámánál fogva jobban ki volt téve az arculatváltásnak. Egyrészt Dagesztán amúgy is több-nemzetiségű. Másrészt a történelem folyamán különféle népek uralma alatt állott (perzsák, arabok, azerbajdzsánok, tatárok, oszmánok, stb). Ugyanakkor Dagesztán türk eredetű elnevezés. (Dakh, dag = hegy.) Meg kell említeni azonban a Kaukázus előterében Kovrat onogur-bolgár birodalmát, mely más türk népeket (kutrigur, saragur stb.) is egyesít. A fejedelem halála után fiai egy-egy néprésszel szétvándorolnak. László Gyula és mások szerint 670 tájékán a Kárpát-medencében megjelenő késő-avarok (Griffes-indások), nyilván Kovrat népének egyik ága. Ezt az onogur-bolgár- (késő) avar témát többen is körüljárják, némiképp eltérő véleménnyel is. László Gyula említést is tesz erről. (Hampel, Nagy Géza, stb. V.ö: László Gyula: A „kettős honfoglalás” 89. Magvető 1978. Budapest) Kovrat népének szétválása sok mindennel egybevág a magyar őstörténet olyan vonatkozásaival, melyre Nagy Gyula világít rá. (V. ö: Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadása. Budapest-Zürich 1994.) Ennek részleteitől eltekinthetünk. Lényeg, hogy azon népek, melyből a késő-avarok erednek, kapcsolatba hozhatóak a Kaukázus térségével. Az kétségtelen, hogy a Kubán vidéke, illetve a Kaukázus előtere és Dagesztán nem egymással szomszédos vidékek. Ugyanakkor mégsem esnek oly messze egymástól, hogy a dagesztáni, ma is élő avar nevű népet figyelmen kívül hagyjuk. Kérdés, hogy Kovrat hajdani birodalmának egymással rokon népei közt volt-e valamelyiknek avarokkal kapcsolatba hozható eredete? Mert ha igen, akkor nem lehetne teljesen kizárni azt a lehetőséget, hogy egy kis néptörödékek akár a kora-avaroktól leszakadva, akár Kovrat valamely avar eredetű néprészéből a Kaukázus keleti oldalához vándorolt volna... Végülis, Kovrat népei közt rá lehet bukanni ilyen nyomokra. Többek közt Vékony is utal a bolgárok zsu-an-zsu-an eredetére, akik viszont az avarok összetevői. Emellett Vékonymál már a kora-avarok kapcsán a kutrigurok is megjelennek, mint „...akik az avar kaganátus területén belül -lehetnek -...” (V. ö: Vékony: i.m. 126.)

Másrészt Györffy György-Zólyomi Bálint egy írásában említés történik (az avar birodalom meggyengülése kapcsán) bizonyos Kárpát-medencéből való avar kivándorlásról, mely a Dnyeszterig követhető. Az írás kapcsán felmerül egy „R betűjelű” pap ezzel foglalkozó költeménye is a 900-as évekből. Itt az avarok a Meotiszig jutnak el, sőt; a korabeli szerző közvetlen kapcsolatba hozza a „meotiszi” (?) avarokat a meotiszi magyarokkal. E megközelítés azonban egyáltalán nem valószínű, mint az a Györffy-Zólyomi írásból kiderül. (V.ö: Györffy György-Zólyomi Bálint: A Kárpát-medence és Etlköz képe egy évezred előtt. Honfoglalás és Régészet I. 13-37. 1994. Budapest, Balassi Kiadó. Főszerkesztő: Györffy György, Szerkesztő: Kovács László.) „R” pap következtetéseitől teljesen függetlenül merül fel a kérdés: Ha az avarok egy részének kivándorlása valós tényeken alapszik, ki, tudhatja vajon, hogy az avarok valójában meddig jutottak el?

A dagesztáni avarok és a népvándorlás kori avar nép esetleges kapcsolatának kérdésében nem lehet igazán állást foglalni, s a kérdést nyitva kell hagynunk azzal, hogy valamiféle kapcsolatukat teljes mértékben kizárni talán mégsem lehet,

A magyar nép avar-utód vonatkozásaira történt már utalás korábban. A László Gyula által említett késő-avar-előmagyar (onogur-bolgár) népnek részben a kora-avarok felé mutató számai elegendő bizonyítékok erre. A Kárpát-medencében a kora-avarokkal összeolvadó késő-avarok túlélését és Árpád népével való ötvöződését számos antropológus tanúsítja. (Bartuczól,

Liptáktól, Henkeytől stb. ismert megfogalmazások.) László-Gyulának Bartuczra való hivatkozása kapcsán az alábbi idézetet említenénk: „Bartucz Lajos például így ír az avarok... későbbi sorsáról: - Abból a tényből, hogy egyfelől az avarok egy része a honfoglaló magyarokkal antropológiai összetételében rokon volt, s hogy másfelől az avarok típusai nem haltak ki, hanem az Árpád-kori magyarságban tovább éltek, s hazánk különböző vidékein a mai napig megmaradtak, nyilvánvaló, hogy az avarok a magyar nemzettest felépítésében elsőrangú antropológiai és etnikai szerepet játszottak, sőt játszanak még ma is...“ (László Gyula: Árpád népe 24. Helikon 1988. Budapest.) Bartucz és mások megállapításai világosan mutatják az avar túlélést. László Gyula kettős honfoglalás: elmélete teljesen egybevág a fenti megállapításokkal.

Nem igaz tehát a Nesztor-krónika és más idevágó irodalom megállapítása arról, hogy a Nagy Károly féle frank hadjáratok az avarokat megsemmisítették volna. Nagy Károly, majd fia 791-804-ig több hadjáratot vezetett az avarok ellen. Az avar birodalom bukásába belejátszott az avar belháború, (a 790-es évek elején) és a 803-as bolgár támadás is. Sőt, mint arra Györffy György-Zólyomi Bálint már említett írása rámutat, az időjárás rendkívüli aszályos időjárás és éhínség is sújtotta a Kárpát-medencét. (V.ö: Honfoglalás és régészet I. Balassi Kiadó 1994. Budapest, Györffy György-Zólyomi Bálint: A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt.) Mindezek azonban nem jelentették az avar nép megszűnését. A különféle szerzők általában „tarka“ népegyveleget említenek, akiket Árpád népe itt talál. (Szarmaták, avarok, késő-avarok, bolgárok, korai magyar néptörzsek különböző korokból, szlávok, germánok) Nos, a skítáktól kezdve egymáshoz hasonló türk-iráni népek különböző keverékei, variánsai alkotják a pusztai népeket, több-kevesebb felvett mongol réteggel. (Mongol rétege a skítáknak is volt. Erre már László Gyula is utal, Götz László: Keleten kél a nap című könyvéhez írt előszavában. Népszava. 1990. Budapest) Idegen elemként csak a szlávok és germánok említhetnek.

Az avarok vázlatos története és rokonnépeik felé mutató párhuzamaik után térjünk vissza a zenéjükre érintő témakörhöz. Az avarok zenéje a hunokkal kapcsolatosan említődött már. Feltétlenül említeni kell néhány hangszeres vonatkozást is. Fülöp Gyula utal arra, hogy az ásatások kapcsán előkerült egy hajdani csontból készített pengető is. Ha pedig pengetőt használtak az avarok, akkor azzal valamely húros hangszert szólaltattak meg. Hogy ez milyen volt, nem tudhatjuk. Egy bizonyos; hogy vagy a lantok családjába tartozó tamburaféle, vagy esetleg valamely citeraféle lehetett. A tamburaféle hangszerek számos változatát használják a mai pusztai népek is. E zeneszerszámokat fából készítik ma is, s minden bizonnyal hajdanán is abból készültek. A húrok anyaga pedig állati bél volt. A fa és a bélhúrok pedig elenyésztek a földben. Az ütőhangszereket a fennmaradt bronzcsörgők képviselik. Adatok és leletek vallanak az avarok kürtjeiről. Szentpéteri József kitűnő dolgozatában említi az erre vonatkozó bizánci írásos forrásokat: „A kagán tehát harci jelvényeimmel a sajátjait készül szembeállítani, s az avarok népe harci kürtök és harcmezők emlegetésével fenyeget meg engem...“ (Az idézetet v.ö:(Szentpéteri József nyomán) Corippus, In laudem Justini III. 345-349, Szádeczky-Kardoss Samu, Az avar történelem forrásai II. Arch. Ért. 106 (1979) 97. Szentpéteri József: „Ütközetre hívó harci kürt“ (Rhyton leletek avar vezéri sírokban). Megjelent: Hiedelmek, szokások az Alföldön. I. 37-50. Az Arany János Múzeum közleményei, Nagykovács, 1992. Szerkesztő: Novák László) A kürtleletek kétféle típusúak. 1., Nemesfém (arany, ezüst) készült hangszerek. 2., Megmaradt nemesfém veretek, melyek hajdanán szaru (véltőleg: szarvasmarha-tülök) kürtöt díszítettek, illetve ahhoz kapcsolódtak. Szentpéteri József hivatkozik az MTA Zenetudományi Intézetének munkatársaira, akik a kunbábonyi aranykürtöt megvizsgálták. (Sztanó Pál, Sárosi Bálint) A hangszert nyelvvel szólaltatta meg Sárosi Bálint. A kísérletek eredményét a szerző úgy összegzi, hogy e hangszerek jelzőkürtök voltak, de bizonyos alkalmakkor ivókürtként is használhatták ezeket.

Az avar hangszerek mindenképp megkülönböztetett figyelmet érdemelnek, hisz hasonló típusú hangszereket valószínűleg a magyarok is ismertek. Miután a kora- és késő-avarok összeolvadt népéből sokan megérték Árpád honfoglalását, bizonyosra vehető, hogy az avar muzikusok - Árpád népének zenészeivel együtt - továbbra is részt vettek a korabeli „zenei életben“. Mivel igen valószínű, hogy a késő-avarok voltaképp „kora-magyarok“, így nyilván az Árpád-féle magyarokkal zenei vonatkozású szálak is összefűzték őket. Ennek egyik példáját adják a késő-avar kettős sípok, melyeket így vagy úgy, de a magyaroknak is ismerniük kellett. E hangszereknek, - mint arra később többször történi utalás - kétféle módzatú használata is elképzelhető. Egyrészt (tömlőhöz kapcsolva) dudaként használták őket. Felül kell vizsgálni tehát azt az álláspontot, mi szerint a magyar hangszerek zöme - többek közt a dudu is - csak jóval Árpád honfoglalása után jelenik meg Magyarországon. „Az ókorban már ismert bőrduda a feljegyzések tanúsága szerint...a XIII. században tűnt fel Magyarországon. „ (V. ö: Mandel Róbert: Magyar népi hangszerek. 34. Móra, 1986. Budapest.) Mi másra gondolhatnánk, mint a jólismert „úgy vettük át“ formulára...

II. A FELGYŐI AVAR SÍP

A^o lelet megtalálásának helye és körülményei

Az avar kettős síp lelet a felgyői avar temető 1973-ban kiásott 157. sírjából származik. A síp avar tulajdonosát a koporsóban temették el. Az ásatási napló szerint a koporsó nyomait a sír bontási szintjétől kb. 85 cm-re észlelték az ásatáson dolgozók. A koporsót 1-2 cm vastag deszkákból állították össze. Formájára jellemző, hogy a hosszanti deszkák túlnyúltak a fejnél és a lábnál található rövidebb záródeszkákon. A csontváz hanyatt feküdt a sírban. A sírleírásból úgy tűnik, hogy a sírgödör az úgynevezett „padkás” típusúak közé tartozik. Alakja négyszögletes. Az ásatási napló 23 pontban különféle leletet említ. Ezek részletezésétől eltekintünk, hiszen az a régészet feladata. Pusztán annyit érdemes említeni, hogy a leletek többnyire a „megszokottak”. Előfordulnak gyöngyszemek (kásagyöng), különféle csatok, vaskarika, különféle állati csontok (csirke, juh, marha) maradványai, melyek valószínűleg a halotti torból származhattak, s melyek a halottat” kísérték el” a túlvilági életbe, hogy ne nélkülözze ott sem az ennivalót. Tojásmaradványok is előkerültek. A tojás elsősorban a megújuló élet, a termékenység szimbóluma. Fülöp Gyula véleménye szerint azonban nem csak ezért kerülhetett az avar sírba tojás. Fülöp utal rá, hogy „az avarok körében is élhetett valamiféle húsvétszerű tavaszünnepe, amikor is a tojás volt az egyik főeledel. Az ilyen tájban elhunytak mellé került aztán tojás is.” (V. ö: Fülöp Gyula-Lendvai Antal: Árpád népe előtt. 58. Móra 1990) A leletek közt volt még agancsból készült bogozó, és égetett cserépedény, valamint csont tarsolyzáró, és egy ezüst hajkarika.

A sírleletek tanúsága szerint a halott nem lehetett gazdag ember. (Megjegyzendő, hogy más „avar-sípos” síroknál is nagyjából ez a helyzet.) Zenei vonatkozásban számunkra a leglényegesebb a kettős szárú síplelet. A sípleletet az ásatási napló az 1. szám alatt közli. „Faragott csont: kettős síp! A sír falával párhuzamosan, enyhén - a koponya felé - lejtő helyzetben, a sírfaltól 5-5 cm-re, a koponyától 10 cm-re, lyukas részével (értsd: a hanglyukakat. A szerző megjegyzése.) lefelé fordulva feküdt...”^{*} A sírrajz stb. nyomán látható, hogy a síp a koponya jobb oldalán a felkarcsonttal illetve a koponya hossz tengelyével párhuzamosan helyezkedett el. Érdekes, hogy a más sírokból előkerült avar sípok is többnyire a csontváz jobb oldalán helyezkedtek el. Természetesen nem tudom, hogy régészeti vonatkozásban mi lehet ennek a magyarázata. Ám zenei szempontból megkockáztatnánk egy feltételezést, mely arra az esetre vonatkozik, ha a hangszert dudaként használták volna. A duda tömlőjét - általában - a bal hónalj alatt szokás tartani fűvás közben. Tehát a hangszer - mivel a sípszárak egybeépültek a tömlővel - a bal oldalhoz kapcsolódik. A pusztai népek hiedelemvilágában a túlvilágon azonban minden fordítva van, azaz a jobb és bal oldal felcserélődik. Mivel a halott jobb oldalához kapcsolódó sípleletek a csontváz oldalán különböző helyeken voltak, más megoldás is elképzelhető. A halott testén keresztbe helyezhették a hangszert úgy, hogy a sípszárak egyszerűen „átlógtak” a jobb oldalra. (Pl: Jánoshidai síp: jobb kéz ujjai közt; vagy rácalmási síp: jobb combcsonton átlósan keresztben. Ez utóbbi adat Dr. Bóna István és Dr. Bóna Istvánné Horváth Jolán régész szíves közlése nyomán.) Csakhogy az alattyáni 285. számú sír hangszere ismét a koponya jobb oldalán helyezkedett el, mégpedig szintén hosszanti irányban. Ez megerősíti azt a feltevést, hogy a sípszárak nem véletlenül vannak jobboldalt. Természetesen előfordul baloldali lelet is, például az alattyáni 447. számú sírban a hangszert a bal felső karcsont mellett találták. Ez esetben a síp hajdani tulajdonosa talán balkezes lehetett... A jobbkezes dudások - mint említettem - a bal hónok alatt tartották a tömlőt. A balkezesek tehát pont fordítva, s így ott a jobb oldalhoz kötődött a hangszer, mely a sírban - talán a túlvilágkép miatt - éppen ezért kerülhetett a baloldalra. Hasonló párhuzamokat lehetne felhozni magyar és hun stb. sírokból is, amikor például a fegyverek a túlvilágkép miatt az átellenes oldalra kerülnek. Miért ne lehetne ez így az avar duda esetében is? Természetesen ez csak feltevés. Lehet, hogy így volt, lehet, hogy más magyarázat a helytálló.

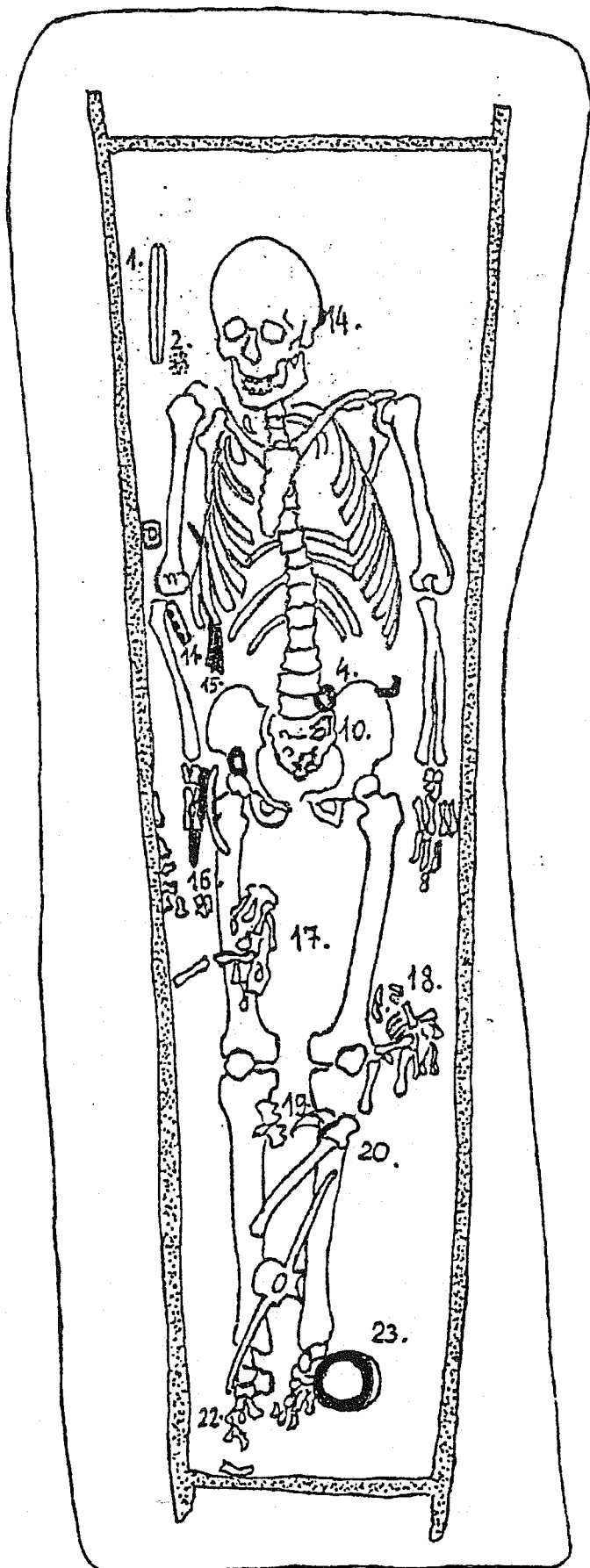
Tekintettel arra, hogy jó néhány kettős síp került napvilágra az idők folyamán, bizonyosra vehető, hogy e hangszertípus általánosan használt eszköze volt az avar zenének. A tudomásomra jutott eddig előkerült avarkori kettős sípok a következők:

- 1., Jánoshidai síp. 1933. Feldolgozta: Bartha Dénes (V.ö: Bartha: A jánoshidai avarkori kettőssíp. Archeologia Hungarica XIV. Magyar Történeti Múzeum Budapest, 1934.)
- 2., Alattyáni síplelet I. Alattyán-Tulát. 285. számú sír.
- 3., Alattyáni síplelet II. Alattyán-Tulát. 477. számú sír. (Alattyáni leleteket V.ö: Kovrig Ilona: Das Awarzeitliche Graberfeld von Alattán. 173-176. Archeologia Hungarica XV. Akadémiai Kiadó Budapest, 1963.) Az alattyáni sípok igen rossz állapota miatt az általam tervezett megszólaltatás céltalannak tűnt, s a kísérlettől eltekintettem.
- 4., Bijelo-Brdo, Jugoszlávia. Töredékes kettős síp a 16. számú sírból. A sípszárakon 3 illetve 2 hanglyukkal. (V. ö: Kovrig: i.m. 174-176. Továbbá: Ivanicek: A korai-középkor kutatása a Bijelo-Brdo-i temetőben. A Jugoszláv Tudományos Akadémia folyóirata 55. sz. XLIII. tábla 63, IX. tábla 12.)

* A sírt Szőke Ágnes tárta fel nagy szakértelemmel.

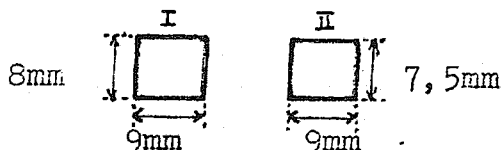
A FELGYŐI
„AVAR SÍPOS”
SÍR

(1. szám = síp)

Szőke Ágnes ásatási rajzát
tussal átrajzolta
Szabó Zsuzsanna

- 5., „Hisztriai“ ásatások alkalmával előkerült síp. Kovrig I. utal rá. 165 mm hosszú szögletes sípnek írja le, melyet az egyik alattyáni síp hoz igen hasonlóknak talál. A hanglyukak száma ezúttal 4. (V. ö: Kovrig: i. m: 174. Továbbá: Condurachi: Archeologiai szentély Hisztriában. Archeologiai anyagok és újdonságok. 4. 1957.) Megjegyzendő, hogy a hisztriai sípnek csak az egyik szára került elő.
- 6., Balatonfűzfői síplelet 1976. (Feltárók: Németh P. CS. Dax M. Publikálatlan)
- 7., Felgyői síp
- 8., Szegvár-szőlőaljai síp. 1980. (ásatás-feldolgozás, Lőrinczy Gábor) Erősen töredezett, repedt hangszer, 44 ép hanglyukkal. Eredetileg 5 volt a furatok száma, melyet az egyik töredezett, csonka sípszáron látható lyukperem maradványa igazol. A hanglyukak párhuzamosak. A hangszer hossza (I) 16 cm (160 mm) illetve (II) 14,7 cm (147 mm). A csövek metszete hozzávetőlegesen négyyszögletes.

A belső méretek (csővég) I: 7,5 mm x 7,5 mm. II: 7,5 mm x 6,2 mm. A hanglyukak átmérője: 4,5 mm körüli. A hanglyukak egymástól mért távolsága 17 mm és 27 mm közt változik. A síp ugyan megszólaltatható, ám egy hangon kívül több nem fújható rajta. Ez azonban semmilyen elvárásnak nem felel meg, s bármiféle következtetésre alkalmatlan. Ennek oka a síp rossz megtartása, belsejének szennyezettsége.

- 9., Kunmadarasi lelőhely avar kettős síp töredéke 1980. (Feltáró: Bóna István)
- 10., Rácalmási síplelet. (Bóna István ásatása. Publikálatlan)
- 11., Tatabányai síplelet. Alsógallai avar temető 288. számú sír. (Feltáró: Szatmári Sarolta.) Szatmári Sarolta szíves közléséből tudom az alábbi adatokat. 190 mm hosszú kettős síp, 5-5 hanglyukkal. A sípszárak szögletesek, kb. 1 cm-es oldalakkal. (Publikálatlan)
- 12., Ószőnyi síplelet. (Kovrig I. utal rá Fettich nyomán. V.ö: Kovrig: i.m: 174.)*

A felgyő-gedahalmi kettős avar síp leírása és méretei

A hangszer teste 2 db. párhuzamos, négyyszögletes hasábra emlékeztető simára megmunkált csont cső, kb. egyforma hosszúságban. A befúvási végénél a kissé egyenetlen, talán enyhén károsodott /repedezett?/ csontok valószínűleg a restaurációs munka nyomán műgyantával egyenesre ki vannak pótolva. E megoldás egyben minimális toldalékot ad, mely a befúvási végtől jobbra eső sípszáron 4 mm, a bal oldalin 2-3 mm nagyságrendű. A csővégeken lévő műgyantás kiképzés egyben problémamentesé teszi a fúvókák behelyezését is. A fenti nézőpontból meghatározott jobboldali szár a hangnyílások középvonalában mérve: 180 mm, míg a baloldali 173,9 mm hosszú. A két sípszárnak a befúvással ellentétes végei a szélektől a sípszárak találkozási felülete felé ék alakra vannak vágva. Az ék alakú kiképzés a kettős hangszertest találkozási vonalában csúcsot képez. Így a lyukak vonalában mért hosszúságok a középarányost adják. A hangszer szélső élein mért hosszúságok a következők: A befúvási végtől jobbra eső sípszár szélső éle 179 mm. Az ennek megfelelő bal oldali méret 176 mm. A két sípszár találkozási vonalában az ék alakú kiképzés kissé aszimmetrikus volta miatt a jobb sípszár kissé rövidebb a balnál. Jobb: 181 mm, Bal: 183 mm.

A sípszárak ék alakúra kiképzett végének élhossza szintén minimális eltérést mutat. A jobboldali sípszár hossztenge-lyével szöget bezáró él 10,6 mm hosszú. A baloldali sípszár hasonló ferde metszésű végének élhossza 12 mm. A sípszárak hossztenge-lyével bezárt szögek – a fentiekből adódóan – nem azonosak. A jobboldali szög 115° (65°), míg a baloldali szög meredekebb: 125° (55°). A jobboldali sípszár rézsútos végének szögeltérése azzal is magyarázható, hogy itt úgyszintén műgyantás anyagpótlás nyomai láthatók. A hangnyílások száma mindkét oldalon 6, elhelyezkedésük szimmetrikus, tükröképszerű. A befúvási résztől a hangszer másik vége felé haladva úgy tűnik, mintha igen enyhén tágulna a lyukak átmérője. A lyukak egymástól való távolsága a 4. lyukig kissé növekvő A 4. és 5. lyuk közt hirtelen szűkebb lesz a furatok

* Fentiek kapcsán ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetet mondjak mindenképp László Gyula professzornak, a felgyői síp feldolgozásának megtisztelő megbízásáért. Továbbá szeretnék köszönetet mondani a Magyar Nemzeti Múzeumnak, Dr. Benkő Eleknek, Dr. Bóna Istvánnak, Dr. Bóna Istvánnénak, Dr. Garam Évának, Dr. Kovrig Ilonának, Dr. Lőrinczy Gábornak, Dr. Szatmári Saroltának, Dr. Vörös Gabriellának a különféle sípleletek: a rácalmási (A temető publikációja előkészületben; Avar Corpus Fejér megyei Kötetében, Bóna István tollából.), a jánosidai, az alattyáni, a tatabányai és a felgyői sípleletekkel kapcsolatos adatok közléséért, az egyes hangszeresek megvizsgálásának lehetőségéért, valamint a képanyaggal kapcsolatos önzetlen és szíves segítségéért. Külön köszönöm meg Dr. Szentpéteri Józsefnek, hogy rendelkezésemre bocsátotta az avar sípleletek lelőhely listáját.

távolsága. Az 5. és 6. lyuk közt – a többihez képest – a távolság igen csekélyé válik. (Ennek egyetlen valószínű magyarázata természetesen visszatérünk.) A furatok kiképzési pereme szabálytalan kör alakzatot mutat. Ezek átmérői – szabálytalan voltak miatt – 3 és 5 mm közt változnak. Minden hangnyílásnál 2 egymásra merőleges átmérő lett felvéve, így két érték szerepel. (Egyik átmérő a síp hossz tengelyével párhuzamos, a másik erre merőleges.) A hanglyukak távolsága a jobboldali sípszáron a befúvási végtől mérve, a műgyantás toldás peremétől számítva az 1. lyuk pereméig 30,5 mm. Az 1. lyuk átmérői: 4 illetve 3,7 mm. A lyuk túlsó peremétől (a sípszár hossz tengelyének vonalában a rézsútosra vágott véghez közelebb eső lyukperem) a 2. lyuk közelebbi pereméig (a befúvási véghez közelebbi perem) 25 mm. A 2. lyuk átmérői: 4 mm illetve 3,7 mm. A 2. lyuk távolabbi peremétől a 3. közelebbi pereméig 26,4 mm a távolság. A 3. lyuk átmérője 4 mm illetve 4,3 mm. Ennek a távolabbi peremétől a 4. hanglyuk közelebbi pereméig 29,6 mm a távolság. A 4. lyuk átmérője 4,7 mm illetve 4,3 mm. A 4. lyuk távolabbi peremétől az 5. lyuk közelebbi pereméig 17 mm a távolság. Az 5. lyuk átmérője 4,5 mm illetve 4,1 mm. Az 5. és 6. lyuk közti távolság 6 mm. A 6. lyuk átmérője: 4,8 mm illetve 4 mm. A 6. lyuk távolabbi peremétől a síp végéig 19,5 mm. A baloldali sípszár hasonlóan mért adatai a következők: A befúvási sípvégtől az 1. lyuk pereméig 30 mm. A lyukátmérő 4 mm illetve 3,7 mm. A lyuk távolabbi peremétől a 2. lyuk közelebbi pereméig 25,3 mm. A 2. lyuk átmérője 4,7 mm illetve 3,8 mm. A távolabbi lyukperemétől a 3. lyukpereméig 26 mm a távolság. A 3. lyuk átmérője 4,6 mm illetve 4,6 mm. A 3. lyuk távolabbi peremétől a 4. lyuk közelebbi pereméig 29,5 mm távolság mérhető. A 4. lyuk átmérői 4,4 illetve 4,5 mm. A 4. és 5. lyukperemek közti távolság 17,3 mm. Az 5. lyuk átmérői 5 mm és 4 mm. Az 5. és 6. lyukperemek közti távolság 5,9 mm. A 6. lyuk átmérői 4,8 mm illetve 3,8 mm. Ennek távolabbi pereme és a hangszer vége közti egyenes vonalban mért távolság 17,8 mm.

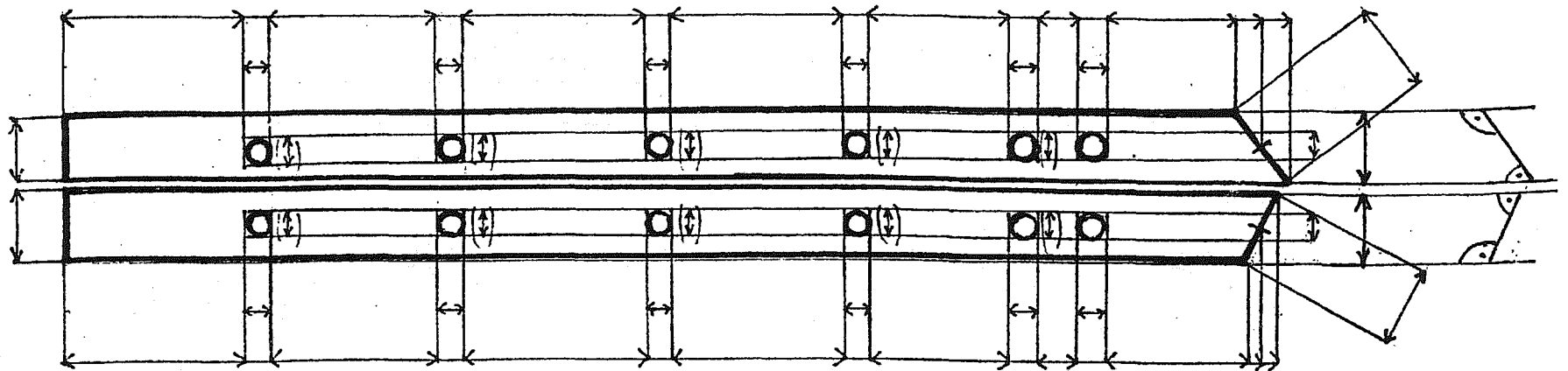
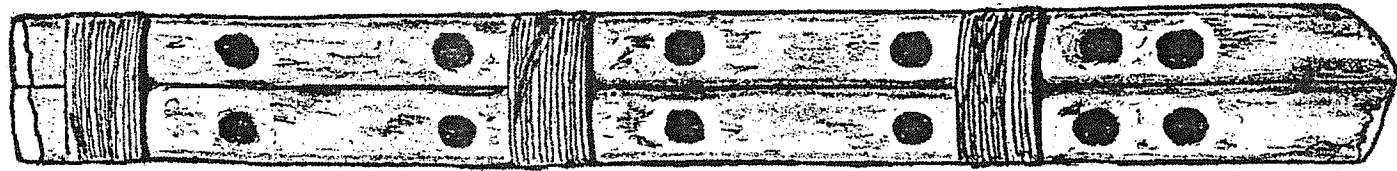
A hangnyílásoknál az ujjak takarását jobban elősegítő igen enyhe „kagylós“ alakú finoman megmunkált kiképzés észlelhető. Tehát a lyukak keresztirányú átmérők mentén kis mértékben süllyesztve vannak. Előfordulhat, hogy a használatból adódó természetes kopással állunk szemben, de ezt kevésbé tartom valószínű magyarázatnak. Ebből adódóan mindkét sípszár „oldallapjainak“ felső széle alig észrevehető hullámos vonalat ad. A jobboldali „oldallap“ átlag szélessége 7 mm, a bal pedig 8 mm körüli. E méretek eredetileg közel állhattak a 9-10 mm-hez, mert a játszó felület (a síp hanglyukakkal bíró oldala) enyhén domborúra van megmunkálva, vagyis a szélek felé finoman le van csiszolva. A csont (azaz a sípszárak) falvastagsága 1-2 mm közt váltakozik. Az 5. hangnyílástól a 6-on át mindkét száron megfigyelhető egy-egy hosszú „csatorna“-szerű vájat. E vájatok a síp vége felé kissé szélesednek. Mélységük igen csekély. A sípnek nemcsak ezen a részén, hanem a befúvási oldal felé haladva is észlelhetőek erre utaló nyomok, de ezek szinte el sem térnek a felülettől. Hasonló látható a sípszárak lyukakkal átellenes hátoldalán is. A jól kivehető „csatornák“ a sípszárak végén szimmetrikusak, s nyilván a csont anatómiai vonatkozásait tükrözik. Az ilyen irányú, szándékos megmunkálás minden valószínűség szerint kizárható. A sípszárak lyukakkal átellenes oldala, illetve a jobb és baloldali „oldallapok“ kevésbé gondos kidolgozásúak. Az „oldallapokon“ középtájt barázda látszik, mely nyilván szintén a csontfelület sajátossága. A két sípszárat három helyen úgynevezett „bandázs“ kötással szakszerűen egymáshoz rögzítették a megtalálást követően. Bizonyos, hogy eredetileg is így rögzítették egymáshoz a sípszárakat. Erre két okból is következtethetünk. Egyrészt a sípleletes avar sírok „in situ“ állapota többnyire ilyen párhuzamos állású sípszárakat mutat. Másrészt, a Bartha-féle leírásból ismert jánoshidai síp szárain jól kivehetőek voltak a hajdani összekötés nyomai olyannyira, hogy a kötések szélessége is látható volt. A kötések nyoma négy pontban volt kivehető, s ezek szélessége 1-2 cm közt van. A hajdani kötések nyomán a csont világosabb színű. (V.ö: Bartha: i.m: 19.)

A sípszárak kötözésének alkalmazásáról Kovrig Ilona is ír. „A síp két részét egybentartó kötőanyag nyomait az Alattyán melletti kettős sípnál alig lehetett felfedezni...“ (V. ö: Kovrig: i.m: 174)

Nos, mint az idézetből kitűnik, a kötözés nyoma némiképp azért látható volt. Kovrig Ilona megjegyzi, hogy a sípszárak azért szegletesek, mert így jobban alkalmasak az egymás mellé rögzítésre, tehát könnyebben összeköthetőek. Ez valóban igen praktikus megközelítése a dolognak. Kovrignak minden bizonnyal igaza is van. Ugyanakkor a jánoshidai síp Fettich-féle rekonstrukciója azt mutatja, hogy a hengeres síprészek is rögzíthetők. Kétségtelen azonban, hogy a szögletes sípszárak oldallapjai nagyobb felületen érintkeznek egymással, s ezáltal kevésbé van kitéve a hangszer annak, hogy szárai elmozduljanak. A hangszer rendeltetésszerű használata, azaz a hangszerjáték maga nem tetelez fel komolyabb erőhatásokat. Ezzel magyarázható, hogy a hajdani jánoshidai avar muzsikuskak sem kellett attól tartania, hogy hangszerének sípszárjai játék közben elmozdulnak. Játéktechnikailag a hengeres sípszárak némiképp előnyösek abból a szempontból, hogy a hangszer-test (testek) erősen domború volta miatt a játékos ujjai jobban „felfekszenek“ a hangnyílásokra. A felgyői síp hajdani készítője is ezért igyekezett némi domborúságot meghagyni a síp játszó felületén. Mivel a sípszárak kicsiny méretűek, így azok szögletes volta sem akadályozhatta volna különösebben a játékot.

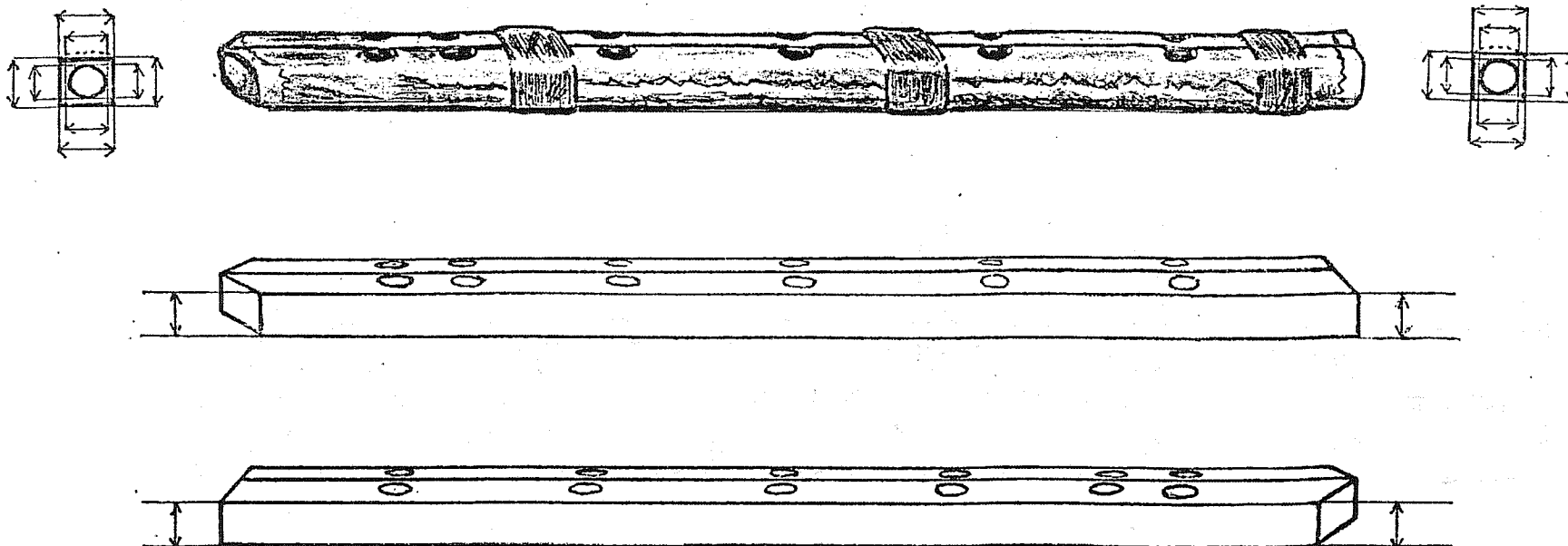
Megállapítható, hogy a kétszárú hangszer belső csőszzerű üregeinek metszetei (sípszár végek) leginkább az oválishoz, vagy szabálytalan körhöz hasonlítanak. Ebből adódóan a sípszárak belső üregei hozzávetőlegesen a cilindrikus jellegű furatokhoz állanak közel. A „csövek“ belső átmérője kb. 5,5 és 6,5 mm közt váltakozik. A belső átmérők a befúvási torkollattal átellenes végeken megközelítik a 7 mm-t. A csőszzerű üregek szabálytalan voltából adódóan kb. 1 mm-es eltérést mutatnak hosszanti irányban. Becslés és feltételezés szerint a csőátmérők a befúvási végtől a sípszárak végéig igen-igen enyhe kónuszos tágulást mutatnak, melynek kezdete nem kivehető. Természetesen e becslés nem teljesen bizonyos, mert a befúvási végek műgyantás toldása miatt az eredeti átmérő mérési adatai eltérőek lehetnek. Szintúgy vonatkozik ez az átellenes csővégre is. Másrészt, a belső csőátmérő folyamatos és teljes méréséhez speciális célszerszám illetve mérőeszköz len-

A felgyő-gedahalmi kettős síp felülnézeti rajza és a méretfelvételek módszere

(A szerző rajza)

A felgyő-gedahalmi kettős síp oldalnézeti rajza és a méretfelvételek módszere

(A szerző rajza)

ne szükséges. Ennek hiányában a belső nagyon kis mértékű bővülésre a sípszárak külső megjelenéséből lehet következtetni. A sípszárak felülnézeti (hanglyukas) oldalának méretei: (a befűvási végtől számított) jobboldali kb. 8 mm széles. A szélesség a 6. lyuk és ferdére vágott sípvég közt enyhén bővül. A bővülés mértéke kb., 1 mm. A bal sípszár szélessége csaknem ugyanilyen. Az eltérés maximálisan 0, 2 mm lehet. A sípszárak hanglyukakkal ellentétes (hát) oldalának szélességi méretei - ugyanilyen elhanyagolható eltérésekkel - a hanglyukakkal bíró oldal szélességi méreteinek.

A sípok anyagáról

A hangszerrel kapcsolatosan több kérdés is felmerül. Mindenekelőtt a Bartha Dénes által 1934-ben feldolgozott jánoshidai avar síp és az azóta megtalált összes többi ilyen jellegű hangszer közt fennálló formai eltérés. E probléma szorosan összefügg a hangszer anyagával. Felmerül a kérdés, hogy a sípok azonos anyagból, vagy egymástól eltérő csontanyagból készültek-e? Tekintettel arra, hogy az avar sípok nagy részét csonttani vizsgálatnak - tudomásom szerint - még nem vették alá, így elvileg fennállhat annak lehetősége, hogy a csontanyagok eltérhetnek egymástól. Ennek valószínűsége azonban a már megvizsgált sípok alapján igen kicsi. Az említett formai eltérés valószínű magyarázata az azonos állat más-más csontjának felhasználásában rejlik, vagy esetleg a megmunkálás módjából adódhat. Többször említődött már a jánoshidai lelet. Ennek sípszárai ugyanis hengeres alakúak, míg a többi síp hasonló szögletes formát mutat, mint a már leírt felgyőgedahalmi lelet.

A jánoshidai hangszerről annak idején Dr. Greschik Jenő megállapította, hogy az a nagytestű szürke daru (Grus-grus) szárnycsontjából, azaz annak singcsont (ulna) részéből készült. A különféle avar sípok közt fennálló formai eltérések vonatkozásában vegyük tehát szemügyre kissé részletesebben az egyes lehetőségeket. A daru singcsontja megközelíti a hengeres formát. Tételizzük fel, hogy a sípok különbözősége csak a megmunkálás eredménye, az anyag ugyanaz. Ez esetben a jánoshidai hangszer kivételével az összes többi szögletesre formálták volna. Nos, hogy formai alakítás megtörténhessen, a hengeres csontanyagának tekintélyes falvastagsággal kellett volna rendelkeznie. Ahhoz ugyanis, hogy egy hengeres palástot (kör alakú metszettel) közel négyszögletűvé alakítsanak át, meglehetősen sok anyagot le kell csiszolni.

A jánoshidai hangszer sípszárainak átlagos szélességi mérete 10 mm körüli. A sípszárak végei itt is kissé kiszélesednek, tehát a méret 9-11,5 mm közt mozog. A csont csövek falvastagsága pedig 1-2 mm körüli. (Saját mérés). Eredetileg néhány tizedmilliméterrel több lehetett. Bartha leírása közli, hogy a rekonstrukció elkészítésekor az izomtápadási helyeket stb. amúgy is el kellett távolítani, hogy a sima hengeres formát kaphják meg. Mármint, ha ezt még szögletesre akarná bárki alakítani, akkor az így megmaradt 1-2 mm-es falvastagság igen elvékonyodna, illetve áldozatul esne a megmunkálásnak. A csont falvastagságát mindenhol megmérni lehetetlen. Mivel a falvastagság egészen bizonyosan változó, a megmunkálás kapcsán az 1 mm körüli részeken akár ki is lyukadhatott volna a hangszer fala. Bartha a sípszárak elkészítéséről az alábbiakat írja: „A síp készítője a csont eredeti alakját kissé megváltoztatta azáltal, hogy az éleket lesimította, és a csont végeit levágta...A csontoknak a hangszer céljaira való átalakítása nagy gonddal történt. A rekonstrukció készítésénél (Fettich Nándor munkája) kiderült, hogy a darucsont megmunkálása igen nagy gyakorlatot és kezűgyességet igényel; a faragásmunka technikailag kifogástalan kivitelében még a nagy gonddal készített másolat sem tudta megközelíteni az eredeti avar példány kifinomult munkáját... A darucsont hosszában 1-1,5 cm távolságban bütykök sorakoznak... Az eredeti példányon ezeket a bütyköket oly gondosan lefaragták vagy köszörülték, hogy nyomuk első pillanatra észre sem vehető.” (V. ö. Bartha: i. m. 18.) Fentiekből adódóan az eredetileg hengeres daru singcsontok szögletesítését - más hangszerek esetében - kétségbe kell vonjuk.

Az avar sípok formai eltéréseinek másik változata tehát az lehetne, ha más-más állat vagy madár csontjaiból készültek volna. Ezt a kérdést már Bartha felveti: „A sípok anyagának meghatározása alkalmával a gólya csontjával (ulna) is összehasonlítottuk a két csövet. A gólya ugyanis hasonlíthatatlanul nagyobb mennyiségben található az Alföldön, mint a daru, ezen kívül sokkal könnyebben megközelíthető; ezért első pillantásra gólyacsontra kell gondolni. Az összevetés megmutatta, hogy bár a hasonlóság megvan, mégis kétségtelen, nem gólyacsontról van szó. A gólyacsontról nem olyan szabályos kerek átmetszésű, mint a darucsontnak nagyobb fele. A gólyacsontról ugyanis meglehetősen lapos, szabálytalan, kissé szögletes átmetszésű, mindenesetre hangszer készítésére nem olyan alkalmas, mint darué.” (V. ö. : Bartha: i. m. 18-19.) Az avar sípok anyagát illetőleg fel lehet néhány érvet sorakoztatni Bartha megállapítása ellen és mellette is. Azt, hogy az avarkorban a daru előfordulásának gyakorisága az Alföldön milyen volt; az 1933-34 évek állapotának szemszögéből nemigen lehet következtetni. Vélhetőleg akár a daru, akár a gólya sokkal nagyobb példányszámban élhetett akkortájt. Az avarkori madárpopuláció megoszlásából tehát kevésbé vonhatók le következtetések, még akkor sem, ha ez csupán a jánoshidai síp anyagát érintené. Ahhoz a megállapításhoz azonban semmi kétség nem férhet, hogy a daru jóval óvatosabb madár, mint a gólya. Miután a gólyát könnyebb elejteni, s annak csontja szögletesebb (mint azt Barthánál olvastuk), így a hasábhöz hasonló „szögletes” avar sípok esetleges gólyacsontról anyaga voltaképp elgondolkodtató lehetne. Annál is inkább, hiszen Bartha csak a jánoshidai sípot ismerte, s nem tudhatta, hogy a későbbiekben szögletes sípokot találnak. Az igazság azonban mégsem ez. A szögletes formájú sípok közül azokról, melyeket vizsgálatnak vetettek alá kiderült, hogy szintén darucsont az anyaguk. (alattányi, bijelo-brdo-i, gedahalmi sípok) Az azonosság azonban mégsem teljes. A sípokot ugyanis a daru cson-

tozatának más részéből készítették, nevezetesen a lábának csontjából. (Ott valószínűleg a csont falvastagsága is megfelelőbb arra, hogy szögletesre lehessen alakítani.) Az alattányi sípokról Kovrig Ilona (Jánosy Dénes nyomán) az alábbiakat írja: „Mindkét kettőssíp a darufélék (*Grus grus* L) futó-csontjából (Tarso metatarsus) készült...“ A bijelo-brdo-i síppal kapcsolatosan pedig hasonló a megállapítás: „Ebben a sírban egy vízimadár sípcsontjaiból készített, erősen károsodott kettőssíp feküdt...“ (V.ö: Kovrig: i.m: 174.) Vélhetőleg ez is darucsont, s a „vízimadár“ elnevezés a gázlómadarak rendjébe tartozó darut fedi. Nyilván erről lehet szó, ugyanis a tipikusan úszó vízimadarak csontja messze elmarad méretben (és formai vonatkozásban) a darufélék csontjától.

A felgyői síp anyagának megállapítása céljából felvettem a kapcsolatot Dr. Jánosy Dénes professzorral és Dr. Vörös István archeo-zoológus úrral. A meghatározás értelmében a felgyői síp a daru sípcsontjából (tibiotarsus) készült.*

A gólyacsonttal kapcsolatosan Bartha megfogalmazásából végülis az derül ki, hogy az bár nem „olyan alkalmas“ a sípkészítésre (Bartha csak a hengeres jánoshidai sípot ismerte), de végülis használható. Mégis, mi lehet az oka, hogy az avar sípokat darucsontból készítették? (Természetesen túl azon, hogy ez lehetett a legalkalmasabb.) A kérdés azért vetődik fel, mert a madárcsontnak fűvő hangszer készítéséhez való felhasználását tekintve vannak bizonyos magyar és keleti párhuzamok.

Bartha említi - Hermann Ottó közlésére hivatkozva -, hogy a régi magyar pásztoremberek a gödény (*pelecanus*) szárnycsontjából készítették furulya(?) féle hangszert.** Arról azonban nem esik szó, hogy a hangszer készítéséhez a Magyarországon előforduló két gödényfaj közül melyiknek a csontját használták fel. Régebben a valószínűleg gyakoribb rózsás gödény (*pelecanus onocrotalus*) jöhetett inkább számításba. Az avar sípokhoz közelálló rokon hangszer az arabok egyik kettőssípja a zummara, mely még többször említődik. Bartha a szíriai arab zummarákkal kapcsolatosan közli, hogy az egyes finom kidolgozású sípokat keselyű csontjából készítik. Bartha említi, hogy az angliai pibkorn egytestű sípot - melynek régi kelta eredetű változata kettős testű volt - néha az őz vagy szarvas sípcsontjából készítik. Rendkívül jellemző azonban, hogy a Kárpát-medencében mindig gázló, vagy más, vízközelben élő madár csontja kerül előtérbe. Ennek oka egyrészt nyilván a madarak nagyságában keresendő. Ám léteznek más nagytestű madarak is, pl., a túzok. Túzokcsont használatáról mégsem tudunk. Felmerülhet, hogy a túzok rendkívül óvatos madár. Csakhogy a daru is az. Elképzelhető az is, hogy a csontanyag mérete nem megfelelő. No de a gólyacsont? „Hasonlósága megvan“, -mint Bartha írja - sőt, könnyebben elejthető, mint a daru. Ezzel kapcsolatban csak találgathatunk. Lehetne éppen megkockáztatni egy feltételezést, ám távol áll a tudományos hitelű magyarázattól. Afféle „ráérzés“ csupán, de talán megkockáztatható azon az alapon, hogy ez másoknál sem ritka...

Arról van szó, hogy a magyarság különösképp szeretett madara a gólya. (A fecske is ilyen.) Nem illik bántani. Nem lehet véletlen az a kedves kis mese sem, hogy a gólya hozza a kisbabát... Ki tudja; mely néprajzi rétegekbe és mélységekbe vezet ez a - korábban széles körben elterjedt - kisgyermekek számára fenntartott magyarázat? Nos, ha magyar eleink életmódja, fel fogása, világképe, megjelenése stb., stb., annyi ponton összefügg az avarok hasonló tulajdonságaival, vagy ha éppen a késő-avarok voltaképp kora-magyar voltát vennénk alapul; vajon nagyon nehéz volna feltételezni azt, hogy az avarok is szerethették a gólyát? *Van azonban még egy érdekes dolog, mely a sípok darucsont anyagát magyarázhatja.* Ez pedig a pusztai (vagy ilyen gyökerekkel bíró) népek különös vonzódása a darvakhoz. Ezzel kapcsolatosan érdekes a japán darukultusz, mely még ma is él. (Az újabb kutatások szerint a japánok burját-mongol eredetűek, s ha ez igaz, úgy a „pusztai“ eredet tőlük sem idegen.) A japán darukultusz az úgynevezett mandzsu daruhoz kötődik. Ez a daruféle korábban a japán sógunok jelkép állataként is szerepelt. A pusztai népek darvakkal kapcsolatos viszonyára korábban már felfigyelt Érdy Miklós orientalista. Az ordosi Dongsheng megye (Kína) régészeti múzeumában látott kocka alakú követ említ, „amelynek egyik oldalára két szemben álló hosszúnyakú darut faragtak. A daruk közt szimmetrikus csigavonalakból formált életfa motívum van...“ Érdy - többek közt - a „darus leletnek“ külön tanulmányt is szentelt. A helybéli muzeológus szerint a darus kő 11. századi, és a „xia xia (tangut)“ korszakhoz kapcsolható, s egykoron valamiféle vallási tevékenységhez kötődhetett. (V.ö: Érdy Miklós: Az ordos-pusztai magyarok: valóság vagy legenda? 259, 260. Árpád Könyvkiadó Vállalat, Cleveland, Ohio, 1990.) Igen jellemző, hogy a darvakkal kapcsolatosan magyar vonatkozások is felmerülnek. Szent István Királyunk koronázási palástján szintén daruábrázolások találhatók. Ezen kívül a daru feltűnik korai címereinken és régi pénzeinken is. (V. ö: Érdy: A magyar eredetkutatás a történelmi társtudományok „régészeti térképeinek“ a tükrében. 258. Árpád Kiadó, 1992.) Érdy Gunda kutatásait említi, mely szerint a daru kapcsolatba hozható a magyarság régi hitvilágával. Az sem véletlen, hogy a daruábrázolás a „nagy-szentmihályi kincs“ 7. számú korszóján is feltűnik. (A nagy-szentmihályi kincs a lassan kikristályosodó vélemények szerint leginkább a késő-avar-magyar-onogur-bolgár kultúrkörbe tartozik.) *Nem lehet tehát kizárni annak a lehetőségét sem, hogy az avar sípok darucsont anyaga mögött esetleg valamely kultikus vonás húzódik meg.* A daruhoz való vonzódás köréhez kapcsolható még egy idevágó „adat“. Munkám első felében szó esett már a ma élő dagesztáni avarokról, akiket némelyek a népvándorlás kori avarok leszármazottainak tartanak. Szabad legyen egy avar versből idézni ennek kapcsán, minden tudományos hitel nélkül. Az egész versből, s az idézett verssorokból árad ama bizonyos különös vonzódás a darvakhoz:

* A csontanyag meghatározása kapcsán őszinte köszönetet mondok Dr. Jánosy Dénesnek és Dr. Vörös Istvánnak.

** Inkább nyelvispről lehet szó, mert a vékony madárcsont a furulya szélhasító nyílásának elkészítésére kevésbé alkalmas.

*„Nagy útjuk hosszát mérve egyre szállnak,
s hangjukból egy-egy név kihallható,
mert mintha avarul kiáltanának,
rokon beszéd nekünk a daruszó.“*

(V. ö: Raszul Gamzatov: Darvak. E versszak Borbás Zoltán közlése nyomán történt. Megjelent: A „Napjaink“ című kiadvány 1990. IV. évfolyam szeptember 19-i számában. 42.(Az Országos Ömagyar Kultúra Baráti Társaság Értesítője.)) A különféle csontanyagok felhasználása fúvó hangszerek készítéséhez igen ősi időktől ismert. Ilyen például Magyarországon az istállóskői őskori medvecsont fuvola. A csontanyag – főképp keleten – a későbbi korokban is előfordul. E hangszerek jellege, mérete, anyaga, stb. természetesen meglehetősen eltér az avar sípoktól. Ezekről függetlenül – pusztán az érdekesség kedvéért – említeném pl. a jávai ajaksíp csontfuvolát, melyet a játékos az orrnyílásán keresztül szólaltat meg. Rituális célokat szolgál a tibeti oboa – töröksíp – tárogató-szerű hangszerek körébe tartozó zeneszerszám. Mivel Tibetben a faanyag igen kevés, a fenti hangszert emberi csontból is készítették.

Azt a kérdést, mely arra keres választ, hogy az avar sípok anyaga miért éppen darucsont, nyitva kell hagynunk. Kézelfogható tudományos magyarázat híján, csak néhány feltételezés vetődött fel. A feltételezések közül azonban elgondolkodtató lehet a pusztai népeknek a daruhoz való viszonya. E problémakör lényege ma még homályba burkolódik, de talán a pusztai lovaskultúrák egyes népeinek hiedelemvilágához kapcsolható (kultikus, totemisztikus, stb.) Akik a kérdést hitelesen megválaszolhatnák – az avar sípok készítői – a titkukat örökre magukkal vitték...

A kettős sípok rokonságáról

Az avar sípok rokonságán túl igen lényeges e hangszerek „rokoni“ köre is, mely ugyan az eredetet megnyugtatóan nem képes tisztázni, de néhány közeli párhuzamot felvillant, és rávilágít a különféle kettős testű fúvó hangszerek közös gyökerére. A kettős sípoknak ugyanis az ókori előfordulásoktól napjainkig igen sok változata fejlődött ki, s ezek közelebbi és távolabbi rokonságban állnak az avar sípokkal.

A különböző kettős sípokot Bartha Dénes igen módszeresen és körültekintően elemezte és vizsgálta a jánoshidai avar síp kapcsán. Éppen ezért jelen munka pusztán a leglényegesebb párhuzamokat említi, illetve néhány olyan vonatkozást, melyet Bartha professzor tanulmánya nem említ. Ettől eltekintve a különféle kettős sípok zömének leírása az ő munkájának és hivatkozásainak nyomán történik. (V. ö: Bartha Dénes: A jánoshidai avarkori kettőssíp. Archeologia Hungarica XIV. Magyar Történeti Múzeum Budapest, 1934.)

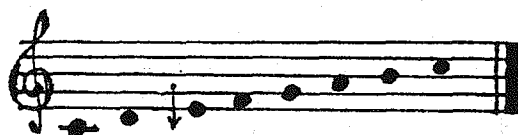
A kettős sípok eredete minden bizonnyal az ókori Közel-Keleten keresendő. Egyiptomi ábrázolásokon már az V. dinasztia korából feltűnik a kettős síp. Szintén a legrégebb leletek egyike a sumerektől származik, s a legendás Ur város királysírjaiból került elő. A lelet maga két ezüst cső, mindegyik csövön 4-4 hanglyukkal. Az átfúvás lehetőségét és az esetleges kombinált fogásokat leszámítva – az igazat megvallva egyik sem igazán valószínű – a hangszeren a hanglyukak alapján 5 hang megszólaltatására nyílat lehetőség. A hangsor ebből adódóan ötfokú lehet, tehát valamely pentachord, vagy pentatom skálára gondolhatunk. A megszólaltatás nyelvsípos jellegű volt, Darvas Gábor „oboaszerű szájréssel“ említi. (V. ö: Darvas Gábor: Évezredek hangszerei. 56. Zeneműkiadó 1975. Budapest) Később az ókori görögök, majd a rómaiak is használnak kettős sípokot. A görög hangszer az aulosz. Ennek építése eltér a már említett egyiptomi ábrázolástól. Az egyiptomi síp szárai párhuzamosak, míg a görög aulosz kettős teste „V“ alakban elágazik. Az aulosz úgyszintén kettős nádnyelvel megszólaltatott síp, tehát oboaszerű hangszer volt. A kettős sípok római változata a tibia. E görög-római hangszerek lényegében tömlő nélküli dudák voltak, mégpedig azoknak olyan típusa, ahol az egyik sípszár állandó (bordun) hangot adott, a másikon dallamot játszottak. A kettős sípok keleten mutatják a legkülönbözőbb variánsokat. Elterjedésük Indiában, de Belső-Azsiában és Közel-Keleten a leggazdagabb. Első leírásukat Sachs, Mahillon, Hornbostel és mások adják. Az avar sípok „rokonságát“ mindenekelőtt a hasonló sípszerkezet (nyelvsíp), és bizonyos formai megjelenés alapján köthetjük más – elsősorban keleti – hangszerekhez. Ezek egy része tömlővel rendelkezik (duda-típusok), más részük tömlő nélküliek. Utóbbi hangszereknél a játékos szájuége pótolja a légzsákok (tömlőt). Köztes megszólaltatást mutatnak azok a hangszerek, ahol a megszólaltatásnál hiányzik a tömlő, de nem is közvetlenül a szájueregben helyezkednek el a fúvókák, hanem a hangszer befúvási végénél egy külön légkamrában, azaz afféle tokban. Ilyen az indiai kettős nádsíp, a kígyóbűvölők kedvenc hangszere a tiktiri. A fúvókákat itt egy tökhéjből készült légkamra rejti. Más típusoknál e légkamrát állati szarvból, vagy akár fából készítik. A kettős sípok közt a fő különbséget voltaképp a légzsák (tömlő) megléte vagy hiánya adja. Amennyiben a hangszerhez légzsák kapcsolódik, úgy dudáról beszélünk. Előfordul, hogy ugyanazt a hangszert tömlővel vagy anélkül is használják. Erre még visszatérünk.

Az avar sípok legközelebbi rokon hangszereinek egyike egy kínai kettős síp, a tui hsziao. Egyszerű felcsapónyelvel szólaltatják meg, tehát klarinetszerű kettős síppal állunk szemben. Kb. 20 cm hosszú sípszárai bambuszból készülnek és mindkét száron 6-6 hangnyílással. Bartha – az irodalom alapján – kevéssé elterjedt, igen egyszerű hangszernek írja le. Ugyanakkor arról értesülünk, hogy Kína több területén ismerik más-más néven. Bartha nem tartja a legközelebbi rokon

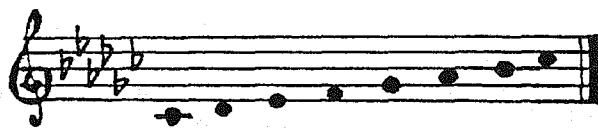
hangszerek egyikének, részben egyszerű kidolgozása miatt. A tui-hsziao-t egy közönséges egyszárú síp megkettőzésének, tehát egyszólamú hangszernek látja, s ebben igaza is van, mert a síp éppúgy előfordul egytestű változatban is. Ebből adódik, hogy Bartha az avar síp bal sípszárát valószínűleg bordunsípnak tartja. Ezt ugyan az avar hangszerrel (jánoshidai síp) kapcsolatban nem írja le, ám egy analóg helyen pontosan kiderül a bordunsípval kapcsolatos nézete: „A terminológiához megjegyezzük: bordun- vagy bordósípnak... nevezzük két nagyjában egyenlő méretű párhuzamos síp közül azt, amelyik egy, vagy legfeljebb kevés lyukkal, tehát egy-két kitarított hanggal kíséri a dallamsíp melódiáját.” Barthának e meghatározása pontosan kimeríti a jánoshidai avar síp bal szárának adatait. (V.ö: Bartha: i.m. 51.) Meghatározása ugyanakkor eltér a szokásos szóhasználatától, mely például a magyar dudu kapcsán ismert. Ott ugyanis a bordó (bordun) síp a különálló hosszú 3. sípszár. Ezt Bartha basszussípnak jelöli, míg az általa bordunnak nevezett sípszárát mások kontrának nevezik. Véleményem szerint Bartha meghatározása pontosabb.

Mivel Bartha 1934-ben nem ismerhetett más avar sípot, mint a jánoshidait, így a sípszárak eltérő lyukszámát – teljes joggal – úgy fogta fel, hogy az avar síp ilyen. Csakhogy az azóta előkerült avar sípok ezt az elgondolást cáfolják. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy az avar sípok lyukai mindkét száron egyenlően helyezkednek el. (Kivéve a Bijelo-brdo-i síp, mely valószínűleg egy rosszul sikerült teljesen elrontott példány.) Az avar sípok esetében tehát arról van szó, hogy bizonyos okokból két önállóan is létezni tudó sípot egymáshoz erősítettek, megdupláztak. Vagyis az avar kettős sípok is rokonságot tartanak az egytestű sípokkal, akár olyanokkal is, mint a magyar folklórból ismert nádsípok.

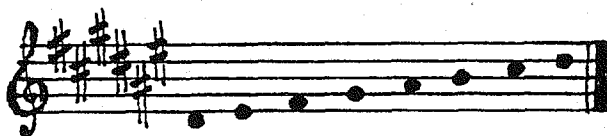
Bartha tehát téved abban, hogy az avar sípot általánosságban bordunáló, többszólamú hangszernek tartja. (Az avar síp többszólamúságának lehetőségéről illetve annak egyszólamú voltáról később részletesen történik említés.) A hsziao a felépítése és megszólaltatása alapján nemcsak az avar síp közeli rokona, hanem a magyar egyszárú nádsípnak is. Kétségtelen, hogy a bambusz és a magyarországi nád anyaga nem azonos, de mégiscsak nád. A hsziao fúvókáját éppúgy készítik a hangszerrel „egybeépítve”, azaz saját anyagából hasítva, vagy különállóként faragva, mint a magyar népzene nádsípját. Bartha a tui hsziao kapcsán Moule adataira hivatkozik, mégpedig a különféle egytestű kínai sípok („chun kuan”, „la-pa”) kettőzéséből adódóan. A tui hsziao-n kívül azonban léteznek még más hangszerek is, melyek ősidők óta kettős sípszárral rendelkeznek, és nem ötletszerű (?) kettőzgetés eredményei, mint azt feltételezték. E hangszerek több kínai tartományban előfordulnak és különböző kínai nemzetiségek használják őket ma is. A Xibo nemzetiség Xinjiangban él, míg a Yi nemzetiség Yunnan tartományban található. A Qiang nép Sichuanban él, de régebben a Gansu és Qinhai tartományok lakói is voltak. A Qiang nép „Qiang-di” néven használ kettős sípot, míg a Yi népnek „bawu” nevű hangszere van. A Han dinasztia (i. e. 200- i.u. 200) feljegyzései szerint a kettős síp a Qiang nemzetiség ősi hangszere. A kínai kettős sípok tehát nem újkeletű hangszerek. Mindkét sípféleség 6-6 hangnyílást mutat fel, melyek párhuzamosan helyezkednek el a kettős sípszárakon. Közvetlen megszólaltatású tömlő nélküli hangszerek. Fúvókáik egyszerű felcsapó nyelvűek, ahol a nyelvek lefelé hasítottak. Mindkét hangszer hangsora hétfokú, de egymástól eltérők. A qiangdi hangsora dúr skála, de a terc alacsony, és így valószínűleg „semleges terc”.

A bawu ettől eltérően lid (modális) hangsorral bír:

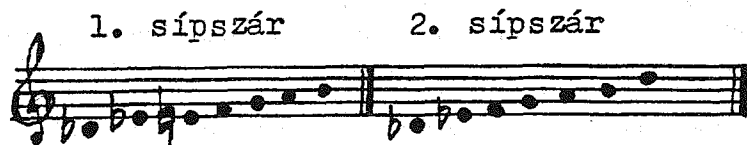
A qiang-di 17 cm, a bawu 20 cm hosszú. Fentiekén kívül még több kettős síp létezik Kínában. Ilyen hangszer a „bida”, melynek a szakirodalomban közölt képéről nem vehető ki pontosan, hogy nyelvsíp-e, vagy furulyaféle. Hangsora természetesen moll (eol).

E hangszert a Li nemzetiség használja, akik a Hainan-szigeten élnek. (V.ö: Kínai nemzetiségek hangszerei 120-121: Yuan Bing Chang szerkesztésében. Új Világ Kiadó, Beijing, 1986.) (A kínai kettős sípok szakirodalmát Du Yaxiong a Pekingi Konzervatórium népzene kutató professzora és Horváth Izabella juttatták el hozzám Pekingből, miért is őszinte köszönetemet fejezem ki).

A hétfokú hangsorral bíró hangszereken bizonyos pentaton hangsorok is jól játszhatóak.

A közép-ázsiai Turkesztán rokon hangszere a *kosnaj*. Találkozunk vele - többek közt - az üzbég és tadzsik népzeneben. Ez szintén kettős nádsíp, klarinétzerű felcsapó nyelvű fúvókákkal. Hangsorát Bartha - Maslovra hivatkozva - megadja, de kételkedik a hitelességében. Véleményét teljes mértékben osztom. A sípszárak hangsorai ugyanis eltérnek egymástól:

Egészen bizonyos, hogy valamelyik (vagy mindkét) hangsor megállapítása helytelen. A sípszáraknak ugyanis azonos hangsort kell adnia, ha a hangnyílások párhuzamosan helyezkednek el. Máskülönben a sípszár kettőzése értelmetlenné válik. A *kosnaj* eredeti hangsoráról nincsen más értesülés. Fenti hangsorok pedig „kétes” voltak miatt nem kifejezetten alkalmasak arra, hogy más hangszerek skáláival összehasonlítsuk őket. Esetleg minimális következtetés levonható annyiban, hogy vélhetőleg a *kosnaj* skálája nagy szekunddal kezdődik. Ez abból adódik, hogy a kezdő hangköz mindkét sípszáron ugyanaz.

Bartha a Moszkvai Daskov Múzeum adataira hivatkozva a *kosnaj*t a „szárt fajú népek” hangszerének említi. Turkesztán lakói tipikusan türk-iráni és többnyire kisebb mértékű mongol keveredést mutatnak. Ez szinte természetes a térség türk és iráni népeinél: A szártok eredetileg iráni eredetűek, ám az elnevezést türk eredetű népekre is alkalmazták. A „szárt” elnevezés egyesek szerint kapcsolatba hozható a türk-mongol-magyar „sari”, „sira”, „sara”, „sárga” stb. színmeghatározó szóval.

A *kosnaj* síp igen hasonló az arab *zummara* nevű kettős síphoz, melynek nagyjából ugyanazok a jellemzői a sípok hangsorát kivéve, ugyanis ez úgy tűnik, különböző, bár a *kosnaj* valódi skálája bizonytalan. A *zummara* hangsorában a kromatika és a nagy szekund hangközök váltakoznak. Bartha egy 5+2 lyukrendszerű bordunáló *zummara* típus hangsorát adja meg, mondván, hogy ez hasonlít a jánoshidai avar síp lyukrendszeréhez. Számunkra ebből csak a dallamsíp hangsora lényeges.

A *kosnaj* illetve a *zummara* hangsorai más rendszerűek, és itt nem a kezdőhang magasságáról van szó. (A népi hangszerek mérete sokszor változó. Ha nagyobb, úgy a skála lefelé, ha kisebb, úgy felfelé tolódik el.) Jól látható, hogy a *zummara* hangsora voltaképp egy összhangzatos fríg hangsor szelvénye a tipikus bő szekunddal. Ez kiderül a Bartha-féle skála enharmonikus átfordításából. (Enharmonia: Különbőféle lejegyzésű hangok azonos hangzása a kiegyenlített - „temperált” - hangsorok esetében. Jelen esetben a *kottakép enharmonikus átfordításáról van szó*, hiszen a keleti hangsorok valódi temperáltságáról nem beszélhetünk.) A skálában megjelenő „b” vagy „aisz” hangnak az én értelmezésemben külön szerepe van, ám ennek kifejtése nem tartozik szorosan a tárgyhoz, s így ennek magyarázatától eltekintek. Az azonban bizonyosnak tűnik, hogy a *kosnaj* skálája nem egyezhet meg a *zummara* e különleges típusának hangsorával, mivel már az első hangközök is eltérnek egymástól. (Az idézett hangsorokat v. ö: Bartha: i. m. 40-99.)

A jánoshidai avar kettős síp hangsorára az avar sípok megszólaltatása kapcsán visszatérünk. A hangsorok összehasonlításakor csak azok szerkezete a fontos. Az, hogy mely alaphangról indul ki a hangsor, voltaképp a hangszer méreteinek a függvénye. Ez pedig a népi hangszerek esetében változó, még az azonos típusok esetében is. Bartha hajlik arra, hogy a *kosnaj* arab közvetítéssel jut el a türkökhöz, stb. E feltevés elképzelhető lenne, csak hogy ilyen hangszere az (iráni) perzsáknak is van. (Diyana) Tekintettel arra, hogy a turkesztáni szártok (azok egy része?) perzsa eredetűnek tartja magát, (V. ö: Kiszely István: A Föld népei, 198-200 Ázsia Gondolat, 1984. Budapest) így a közép-ázsiai *kosnaj* kettős síp inkább perzsa származék lehet, de nem zárható ki a belső-ázsiai eredet sem. A hangszerek vándorlásában és az egyes típusok kialakulásában igen nagy szerepet játszott az úgynevezett „selyemút”. Másrészt - mint arról már esett szó -, kétségtelen tény, hogy Mohamed vallásalapítása előtt az arab zene fejlettsége messze elmaradt a perzsától. Az arab zenét (Mohamed előtt) jórészt kis hangterjedelmű, (ambitusú) kultikus és egyéb énekek, valamint bőségesnek nem mondható hangszerkíséret jellemezte. Épp ezért még az is kétséges, hogy a *zummara* - diyana - típusú kettős síp arab eredetű lenne, bár kizárni teljesen nem lehet. A korábban említett ősi egyiptomi (V. dinasztia korából már ismert) kettős síp is számításba jöhetne a tekintetben,

hogy az valami módon átöröklődött a 639-640 táján Egyiptomban feltűnő arabokra. Ám az arabok megjelenését már megelőzte többszörös asszír, perzsa, görög hódítás. E tény minden bizonnyal erőteljesen befolyásolta az ó-egyiptomi kultúra illetve zene töretlen fennmaradását. Ennek tükrében már megkérdőjeleződik az egyiptomi síp átöröklődésének lehetősége. Az ókori görög aulosz kettős sípok távolabbi rokonság miatt aligha jöhetnek számításba. Azt nem tudjuk, hogy az asszírok miféle kettős sípokot használtak. Ezek használatát csak feltételezhetjük. Az viszont tény, hogy az asszír-babilon kultúra a sumerben gyökerezik. De nemcsak a kultúra, hanem a sumer genetika egy része is nyilván felszívódott a sémi akkádokon keresztül az asszír és babilóniai népességbe, sőt valószínű, hogy más korabeli népekbe úgyszintén. (Hurrik, gutik, óiráni népek stb.)*

Nos, ha az arabok sémi őseinek szerepét vizsgáljuk a nem sémi (hamita) népekkel - köztük a sumerekkel - való keveredés függvényében, úgy elképzelhető lenne a sumer kettős sípból kifejlődött egyes hangszer változatok folyamatos használata. Ugyanakkor ennek alapján ugyanezt feltételezhetjük a perzsák esetében is. Mivel azonban a szakirodalom szerint a korai perzsa zene fejlettebb és jóval több hangszert alkalmaz, mint az arab, így a zummara-diyana-i kettős sípok perzsa eredete bizonyosabbnak látszik. (Perzsa-arab zenei vonatkozásokat v.ö: Kárpáti János: Kelet zenéje. 167-205 Zeneműkiadó Budapest, 1981 illetve Szabolcsi Bence-Tóth Aladár: Zenei lexikon. Arab Zene 81, 82. (Kárpáti János) Zeneműkiadó Budapest: 1965.)

Az arab zummarának több változata ismert. A különbség főképp a hanglyukak számából adódik (4-6). Az arab zummarának - Bartha leírásából ismert - egyéb változata az arghúl. Ez a típus az avar sípoknak már csak távolabbi rokonaként említhető. Egyik sípszára megfelel a zummara bármelyik sípszárának, míg a másik sípszáron nincs hanglyuk, tehát bordunhangot ad. Ennek hangja különféle hosszúságú toldalék csövekkel változtatható. A zummarának egy mashúra nevű változatát is említi Bartha - Loret: Journa Asiatique című írására hivatkozva -, melyet csak az különböztet meg más zummaráktól, hogy fúvókájának nyelve felülről lefelé hasított. (A többi zummara típus nyelvét alulról felfelé vágják.) A zummarák különféle válfajai közt Bartha egy bizonyos „sabaoua“ típust tart legközelebb állónak a jánoshidai avar kettős sípához. E hangszernek egyik szárán 5, a másikon 2 lyuk található. Természetesen meg kell említeni, hogy Bartha csak a jánoshidai avar sípot ismerte, melyen hasonló lyukelrendezés található Ugyanakkor könyvének írásakor nem tudhatott az azóta előkerült avar sípokról, melyeknél a jánoshidai lyukrendszer egyszer sem ismétlődik meg. (Az avar sípok eltérő lyukszámaira visszatérünk.) Bartha munkájából két arab hangszer típust tartanék fontosnak. Az egyik a zummarának egy kettőzés nélküli változata. A hangszer ritka, de „egytestű“ változata azért figyelemre méltó, mert rávilágít arra, hogy e jelenségnek a legkülönbözőbb tájegységeken való előfordulása közt párhuzam vonható (kínai tui hsziao). Az arab kettős sípok utolsó típusaként az arab dudát emelném ki. Neve: zuqqara. Ez nem más, mint a zummara kettős síp tömlővel való felszerelése. Külön bordun sípja a hangszernek nincs, viszont a sípszárakat külön-külön egy-egy szarvból készült tölcser folytatja.

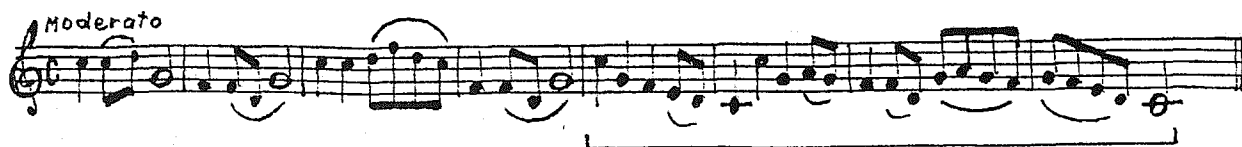
Az avar sípok közeli rokonsága két finnugor népnél is megtalálható. Az egyik hangszer tömlő nélküli, és a mordvinok használják. Hangnyílásai mindkét sípszáron különbözőek (6-3). A sípszárak szarvból készült tölcserbe torkollanak. A másik „ugor“ típus dudaszerű és a cseremiszek népi hangszere, szintén eltérő lyukrendszerrel (4-2). Különálló bordun-síp nincs a hangszeren, s a sípszárakat ennél is egy közös szarvtölcser folytatja. A sípszárak mérete kicsiny, nagyjából 20 cm körüli. Miután a többi finnugor népnél nincs nyoma kettőssípoknak, e tényből arra kell következtetnünk, hogy a hangszer valamely más néptől való átvétel lehet. (Bartha említi még az eloroszosodott mordvin töredéknépet, a terjuhánokat, akik a cseremiszekhez hasonló *dudát* használnak. Ezt a dudatípust az oroszok is jól ismerik. A mordvinok más ágainál viszont csak a tömlő nélküli kettős síp használata említődik. Ebből következik, hogy a duda a terjuhánoknál oroszoktól való átvétel lehet.) A mordvin kettős síp voltaképp azonos az orosz *zsalejka* nevű kettős sípval, (később még említődik) melynek oroszországi elterjedését Bartha a Szmolenszk-Voronyezs-Kazany városok közti területen jelöli meg. Elképzelhető lenne, hogy a kettős sípokot az ugorok és az oroszok egymástól vették át, de bonyolítja a helyzetet, hogy a türk eredetű baskírok, sőt a csuvasok is rendelkeznek a kettős sípok egy fajtájával, mely megegyezik a cseremiszk dudával. A baskírok esetében Bartha említi, hogy a síp tömlő nélküli, de feltételezi, hogy esetleg tömlő is tartozhatott hozzá, s talán leszakadt róla, de ennek nincs nyoma. Bartha Maslov nyomán egy Daskov múzeum-beli hangszerre hivatkozik. A kérdést a leírás alapján teljes bizonyossággal eldönteni nem lehet. A baskír síp hangsora - Bartha illetve Maslov nyomán - a következő:

Itt viszont érdekes hangsorra derül fény, mely ugyan korábban is említődött egyes kínai népdalok és a magyar regösénekek kapcsán. Fenti hangsor ugyanis *egy dúr skála szelvénye*, azaz egy nagy szext terjedelmű hangsor, ahol a "h" nyilván kromatikus átmenő, váltóhangként jelenik meg. Ha tehát a kromatikus váltóhangtól eltekintünk, úgy a síp két szárának hangjai egy hexachorddá egészítik ki egymást. A magyar regösénekek és e hangsor érdekes összefüggést mutatnak. Ennek kapcsán egy kis kitérőt szükséges tennünk. A regölés népszokása s a hozzá kapcsolódó dallamok egy része minden bizonnyal nem a Kárpát-medencében keletkezett, hanem még Árpád népének honfoglalása előtt. E hangrendszernek a regösénekekben való megjelenését ugyanis nem lehet csupán a nyugati hétfokú dallamvilág hatásának tekinteni. A regölés népszokása és a dallamok szövege egyaránt kapcsolatba hozható a magyarság ősi hitvilágával. Ilyen például a termékenységvarázslás, stb. illetve a szövegekben megjelenő „csodaszarvasra”, „rőt ökörre” való utalás. Természetesen a keresztény vonatkozások is megjelennek. A kereszténység hatásának tulajdonított szövegrészeket azonban nem vehetjük minden esetben annak, aminek az első pillanatban látszanak... Ilyen például a „Nagy Úristen” említése. E szövegrészlet alatt ugyanis nem kizárt, hogy a magyarság ős Atyaistene (Arany-Atyácska, Estengri) rejtőzik.

Kodály és Bartók utalnak rá, hogy a magyar népdalok és szövegeik igen-igen összefüggenek, így képezvén szerves egységet. A szövegek ősisége nem lehet kérdéses. Mint arra Kerényi György is utal: „mintha a pogányság levegője áradna belőle.” (V. ö: Kerényi: Magyar énekes népszokások. 55. Gondolat. Budapest. 1982.) Felmerül hát a kérdés: vajon mi értelme lett volna – mondjuk nyugati hatásra – az ősi regös szövegekhez új dallamokat alkalmazni. Ennek valószínűsége rendkívül csekély. Következésképp feltételezem, hogy a pentaton dallamaink mellett ugyanúgy létezett ez a hétfokúság felé mutató – de koránt sem azzal egyenlő – dúr hexachord skálára épülő dallamvilág, melyet a pentatonnal együtt hoztunk a Kárpát-medencébe.

Kínai népdal

Regösének (részlet)

(V. ö: Kerényi: i. m. 58, 57.)

A hangkészlet hasonlósága természetesen nem szolgált alapot arra, hogy bárki is kínai (han) -rokonságot tételezzen fel, melyet sem az antropológia sem más vonatkozások nem támogatnak. Itt egy távoli kulturális hasonlóság áll fenn, egy hangrendszerre, melyen belül az egyes népek sajátosságainak megfelelően alakul a dallamvilág. A kínai népdalok szerkezete más, mint a magyar népdaloké. A Kínában élő türk jugarok népzeneje azonban komoly párhuzamokat mutat a magyar népzenevel. A kettő nem keverendő össze egymással.

A kitérő után térjünk vissza a hexachord hangsorunkhoz, illetve hogy mely hangszerekkel hozható ez kapcsolatba. E hangsorral összeköttetést mutató duda-típust a tatár csuvasok és az oroszok is használják. Így a hangsort gondolhatnánk ugor vagy szláv eredetűnek is, de a kínai előfordulás ezt kizárja. A skála valószínűleg jóval keletebből származik, s bizonyítja, hogy egyes diatónikus, vagy afelé mutató hangsorokat – a pentatónia elsődlegessége mellett – a keleti népek is használják. Az Urál környéki illetve orosz kettős sípok anyaga általában nád vagy fa. A szakirodalom a baskír sípot ónból készültnek említi. A zsalejka kivételével nem kötözéssel erősítik össze a sípszárat, hanem azok egy vályúban helyezkednek el, mely az elmozdulásukat megakadályozza. Mivel a zsalejka lyukelrendezése, szarvból készült tölcseré szinte tökéletes hasonlóságot mutat a mordvin síppal, s a lyukak elrendezése tekintetében éppoly eltérést mutat a cseremisiz dudától, kézenfekvőbb, hogy a baskír sípot tömlő nélkülinek fogadjuk el. A zsalejka fúvókája viszont felülről lefelé van hasítva, mint a cseremisiz dudáé. A zsalejka, illetve a mordvin, valamint a cseremisiz sípok egy érdekes jellegzetessége, hogy a hangnyílások nem a megszokott kör, vagy ovális alakzatot mutatják, hanem szögletes, hosszúkás alakúak. A zsalejka és a mordvin síp hangsora – alapvetően – szintén szext hangkészletű, megtoldva egy felső váltóhanggal: dó-re-mi-fá-szó-lá+ttá. E skálát Bartha Maslov alapján említi „f” alaphangról. Mahillon nyomán viszont egy „fisz” alapú skála említődik, de kis terces indítással: lá-ti-dó,(?) -re-mi-fi.-szó. Valójában a kritikus hang egy afféle semleges terc lehet, de a hangsor párhuzamokat figyelembe véve inkább nagy terc felé hajlóan kell ezt értelmezni. Ha tehát a dúros változatot fogadjuk el, úgy ez nem más, mint a magyar duda skálája, ahol a „bolhalyuk” által ez a kis szeptim szintén megjelenik. (A cseremisiz és baskír dudán szeptim helyett egy „asz” alapú skálában „h” váltóhang jelenik meg.)

A kis szeptimes változat rögtön ismét azt a gondolatot szülheti, hogy a skála a magyarság uráli származását erősíti. Csak hogy, mint láttuk, a cseremiszbaskír hangszer és az orosz-mordvin típusok egy hangban térnek el, tehát az alaphangsor kétségtelenül a dúr hexachord. Az ettől eltérő hangok mintegy variánsként jelennek meg, tehát nem tartoznak az alaptípushoz. Mivel azonban e hangszereket nemcsak ugorok (mordvin, cseremiszb) használják, hanem oroszok és türk eredetű népek (baskír, csuvas) is, a hangszerek illetve hangsoraik az Ural környékén nem lehetnek őshonosak. E hangszertípusokat e népek tehát egymástól vették át. Csak az a kérdés, mely nép vitte azt oda. Mivel az uráliak és a szlávok, oroszok e területen időtlen idők óta ott voltak, jövevényként csak a közép-ázsiai eredetű türkök jöhetnek számításba (baskír, csuvas).^{*} Tehát vélhető, hogy a kettős síp valamely alaptípusát ők kellett, hogy odavigyék. Annál is inkább, hisz a kaukázusi kettős síp típusok közül több is hasonló az uráli típushoz, (kaukázusi dudák). Márpedig uráli hatás a Kaukázusban elég nehezen képzelhető el. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a Kaukázus körzetében a népvándorlás korától, sőt már azt megelőzőleg komoly türk és iráni eredetű népcsoportokkal kell számolni. E tény is erősíti, hogy a kettős sípokat, köztük a dudát, türk népek közvetítik a Ural tájára. (A dudák őshazájáról később történik említés.) A kaukázusi dudák egyes típusai szintúgy nélkülözik a különálló basszus- vagy bordun-sípot. Másrészt a sípszárak szintén vályúban helyezkednek el, s a sípszárakat szarvtölcsér folytatja. A hanglyukak azonban eltérnek az uráli típustól. Bartha leírásából tudjuk, hogy az egyik típuson 4-4 párhuzamos elhelyezkedésű lyuk van. A másik típus 5-1 elhelyezkedést mutat, mely az aszimmetria miatt részint az uráli, de még inkább a görög illetve egyfajta - korábban az Alföldön használt - magyar dudatípushoz hasonlít, mely nélkülözte a basszussípot.

(V. ö. Bartha: i. m. 47-50, 58.) A magyar dudáról részletesen később történik említés. Felvetődik a kérdés, hogy a zsalejka illetve a vele szorosan összefüggő mordvin és cseremiszb hangszerek vajon szláv eredetűek lennének? A közvetlen arab eredetet ugyanis merész dolog lenne feltételezni. Mivel azonban közeli rokon hangszerek keletebből - Turkesztánból és Iránból is - ismertek, így vélhetőleg a szláv és ugor népekhez a népvándorlás korába jutnak el. De vajon honnan kerül az avarokhoz a kettős síp? Fel kell tételeznünk, hogy nem ők alkotják meg, hisz a kettős sípok alaptípusai több ezer évesek. Az igen valószínű, hogy az avarokhoz nem az arabok közvetítik a hangszert. Ez abból adódik, hogy onnan csak a moszlim vallással jöhetett volna. Az avarok vallása azonban nem volt mohamedán. A kettős sípot a (korai-) középarok is ismerték.^{**} A (László Gyula meghatározása szerinti) késő-avarok 670 táján jöttek a Kárpát-medencébe. Mohamed (570-632), az iszlám alapítója 40 éves korában hozza létre a vallást, tehát 610-ben. Számításba kell vennünk, hogy az avarok nem a Kárpátok közt ismerték meg a hangszert. Ha csak a késő-avarokat vennénk alapul, akkor is kb. fél évszázad állt volna rendelkezésre arra, hogy a kettős síp eljusson az araboktól a késő-avarokhoz. Arról nem is szólva, hogy az első avar „hullámhoz” tartozó középarok felé még az említett feltételezett időtartam sem tartható, hisz az avarok - mint említődött - 557 táján bukkannak fel Európában, s a Kaukázus környékéről küldenek követeket Bizáncba. 10 év múlva pedig elfoglalják a Kárpát-medencét. Az iszlám terjedésének útja 610 után Egyiptom és Perzsia, s csak azután Közép-Ázsia, s később következnek még távolabbi vidékek. A Volga vidékét illetve a Kaukázus északi részét tehát az iszlám korai terjedése komolyabban még nem érinthette. Valószínűbb, hogy a kettős síp egyszerű felcsapó nyelvű valamilyen típusa már korábban ismert lehetett az avaroknál, kiknek alapnépessége közép- és belső-ázsiai népeket, népréseket egyesített. Az avar síp eredeténél egyrészt számításba kell vennünk a közép-ázsiai kosnaj sípot, - mint hangszertípust - ahol inkább az iráni népektől való eredeztetés került előtérbe. Másrészt nem szabad felednünk a Kínában ismert „tui hsziao”, „qiang-di”, stb. sípokat sem, mint az avar síp esetleges távol-keleti származási forrásait. Azt ugyan nem tudhatjuk, hogy mióta használják ott e zeneszerszámokat. (A „qiang-di” esetében már említődött, hogy az a Han-dinasztia korában már ismert volt.) Éppúgy lehetnek tehát több ezer évesek, mint ahogy az is előfordulhat, hogy a „Selyem-úton” kerül oda valamely alaptípus. Mindenesetre az arab eredet itt látszik a legkevésbé lehetségesnek. Az avar sípok eredetét tekintve a legvalószínűbb, hogy a közép- vagy belső-ázsiai kettős sípok valamelyikét az avarok „saját képükre” formálták. Ez annál is inkább hihető, hisz zenéjük is e tájról kell, hogy származzon.

Bartha a kettős sípok kialakulásának helyét tág határok közt határozza meg, de úgy tűnik, hogy az arab eredetet végülis elveti. „A kettőssíp típus” kiindulópontjának a szélső elterjedési határok: Kína és Nyugat-Európa közt középen kell feküdni. Hogy ezt a feltételezett kiindulópontot nem szabad túlságosan délre lokalizálnunk, azt bizonyítja az oroszországi példányoknak (a déli arab típushoz viszonyítva) kétségtelenül magasabb fejlettsége: a kultúrtörténeti kisugárzás elve szerint tehát ezeknek közelebb kell lenniük a fejlődés centrumához, mint az arab kultúrából vett kezdetlegesebb adatoknak. (V. ö. Bartha: i. m. 88.)

Barthának e megállapításával csak egyetérteni lehet. Ha ugyanis a legtávolabbi nyugati előfordulásokat a kelta eredetű angliai sípot, vagy egy bizonyos baszk hangszert veszünk alapul, s összevetjük a legkeletibb kínai jelenléttel, mindezeket pedig az Ural környéki, valamint az arab tájak sípjaival, csak arra a következtetésre juthatunk, hogy a kettőssípok eredetét Mezopotámiában kell keresnünk.

Fentiekből adódik, hogy rokon hangszereket nemcsak Keleten, hanem a népmozgások hatásaiból adódóan nyugaton is megtaláljuk. Érdeemes néhányat ezek közül - Bartha nyomán, de más szemszögből nézve - megemlíteni. E hangszereket -

* A közép-ázsiai eredet a meghatározóan türk eredetű népösszetevő elemekre vonatkozik.

** szegvári, rácalmási sípleletek.

a kettőssípok különböző típusait – elsősorban Európa déli részein Itáliában, a Balkánon stb. találjuk meg. Ezek között vannak furulya-fuvolaszerű (ajaksíp) hangszerek, és nádfúvókás kettős sípok. Ezek egy része tömlő nélküli, mások dudaszzerű hangszerek. Az ajaksíp hangszerek az avar sípoknak csak igen távoli rokonságát képezik. Ezért a Balkánról, s egyéb tájakról nem is említünk ilyen típusokat. E hangszereknek pusztán egy magyar vonatkozását említenénk. Ilyen a csángómagyarok kettősfurulyája. Érdekessége, hogy egy testben két külön furat található. Egyik csövön hanglyukak helyezkednek el (számuk 6), a másik csak egy – bordun – hangot ad, mely megegyezik a dallamjátszó-cső alaphangjával. Románok is használják. Hogy a csángó kettősfurulya nem románoktól való átvétel, azt az is bizonyítja, hogy korábban e hangszer Zala megyében is előfordult.

Érdekesek viszont az avar síp közelebbi nádfúvókás rokonai. Ilyenek a görög, az albán, olasz és délszláv kettős sípok. A görög hangszerek közt létezik tömlő nélküli változat 5-5 hangnyílással, tölcserrel és a nádfúvókákat magában foglaló lopótök-szélkamrával. A sipszárak vályúban helyezkednek el. Egyaránt hasonlít tehát az uráli illetve orosz típushoz, de igen közeli rokona az indiai tiktirinek is. Olyannyira, hogy a hangszer felépítése – különös tekintettel a lopótök-szélkamrára – annak egy továbbfejlesztett változatának fogható fel. A tölcser az Ural felé mutat, a párhuzamos 5 lyuk pedig az avar sípok párhuzamát jeleníti meg. Nincs kizárva, sőt, valószínű, hogy az avar sípokhoz is tartozott tölcser-szerű toldalék. A görög hangszernak van tömlős változata is. A tömlőn kívül eltérést mutat a dudatípus bal sipszára, melyen egy lyuk található, tehát ez csak kísérletet adó bordunsíp. A hangszerek hangsorát Bartha nem adja meg, de vélhetőleg dúr hexachord, tehát az a 6 hangból álló hangkészlet, mely a keleten is ismert ősi dúr-skála szelvénye. A délszláv-dalmát kettős sípok jellemzője egyrészt az, hogy egy közös testbe rejtve található a két furat. A lyukszámok azonban eltérést mutatnak. Bartha leírása szerint az egyik dalmát kettős síp 6-3 elosztású. A délszláv kettős síp (diple) 5-5 hanglyukat mutat, hangsora a jól ismert dúr-skála szelvénye. Bartha Kuhacra hivatkozva adja meg a hangsort g^1-e^1 -ig. A hangszer átmenet a dudák és a tömlő nélküli kettős sípok közt, mert tömlő helyett légkamrát alkalmaznak. Ez azonban nem lopótök, mint az indiai tiktirinél, illetve a görög kettős sipnál, hanem egy kúpos formájú szabályos alakzat. Ebben helyezkednek el a felcsapó nyelvű nádfúvókák. Tölcser nélküli hangszer. A Bartha által említett bosnyák dudát, illetve bolgár dudát az avar sípoktól igencsak eltérő 7 illetve 8-as lyukszámuk miatt nem tartom az avar sípok legközelebbi rokonainak. A bolgár dudu egyik sipszárának nincs hangnyílása, egyhangú bordunkíséretet ad, mely a dallam sipszár alaphangjánál 1 oktávval mélyebb. Így – bár külön basszus sipszára nincs – valamiféle átmenetet látok az indiai s egyes európai különálló basszus sipes (például magyar dudu) irányába.

Sokkal érdekesebb számunkra néhány másfajta kettős síp. Ezek közül lényeges említeni egy albán típust 5-5 hanglyukkal, s a sipszárakat egy közös szarvtölcser folytatja. A sipszárak nádból készülnek, melyeket fonállal kötnek össze. Emellett viasz ragasztást is alkalmaznak. Sajnos Bartha a síp hangsorát nem adja meg. Jellemző azonban, hogy a fúvóka nádnyelveit lefelé hasítják. Sokban eltér, de hasonló vonásokkal is rendelkezik az olasz kettős síp. A hangszer párhuzamos kettős teste erősen kónikus. (Fokozatosan bővülő belső üreggel, mely külső megjelenésén is jól látszik.) Párhuzamos lyukrendszere 6-6 hangnyílást mutat. A sipsnyelvek viszont lefelé hasítottak. A román tömlő nélküli dudásíp kevésbé kónikus. Egyik szárán 5, a másik (bal) száron 1 lyukkal. Hasonló a magyar tömlős dudához. Az egylyukas szár hosszabb, és tölcserben folytatódik. A lyukak metszése viszont szögletes, mint az Urál környéki típusoké. Bartha – Herman Ottóra hivatkozva – egy korabeli magyarországi tömlő nélküli kettős síp előfordulását is említi, mégpedig a (szláv) rutének köréből. E hangszer szintén fokozatosan szélesedő kettős sipszárát mutat. A jobboldali száron 6 lyuk van, a baloldali lyuk nélküli. Neve szurma.

Előjáróban le kell szögeznünk, hogy e sípféle sem lehet szláv eredetű. A hangszer keleti eredetét mutatja a neve is. A „szurma” szó türk?-iráni eredetű, ugyanis a „zurna”, illetve „szurnaj” sípféle hangszereknek (nem kettős sípok) a rutén kettős sipsra alkalmazott névazonosságát tartalmazza torzított formában. Egyben utal a sípféle hangszerek nagy családjának közös vonatkozásaira illetve eredetére. Érdemes néhány gondolat erejéig elidőzni a „zurna” és „szurnaj” szavaknál. A szavak két részre bonthatóak: a „zur”, „szur” illetve a „na”, „naj” szótagokra, ahol a „na” és „naj” tagok hordozzák a voltaképpeni jelentéstartalmat, mely a magyar síp szónak felel meg. E szavak Bulgáriától Indiáig (sanay) előfordulnak. A zurna illetve a szurnaj sípok egytestű töröksíp féle hangszerek, s voltaképp megfelelnek a magyar ősi tárogató hangszernak. E hangszerekre nem térünk ki, mert ezek egytestű sípok. Azt azonban szükséges megemlíteni, hogy Keleten e töröksíp-tárogató féle (oboa-típusú) sípokat szintén kötözéssel kettőzni is szokták (például India). Csak érdekességképp említeném, hogy a kirgizek szintén a síp szót használják szlávósított siposa és sipovka szóalakban. Sára Péter megállapítása szerint a síp szó maga közös gyökerű a török „cig=kiáltás” szóval. Ide sorolhatóak a türk „sigirmak=sípolni” és a „régii török jy,lamaq=sírni” szavak. (V. ö: Sára Péter: A magyar nyelv eredetéről másképpen. 148. Arculat Bt. Budapest. 1994.) Ebből adódóan az ennek megfelelő „naj” vélhetőleg iráni gyökerekkel bírhat.

Térjünk vissza egy gondolat erejéig a rutén szurmához. E hangszert összehasonlítva más szláv népek kettős sipsjaival meg kell állapítanunk, hogy e hangszerek bár közeli rokonok, de a teljes azonosságtól messze állnak. (Egytestű, kétfuratú délszláv diple, vagy az oroszok által használt zsalejka.) Az eltérésből adódik, hogy a kettős sípok nem szláv eredetűek, és a különböző szláv népek máshonnan vették át a kettős sípok egyes típusait. Többek közt ezért is látszik megalapozottnak az a feltevés, hogy léteznie kellett néhány alaptípusnak, melyek gyökere talán valamely ősi kettős síp, például a sumer lehet. Az alaptípusok pedig évezredek és kultúrák szűrőjén átjutva jelennek meg – valószínűleg előbb – kelet, majd nyugat tájain, ahol a legkülönbözőbb népek alakítják azokat saját igényeik szerint.

A tömlő nélküli kettős sípok nyugati kultúrákban való megjelenése kapcsán – szintén Bartha nyomán – két hangszert érdemes megemlíteni. Egyik ilyen zeneszerszám a baszk alboqea. Lyukrendszere: 5-3. Ennek alapján hasonló lehetne az orosz zsalejkához. Lényeges eltérés, hogy a baszk síp bal sípszárán elhelyezkedő 3 lyuk nem a megszokott módon alul helyezkedik el, hanem a jobboldali cső felső 3 hangnyílásával párhuzamosan található. A zsalejkától eltérően az alboqéának van légkamrája. Egyrészt tehát az indiai „tiktiri” és délszláv „diple”, valamint a görög kettős síp hoz áll közel. Ugyanakkor hangerősítő tölcsérrel (corpus) is rendelkezik, s ebben az uráli, az orosz és balkáni hangszerekhez hasonlít. Az alboqea sípszárait hátul egy fából készült laphoz rögzítik. Ez egyébként teljesen olyan hatású, mint az uráli duda, illetve a görög kettőssíp „vályús” megoldása. Ezekről igencsak eltér az a félkör alakú fogantyú, mely a sípszárakat tartó falaphoz kapcsolódik. Azt, hogy az avar sípokon volt-e tölcsér toldalék, illetve vályú, vagy egyéb alkatrész, azt teljes bizonyossággal megállapítani nem lehet, mert ezek a földben elporladtak. Egyes alkatrészek meglétét azonban valószínűsíthetően lehet bizonyos jelekből. (Tölcsér, egyes esetekben tömlő.) Nem tartom viszont valószínűnek a sípszárak „vályúhoz” való rögzítését. Ennek ellentmondanak a hangszerek sípszárain megmaradt kötözési nyomok, melyek több ponton észlelhetők. A vályúhoz való rögzítéshez a több ponton való átkötés felesleges. Ezt a mai „vályús” hangszereken jól meg lehet figyelni. Másrészt a vályúhoz való rögzítéshez szükséges valamilyen ragasztóanyag (például gyanta, stb.) nincs nyoma. (Természetesen lehetséges, hogy a természetes ragasztóanyagok nyoma meg sem marad ilyen hosszú ideig, különösen a föld alatt.) Az egyéb lehetséges alkatrészekről (tömlő, tölcsér) még később történelmi említés. Bartha az alboqea skáláját – A jánoshidai avarkori kettőssíp című munkájában – szintén közli. Jobb sípszár: gesz'-asz'-b²-cesz“-desz“-esz“ bal sípszár: gesz' - cesz” - desz“- esz“. A jobb sípszár skálája ismét a dúr-skála már ismert hexachord szelvénye.

Az angliai skót, walesi és ír pibcorn (kürtőssíp) már említődött. Egyszárú hangszer, mely hajdan két sípszárral rendelkezett. Bartha feltételezi a kelta eredetet, s ebben minden valószínűség szerint teljesen igaza van. Az alboqéához hasonlóan rendelkezik egy szélkamrával és egy hangerősítő tölcsérrel. Mindkettő szarvból készül. A pibcorn egytestű testvérhangszerei Távol-Keleten Kínában, Sri-Lankán (Ceylon), Indiában is megtalálhatóak. Bartha megállapítja, hogy a kínai „hou chia” teljesen megfelel az angliai pibcornnak. Ugyanakkor kínai forrásokra hivatkozva tatár eredetűnek jelöli. A hangszert Darvas is említi. (V. ö. Darvas: i. m. 47.) Bartha a sri-lankai igen primitív hangszert a pibcorn-alboqea típusok „kiindulópontjának” tartja a fejlődéstörténet szempontjából. A kettős sípok ugyanis minden bizonnyal az egytestű hangszerekből fejlődtek ki. Ugyanakkor látható a visszaalakulás példája is (Pibcorn). E jelenség ismét csak a kettős és az egytestű sípok szoros összefüggését mutatja. A tömlő nélküli kettős sípok gyér nyugat-európai előfordulásai viszont elgondolkodtatóak. Az ilyen sípok kelet felé növekvő megjelenése (kibővülve a tömlős változatokkal) arra enged következtetni, hogy a kettős sípok típusai keletről kerültek nyugatra. A következtetés teljesen független attól, hogy a kettős sípok megjelenésének folyamata(i) a történelem mely időszaka(i)hoz és mely népek mozgásához köthetőek. Arra, hogy a pibcorn kettős szárú őse mikor jelenik meg a keltáknál, s azokkal a ma Angliának nevezett területen, természetesen nincsenek adatok. A baszkok zenéjével és származásával kapcsolatosan azonban van néhány adat illetve nyom, mely némi magyarázatot adhat az általuk használt kettős síp keleti eredetére. Egyrészt az antropológia és más irányú szakirodalmak többször arra a következtetésre jutnak, hogy az egyébként néha „homályos eredetűnek” jelzett baszkok iber származásúak. Ha a Pireneusi-félsziget hajdani iber őslakói azonosak az ókori Kaukázus ibereivel, úgy elképzelhető, hogy a kettős síp egy alaptípusát keletről hozták magukkal. Másrészt az iberek a nyugat-európai hazájukban keverednek a keltákkal. A kettős síp egy típusát ők is közvetíthetik a baszkok felé... Vagy éppen fordítva történt? Nem tudhatjuk, mert bizonyítani lehetetlen. Mindenesetre a baszk zene sem illik bele a nyugat-európai képbe. Mai dallamviláguk hétfokú, de népdalaikban előfordulnak a kvart és kvintváltás nyomai. A „váltás” felfelé irányul és a 2.-3. sor közt zajlik le. E jelenség nem hozható közvetlen kapcsolatba a hajdani pusztai népek és leszármazottaik kvart illetve kvintváltó dallamvilágával. A baszkoknál ugyanis e váltás inkább egy dallamréteget jelöl. (V. ö. Szabolcsi-Tóth: i. m. 185-186.) Kétségtelen azonban, hogy e baszk zenei jellegzetesség nyugaton idegen, tehát keleti eredetet sejtet csakúgy, mint a baszkok által használt kettős síp.

Az avar sípok rokonságának egy másik körét az úgynevezett dudák adják. Az avar sípokhoz közelálló egyszerűbb típusairól (Urál környéki, kaukázusi, stb.) már esett szó. Jellemző, hogy a hangszerek tömlő nélkül is megszólaltathatók, használhatóak. A dudák kétségtelenül a kettős sípokból kellett, hogy kifejlődjenek. Azt azonban, hogy valamely kettős sípra mikor és hol került először tömlő (szélzsák), pontosan megállapítani lehetetlen. Csak valószínűsíthető, hogy a szélzsákos dudák Indiában alakultak ki. Ott ugyanis a dudáknak több válfaja létezik. Darvas Gábor szerint a dudát már a dravidák is ismerték. (V. ö. Darvas: i. m. 46.) Az is felmerülhet, hogy a nagy műveltségű iráni árjak viszik a hangszert Indiába, netán csak a kettős síp egy alaptípusát, mely ott alakul dudává. Egyes vélemények szerint az is előfordulhatott, hogy a dudák a különböző földrészekén egymástól függetlenül jöttek létre, de ez is bizonyíthatatlan. Hasonló, John Henry van der Meer meglátása, aki több hangszer – köztük a duda – keleti eredetét vitatja. (V. ö. John Henry van der Meer: Hangszerek. Prestel-Verlag München, 1983. Zeneműkiadó Budapest, 1988. 22.) Könyvében – a különféle hangszerek kapcsán – felsorolja a keltáktól a görögökön át a germán stb. népeket, akik csak Európában megfordultak. Sajátos módon figyelmét elkerülték például a szkíták, szarmaták stb. (Ezek iráni népek, bár irániságukat időnként vitatják.) E népek az i. e. 4-2 század folyamán jelennek meg a Duna alsó szakaszának táján és a Kárpát-medencében, megelőzve például a keltákat. E népeknek is nyilván voltak hangszereik. S ha voltak bizonyos, hogy hozták is magukkal Európa e térségébe is. De jöttek – igaz, jóval később – hunok, avarok is. Természetesen nekik is voltak hangszereik, mert nem valószínű, hogy a Kárpát-medencében nyomták

volna a kezükbe az első zeneszerszámot... Mint azt később még említjük majd; igencsak úgy tűnik, hogy például az avarok használták a dudát. J. H. van der Meer azonban úgy találja, hogy a dudák keleti eredetét nemigen bizonyítja semmi, csak talán a dudák bordunhangja (sípja?). A nyugati dudatípusoknál is tapasztalható kvartos-kvintes bordunhang, egyrészt az Európára jellemző harmóniavilág felé mutat a domináns-tonika vonzás tekintetében. Ez legjobban a magyar dudán figyelhető meg, különösen amelyek külön basszus-sípval is rendelkezik. Ez egy oktávval mélyebb a dallamsíp alaphangjánál. Másrészt a kvart-kvint hangköz sajátos keleti többszólamúságot is megjelenít egyben. A türk, mongol stb. pusztai népek alapvetően egyszólamú ősi pentaton zenéje csak ezt a többszólamúságot tudja elfogadni a hangszeres zenekíséret kapcsán. (Kvint és kvart párhuzamok.) Ilyen hangközt mutatnak e népek ma élő képviselőinek vonós és pengetős hangszerei is. Ezek húrjai közt meglévő hangolásbeli különbségek kvint-kvart hangközt mutatnak. E jellegzetességet őrzi az Európába átszár-mazott, és itt az európai igényeknek megfelelően továbbfejlődött hegedű, s a belőle kialakult „vonócsalád”.

A kezdetben nyugaton is többnyire kettős síp jellegű dudák az európai zenei igényeknek megfelelően (?) valamilyen hatásra (?) megváltoznak. E változás főképp abból áll, hogy sok esetben a kísérő síp (bordun) megkétszereződik, vagy megtöbbszöröződik, s kialakulnak a külön basszus sípok. A kettős síp jelleg tehát megszűnik. A változást más sajátosságok is mutatják: a csőszerű (cilindrikus) furat gyakorta megváltozik (kónikus), illetve felcsapó nyelvű fúvókák helyett kettős nyelveket használnak. (Oboaszerű megszólaltatás.) A magyar dudásípok többségére is jellemző a különálló basszus síp. Ez viszont eltér az olasz, skót, stb. dudáktól, és az egyetlen basszus sípjával *átmenetet képez* a perzsa, arab, Urál környéki, kaukázusi stb. keleti típusú hangszerek és a nyugat-európai dudák közt. Kettős síp+basszus síp ugyan *szórványosan* nyugaton is ismert, de későbbi említéssel, mint a magyar dudu. Például francia cornemuse. 1636. (V. ö: Meer: i. m. 43) A magyar dudu hangkészlete g²-e⁴-ig a dúr skála hexachord szelvénye. (Valójában a dudu alaphangja f²-b²-ig terjedő magasságokban előfordulhat. A hangkészletet azonban mindig az adott alaphangtól kell számítani. Fenti esetben „g” az alaphang, tehát az erre épülő hexachord utolsó hangja „e”). Ezen kívül megszólaltatható a kis szeptim is, valamint az oktáv (g³). A dallamsípon a leglényegesebb a kettős sípokon megszokott alapvető 5 lyuk. Ez hozza létre azt a hangsort, mely a már ismert dúr skála szelvény, melynek előfordulása a kínai népdal kapcsán is ismert. A magyar dalok fejlődéstörténete során - nyilván nyugati hatásra - a hétfokúság teljességének igénye kapcsán újabb hangnyílások jelennek meg a hangszeren. A dallam sípszár lyukrendszere felett megjelent egy kis váltólyuk (bolhalyuk), mellyel a szeptimhang képezhető, valamint a lyuk alatt lévő többi hang fél hanggal megemelhető. Így - elvileg - kromatika is játszható. Ennek köszönhető, hogy a dudán moll hangsort is lehet játszani. A dallamsípon idővel megjelent hátul is egy hanglyuk, melyet a hüvelykujj működtet. A magyar dudu hangterjedelme így egy oktávva egészül ki. Hogy mennyire nem ez az eredeti állapot, azt az is tükrözi, hogy a magyar dudások a szeptimet képző bolhalyukat betömik, és használaton kívül hagyják. A dudák keleti eredetét tükrözi a kelet-európai dudákon ma is megfigyelhető dúr hexachord jelenléte, mely hangsor - a már említett - ősi magyar regösének hangsora is egyben. A magyar dudatípusok közül említésre méltók még az úgynevezett fújtatós (Szeged környéki) dudák. Itt nem a játékos fújja a tömlőbe a levegőt, hanem egy fújtatóból jut el a dudatömlőbe.

A dudák keleti eredetét bizonyító kutatások Sachs nevéhez fűződnek. Ezeket Bartha az alábbiakban foglalja össze: „Elő-Indiában (és pedig az északi és déli vidékeken egyaránt) a dudu hangszertípusainak annyi változata él (vagy kimutathatóan élt), hogy Sachs egyenesen ide lokalizálja a dudu-típus eredetét; elgondolása szerint e hangszer története messze visszanyúl az iszlám inváziója (II. század) előtti időkbe. Alighanem helytálló Sachs-nak az a feltevése, hogy az indiai eredetű dudatípus két alkalommal, két fejlődésfokon termékenyítette meg az elő-ázsiai és ezen keresztül az európai hangszerfejlődést. (Nyilván Közép-Ázsia is ide értendő. A szerző megjegyzése.) „Az első ilyen Indiából elindult hullám körülbelül a keresztény időszámítás első évszázadában éri el Európát.” (V. ö: Bartha: i. m. 76, 77.)

Az ókori római dudák, s egyéb volgai, kaukázusi, balkáni hangszerek, melyek kettős síp+tömlőből állanak basszus síp nélkül; mind az első indiai hatáshoz tartozhatnak. A kaukázusi típusok közt Bartha említ egy olyat is, ahol különálló basszus síp is előfordul. Kérdés, hogy ez a második indiai hullám eredménye, vagy nyugati visszahatás? Az előbbi a valószínűbb. Az Indiából való dudászerű hangszerek kiáramlásának feltételezése valószínűnek látszik. Ez azonban jól megfér a kettős sípok általam vélt mezopotámiai eredetével olyanképp, hogy a kettős síp egy alaptípusát óiráni népek vihették Indiába. Kétségtelen, hogy a feltételezést nem lehet bizonyítani. Bátorkodom megjegyezni, hogy tudtommal Sachs sem bizonyította a maga álláspontját... Érthető okból, hisz ez teljesen lehetetlen. Mégis elfogadták, és a szakirodalmak váltig idézik, mert hihető, és valószínűsíthető. Ez igen helyénvaló, mert magam úgy vélem, hogy hipotézisek nélkül a tudomány mindig egy helyben topogna. Azon feltételezésemet, mely a kettős testű sípok eredetét Mezopotámiába helyezi, éppen olyan valószínűnek tartom, mint Sachs tartotta a maga elméletét, s mint fentebb említettem; a kettő nem zárja ki egymást. Ugyanakkor nem lehetetlen, hogy más megoldás is létezhet, vagy fentieknek egyéb variánsai is elképzelhetőek.

Az indiai dudu fejlődését példázza, hogy ott egyfajta átmeneti megoldás is megjelent. Az egyik hangszer csak a kíséret bordun-basszust játssza, míg egy másik dudu, vagy akár egy bármilyen dallamsíp (például oboaszerű szólóhangszer) a dal- lamot intonálta. A fejlődés végeredménye, mikor egy dudán jelenik meg a kettős síp mellett a külön basszus. Nyugat-Európában a 13-14. században már feltűnik a különálló basszust szolgáltató sípszár. Ezt a változatot közvetlen nem hozhatták a cigányok, mert Nyugat-Európában a 15. század előtt még nincs nyomuk. Valamiféle közvetítésnek kellett tehát lennie, de ezzel kapcsolatosan ismét nem állapítható meg semmi bizonyos. Szóba jöhetne az arab közvetítés, de az arab dudán nem említ külön basszus sípot a szakirodalom. Ugyanakkor - Bartha közlésével és hivatkozásával ellentétben

Blackwood közöl egy arab(?) duda ábrát különálló basszussípval. (V. ö: Alan Blackwood: Music of the World. Quarto Publishing plc. 1994. A világ zenéje. 39. Origo, 1995. Budapest) Ez az adat azonban nem eléggé meggyőző, mert az amúgy szép és hasznos könyv – úgy tűnik – néhány tévedést is tartalmaz a fúvó hangszerek vonatkozásában. Ábráinak magyarázó szövegében kínai és indiai sípokot „furulyának” tüntet fel. Következésképp jobb, ha e tekintetben Bartha megbízható adataira hagyatkozunk. Ha az arab basszus-bordunsíp hangszere létezne, minden bizonnyal elterjedtebb lenne. Végülis három feltételezés lehetséges. Annak dacára, hogy a cigányok megjelenését Nyugat-Európában a 15. századra teszik, azok már előbb odaérkeznek. (Igy Európában való felbukkanásuk 14. századra keltezett ideje sem lenne tartható.) A másik lehetőség, hogy a különálló basszussíp – kelettől függetlenül – Európában is feltalálják... Ez még kevésbé valószínű. A szakirodalom tanácstalan. Bartha annak idején így vélekedett: „Bármik és bárhonnán közvetítették különben Európa számára ezt a dudatípust... tény az, hogy Európában aránylag újkeletű, és aligha autochton termék...” (V. ö: Bartha: i. m. 78.) Nos, ha az araboknak nincsenek basszussíp dudáik (ha a Blackwood-féle bizonytalan adatot nem vesszük figyelembe), ha a cigányok közvetítésével kapcsolatosan időrendi nehézségek vetődnek fel, s a tudomány jeles képviselői mégis fenntartják a duda keleti eredetét, már csak egy megoldás lehetséges. Vajon nagy merészség lenne feltételeznünk azt, hogy egy átmeneti jellegű dudatípust a késő népvándorlás Kárpát-medencében letelepedett népei hozhatták magukkal? Ezek közül is a két utolsó hullám jöhetne számításba: a 670 táján megjelenő „kora-magyarok”, vagy Árpád népe. Ami az „avar kor” hangszerét illeti: nem tudhatjuk teljes bizonyossággal azt, hogy volt-e tömlője, bár mutatnak erre bizonyos jelek. (Erre visszatérünk.) Azt végképp nem tudhatjuk, hogy volt-e külön basszus sípja. Elvileg előfordulhatott, bár a felgyői avar síp hangrendszere nem igazán kedvez e feltevésnek. Maradna tehát Árpád népe. Ezzel szemben áll viszont a szakirodalomnak az a része, mely a magyar dudát nyugati átvételnek minősíti, s megjelenését a 13. századhoz köti. Az azonban nem világos, hogy e nézetet mi támasztja alá. Talán az, hogy nincsenek írásos emlékek? Attól ugyan még létezhet a hangszere, hiszen a történelem írásos forrásai ritkán foglalkoznak hangszerekkel. A zenénél „fontosabb” dolgok kapnak ott leginkább teret: háborúk, különféle népek „politikai” törekvései, stb. fordulnak elő azokban leginkább, s kevés szó esik a muzsikáról.

Ha a magyar duda különálló basszus sípja nyugati átvétel lenne, úgy a basszus sípot nem egy sípszár képviselné. Bartha maga is utal erre, bár az eredet kérdésében ingadozik. „...a magyar népi duda elnevezések közt a szomszédnépektől átvett jelölések is előfordulnak,... gajda (valószínűleg szláv szó) Újvidéken. „Későbbiekben viszont az alábbiakról értesülünk: „A gajda név sok változatban ismeretes a hangszertörténetben. Arab-török eredetű szó: az arab terminológiában eredetileg oboaszzerű hangszert jelent (Bartók: reita, Sachs: ghaida, gajda, Északnyugat-Afrikában: algaita stb.), a Balkánon, Spanyolországban, lengyelül, szlovákul pedig dudát.” (Az idézeteket V. ö: Bartha: i. m. 52. és 56. oldal)

A magam részéről nem tartom kizártnak a „gajd”, „gajda” szavak esetében a hangutánzó vagy hangulatszó eredetét. Ez pedig összefügghet a magyar „jaj”, „jajgat” s zavakkal. E szavaknak viszont – Sára Péter szerint – hasonló török párja is van. (V. ö: Sára: i. m. : 98. oldal „Jajgat” szómagyarázat.) A „jajgat”-„gajdol” szópár összefüggését az is támogatja, hogy a „gajdol” igét az éneklés értelmetlen, rendszertelen, kurjongató, rikoltozó, óbégató, stb. módjának kapcsán is ismeri a magyar nyelv. A felsorolt hangadások úgy vélem, nem állnak távol attól, amit hangos „óbégatás” vagy „jajgatás” alatt értünk. (V. ö: Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó 1980. Budapest (Szerkesztő: Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós.): gajd, gajdol, jajgatás, óbégat, stb. szómagyarázataival.) Elképzelhető tehát, hogy a „gajd”-„jaj” türk-magyar szópár egy gyökerű lehet. Ennek függvényében viszont elgondolkodtató lehet a törökös etnikumú illetve műveltségű népek közvetítő szerepe azon európai népek felé, ahol az eredetileg kettős szárú tömlős sípok gajd, vagy duda néven jelennek meg.

A dudák és kettős sípok igen szoros összefüggését alátámasztja az a tény, melyről a szakirodalom is említést tesz. Eszerint a duda kettős sípszárát használják mint furulyát (?), vagy mint egyszerű kettős sípot szájjüregből megszólaltatva a tömlő kiiktatásával. (V.ö: Szabolcsi-Tóth: i. m. 512, 513. Avasi Béla tollából.)

Az avar kettős sípokkal – megítélésem szerint – szoros kapcsolatba hozható hangszereknek az áttekintése után (ez néhány kivétellel Bartha Dénes többször említett írása nyomán történt meg) felvetődik a kérdés: Vajon az avar hangszerek hova is tartoznak tehát? A tömlő nélküli kettős sípokhoz? Vagy a dudákhoz netán? A kérdés megválaszolására történtek már kísérletek. László Gyula: Árpád népe című (Helikon 1988.48. Budapest) munkájában az alábbiakat olvashatjuk a felgyő-gedahalmi sípról: „Ez az egyetlen teljesen ép hangszerünk a 8-9. századból, töredékes állapotban azonban már több kettős sípot találtak a kései avar korból. E sípok feltehetően dudához tartoztak és csövüket még tölcser folytatta. Az ép sípokot Szőke Ágnes gondossága hozta fel a sírból. Bige József fűzte össze a két csövet ismét egybe, s készítette el fúvókáját is.”*

Az avar kettős sípokkal kapcsolatosan bizonyos dudára utaló nyomokról Kovrig Ilona is tesz említést a délszláv Bijelo Brdo helységben talált lelet kapcsán: „A jánoshidai kettős síp felfedezése óta ezeket az avarkori fúvós hangszereket mind a zenetörténeti, mind a hangszertörténeti irodalomban gyakorta emlegetik, bár azon a téren a vélemények megoszlanak, hogy ezek önálló hangszerek voltak-e, vagy pedig egy duda sípjáról van-e szó.

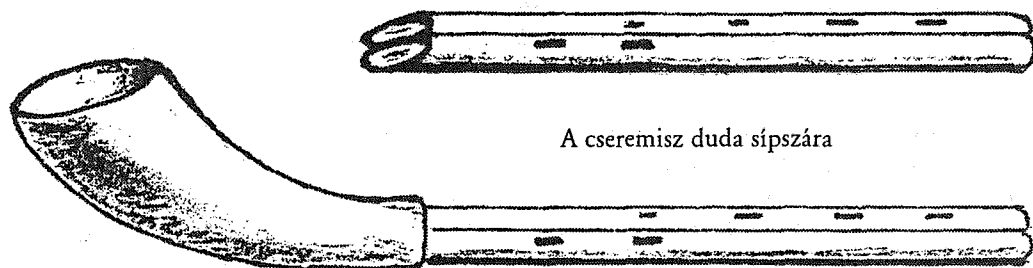
* Itt jegyzem meg, hogy Bige munkájának egyéb részleteiről semmi közlés nem tapasztalható az általam ismert szakirodalomban. A „fúvókák” milyenségéről, az esetleges megszólaltatás eredményeiről a legkevesebb fogalmam sincsen. A felgyői hangszere vizsgálatok csak a két sípszár cérnával történt összekötözését tapasztaltam. A felgyő-gedahalmi avar kettős síp feldolgozására történt megtisztelő megbízás kapcsán tudtam meg László Gyula közléséből, hogy a hangszere feldolgozása és leírása már évek óta várat magára.

Én magam hajlottam az első feltételezés felé, bár a négy hitelt érdemlő kettős sípot tartalmazó sírból nyert adatok mindenesetre a második feltevés mellett is szólnak. 1963-ban még csak 4 avar sípletről tudtak, bár Kovrig említ egy - az alattányi leletekhez hasonló - szögletes formájú hangszert, mely bizonyos „hisztriai“ ásatások alkalmával került elő. Kovrig konkrétan nem említi, hogy a kiásott síp mely néphez köthető.

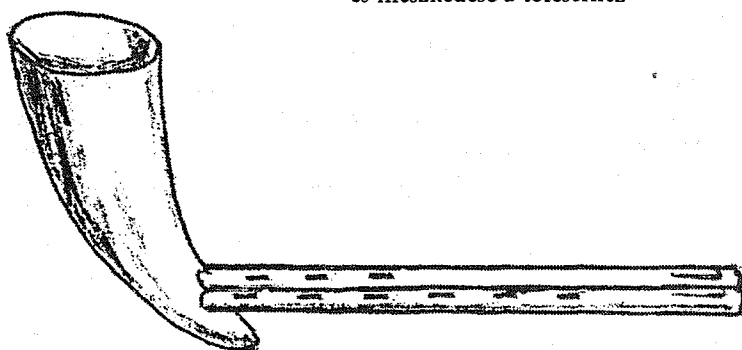
A Bijelo-Brdo-Bajer-i lelőhely 16. számú sírjában a csontváz medencecsontja és csigolyái alatt bőrnymokat figyeltek meg. Ebben a sírban találtak, mint az alattányi másik két már említett sírban, a medencecsont közelében fekvő csontokat, amelyek ruházat vagy öv, vagy szíj rögzítésére szolgálhattak, és egy második csatot mindig a mellkasnál, a mellcsontnál, vagy a vállnál, és ez az avarkori sírokban meglehetősen szokatlan. A hasnál vagy a vállnál talált csatot valamilyen tartószíjhoz vagy hordozószíjhoz tartozhattak, míg a bijelo-brdo-i sírban megfigyelt bőrnymok mindenképpen egy vállról lelógó dudaszákot jelenthettek, tehát innen származnak. Természetesen ez csak egy feltevés, mely még alaposabb kutatást igényel. (V. ö: Kovrig: i. m. 175. (Német szövegből fordítva))

Nos, ami a csatokat illeti, ilyen „különlegesen“ elhelyezkedő csat a felgyő-gedahalmi avar síppal kapcsolatos sírban is előfordult. A deréktájon lévő - nyilván az övhöz kapcsolódó - csatok és karika leletektől függetlenül a jobb felkarcsont mellett is volt egy különálló csat. A Magyarországon hajdan népszerű és leginkább elterjedt dudatípus megszólaltatásához azonban semmiféle rögzítő szíjat, csatot nem volt szokás használni. Kétségtelen azonban, hogy a Szeged környékén illetve a Dráva mentén használatban voltak az úgynevezett fújtatós dudák. A fújtatót egy szíjjal illetve a szíjon lévő csattal erősítették többnyire a jobb karhoz. (A balkezesek bizonyára fordítva eszközölték mindezt.) Ez kísértetiesen egyezik azokkal a „különleges“ csat elhelyezkedésekkel, amire Kovrig is utal. Elvileg elképzelhető tehát, hogy az avar duda fújtatós rendszerű volt. Ennek azonban ellentmond, hogy hasonló fújtatós szerkezetű dudák létezését keleten egyetlen adat sem támasztja alá. Ebből viszont az következne, hogy a fújtatós duda közép-európai (?) vagy akár Kárpát-medence-béli (?) lenne. A fújtatós dudatípus kialakulási körülményeinek tisztázásához tehát további kutatások szükségesek.

Ami a bőrnymokat illeti; ez szintén igen komoly érv arra vonatkozólag, hogy az avar síp dudaként működött valaha. A baj csak az, hogy ez az egyetlen adat eddig, ami ezt alátámasztja. Mivel az avar kettős sípot a dudától csak a tömlő különböztethette meg (nem valószínű ugyanis, hogy volt különálló bordunsípja), majdnem mindegy, hogy duda volt-e vagy sem. A kérdést tehát addig, amíg több adat nem áll rendelkezésre, nyitva kell hagynunk, bár személyes meggyőződésem az, hogy az avar kettős sípokat mindkét változatban használták. Ennek ugyanis a „kézzelfogható“ lehetősége nyilvánvaló. Másrészt a ma is létező rokon hangszerek élő példája is azt mutatja, hogy azonos hangszereket használnak tömlővel és anélkül. Az azonban elég bizonyosnak látszik, hogy az avar kettős sípok száraihoz valamilyen tölcsér csatlakozott. Ennek természetesen fából, vagy szarvból készülhetett, így nyoma nem maradt. Ilyen toldalékra utal azonban, hogy a felgyő-gedahalmi lelet sípszárainak vége ék alakra van vágva. Ez az alakzat nyilván a tölcsérbe való illeszkedést van hivatva elősegíteni. Az illeszkedés pontjai kétféleképp képzelhetők el a ma élő hangszer párhuzamok alapján. (Cseremisz duda, zsalejka) A cseremisz dudának a vége szintén vágott, de más alakban.

A cseremisz duda sípszára

Zsalejka sípszárának illeszkedése a tölcsérhez

A sípszárak ék alakú vágása a jánoshidai hangszereken is megfigyelhető, mégpedig az épen maradt (Bartha által) „B“-vel jelölt sípszár végén. Más sípok (például az alattyáni hangszerek) sípszárának végei ezt az ék alakú kiképzést nem mutatják fel. Az ék alakú kiképzés hiánya nem kizáró ok, mert a sípszárak e nélkül is illeszthetők. Egyben ez a fajta végkiképzés az, mely eldöntheti azt, hogy a fentebb vázolt két csatlakozási módozat közül melyik lehet a valószínűbb. Ha az egyenes végű sípszárak a tölcser oldalába csatlakoznának, úgy a kis felületen való érintkezés miatt nehezebb rögzíteni a tölcseret. Másrészt fennáll a veszély, ha a sípszár mélyebbre csúszik, nekiütközvén a tölcser átellenes falának, s ezáltal a kiáramló levegő útja szűkebb lesz, az alsó hangok képzésében komoly nehézségek állnának elő. Az ékre vágott sípszárak mindkét csatlakozásra alkalmasak, de én a tölcser végébe való csatlakozást valószínűbbnek tartom. A tölcser alkalmazását megerősíteni látszik az a kísérlet, melyet a megszólaltatások alkalmával végeztem el. Megfelelő nagyságú tölcser alkalmazása esetén a hangerő jelentősen megnőtt, és „testesebbé“ alakult. Egyben a sípszár legelső hangjának intonációja lényegesen kiegyenlítettebbé vált.

Az avar síp foglalkozáshoz való kötődése

A különféle dudák és sípok használata ősidők óta összefügg a pásztor foglalkozással. Az avaroknál és más pusztai népnél is az állattartásnak, pásztorokodásnak kiemelt szerepe volt, mely sajátos életmóddal járt együtt. Ugyanakkor a zene egy nép kultúrájának szerves része, mely hasonló életmódú, kultúrájú, vagy éppen rokonnépek esetében komoly átfedéseket mutat. A zene szorosan kapcsolódik a népek hitvilágához, mely a kultúrának különleges és figyelemreméltó részét alkotja.

Könnyű helyzetben volnánk akkor, ha az avar kettős sípok használatát csak a pásztorokodáshoz köthetnénk. Elgondolkodtató ugyanis, hogy az alattyáni „sípleletes“ sírok közül a 447-es számúból egy nő csontváza került elő. Kovrig Ilona erről a következőket írja: „Malán és Lipták egybehangzó megállapításai szerint női temetkezési helynek tekinthető.“ (V. ö: Kovrig: i. m. 175.) Márpedig a pásztorokodás nem kifejezetten női foglalkozás, mert ahhoz férfierő szükséges. A lovaspásztor pusztai népeknél tehát nem valószínű, hogy női pásztoraik lettek volna. Kivétel persze lehetséges, de számításba kell venni egyéb tevékenységet is, a síphasználat kapcsán. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy valamely kultikus szokással, hiedelemvilággal állunk szemben. Kovrig ugyan jelzi, hogy e megoldást nem tartja valószínűnek, de megemlíti, hogy Fettich Nándor és mások (Kollautz) komoly esélyt adtak e lehetőségnek. Kovrig felveti, hogy a sípleletet felmutató sírok nem tartalmaznak gazdag leleteket. Ez azonban táltos, vagy egyéb kultikus tevékenységet végző emberek vonatkozásában nem lehet kizáró ok. (Fejedelmi, vezéri stb. gazdag sírokról történt már említés, de valamiféle táltos-pap kincsleletről még nem történt híradás.)

Az is lehetséges, hogy az avar síposok regös-muzsikusok voltak. E tárgykör viszont nem választható el teljesen bizonyos kultikus szokásoktól, bűbajoskodástól, termékenységvarázslástól stb. stb., mint ennek magyar és keleti párhuzamai is mutatják. A szegényes sírokat pedig maga a zenészi foglalkozás magyarázza: abból ugyanis a legritkább esetben lehet meggazdagodni.

Komolyra fordítva a szót, az tehát, hogy az avar síposok pásztorok, regösök, táltosok voltak-e, pontosan nem derül ki. Talán előkerül majd egy olyan lelet, mely pontosítani fogja a foglalkozást. A magyar néprajz vonatkozásában azonban kétségtelenül köthető a dudák (és egyéb sípok) használata a pásztorokodáshoz. (Természetesen nem kizárólagos jelleggel.) Sárosi Bálint igen találóan állapítja meg, hogy a dudások afféle „félhivatásos“ zenészeknek számítottak. Másrészt – mint Sárosi megjegyzi: „dudálni csak felnőtt férfiak szoktak, nők soha“.(!?) (V. ö: Sárosi Bálint: Magyar népi hangszerek. 82, 83, Budapest, 1973.) Ami pedig a kultikus vonatkozásokat illeti, a magyar néphagyomány őriz ilyen nyomokat. „A pásztoroknak régebben nemcsak mulatozásaiban, hanem egyéb ünnepi alkalmakban is része volt a dudának. Így például dudaszóval vonultak karácsonykor a pásztorokhoz, s volt idő, amikor még a templomban is megszólaltatták a dudát. Szerepelt a duda a betlehemes játékokban is, dunántúli és palócföldi betlehemes szövegek ma is tanúskodnak erről. A néphit szerint azonban nem annyira templomba való, mint inkább ördögi, boszorkányos hangszer a duda. Erre mutat a vele kapcsolatos hiedelmek nagy sokasága: különböző történetek boszorkányok dudabájljáról...“ (V. ö: Sárosi: i. m. 82.)

A síppal való gyógyítás sem ismeretlen, erre is vannak adatok. Az avar síppal, s a dudával azonos megszólaltatású az egytestű magyar nádsíp, melyet Erdélyben is ismernek. Sárosi Bálint Bartókot idézi Torontál megyei kutatása kapcsán: „Azután ugyanabban a faluban egy őshangszert fedeztem fel: ...nádsíp 6 lyukkal és bevágott nyelvvel... Tulajdonképpen úgy szól, sipítóan, mint a nyelvsípok (mint a duda), de tömlője nincs. Közvetlenül szájból fújják. Már csak egy öregember ért hozzá, Carabának nevezik... érdekes, hogy ez a carabás öreg egyúttal kuruzsló is, és betegség közben hangszerén egy bizonyos melódiát fúj bizonyos ceremóniákkal kapcsolatban.“ (V. ö: Sárosi: i. m. 75.)

Ehhez társul a magyar népi gyerek mondóka is, mely a zenével való gyógyításhoz és az ősi hitvilághoz kapcsolódik:
„Sípbal, dobbal, nádihegedűvel“

A felgyői avar kettős síp és más hasonló hangszerek megszólaltatása

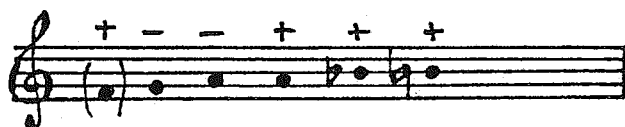
Az avar kettős sípok általában mindkét sípszáron 5-5 hanglyukkal rendelkeznek, melyek egymással párhuzamosan helyezkednek el. A jánoshidai hangszerek azonban a hengeres formai eltéréseken kívül a hangszer (befúvási végtől számított) bal oldali sípszárán csak 2 hangnyílás található, bár azok szintűgy párhuzamosak a jobb oldali lyukakkal, mint az avar hangszereken szokásos. Eltérő lyukszámot találunk a felgyői sípon is, mégpedig mindkét sípszáron 6-6 párhuzamosan fűrt hangnyílást. Teljes bizonyossággal nem lehet megállapítani a Kovrig Ilona által említett bijelo-brdo-i sípleletnél a lyukak számát. A leletnek ugyanis mindkét szárából le van törve egy darab. A csonka szárok körülbelül egyforma hosszúak, s az egyik már 3, a másik 2 lyukat mutat. Tekintettel arra, hogy a törött sípszárak körülbelül egyforma méretűek, vélhető, hogy nagyjából egyforma darabok törtek le róla. Ha így van, akkor – a lyukak párhuzamos elhelyezkedését alapul véve – ebből az következik, hogy a lyukak száma eredeti állapotban sem egyezett meg. Az eltérő lyukszámok problematikáját nem feledve, itt most elsősorban azt a következtetést kell levonnunk, hogy a hanglyukak száma a legszorosabban összefügg a megszólaltatással, hisz több hanglyukkal több hangot lehet képezni, kevesebb lyuk pedig értelemszerűen kevesebb hangot eredményez. A hangnyílások számából igen szűk következtetések vonhatóak le; esetleg egy hozzávetőleges hangterjedelem vonatkozásában. Például egyik száron 5 lyuk=6 hang. (A legmélyebb hangtól a fedetlen hanglyukakkal való „üres” megszólaltatásig.) Ahhoz, hogy valamilyen hangsort kapjunk, a hangszert meg kell szólaltatni. Bartha Dénes és munkatársai annak idején megszólaltatták a jánoshidai sípot. (1933.) A kísérleteket a Pázmány Péter Tudományegyetem Fizikai Intézetében folytatták le. Gépi megszólaltatást alkalmaztak, s a síp hangsorát egy Cagniard-Latour rendszerű sziréna igénybevételel állapították meg. A síp fűvókája gyanánt az egyszerű felcsapó nyelvű változat mutatkozott a legalkalmasabbnak. Ezt megelőzően különböző formájú és típusú, nagyságú fűvókákkal kísérleteztek különbözőbb eredmények nélkül. Bartha így ír erről: „Különböen általánosan ismert megfigyelés, hogy bizonyos nagyságú és méretű nyelvű síp csöve csak egy meghatározott formájú és méretű fűvóka alkalmazására szólal meg; következőleg az alkalmazható fűvóka kérdésében a lehetőségek köre meglehetősen szűk. Így aztán az avar hangszer megszólaltatásánál felette csekély marad az eredeti hangzástól való eltérés valószínűsége, még az abszolút hangmagasság tekintetében is. Ami a relatív hangmagasságok (hangközök) kérdését illeti, itt már a behelyettesített (rekonstruált) fűvóka csak minimális eltérést okozhat az eredeti hangsorral szemben.” (V. ö: Bartha: i. . m. ...29, 30.)

Mielőtt Bartha eredményeire rátérnénk, néhány kiegészítést tennék, valamint néhány ponton eltérő véleményemnek adnék hangot.

1., Nem kétséges, hogy az avar sípok megszólaltatása megoldható valamiféle gépi fűjtatóval, de ennek lehetősége a felgyő-gedahalmi sípnál fel sem merült. Fafűvó szakember létemre (korábban a klarinét és rokonhangszereknek zenekari művésze, ma a fafűvó hangszerek tanára) úgy gondoltam, saját tapasztalataim elegendőek ahhoz, hogy a felgyő-gedahalmi avar síp megszólaltatását és problematikáját megoldjam. Egyébiránt ez a megszólaltatás a természetes, hisz az avarok sem géppel fűjték a hangszert. Így az eredmények is minden bizonnyal közelebb állnak ahhoz a hanghatáshoz és hangsorhoz, melyet a hajdani avar zenész fűjt a hangszerén.

2., Bartha megállapítása a nyelvűsípek vonatkozásában lényegében igaz. A hangszertest és a fűvóka arányai igen fontosak. Viszont, ha eltekintünk bizonyos aránybeli eltérésektől, egy hangszertest végeredményben bármely típusú fűvókával elvileg megszólaltatható, és hangot ad, ha a fűvóka és a hangszertest illesztése légzáró. Példának okáért: Az oboát és a fagottot egyaránt kettős rezgőnyelvvvel fűjják. A fagottnád – méreteiből adódóan – mégsem alkalmas oboajátékra, és viszont. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy a hangszerek története folyamán gyakorta alkalmaztak bizonyos hangszerek esetében olyan megszólaltatási módokat, ahol az egyes fűvókátípusok alapvetően más hangszercsoportokhoz köthetők. Pl: fatrombita, vagy a renaissance kor hasonló keverékhangszerei a cink és a szerpent. Ezek fafűvós hangszerek, az azokra jellemző hanglyukakkal, melyeket részben ujjakkal, részben billentyűszerkezettel fedtek el. Ugyanakkor a rézfűvókra jellemző tölcserfűvókával fűjték. Nyelvűsípek vonatkozásában ilyen érdekes hangszer a modern idők terméke a szaxofon, melynek teste soha nem készült fából, jóllehet a fafűvók szokásos billentyűszerkezete jellemző rá. Sőt; e fémtestű (rézötívözet) hangszer klarinét típusú fűvókával fűjják. Utolsó példaként említené a tárogató. A magyarok által is ismert, pusztai népekre oly jellemző, oboa típusú (szuona, zurna, szurnaj, stb.) sípot hajdan kettős nyelvűsíppal fűjték. A múlt század végén – Schunda József újítása kapcsán – e hangszert Magyarországon klarinétszerű egynyelvű fűvókával látták el.

Az avar sípok esetében a tölcserfűvókák természetesen kiesnek, ugyanis ezek alkalmazását a hangszer méretei és a ma élő rokonhangszerek megszólaltatási módja teljes mértékben kizárja. Bartha Dénes is figyelembe vette a rokon kettős sípok fűvókáit a jánoshidai avar síp vizsgálatának, és megszólaltatásának kapcsán. A fűvóspróbák eredményeként a jánoshidai hangszer hangsorát és hangterjedelmét az alábbiakban állapította meg: a teljes csőhossz legmélyebb hangja f és a hanglyukak teljes nyitásával h¹-ig egy bő kvart (tritonus) hangterjedelmet lehetett létrehozni. A befúvási végtől jobbra eső sípszárát Bartha „A”-val, a másikat „B”-vel jelölte. Az „A” sípszár hangjai:

(A + illetve - jelek a „kiegyenlített“ (temperált) hangzástól való eltérést mutatják az attól magasabb (+) illetve alacsonyabb (-) rezgésszámok irányába.) A „B“ sípszár hangjai pedig - a lyukak számának megfelelően - f'-g'-a'. Feltűnő, hogy a hangsor „a“ hangja megkettőződik. (?) Barthának és munkatársainak bonyolult, valamint alapos mérései kimutatják, hogy az egyik hang alacsonyabb, míg a másik magasabb a mai használatos rezgésszámoknál. (440-444) Bartha ennek okát abban látja, hogy a régi idők zenészei - főképp keleten - olyan hangrendszert használtak, melyek ma már kevésbé ismertek. (Esetleg néhány teljesen feledésbe ment?)

Bartha az eredményeket más rokon (például arab) kettős sípok hangsorához hasonlítja. A bonyolult részleteket nem kívánom ismertetni, hisz a professzor kitűnő munkája bárki számára elérhető. A jánoshidai avar síp 1933-ban elvégzett vizsgálata nyomán arra ugyan nem kaptunk választ, hogy milyen is lehetett az avarok zenéje, de Bartha Dénes - úgy tűnik - arra a következtetésre jut, hogy a jánoshidai avar síp közvetlen rokonát az arab zummarában látja. Ugyanakkor megjegyzi, hogy a síp hangsora nem bizonyosan fedi azt a hangrendszert, melyet az avarok használtak. „Egyáltalán óvakodnunk kell attól, hogy múzeumi, tehát használaton kívüli hangszereken lemerített skálákból következtetést vonjunk le a hangszeren valóban játszott dallamok tonális, vagy bármiféle más tekintetű szerkezetére.“ (V. ö: Bartha: i. m. 106.) E megállapítással a legmesszebbmenőkig egyet lehet érteni. A jánoshidai síp hangsorában ugyanis van egy eléggé megmagyarázhatatlan „jelenség“, mégpedig az egymás után kétszer előforduló „a“ hang. Azt senki sem vonja kétségbe, hogy a jánoshidai síp vizsgálatát a legkörültekintőbben végezték el. Mégis, a két „a“ hang teljesen felesleges. Kétségtelen, hogy keleten előfordulnak olyan hangrendszerek, ahol a két szomszédos hang közt nincs egy - európai értelemben vett - kis szekundnyi távolság. E hangrendszerek azonban nem Közép- és Belső-Ázsiára jellemző, mint ahogy a népvándorlás kori Kaukázus előterére sem, (Akkortájt arab hatás még semmi esetre sem érhet a térséget.) Európa illetve a Kárpát-medence pedig végképp nem jöhet számításba olyan hangsorok kapcsán, ahol rendszeresen alkalmaznak kis szekundnál kisebb hangközöket. E hangközök leginkább Indiára jellemzőek, bár az arab zene: is tartalmaz ilyen elemeket. Ilyen az úgynevezett „semleges“ terc, mely sem kicsi, sem nagy. Ez azonban nem két szomszédos hang közt helyezkedik el. Számbajöhet még az úgynevezett „glissando“ alkalmazása. (Glissado=egymást követő hangok „csúszkálva“ való megközelítése, a kis szekundtól kisebb távolságok összemosódó folyamatos le- vagy felfelé irányuló mozgásból eredő hanghatása, mely a fő dallamhangok közt nyilvánul meg.) A glissando alkalmazása viszont - különféle mértékben és módon - egész keletre jellemző. (A magyar népzeneben is megfigyelhető.) Az ilyen vagy hasonló, netán egyéb kis szekundnál kisebb hangközök megszólaltatása kapcsán azonban nem szokás külön hangnyílást eszközölni, hanem a nyelvsípos hangszereken az ilyen kis távolságot intonálni szokták a játékosok. Ez történhet ajakkal, a levegőmennyiség szabályozásával, a kívánt hang alatti lyukak részleges fedésével, stb. Eme bizonyos „a“ hangokat az „A“ sípszár alsó 1-2., illetve 1-2-3. hangnyílásának egyidejű nyitásával mérték - és + értékben. (A jelzett munkában pontosan jelölve van rezgésszámokban illetve centekben) Egyébként más ránézésre is megállapítható, hogy a hangszer hangnyílásai olyan nagyságúak, és olyan távolságban helyezkednek el egymástól, hogy nehéz feltételezni azt a szándékát a síp hajdani készítőjének, hogy két olyan hangot akart létrehozni, mely kismértékben eltér ugyan egymástól, de voltaképp mégis ugyan az... Vagyis még nem „asz“ és még nem „aisz“. A jánoshidai hangszert - Garam Éva jóvoltából - magam is megszólaltathattam. A vizsgálatot a felgyői síp kontrolljának szántam. A fúváspróbák alkalmával én nem tapasztaltam a hangszer hangsorában a kettős „a“ hangot. Ezek meglétét, illetve Bartha ilyen eredményét elsősorban a jánoshidai síp gépi megszólaltatásában vélem felfedezni; valamint az eredmény megszületésében az „A“ sípszár sérülése is számba jöhet. Ennek részletes törése elég komoly változást okozhat. Kérdés az, hogy Bartháék az eredeti hangszert fűjták-e vagy a rekonstrukciót? Erre ugyanis nincs konkrét utalás, bár halvány nyoma van, hogy az eredetivel (is?) kísérleteztek. Szó esett már arról, hogy az avar sípokot dudaként (és valószínűleg tömlő nélküli kettős sípként is) használták. Nem tudni, hogy a jánoshidai síp melyik típusként működött. Ha duda lett volna, úgy egész biztos, hogy a sípszárak tölcserbe torkollottak. Az általam átnézett duda ábrák Indiától Afrikán át Európáig minden duda típusnál tölcser toldalékokat mutatnak. Néhol kettős tölcser is előfordul. Semmi okunk nincs feltételezni, hogy a népvándorlás korában tölcser nélküli dudák lettek volna. Egy ilyen tölcser toldalék az alsó néhány hang intonációját lefelé irányítja. A rokonhangszerek Bartha által bemutatott skálái - érdekes módon - egyetlen esetben sem mutatnak fel megkettőzött hangot. (Olyan hangot tehát, melyek akár alacsony, akár magas mivoltukban az adott hang rezgésszám határain belül maradnak.) Ugyanakkor felmerülhet az is, hogy a jánoshidai síp - néhány más hangszerrel együtt - kevésbé, vagy éppen rosszul sikerült példány is lehet. Ennek problematikájára visszatérünk.

Fentiek alapján azonban feltételezhető, hogy a jánoshidai síp hangsorának megállapításába annak idején hiba csúszhatott. Bartha hivatkozik arra, hogy különféle intonációs játéktípusok és fogásvariánsok (segédfogások) másfajta hangrendszer létrehozását is előidézhettek, mint ami a hangszer hangsorából várható lenne. E megállapítás viszont igen elgondolkodtató. Ezt részben az általam elvégzett fúváspróbák is igazolták; főképp intonációs vonatkozásban és összefüggésben a fúvóka hangolásával. Bartha gyakorta említi a külföldi múzeumok (rokon) hangszereinek vizsgálati eredményeit. Ezek eredményeiben ő maga sem bízik teljesen, s kiviláglik, hogy az eredmények igen tudományosak, ám végülis sokszor matematikai és spekulatív számításokon alapulnak. Sokkal egyszerűbb és jobb módszer tehát a hangszereknek a vizsgálatot végző személy által való természetes megszólaltatása. Ezt alkalmaztam a felgyői avar síp hangsorának megállapításánál is.

A hangszer megszólaltatását megelőzően már történtek elgondolások a síp hangsorára vonatkozólag. E tekintetben az alábbiakat olvashatjuk László Gyula: Árpád népe című könyvében. (Helikon, 1988. Budapest, 48.) Vargyas Lajos állapí-

totta meg, hogy esetleg az ősi finnugor hangsor fújható meg rajta. „A megállapítás ugyan esetleges, ám elgondolkodtató. Magam részéről engedelmet kérek, s távol áll tőlem, hogy vitába szálljak a nagytekintélyű zenetudóssal... Mégis, megkockáztatnék egy kérdést, inkább csak afféle „hangosan gondolkodásként“. A griffes-indás kultúra késő-avar (közép- és belső ázsiai eredetű), vagy az onogur réteg hasonló összetételű törökös népének hangszerén vajon miért éppen az „ősi finnugor hangsor“ lenne - akár esetlegesen is - megfújható? Eddig ugyanis sem az antropológia, sem egyéb tudományág nem említette az avarok egyetlen főbb rétegéről sem, hogy finnugor eredetűek lennének. Vagy azon az alapon talán, hogy a késő-avarok - László professzor megfogalmazásában - „korai magyarok“? S ha magyarok, akkor mi mások lennének, mint finnugorok? Nem hinném, hogy így lenne. Tán meg kéne fordítani a dolgot. Ha az avarok túlnyomórészt türk-féle népek vegyülése voltak, s így elsősorban e népcsaládkhoz tartoztak (több rétegük például mongolos stb. ellenére sem kizárható ez), s mivel késő-avar vonatkozásban László Gyula kimutatta összefüggésüket a magyarokkal (Erre mások is utalnak), akkor inkább az következik ebből, hogy a magyarok sem finnugorok.

A felgyő-gedahalmi avar síp fúváspróba kísérleteit a Szegedi Móra Ferenc Múzeumban folytattam le. A vizsgálatokra több alkalommal került sor: 1994. IV. 1, 1994. VII. 18, 1994. X. 24, 25. A hangszer megszólaltatását először kettős nádnyelvvél kíséreltem meg. A művelethez angolkürt nádat használtam. A hangszer befúvási torkolata és a kettős nádnyelv csatlakozó szára (stift) közt a légzáró tömitést cérnatekerics biztosította. A síp szárait külön-külön szólaltattam meg. Először a befúvási végtől jobbra eső sípszárral tettem kísérletet. A sípszár viszonylag könnyedén megszólalt. A hangok befedését felülről - a magasabb hangok irányából - lefelé kezdtem el, s így haladtam lefelé. E módszer ugyanis azért hatékony, mert a rövidebb légoszlop problémamentesebben hozható rezgésbe, mint a hosszabb. Lényeges tényező ugyanis az a fizikai törvényszerűség, mely a hangok képzését úgy befolyásolja, hogy a rezgőnyelvhez (mint a hang forrásához) közelebb lévő hangok könnyebben és nyíltabban szólalnak meg, mint a távolabb esők. A fúvás közben a hosszú idő óta használaton kívüli hangszer lassan „befúvódik“. (E kifejezést a gyakorló fafúvósok jól ismerik.) Ennek következtében az egyre mélyülő hangok és az újabb lyukak fedésével egyre hosszabb légoszlop rezeg a hangszer testében. A fokozatos, felülről lefelé haladó megszólaltatás egyben figyelmeztet a hangszer esetleges hibájára, repedésére, illetve a hangszer üregében lévő szennyeződésre, mely befolyásolná a soron következő hang megszólaltatását. Ha ugyanis az összes hanglyuk fedésével, a legmélyebb hangnál kezdenék a fúváspróbát, úgy a felmerülő, a megszólalást gátló tényező esetén csak azt állapíthatnánk meg, hogy a hangszer szól. A jánoshidai síp megszólaltatásánál Bartha leírásából nem derül ki egyértelműen a megszólaltatás menete. Úgy tűnik (?), hogy először a teljes és befedett csőhosszat szólaltatta meg.

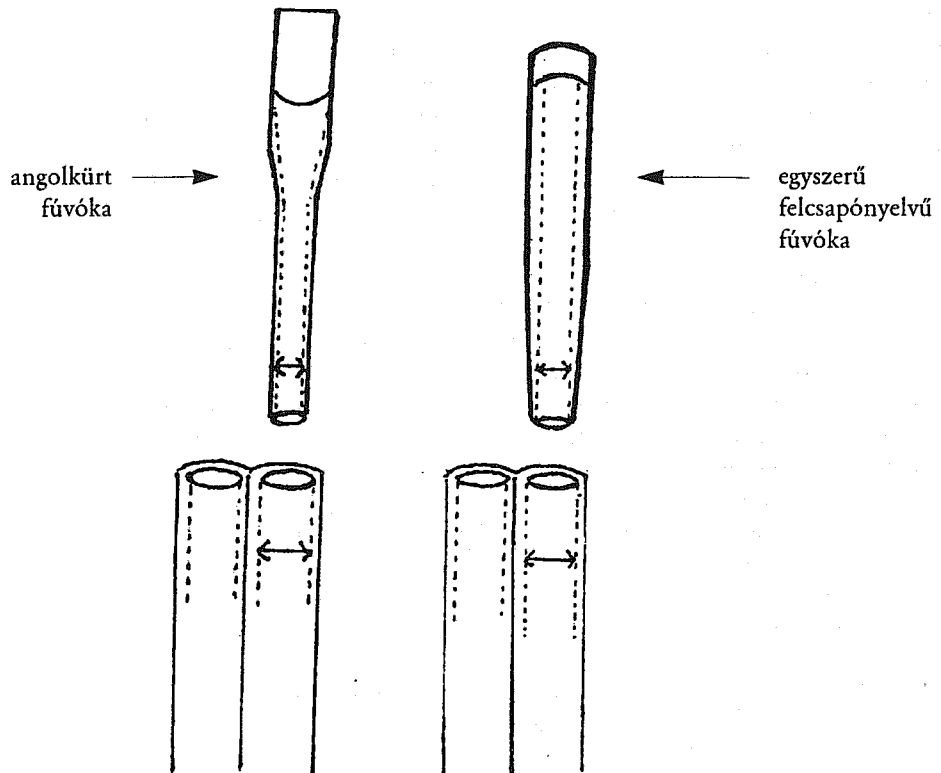
A felgyői sípon 6-6 hangnyílás található. A hangszer teljesen fedetlen lyuksorú „üres“ hangja után a legfelső hangnyílás lefedése egy jól felismerhető nagy szekund lépést (hangközti) eredményezett. A következő (felülről 2.) lyuk fedése nem várt meglepetést hozott, mert a nagy szekundnál nagyobb, *kis terc* hangközti eredményezett. Az ez után soron lévő (felülről 3.) lyuk takarása nyomán újabb nagy szekund hangközzel bővült a hangszer. Ez a hang már jóval nehezebben „született“ meg, de a kitartó fúvás által egyre tisztábbá vált. Nem ismeretlen jelenség ez, mert a modern fúvóhangszerek bizonytalan, „hamis“ hangjait is tisztábbá lehet „befújni“. A felülről számított 4. hangnyílás befogása már gyengébb eredményt hozott. Többszöri próbálkozásra csak elvétve jött létre újabb hang, melynek megtartása rövid ideig volt lehetséges, tekintettel annak „gikszervesélyes“, elcsukló voltára. közvetlen megfúvása nem is sikerült, de a felső váltóhangról (vagyis a szomszéd magasabb hangról) „legato“* technikával lekötve, időnként megszólalt lefelé egy újabb nagy szekund. Ettől eltekintve ezt a hangot is felismerhetően be lehetett határolni. Az 5. és 6. hangnyílás takarásával értékelhető hangot nem lehetett létrehozni. Ennek nyilvánvaló oka kétségtől a felhasznált duplanyelvű fúvókában rejlik. Pontosítva: annak kiképzésében, alakjában, valamint a hangszertest és a fúvóka közt fennálló valamely aránybeli eltérésben keresendő a hang megszólalásának gyenge minősége. Egyben ez ad magyarázatot arra, hogy az ez alatti hangok miért nem szólaltak meg.

Tekintsük át azonban a fúvóka és a hangszertest közti összefüggéseket.

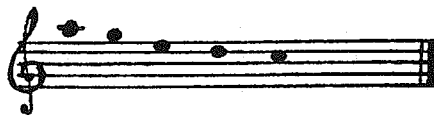
- 1., Bizonyos határokon belül a fúvóka hossza kevésbé lényeges, mert ez elsősorban a hangszer eredeti hangadásán változtat, de a hangsor hangjainak egymáshoz való viszonyán kevésbé. Itt természetesen néhány mm nagyságrend jöhet számításba, de abban az értelemben, hogyha ezáltal hosszabbá válik a rezgőnyelv. Az angolkürt nádnál rövidebb, oboához használatos nádnyelvek már a fenti eredményeket sem hozzák.
- 2., A kettős nyelv közt elhelyezkedő légoszlop átmérője illetve a rezgőnyelvek betorkollási átmérője és a hangszertest belső keresztmetszetének átmérője közt fennálló méretkülönbség befolyásolja a hangok létrejöttét. A hangszertest belső keresztmetszetét voltaképp a hangszer „furata“ lenne értendő. Mivel azonban az avar síp szárai csontból készültek, így azok természetes belső üregéről van szó, mely más hangszerek mesterséges furatának felel meg. Az avar sípok belső ürege nagyjából egyenletes cső (cilindrikus), mely a vége felé igen kis mértékben tágul.

* Legato technika=hangindítás nélküli úgynevezett kötött játék, ahol az előző hangról a levegő fúvás megszakítása nélkül a kellő ujj billentésével képződik a hang.

3., A felhasznált fúvókák alakja bővülő (angolkürt, oboa). Az egyszerű felcsapó nádnyelvű fúvókák alakja viszont párhuzamosnak mondható.

4., A leglényegesebb, a rezgőnyel(ek) szélessége, mely szintén arányban áll a hangszerestest belső üregének átmérőjével. A kettős rezgőnyelvel megszólaltatott síp csonka skálája egy pentaton hangsornak felel meg.

Az avar síp hangja természetesen nem a mai, Európában megszokott tempérált hangzást adja vissza, de az eltérés minimálisnak mondható. Ezen túlmenően ne feledjük azt sem, hogy a hangszer több, mint 1000 esztendeig volt a föld alatt. Továbbá azt sem, hogy a síp nem modern hangszergyár terméke, hanem egyszerű avar ember készítette, mégpedig nem egy mai filharmonikus zenekar klarinét szólistájának igényei szerint... (Jóllehet, a mai modern hangszergyárok is készítenek éppen elég hamis hangszert, mint azt e sorok írójának volt alkalmá elgyszer tapasztalni.)

A második kísérlet alkalmával egyszerű felcsapó nyelvű klarinét elven működő) fúvókát alkalmaztam. A népi hangszereknél szokásos fúvóka típusokból indultam ki. (Regös síp, dudafúvóka, nádsíp.) A nádfúvóka anyagát a meglehetősen elterjedt kerti dísznád (*Miscanthus Sinensis*) adta. A síp természetesen elkészíthető tavi nádból is, ám a megfelelő keresztmetszettel bíró, az avar síp száraiba illő nádszálnak többnyire vékony a falvastagsága. Így csak hosszas kereséssel bukkanhatunk megfelelő fúvóka alapanyagra. Valószínűleg az avar időkben a természetes mocsárvilág, s a szennyezetlen vizű tavak hatalmas kiterjedésű nádasai nagyobb változatosságú és különb nádakot teremhettek a mainál. Ezekből bizvást jobban válogathattak az akkor élő síposok és dudások. Mivel azonban a felgyői avar síp megszólaltatásához igen sok különféle méretű fúvóka készült, így a körülményes és hosszas keresés helyett egyszerűbb volt a jobb anyagú dísznádát használni.

A különféle nádak minősége (nedvszívóképesség, rostanyag, stb.) rendkívül nagy befolyásoló tényező a *modern igényű* fafúvó hangszeres játéknál. Az avar sípnál azonban más a helyzet. A hangszer kicsiny voltát és egyszerű hasított fúvókáját figyelembe véve a fúvóka nádanyaga nem, vagy csak igen-igen minimális mértékben változtatható a hangszínen. Jobban mondván inkább csak a megszólaltatás könnyebb-nehezebb voltában, a hangerőben, és a hang karcsúbb, vagy magvasabb jellegében játszik szerepet a más-más anyagú nádból készült fúvóka.

Ezt látszik igazolni az a tény is, hogy a kettős, illetve egyszerű felcsapó nyelvű fúvóka keltette hangok színe sem tér el egymástól lényegesen. Gondoljunk csak arra, hogy egyes dudák kettősnyelvűek, mások (például a magyar dudu) egyszerű felcsapónyelvűek. A hangszín azonban dudaszerű, és aligha lehet mással összetéveszteni. E megállapítás mindenekelőtt a hasonlóan cilindrikus (egyenletes csőkeresztmetszet) sípszárú dudákra vonatkozik. Az eltérő furatú például kónikus

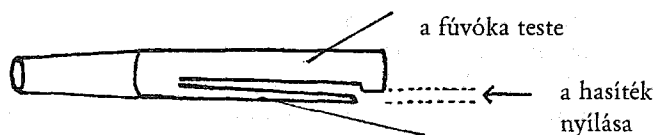
(fokozatosan táguló csőkeresztmetszetű) dudák hangszíne már kissé eltérhet az egyenes csőfuratú dudáktól. Ezt az összefüggést mutatja például a zurna (oboa) típusú töröksíp, és ennek klarinetszerű magyar tárogató változata (Schunda tárogató). A töröksíp kettősnyelvű megszólaltatású, míg a tárogató fúvókája felcsapó nyelvű. A leírások - vélhetőleg egymástól átvéve - azt állítják, hogy a két hangszer hangszíne teljesen eltérő. (Kérdés, hogy a leírások készítői közül hányan tudtak tárogatózni? Ezalatt nem a megszólaltatást értem...) Nos, én nem egészen így látom a dolgot. Mivel a tárogató bővülő (kónuszos) furata hasonlít az oboaszerű zurna elődéhez bizonyos tekintetben és regiszterben (hangfekvés), hasonló hangszínt őrzött meg. A hangszín nagyban függ attól, hogy a hangszer teste mekkora. A kisebb építésű „C” tárogató hangja már erősen közelít a töröksíp hangjához. A szájtartás is igen lényeges, mert lehet nazálisan is fújni, és gömbölyűbb hangot képezni stb. A századelő művészbereinek a véleménye (1901-ből) is igen érdekes. A Schunda-tárogatót az ősi zurna típusú tárogató egyenes folytatásának tartják, s nem vonnak éles határt a kettő közt. Káldy Gyula tárogatóiskolájának előszavában Hickisch Henrik tollából olvashatjuk: „...az angolkürt, klarinett és fagót hangszínezetét egyesíti magában.” Az angolkürt és a fagott az ázsiai kettősnyelvű tárogatófélek (oboafélék) európai leszármazottai. A kettősnyelvű, kónikus furatú sípok hanghatása tehát túlnyomórészt érvényesül a felcsapó nyelvű cilindrikus furatú klarinét hangszínnel szemben.

Fentiekből kiderül, hogy a hangszín sokmindennék a függvénye, de a leglényegesebb tényezők közt kell említeni a hangszer méretét és furatát. Hasonló vonatkozásokon alapszik a nádsíp, és a duda kettős sípszárának rokon hangszíne is. Erre egyébként már Bartók is felfigyelt. (Korábban ezzel kapcsolatosan idéztünk már.)

Joggal feltételezhetjük tehát, hogy az avar síp rekonstrukciós fúvókájának elkészítéséhez használt nádanyag a hangszer eredeti hangján valószínűleg nem változtat. Így az újólag megszólaltatott avar síp hangszíne az eredeti hangzáshoz igen közel állhat. A fúvóka elkészítésénél felmerült, hogy a nádnyelv hasítékának felülről lefelé, vagy alulról felfelé irányuló módozatai közül melyikre essen a választás. A rokon rendszerű keleti sípféleségek ugyanis felváltva alkalmazzák mindkét hasítási gyakorlatot. Bartha megjegyzi, hogy a nádnyelv hasítási irányának nincs különösebb szerepe, illetve, nem befolyásolja a hangszer fúvását. Végül, a felülről lefelé irányuló hasítás mellett döntöttem, mégpedig négy okból.

- 1., Meggyőződésem, hogy az avar kettős síp dudaként is használatos volt. A dudák nádnyelvének sípjait pedig lefelé hasítják. (pl. magyar duda, oroszok és uráli népek dudái stb.)
- 2., Az eurázsiai tömlő nélküli kettős sípok kb. felének nyelvét lefelé hasítják, a belső-ázsiai változatok sípnyelvei mindig lefelé hasítottak.
- 3., A magyar és kárpát-medencei népi fúvóhangszer-típusok: duda, rutén kettős síp, regös síp, nádsíp nyelvei mind lefelé hasítottak. A regös síp fúvókája libatollból készül. A regös síp a századfordulón még előfordult a zalai regösöknél (Sebestyén Gyula V.ö: Sárosi Bálint; Magyar népi hangszerek 84. 1973. Bp./ A regös síp, vagy fúvókájának típusa korábban jóval elterjedtebb lehetett. A lúdtoll fúvóka a század elején gyerekjátékként ismert volt pl. a Baranya-megyei Magyarereggyen is.
- 4., Klarinétos lévén e módozatot természetesebbnek találom, hiszen a levegő nem a fúvókát megkerülve, hanem egyenes irányban hatol a fúvókába, s így rezgetti meg a behasított nyelvet. A hasíték nyílása, egyben a rezgőnyelv távolságát jelenti a fúvóka testétől, vagy a hangszer testétől, ha abból hasítják. (Idioglott fúvóka) Ez voltaképp nem más, mint a modern klarinétfúvóka „lehúzásából” adódó rés, mely a fúvóka és a hozzá rögzített rezgőnyelv (nádlap) közt fennáll.

1. az avar síp fúvókája

2. modern klarinét fúvókája

A hasíték nagysága - mely lehetővé teszi a levegő beáramlását illetve a nyelv rezgését - szervesen összefügg a jó és könnyű megszólaltatással, illetve a fúvóka „alaphangjának” hangolásával, beállításával. A fúvóka „hangolása” ugyanis befolyásolja a létrejövő hangsort: 1., a hangsor - szerkezetét megtartva - eltolódhat lefelé vagy felfelé. 2., a kicsiny hangszerek esetében - mint amilyen az avar síp is - a rezgőnyelv szélessége a hangsor szerkezetét is megváltoztathatja. Nem tudni, hogy a jánoshidai síp fúváspróbáinál mennyire tanulmányozták a megszólaltatási lehetőségeket a különféle alaphangú és különféle szélességű rezgőnyelvek vonatkozásában. Bartha professzor munkájának áttanulmányozása után úgy tűnik, hogy

végeredményben megelégedett egy arab zummara fúvókájának változtatás nélküli átvételével, vagy az arról készült rekonstrukcióval. Az így létrejött hangsort is rokonítja a zummara hangsorával. A jánoshidai síp Bartha-féle hangsorának és a felgyő-gedahalmi hangszer (kettősnyelvvel megszólaltatott) pentaton hangsorának összehasonlítása ezért is okozott meglepetést. A felgyői hangszer újabb fúváspróbájánál már egyszerű felcsapónyelvű fúvóka került felhasználásra, de a rezgő nyelv szélessége csaknem megfelelt az angolkürt duplanyelv szélességének. (Angolkürt: 8 mm. avar síp nyelv: 7-7, 5 mm) Az avarsíp fúvókájának rezgőnyelve erősen domború – hiszen cca. 8 mm-es átmérőjű nádcsőből van hasítva. Ha a domború palástot az angolkürtéhez hasonló enyhébb ívré teríténénk ki, úgy a rezgőfelület szélessége az angolkürt nád szélességét – néhány tizedmilliméter eltéréssel – elérné. A második – felcsapónyelvű – fúváspróba igazolta az első kísérlet *pentaton hangsorát*, sőt, az utolsó két – egymáshoz közelálló – hangnyílás egyidejű fedésével a hangterjedelem egy teljes oktávva bővült. Az eltérés csupán a hangsor eltolódásában észlelhető. A levegőmennyiség erőssége ill. az erősebb vagy gyengébb ajakpréstől függően a felgyő-gedahalmi síp hangsora a következő:

Az alkalmazott fúvóka alaphangja d'' körüli (d'' - e'') attól függően, hogy milyen fúvóerősséget alkalmazunk, ill. mekkora a rezgőnyelv és a fúvóka közti rés, melyet az ajakprés befolyásol. E tényezők a legszorosabban összefüggnek egymással ill. a hangsor létrejöttével. Mindkét sípszár megszólaltatása hozzávetőlegesen ugyanazt az eredményt adja. Az eltérések a következőkből adódnak:

1. A befúvási oldaltól jobbra eső sípszár valamivel tisztább hangot ad, mert többnyire ezzel folyt a kísérlet, míg a baloldali szár az ellenőrzés célját szolgálta. A jobboldali szár tehát jobban „befúódott”.
2. Valamiféle lerakódás minden bizonnyal mindkét sípszárban van. Ez a csövek szűk keresztmetszete miatt szabad szemmel nem látható. Az is elképzelhető, hogy a bal sípszárban több a lerakódás. (?)
3. Mivel a hangszer kézi munka eredménye, a két sípszár teljes mértékben nem is lehet egyforma. (Hangnyílások kiképzése, azok egymástól való távolsága stb.)
4. Az sem kizárt, hogy a síp készítője nem is törekedett a teljes azonosságra.
5. Végül, de nem utolsósorban, mivel a sípszárak anyaga madárccsont, még egyazon madár jobb és bal lábának csontjai sem lehetnek teljesen egyformák. Kis hangszer esetében pedig a sípszárak csekély – nem, vagy alig látható – eltérése is okozhat hangzásbeli különbséget.

A kettős sípszár egyszerre is megszólaltatható, de a hanghatás „hamis”, lebegő. Ennek okai részben a fentiekben rejlenek, de néhány kiegészítést még tehetünk ezzel kapcsolatosan. Elképzelhető, hogy az avar és más keleti sípok hanghatása eleve ilyen, s a hangszer készítője hasonló hatást akart elérni. (Erre egyébként Bartha is utal.) Ne feledjük, hogy az avar sípok nem a mai ízlés szerint készültek. Igen lényeges dolog továbbá, hogy a fúvókákat szinte teljesen lehetetlen egyformára elkészíteni, s ez nem elsősorban a méretekre vonatkozik. Arról van szó, hogy csak „véletlenül” sikerülhet mindkét fúvóka rezgőnyelvének az egyforma hasítása, valamint azonos vékonyságúra való faragása, nem is beszélve a légrés és hangolás egyöntetű beállításáról. Mindezt úgy elvégezve, hogy azonos levegőmennyiség hatására tökéletesen egyformán rezegjenek a nádnyelvek. Természetesen fentiekre törekednünk kell. A fúvókák hangolása tekintetében. A kísérletek kapcsán az a meggyőződés alakult ki, hogy a felgyői avar hangszer esetében a legkedvezőbb fúvóka hangolásnak d''-e'' körülinek kell lennie. (cisz''-fisz''-ig tartó tűréshatárral) A fúvókák hangolása egyébként nem ismeretlen jelenség. A ma élő változatok nádnyelvein vékony dróttal, cérnatekerccsel állítják be a fúvóka teste és a nádnyelvek közti távolságot. E módszer a kettősnyelvek beállításánál is használatos, és a módszert a mai modern hangszereknél is alkalmazzák.

Ugyanakkor, ha a fúvókákat az említett határokon hangoljuk, de a rezgőnyelv szélessége kevesebb, mint 7 mm, a hangsor már kissé bizonytalanabbá válik, 6 mm alatt már egy másik hangsort kapunk. Ahhoz, hogy a hengeres nádfúvóka illeszkedő végét be tudjuk faragni a sípszárba, kb., 7-8 mm-es átmérőjű nád csövet kell felhasználnunk, s ebből kell kiharátanunk a rezgőnyelvet. A hasíték szélessége átéri, (vagy csaknem átéri) a cső egész hengeres testének szélességét. Ebben az esetben pentaton hangsor szólal meg.

Mivel a kettősnyelvű angolkürt nád szélessége szintűgy 8 mm körüli, s az is pentaton hangsort adott, így világosan látszik, hogy a nyelv szélességek ill. a pentaton hangsor közötti összefüggés áll fenn. Mi több: úgy tűnik, hogy e 7-8 mm közti méret az egyik legdöntőbb tényező a rezgőnyelv elkészítésénél. A nyelv hasítása 2-2, 5 mm-nyi mélységben kell, hogy történjen, legalább 24-25 mm hosszúságban.

A rezgőnyelv kapcsán még egy lényeges technikai jellegű vonatkozásra ki kell térnünk. Fontos ugyanis a nyelvnek a kellő vékonyságúra való „faragása”, csiszolása. Más rezgőnyelv megszólaltatású hangszerekhez hasonlóan a rezgőnyelv meg-

* A hangsor mindkét sípszáron azonos: akár d' akár e' az alaphang.

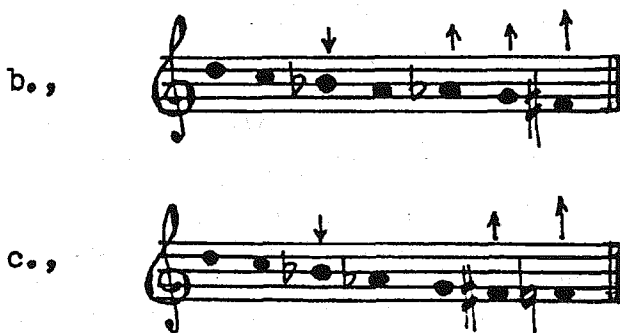
munkálásánál nem mindegy, hogy annak vékonyítását hol és milyen mértékben végezzük. Mivel a nádanyag amúgy is rendkívül hajlamos a repedésre, (mely a hengeres formából ill. a rostok irányából adódik) a rezgőnyelv gyakorta már a hasításnál elreped, vagy a megmunkálás közben, kellő szakértelemmel azért elkészíthető. A rezgőnyelv kidolgozása a rezgőképességet, a rugalmasságot befolyásolja, de közvetve a létrejövő hangsor- szerkezetének alakulásában is van némi szerepe. A pentaton hangsort megszólaltató a befúvási végtől jobbra eső sípszár fúvókájának egyéb adatai a következők: hossza 58 mm. Eredeti, (faragatlan) átmérő 7 mm, A fúvókának a sípszár befúvási nyílásába befaragott átmérője 6-6, 5 mm. (A sípszár csővégi nyílásának deformitása miatt.) A rezgőnyelv hossza 24 mm. Mint említődött, a pentaton skála akkor jön létre, ha a két utolsó hangnyílást egyszerre fedjük le. Ezzel kapcsolatos a felgyő-gedahalmi síp eltérő lyukszámának (6) a magyarázata. Meggyőződésem, hogy az alulról 2. azaz a felülről 5. lyuk *téves fúrás eredménye*. A hat hangnyílás ellentmond annak a ténynek, hogy az avar sípok zömén (azoknál a sípoknál, ahol a sérülések nem gátolják a lyukszám biztos megálapítását) öt lyuk található. Másrészt, a két utolsó csővégi hangnyílás feltűnően közel van egymáshoz, és a külön külön való befedésük által keltett hangok a temperált kis szekundnál kisebb távolságot mutattak. Ez a jelenség teljesen érthetetlen egy pentaton hangrendszerben. Mindkét lyuk egyidejű fedésével azonban megközelítőleg a moll pentaton skála (kissé magas) alaphangját kapjuk. Ha beszámítjuk azt az igen valószínű lehetőséget is, hogy az avar sípok. sípszárait tölcser toldalék folytatta, úgy a zárt csőhossz utolsó hangja kb. a kívánt és teljes hangzást adja. Mint arról már esett szó, a ma is élő hangszer párhuzamok - különösen a dudák - rendelkeznek tölcserrel. Ez alátámasztja azt a feltételezést, hogy ilyen toldalékkal az avar sípnak is kellett rendelkeznie.

A felgyői avar hangszer fúvása tömlő nélkül történt. Felmerülhet tehát, hogy a megszólaltatás eredménye - vagyis a pentaton skála - esetleg az ajakkal történő intonáció eredménye. Erre a válasz egyértelműen nem. A kísérletekről ugyanis hagfelvétel készült, melyen olyan gyors tempójú próba futamok stb. hallhatóak, melyek kapcsán a játék közben való „célzott” intonáció teljesen lehetetlen.

A kísérletek során azonban más jellegű - valószínűleg téves - eredmények is születtek. Ha ugyanis a felülről hasított rezgőnyelv szélessége keskenyebb a kellenél (a tűréshatár megállapítása kissé körülményes, kb. 5-6,5 mm), ill., a fúvóka teste és a nyelv közti rés nem megfelelő, s ehhez még hozzájárul a fúváserősség helytelen megválasztása, úgy a hangsor különféle eltérést mutat. E tényezők természetesen külön-külön és együtt is hatnak. A hangsorok variánszerű megjelenése pontosan ezt mutatja. E hangsorokban előfordulnak olyan hangközök, melyeket a kottakép elég nehezen tud visszaadni, de a temperáltság viszonylatában mégis a kromatikához állnak a legközelebb. Ezáltal - a teljesség kedvéért, s a fentiekből adódóan - az összes hangnyílás szerepet kap. Bár az egyik hangnyílás téves fúrásának feltételezését továbbra is fenntartom, de az ennek nyomán létrejövő hang is felkerül a vonalrendszerre.

Közbevetőleg jegyzem meg, hogy a hangjegyek alatti számozás a Bartha-féle számozásnak épp a fordítottja. Magam ugyanis azt tartom logikusnak, hogy a hangszer nyitott hanglyukak melletti, „üres” hangját illeti meg a „0” jelzés. Az 1. szám a befúvási véghez legközelebb álló lyukat jelzi, s ennek megfelelően a további számok a sorban következő lyukak fedését mutatják. A nyilak pedig az egyes hangok alacsony (↓) vagy magas (↑) voltát, jelölik.

E hangsorok létrejötte nem lehet véletlen, Valószínű, hogy Bartha professzornak a jánoshidai síppal végzett kísérleteinek eredménye - mely az általa bemutatott hangsorban kromatikát ill. kis szekundnál kisebb hangközöket jelöl - egygyökerű a felgyő-gedahalmi síp pentatontól eltérő skáláival, s azok közül különösen a „c.” változattal. Ezek alapján a jánoshidai síp hangsorát is valamely megszólaltatási tényező, vagy tényezők fentebb leírt nem megfelelő voltára kell, hogy visszavezessük. E feltételezést alátámasztja, ha a jánoshidai síp hangsorát a felgyő-gedahalmi pentatontól eltérő utolsó skálavariánsával (c.) összevetjük. Az összevetést különösképp indokolja még a jánoshidai síp hangsorában meglévő ket-

tőzött „a”, melynek problémát is ennek kapcsán közelítjük meg. A hasonlítás során érdekes összefüggés kezd körvonalazódni. Ha ugyanis jobban megnézzük Bartha jelzéseit (+ = a temperált hangnál magasabb, ill. - = a temperált hangnál alacsonyabb), valamint az általam nyíllal jelzett (↑ = magas: ill. ↓ = alacsony) hangokat, úgy az egymáshoz közelítő hangok kapcsán némi hasonlóság kezd derengeni.

jánoshidai síp

felgyő-gedahalmi síp

Ha a felgyő-gedahalmi síp két utolsó hangnyílását ismét egyszerre takarjuk, ez ugyanúgy magas „f”-et hoz létre, mint a Bartha-féle jánoshidai hangsorban. A „g”-t fogjuk fel úgy, hogy nagyjából ugyanaz, bár Bartha a maga hangsorában alacsonynak jelzi. A következő „a” felett a jánoshidai skálában „-” jelzést látunk. Ez tehát ismét alacsony. Ennek talán a felgyői síp „asz” hangja felelhet meg. Bartha magas (+) „a”-ja viszont párja lehet a felgyői síp alacsony (-) „b”-je. Egyben ez lehet a jánoshidai síp kettős „a”-jának magyarázata. Az egyik „a” - mert alacsony - inkább közelíthet az „asz” felé, míg a másik magas „a” nagyjából ugyanaz, lehet, mint az alacsony „b”. A jánoshidai síp (magas) „b”-jét láthatólag könnyű lenne azonosítani a felgyői hangszer „b”-jével. Ez azonban nem lehetséges, mert ezzel megbomlana a hangok sorrendje, és hamis képet kapnánk, valamint a jánoshidai síp skálájának kettőzött „a” körüli problematikája megoldhatatlan maradna.

Meg kell állapítanunk tehát, hogy a jánoshidai síp Bartha által megadott hangsorának és a felgyői síp hangsor-variánsának első 4 hangja összefüggést mutat, míg az utolsó két hangnál a skála szétválik.

A megszólaltatást befolyásoló tényezők közül Bartha is kitér egyre. Egy lábjegyzetben a következőket írja: „Erőteljesebb befújásra a hangszer egyes hangjai átlagosan 10-15 v. d. különbségig emelkedtek... Az előző hangsorhoz viszonyítva az eltérés igen- érezhető...” (V. ö: Bartha: i. m. 31.)

Bartha az eltérést azzal magyarázza, hogy a jelzett fúváspróba más napon történt, s a levegő páratartalma eltérő volt. Az kétségtelen, hogy a páratartalom némiképp befolyásoló tényező, de véleményem szerint ez nem lehet komoly mérvű. Inkább csak a megszólaltatás könnyedségében játszik szerepet, de elsősorban a modern hangszerek esetében. (Például: A billentyűk párnáinak takarása, stb., de ez sem igazán jellemző. Az erősen párás, vagy éppen a túl száraz levegő jobban megviseli magát a muzsikust...) A fúvóhangszer-játéknál eleve bele kell számítanunk azt, hogy a tüdőből a hangszer fúvókájába, illetve a sipszárukba áramló levegő a külső páratartalomnál magasabb értéket mutat. A rezgőnyelv pedig az ajaktól, illetve a tüdő paradús levegőjétől - játék közben - mindenképp a legnagyobb mérvű nedvességet veszi fel; pontosan annyit, melyet a nád (az avar síp esetében az egész fúvóka) anyaga magába tud fogadni. Sőt: a rezgőnyelv a kellő nedvességtartalom nélkül igazán nem is használható. Ezt biztosítja a tüdőből kiáramló levegő. Ez természetesen nemcsak a közvetlen megszólaltatású fúvós hangszerekre vonatkozik, hanem éppúgy érvényes a szélkamrás, vagy tömlős hangszerekre is. (Például: duda) A tömlő zárt a külső levegőtől, s benne a tüdőből odajutó levegő páratartalma érvényesül. A nyelvsípos muzikusok (klarinetosok, oboisták, stb.) fúvás előtt a nádnyelvet gyakorta vízbe áztatják, vagy megnyalják abból a célból, hogy a nád nedvesedését meggyorsítsák. A levegő páratartalma tehát a fúvós hangszereket kevésbé befolyásolja. Annál inkább jellemző ez az olyan hangszerekre, ahol a hang a húrok rezgéséből jön létre. A fúvós és vonós hangszerek hangjainak keletkezése ugyanis eltérő. A fúvósok *longitudinális hanghullámaival* szemben állnak a vonós-húros-pengetős hangszerek a maguk *transzverzális* rezgésével. A húrokat korábban természetes anyagokból (bél, selyem) készítették, s részben ma is használnak ilyen anyagokat. Az azonban egyáltalán nem mindegy, hogy a természetes anyagú húrokat mennyire itatja át a pára, mert ez igen befolyásolja a húrok rezgését, hangolását. Csakúgy, mint a dobok rezgőfelületét, ha az bőrből készül.

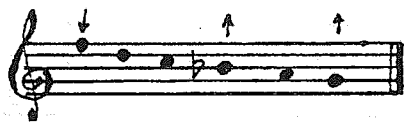
Bartha professzor tehát a levegő páratartalmának hatását az avar síp fúvókájára vonatkozólag minden bizonnyal túlértékelte. A későbbiekben ismételten szó esik a jánoshidai avar síp más alkalommal mért eltérő rezgésszámú jelenségéről: „ - Az V. hanglyuk feltűnően magas rezgésszámát (520) nem tudjuk kielégítően megmagyarázni. Talán a fúvókanyelv saját hangja emelte ennyire az erősebb befúásnál nyert magasságát?” (V. ö: Bartha: i. m. 31.) Közvetlenül kell emlékeztetni arra, hogy Bartha az V. lyuk alatt a befúási véghez legközelebb eső hangnyílást érti. Egyébiránt nem tartom kizártnak, hogy megszólalhasson a fúvóka „saját hangja”. Kísérleteim folyamán egyetlen egyszer magam is tapasztaltam hasonlót. A jelenség talán egy másodpercig tartott, s olyanhatása volt, mint egy „gikszer”-nek. Jól kivehetően két hang szólt egyszerre, bár az egyik meglehetősen torzan. Azt azonban nem tapasztaltam, hogy megemelte volna a hangszer hangját.

A különböző erősségű fúváspróbák eredményeit megtudhatjuk Bartha professzor közléséből, illetve az alábbi táblázatból. (Csak az „A” sipszár adataival foglalkozunk, mert a másikon csak 2 hangnyílás van, tehát a hangsor tekintetében nem jön számításba. 114. oldal.)

Mi lehet tehát a magyarázata a jánoshidai síp hangsorában lévő két legfelső hangnál bekövetkezett rezgésszám emelkedésnek? Mindenekelőtt a fúvásereőség nem megfelelő megválasztása. Az első fúváspróba kapcsán Bartha „közepes“ fúvásereőt említ. Ez azonban elég tág fogalom. Egy bizonyos, az avarok nyilván a nagyobb hangerőre törekedtek. E felvetés létjogosultságát már a hangszer kis mérete is alátámasztja. Kevésbé valószínű ugyanis, hogy az avarok holmi piano (halk), vagy a mai értelemben vett középérés (mezzoforte) játékkal „finomkodtak“ volna. Erre egyébként a dudajáték nem is igen alkalmas. Márpedig – mint annak többször hangot adtam – bizonyos vagyok abban, hogy az avar sípok *dudaként* is, valamint tömlő nélkül is fújták. A jánoshidai síp erősebb fúvásra létrejött hangsorában mindenesetre az a meglepő, hogy a kiugró rezgés szám emelkedés pontosan ott következik be (két legfelsőbb hang), ahol a felgyői síp pentaton skálájában egy kis terc lépés következik. A rezgésszám emelkedés természetesen *messze áll a kis terctől*, de mégis itt mutatja a kiemelkedő változást. A többi rezgésszám pedig inkább a szekundlépések irányába kezd rendeződni.

A rezgésszámoktól függetlenül egyet azonban soha nem szabad elfelejteni: az avar muzsikusoknak nem volt *hangológépük*, s azidőtájt nem léteztek még az úgynevezett „temperált“ hangok, hangközök, azaz az oktáv 12 egyenlő részre való felosztása sem. A népi hangszereket minden bizonnyal öröklött mérték szerint, de „találomformán“ készítették el, s az egyik jobban, a másik kevésbé sikerült. (Ez a mostani népi hangszereknél is így van.) A hamiskás hangokat pedig utólagosan utána igazították, s ha tömlő nélkül használták a sípot, még intonálhattak is. A teljesen elromlott hangszereket pedig – bizonyára voltak ilyenek – nem, vagy éppen más célra használták. Talán gyerekjáték lett belőlük, vagy egyéb célokat szolgáltak.

A felgyői hangszer fúváspróbái után – mint említődött – módomban állt a jánoshidai és alattyáni sípok tanulmányozni. Az alattyáni hangszerek – állagukból adódóan – nem alkalmasak arra, hogy meg lehessen szólaltatni őket. A jánoshidai síp azonban megfújható volt, legalábbis az a sípszár, melyet Bartha Dénes „A“-val jelölt. A másik „B“ szár ugyanis sérült, mégpedig a lyukakkal átellenben, középtájt, alulról a 2. hanglyuk felett. A sérülés résén kiáramló levegő miatt értékelhető hangot nem lehet megszólaltatni. Az „A“ sípszár megfúvásánál ismét – de már célzatosan – kétféle fúvóka került felhasználásra. Mindkettő felülről lefelé hasított nyelvű, de azzal a különbséggel, hogy az egyiknek a rezgőnyelve keskenyebb volt. Ez a „típus“ az, mely a felgyői sípon *nem adott* pentaton skálát. E fúvókával a jánoshidai sípon az alábbi hangsor szólalt meg:

Látható, hogy a nyíllal jelölt hangok közül az „meglehetősen alacsony, míg a „b“ kissé magas. Ez a hangsor viszont – ha első látásra nem is tűnik fel – *szerkezetében* némiképp hasonlít az egyik már vizsgált „felgyői“ skálavariánshoz. E „felgyői“ hangsorról („C“ változat) már kiderült, hogy valószínűleg egy „téves“ skála, mely a rezgőnyelv keskenyebb voltából stb. adódott. Az általam megszólaltatott – fenti „a“ változatú „jánoshidai“ hangsor és a felgyői síp „c“ változatú hangsora között az eltérés egyrészt a legfelső, kottakép szerint kis tercnél jelölt hang közből adódik. Azonban a kottakép itt is kissé csalóka. Ez abból adódik, hogy az „f“-nek jelölt hang elég alacsony, tehát a lefelé irányuló kis terc lépés akár egy kissé „bővebb“ nagy szekund is lehetne. Így tehát a hang – melyet inkább az „f“ felé hajlónak éreztem – valahol a nagy szekund és a kis terc közt áll. A másik eltérés viszont a hangszerek közti különbségből ered. A jánoshidai hangszereken ugyanis 5 hangnyílás van, míg a felgyői avar sípon 6. (Az 5. téves fúrás eredménye.) Ezt figyelembe véve, a jánoshidai síp „a“-val jelölt hangsorában lévő „a“-g“ lépés megfelel a felgyői síp „c“ változatú skálájában lévő a „g“-f“ nagy szekundjának, mely úgy jön létre, ha a hangszer két utolsó hanglyukát egyszerre fedjük.

Jánoshidai síp „a“ változat

Felgyői síp „c“ változat

(n^2 = nagy szekund, k^2 = kis szekund)

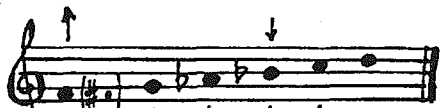
Ha az alacsony „f“ hangot magas „e“-nek fognánk fel,* úgy a jánoshidai sípnek ezt a hangsorvariánsát („a“ változat) akár a felgyőinek egy kottakép szerinti- transzpozíciójaként is értelmezhetnénk. Annak viszont – mint említődött – semmi jelentősége nincs, hogy a hangsor maga fel, vagy lefelé tolódik el, mert a *szerkezet a lényeges*. Ha tehát e hangsort letranszponáljuk a Bartha-féle skála hangmagasságára, úgy az első négy hang ugyanazt az összefüggést mutatja; mint amelyet már ismerünk a felgyői „c“-változat és a jánoshidai (Bartha féle) hangsorok összehasonlításából.

* Az eltérést csak valamely műszer tudná igazán kimutatni, viszont ennek nem sok értelme lenne, Népi hangszerről van ugyanis szó, (természetesen nem a mai értelemben éve);s mint már említődött – az avarok idejében nem volt temperatura. Mivel a kérdéses hangot magam mégis inkább „f“ felé hajlónak éreztem, a tudományos hitelesség kedvéért ennél a kottaképnél kell maradnunk.

A szomszédos hangok közti rezgésszámkülönbségek /Horizontális/		23		52		20		23		21	
AZ ELSŐ MÉRÉS REZGÉSSZÁMAI /v.d./ "A" sípszár /Bartha Dénes nyomán/	352 F		375 G		427 A ₁		447 A ₂		470 B		491 H
Az azonos hangoknak az erősebb fúvásra létrejött rezgésszám különbsége. /Vertikális/	-		6		3		7		<u>17</u>		<u>29</u>
A MÁSODIK MÉRÉS REZGÉSSZÁMAI /v.d./ "A" sípszár /Bartha Dénes nyomán/ /Erősebb fúvóerő alkalmazása/	- /F/		381 G		430 A ₁		454 A ₂		<u>487</u> B		<u>520</u> H
A szomszédos hangok közti rezgésszám különbségek. /Horizontális/		-		49		24		<u>33</u>		<u>30</u>	

A táblázatot Bartha Dénes mérései alapján a szerző készítette

felgyői „c” hangsor

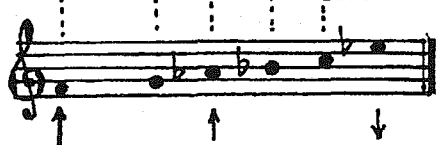
jánoshidai Bartha féle hangsor

jánoshidai „a” hangsor

transzpozíciója

nagy szekunddal mélyebben

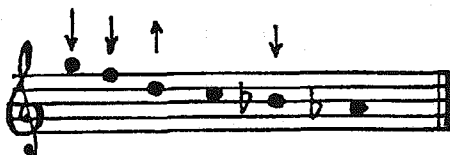
Ez az összefüggés igazolja, hogy a gyengébb fúvászó és a keskenyebb rezgőnyelv alkalmazása az avar sípok hangsorában komoly összefüggéseket takar; és ha nem is mutat fel teljes azonosságot, de nagyjából hasonló skálavariánsokat hoz létre. végső soron ugyanazt támasztja alá a jánoshidai síp Bartha féle hangsorában levő két utolsó (legmagasabb) hangnak az erősebb fúvásra való feltűnő rezgésszám emelkedése is. E jelenség ugyanis a felgyő-gedahalmi síp „c” változatú hangsor illetve az általam megszólaltatott „jánoshidai” „a” hangsor utolsó két hangjának irányába mutat.

A jánoshidai síp újabb fúvászópróbáján már egy szélesebb rezgőnyelvű fúvóka kapott szerepet. Ez a fúvóka egyébként a felgyői hangszeren pentaton skálát szólaltatott meg. Ez esetben is kétféle fúvászósséget alkalmaztam. Lazább fúvással, gyengébb hangerővel egy dúr hexachordhoz közelálló hangsor szólalt meg:

Mivel azonban a sípszár vége törött, és kb. 2 cm hiányzik róla (rézsútos törésirányban), így a csonka csővég a hozzá közelálló hangokra kétségtelen hatással van. A legutolsó hangnak eredetileg jóval alacsonyabbnak kellett lennie. Így tehát ez a hangsor sem lehet teljes mértékben valós és elfogadható. Ugyanakkor érdekes lehetett (?) volna, hisz a skálát kapcsolatba lehetett volna hozni egyes Ural környéki, vagy balkáni kettős sípok skáláival.

Ugyanennek a fúvókának a felhasználásával erősebb ajakpréssel és fúvászósséggel újabb skálavariáns keletkezett:

Természetesen a kottakép hozzávetőleges. A legmagasabb hang valahol „fisz” és „g” közt áll, az „f” is kissé alacsony, de kevésbé, mint a „g”. A többi hang sem felel meg a kiegyenlített hangzásnak. Kétségtelen azonban, hogy valamelyest a pentatónia irányába való „elhajlás” tapasztalható.

Meg kell említeni, hogy a felgyői síp végébe méretre faragott fúvóka számára a jánoshidai síp belső keresztmetszete kissé tágabbnak mutatkozott. Ezt a különbséget cérnatekerceslés küszöbölte ki. Éppen ezért a fúvókák belső üregének átmérője nem bizonyos, hogy tökéletes arányban álltak a jánoshidai síp belső keresztmetszetével. Továbbá, ha az eredetileg valószínűleg meglévő tölcsér alkatrészt is beleszámítjuk a megállapításba, úgy a legmélyebb hang a jelzett „asz”-nál alacsonyabb kellett, hogy legyen. Figyelembe kell vennünk ismét a hangszerek igen régi és ásatag voltát, és sok más említett tényezőt. Nem csoda tehát, hogy az avar sípok rekonstruált skálái a legnagyobb figyelemmel és a legjobb tudás szerint elvégzett vizsgálatok dacára sem mutatnak teljes átfedést. Sőt, a többféle skálavariáció csak nehezíti a helyzetet. Nagy dilemma előtt állunk tehát, ha ezek közül az igazít szeretnők kiválasztani. Az bizonyosnak látszik, hogy a hangsoroknak 3 típusa kristályosodott ki.

1., Az első csoport skáláihoz tartoznak a jánoshidai síp Bartha féle hangsora, a felgyői síp nem pentaton hangsorai, s ezek közül is a „c” változat. Ezek az első 4 hang alapján összefüggést mutatnak. E hangsorok azonban meglátásom szerint téves hangsorok. Hogy miért, azt már részben indokoltam. (Gyenge fúvászó, keskenyebb rezgőnyelv, stb.) Ezzel szervesen összefügg, hogy e hangsor variánsok kromatikus volta csak látszólagos: a felgyői síp téves lyukfúrásából adódó látszatkromatika, a jánoshidai Bartha-féle skála erősebb fúvásra történő változása, e hangsor kettős „a”-jának szétválása mind azt mutatja. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy egyetlen segédfogás („villa” stb.) sem alka-

Imazható az avar sípokon, jóllehet ezt a kutatás kezdete előtt feltételeztem. Másrészt ezeken a hangszereken *nem létezik átfúvás*, azaz egy másik regiszter, mely megnövelné az alaphangsor terjedelmét.

Az első típusba tartozó skálavariánsok úgynevezett „téves“ volta mellett a leglényegesebb érv az, hogy hasonló, modális (dór) hexachordra visszavezethető hangsorral egyetlen keleti vagy nyugati hangszert sem hoz kapcsolatba a szakirodalom. Egyedül, amely számításba jöhetne talán; a zsalejka egy- „átértékelt“ hangsorának moll terces (?) változata. A látszat azonban ismét csalóka, mert a kérdéses moll terc igen bizonytalan, inkább dúr felé hajló. A jelzett skála pedig amúgy is egy hanggal „hosszabb“, tehát hétfokú.

- 2., A második skálatípust csak egy hangsor képviseli: a jánoshidai síp általam „b“-vel jelölt változata. Ez egy dúr hexachord lenne, de mint láttuk, az is kérdéses.
- 3., Az utolsó, és egyben – a mai ismeretek szerint legjobban beazonosítható – megalapozott hangsort egy moll pentaton skála jeleníti meg, mely elsősorban a felgyői síphoz kapcsolódik, bár a jánoshidai „c“ skálaváltozat is ebbe az irányba mutat. E pentaton hangsort félreérthetetlenül alátámasztja a felgyői síp hangsorán a felülről számított 2. és 3. hang közt meglévő kis terc távolság. Ha a csővég(ek) utolsó két hangnyílását egyszerre fedjük, és tölcser toldalékot alkalmazunk, úgy itt is meggyőző kis tercet kapunk. Ha az avarok Belső- és Közép-Ázsiából eredő származását figyelembe vesszük, úgy kétségtelenül ez lehet a legmeggyőzőbb hangsor, melyet velük és kultúrájukkal összefüggésbe hozhatunk. Erre utalhat a már említett 592 tájáról való Theophilactos feljegyzés, melyről egyértelműen kiderül, hogy az avarok zenéje eltért a kor és térség más népeinek zenéjétől. A zene szempontjából ugyanis teljesen mindegy, hogy ki, milyen elméletet állít fel az avarok tagozódását illetően. Lehetnek kora, közép és későavarok, és mindezek mellett külön onogurok is. Egy bizonyos; az avarok és az onogurok törzseit zömmel török műveltségű és etnikumú emberek alkották. Zenéjük tehát hasonló lehetett.

A pentaton skála használatát támasztja alá az avar sípok lyukrendszere, melyen segédfogásokat nem lehet alkalmazni. A segédfogások ugyanis a diatónikus (hétfokú) hangrendszeren alapuló hangszerekhez kötődik. Azonban egy teljesen más kérdés az, hogy a hétfokúságra épülő fúvós hangszereken játszható pentaton dallam. Ez a lehetőség nem mondható el az avar sípok távolról sem egyértelmű – általam tévesnek ítélt – hétfokúság felé mutató skálavariánsairól. (Felgyői a, b, c skálák.) E hangsorok ugyanis a hétfokúság szelvényei. Ilyen skálákból még hangkihagyással sem állítható elő teljes pentaton hangsor, legfeljebb annak néhány hangból álló kezdeménye. Erre egyedül a dúr hexachord lehetne alkalmas. Ez esetben hangkihagyással egy dúr penta skála megfújható lenne, az alaphangnak oktáv ismétlése nélkül. A felgyői avar sípon megjelenő pentaton hangsort nem lehet a véletlennek tulajdonítani, mert az szoros összefüggésben van a hangnyílások egymástól való távolságával, a hangszer méreteivel, és az alkalmazott fúvóka jellegzetességeivel. A hangszerek méretei ugyan némiképp eltérőek. Ez azonban teljesen természetes. Hasonló jelenséget mutatnak a mai kór népi hangszerei is, jóllehet, az avar időkben még nem létezett (a mai értelemben véve). „népi hangszer“, hanem csak egyszerűen: a hangszer. A népi hangszer elnevezést a zenetudomány alkalmazza, megkülönböztetve azokat a műzenében használatos modern hangszerektől. Az avar sípok méreteinek változását indokolhatja az is, hogy a síp készítéséhez anyagként felhasznált darucsonok nyilván nem voltak egyforma nagyságúak. Ezzel párhuzamba hozható a különböző avar sípok hangnyílásainak elhelyezkedése is. A lyukak egymástól való távolsága nem azonos. Ennek kapcsán nyilván az arányok összefüggései játszanak szerepet. A sípok méretére még visszatérünk a későbbiekben.

Magam részéről tehát meg vagyok győződve arról, hogy az avarok zenéje mindenekelőtt azon a pentaton rendszeren alapult, mely azonos a türk népek által használt pentatóniával, illetve kapcsolatba hozható az ugyanilyen hangrendszeren alapuló ősi magyar dallamvilággal. A felgyői avar sípon a kellő fúvóka alkalmazásával a magyar népdalkincs 1 oktáv terjedelmű pentaton dallamai viszonylag tisztán játszhatóak.

Íme néhány ezek közül:

I. Búza közé szállt a dalos pacsirta...

2. Kelj fel juhász...

3. A kapuban a szekér

A pentaton hangrendszernek az avar zenében játszott szerepét a felgyői avar síp hangsora bizonyítja. A magyar pentaton dallamok játszhatósága ugyanezen a hangszeren viszont László Gyula professzor kettős honfoglalás elméletét erősíti annyiban, hogy a felgyői síp késő-avar sírból került elő, de a hangrendszere azonos a magyar népzene ősi rétegének uralkodó hangrendszerével. Ettől eltekintve nem lehetetlen, hogy az avarok (másodlagosan) használhattak valamilyen, a hétfokúság irányába mutató hangrendszert is. Hogy ez pontosan milyen lehetett, ezt ma még nem lehet teljes bizonyossággal meghatározni. Talán a dúr-hexachord jöhetne számításba a mai párhuzamok alapján? Az is lehet, hogy ezek a kettős sípok különféle hangolásban készültek. Ezt csak akkor lehetne kideríteni ha további olyan avar sípok kerülnének elő, melyek alkalmasak lennének a megszólaltatásra. A kutatás folyamán halvány remény mutatkozott arra, hogy újabb bizonyíték áll majd rendelkezésre az avar zenét illetően. Bóna István és Bónáné Horváth Jolán jóvoltából megvizsgáltam a rácalmási avar sípleletet is. E hangszer az előzetes fényképek alapján épnek látszott, és alkalmasnak tűnt egy komoly eredményt hozó megszólaltatásra. Csalódnom kellett azonban, mert a hangszer teste repedezett. Sok helyütt szabad szemmel alig látható parányi lyukak vannak az elvékonyodott sípszárak falán. A restaurációs munka nyomán – az általam feltételezett – befúási vég bizonyos toldalékot kapott, s a hangok egymáshoz való viszonyát ez is befolyásolhatja. A látható repedések ideiglenes és részleges tömítése után a hangszer legmagasabb két hangja megszólalt, s ez egy nagy szekund távolságnak felelt meg. A nagy szekund lépést nagyjából e⁺-d⁺ körülínek lehet meghatározni. A rácalmási síp hangjai közül ez a két hang az, amelyet bizonyosra vehetünk. E hangok lefelé való folytatásaként megszólaló újabb két hang (nagy szekund és kisszekund) labilis. Tudományos értékű meghatározás e csonka hangsorból nem állapítható meg. Egy nagyon óvatos feltételezés vagy becslés esetleg megkockáztatható lenne... Az e⁺-d⁺-c⁺-h⁺ körüli hangok iránya talán egy dúr hexachord felé mutathat. Ez azonban kideríthetetlen, mert az alsó két hang nem szólalt meg.

Az avar hangrendszer(ek?) dilemmája tehát teljes mértékben nem oldható fel, de a pentaton jelenléte – a felgyői síp hangsorának kapcsán – kétségtelenné vált.

Az avar sípok eltérő lyukszámairól

Az avar sípok hangsorán túl a másik központi problémát jelenti az avar sípok eltérő számú hangnyílása. A mai napig három olyan hangszert ismerünk, melyeknél az átlagosnak mondható 5-5 párhuzamosan elhelyezkedő lyuktól eltérő hangnyílások magyarázatot igényelnek. 1., Felgyői síp. 2., Jánoshidai síp. 3., Bielo-brdo-i síp.

A felgyői síp 6-6 hangnyílását megnyugtatóan lehet tisztázni ama bizonyos téves lyukfűréssel, mely alatt a felülről számított 5. lyuk értendő. A hangszer készítője a hamis hangot adó hangnyílást a 6. lyuk kifűrésével korrigálta. Ezzel kapcsolatosan esetleg felmerülhetne még, hogy a 6. nyílás egy hangzást „tisztító” lyuk is lehetne, amennyiben az 5. lyuk fedésével létrejött hang netán igen alacsony intonációjú lett volna... Így a rezgésszám kellő emelkedését a 6. lyuk valamilyen részleges fedésével lehetett volna elérni. Ám úgy tűnik, itt nem erről van szó, ugyanis az 5. és 6. lyukak által keltett hangok kromatikus voltakban külön-külön is *magasak*, tehát ez eleve kizáró ok. Marad tehát az a lehetőség, hogy az 5. lyukat egyszerűen rossz helyre fűrta a síp készítője. Erre bizonyítékot ad az 5. és 6. lyuk egyidejűleg lehetséges fedése, mely a játszhatóságot nem befolyásolja. A jánoshidai síp szárain tapasztalt eltérő lyukszám különbségét magyarázhatnánk más, akár fuvolaszerű, akár nyelvcsipos kettősszárú hangszereknél előforduló hasonlatosságokkal. Csakhogy ezek a hasonlóságok lát-szólagosak. Ezeknél a másfajta kettős sípoknál egyrészt nem találunk pentaton hangsort, márpedig ez a jánoshidai síp esetében sem kizárható skálavariáns. A pentaton pedig az egyszólamú (unisono) hangzást kedveli elsősorban. (Esetleg a kvint-kvart párhuzamot még eltűri.) A sípszárak unisono megszólaltatására utal a hanglyukak párhuzamos elhelyezkedése is. Más, hétfokúságra vagy kromatikat is tartalmazó skálára épülő sípok esetében a bordunhangok váltogatása csakugyan a többszólamúságot szolgálja. Ezeknél ugyanis teljesen természetes, hogy a dallamsípszár hanglyukainak száma nem egyezik a másik sípszár hanglyukainak számával. Itt térünk vissza Bartha többszólamúságot feltételező elgondolására, melyet a jánoshidai sípra vonatkoztatott. Tévedése főképp abból áll, hogy úgy vélte; az avar sípok olyanok; mint a jánoshidai ket-

tős síp, melyet ismert. Hogy valóban így gondolkodott, azt jól mutatja, hogy a hangszer párhuzamok összehasonlításánál ismételten felhívja a figyelmet azokra a kettős sípokra, melyeknek egyik szárán csak 2, vagy 3 lyuk található.

Adott esetben természetesen bárki ugyanerre a következtetésre jutott volna, mint Bartha professzor. Az ő tanulmánya óta (1934) azonban több avar síp került elő, s ezek közül csaknem mindegyik 5-5 párhuzamos hangnyílást mutat fel! Ez egyben komoly érv az avar sípok feltételezett bordunjátéka ellenében. A párhuzamos lyukakat pedig azonos ujjakkal és egyidejűleg fedték be. A lyukak elhelyezkedésén túl, az emberi kéz anatómiáját is szem előtt tartva ezt a játéktechnikát tartom elképzelhetőnek. Az avar sípok többszólamúsága ellen szólnak más körülmények is. Azok az avar sípok, melyeknek szára is a lyukszám nem egyezik meg, a hangnyílások elrendezése szempontjából nem mutatnak egymással azonosságot. (Jánoshidai és bijelo-brdo-i sípok.)

- 1., A jánoshidai és a bijelo-brdo-i hangszereknek *más-más sípszárain* tapasztalható az eltérő - kevesebb - lyukszám. E következtetés abból vonható le, hogy - a szokásoknak megfelelően - a bijelo-brdo-i síp fényképén a sípszárak elhelyezkedése megfelel a feltárás körülményeinek. („In situ“)
- 2., Másrészt, amíg a jánoshidai hangszer egyik szárán 2 lyuk található, addig a bijelo-brdo-i síp eltérő lyukszámú (a képen jobboldali) szárán ez eredetileg kétségtelenül több volt, mint kettő! Ebből pedig eltérő borduntechnika illetve többszólamú játék következne. Mivel mind a jánoshidai, mind a bijelo-brdo-i síp olyannyira hasonló anyagú és felépítésű, nagy valószínűséggel mindkettő egy típusú (avar vagy rokon) kultúra terméke kell, hogy legyen.* Az pedig, hogy az avarok azonos típusú hangszerein többféle borduntechnikát alkalmaztak volna, a legkevésbé sem tételvezetjük fel. Az egyes avar sípokon különféleképp eltérő lyukszámok okát tehát másban kell keresnünk.

Nem lehet kizárni azt a lehetőséget sem, hogy például a jánoshidai hangszer egy elrontott példány. Több összetevő alakítja ki ezt a véleményt. Egyrészt erre utal a daru szárnycsontjainak felhasználása a megszokott sípcsontokkal szemben. Úgy tűnik, hogy a síp készítője vagy kissé gyakorlatlan volt a hangszerkészítés terén, vagy éppen kísérletező kedvű ember lehetett. Másrészt, induljunk ki ismét a Bartha-féle megállapításból. A Bartha által közölt skála elég különös eredményt ad. Ennek kapcsán ismét szembe kerülünk az úgynevezett „A” sípszár kettős „a” hangjával, sőt: a „B” sípszáron feltűnik egy harmadik „a” is. A „B”-vel jelölt sípszáron lévő mindkét lyuk nyitása eredményezi azt az „a” hangot, mely szintén „+” jellel van ellátva. (Tehát magas. (?) jóllehet, ez néhány rezgésszám eltéréssel áll a legközelebb a mai „normál” „a”-hoz...) Ez a hang ugyanakkor szembeáll a másik sípszár párhuzamos „-” jelzésű „a”-jával, mely tényleg igen alacsony. A kettő közt 11 rezgésszám különbség van. Ez az érték több annál, hogy ennek kapcsán arra következtessünk: csak és kizárólag a lebegő hanghatás lett volna a síp készítőjének a célja. (V. ö: Bartha: i. m. 99.)

Ugyanakkor kétségtelen, hogy az általam elvégzett fúváspróbák sem adnak teljes bizonyosságot. Ennek okát - az egyéb lehetőségeken túl - akár a síp *elrontott voltában* is kereshetjük. Ettől eltekintve az általam bemutatott hangsorok nem nélkülözik a reális alapot, mert ez egyrészt a felgyői síp pentatóniája felé mutat, másrészt, a ma élő hangszerpárhuzamok közül a dúr hexachord hangsorúak felé jelez irányultságot.** A bemutatottak közül akármilyen skálát is veszünk alapul, lehetségesnek tűnik, hogy a jánoshidai síp hajdani készítője több helyütt is nem pontosan a kellő helyen és nem a kellő méretnek megfelelően fúrta a hangszer nyílásait. Lehet, hogy a hangszer a játékos kívánalmainak nem felelt meg igazán, mert hamisra sikeredett? Magyarul: úgy tűnik, hogy nem a legjobban elkészített példánnyal állunk szemben, bár ettől talán még lehetett volna használni a hangszert.

Utoljára azt is számításba kell vennünk, hogy a sípszárak sérülései, de különösképp az úgynevezett „B” sípszáron tapasztalható sérülések, vagy ezek valamelyike netán a munka folyamán keletkeztek. Következésképp, a „B” sípszáron további lyukak kifúrására már nem is került sor. (Az „A” sípszár egyik sérülésére és tömedékelésére az alsó két lyuk közt Bartha is utal.) E sérülések magyarázhatják leginkább a jánoshidai síp hangnyílásainak aszimmetrikus voltát.

Az elrontott sípok közé sorolom a bijelo-brdo-i sípot is. A hanglyukak pontos száma megállapíthatatlan, mert mindkét sípszár kb. azonos magasságban letörött. (Nem zárható ki a szándékos törés sem, mert ezt a törésnyomok bizonyos mértékig alátámasztják. Az egyik szár 3, a másik 2 lyukat mutat. Tekintettel arra, hogy a lelet töredékek egyforma

* A bijelo-brdo-i temetőt Hampel József szlávnak tartja, míg Szőke Béla Árpád népéhez kapcsolja e sírokat, László Gyula szerint e temető emlékeztet az onogur temetőkre. (V.ö: László Gyula: Árpád népe. 56. Helikon, 1988. Budapest.)

** Szemben a Bartha-féle hangsorral, mely az általa felsorakoztatott hangsorok skáláinak egyikével sem mutat rokonságot. (Diple, zummara, alboqea, magyar duda, zsalejka. (V.ö: Bartha: i.m. 99.)

hosszúságúak, vélhető, hogy nagyjából ugyanakkora darab törött le róluk. Ha így volt, akkor - a párhuzamos lyuk elhelyezkedést figyelembe véve - a hangnyílások száma eredeti állapotban sem egyezett meg. A bijelo-brdo-i síp esetében csak sejthető, de nem derül ki igazán, hogy melyik végén is fújhatták a hangszert. A hangszertörődék viszonylag ép végei vitathatatlanul távol állnak a hozzájuk legközelebb álló hangnyílásoktól. E megállapítás akkor is fennáll, ha ezek akár a befúási végei, akár pedig az ezzel ellentétes végei lennének a hangszernek. Az épen maradt végek észrevehetően keskenyebbek a sípszárak átlag vastagságánál. Utóbbi tényből kiindulva tételezzük fel, hogy az épen maradt sípszár végein történt volna a befúvás. Miután az avar sípokon többnyire 5-5 lyuk található, első látásra azt mondhatnánk, hogy a baloldali sípszáron 2, a jobboldalin 3 hangnyílás hiányzik. Ha a dolognak végére akarunk járni, úgy legalább hozzátétőlegesen meg kell állapítanunk, hogy mekkora darab törött le a sípszárakról. Ehhez azonban figyelembe kell venni az ép, vagy az azt megközelítő hosszúsággal rendelkező avar sípok méreteit. Az eddig ismert legrövidebb síp az alattyáni temető 447. számú sírjából került elő, s a mérete 160 mm. A leghosszabb lelet méretét Szatmári Sarolta szíves közléséből tudhatjuk: 190 mm.* A bijelo-brdo-i síp eredeti hosszúsága tehát vélhetőleg a két szélső méret közt lehetett. A „középarányost“ a felgyő-gedahalmi síp képviseli a maga 183 mm hosszúságával.

A tatabányai és a felgyői hangszer közt áll méretben a Rácalmás-rozsmajori hangszer is (185,8 mm). Ennek pontos eredeti méretét nem lehet meghatározni, mert a restaurálás során toldalékot kapott. Az alattyáni 285. sír sípja 170 mm. Ha tehát egy középarányost veszünk, úgy tegyük fel, hogy a bielo-brdo-i síp 175-180 mm lehetett. Így nagyjából 60-65 mm hiányzik mindegyik sípszár hosszából. Ha a lyuktávolságok általában lefelé növekvő voltát figyelembe vesszük, úgy világos, hogy a 25-30 mm-es lyuktávolsággal számolva alig-alig férne el több lyuk a hiányzó részekben. (A következtetést a Kovrig Ilona által közölt kb. 1:1 arányú fénykép alapján lehet valószínűsíteni.) (V. ö: Kovrig: i. m. 175.) Ugyanakkor érdekes módon a bal sípszár lyuktávolságai éppen a sértetlennek látszó, vélhetőleg a befúvás célját szolgáló vég felé növekednek. Mégis, a másik végén fújták a hangszert? Semmi esetre sem. A sípszárak szélességének enyhe növekedése mindenképp meghatározó tényező. A síp szárai pedig a törött vég irányában bővülnek. A tapasztalatok szerint a hangszerek végei és az utolsó lyuk közt 25-35 mm távolságnak kell lennie. Ebből kiderül, hogy még egy 190 mm-es méretet alapul véve sem fúrható a hiányzó darabokra még 2 hangnyílás úgy, hogy legalább a 25 mm-es távolság tartható legyen a csővég és az utolsó lyuk közt. Figyelembe véve a sípszárak ép végei és a hozzájuk legközelebb álló hangnyílások közti szokatlan nagy távolságot, valamint a lyukak elhelyezkedési arányait s azok összefüggését a letört, elveszett részek lehetséges lyukszámával, továbbá a mindenképp fennálló aszimmetriát tekintve csak egy következtetést vonhatunk le: a bijelo-brdo-i síp valószínűleg az elrontott, rosszul sikerült sípok sorát bővíti.

Az avar sípok kapcsán - különös tekintettel a rosszul sikerült hangszerekre - nem lehet közömbös számunkra az a kérdés sem; vajon hogyan készülhettek az avar sípok? Valószínűleg hasonló módon, mint a mai népi hangszerek. Erre a készítési módra Bartha is utal. Ennek lényege, hogy a hangszerek méretei öröklődnek, s egyes fejlett kultúrákból más kultúrákba átszarmazik mindez.

Magam részéről úgy látom, hogy nem is annyira a pontos méretek öröklődnek; ezt láthatjuk az avar sípok méretváltozásaiából is. Inkább valószínűleg az arányok azok, melyek igen fontosak. A kettős sípok különféle típusait egy-egy népcsoport gyakorta a saját igényei szerint formálja át. Az így kialakult arányok aztán meghatározóak lesznek egy-egy fúvó hangszer elkészítésénél. A hangszer arányai és maga a hangszer illetéknéppen a legszorosabb összefüggésben vannak egymással. Ebből adódik az a jelenség, hogy egy adott hangszer kisebb vagy nagyobb méretétől függetlenül a hangszerszerkezete nem változik meg, csak eltolódik, (transzponálódik) és magasabb vagy mélyebb alaphangról indul. A szakirodalomtól arról, hogy a gyakorlott népi hangszerkészítők bizonyos méretekkel dolgoznak: „A lyukak helyét a népi hangszerkészítők először csak ráhelyezett ujjuk állása alapján jelölik ki. A furatok tágításával vagy szűkítésével hallás alapján hangolják be véglegesen a furulyát.“ (V.ö: Mandel Róbert: Magyar népi hangszerek, 30. Móra Kiadó 1986. Budapest)

Az azonban, hogy az arányérzék miképpen nyilvánult meg az avarok esetében egy pentaton hangszor lyuksorának kifűrásánál: pontosan nem tudhatjuk. Mivel azonban a hangnyílások elhelyezkedése és aránya más, mint egy diatónikus skálájú hangszeren (ugyanis nemcsak szekund hangközök követik egymást), elképzelhető, hogy több rosszul sikerült hangszer is készülhetett. A fúvó hangszerek elkészítésének sarkalatos pontja a hangnyílások kifűrése. Sárközi Bálint pontosan leírja, hogy a magyar (diatóniákra épülő) furulya milyen arányok alapján készül: „Az egyik legáltalánosabb mérési elv szerint a legfelső hangképző nyílásnak a cső hosszanti felezőpontján kell lennie, a legelső pedig annyira van a furulya végétől, mint amennyi a legfelső lyuk és a szélhasító nyílás közötti távolság egyharmada. A lyukak egymás közötti távolságát egyelően osztják el...“ (V. ö: Sárosi Bálint: Magyar népi hangszerek 99. 1973. Budapest) Ebből azonban nem derül ki, hogy a lyukak fűrésát vajon felül vagy alul kezdik. Az avar sípok esetében valószínűleg alul kezdték a lyukak fűrésát. Erre mutat, hogy egyes sípokon a lyukak párhuzamos elhelyezkedése egy ideig jól követhető mindkét sípszáron, s felfelé haladva a befúási vég irányába, a hangnyílásoknak ez a párhuzama egyszer csak megszakad. (Jánoshidai és bijelo-brdo-i sípok.)

Az alulról kezdődő lyukfűrés módszere mindenesetre sokkal célravezetőbb. Ez esetben az I. lyukat a csővégen kell kifűrni, s onnan haladva a befúvás helye felé. Ha a lyukfűrés fordítva történne, úgy jóval nehezebb lenne a kívánt hang-

* Ezúton szeretném megköszönni Szatmári Saroltának, hogy publikálatlan anyagából a tatabányai síp egyes méreteit rendelkezésemre bocsátotta.

sort előállítani, ugyanis az „üres“ (az első illetve a legfelső lyuk fúrása nyomán keletkező) hang egy *lefelé teljesen zárt* csőhossz mellett jönne létre. E hang magassága viszont – mindegyik alatta elhelyezkedő hanggal együtt – a további kifúrt hangnyílások következtében egyre inkább változna, mégpedig az újabb nyílásokon kiáramló levegő miatt. E jelenség egy igen egyszerű fizikai törvényszerűsége alapján, mert a hanglyukak éppen a rezgő légoszlop hosszúságát szabályozzák. Ha tehát a lyukak fúrása felülről lefelé történne, úgy a hangokat egyre kevésbé lehetne egymáshoz viszonyítani, s a hangszer hangsórának behangolása rendkívül nehéz lenne.

Bármilyen is volt az avar sípok készítése módja, az valószínűnek látszik, hogy jó néhány többé-kevésbé elrontott példány akad köztük. Talán egyik-másik hangszer azért is került a sírba, mert kevésbé, vagy egyáltalán nem volt használható. (Jánoshidai és bijelo-brdo-i sípok. A felgyői hangszer viszont a téves lyukkifúrás ellenére is kitűnően működik ma is.)

Fentiekkel kapcsolatosan érdekes párhuzamok mutatkoznak. Előfordulnak ugyanis olyan esetek, mikor egyes sírokból gyenge minőségű, vagy elrontott, netán eleve használhatatlan tárgyak, esetleg tárgyak utánzatai kerültek. A pusztai népek vallása szerint a dolognak nincs nagy jelentősége, mert a túlvilágon minden az eredeti, azaz a kívánt állapotnak megfelelően áll helyre. Bóna István és mások is utalnak e kultúrkörből hasonló jelenségekre, hun és avar sírok kapcsán. „Még valamit tanulhatunk a korai avar sírokból. A legdrágább fegyvert, a vaslemezekből összefűzött páncélt, csak kivételesen gazdag halottakkal temették el,... Nyolc-tíz rangos korai avar a páncélből kivágott 7 kis lemez – a rész, amely a másvilágon egész lesz – jelképezi a páncélt“... (V.ö: Bóna István: A hunok és nagykirályaik. 176. Corvina 1993.)

Különféle irodalmakból jól tudjuk, hogy vonatkozik ez más fegyverekre is, sőt: sírobulus gyanánt előfordulnak „műpénzek“ is fémlemezekből kivágva. Ismét más régész szóbeli közléséből tudom, hogy sánta lovat is eltemettek a harcossal mondván, hogy a túlvilágon ismét kitűnően fut majd a paripa. Természetesen ide tartoznak azok a lótemetések is, mikor az állatnak csak egyes részei kerülnek a sírba. Kétségtelen, hogy az avar sípok nem esnek egy kategóriába a fegyverekkel, pénzekkel, lovakkal és egyebekkel. De a „kézzelfogható“ ok bizony ugyanaz. A hibátlan használati eszközöket igyekeznek megőrizni a földi életben, a hibás dolgok pedig úgyis megjavulnak a túlvilágon. Ez lehet a magyarázata annak, hogy az eltérő lyukszámú, vagy törött, és egyéb másban elromlott sípok a sírba kerültek. E feltevés természetesen nem tárja ki azt, hogy ép, vagy használható hangszereket is eltemettek.

A bijelo-brdo-i síp furcsa törésnyomai és kiegyenlítetlen lyukrendszere mindenképp egy tipikusan rossz hangszert mutat. Mivel azonban a dudára utaló bőrnyomokat éppen ezzel a síppal kapcsolatosan találták, némi ellentmondás látszik kibontakozni. Ha (bőr) tömlője is volt a sípnak, akkor talán használhatták is... Akkor viszont hogyan lehet ez egy elrontott síp? Kénytelen vagyok mégis ragaszkodni a feltevéshez. Felesleges lenne ismét hivatkozni a valószínű egyszólamú (unisono) avar zenére, mely ellentétes a Bartha által feltételezett többszólamú bordunjáték lehetőségével. A napnál is világosabb, hogy a bordunjátékhoz *teljesen felesleges és egyben kizáró ok* a bijelo-brdo-i síp – ilyen célokra számításba vehető – sípszárának eredetileg (valószínűleg) 4 hangnyílása. Ami pedig a tömlőt illeti; odatehettek a sírba éppen egy elhasznált, lyukas szélzsákot is, a hasznavehetetlen sípához, így utánozván a „komplett“ dudát. A fentiek alapján még az sem zárható ki teljes mértékben, hogy a bijelo-brdo-i síp netán kifejezetten a sír számára készült, mint temetési kellék.

Az avar sípok kora érintőlegesen már többször említődött. Érdekes, hogy a kifejezetten kora-avar időkből még nem került elő síplelet. Ugyanakkor az úgynevezett közép-avarokhoz már kapcsolhatóak a kettős sípok, pl. ilyen a rácalmási síp is. Ugyanakkor a 7. századhoz kapcsolódik a szegvár-szőlő-alji síplelet. Ez a bizonyos „közép-avar“ meghatározás viszonylag új keletű, de az ebben a korban élő népesség összetétele – úgy tűnik – a kora-avarokhoz köthető. Nem vethetjük el tehát azt a gondolatot sem, hogy a kora-avarok is ismerhették a kettős sípokot. Azt sem állíthatjuk teljes biztonsággal, hogy valamely néphullám hozta be a hangszert a közép-avarkor folyamán a Kárpát-medencébe. Nagyobb arányú néptömeg bevándorlása viszont a késő-avarkorhoz köthető. (Onogur -előmagyarok.) A kettős sípok megjelenésének pontos ideje a Kárpát-medencében még további tisztázásra szorul. A hangszer továbbélését a késő-avar-onogur korban a felgyői síp is bizonyítja (8-9. sz.).

Nem tudhatjuk, hogy a jövő ásatásai mely hangszer leleteket tartogatnak számunkra. Azt sem lehet előre megsejteni, hogy az avar sípokot s egyéb hangszereket illetően milyen új kutatási eredmények fognak megszületni. Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, hogy az eddigi és a majdani eredmények milyen különös fontossággal bírnak számunkra, magyarok számára. Ráadásul teljesen mindegy, hogy ki, milyen származáselméletet vall magáénak; vannak, akik a közvetlenebb rokonság követői, vagy a „kettős honfoglalás“ elmélet hívei, mások a finnugor elméletet fogadják el. Mindenkinek számításba kell venni azonban azt a ma már kétségtelen tény, hogy az avarok megérték Árpád honfoglalását. Ebből adódóan az avarok vére, genetikája mindenképpen és lényegesen hozzájárult a mai magyar arculat kialakításához.

Munkám végeztével ismételtelen köszönetet kívánok mondani mindazoknak, akiknek segítségével elmozdította az avar sípok körüli kutatásaimat. Elsősorban László Gyula professzornak, aki megtisztelt azzal, hogy rábízta a felgyő-gedahlmi avar kettős síp feldolgozását. Továbbá az alábbi tudós professzoroknak, muzeológusoknak, régészeknek, munkatársaknak, orientalistáknak: Dr. Bóna István, Dr. Bóna Istvánné Horváth Jolán, Dr. Benkő Elek, Dr. Cey-Bert Róbert Gyula, Dr. Du Yaxiong, Dr. Érdy Miklós, Dr. Ecsedy István, Dr. Fülöp Gyula, Dr. Garam Éva, Horváth Izabella, Dr. Jánossy Dénes, Dr. Kovács Valéria, Dr., Kovrig Ilona, Dr. Kürti Béla, Dr. Lőrinczy Gábor, Dr. Marián Miklós, Dr. Nagy Erzsébet, Rózsa Gábor, Simon Emilné, Dr. Szatmári Sarolta, Dr. Szentpéteri József, Dr. Vörös Gabriella, Dr. Vörös István.

Pécs, 1995. május 11.

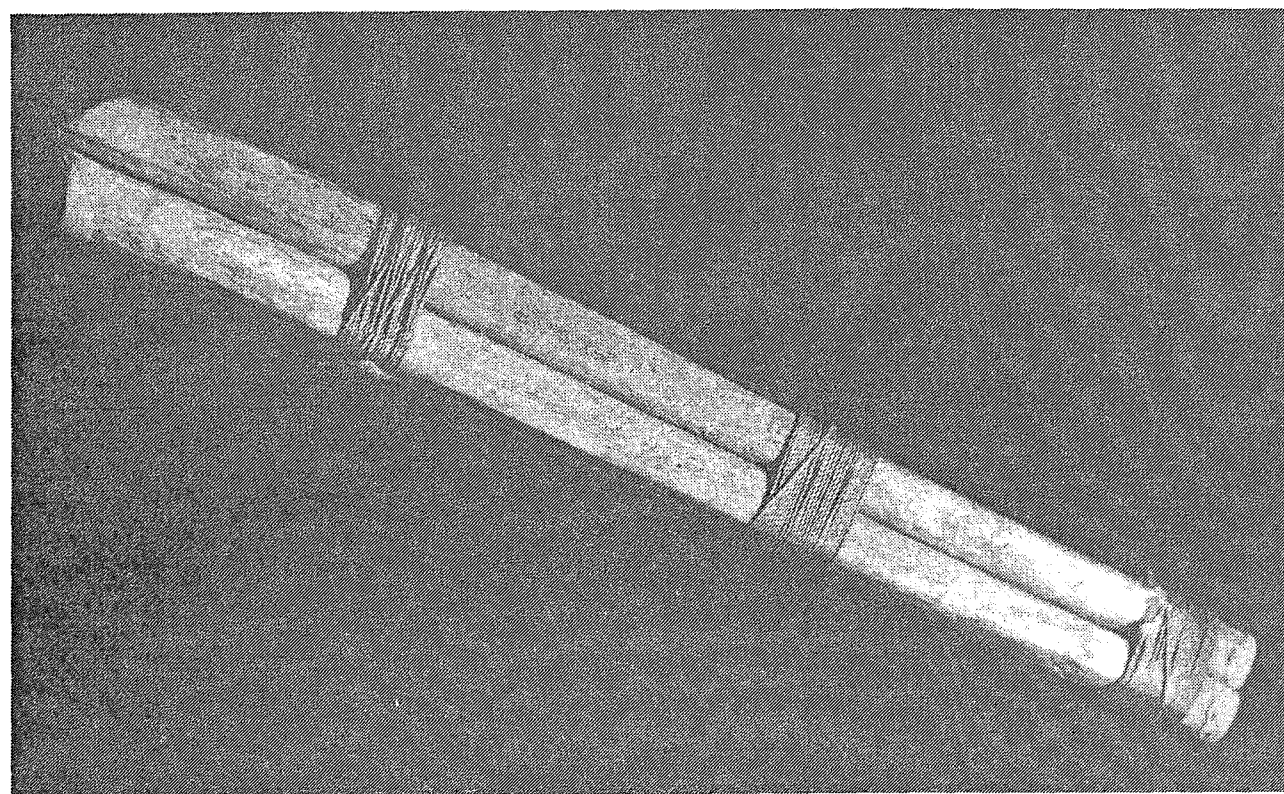
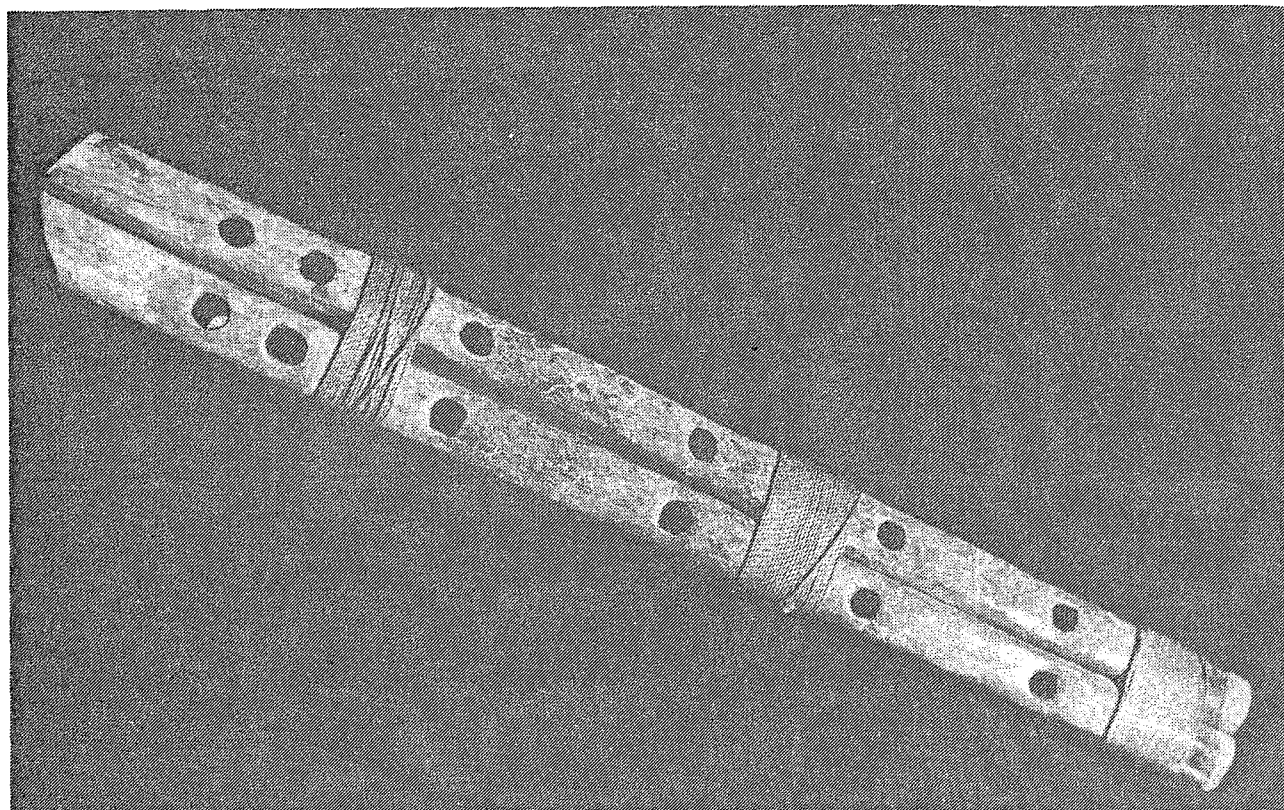
Csajághy György
fafúvó-zenetanár, népzene kutató

Felhasznált irodalom

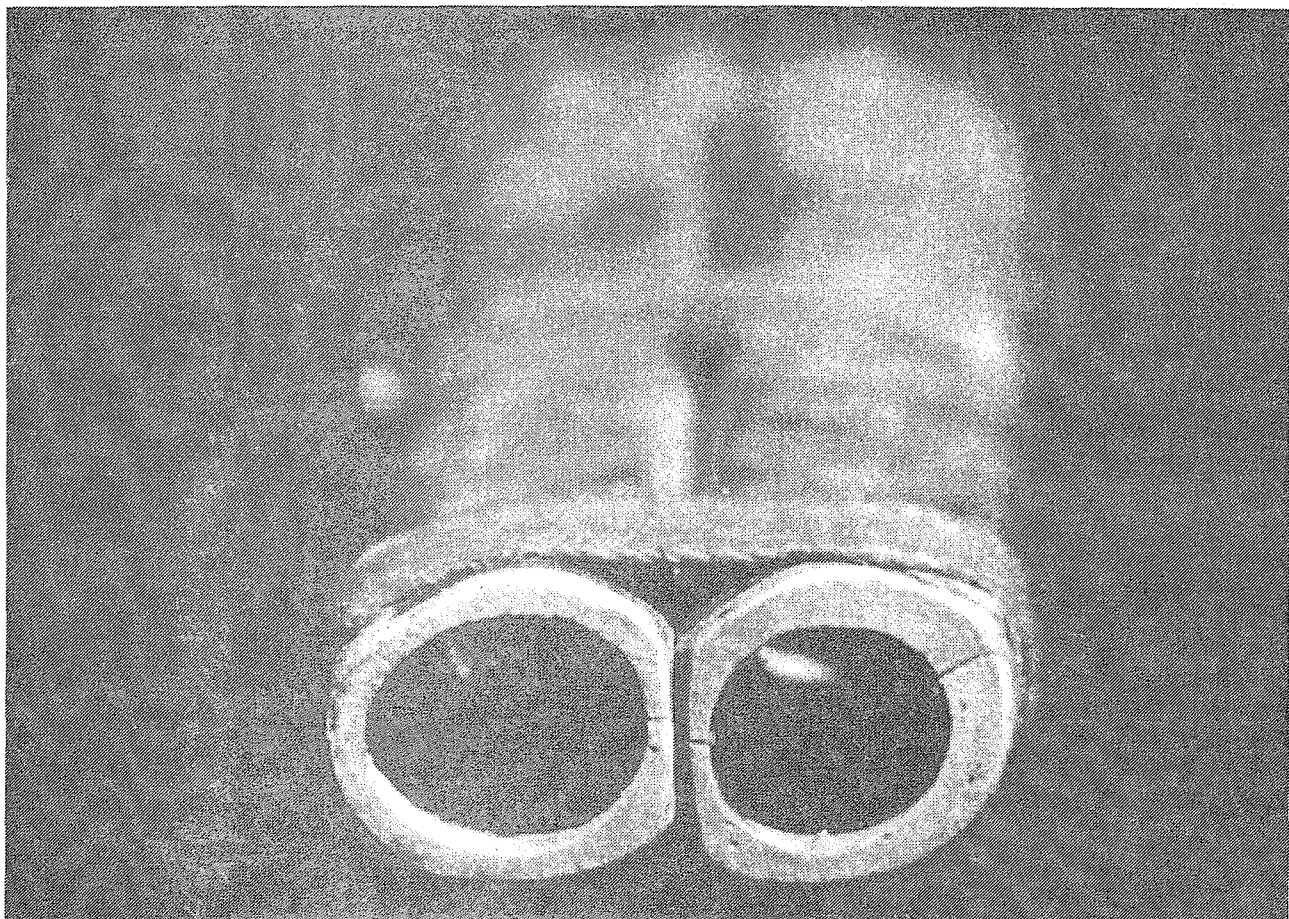
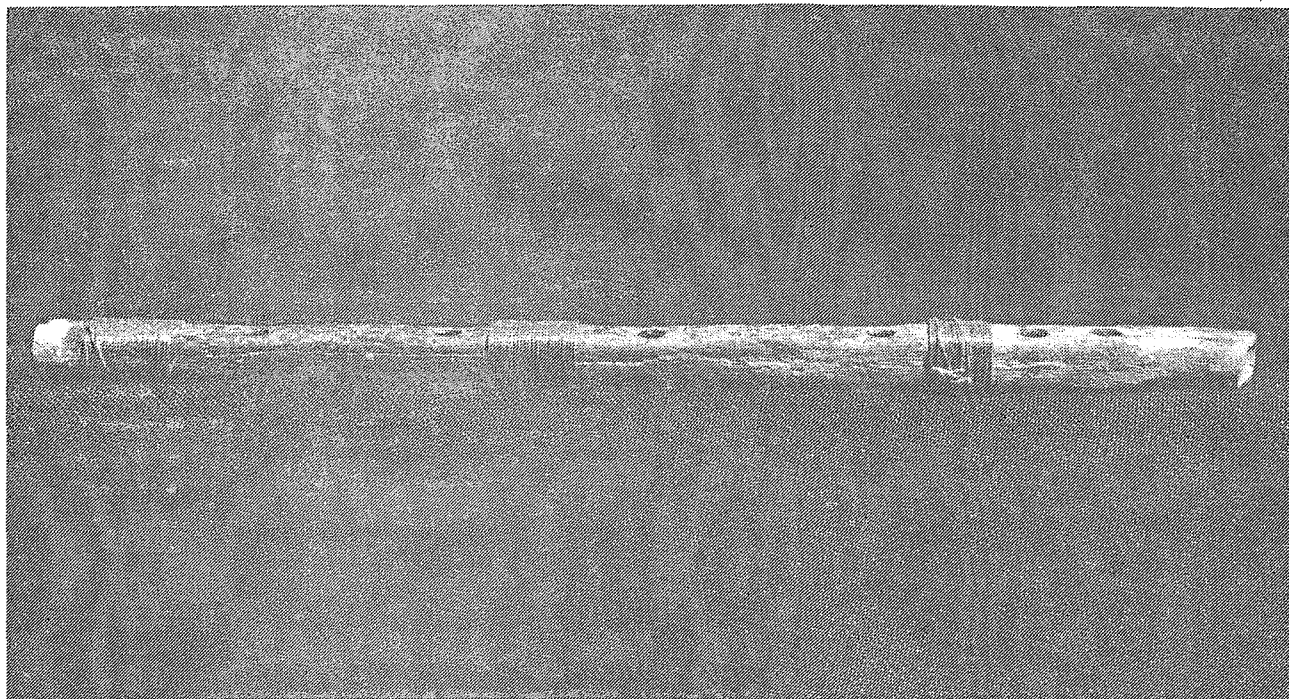
- Bakay Kornél: Kik vagyunk? Honnan jöttünk? (Tradorg-E Tikett Szombathely 1994.)
- Bartha Dénes: A jánoshidai avar kori kettőssíp. (Archeológia Hungarica XIV. Magyar Történelmi Múzeum. Budapest, 1934.)
- Bartucz Lajos: Fajkérdés, fajkutatás. (A kiadó és a kiadás ideje ismeretlen.)
- Bárdi László: Óseink nyomában a Távolságon. (Baranya Megyei Könyvtár Pécs, 1993.)
- Benke József: Az arabok története. (Kossuth Könyvkiadó Budapest 1987.)
- Blackwood, Alan: A világ zenéje. (Orex Bt. 1994. Budapest. A mű eredeti címe: Alan Blackwood: Music of the World. Quatro Publishing plc. 1993.)
- Bóna István: A hunok és nagykirályaik. (Corvina Budapest 1993)
- Brasinszki, I. B: Székely kincsek nyomában. (Helikon Budapest 1985.)
- Cey-Bert Róbert Gyula: A honfoglalás kori magyar konyha. (A harmadik (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai 307. Bp-Zürich 1994.)
- Csajághy György: Zenénk bölcsője Kelet. (Kiadás alatt. Előadás elhangzott: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Történelmi Iskoláján, Tapolca 1994.)
- Darvas Gábor: Évezredek hangszerei. (Zeneműkiadó Budapest 1975.)
- Du Yaxiong: Comparative Research of Chinese Folk Songs and Hungarian Folk Songs. (A Magyar és Kínai Népzene Összehasonlító kutatása. Libro de Edición Argentina, Buenos Aires. 1984.)
- Du Yaxiong: Classification of the Pentatonic Scales. (Előadás elhangzott: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Történelmi Iskoláján, Tab, 1993. A Második Tabi Történelmi Iskola Előadásai és Iratai 145-147. Budapest Zürich 1994.)
- Engel Pál: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. (Háttérkiadó Budapest, 1995.)
- Érdy Miklós: Az Ordos-pusztai Magyarok: Valóság vagy legenda? Különles nyomat. (Árpád Könyvkiadó Vállalat Cleveland, Ohio 1990.)
- Érdy Miklós: A magyar eredetkutatás a történelmi társtudományok „rétegzett térképeinek” a tükrében. Különnyomat (Árpád Könyvkiadó vállalat Cleveland Ohio 1992.)
- Fülöp Gyula-Lendvai Antal: Árpád népe előtt. (Móra Kiadó Budapest, 1990.)
- Fülöp Gyula: Fejér megye az avar korban. A dunaújvárosi avar telep és temető. (István Király Múzeum, Székesfehérvár, 1984.)
- Götz László: Keleten kél a nap. (Népszava, Budapest, 1990. Teljes kiadás: Püski Kiadó Budapest. 1994.)
- Györfy György-Zólyomi Bálint: A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt. (Honfoglalás és régészet. Szerkesztő: Kovács László. Balassi Kiadó Budapest, 1994.)
- Hangszerek. Szerkesztő: Borbás Mária (Neil Ardley: Music című könyv alapján. Park Kiadó Budapest, 1993.)
- Hankó Ildikó: Aranyszemes halotti álarc. Magyar Nemzet 1992. II. 6. szám.
- Henkey Gyula: A magyarság kontinuitása magyarországi népességek antropológiai vizsgálata alapján (Előadás elhangzott: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Iskoláján, Tab. 1993. augusztus 17.) (Az első (benindormi) magyar őstörténelmi találkozó előadásai és iratai. 1991. Zürich, 55-62.)
- Horváth Izabella: A griffek útja Belső-Ázsiától a Kárpát-medencéig. (1992. Debrecen. Kossuth Lajos Tudományegyetem Folklor és Etnográfia Sorozat.)
- Kárpáti János: Kelet zenéje. (Zeneműkiadó, Budapest, 1989.)
- Kerényi György: Magyar énekes népszokások. (Gondolat, 1982. Budapest)

- Kínai nemzetiségek hangszerei. Szerkesztő: Yuan Bing Chan. (Új Világ Kiadó Beijing, 1986.)
- Kiszely István: A Föld népei. (Európa, Ázsia. Gondolat, 1984. Budapest)
- Kiszely István: Honnan jöttünk. (Új Mandátum, 1992. Budapest)
- Kiszely István: Sirok, csontok, emberek. (Gondolat, 1976. Budapest)
- Kodály Zoltán-Vargyas Lajos: A magyar népzene (Zeneműkiadó, 1987. Budapest)
- Kovrig Ilona: Das AWARENZEITLICHE Graberfeld von Alattyán. (Archeologia Hungarica XL. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.)
- Kürti Béla-Lőrinczy Gábor: „...avarnak mondták magukat...” (Vezető a Móra Ferenc Múzeum régészeti kiállításán. Felelős kiadó: Trogmayer Ottó, Szeged, 1991.)
- László Gyula: A „kettős honfoglalás” (Magvető, 1978. Budapest)
- László Gyula: A honfoglalókról. (Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.)
- László Gyula: Árpád népe. (Helikon 1988, Budapest)
- László Gyula: A népvándorlaskor művészete Magyarországon (Corvina, 1970.)
- László Gyula-Rác István: A nagyszentmiklósi kincs. (Corvina, 1977. Budapest)
- László Gyula: Őseinkről. (Gondolat, 1989. Budapest)
- Magyar Értelmező Kéziszótár. Szerkesztő: Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.)
- Mandel Róbert: Magyar népi hangszerek. (Móra, 1986. Budapest)
- Meer, John Henry van der: Hangszerek. (Zeneműkiadó, 1988, Budapest. Eredeti kiadás: Prestel Verlag München, 1983.)
- Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. (Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. Budapest-Zürich 1994.)
- Sára Péter: A magyar nyelv eredetéről másképpen. (Aŕculat, Bt. Budapest, 1994.)
- Sárosi Bálint: Magyar népi hangszer. (Budapest, 1973.)
- Szabolcsi Bence-Tóth Aladár: Zenei Lexikon. (Zeneműkiadó, Budapest, 1965.)
- Szász Béla: A hunok története. Attila nagy király. (Szabad Tér Bt. 1994. Budapest, ugyanebben a kötetben: Bakay Kornél: A hunokról magyar szemmel.)
- Cey-Bert Róbert Gyula: A honfoglalás kori magyar konyha (A Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa. 1994. Budapest-Zürich, 307.)
- Tárh-i Üngürüş. (Mahud Terdzüman) Magyarra fordította, jegyzetek, utószó: Dr. Blaskovics József. Cleveland, Ohio, 1988.)
- Varga Domokos: Ős napkelet. (Móra Kiadó, Budapest, 1976.)
- Vékony Gábor: Későnépvándorlaskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében. (Életünk Szerkesztősége és a Magyar Írók Szövetsége Nyugat-Magyarországi Csoportja. Szombathely, 1987.)

I. A felgyői avar síp felül és hátulnézete (Fotó: Dömötör Mihály)

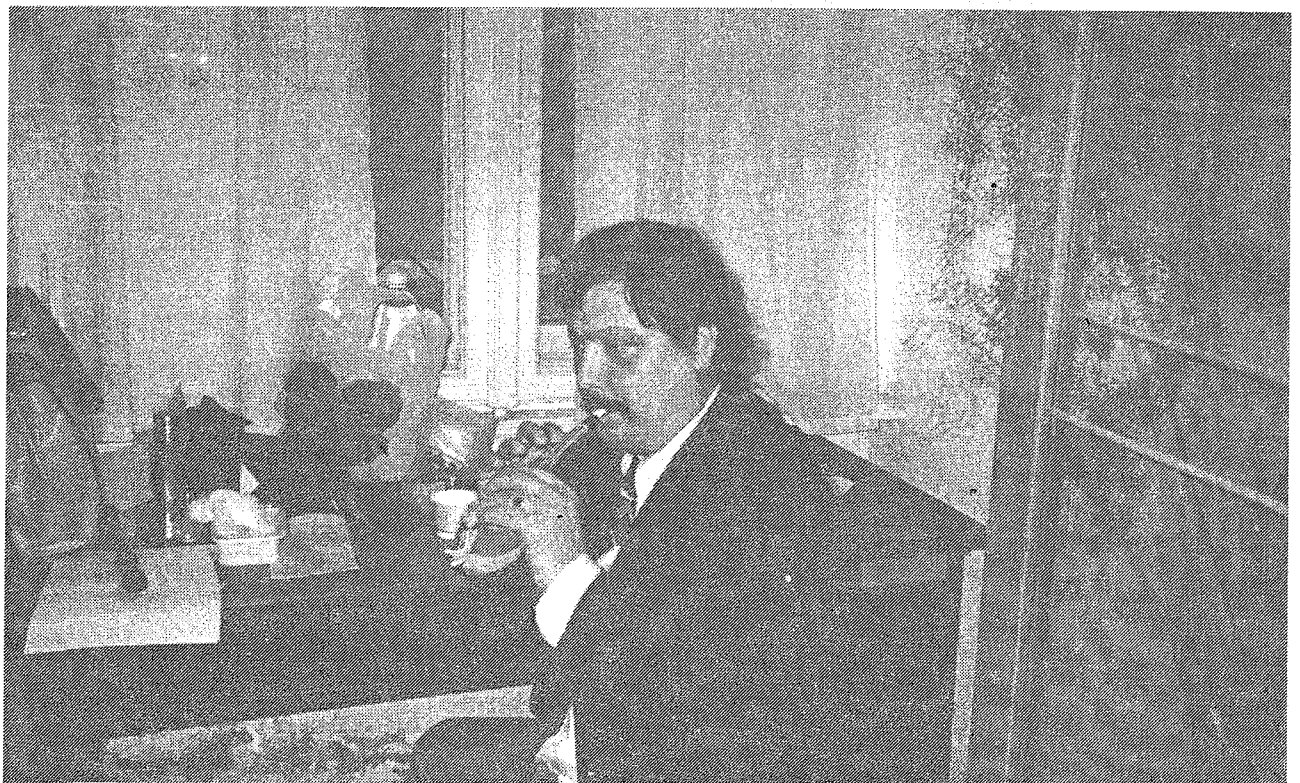
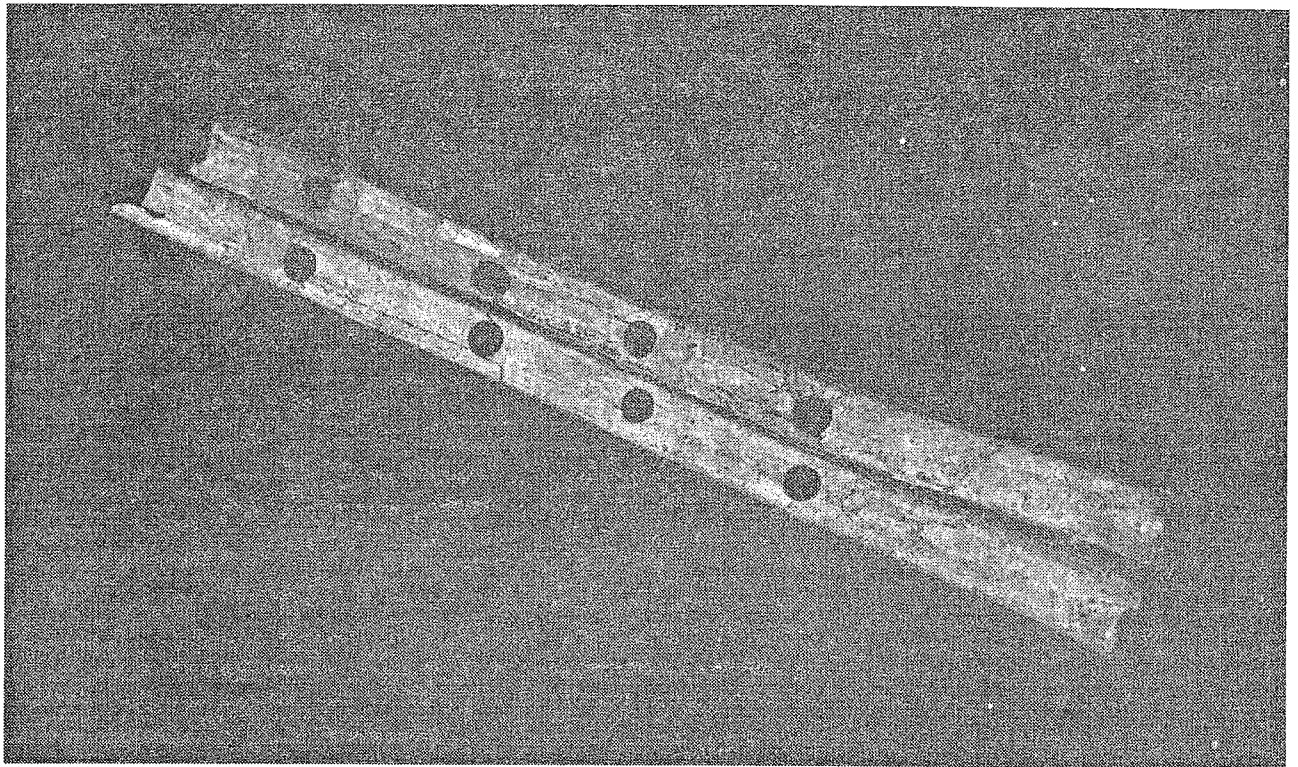
II. A felgyői avar síp oldalnézete és befűvónyílásainak kinagyított képe (Fotó: Dömötör Mihály)

III. A felgyői sípnek a befúvás helyével átellenes vége nagyítva (Fotó: Dömötör Mihály)

IV. A szegvár-szőlőalji avar síp (Fotó: Dömötör Mihály)

A szerző a Szegedi Móra Ferenc Múzeumban fűvéspróba közben (Fotó: Csajághy Györgyné)

1., 2. Alattyáni avar sípok (nagyítás) 3. Jánoshidai avar síp (nagyítás)

1.

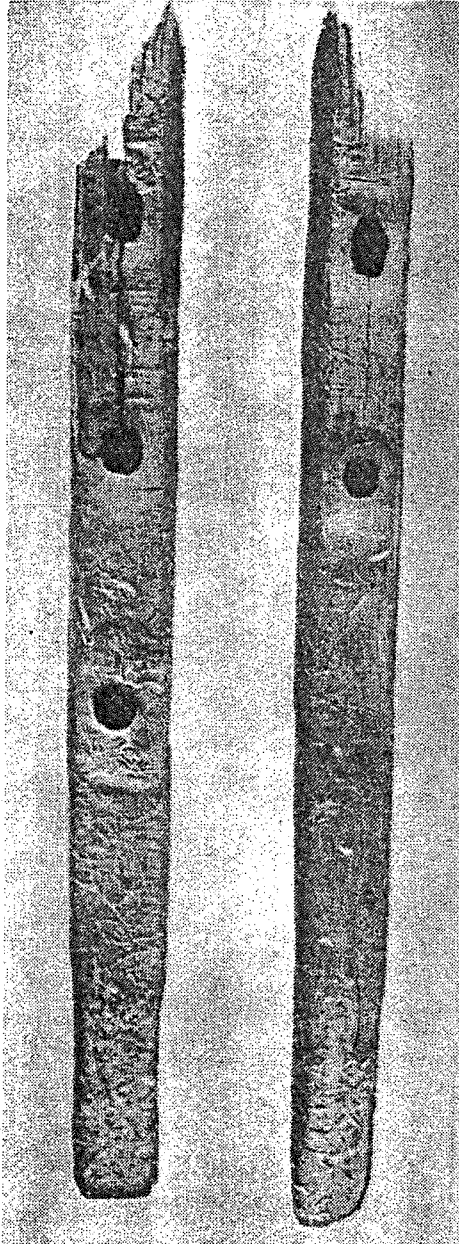
2.

3.

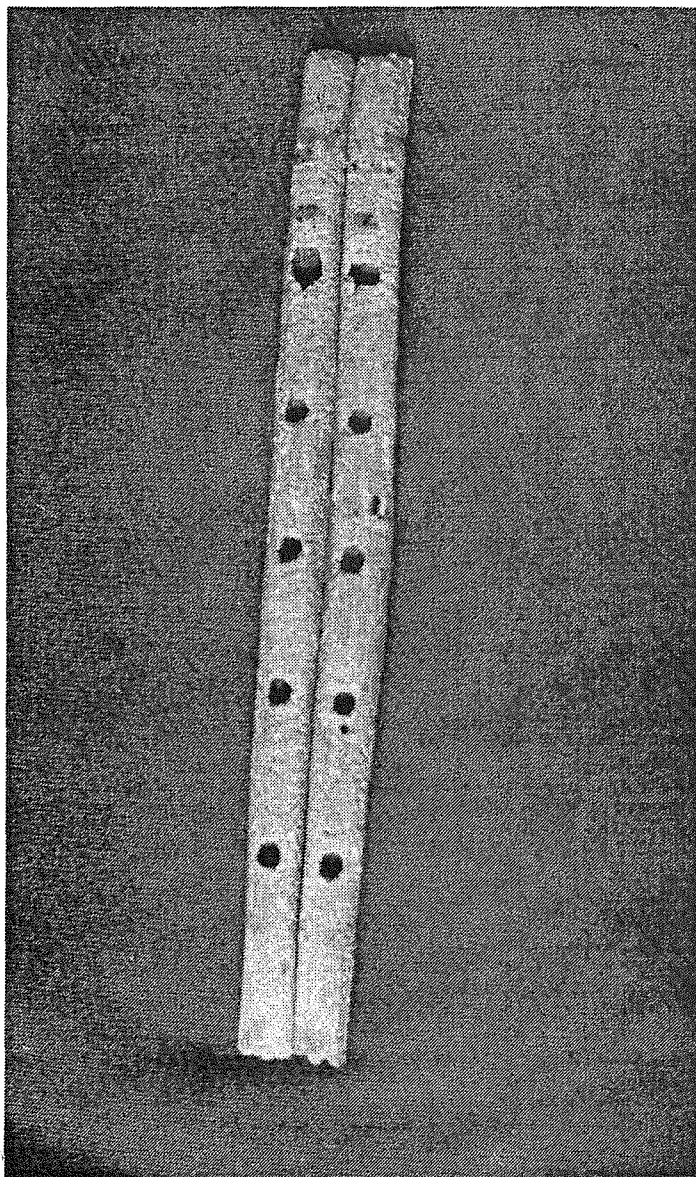
(Kvoring Ilona: Das Avarzeitliche Gräberfeld von Alattyán,
Archeologia Hungarica XL. Akadémia Kiadó Bp. LXXVI. táblakép nyomán)
A fotó, a Magyar Nemzeti Múzeum negatívjáról készült.

VI. A bijelo-brdo-i avar síp két szára nagyítva (Reprodukción: Kanizsai József)

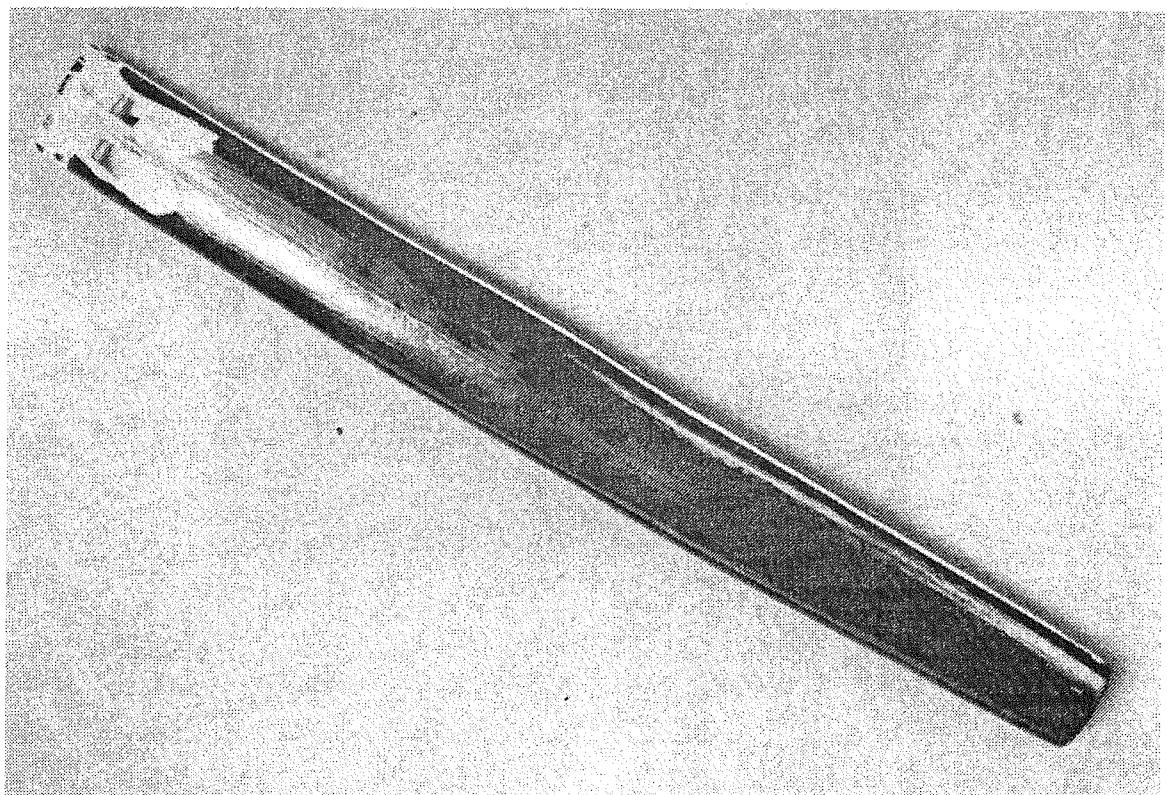
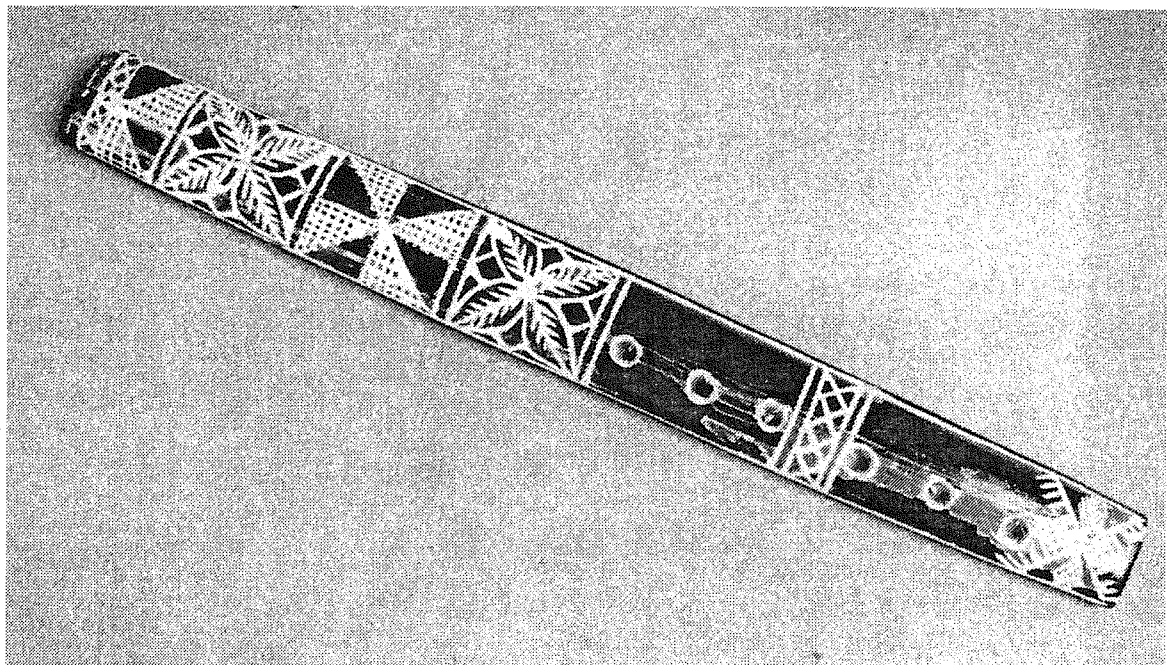
Kvoring Ilona: Das Awarzeitliche Gräberfeld von Alattyán, 175. o. nyomán

VII. Avar síp Rácalmás-Rózsamajorból. Bóna István ásatása (Reprodukció: Kanizsai József)

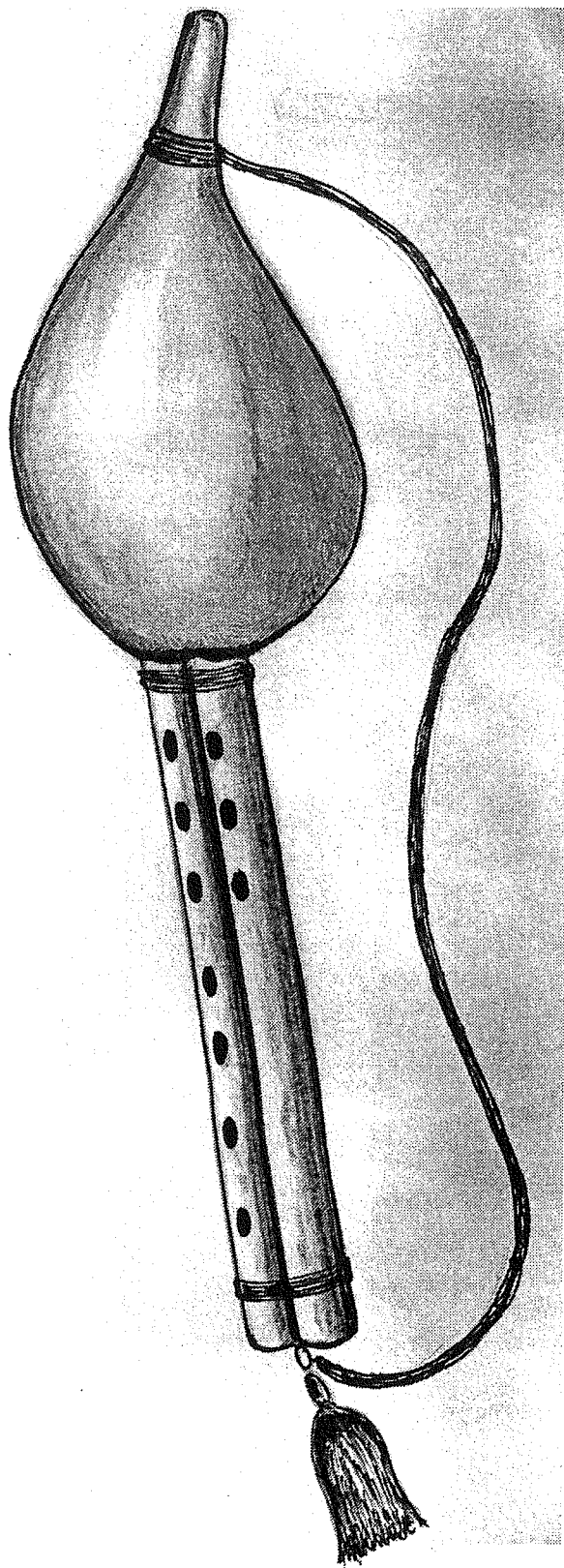

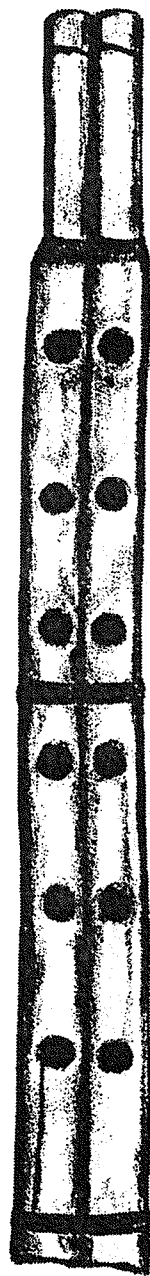
Fotó: Bóna Istvánné Horváth Jolán (Dunaújvárosi Intercisa Múzeum)

VIII. Erdélyi kettős furulya felülnézete és hátoldala (Fotó: Csajágh Györgyné)

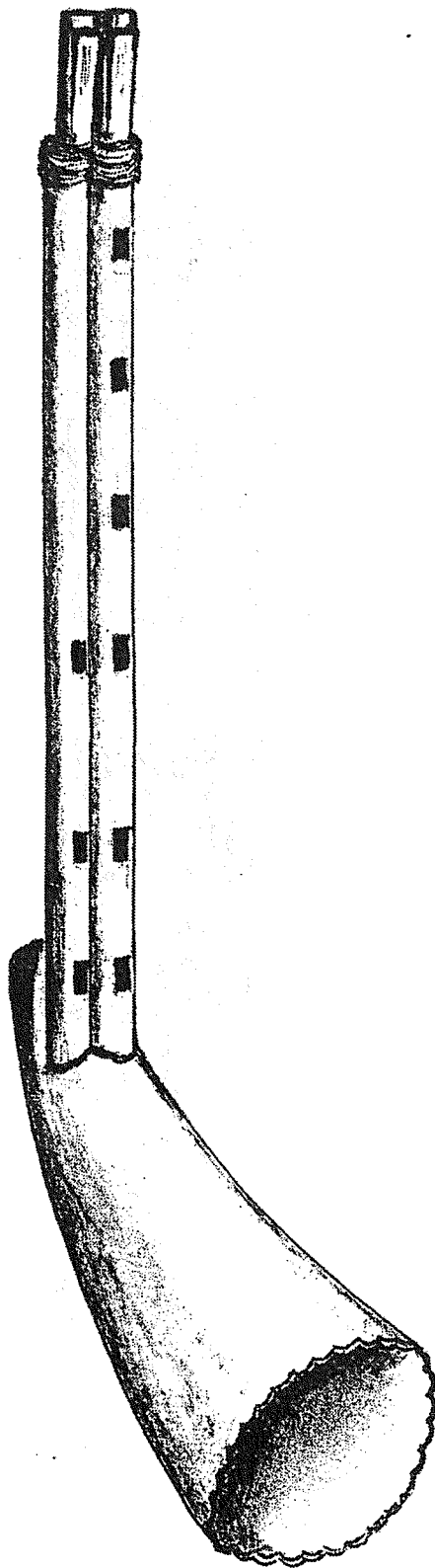
Hátoldalon látszik a kettősBóna Istvánné Horváth Jolán (Dunaújvárosi Intercisa Múzeum)

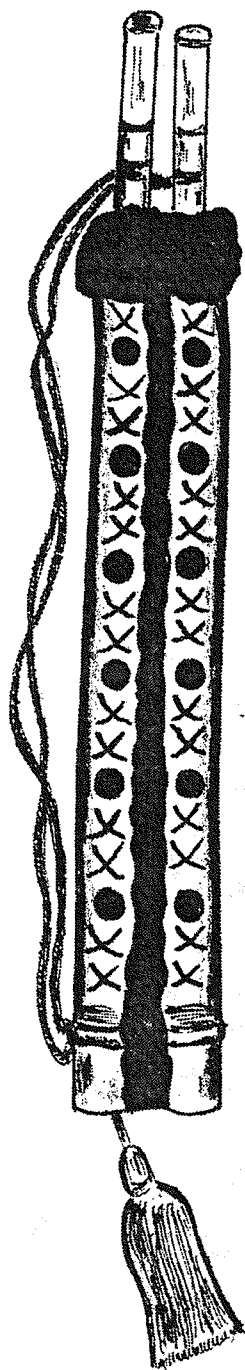

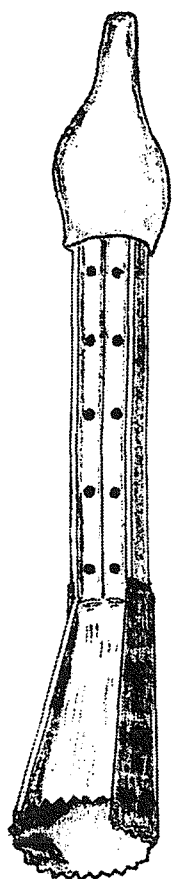

XI. ZSALEJKA

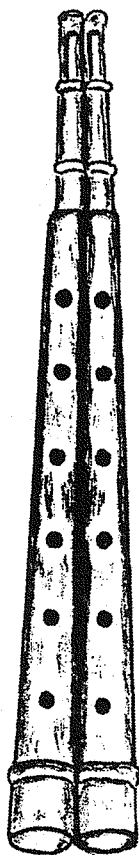
(A szerző rajza)

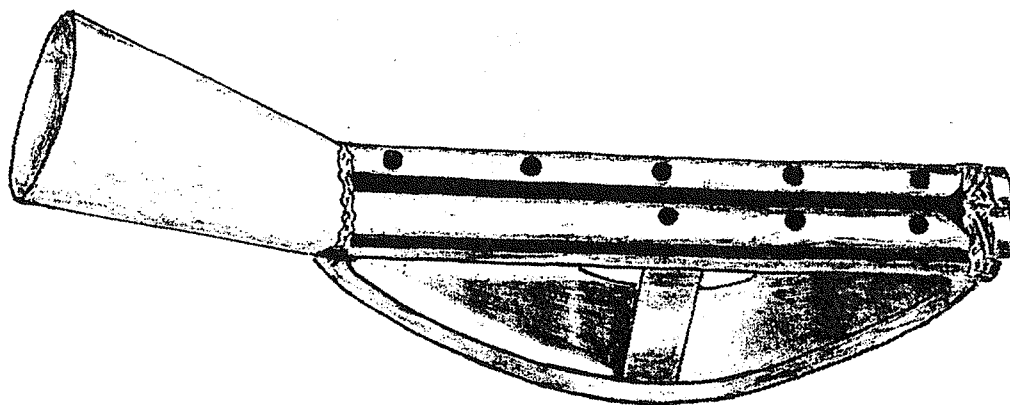
görög kettős síp

olasz kettős síp

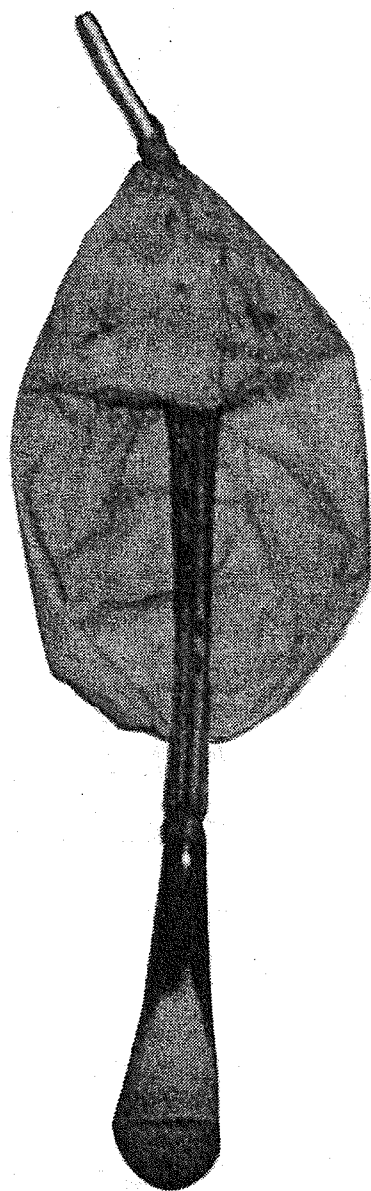
rutén szurma

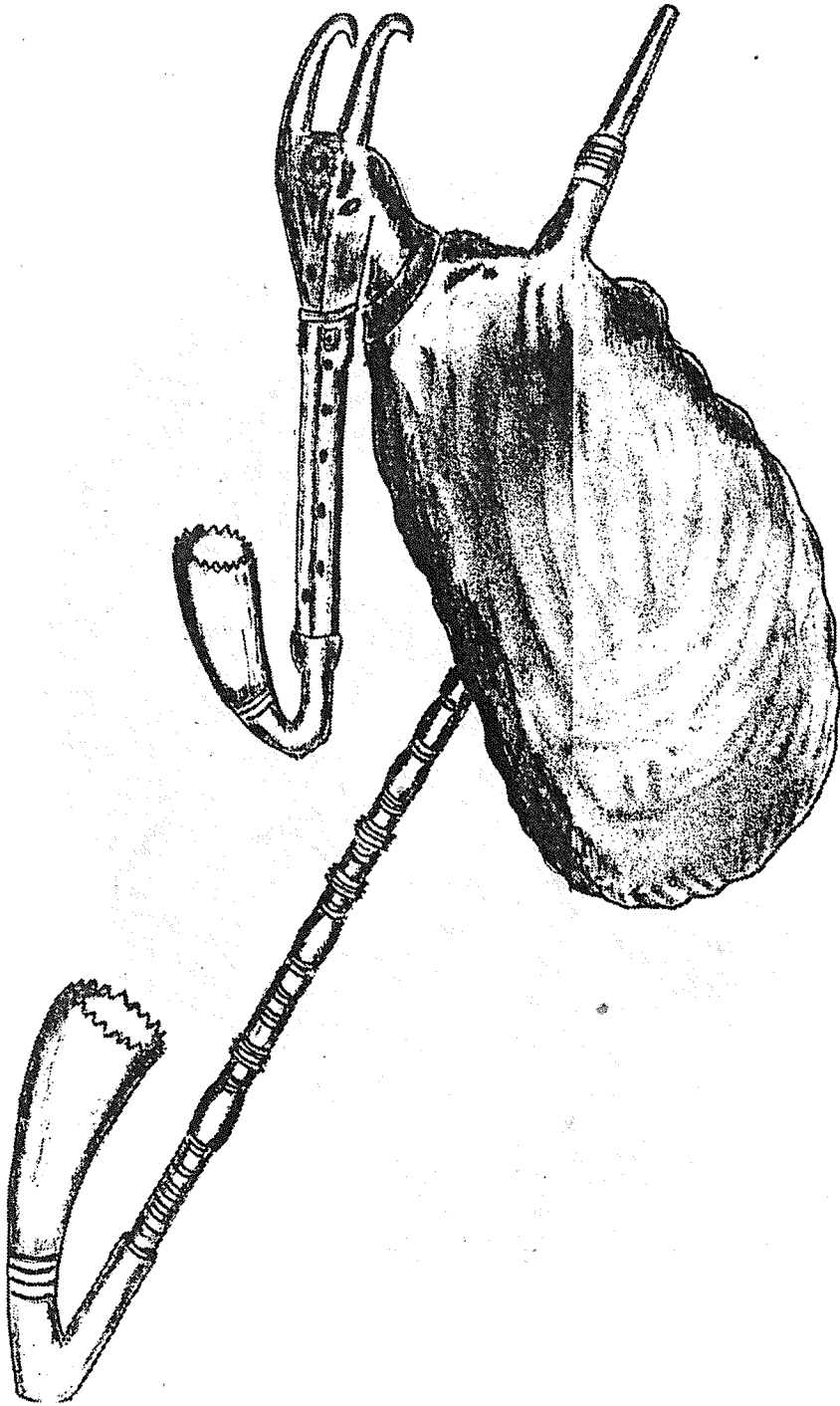

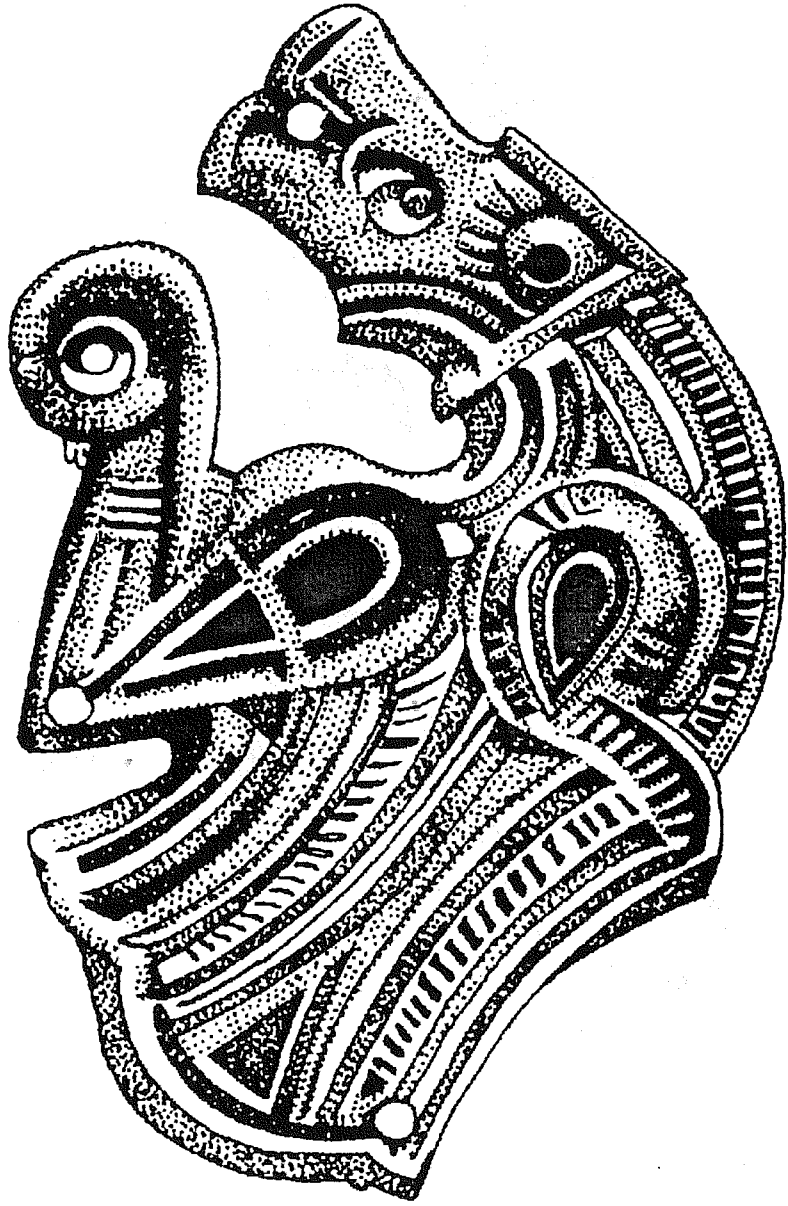
baszk alboqea

(V.ö: Bartha: A jánoshidai avarkori kettős síp. Arch. Hung. XIV. Magyar Történeti Múzeum Bp. 1934.)
Az ábrák egymáshoz képest nem méretarányosak!

XIV. CSEREMISZ DUDA (süvör)

A „KORAAVAROK” NYELVE

HÁROM „KORAAVAR” FELIRATUNK OLVASATA – ÉS A SZÉKELYEK

A székely-hun nikolsburgi ábc jeleinek eredeti ideográfikus jelentésének feltárása után került kezembe László Gyula: „Őseinkről” című könyve (Bp. 1990. Gondolat), melynek a 123. oldalán a jutasi avar temető 125. sírjából előkerült vadászsípot láthatjuk. (1. ábra)

A síp felső részére karcolt két ebnek nincs feje. Rajzokról, felfelé görbülő farkukról jól látjuk, hogy ebek.

Hiányzó fejük helyett – egykori két vonal metszetével ábrázolt fejüket: ideogrammjukat látjuk a hátuk felett!

A legfelső eb ideogrammjának bal felső szára alatt a 'A' belép, előrenyomulásban írásjele látható. (Ryjik nr. 101) A harmadik (alsó) ebnek van feje: – kítartott szájjal, hosszan elnyúló testtel üldöz valamit... – Háta felett ennek is ott látjuk írásjelét, bár jobb felső szára lekopott, vagy nem karcolták elég mélyen a csontba. Az alsó eb hasa alatt a 'Hrét' ideogrammját látjuk. Alsó szárai ennek is lekoptak, vagy gyengén lettek karcolva. A „fűrészfog-díszítés” alatt, az alsó ebtől jobbra még egy kisméretű 'eb' jelet, felette két '≠' jég' jelentésű ideogrammot látunk. Mivel a jég meg van duplázva, (:sok jeget), havat jelent. Havas rétet, mezőt. Ezen ideogrammoktól balra még egy 'rét' jelet látunk. Igaz: nehezen felismerhető állapotban.

– A felső részen tehát két (:több) eb halad lépésben; az alsón egy eb üldöz valamit a havas réten.

– Hajtóvadászat? Vadászat? – Az bizony.

A feliratos csontrajz felépítése azonos a Žaman-Togaj 21. kurgánjában talált hun feliratos csontrajzzal (Kazakisztán, Čimkenti kerület), ahol szarvas megy át a folyón. (Bóna István: Hunok és nagykirályaik, Corvina 1993. 100. oldal) Ott a szarvas nyakán és a szarvas felett az 'Ég' még boltozat alakú piktogrammját látjuk, valamint a folyón a 'jó' (:folyó) ideogrammját bekarcolva. Itt az ebek rajza felett ideogrammjukat, valamint az ebek környezetét szintén ideográfikus írásjelekkel feliratozva.

László Gyula említett könyvének 120. oldalán egy másik „avar” csontrajzot látunk Homokrév-Mokrinból (2. ábra), ahol az a-val jelzett elnagyolt rajzú fejnélküli állat nyaka alatt szintén az 'eb' ideogrammját látjuk. A h-val jelzett állat is fejihiányos, így a levont tapasztalatok alapján szintén csak eb lehet.

Fejnélküliek a 121. oldalon lévő tiszaujfalui avar csontrajz ebjei is (3. ábra). Itt egy futó szarvasra két eb ugrik rá. Hátuk mögött három állat fut, amelyek közül a középső is eb lehet, mivel farka van, s a fején is – mintha az eb írásjele volna. E rajzon csak az ebeknek van farkuk.

Jeltörténeti kutatásaim során már régebben megállapítottam, hogy a székely-hun írás 'b' hangértékű betűjele az 'eb' piktogrammjából – helyesebben: ideogrammjából – nyerte hangértékét, amely véghangértékűnek tekinthető. E jel teljes azonosságban az ótörök jelrendszerekben is ott látható, de ott 'd' hangértékkel. Jelentése így nem lehet azonos a hun jellel, mivel: „it Hund || köpek” – az ótörökben és az oszmánliban. (Gabain: Altt. Gramm.) Tehát 'i' vagy 't' hangértékűnek kellene lennie az ótörök jelnek, ha az 'eb, kutya' ideogrammjából nyerte volna el hangértékét. It<d, t<d változásnak nem akadtam nyomára a török régiségben... Ez egyben azt jelenti, hogy Baján népe a „kutyt” 'eb'-nek nevezte, vagyis, a mi hun nyelvünkön beszélt! Ezen kívül a 'rét' és a 'jég' ideogrammjai is jelen van a székely nikolsburgi jelrendszerben, ami szintén a „koraavarok” hun nyelvűségét támasztja alá kizárólagos módon, mivel mindkét ideogramma a kínai írástörténeten kívül csak a hun írástörténetben van jelen ebben a formájában, az türkből hiányzik.

A „koraavarok” írástudói tehát ideográfikus (képírás) jeleket használtak a csontrajzok feliratozásánál, ezért úgy gondoltam, hogy e tény a „koraavar” feliratok olvasatánál is figyelembe kell venni. Tehát az avar csontrajzok „írástörténeti állapotot” rögzítő tényének segítségével el kell tudnom olvasni a koraavarnak számító rovásfeliratokat. (Sőt – a hun feliratos csontrajz alapján e tény a jövőben előkerülő korai hun feliratoknál is figyelembe kell venni.)

Olvasati próbára Vékony Gábor könyvéből (:Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében) három rovásfeliratot választottam ki, amelyből az első kettő – jeltörténetileg – koraavarnak, a harmadik pedig „középvár”-korinak határozható meg a bennük előforduló írásjelek alapján:

- 1.) A kunágotai ezüstkorsó feliratát (4. ábra: a)
- 2.) Az Ozora-Tótipusztán talált edény feliratát (4. ábra: b)
- 3.) A Kiskőrös vágóhídi kehely talpán lévő feliratot (4. ábra: c)

Mint látjuk – mindhárom feliratban jelen van az 'ata' (atya) írásjele a kínai és a székely jel közötti jeltörténeti állapotban (5. ábra).

A kunágotai felirat igen egyszerű (6. ábra). A jobbszélső jel a 'vas' egyik piktogrammjának (:ideogrammjának), a 'Hung fan' nyilvánosságjének (fém) vas hegye, amely a székely-hun jelrendszerben véghangzó 's' (:vas) betűhangértékű. Ezen 'vas'

ideogramm jobboldali szárához csatlakozik a 'd' betűhangértékű jel felső ferde vonala, amely a teknős jobboldali lába felé menő természetes vonalrajzolat. A teknős lábai felé menő vonalak fontos azonosító vonalak. A ligatúra 'd' hangértékű betűjelének azonosítását a jelerész hosszából és az azonos szöveget bezáró helyzetéből jól látjuk (6. ábra). Ligatúrákban a csatlakozó jelek, ha nem teljes rajzolatukkal csatlakoznak a másik jelhez, – általában azonosítható jelerészükkel csatlakoznak. Ez jól látható a székely írás ligatúráinál is. Tehát a jobboldali ligatúras jelkapcsolat olvasata: vas + d. Korabeli nyelvünkön: vosu-d. (A szóvégi u később lekopott, de tárgyias esetben – mint az egykori szó hangtestéhez tartozó hang – a-val jön vissza, mivel a szóeleji o hang a-ra változott: 'vosu-t vasa-t'.) A balszélső jel az 'ata atya' ideogrammja. A felirat olvasata tehát mai nyelvünkön (jobbról balra): Vasad atya. Korabeli nyelvünkön: Vosud at. A tulajdonos nevét jelöli a korszón.

(Az 'at < ata < atya' hang és szófejlődésről később, a kiskőrösi feliratnál.)

Az Ozora-Tótipusztán talált edény felirata szintén egyszerű (4. ábra: b) és (4. ábra: d). A jobbszélső jel az 'eb' ideogrammja. Jobboldali szárai rövidebbek, mivel a felirat készítője a vonalak jobboldali végeit nem mélyítette eléggé bele az anyagba, vagy lekopott, mint a baloldali jel bal felső része. E jel kissé külön áll a többitől, mit azt Vékony Gábor említi. A második jel a 'széles' ideogrammja, amely itt már 'sz' hangértékű betűjelként értelmezendő. A harmadik a 'rét' – itt szintén 'r' hangértékű betűjelként értelmezett s az 'i' betűjellel alkotott ligatúrája. E két középső jel olvasata tehát: 'szeri'. A harmadik, bal szélső jel az 'at'(atya) ideogrammja. A felirat olvasata tehát: 'eb szeri at'. Mai nyelvünkön: Eb szeri atya.

Érdekessége e feliratnak még az, hogy aki ismeri a nikolsburgi ábc jeleinek hangérték jelölését, az az ideogrammok jelenlétének tudta nélkül is el tudja olvasni a feliratot, mivel a két ideogramma betűhangértékének jelölése azonos a két fogalom megnevezésével a nikolsburgi ábc-ben: eb szeri athy – vagyis: eb szeri aty. Vagy mégis 'at' volt eredetileg a későbbi 'ata < atya' szavunk? Érdekes és kielégítő feleletet kapunk a kérdésre a kiskőrösi kehely talpán lévő feliratról. Itt két olyan jel került az eddig megismert „koraavar” (s egyben a székely-hun jelrendszerbe is tartozó) jelek mellé, amelyek az avar-kor második felében keletkezett feliratokon láthatók, – a 670-680 között betelepülő újabb néprészünk jelrendszerének 'a': Y és 'd': > hangértékű – már betűjele. E felirat tehát 'középar'–korúnak tekinthető, mivel a koraavar és a későavar írásjelek egy feliratban vannak jelen. Ezek szerint nem sokkal 670 után kellett létrejönnie. E két betűjel hangértékét Vékony Gábor állapította meg (helyesen) a nagyszentmiklósi aranykincs és a szarvasi tütartó feliratainak olvasatakor – tehát több felirat keresztpróbaival igazoltan. S mivel a „későavar” jelrendszer már egyértelműen betűjelrendszer, – e két jelet is csak így lehet figyelembe venni.

Az első – jobbszélső – jel a 'jó' ideogrammja (7. ábra). A második jel egy jobboldalra elfektetett 'at' (:ata, atja, atya) ideogrammnak az 'a' hangértékű (későavar) betűjellel alkotott ligatúrája. (A felbontott ligatúra a 7. ábrán.) A harmadik – balszélső jel – a 'd' hangértékű (későavar) betűjel fordított (helytelen) irányba róva. Olvasata tehát: 'jó ata-a d'. Amennyiben az 'atya' ideogrammját 'ata' szóval olvassuk. Nyilvánvaló, hogy olvasata így helytelen, mivel a ligatúras kapcsolat két szóvégi 'a' hangja közül az egyik felesleges. Ez pedig nem lehet más, mint az 'ata' ideogrammjának szóvégi 'a' hangja. Ha ugyanis az ideogramma olvasata 'ata' volna, – nem volna szükség az 'a' hangértékű betűjelet illeszteni hozzá ligatúrasán. Két szóvégi 'a' a szó „hangtestében” felesleges. Tehát az 'atya' ideogrammának korabeli olvasata helyesen: 'at'. Az ehhez illeszkedő 'a' tehát nem más, mint egyes szám 3. személyű birtokos személyrag, (pl.: ház, ház-a) – melyből teljes hasonlással 'ata, atja atya' szófejlődés változatok jöttek létre. A felirat helyes olvasata tehát: jó atad, vagy: jó atjad. Az is nyilvánvaló, hogy itt a 'jó' ideogrammja nem folyóvizet jelent, hanem melléknévi 'jó'-t, s az ideogramma felhasználása a két szó hangzásbéli kiejtésének azonosságán, vagy nagyfokú hasonlóságán alapul. A kiskőrösi felirat – ajándékozási felirat, amely magán viseli a 670 körül bekövetkezett történeti változásokat.

'Atya' szavunk pontos nyelvi feltárása után 'Atilla' királynevünk (és ma használatos keresztnevünk) etimológiája pontosan megállapítható. Szótő az 'atya' jelentésű 'at', amelyhez a gót becéző 'ila' járult: at-ila. Vagyis: atyácska. Az 'at' -hoz az 'ila' a hangrend törvénye szerint simán, természetesen illeszkedik, míg az eddig tényként elfogadott gót 'atta-ila, vagy a türk'ata-ila' összetételekből – épp e szavak hangtestének véghangzó 'a' hangja miatt – csak megerősakoltan és erős nyelvi döccenéssel vezethető le. A két koraavar és a középar-kori felirat arról is tanúskodik, hogy a korabeli személynév „megtisztelő második része” – éltebb és nagyobb tekintélyű férfiak esetén (: Vosud at, Eb szeri at) – az 'at', 'atya' szóból állt, azonos módon, mint a kínaiaknál (a 'fu'). Ez pedig igen hosszú egymás melletti szomszédságról, közös kultúrkörrel beszél.

A „koraavar” feliratok írástörténeti megállapításai a következők:

- 1.) Azok a fogalmak, amelyeknek van piktogrammjuk (: helyesebben: ideogrammjuk), ideográfikus használattal vannak jelen e néprészünknel. Bizonyítéka: a csonttrajzok feliratozása és a rovásfeliratok.
- 2.) A „koraavarok” ideográfikus jelrendszere azonos, vagy jelentős mértékben azonos a hunok – Atilla népének ideográfikus jelrendszerével. Az „átfedés” alapjaiban jelentős, mivel mindkét néprészünknel kimutatható a 'jó' és a nyílhegy 'vas' ideogrammjának, tehát a 'Hung fan' (:Kelet-ázsiai szélrőzsa) jeleinek használata. Ezen kívül a hun és a „koraavar” csonttrajzok feliratozása is azonos szemléletmódot tükröz.
- 3.) Ligatúrasán, betűhangértékű jelként csatlakoznak az ideogrammokhoz a toldalékok: -d kicsinyítő becéző képző; -i határozó rag; -a (:-ja) birtokos személyrag. Valamint a 'szer' szó is betűjelként figyelembe veendő jelekkel van leírva, mivel nincs ideogrammja.

4.) A „koraavar” feliratok átmenetet képeznek az ideográfikus képírás és a kialakuló betűírás között. Jól érzékeljük a ligatúrák toldalékokból és a ‘szer’ szó leírásából, hogy milyen szükségletek hatottak a betűírás kialakulására. Mivel a szótövek többségükben még ideogrammok, a „koraavarok” írása még ideográfikus írásnak tekinthető, amely e „vegyes módozatú” formájában tömörebb, rövidebb a tiszta betűírásnál. Nem lehet nem észrevenni a későbbi székely-hun írás ligatúrák rövidítései és a „koraavar” írás közötti módbeli kapcsolatot. A korabeli olvasó embernek nem okozott különösebb nehézséget, hogy melyik jelet ideogrammaként, és melyik jelet betűjelként vegyen figyelembe. A székely botnaptár elhagyásos rövidítéseit sokkal nehezebb elolvasni.

Végül – de egyáltalán nem mellékesen – fölül az emberben a kérdés: A székelyek a „koraavarok” közvetlen utódai? A valóság bonyolultnak tűnik. Akkor a Kárpátokon belül mindenütt volnának ‘jó’-nevű folyók, a Dunántúlon is, nemcsak Erdélyben és a Duna-Tisza közöttől keletre. Ez arra vall, hogy itt a koraavarnál régebbi hun (:hung) néprészünkkel kell számolni, s alapjaiban ők a székelyek. A ‘Hung fan’ (:Kelet-ázsiai szélrózsa) írásjelei hiánytalanul megtalálhatók a székely-hun betűjelrendszerben, az ‘Ég’, az ‘üst’, és más fontos, igen képies, még piktogrammnak nevezhető jelek társaságában, amelyek az európai hunok – Atila népének hitvilágával és régészeti anyagának díszítésével kapcsolatosak.

Ezen jelek egy része a „későavar” betűhangértékű jelek között is megtalálható, de már „túlfejlődött”, egyszerűsödött, roncsolt formában, hun és török hangértékkel, s a nikolsburgi jelrendszerhez viszonyítva „jelidegen” írásjelekkel keveredve. Bizonyítékként annak, hogy az Erdélyben maradt hun néprészen kívül is maradtak a steppén hunok és keveredtek a későbbi jövevényekkel, s a tulajdonképpeni „valódi” avarokkal, akik már maguk is keverék nép voltak: „ők is a hiung-nuk egy fajtája” (Szung su, 95.). A zsui-zsui barbárok keverék barbárok a Nagy Falon túl.” (Nan C’i su, 59.) „A zsui-zsui ország a hiung-nuk egy fajtája.” (Liang su, 54.)

(Csongor Barnabás: Kínai források az ázsiai avarokról – Budapest, 1993. 48-49. és 52. oldal)

Az viszont valóban elgondolkoztató, hogy a székely-hun jelrendszerben a „koraavar” csontrajzokon és feliratokon jelen lévő írásjelek ott láthatók, miként a hun csontrajzon és a hunok régészeti leletein láthatók is. Szinte kiegészítik, de részben „fedik” is egymást. Így pl.: a ‘Hung-fan’ ‘jó’ és a nyílhegy ‘vas’ jele, amely mindkét régészeti és fennmaradt írástörténeti anyagban látható. S ami fennmaradt, az a valóságnak csak egy kis része. A „koraavar” ligatúrák jelösszevonások pedig a székely ligatúrák összevonások közvetlen elődeinek tűnnek. A „koraavarok”-kal való kapcsolat tehát szembetűnő és letagadhatatlan.

A régészeti leleteken fennmaradt, értékelhető jeltörténeti anyag összevetése alapján a nikolsburgi jelrendszer szempontjából a következő kép bontakozik ki előttünk: (8. ábra)

I. alatt a hun csontrajzon és régészeti leleteken, valamint a minuszinszki feliraton látható ideogrammak láthatók.

A II./a alatt a „koraavar” csontrajzokon és kárpát-medencei feliratokon látható ideogrammok, a II./b alatt pedig a betűjelként használt írásjelek láthatók.

A hun maradvány anyagban a ‘Hung fan’ három jellel (: jó, i(szak), és a nyílhegy ‘vas’ hegyével van képviselve), míg az avar anyagban is három jelét látjuk (:jó, vas és dél) (9. ábra).

De mit is tudunk a teknős piktogrammjából származó ‘Hung fan’ (:Kelet-Ázsiai Szélrózsa) írásjeleinek filozófiai alapjáról?

„A Hung fan más sorrendet ad, kettesével állítva szembe egymással a nekik megfelelő égtájakat: Észak (víz), Dél (tűz), Kelet (fa), Nyugat (fém), s Középpel (föld) végzi. Működésüket tehát úgy képzelték, hogy végtelen mozgásban következtek váltakozva egymásra. Egyik elméletben sem hatolnak azonban egymásba, s nem is keverednek.” (Henri Masperó: Az ókori Kína – Gondolat, Budapest, 1978. 350. oldal)

Valóban: „Tűz nem keveredik a vízzel.” „Fából vaskarika.” Ennyi maradt ősi filozófiánkból mai nyelvhasználatunkban.

Elgondolkoztató az is, hogy az Alföld peremén előforduló ‘székely’ nevű települések (:Székelyhíd, stb.) „koraavar” régészeti lelőhelyek közelében található. Az ellentmondások és összefüggések logikai megoldására mégis van mód az adatok egymásra rétegezésével:

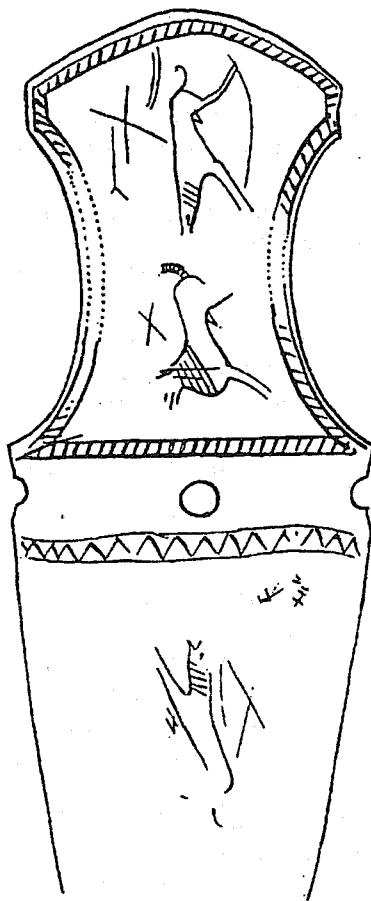
- 1.) A székelyek népességföldrajzi helyzete a Kárpát-medencében a ‘jó’ folyónevekkel határolt területen volt. Ez azonos a gepidák északi és észak-erdélyi területeivel. Ez az első „réteg”.
- 2.) A második „réteg”: a „koraavar” jellegű régészeti lelőhelyek az első rétegen belül. Ez a Tiszántúl Erdéllyel határos déli szegélye elsősorban: Székelyhíd, Székelyszentmiklós, Érmihályfalva, Köröstarján, Tépe, Csökmő, Szeghalom. Itt „későavar” régészeti leletektől mentes sáv húzódik. Valamint a Mezőség (:Csigla-mező) déli részén a Maros mellett: Mezőbánd, Diód. Tehát északról és délről közrefogják a Mezőséget. A Maros mentén viszont később megjelentek a „későavarok”.
- 3.) A „későavar” jelrendszer és népe – jelrendszerük eltérő volta miatt kizáró ok a székely jelrendszer és népével kapcsolatban. A koraavarság zöme az említett településsávon kívül – úgy tűnik – írástörténetileg és etnikailag elvegyült, beleolvadt későavar néprészünkbe. Lásd az átmenetet: a ‘kiskőrösi kehely’ felirata. A következő kérdés az, hogy hol nem fordul elő az eddigi rétegek területén „későavar” régészeti lelőhely? – Ilyen csak egy terület van: a Mezőség (:Csigla-mező) és tőle északra a koraavarnak megmaradt sáv. Csak szórvány „későavar” előfordulás van e területen: Zilah, Doboka, valamint a Maros mentén.

4.) Hol nem fordulnak elő e rétegek területén 'ma, mada, és da'-tövű helynevek, amelyek az avarsághoz köthetők? Csak a Mezőség. Egyetlen előfordulás e terület észak-nyugati szélén: Mocs.

Következtetés:

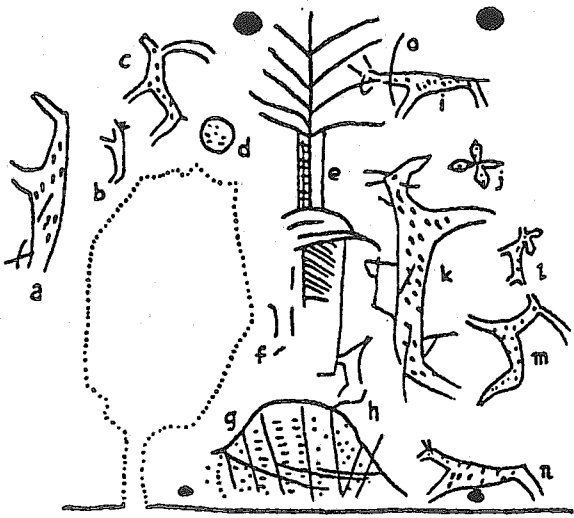
Csak a Mezőség (Csigla-mező) az a terület, amely három oldalról 'jó'-nevű folyó és pataknevel határos. Csak a Mezőség az a terület, amely a koraavarsággal északról és délről is érintkezett. Csak a Mezőség az a terület, ahol „későavar” lelőhelyek nem fordulnak elő jelentős mértékben. Csak a Mezőség az a terület, ahol nem fordulnak elő 'ma, mada és da' -tövű helynevek. Így csak egyetlen terület van, ahol a székelység korai letelepedési területe bizonyítható, s ez a Mezőség, a Csigla-mező. Ezért legkorábbi régészeti leleteiknek - logikusan - elgépíadódott hun jellegűnek kell lennie e területen s a Szamos mentén, amely később koraavar elemekkel is bővíthetett. Ez tükröződik a székely-hun betűjelrendszerben és az írásmód ligatúrák jellegében is. Földrajzi elzártáguk és magukramaradottságuk a titka jelrendszerük kései időkig megőrzött képies jellegének. Elzártágukban archaizálódott - írástörténeti, műveltségi és történelmi különlegesség. Régmúltunkat a mával összekötő - évezredek átívelő, szavakból rakott híd.

Betűjelrendszerré igen későn, a VIII-IX. században alakulhatott, amikor 'seng<zseng' s<zs, valamint az 'at < <atja<atya', vagyis 'at<aty' változás, valamint a 'cselőke<celőke' cs<c változás végbement székely néprészünknél. Néhány jel hangérték jelölése a nikolsburgi ábc-ben megőrizte a jelek eredeti ideográfikus jelentését: eb, athy (:aty), egh, tprus. A „későavar” keverék jelrendszer népének a székelyekhez már semmi köze nincs, mivel az egykor azonos jelek nálunk már „túlfejlődött” rontott állapotban vannak jelen, s a jelentős mértékben különböző jelrendszer már a kérdés feltevését is feleslegessé teszi. S ez áll Árpád népére is, amelynek, a Békés-Povádon feltárt lovassír íjának markolatán talált nyílveszők rajzain kívül, eddig nem került elő jelentősebb írástörténeti emléke. Ez pedig e néprészünk számbeli csekélységére, az írástudók arányosan csekélyebb számára, s így a megtalálás esélyének és szerencséjének belátható hiányára utal. E nyílveszők rajza - egyébként - a „későavar” keverék jelrendszerbe illeszthető, annak is török hangértékű jelként jelen lévő részébe.

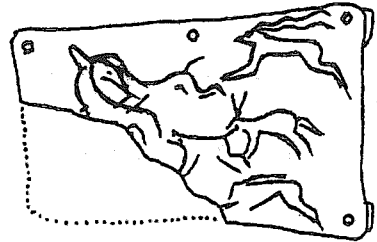

Avar csontkarc Jutasról

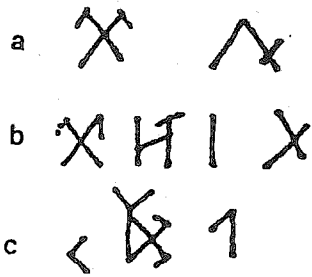
1. ábra

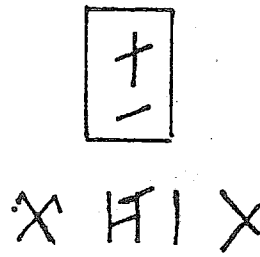
Avar csontkarc Homokrév-Mokrinból
2. ábra

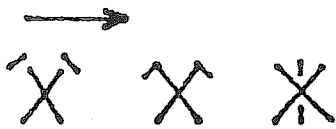
Avar csontkarc Tiszaújfaluból
3. ábra

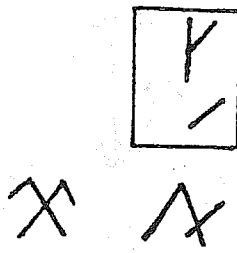
4. ábra

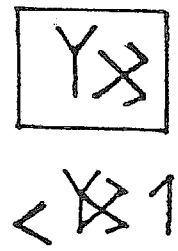
4 d. ábra

5. ábra

6. ábra

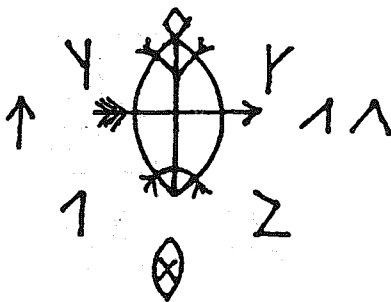

7. ábra

I.		II./a	II./b
(^)	^		Y dél(e)
	1	1	
1	^	^	
	⊗		
△	△		
✕	X	✕	
		X	† íjlesztő
	H		H rét
	I		I széles
	Z		
	D		
		=	
	◇		
	kobak (nőnem)		

8. ábra

A 'HUNG fan"

9. ábra

A „KÉSŐAVAR” JELRENDSZER VIZSGÁLATA

Egy jelentős néprészünk 670 körül költözött a Kárpát-medencébe. E nagy létszámú népesség hozta magával azt a (már) betűjelrendszert, amelyet általában „későavar”-nak szokás nevezni a Kárpátokon belül. De ismeretes (helytelenül) „protobulgár” elnevezése is – annak ellenére, hogy Bulgária területén e jelekkel egyetlen felirat sem került elő. Írástörténeti emlékei nálunk a 670 utáni időszakra datálhatók. Jelrendszere jelentősen eltér a „koraavar”-tól. Kivétel a „koraavar”-nak tekintett környei felirat, melyben „koraavar” jel is van, de a jelek többsége „későavar”.

A „későavar” írásjelekkel kapcsolatos legnagyobb gond az, hogy nincs általánosan elfogadott hangértékük. Így történetelt meg, hogy a ‘nagyszentmiklósi aranykincs’ feliratainak, – pl. a 8. számú szilkének, csak török nyelven, ötféle olvastat van. A magyar nyelvűekről nem is szólva. Pedig nyilvánvaló, hogy a jelek egykori vésnöke, rovója – csak egy, az általa ismert – és közismert – hangértékek alkalmazásával örököltette ránk e feliratokat. A feliratok jelei majdnem teljesen azonosak a ‘szarvasi tűtartó’-n talált felirat jeleivel.

A feliratok olvasati próbálkozásai „találgató módszerrel” történtek, amely általánosan elfogadott az ismeretlen nyelvű feliratok olvasási próbálkozásainál az egyetemleges írástörténetben. Főként, ha kétnyelvű felirat rész is segíti a próbálkozást. Ennek hiányában logikai úton, a történelemből közismert személyiségek nevének írásjeleiből indultak ki – többnyire – a kutatók, akiknek minden esetben jelentős számú és nagyságú felirat állt rendelkezésükre.

Tehát a „találgató módszer” jelentős számú felirat adta bizonyító „keresztpróbák” alkalmazása esetén elfogadott, eredményes módszer. Ez esetünkben nem áll fenn hiánytalanul. Ezért a jelek vizsgálatának – a már jeltörténetileg bizonyítottak segítségével arra kell elsősorban szorítkoznia, hogy milyen – az ideográfikus jelentésből fakadó hangértékek lehetségesek. A többi – nem igazolható – így eleve kizárható. A szarvasi és a nagyszentmiklósi feliratok jelentős részben azonos írásjelekből állnak, így Vékony Gábor olvasatai sikeresnek mondhatók azzal, hogy a feliratokat a jelek azonos hangértékeivel olvasta el mindkét esetben. Így az általa megadott hangértékeket érdemes kiindulási alapként vizsgálat alá vonni, mivel a bizonyító „keresztpróba” Vékony Gábornál adott.

Mint látni fogjuk – egy „keverék” hangértékű jelrendszer bontakozik ki előttünk, amelyben jól felismerhető még a hun jeltörténeti és nyelvi alap – , de olykor már igen rontott (romlott) formában, s ez feltételezi (törvényszerűen) az eredeti ideográfikus jelentéstartalom elfelejtését. E keverék „paleográfikus történelem” a steppén visszamaradt hunok keveredését tükrözi az újabb (hun?) néprészekkel és török nyelvű népelemekkel. A nagyszentmiklósi feliratok jelrendszere törökösőbb jellegű, mint a szarvasi tűtartóé. A keveredés még nem teljesen homogén, ami szintén fontos bizonyítéka a „későavar” jelrendszerek (és népessége) jellegének.

Az írásjelek nr. sorrendben: (1. ábra)

Az I. alatt a szarvasi, a II. alatt nagyszentmiklósi, a III. alatt a környei jelváltozatokat látjuk Vékony Gábor („Későnépvándorlaskori feliratok a Kárpát-medencében” című könyve) rendszerezése alapján.

nr.1.) A szarvasi és a nagyszentmiklósi baloldali jel egyértelműen a hun ‘tűz’ (ideográfikus) jele. Ezzel azonos hangértékű a nagyszentmiklósi jobboldali Y-alakú jel is, mely a kínai ‘tűz’ ideográfikus jel belső vonalaival azonos. Ez nem más, mint a teknős középső fővonal része a lábak irányába menő természetes vonalakkal. De nem a fején álló kínai, hanem a természetesen – fejjel fölfelé álló teknős vonalainak helyzetével azonos. Vékony ‘a’ betűhangértéket állapított meg e jeleknél, s valóban: „ot, oot Feuer ||ateş” (Gabain: Alttürkische Grammatik). Tehát ‘ot < ates’ – o < a kezdőhang változás ment végbe azon török nyelvben, amelynek akrofóniáját e jelek hangértékükben tükrözik, s ez nem ótörök, hanem egy új típusú török nyelv. Vagy köztörök. De – mint említettem, a jel egyértelműen hun, amelynek ideográfikus jelentése török nyelvű megnevezésével kapta hangértékét a jel, tehát első fokú átvétel. Hangértéke: akrofóniás ‘a’.

nr.2.) A szarvasi jelrendszerben a hun ‘eb’ írásjele, hun, azaz magyar nyelvű (véghangzós) ‘b’ hangértékkel, mint a székelly betűjelrendszerben.

nr.3.) A minuszinszki hun felirat soraiban is ott látható e jel. Az ótürk jelrendszerben is jelen van, ott hangértéke ‘o, u’. A kínai írástörténetben – Bernhard Karlgren szerint – a jelentése ‘kis öntöző csatorna’, Kyril Ryjik szerint ‘kis vízfolyás, patak’. Vékony Gábor ‘d’ hangértéket állapított meg, s ez a kiskőrösi kehely talpán lévő felirat szerint is helyes (Karlgren: nr. 422.). ‘Patak’ jelentésű szónak az új típusú török ‘dere’ szó esetében van ‘d’ akrofóniája. Ráadásul e szó a ‘Dera-patak’ nevében – amelyik Pomázon folyik át – jelen van földrajzi névként a Kárpát-medencében. Mivel e jel a minuszinszki ideográfikus hun feliratban is jelen van, ezért kellett legyen egykori nyelvünkben is e fogalomra megfelelő

szavunk, s ez nagy valószínűséggel a 'dere' lehetett. Patak szavunkat szláv jövevényszónak tartják nyelvészeink, mivel minden velünk érintkezésbe került szláv nyelvben a 'potok' szó jelen van. Egyelőre viszont ismeretlen az a török szó, amelyből az ótörök jel nyerte hangértékét.

nr.4.) A 'szárny, toll' rajza a kínai és hun írástörténetben. Vékony 'f' hangértéke a szarvasi tútartó jelrendszerében egyelőre rejtélynek tűnik. A 'szárny, toll' rajzai az ótüirk írástörténetben nincsenek jelen. Az is lehetséges, hogy nem a steppei kultúrkörből került e jel a szarvasi jelek közé.

nr.5.) A hun „ég” jelének kivonata, része. A teknős bal lába felé menő azonosító vonal egy kis, az ég boltozatát jelképező vonalrészsel. Hangértéke is azonos a székely-hun jelével, azaz: 'ǵ'. A jeníszjeji ótüirk jelrendszerben is jelen van 'ǵ' hangértékkel. Eddig csak a szarvasi tútartó jelei közül ismeretes.

nr.6.) A hun 'rét' eredeti jelének már rontott változata. Az eredeti jelen van a minuszinszki felirat jelei között, – valamint a koraavar jutasi temető vadászsípján is. A hun eredeti jeltől – amely azonos a Jin-kori kínai jellel – származik az ótüirk 'r¹' és 'r²' jel is kettéosztással. Ez utóbbi az ótüirk „tariylay” (föld, tarló) akrofóniája. Most pedig a Vékony által megállapított hangérték ezen ótüirk szó véghangzója: 'γ'.

nr.7.) A nagyszentmiklósi jelek között látható e nyílvevő, amely Vékony Gábornál 'h' hangértékű. Az ótüirk nyílvevő: 'oq' (ok). Tehát oq < oh változás ment végbe azon török nyelvben, ahol e jel a 'h' hangértékét, mint véghangzó kapta. Ez csuvasos jeleget tükröz.

nr.8.) A szarvasi 'i' hangértékű jel azonos az ótüirk „ir” (észak) jelével, amely itt is akrofóniásan kapta hangértékét. A nagyszentmiklósi jel viszont az 'ij' egyszerűsített rajzával azonos. Az ívelt vonal felső végén látható vonás – húzást, feszítést ábrázol a kínai írástörténet íjainál is (Pl.: B. Karlgren: nr. 901). Az 'ij' írásjel hangértéke: akrofóniás 'i'.

nr.9.) Azonos az ótüirk 'y¹' hangértékű jellel. Először az 'ij' – ótüirk jelrendszerben. A kérdőjel azonban bennem maradt, mivel a kínai írástörténetben létező íjak rajzaival egyáltalán nem analóg. Azonos viszont a kínai 'hold' írásjelének rajzával „ay, ay br. Mond || ay” (Gabain: Alt. Gramm.) A kínai írástörténetben a hold rajzának „este, éj” jelentése van: „evening; night”, „The graph is a drawing of the moon,” (B. Karlgren: nr. 796). Az ótüirk jel hangértéke tehát – véghangzós 'y' (j).

nr.10.) Hangértékben azonos a hun 'fák' (vég ak), véghangzós 'k' jelével. Csak a szarvasi jelek között van jelen.

nr.11.) Azonos az ótüirk „yükses” (magas) írásjellel. Vékony Gábor szerint hangértéke: k(+ö.ü). Eredetileg az ótüirk 'yükses' szó 'üksek' lehetett, s így a szótag, mint hangérték (:ük - és fordítottja: kü) akrofóniásnak tekinthető. Van rá példa, hogy a szókezdő 'y' a szófejlődés során került a szó elé. Pl. az ótüirk 'ir, yir = észak' esetében.

nr.12.) A hun 'ló' írásjelének rajza – igen rontott, alig felismerhető állapotban. A szarvasi és a környei jelváltozat is már „túlegyszerűsödött”. Ez arra vall, hogy a betűjelként való használat közben igen hamar elfelejtették eredeti jelentését, s így nem volt már szükség arra, hogy rajzának kifejező voltát archaikusan tovább őrizze. A szarvasi jelnél a páros lábakat jelképező vonalak helyzete megváltozott, mivel az egyik vonal az eredeti jelen kívülre került (2. ábra: a); míg a környei jelváltozatnál a lábak vonalai el lettek hagyva, hiányoznak, s ló hátvonalát és fejét szimbolizáló határoló vonalai is jobboldali irányba el lettek fordítva (2. ábra: b). A lébényi „előkelő barbár” sírjából még az archaikus formájú, háromszög alakú és lófejű fésű került elő. (Bóna István: A hunok és nagykirályaik, 24. oldal). A régészeti szakirodalom „késő római” fésűknek tartja e háromszögletű, lófejű fésűket, mivel a limes mentén, többségükben római sírokból kerültek elő nagyobb számban. – Nos – ha a birodalom belsejében nem használtak ilyen fésűket, csak a hunokkal érintkező „limes” mentén – szerintem egyértelmű, hogy honnan kerültek a limes közvetlen túloldalára. Ezért én megkérdőjelezem a „római” eredetet. Azonos a fésű alakja a hun 'ló' írásjelének külső határoló vonalaival.

nr.13.) A jel formája azonos az egyik minuszinszki feliraton is láthatóval. (Keszthelyi Kastélymúzeum minuszinszki tárájában látható (3. ábra). De előfordul hun régészeti leleten is, mint fátyoldisz (Bóna: Hunok és nagykirályaik, 19. oldal). A 'hegy' eme kétsúcscos változata még azonos a sumer kétsúcscos 'hegy' változatával. A ku-wen jel már zárt. Ezért – úgy tűnik – fontos bizonyítéka e „köztes földrajzi területen” az írásjel terjedési, haladási útvonalának Dél-Szibérián át, Kína irányába. A „felállított” írásjel ideográfikus jelentése szintén: 'magas'. A betűjel hangértéke: akrofóniás 'm'.

nr.14.) Azonos a hun „nagy” ideogrammjával. Betűhangértéke: akrofóniás 'n'.

nr.15.) A görög „ómega” írásjele oldalra fordítva. Hangértéke – e „protézis” jelnek nyilvánvalóan 'o'. Vékony szerint 'u' is.

nr.16.) Az ótürk „kök” (:ég) jele. Ott hangértéke: akrofóniás ‘k’. Itt Vékony szerint: „ö/ü. Ezek szerint hangértéke a (szabálytalan) középső hang volna. S ez így lehet, mert a „kük” változatot is jól ismerjük „Küküllő” folyónevünkben, Erdélyben. Tehát ö < ü változás ment végbe e szónál, s az írásjel hangértéke mindkettőt jelöli.

nr.17.) Ez a „nyolcas” szám alakú jel (a fára róhatóság miatt kiszögletesítve – a nagyszentmiklósi jelrendszerben Vékony Gábornál ‘q’ hangértékű. A kínai írástörténetben (Ryjik nr. 462.) „menu, petit” – azaz: kicsi. Nyelvünkben török jövevényszó. A török nyelvekben számos változatban van jelen: küçük, kiçi, stb. Így tehát a jel akrofóniás hangértékű.

nr.18.) Ezen „álló téglalap” alakú írásjel szintén látható az egyik minuszinszki felirat jelei között (4. ábra). Vékony ‘r’ hangértékkel olvasta e jelet. A kínai írástörténetben (Ryjik nr.9.) „espace clos” (zárt hely), „enceinte, entourer” (körülvesz, övezet). De része a „rét” egyik értelmezésének (Ryjik nr. 532.) „frontieres” határok. A hun régészeti leletek egyik díszítő eleme (:ideogrammja). A „határ” szó véghangzója? Vagy szintén a „rét” akrofóniája volna a jel hangértéke? – Teljes bizonyossággal nem sikerült eddig megállapítani.

nr.19.) A „sen-jü < senyü < sēnyő ligatúrája, olykor már igen rontott, romlott formában, mivel a jel középső fővonala (:a ‘széles’ ideogrammja) már nem minden esetben van végighúzva, csak jelölve van. A ligatúra a kínai feljegyzés szerinti formát jelöli: „nagy” és „széles”, mivel az ég, amit jelképez, ilyen. Milyen? Nagy széles egű – mai nyelvünkön. Archaikus alakja ‘ég’ szavunknak ‘ege’ volt. Nyelvészeink megállapították, hogy a mai szó és a tárgyrag közé ékelődő magánhangzók nem kötőhangok, mint azt régebben vélték, hanem a szó eredeti hangtestéhez tartozó hang, amely az idők folyamán lekopott. Tárgyas esetben viszont mindig „visszajön” (kötőhangként). Tehát a hun főfejedelem egykori címe nyelvünkön (a ligatúra írásjeleinek jobbról balra történő olvasatában): nagy - széles - ég. A „milyen?” kérdés után ez módosul: „nagy széles egű”-re, amely nyelvi formát az ideográfikus jelek nem képesek jelölni. Szerencsénkre, a kínai lejegyzésben szerepelt a körülírása. Archaikus nyelvünkön: nagy széles egejü. Az ‘e’ hang után mindig ‘jü’ csatlakozik, mint: ‘körtéjü’; ‘a’ hang után viszont ‘ju’, mint: ‘almájü’. A ligatúra szimmetriájába zárt (és olvasott) ideogrammak sorrendje nem felel meg nyelvünk természetes szórendjének, mivel a ‘széles’ kiemelt fontosságú jelzője volt az ‘ég’-nek. A ligatúra szimmetriájából „kiszabadítva”: széles nagy egejü. Az archaikus rövidítés tehát: „sen-jü”. A ligatúra betűhangértéke: akrofóniás ‘s’.

nr.20.) A ‘-szeles, széles’ ideogrammja, amelynek betűhangértéke: akrofóniás ‘sz’. Ámbár – nem lehet kizárni némely esetben az ‘s’ hangértéket sem, amennyiben az s sz kezdőhang változás nem ment még teljesen végbe.

nr.21.) A környei ‘t’ hangértékű jel az ‘at’ (:atya) koraavar jelváltozatnak olyan változata, ahol az atyakereszt végein lévő két vessző az atyakereszt felső végeihez – ferdén fölfelé lett rögzítve, tehát „rontott” változata. Hangértéke: véghangzó ‘t’ (:at). Igen komoly írástörténeti probléma a szarvasi és nagyszentmiklósi ‘t’ hangértékű jel, mivel a kínai írástörténetben ismeretlen, így ideográfikus jelentését nem sikerült megállapítanom. Nincs jelentéstörténeti igazolása, keresztpróbája. Az acyqtasi papálcán ugyan ott látjuk, valamint az észak-arab lijhani betűsorban is ‘m’ hangértékkel (Jensen 320). A hunok két hadjárat alkalmával is jártak észak-arab területeken, 395-96-ban, majd 415-20-ban. Más (jobb) magyarázatot nem találok rá.

nr.22.) A jensiszeji ótürk és nagyszentmiklósi jelek közt látható e jel. Az ótürk jel hangértéke: ‘b’. Az orchoni ‘b’ hangértékű jel a ‘hal’ piktogrammából alakult ki, s így az ótörök ‘balak < balik’ (:hal) szó alapján hangértéke akrofóniás. A jensiszeji és az orchoni jel rajza között csak igen (bizonytalan) laza összefüggés látható. A jensiszeji jel teljes azonosságban a kínai írástörténetben is jelen van. (Karlgren nr. 475) (Ryjik nr. 18). Jelentése: „vonalak, ér”. Így tehát a kínai jel ideográfikus jelentése, mint a türki betűjel hangértékének forrása – meglehetősen bizonytalan.

nr.23.) A ‘szárny, toll’ rajza. A székely jelrendszerben a mellette lévő – dinamikus mozgást, csapást jelentő – függőleges vonallal ‘csap a szárnyával’, (:szárnycsapás) ideográfikus jelentésű. Így nyerte el akrofóniás ‘cs’ betűhangértékét. A „későavar” jelnél a dinamikusságot jelentő vonal hiányzik. Mégis a Vékony által megállapított ‘v’ hangértéke a székellyel analóg ‘ver a szárnyával’ (szárnyverés, vergődés) ideográfikus jelentést feltételez, ami alapján akrofónikus hangértékét elnyerte. A függőleges vonal az egyszerűsődéssel elmaradt (ver).

nr.24.) Szintén a ‘szárny, toll’ rajza – a függőleges, dinamikus mozgást jelentő vonal hiányával. Viszont – a három helyett négy mellékvonal látható a ‘szárny’ rajzán. Az egykor különálló, dinamikus mozgást jelző, jelentő vonal „tevődött át” az eggyel több mellékvonallá. Ez utóbbi két „szárnyas” jelnél a jelek romlása, egyszerűsödése – a betűjellel való átalakulás után mehetett végbe, amikor az eredeti ideográfikus jelentést már elfelejtették, s így a jel egykori ideográfikus jelentése és a betűjel hangértéke között már minden kapcsolat megszűnt. Előtérbe került az egyszerűsödés, a feleslegesnek tűnő részek elhagyása. Vagy áthelyezése egy tömörebb formába. A négy mellékvonal e folyamatnak igen jó példája. Hangértéke: akrofóniás ‘z’. (zúg)

nr.25.) Az észak-arab lihjáni betűsorban az azonos rajzú jel hangértéke: 's'. Vékony Gábor „orrhángú (nazális) 'o'” hangértékkel olvassa a nagyszentmiklósi feliratokon. Mivel a nyíl hegyével a jel rajzolata összevethető, a török 'oq, ok'(:nyíl) akrofóniájával is magyarázható hangértéke. De - egyelőre keresztpróbás bizonyítás híján -nincs meg a lehetősége, hogy ideográfikus jelentését kizárólagos pontossággal meghatározzuk.

Ezzel a Vékony Gábor nyomán összeállított „későavar” írásjelek jeltörténeti összevetésének a végére értünk. Néhány írásjel kivételével sikerült az írástörténeti kapcsolatokat meghatározni.

Mint láttuk - a vizsgálatot (:elemzést) az írásjelek eredeti ideográfikus jelentésének ismerete nélkül elvégezni tudományos igénnyel nem lehetséges. A csupán „formák és hangértékek” összevetése törvényszerűen tévútra visz. Az egykori ideográfikus jelentés ismeretében viszont olyan írásjelek kapcsolata (: egykori azonossága) is kimutatható, amelyek a különutas fejlődés (:változás) során már lényegesen eltérnek egymástól, de hangértékükben őrzik az egykor azonos, vagy analóg jelentést. S ennek a jeltörténeti vizsgálódások és összefüggések feltárásában mással nem pótolható, páratlan a jelentősége.

A „későavar”, valamint a hun és ótörök jel és írástörténet rövid összefoglalása

A „későavar” betűjelrendszer egy olyan keverék jellegű jelrendszer, amelynek két fő összetevője van: a hun és a török. E két nyelv tükröződik a jelek hangértékeiben; de feltehetően érintőleges hatások érték déli (:arab) irányból is. A listázott 29 jelváltozatból 13 közvetlenül hun, 9 pedig török hangértékű. Érdekeség, hogy a hun 'tűz' jelének is török nyelvű az akrofóniája, tehát első fokú átvétel (:ates) Míg az ótörök jelrendszerben a 'tűz', valamint a 'dél' és a 'tűz' jelének 'nap és dél' (:gün) jelentése van. A két főcsoporton kívül maradó jelek hangértéke egyelőre ideográfikus jelentéssel nem elégségesen bizonyítható. Az írásjelek többsége tehát hangértékében a nyelvünket tükrözi. Több írásjel már erősen romlott, egyszerűsített formában van jelen. Olyanok is, amelyek a székely-hun jelrendszerben még eredetinek nevezhetők, vagy annak közel megfelelő állapotukban láthatók. Ez arra vall, hogy a székelység település-földrajzi helyzete földrajzi helyzetét tekintve (Erdélyben) igen zárt volt, jelentős külső hatások nem érték, csak a „koraavarság” részéről. A „későavar” jelrendszert a székely-hun jelekkel közvetlenül összevetni már néhány jel kivételével nem lehet, mivel a hangértékeiben és a jelek rajzolatában is jelentős mértékben eltérő jelekből áll. Az egykor azonos jelek ideográfikus jelentésükből fakadó hangértékük segítségével viszont igen jól vizsgálhatók. Közvetetten.

A székelységet, mint a későavar népesség maradákat - ezen írástörténeti vizsgálat után - még említeni sem lehet, mivel lényegesen régebbi, hun eredetű. Csak a „koraavar” kapcsolat mutatható ki náluk, az viszont jelentős mértékben. Az is igaz viszont, hogy a székelység és a „későavar” népesség egy része egy korábbi időpontban azonos népréoszt alkotott. Bizonyítéka ennek a „szárnyas jelek” megléte mindkét jelrendszerben. Valamint a „fák” (: vég ak), s a „ló” írásjele, valamint a „senyő” ligatúrája is. Természetes, hiánytalanul egyik - még a pontuszi steppén tartózkodó - hun néprész jelrendszerét sem ismerjük, így csak megközelíteni lehetséges az egykori valóságot. S ez nem kevés.

A hunok és a koraavarok a rendelkezésünkre álló bizonyítékok (:feliratos csontraizok, régészeti leletek ideogrammos díszítései, feliratok) alapján - ideográfikus írással rendelkeztek. Közvetlen bizonyítéka a hun feliratos csontraiz Zaman-Togajból, valamint az avar jutasi vadászisíp. Közös jellemzőjük, hogy a rajzok értelmezését ideogrammak segítik. A „feliratos” csontraizok azonos szemléletmódot tükröznek, amely szerint a lerajzolt állat (:hun szarvas, koraavar eb) mellett ott van a vele kapcsolatos ideogramm is. Így a szarvason az 'ég', az ebek fölött pedig a saját ideogrammjuk látható. A környezetük is ideogrammakkal van „feliratozva”, így a szarvas folyón (:jó'-n) megy át, míg az ebek 'rét'-en futnak, 'jeg'-es, (:havas) réten.

A koraavar ligatúrák jellegű feliratokon megjelennek már a betűjelként értelmezett írásjelek is, mint kiegészítő „nyelvtani elemek”. De betűjelként értelmezett jelekkel van leírva a 'szer' szó is, amelynek nincs ideogrammjá. A Hung fán jelei közül a 'jó' (:folyó) ideogrammjá a hun csontraizon és a kiskőrösi koraavar feliraton is látható, igaz az utóbbin már helytelen melléknévi 'jó' jelentéssel. Tehát a Hung fán e két néprészünknél még ismert volt. Ligatúrák betűjelként a 'dél' írásjele szintén ott van a koraavar kunágotai ezüstkorsó feliratán 'd' hangértékkel, amely szintén a Hung fán jele. A 'tűz' jele a későavar jelrendszerben az egyetlen a Hung fán jelei közül, de már török nyelvű akrofóniás hangértékkel.

A koraavarok is igen előrehaladtak már a tiszta betűírás kialakulása felé, amikor a folyamatot a betelepülő későavar néprész megakasztotta, mivel a továbbiakban az vált uralkodóvá. Jó példa az átmenetre a kiskőrösi kehely felirata, ahol a koraavar ideogrammak mellett későavar betűjelek vannak. E felirat tehát közép-avarkorú. Néhány jellegzetes hun írásjel a germán rúnákba is átkerült, írástörténetileg is igazolva az egykori gót kapcsolatokat. A későavar betűhangértékű jelrendszer kialakulásának pontosabban meghatározható időpontjára nincs adatunk. Támpontunk lehet, hogy valószínűleg a török nyelvű népek megjelenésére eshet a pontuszi steppén. Ezért lett a hun 'tűz' ideogrammjából török nyelvet akrofóniásan tükröző betűjel.

A székely betűjelrendszer kialakulása ideográfikus jelekből a VIII.-IX. századra tehető, amikor az 'at < aty', 'seng < zsen', 'cselőke < celőke' akrofónia változás folyamatban volt, vagy már lezajlott székely néprészünknél. A Hung fán komplotten jelen van a székely betűsorban, tehát a betűjelrendszer kialakítása nem esetlegesen, hanem bizonyos szempontok

figyelembe vételével ment végbe. Mondhatnánk: nagy körültekintéssel, mérlegelve az ideogrammak szemléleti fontosságát és a hangtani körülményeket. Érdekes módon - néhány egyszótagos jelentéssel bíró ideogramma betűhangértéke maga a fogalom megnevezése maradt, pl. aty, eb, eg - a nikolsburgi jelrendszerben. Egyben az is jellemző e három írásjelre, hogy véghangzós hangértékűek. Néhány más ideogramma pedig továbbra is ideográfikus megnevezésével van jelen: us (:ős), tprus, vnc.

Árpád népének a Békés-Povádon feltárt lovassír iján talált nyílveszők rajzain kívül eddig nem került elő jelentősebb írástörténeti emléke. A nyílveszők rajza viszont a későavar kori jelrendszerbe sorolható, annak is török hangértékű részébe.

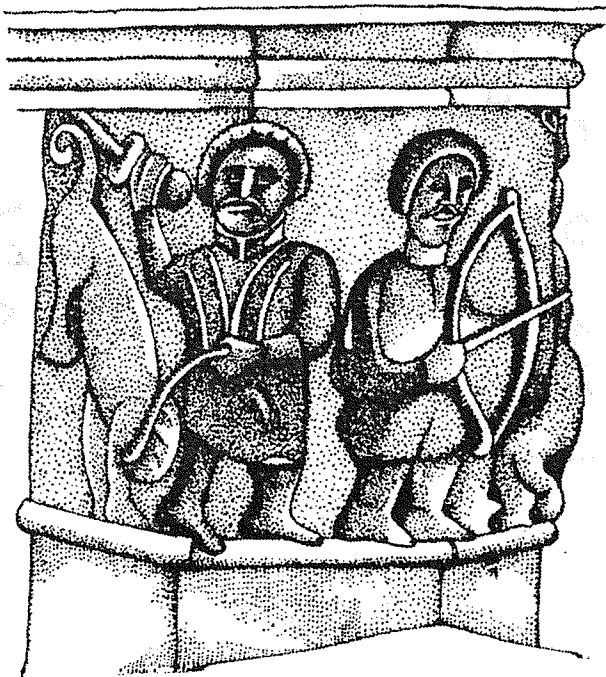
A török írás és jeltörténet sok tekintetben a hun gyermekének nevezhető. Első fokú átvételek, jelosztással létrehozott írásjelek. A Hung fán nincs teljesen meg, mivel a 'tűz' és a 'dél' jelentésű írásjelek hiányoznak az ótürk jelrendszerekből, illetve a jelek ott vannak, csak 'nap és dél' (:gün) jelentéstartalommal. De hiányzik a faág származékot jelző 'celőke' is. Helyette csak nyílvesző (:oq) van.

Rendkívül érdekes és gondolkoztató, hogy az ótürk jelrendszereknek nem bizonyítható ideográfikus íráselőzménye. Ez részben talán kései létrejöttére és déli kultúrkapcsolatokra vall. De nem biztos.

A 'nagy' és a 'széles' ideogrammjából származó betűjel minden hun és ótörök jelrendszerben jelen van 'n' és 'sz' hangértékkel. Ennek magyarázata az, hogy a hun főfejedelem ligatúrájának alkotói. Tehát szakrális jelentőségük volt. A meglepő inkább az, hogy már 'sz' hangértékkel. Ez arra vall, hogy az ótörök jelrendszerek létrejöttének időpontjában már 'sz' akrofóniával ejtettük a 'széles' szót? Inkább arra, hogy a törökben nem volt szókezdő 's'.

A hun-kínai írástörténeti kapcsolatok a kínai állam kezdeteihez mennek vissza, addig követhetők. Bizonyítják e tény a teknős világmodell tájolási és szemléletváltozást jelző körülményei. Így a 'tűz' déli irányba kerülését keletről a kínai írástörténetben, valamint azok a közös múltú és egykor azonos rajzú írásjelek, amelyek a kínai írástörténetben csak a Jin-korból ismeretesek. Később rajzuk megváltozott (:rét, anya, stb.), - de csak a kínai írástörténetben. A ku-wen (:ókéírás) írásjeleinek, amelyek valódiságáról és használatának időpontjáról nincs teljes egyetértés a sinológia művelői között, jelentős a szerepe a hun írástörténetben. Talán épp a hurok, vagy a hunok egy részének jelrendszeréhez tartozott. Alátámasztani látszik e feltevést, hogy a Hán-korban használták, s a Hán uralkodóházat hun eredetűnek vélik egyesek. Mindenesetre - a hun írástörténet a jeltörténet adatai szerint - a Jin-kortól terjed a „későavar” jelrendszerig, s az archaikusan megmaradt székely-hun jelekig. Térben és időben. Egyértelműen bizonyítva, hogy népünk először mint hun (:hung), később pedig avar néven jelent meg a Kárpát-medencében.

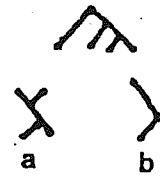
Írástörténeti adataink rendszerezett, feldolgozott halmaza összekapcsolódva egykori kultúrszomszédaink azonos adataival - egységes és bizonyító rendszerét alkotják régmúltunk írásjelekben feltáruló történetének.

A jelek nr. sorrendben

	I.	II.	III.
nr. 1.	Y	YY	
nr. 2.	X		
nr. 3.	>	>	>
nr. 4.	1		
nr. 5.	λ		
nr. 6.	H	HN	H
nr. 7.		↑	
nr. 8.	↑	∪	
nr. 9.	D	D	
nr. 10.	↑		
nr. 11.		B	
nr. 12.	X		>
nr. 13.	∑	∑	
nr. 14.))9)
nr. 15.		∫	
nr. 16.)	∫	
nr. 17.		88	
nr. 18.	□	□	
nr. 19.	0	00	
nr. 20.	I	I	
nr. 21.	∅	∅	X
nr. 22.		∞	
nr. 23.	1	1	1
nr. 24.	1	111	
nr. 25.		R	

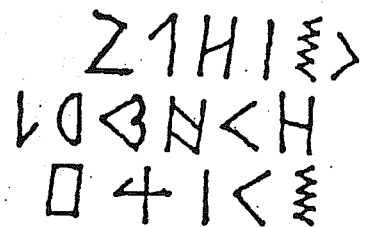
1. ábra

2. ábra

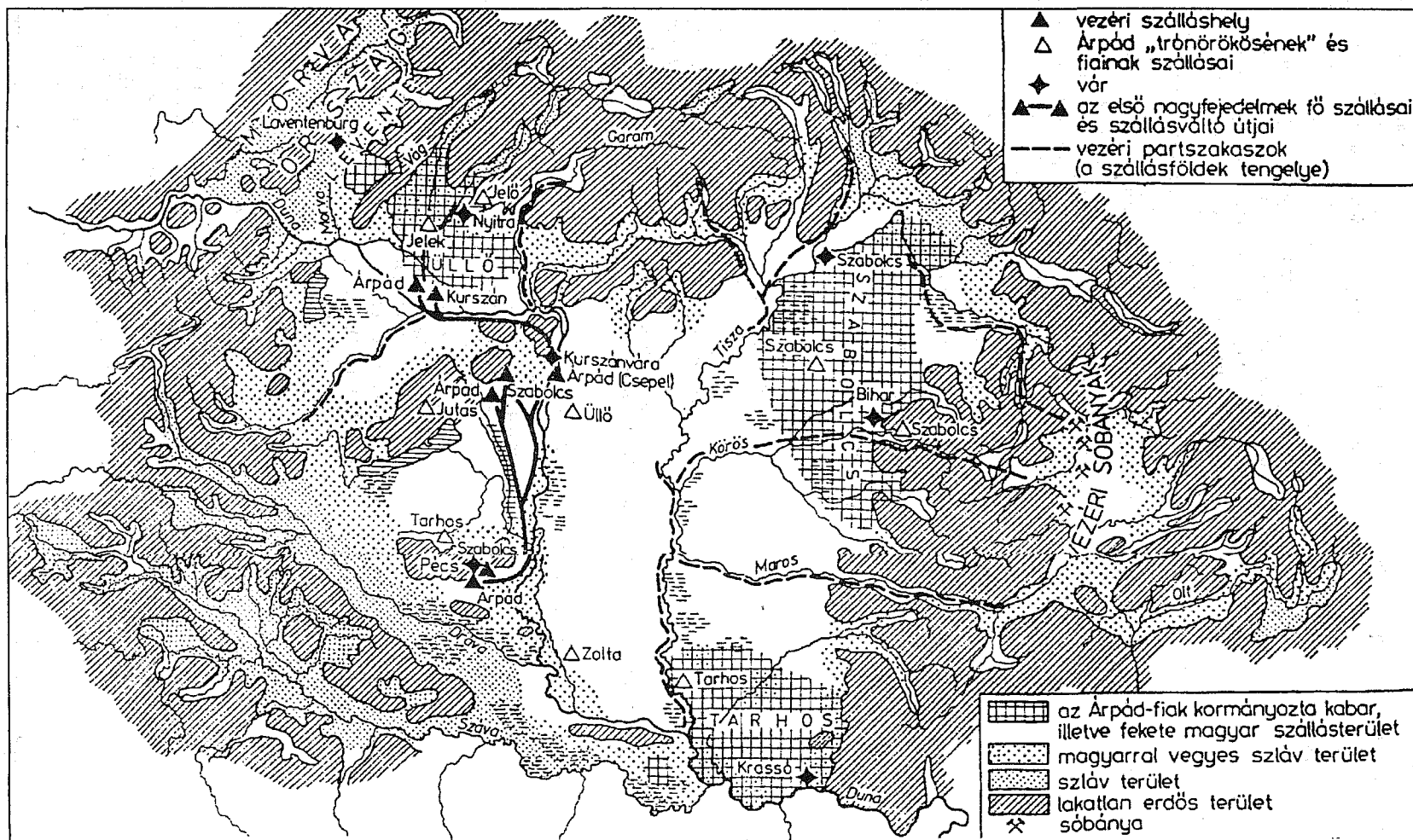
3. ábra

4. ábra

Bibliográfia

- A collection of the Xinjiang uigur folk art designs Xinjiang People's Publishing House 1983. Edited by: Zhang Hengde, Han Lianfen, Xie Kai, Liu Dingling, Liu Hanxue, Chen Xuezhong, Turson Haz
- Altheim, Franz: Attila und die Hunnen, Berlin, 1981
- Altheim, Franz: Geschichte der Hunnen, Berlin, 1959
- A Magyar Nyelv Értelmező Szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966
- A Magyar Nyelv Történeti- Etimológiai Szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970
- A magyar szókészlet finnugor elemei, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967
- Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza, Budapest, 1975
- Bárczi Géza: A magyar nyelv múltja és jelenje, Budapest, 1980
- Biedermann, Hans: Lexikon der Felsbildkunst, Graz, 1976, Verlag für Sammer
- Braune, Wilhelm: Gotische Grammatik, Max Niemayer Verlag, Halle, 1939
- Bóna István: A hunok és nagykirályaik, Budapest, Corvina, 1993
- Chang: Orakel und Schriften
- Chiera, Edward: Sie schreiben auf Ton
- Csongor Barnabás: Kínai források az ázsiai avarokról, Budapest, 1993
- Danzel, Theodor-Wilhelm: Die Anfänge der Schrift (1912) Voigtlander 1929
- Debreceňyi Miklós: Az ősmagyar írás néhány hazai és oroszországi emléke, Budapest, 1914
- Eberhard, Wolfram: A Dictionary of Chinese Symbols (1986. repr.)
- Eberhard, Wolfram: Lexikon chineischer Symbole, Köln, 1987
- Ecsedy Ildikó: A kínai állam kezdetei, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987
- Erdélyi István: Az avarság és kelet a régészeti források tükrében, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982
- Faulmann, Karl: Illustrierte Geschichte der Schrift, Wien, Pest, Leinzig, 1980
- Forrai Sándor: Kűsakarácsontól sűlvester estig, Műzsák Közm. Kiadó, Budapest
- Gabain, A von: Alttürkische Grammatik, Otto Harrasovitz, Leipzig, 1950
- Grinstead, Eric: Guide to the archaic Chinese script (from Bernhard Karlgren's "Grammata Serica Recensa"), Lund, 1972. Student Litteratur
- Hering, Elisabeth: Az írás rejtélye
- Hopkins, L. C.: Tai Tung The six scripts or the principles of Chinese writing, Cambridge, 1954. Univ. Press
- Ipolyi Arnold: Magyar mitológia (facs. kiadás) Budapest, Európa, 1987
- Ivanos V. V.: Nyelv, mítosz, kultúra
- Karlgren, Bernhard: Easy lessons in Chinese writing, Stockholm, 1957
- Karlgren, Bernhard: Grammata Serica Recensa, Stockholm, 1957
- Karlgren, Bernhard: Schrift und Sprache der Shinesen
- Karlgren, Bernhard: Sound and symbol in Chinese, 1962. Oxford Univ. Press
- Kéki Béla: Az írás története
- Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára
- Kiszely István: Ázsia népei, Budapest, 1984. Gondolat
- Kluge, Friedrich: Etimologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache, Berlin, 1957
- Labat, René: Manuel d'Épigraphie Akkadienne, Paris
- László Gyula: Őstörténetünkről (Az őshazától a Kárpátokig, szerk.: Szombathy Viktor Panoráma, 1985.)
- László Gyula: Őseinkről, Budapest, 1990. Gondolat
- Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban, Akadémiai Kiadó, 1986
- Maenchen-Helfen, J. Otto: The world of the Huns, University of California Press, Berkeley, London, 1973
- Magyarország Története I. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984
- Makkai János: Az indoeurópai népek őstörténete, Gondolat, 1991
- Maspero, Henri: Az ókori Kína (Ford.: Csongor Barnabás) Gondolat, 1978
- Mészáros Henrietta: Nagy szavunk eredetéről
- Németh Gyula (szerk.): Attila és hunjai, Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940., Az Akadémiai Kiadó reprint sorozata, Budapest, 1986
- Novgorodova, Eleonora Afanaszjeva: Petroglifü Mongolii, Ulan-Bator, 1975., Izdat ANMR (Institut Isztorii Akadémii Nauk Mongolszkoj Narodnoj Reszpubliki)
- Novgorodova, Eleonora Afanaszjeva: Mir petroglifov Mongolii, Moszkva, Nauka, 1984
- Okladnyikov, Alekszej Pavlovics: Petroglifü Centralnűj Azii, 1980., Leningrad, Nauka
- Okladnyikov, Alekszej Pavlovics: Petroglifü Mongolii, 1981., Leningrad, Nauka
- Okladnyikov, Alekszej Pavlovics: Piszanyici basszejna reki Aldan, Novoszibirszk, 1979, Nauka
- Okladnyikov, Alekszej Pavlovics: Piszanyicü reki Olekmü i Verhnego Priamurja Novoszibirszk, 1976. Nauka
- Pais Dezső: A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975
- Ryjik, Kyril: L'idiot chinois, initiation élémentaire a la lecture intelligible des caracteres chinois, Paris, Payot, 1980
- Solymossy Sándor: A "vasorrú bába" és mítikus rokonai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991
- Szász Béla: A hunok története Attila nagykirály, 1943. Budapest, Bartha Miklós Társaság
- Szekeres István: A "magyar" népnév és a "Megyer" törzsnév etimológiája. Magyar néprészünk történeti azonosítása, ZMTE VII. Őstörténeti Találkozó, 1992. Szentendre
- Vékony Gábor: Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében, Életünk könyvek, 1987
- Zolnai Béla: A látható nyelv, Minerva könyvtár, Budapest, 1926

A 895. ÉVI HONFOGLALÁS KATONAI KÉRDÉSEI

A 9-10. század a magyar nép számára rendkívül fontos változások korszaka volt. Az egységes mi - (nemzet-) tudat, az összetartozás érzetének, az államalkotó képességek kibontakozásának feltételei mind erősebben kialakultak a vérszerződés megkötése által.

A vérségi kapcsolatokon alapuló törzsszervezetek magasabb fokú szövetségi keretekbe fejlődése, az egységes fejedelmi vezetés kialakulása, az összefogott, szervezett katonai erő megalkotása, a gazdasági tényezők összpontosítása a népet jövő sorsára döntő, életfontosságú lépések megtételére tették alkalmassá.

Egységes célú nép, tehetséges vezetés, a feladatok megoldására alkalmas katonai erő jellemezte a korszak magyarságát, s ez tette lehetővé az előtte álló feladatok sikeres megoldását.

Az általános európai politikai-hatalmi helyzet és a katonai tevékenységre számba jövő kelet-európai és kárpát-medencei térség viszonyai is kedvező képet mutattak ahhoz, hogy az alkalmas időpontot felismerve és azonnal kihasználva, oly sikeres katonai tevékenységet fejtsenek ki, amely az egész nép számára a legkedvezőbb életteret, maradandó, állandó lakhelyet, igazi hazát teremtsen.

A honfoglalás főként katonai feladatokból állt, amelyek nemcsak a Kárpátokon belül vívott harcokat foglalták magukba, hanem főleg az azt megelőző és az utána következő fontos hadműveleteket is.

A régebbi hadtörténelmi feldolgozások általában a haza területén lezajlott harcok leírásával foglalkoztak, s ezen a téren is igen különböző vélemények alakultak ki. Ezek fő forrása Anonymus krónikája.

Ősi krónika anyagát, koráig élő szájhagyományt örökített meg a Gesta Hungarorum¹ és még hét másik krónika². „... higyjétek el a regősök énekeinek, meg a parasztok meséinek, akik a magyarok vitézi tetteit és háborúit mindmáig nem hagyják feledésbe menni“ (Anonymus). A honfoglalás mondai kezdeteire is rávilágítanak: A magyarok „...esmét kiindulásának Szkítiából, kiket két dolog indíta fel. Első a Csabának, az Atilla fiának testamentoma: második az álomlátás, akit látott vala az Elődnek felesége... Emese asszony“³

A valóság talaján maradván, azonban a témához visszatérve a katonai szempontok közül elsőnek azt nézzük meg, mit is tudunk a honfoglalást végrehajtó magyar népről. Az őstörténet és azon belül a nép származásának kikutatásában meghatározó szerepet játszik az embertan tudománya, bár eredményeinek határt szab a szellemi életre vonatkozó némasága⁴.

A történeti - embertani összefoglalások (1954, 1958.) a honfoglalóknál a törökös típusúak 50%-át mutatták ki a finnugoros típusok 15,6%-ával szemben, míg ez az arány az 1992. év végéig megvizsgált 29.250 vidéki magyarnál 58%-ra változott 3%-os finnugoros típusúakhoz képest.⁵ A honfoglalók főbb típusainak megoszlása: 30,2% turanid, 11,4% pamíri, 5,7% elő-ázsiai, 5,7% dinári, 4,7% keletbalti, 3,9% mediterrán...31,3% erősen kevert, megállapíthatatlan. Amiből az következik, hogy népünk Eurázsia szinte valamennyi népfajtajából ötvöződött, mégis igen egységes, hiszen közel 50%-a törökös típusokkal hozható kapcsolatba.

A magyarok tulajdonságairól az idegenek így vélekedtek: „Férfiakban bővelkedő és független ez a nép... amelynek elsősorban arra volt szorgos dolga, hogy ellenségeivel szemben vitézül viselkedjék.“ Harcedzettségükre pedig: „... a munkát és a fáradságot bátran elviselik, tűrik az égető meleget és a fagyos hideget, s a nomád életből folyó nélkülözéseket“⁶. Ilyen volt a honfoglalók emberanyaga.

Népi származásuk, mind nyelvük eredete a mai napig vita tárgyát képezi. A magyar ragozó nyelv és a ragozó nyelvekkel van rokonságban. A világ legtöbb kultúrnépének a nyelvére befolyást gyakorolt az ősi szumér (ragozó) nyelv, hatása a magyar nyelvben is erősen kimutatható. (Ez is vita.)

A hivatalosan kinyilvánított finnugor-magyar nyelvrokonságra egy szellemes hasonlat mondható: a nagybácsi és az unokaöcs rokonsága: rokonok, de nem a nagybácsi származik az unokaöcstől.⁷

Katonai szempontból különösen jelentős volt hadművészetük, amely a keleti lovas nomád harcmódon alapult. Ragyogó győzelemsorozatainkat nem számbeli, hanem harcbeli fölényünkkel vívtuk ki. Váratlan, gyors megjelenésünkkel megleptük az ellenséget, meglepő, gyors hadmozdulatokkal félelmes nyíltamadásokkal megbontottuk az ellenfél hadrendjét, magunk után csaltuk menekülést színelve, lesbe felállított erőink központi támadásába vontuk őket, közelharcban és üldözésben megsemmisítettük. Hadművészetünk, katonai tulajdonságaink, népi egyéniségünk a bizánci, arab és perzsa forrásokból állapítható meg. Haderőnk létszámát a 9. század közepén 20.000 lovasban becsülték. Ez a törzsszövetség állandó, mozgó főhaderejét képezhette, de ennél sokkal nagyobb létszáma volt, mivel a nép többi tagjai is fegyveres lovasok voltak. A hadrafogható erő a csatlakozott törzsekkel és az egyéb rokon népekkel tovább növekedett. Egységes vezetés alatt, kemény fegyelemben tartott, kiválóan kiképzett lovas harcosok voltunk. Mozgékony, gyors, nagy menetteljesítményekre képes katonalovakat tenyésztünk és kiválóan belovagoltuk őket. Hadisikereink titka nagy mértékben nagyszerű lovainkban rejtett.⁸

A népvándorlások megindulását a legelőhiány, a szárazság, az állatállomány elszaporodása okozta - a politikai okok mellett. A magyarok új haza-keresését az Etelköz védhetetlensége, veszedelmes szomszédok közelsége váltotta ki. A Kárpát-medence előnyös gazdasági, katonai körülményeinek felderítése után egy biztosabb haza megszerzését tűztük ki célul. Ez annál is természetesebb volt, mivel ismeretes volt vezetőink előtt elődeink, a hunok pusztulása, az avarok hasonló sorsáról közvetlen értesüléseket szerezhettek elődeink a helyszínen és az avar menekültektől. Természetesen nem akartak eleink hasonló sorsra kerülni.

Nyugat-Európát kaotikus állapotok jellemezték a Karolingok szétválása után. A helyzetet északról a dán és a norvég vikingek tengeri és délről az arabok lovastámadásai még súlyosabbá tették⁹. A Kárpát-medencében Erdélyt és a Dél-alföldet a bolgárok tartották hatalmukban, Dél-Dunántúlra frank hűbériségben szláv népek, a Dunától északra a Garam folyóig félvezszázados morva államalakulás terült el, az ország nyugati és középső részében a megszűnt avar birodalom maradék népe helyezkedett el. Az északi részekbe fehér-horvátok szivárogtak be.

A magyar törzsszövetség népe a Dnyepertől a Prut-ig, délen a Fekete-tengerig terjedő területet uralta, tőle keletre a kazár birodalom, délnyugatra a bolgár cárság és a bizánci császárság terült el. A 9. század első harmadában a kazár szövetségtől elszakadva nyugat-északnyugat felé igyekezett terjeszkedni.¹⁰ Valószínűleg ez tükröződik a 830-as években az Al-dunánál való megjelenésükben is, midőn részeik sikertelen katonai beavatkozásáról tudunk, bolgárokkal együttműködve.

Északi irányú felderítő és határbiztosító katonai tevékenységről tudunk egykorú jelentésekből, amelyek szerint időnként fölkereste az oroszokat, foglyokat ejtettek, stb. A katonai tevékenységről ilyen képet alkotnak magukban a szemlélők.¹¹

Katonai szövetségük 862-ben Karlomann bajor részkirállyal, apja, Német Lajossal vívott harcában már kimondottan az új haza felé irányuló hadászati távolfelderítésnek vehető.¹²

A Kárpát-medence jobb megismerése lehetett a célja többek közt a kabar csapatoknak a Bécsi-erdőben való megjelenése is, 891-ben. 892-ben pedig már ezen túlmenően határozottan területszerzési szándékkal vettek részt Arnul frank király morvák elleni harcaiban. Ismeretesek feltételeik, amelyek szerint a fegyverrel szerzett területeket végleg meg akarták tartani.¹³

Szövetségekötésük mindig a pillanatnyi jobb helyzetnek megfelelően alakult, de nem feledve a főcél, a Kárpát-medence megszerzését. Mikor 893-ban a frankok bolgár szövetségben akadályozták a morvák erdélyi só beszerzését, a magyarok a morvakkal fogtak kezét és 894-ben az ő oldalukon pusztították, gyöngítették a dunántúli bajor-szláv erőket. Szvatopluk 894-ben bekövetkezett halála után pedig a központi fejedelmi hatalom utasítása alapján az ott bevetett kabar erők már a Tisza felső vidékén maradtak télre, s biztosították a következő évre a hadműveleti alapot képező területet, miután szövetséget kötöttek a bolgárok ellen Bizánccal.¹⁵

A nagy támadás előtt a helyzetet a következőképpen lehetett felmérni: A térség legveszélyesebb ellenfele a bolgár volt, ő birtokolta a Kárpát-medence jelentős keleti-déli részeit. A bolgár időnként szövetségi viszonyt létesített a frankokkal vagy a morvakkal, s amellet a legjelentősebb haderővel rendelkezett. Árpád egyedül nem vehette föl vele a küzdelmet a siker reményében, túlságosan nagy lett volna a kockázat. Morva vagy frank beavatkozás esetén a hátbatámadás veszélye állhatott elő. Ilyen beavatkozással annál is inkább számolni kellett, mivel magyar térnyerés az eddigi senki földjén frank és morva érdekeket sértett volna.

Észak-nyugaton az egymással is viszálykodó morvakkal már kevésbé kellett számolnia, velük akár egyedül is fölvehette a küzdelmet. A frank-szláv beavatkozással is kevésbé számolhatott a 894. évi támadás után.

A bizánci szövetség megkötésével tehát megjött végre a legkedvezőbb alkalom és lehetőség arra, hogy Árpád nagy hadászati tervét, az új haza elfoglalása céljából indítandó bolgár támadást megvalósítsa.

A honfoglalás kezdő hadműveleteinek katonai eseményeitől a következő kép rajzolódik ki:

894-ben Bizánc Simeon bolgár cárral háborúba került és északi határai mentén válságos helyzetbe sodródott, amelyből a kivezető út számára az volt, hogy segítségül hívta a magyarokat. Az év őszén Niketász Klérosz követ szövetséget kötött a magyarokkal, azok bolgárok elleni katonai beavatkozására.¹⁶ A várt pillanat tehát elérkezett Árpád számára.

A fő hadszíntéren, a Kárpát-medencében a hadműveleti alapot már biztosította a kabarok ott tartásával. Erdélyben és Dél-alföldön a bolgárok katonai erőinek csak a részeivel kellett számot vetni, részben mivel azok csak kisebb helyőrségekkel biztosították a fontosabb helyeket, részben azért, mert Simeon nyilván részeket vont magához a Bizánc elleni fellépésre. Viszont ő a fő erejét tudta ott alkalmazni, tehát a siker reményében veheti föl a harcot. Míg a számára mellékhadszíntéren kisebb lekötő erőivel is elérhette a célját.

Az elgondolásban és a végrehajtásban előtűnik a két harccsoport összefüggő alkalmazása és az, hogy Árpád népe érdekében vívta harcait. A bolgár háború, a honfoglaló harcok bevezető része, két arcvonalon vívott küzdelem volt. Hadászati célja pedig a Kárpát-medence keleti és déli felének a birtokba vétele.

Az átkaroló főtámadást a Vereckei szoroson át Árpád fejedelem személyes vezetésével a magyar főerő, kb. 4 törzs teljes támadó ereje hajtotta végre, valószínűleg már 895 kora tavaszán. Március táján indulva behatoltak az ország területére és megkezdődtek azok a sikeres harcok, hadműveletek, amelyeket csupán Anonymus krónikája alapján lehet leírni. Ezzel egyidőben Levente seregeit, kb. 2 törzs haderejével a görög hajóhad átszállította az Al-Dunán. Feladata az volt, hogy kösse le Simeon erőit és akadályozza meg beavatkozását az erdélyi, alföldi harcokba.

Levente a szemben álló bolgár erőket főként megverte, elfoglalta az ország fővárosát, területeit feldúlta, számos

fogyot és nagy zsákmányt szerzett.¹⁷ Míg Árpád hadai sikeresen foglalták el az ország területeit, a lekötő csoport válságos helyzetbe került. Simeon szorult helyzetében titokban különbékét kötött Bizánccal és teljes erejével Levente seregei ellen fordult. Bizánc pedig szövetségét hűtlenül cserben hagyta.¹⁸

A súlyos, kiegyensúlyozatlan harcokban Levente csapatai derekasan helytálltak és bár súlyos veszteségeket szenvedtek, Simeon erőit távoltartották a főhadszíntértől. A bolgár cár végül is kénytelen volt végleg lemondani kárpát-medencei területeiről. Levente lekötő hadereje tehát nem szenvedett vereséget, hanem feladatát teljes mértékben teljesítette.

A katonai sikerek nyomán, már 895 tavaszán megkezdődött, a már előző évben mozgósított néprészek tervszerű átköltöztetése az új hazába, a Vereckei szoroson át,¹⁹ valamint kb. 1 törzs katonai erejének biztosítása mellett az észak-erdélyi hágókon át a nép többi részének tervszerű áttelepítése a Kárpátokon belüli, erdélyi részekbe. A Marostól délre eső terület ezidőben még bolgár kézben lévén, valószínűtlen, hogy itt és délebbre, az Al-Duna mentén a mozgás, az áttelepítés megoldható lett volna. Egyedül Levente megfoghatkozott haderőinek behatolása képzelhető el az alsó-magyarországi területekre, midőn a főerők részei támadásuk során elérték a Duna vonalát.

A nép nagy részének áttelepülése 895 ősze előtt be kellett fejeződjön, ami a jelek szerint meg is történt. A sírleletek semmilyen nagyobb arányú veszteség, idegen női csontvázak, idegen tárgyi leletekről nem tanúskodnak, sőt ellenkező képet mutatnak.²⁰

A magyar történetírásban a honfoglalás katonai történetéről, feldolgozása helyett a legteljesebb hozzáemértés, felületesség, lekicsinylés, összefüggéstelenség nyilatkozik meg. Mintha csak az e korrall foglalkozók egymással versengének abban, hogy ki tud rosszabbat, szégyenletesebbet, sértőbbet írni, összehordani, kitalálni honfoglaló hőseinkről. Ebbe a körbe tartozik az úgynevezett „besenyő-futás” kérdése is. A szétvert, területeitől, jávaitól, erejétől megfosztott törzsenként különélő besenyő nép oly módon való bemutatása, hogy ezek a szétzilált, menekülő, különböző kisebb-nagyobb népcsoportok, oly hatásos nagy támadást indítottak volna a katonailag szervezett, határőrséggel biztosított, felfegyverzett magyar települések ellen, hogy sokan elpusztultak, sokan pedig kénytelenek voltak mindenüket veszni hagyva, fejvesztve elmenekülni, és ebből a menekülésből állt volna a magyar honfoglalás! Holott sem időbelileg, sem helyileg, sem a sírleletek alapján ezekből semmi sem igazolható, csupán feltevések sorozata. A hagyományokban, keleti forrásokban híre sincs! Területileg, a távolságok miatt is lehetetlen minden bolgár-besenyő katonai együttműködés. Mindez a képzelet szüleménye.²¹ Legfeljebb arról lehet szó, hogy valami nagyobb marhalopás történt, amelyet a bizánci császár besenyő dicsekvésből, a magyar balkáni sikeres hadjáratok lesújtó hatásának ellensúlyozására írt önvigasztalásnak.

A honfoglalás Kárpát-medencében lefolyt második részéről Anonymus sokak által lebecsült krónikája számol be.²² Ezek szerint: Árpád főserege a Havas hegyen át behatolva Munkács-Ungvár területén hosszú pihetőt tartott az előre biztosított hadászati alap területén. Nagyobb erővel kiegészítette a felderítést. Jobb oldalát - észak felé, a Tátraig előnyomulva - biztosította a lengyel határ felé. Hadműveleteit mintaszerű katonai elgondolás, zseniális vezetés, pontos kivitel jellemzi. Nagy körültekintéssel választotta ki a hadműveleti területre lépésének helyét és irányát. A Kárpátok hegylánca éppen itt, a Vereckei szoros táján a legkeskenyebb és a leglankásabb. Majd a főerők bal oldalát a Tiszán délre átkelve Észak-Erdélybe, a Berettyó, Szamos völgyéig behatolva biztosította. Ezután fokozatosan nyugat-délnyugatra előnyomulva a Zagyva vizéig, majd a Hármaskörös torkolatától a Zagyvaig érő területet hódoltatta. Ekkor előbb az Ipoly és a Garam völgyéig küldte hadait, majd Nyitra váránál törte meg a morva ellenállást és a Vágon átkelve a Morva folyóig terjesztette ki uralmát. Az északi területek biztos kézbevétele után kezdett hozzá a veszélyes ellenfél, a bolgár ellenállás megtörésére a Dél-alföldön. Erre csak úgy kerülhetett sor, hogy Levente utóvédharcaival megakadályozta a balkáni bolgár főerők beavatkozását.

Árpád személyesen irányította csapatait a Tisza mentén, Alpár környékén vívott véres ütközetben, amely Árpád győzelmével végződött. Ezután érkezett a Duna-Tisza közére Erdélyből a Maros völgyén át a területet meghódító törzsi haderő. Sajnos a részletekről nincs tudomásunk. Majd a leírás szerint a Duna-Tisza-Maros közét foglalták el a Temes partján vívott kemény küzdelem után az utolsó bolgár megszálló erőktől, s birtokba vették Keve várát, Titelt és Pancsovát. A Belgrádnál vívott csatában újból megverték a menekülő bolgárokat, az üldözés során Spalatóig hatoltak előre, állítólag Szófiát is érintették, majd hazatértek.

Most már csak a Dunántúl elfoglalása volt hátra. Még be sem fejeződött a honfoglalás, mikor Arnulf²³ - (896-tól császár) - 898-ban szövetséget kötött Árpáddal, aki Arnulf kérésére ötezer fő lovast küldött Itáliába a hűbéri engedelmséget megtagadó Berengár király megfékezésére. Ez év őszén felderítő erőket küldtek Észak-Itáliába, majd 899 tavaszán a Brentáig előretörték, beszánguldották a Pótól északra eső területet, végül maguk után vonva Berengár háromszoros túlerejű seregét, Vicenzától észak-keletre a folyó partján 899. IX. 24-én megsemmisítő vereséget mértek rá.²⁴ Közben szövetségük, Arnulf meghalt (899. XII. 8.), utóda felbontotta a szövetséget, sőt követeket bebörtönözte,²⁵ mire mi sem állt útjában annak, hogy a Dunántúl is elfoglalják, mint volt frank-szláv hűbérbirtokot. Az Itáliából hazatért győztes lovasok délről beavatkozva a főerők harcaiba, elfoglalták a Dunántúl területét, s ezzel befejeződött a honfoglalás harcainak harmadik, utolsó része. Mindez a 900. év őszén következett be. 902-ben pedig az ellenséges viselkedésű Morvaországot hódították meg.²⁷

A honfoglalásban elfoglalt ország területének biztosítása céljából Árpád megfelelő szövetségesek keresésével, majd megelőző támadásokkal igyekezett távoltartani az ellenséget határainktól.²⁸ Ez tökéletesen sikerült is, mert az egyetlen, a 907. évben indított hatalmas méretű német támadáson kívül egészen 1030-ig meg se kísérelték többé, hogy akár egyetlen német katona is a lábát magyar földre tegye, legfeljebb, mint hadifogoly.

A 907. évi győztes pozsonyi csata és az Enns folyóig tartó üldözés után a német föld szívében aratott fölényes magyar győzelem a 10. század legnagyobb méretű, kiterjedésében, erőiben és hatásában legnagyobb hadieseménye volt. Sokkal kiemelkedőbb és jelentősebb, akár a 933-as, akár a 955-ös „Ungarnschlacht“, a kikürtölt nagy német győzelem a magyarok felett.

A honfoglalás magyar szempontból történelmünk legnagyobb eseménye és teljesítménye volt. Ez biztosította tehetséges, magas erkölcsi és szellemi értékű népünk és államunk 1100 éves fennmaradását. Egyben az egész emberiséget gazdagította a sajátos magyar népművészet, ének-zene, folklór területén, a sok alkotó tehetséggel a tudományokban, művészetekben, technikában, sportban.

Politikai értelemben behatárolta a német keleti hódításokat, megakadályozta egy közép-európai, valószínűleg ortodox, szláv nagyhatalom kialakulását. Kiterjesztette a nyugati, keresztény kultúrát a Keleti-Kárpátokig, s azt önfeláldozóan védte 11 évszázadig, 1945-ig. Árpád fejedelem és a többi magyar vezetők kiváló diplomáciai érzékkel mérte föl a szemben álló felek politikai-hatalmi helyzetét, kihasználva azok összetűzőzéseit, ellentéteit, katonai erejüket mintaszerűen jól alkalmazva, módszeresen, fokozatosan vették birtokba a jól védhető Kárpát-medence hatalmas területét.

Árpád fejedelem legnagyobb hadvezérünk és legnagyobb államfőnk volt, de mellette a többi vezető és a harcos is örök példaképünk. A honfoglalás dicső eseményeire emlékezve büszkén gondolunk őseinkre, akik megmutatták, hogyan kell élni, küzdeni-halni a hazáért.

Jegyzetek

1. Anonymus: Gesta Hungarorum. Hasonmás kiadás. Pais Dezső fordításában. (Győrffy György bevezetésével és Pais Dezső jegyzeteivel.) Budapest, 1975
2. 1283-ban: Kézai Simon, 872-re teszi a honfoglalást, 1388: 677-ben „Az Úr visszadta a magyaroknak Pannóniát“, 1488: Thuróczy János a Chronica Hungarorumban 744-re keltezi a magyarok „visszatérés“-ét, 1490.: Ranzanus Petrus ír-róla az Epitome rerum Ungaricarum-ban, 1497-ben Bonfini, Marco Antonio: Rerum Hungaricarum Decades-ben, 1559. Székely István: Krónika ez világnak neves dolgairól 888-ra, 1575-ben Heltai Gáspár: Krónika az magyaroknak dolgairól „Második bejövételnek“ nevezi a honoszerzést. Tehát különböző időpontokra kelteznek és nem „honfoglalás“-nak nevezik. (1388-ban a Képes Krónika íródott)
3. Heltai Gáspár a 2. jegyzetben idézett művében
4. László Gyula: Köszöntjük az olvasót, In: Henkey Gyula: Őseink nyomában. A magyarság embertani-etnikai képe, Magyarság és Európa Kiadó, Budapest, 1993, 8
5. Henkey Gyula: a 4. számú jegyzetben közölt műve 74
6. Biborban született Konstantin: A birodalom kormányzása, a görög szöveget magyarra fordította és kiadta Moravcsik Gyula, Budapest, 1950. 166-170
7. Götz László: Keleten két a nap, Püski Kiadó, Budapest, 1994. I.k. 303
8. Nagy Kálmán: A magyarok hadművészete a fejedelmek korában, Kapu, Budapest, 1993. VI. évfolyam 6-7.szám 68-71
9. Padányi Viktor: Dentu-Magyarica, „Le miracle Grec“ és a „Konsolidierte Barbarei“, Turul, Veszprém, 1989. 33-54
10. Dzsajhani bokharai tudós. In: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. Sajtó alá rendezte: Győrffy György, Budapest, 1952. 86-89. A továbbiakban MÉH. Taglalja: C. A. Maccartney: The Magyars in the Ninth Century, Cambridge, 1930., 208
11. MÉH. 86-89
12. Annales Bertiniani: Monumenta Germanica Historiae, Scriptores I. Hannoverae-Lipsiae, 1826. ad Anno 862.I(458., Szabolcs de Vajay: Der Eintritt des ungarischen Stammes in die europäische Geschichte (862-933). Mainz 1968. 110.
13. 10. számú jegyzet, MÉH. 263
14. Catalogus Fontium Historiae Hungaricae, Szerkesztette: Gombos A. Budapest, 1938. I. 128
15. Padányi Viktor: 9. számú jegyzetben idézett mű
16. Moravcsik Gyula: Bölcs Leó Taktikája, mint magyar történeti forrás, Századok 85.k. Budapest, 1951. 334-353
17. Moravcsik Gyula: Bizánc és a magyarok, Budapest, 1953. 41-45
18. George Ostrogorsky: Histoire de l'état Byzantine, Paris, 1969. 282
19. Győrffy György: A honfoglalókról újabb történeti kutatások tükrében, Valóság, 1973. 7. szám 9
20. László Gyula: A honfoglalókról, Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 21-22
21. Padányi Viktor: a 9. számú jegyzetben idézett mű
22. Az 1. számú jegyzetben idézett mű
23. Liudprand: Antapodosis, In: MÉH. 226-227
24. Gina Fasoli: Le incursioni ungariche in Europa nel secolo X., Firenze, 1945. 96 sköv
Gombos F. Albin: A honfoglaló magyarok itáliai kalandozása (898-900.) Hadtörténelmi Közlemények, 1927. 473-490
25. Fuldai évkönyvek, MÉH. 213
26. Orosz évkönyvek, MÉH. 126
27. Sváb évkönyvek In: Albinus Franciscus Gombos: Catalogus Fontium Historiae Hungariae, Budapestini, 1937-1938. I.kötet 91
28. Hóman Bálint: Hóman-Szekfü: Magyar történet, Budapest, 1935. I.kötet 148-149, 150

I. A 895. ÉVI HONFOGLALÁS NÉPEI

A következőkben a 895. honfoglalásról, valamint a Kárpát-medencében lakó őslakosságról és a Kárpát-medencébe jövő magyarság etnikai összetételéről lesz szó. A 895. évi honfoglalás, László Gyula elmélete szerint már a második honfoglalás volt. Állandó vitatéma ma is, hogy 895 előtt jött-e a Kárpát-medencébe magyar etnikum. László szerint az avarokkal (onogurokkal) magyar törzsek vagy törzstörédek is kerültek a Kárpát-medencébe. Az onogurok bejövetelét források bizonyítják, legutoljára a nyugati határon jelentkező Marcha Vangariorum határsáv. Ez a név az onogurokra utal. Bizonyos, hogy a magyarok innen kapták idegenek által használt nevüket. A 10 ogur törzs közül azonban hány volt magyar, nem tudjuk.

A 895. évi honfoglalás, a honkeresés menetében központi kérdés. 862-től kezdve a magyarok csapataikkal bejárták az egész Kárpát-medencét, többször is (862, 881, 892, 894). Négy hadjáratot bizonyosan tudunk. Nem zárható ki azonban, hogy 862 és 895 között évenként mentek nyugatra csapataink. Ezt a tendenciát mutatja az úgynevezett kalandozások kora, amikor 900-955-ig, két év kivételével minden évben mentek nyugatra magyar csapatok.

A 894-es hadjárat már a megtelepedés szándékával terveződött. A Nyugat-Magyarország nyugati területét felégető magyar csapatok - helyes történelmi feltételezéssel - Északkelet-Magyarországra tértek meg, s bevárták Árpád seregének 895-ben, a Vereckei szorosán át történő bevonulását.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a történelmi berkekben ma is vitás kérdést, hogy tervszerű megszállás volt-e a magyarok részéről a Kárpát-medence megszállása, vagy a besenyők előli menekülés eredménye. Részünkről az első megoldást választjuk, de nem tesszük vitássá a besenyő támadást. Ez azonban csak néhány otthon maradt nemzetségre terjedhetett ki, hiszen a seregek nyugatra mentek. Bizonyos azonban, hogy a családok nyugatra települése is megindult még a besenyő támadás előtt. Egy felfogás szerint a magyarok csak a katonákat tudták megmenteni, a családokat nem. S katonák itt a Kárpát-medencében idegen, itt lakó asszonyokat vettek nőül. Ez azonban Éry Kinga antropológus szerint lehetetlen, mert a megmaradt honfoglalás kori női leletek mind a magyar rasszelemeket nyújtják.

A honfoglalás tehát nem egyszeri, egy dátumhoz köthető folyamat. 862-ben kezdődött, 895-ben megszilárdult, 900-ban kiterjedt már a Dunántúlra, 902-ben Morvaországra, 907-ben pedig a frank birodalom keleti határára, az Ennsig.¹

A magyarság megtelepedése törzsek és nemzetségek szerint történt. 10 uruszágban kellett lennie, bár ennek nyomát csak Somogyország elnevezés mutatja (Ur volt a törzs főnöke, vezére). Ez utóbbiakból nőtték ki később a megyék (Hetedhét ország...).

A Kárpát-medence őslakói

A honfoglalás korában a Kárpát-medence meglehetősen gyéren (?) lakott terület volt. Három tömbben csak az avarok és a szlávok találhatók, egyes szláv csoportok a bulgárok, valamint a gepidák szórványokban éltek.

Az avarok rezervátuma, amelyet még Nagy Károly engedélyezett részükre, Savaria és Carnuntum között feküdt. Nyugati határa minden valószínűség szerint a már említett Marcha Vangariorum, valahol a Lajta mentén volt. Keleti határát még megközelítőleg sem tudjuk meghatározni. Mindenesetre a Dunánál tovább nem terjedt.

Ma is vitás kérdés, hogy az avarok megérték-e a magyarok bejövetelét? Úgy gondoljuk: igen. 875-ben még oklevél szól az avarokról. A honfoglalásig már csak húsz esztendő volt hátra. Ennyi idő alatt az avarság nem pusztulhatott el. De ezt húzza alá az a tény, hogy a Kárpát-medencében több Várkony helységgel találkozunk. Ezek a települések viszont csak az avaroktól származhattak (Nyékvárkony, Sajóvárkony, Tiszavárkony, Zengővárkony²). Csallóköz, Sajómellék, Tiszamellék, Baranya területére utalnak a települések. Persze nem hanyagolhatók el a nagy számban előforduló avar temetőik sem az avarság létezésének bizonyítására.

A szlávok a nyitrai szláv állam és Pribina balatonmelléki birodalma keretében egy tömbben helyezkedett el. A szlávok egyéb részei szétszórtan a Kárpát-medencében feltalálhatók.

A bulgárok Erdély déli részén ugyancsak szórványban helyezkedtek el, s e területtől északra gepida törzsekre is utalnak régészeti leletek.³

A honfoglaló magyarok etnikuma

Bíborbanszületett Konstantin, görög császár a birodalom kormányzásáról szóló művében felsorolja a hét (nyolc?) magyar törzset: Nyék, Megyer, Kúrtgyarmat, Tarján, Jenő, Kér és Keszi. Ezeket a törzsneveket megtaláljuk a honfoglalás után a Kárpát-medencében, különböző településnevekben. Kúrtgyarmat helységünk nincs, mert a Kúrt és a Gyarmat – bár egyesített törzs volt – etnikumát megtartotta külön-külön.

A magyarokhoz csatlakozott a három kabar törzs. Ennek a nevét a császár nem nevezte meg. Azóta több kísérlet is történt a kabar törzsnevek megfejtésére. Alaptörzsnevek általában 30-40 településen találhatóak. Ilyen számban kellett más törzsneveket keresni, hogy megközelítően meg tudjuk határozni a három kabar törzs nevét. Az alaptörzsekkel hasonló számban fordultak elő Varsány, Tárkány, Káliz, Kazár, Székely, Berény stb. Az valószínű, hogy a három kabar törzs közül legalább kettő alán, a harmadik török eredetű.

Fel kell figyelniük arra is, hogy egyes etnikumokat több néven is neveznek. A kabar törzsek neve között legáltalánosabb név a kazár. Ez azonban többféle etnikum is lehet. Mindazok a törzsek vagy törzstörödékek, amelyek eredetileg a kazár birodalomba tartoztak, bármikor nevezhették magukat kazároknak, akkor is, ha történetesen kálizok, vagy órsók voltak. Az alánok ász származására utal az Ozun, Ozlar, Varsány, Őrs (Arszija) helynév. Ez lehet egy alán törzs. A másikkal feltétlenül a chorezmi alánok közül kerülnek ki, nevezetesen a kálizokú vagy más néven chorezmiak. (Talán a kék-kendeket is ide sorolhatjuk.) Ez lehet egy másik alán törzs.

A harmadik kabar törzs talán a Berény lehetett. A Kárpát-medencében legalább olyan elterjedtségű, mint bármelyik alaptörzs.

A nyolc magyar alaptörzset is kétféle választják etnikuma szerint. A Nyék és a Megyer törzset az ugoroktól, a többi törzset valamelyik török törzstől származtatják.⁴ A törzsfőknek, az uraknak és a nemzetségfőknek, a bőknak kísérlete volt. Ez a kísérlet részint a testőri szolgálatot látta el, részint a kiképző elite sereget jelentette. Azt mindenképpen szem előtt kell tartanunk, hogy a kísérlet etnikuma sohasem volt azonos az úr, vagy a bő törzsének, nemzetségének etnikumával. Minden bizonnyal a törzsfőnek nagyobb volt a kísérlete, mint a nemzetségfőé. Így a Kárpát-medencében felbukkanó törzsi vagy törzstörödéki csoportok valamelyik törzsfő vagy nemzetségfő kísérletét alkothatták.

Nagy biztonsággal állíthatjuk, hogy Kurszán kende kíséretének tagjai voltak a kék-kendek. Valószínűsíthető, hogy Csaba vezér kísérete székely lehetett. Topográfiai adatok támasztják alá azt a feltevést, hogy a Herények a horkák kísérletét adták. A többi törzsfő és nemzetségfő kíséretének ilyen irányú elhelyezése talányos. Talán későbbi kutatások erre is tudnak feleletet adni.

Nagy kíséretet adó etnikumok az alánok (Ozun, Ozlar, Varsány, Őrs), Kék-kend (valamint káliz) Chorezmi (böszörmények) Izmaelita, Néger (chorezmi alánok) és valószínűleg az ugyancsak alánnak tetsző Ládonyok.⁵

Nagy kíséretet adó török etnikumú törzsek vagy törzstörödékek: Berény, Besenyő, Csécsény (Csecsen!), Herény, Merény, Székely (Szakony, Zaku). A 10 települést meg nem haladó település lakóit tekintjük a bőség kíséretének.

Alán törzstörödékek tekinthetők a Szokolarok, török törzstörödékek a Bajlarok, Bercelek, Gencsek, Szabarok, Tárkányok, Tazlarok, Terkendek, a kabar Batthyánok, Zsidók, végül az indogermán törzstörödékek: az Ermények (Örmények), Kurdok, Kölpények, Varangok.⁶

Végül a fentiek ismeretében kíséréljük meg a magyarság honfoglalás kori létszámát megállapítani. A leginkább elfogadott feltételezés szerint az összmagyarság honfoglalás kori száma 400.000 és 500.000 főre tehető.

Általában az Ibn Ruszta által meghatározott 20.000 lovasból szoktak kiindulni történészeink. Úgy gondolom, ez az a fix pont, amelyből tényleg ki lehet indulnunk. Az általánosan elfogadott nézettel szemben le szeretném szögezni, hogy álláspontom szerint a 20.000 lovas a magyarokra vonatkozik és nem vonatkozik a kabarokra is. Ezt azzal lehet indokolni, hogy Konstantinosz is külön etnikumként tárgyalja a kabarokat. 881-ben még a kabarokat külön említik a magyaroktól. Feltehetően Ibn Ruszta is a maga idejében ezt így értékelte. A magyar viszonyokat legalább olyan jól ismerte, mint Konstantin császár.

Ha a 7 magyar és a 3 kabar törzset, a székelyek analógiájára figyelemmel, 60 nemzetséget számítunk, akkor a következőkkel számolhatunk:

- 1) 20.000 magyar lovas
- 2) 10.000 kabar lovas
- 3) 3.000 kísérlet (a 30.000 lovas 10%-a)
- 4) 6.000 szolgáló egyed (a 30.000 lovas 20%-a)

Ha a fenti számokat a családokra vetítjük és elfogadjuk, hogy minden magyar, kabar lovasra, kísérleti egyénre, szolgáló egyedre 10 tagú családot számolunk, a magyarság összlétszáma 390.000 főre tehető. A 10-es családot azért tartjuk helyénvalónak, mert nem monogám, hanem poligám házassággal számolunk, ami a mohamedán csoportokra feltétlenül áll. (Egy családban tehát két asszony és nyolc gyermek.)

Miután a Kárpát-medence honfoglalás kori lakólétszámát nem ismerjük, de tudjuk, hogy nagy létszámmal nem kell számolnunk, a beköltöző magyarság minden valószínűség szerint meghaladta a bentlakók létszámát. Így érthető, hogy a

többségében magyar nyelvet beszélő (?) törzsszövetség rányomta bélyegét a Kárpát-medence népeire. De nem zárjuk ki annak a lehetőségét sem, hogy a beköltöző magyarok a Kárpát-medencében magyar nyelvű etnikumot is találhattak.⁷

Jegyzet

1. Magyarország története I. kötet, Budapest, 1984. 577-651. lap
2. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, Budapest, 1988. Várkony
3. Magyarország története I. kötet, Budapest, 1984. 265-375. lap
4. Századok, 116. évfolyam 1. szám 62-92. lap
5. Török Sándor: Településtörténet tanulmányok és határproblémák a Kárpát-medencében, Florida, 1973. 1-75. lap
6. Lásd 4. jegyzet
7. Lásd 4. jegyzet

II. Keleti csatlakozott népek

Honfoglalás előtt a magyarság két jól megkülönböztethető részre oszlott. A finnugor nyelvű törzsek és a török nyelvű törzsek. Valószínűleg az öt ogur törzs lehetett a török nyelvűek alapja. Ehhez csatlakozott a finnugor nyelvű Nyék és Megyer törzs.

Helyes kiindulási pont volt, hogy azokat a törzsneveket tekintsük kabar törzseknek, amelyeknek a települési száma azonos, vagy hasonló az eredeti hét (nyolc) törzs települései számával. Úgy gondoljuk, hogy 20 feletti településszám törzset és nem törzstörédeket jelent. Így a Török Sándor: Településtörténeti tanulmányok és határproblémák a Kárpát-medencében írott könyvében: a Káliz, Varsány (Oszlar), Berény ilyen törzsnevek számít. Persze ugyanilyen joggal ide sorolhatnánk a Herényeket, a Kék-kendeiket, az Ozunokat, az Őrsöket, a Ságokat is, meg a Székelyeket.¹

A most felsorolt csatlakozott népek etnikuma alán és török. Alán eredetű törzsnek kell tekintenünk a kálizokat, a kék-kendeiket, az oszlarokat, az oszunokat, az őrsöket és a varsányokat. Török etnikumú törzs lehet a Berény, a Herény, a Ság, a Székely.

Megfontolandó az is, hogy egy-egy etnikumnak több neve is lehetett. Így például nem kizárt, hogy kálizon, kék-kenden, oszlaron, oszunon, őrsön egy népet érthetünk. Harmatta jeles tanulmánya szerint a kálizok, choresmi alánok, a kék-kendeiket azért tekinthetjük alánoknak, esetleg éppen chorezmi alánoknak, mert a török fővezér, a kende kíséretét alkották. A kende kagán pedig a kazár kagán káliz kíséretéből vehetett testőröket, akiket utána kék-kendeiknek neveztek. Bár a kék megkülönböztetés török szó lévén török etnikumra is utalhat. Az oszlár és oszun a kaukázusi alánok neve (Oszétia). Míg azonban az oszlár-lar török többes száma, az alánok eltörökösödésére látszik utalni, addig az oszun az eredeti alán nyelvre mutat. (Megjegyzendő, hogy az Ozun nevű helyneveink egy része a királynőre utal. Ez azonban nem zárja ki, hogy egyes Ozun helynevek alán etnikumot jelezenek.) Az Őrs név az alán arsiját jelzi. Ez az asz név egyik változata. A varsány szintén az asz-ra vezethető vissza. Az iráni indíttatású alánok tehát több néven is feltűnnek történelmünkben. Legfeljebb az a különbség tehető köztük, hogy az egyiküket Chorezm, másikat a Kaukázus jelzi.²

Ha most a török etnikumú törzseket nézzük, Berény, Berend, Berendey, Berendi néven török területen is megtalálható, de a Kárpát-medencében is.³

A Herény nagyobb törzs lehetett, mert nemcsak Magyarországon találunk 24 Herényt, hanem a csagatájban az oszmánliban, az újgurban és a karaiban is gyakori. (Az őstörökben Heren lehetett, míg később a „h” eltűnésével a törökben Eren törzs- vagy nemzetségnév található. Erről részletesen alább).

A Ságot Kiss Lajos sokat forgatott könyvében első helyen kabar törzsnevek tartja.⁴ Nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a Ság eredetileg Sádnek hangzott és az akkor besorol a többi méltóságnevről elnevezett helynevek közé.⁵ A Székely kérdés ma is még sok vitára ad okot. Különösen Györffy és Benkő felfogása áll egymással szemben. Györffy a székelyeket eszegel bulgároknak véli, Benkő pedig eredetileg is magyaroknak. A két felfogás azonban teljesen nem zárja ki egymást, mert a honfoglalás előtt csatlakozott eszegelek a Kárpát-medencében már magyarul beszéltek, hiszen talán 100 évet is a magyar törzsszövetség kebelén belül éltek. Ami a székelyek etnikumát illeti az török fajtára utal. (Armenoid mediterrán)⁶

Történelmi hipotézisnek szánjuk azt az elképzelésünket, hogy ezek a nagy létszámú, összesen tíz különböző névvel illetett etnikum lehetett a 10 törzsfő kísérete. A kék-kendeik esetében ez kétségtelenül megállapítható, s talán a herények a horkákhoz, a székelyek a kabar törzsfőhöz köthetők.

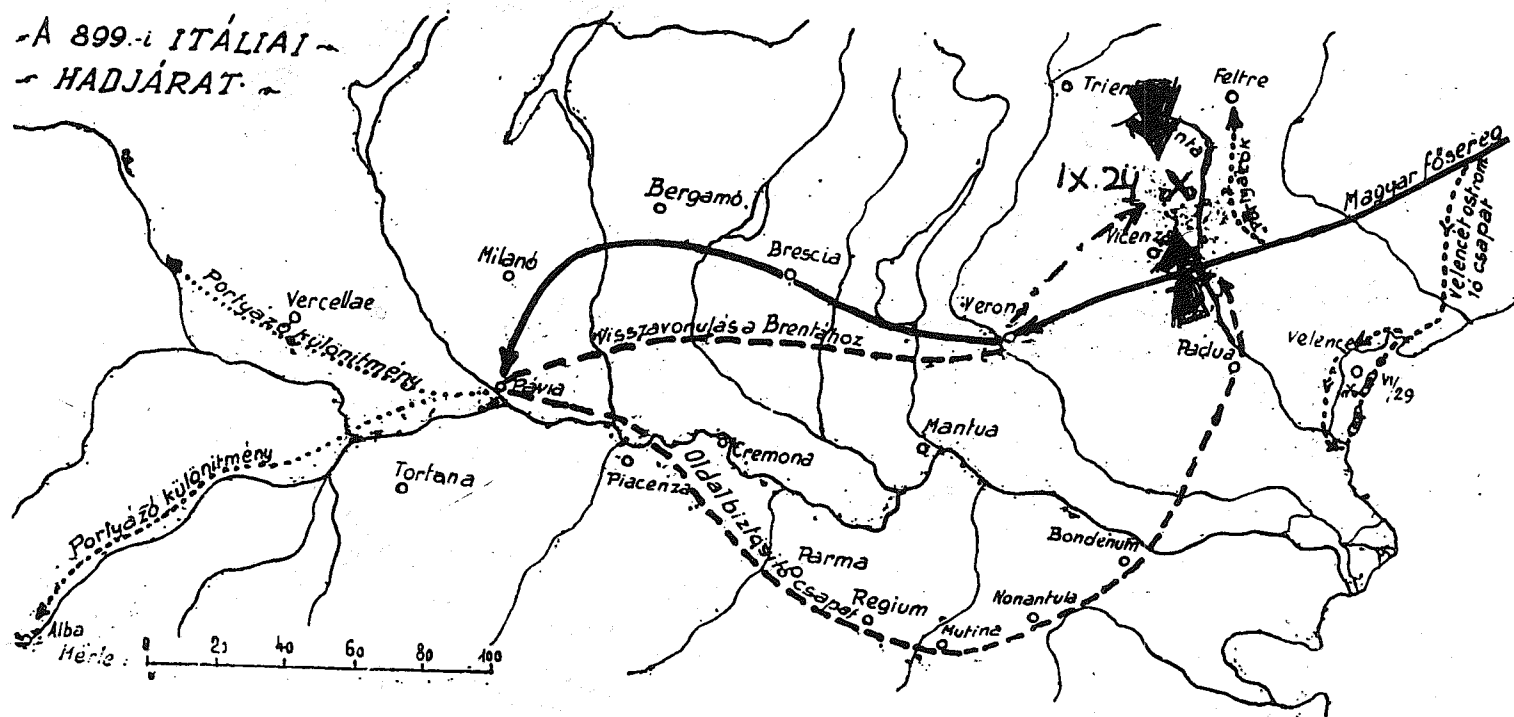
A nemzetségszűk kíséretét a kisebb törzstörédekek adhatták. (Bercel, Baklar, Batthány, Böszörmény, Bular, Izmaelita, Maklar, Néger, Szabar, Szokolar, Tazlar, Telkend. - Ermény, Gencs, Kurd - Zsid, Zsida, Zsidó, - Kölpény, Varang, - Várkony.⁷

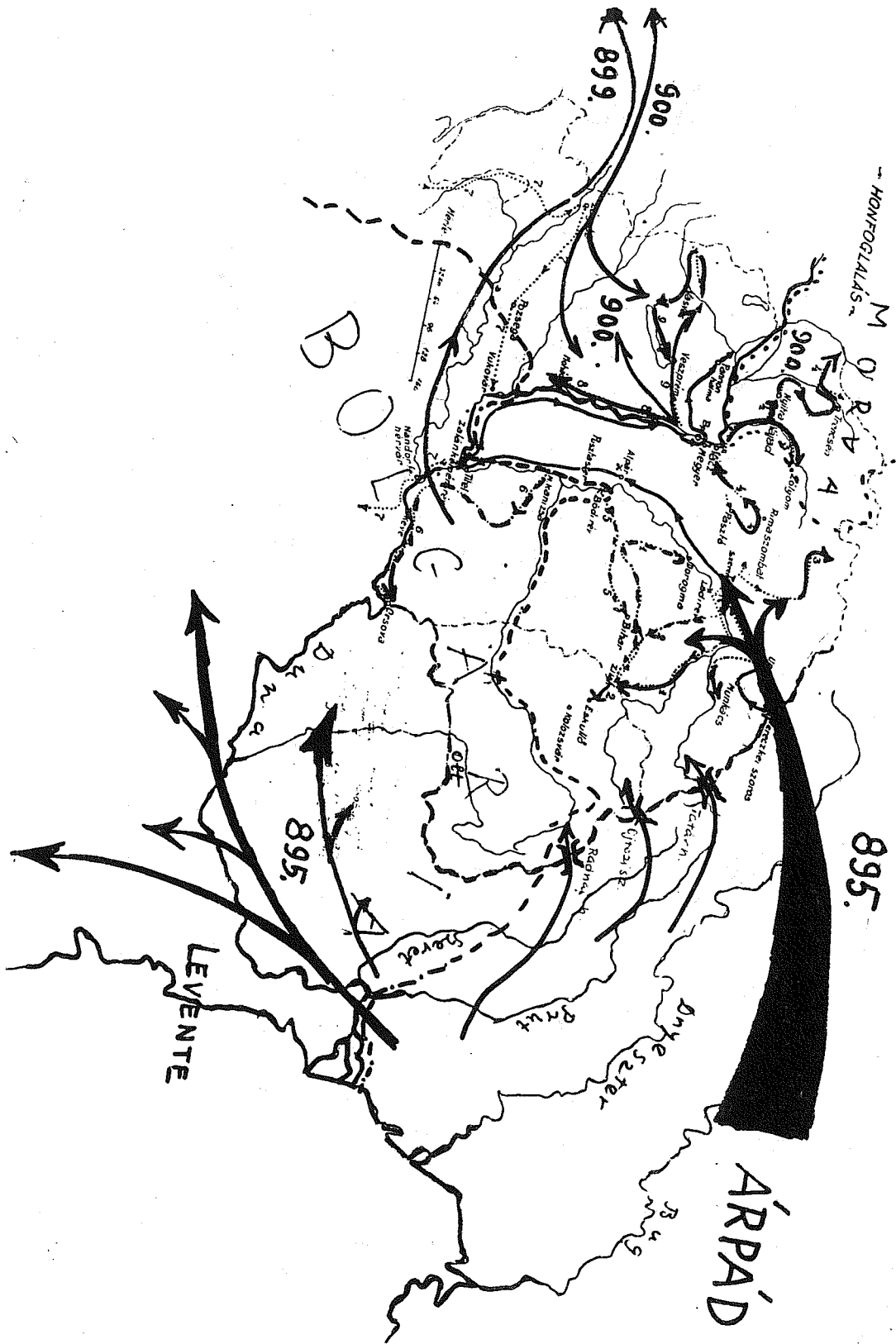
Forrás:

1. Századok, 1982. 1. szám 116. évfolyam 63-90. lap. Herényi István: A magyar törzsszövetség törzsei és törzsfői
2. u.o.
3. Imre Baski: A preliminary index to Rásonyi's Onomasticon Turcicum Budapest, 1986.
4. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, Budapest, 1978. 552. lap
5. Lásd 3. alatt
6. Dr. Lipták Pál: Embertan és emberszármazástan, Budapest, 1969. 222. lap
7. Lásd 1. alatt

- A 899-i ITÁLIAI -
- HADJÁRAT -

ZOBORVIDÉKI ÉS DUNAMOCSI MAGYAROK ETNIKAI EMBERTANI VIZSGÁLATA

A dél-szlovákiai magyarok embertani vizsgálata ezért lehet jelentős a magyar nép származásának tanulmányozása szempontjából is, mert e vidékek nagyrészt vagy elkerülték oszmán-török hódoltságot, vagy az csak mintegy 20-35 évig tartott.

A Nyitra-szlávok fejedelemsége a 9. század elején jött létre a frankokra támaszkodó Pribina vezetésével, Pribinát azonban valamikor 833 és 836 között a morvák elűzték (Bóna 1984) és Mojmir, az első morva fejedelem uralmát keleten az Ipoly folyóig kiterjesztette (Györffy 1986). A honfoglaló magyarok 900-ban legyőzték a morvákat, birtokba vették a Dunától északra fekvő síkságot és folyóvölgyeket (Györffy 1984). Egyes Nyitra környéki helynevek arra utalnak, hogy azokba a honfoglaló magyarok törökös elemei kerültek. A Zobor vidéki falvak közül Kolon nevének eredete az ótörök „gulun“-csikó szóval is kapcsolatba hozható (Kiss 1988), Kalász falu nevét (Györffy 1959) a kabarok káliz (khorezmi) nevéből vezeti le, Nyitra-Bodok község neve pedig a török „budaq“ szóból származhat, melynek jelentése „ágazat (nemzetiség)-ág“ (Blaskovics 1991). Bár a kabarok katonai segédnépként laktak körben a gyeű környékén (Györffy 1983), de ezen őrhelyeket később besenyőkkel erősítették meg, erre utal a Nyitrától 60 km-re északkeletre, a Nyitra felső folyása mentén fekvő Csausa is, amely a 10. századtól kezdve besenyő őrhely volt (Blaskovics 1991). A Nyitra-szlávok egyik része az előnyomuló magyarok elől a Nyitra folyó felső folyása és a Turóc folyó völgyén keresztül a Liptói medencébe húzódott vissza, másik része pedig az északi folyóvölgyekben, nagyrészt a hegyek lábánál élt, a völgyek középső részét benépesítő magyar földműves családok szomszédságában (Mályusz 1922). Komáromot és környékét Árpád fejedelem Ketel kabar vezérnek adományozta, akinek fia, Oluptulma Komárom várát építette. Komárom ősi „Camarun“ neve a Kamar (kabar) népnévből származik az „un“ végződés a török nyelvekből ismert birtokjel, így Camarun jelentése „Kabaré-Kabar tulajdona“ (Blaskovics 1991). Dunamocs Komárom városától 20 km-re keletre, a Duna északi partján található. A környékbeli Kurta-Keszi és Bátor-Keszi a Keszi törzsbeli megtelepedésére utal.

A mohácsi csatavesztés után a Zobor vidéki Gimes, Lédec és Zsére az oszmán-török rajtaütések ellenére folyamatosan lakott volt. Egy hónappal Érsekújvár eleste után 1663. 10. hó végén az oszmán-törökök Nyitrát és környékét is elfoglalták, de mint egy 5 hónap után, 1664. 5. 3-án a császári csapatok Nyitrát és a Zobor vidék északi részét Zsérével együtt felszabadították, míg Gimes és Lédec további 20 évig a török hódoltság területéhez tartozott. Az oszmán-törökök a császáriak által visszafoglalt helységektől is követelték az adót, melyet minden felnőtt és 15 éven felüli férfi után vetettek ki. Az 1664. évi török adóösszeírás szerint mindhárom vizsgált Zobor vidéki helységnek jelentős volt a lakossága. Gimesen 82, Lédecen 104, Zsérén 93 adófizető férfit írtak össze (Blaskovics 1993). Az összeírtak családnevei a három községben szinte kivétel nélkül magyar eredetre utalnak, szlovák származás a nevek 1-7%-a alapján feltételezhető, a legtöbb Lédecen, 7%. A Zobor vidék déli része 1684 5. hóban, Érsekújvár körülzárása után szabadulhatott fel (Borovszky 1898). A Komáromtól keletre fekvő Dunamocs is azon helységek közé tartozott, melyekben a lakosság jelentős mértékben fennmaradt. Az 1664. évi török adóösszeírás 110 adófizető férfi családnevét tartalmazza (Blaskovics 1993), akik közül csak egynek a neve szlovák eredetű.

A Habsburg hatóságok a Rákóczi szabadságharc és az 1848/49. évi szabadságharc bukása után a magyarokat hátrányos megkülönböztetésben részesítették. Bár a nemzetiségi arányok eltolódása a vizsgált községekben az 1664. évi adóösszeíráshoz képest nem volt jelentős, de a „Nyitrai palóc főlziget“-nek is nevezett területnek főleg északi és nyugati peremén 11 korábban magyar község szlovákosodott el ebben az időszakban, közöttük Komját és Ürmény nagyközségek (Borovszkiy 1898). Az 1910-es népszámlálás során a három említett Zobor vidéki községben a lakosok 91,75 %-a vallotta magát magyar és 7,07%-a szlovák anyanyelvűnek, míg Dunamocson 99,84% magyar mellett csak 0,05% volt szlovák anyanyelvű.

Az adatgyűjtés módszere

Zobor vidéki és Dunamocsi vizsgálataimat a szlovákiai MIÉSZ (Magyar Ifjúság Érdekeit Védő Szövetség) kezdeményezte, azt Gimesen, Lédecen, Zsérén és Dunamocson a helyi önkormányzatok készítették elő. 1991-ben felkérő levéllel hívták be a polgármesteri hivatalba a 24-60 éves, helyi vagy környékbeli magyar őslakosnak tartott családokból szár-

mazókat. Az önként jelentkező fiatalabbak, idősebbek és bevándoroltak vizsgálatára is sor került, de adatlapjaikat a fel-
dolgozás előtt elkülönítettem. A megjelentek aránya Gimenesen volt a legnagyobb, ahol az összeírtak 85%-nak vizsgálatára
került sor. A méréseket Martin technikájával (Martin-Saller 1957-66) végeztem, a szemszínt és a hajszínt a Martin-Schulz
szemszín-, illetve a Fischer-Saller hajszíntábla alapján vettem fel. A leíró jellegek megítélésénél Martin (Martin-Saller 1957-
66) és Weninger (1940) előírásait követtem.

Eredmények

A 24-60 éves Zobor vidékiek alapadatait az 1. és 3., a dunamocsiakét a 2. és 4. táblázatban adom meg. Az egyes
mérétek, jelzők és morfológiai jellegek tárgyalása során általában a kandidátusi értekezésemben (Hekey 1990) szereplő mag-
yar átlagokat említem, de a testmagasság tekintetében az 1991 végén összesített adatokra hivatkozom (Heneky 1993).

Testmagasság

A Zobor vidéki és dunamocsi férfiak és nők termete egyaránt magas. Lényegesen nagyobb az 1991 végéig mért 24-60
éves magyar férfiak 169,41 cm-es és a hasonló korú nők 157,40-es átlagánál. E téren azonban figyelembe kell venni
Magyarországon a testmagasság átlaga az 1937-ben születettektől kezdve évente a sorozottaknál 0,4 cm-el emelkedik (Véli
1967), az utóbbi évtizedben mért 18 éves magyarországi fiúk átlagos termete 175,34 cm, a hasonló korú lányoké 162,28 cm
(Eiben - Pantó - Barbás - Győri 1990). Mert vizsgálataimat 1956 óta végzem, a termetnövekedés minden évben több évjára-
tot érint.

A fej legnagyobb hossza

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak e mérete mindkét nemnél a hosszú kategóriába esik, de a 188,10 mm-es magyar
férfi és 179,24 mm-es női átlaghoz képest némileg kisebb.

A fej legnagyobb szélessége

A Zobor vidéki és dunamocsi férfiak, nők feje „széles” pont. A Zobor vidéki férfiak e mérete a 160,30 mm-es magyar
férfi átlagnál kissé nagyobb, a dunamocsi férfiaké kisebb, míg a 154,34 mm-es magyar női átlagnál e két dél-szlovákiai
népesség mérete némileg kisebb.

Legkisebb homlokszélesség

A Zobor vidékiek és dunamocsiak e mérete mindkét nemnél közel áll a 113,03 mm-es magyar férfi és 109,74 mm-es női
átlaghoz.

Járomívszélesség

A Zobor vidékiek és dunamocsiak járomívszélessége mindkét nemnél „széles”, de kisebb a 146,37 mm-es magyar férfi
és 139,59 mm-es női átlagnál.

Morfológiai arcmagasság

A Zobor vidékiek és dunamocsiak morfológiai arcmagassága férfiaknál és nőknél egyaránt „középmagas”, de némileg
kisebb a 121,29 mm-es magyar férfi és 111,52 mm-es női átlagnál.

Álkapocsszögletesség

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak e méretének átlaga mindkét nemnél közel áll a 112,64 mm-es magyar férfi és a
105,62 mm-es női átlaghoz.

Orrmagasság

Az orrmagasság átlaga mind a Zobor vidékieknél mind a dunamocsiaknál kisebb az 53,89 mm-es magyar férfi és a 49,89
mm-es női átlagnál.

Orrszélesség

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak orrszélessége a 35,90 mm-es magyar férfi és a 32,74 mm-es női átlaghoz közelít.

A fej hosszúság-szélességű jelzője

A Zobor vidéki férfiak fejjelzője superbrachycephal (túl rövid), a nőké és a dunamocsiaké brachycephal (rövid). A jelzők
a 85,30-as magyar férfi és a 86,16-os női átlagot csak kismértékben térnek el.

Morfológiai arcjelző

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak arcjelzője mindkét nemnél euryprosop (széles). DA Zobor vidékiek és a dunamocsi férfiak jelzője igen közel áll a 82,93-as magyar férfi és a 79,97-es női átlaghoz, attól a dunamocsi nőké is csak kissé magasabb.

Orrjelző

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak orrjelzője mindkét nemnél leptorrhin (keskeny), de a 66,86-os magyar férfi és a 65,87-es női átlagnál némileg szélesebb.

Járomcsont alakja

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak nagy többségére a frontálisan lapult járomcsont a jellemző. Mindkét népességnél, főleg a Zobor vidékieknél ez a forma lényegesen gyakoribb, mint a 63,6% magyar férfi és a 65,4%-os női átlag. Ez összhangban van azzal, hogy őslakos eredetű magyar népességeknél a frontálisan lapult járomcsont lényegesen gyakrabban észlelhető.

Homlokprofil

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak túlnyomó többségére a meredek homlok a jellemző. Ez a forma mindkét népességnél nagyobb arányban volt meghatározható, mint a 85,4%-os magyar férfi és a 92,8%-os női átlag.

Orrhát profilja

A Zobor vidékieknél és a dunamocsiaknál mindkét nemnél konvex egyenes, konkáv az előfordulás sorrendje. A konvex forma gyakorisága mindkét nemnél jelentősen nagyobb, mint a 41,7%-os magyar férfi és a 24,9%-os női átlag, de ez összefüggésben lehet azzal is, hogy őslakos eredetű magyar népességeknél a konvex forma aránya emelkedik az átlaghoz képest. Megjegyzem, az orrhát profilja a magyaroknál a legkevésbé egységes megoszlású jelleg.

Orrhát kiemelkedése

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak nagy többségére a közepesen kiemelkedő orrhát a jellemző. E forma gyakorisága a Zobor vidékieknél a 73,3%-os magyar férfi és 87,5%-os női átlaghoz közeli, míg a dunamocsiaknál az erősen kiemelkedő orrhát nagyobb előfordulása miatt férfiaknál a közepesen kiemelkedő forma, férfiaknál 6,6%-kal, nőknél 7,9%-kal kisebb arányban észlelhető.

Tarkó profilja

A Zobor vidékiek és a dunamocsiak nagy többségénél a tarkó enyhén domború. Ez a forma a Zobor vidékieknél és a dunamocsi nőknél a 68,2%-os magyar férfi és a 78,7%-os női átlagnál nagyobb mértékben észlelhető, míg a dunamocsi férfiaknál a lapos tarkó nagyobb gyakorisága miatt az enyhén domború forma előfordulása némileg kisebb.

Szemszín

A Zobor vidékieknél és a dunamocsiaknál mindkét nemnél a sötét szemszín a leggyakoribb, de a dunamocsiaknál és a Zobor vidéki férfiaknál a kevert (zöldes) és a világos szemszín előfordulása is eléggé jelentős. A sötét szemszín aránya a Zobor vidéki férfiaknál és a dunamocsiaknál csökken, a Zobor vidéki nőknél emelkedik a 42,8%-os magyar férfi és 49,1%-os női átlaghoz képest. A magyaroknál a szemszín is a kevésbé egységes megoszlású jellegek közé tartozik. Az őslakos eredetű népességek többségénél a sötét, a jászoknál a kevert, észak felől újratelepült helységek lakóinál pedig a világos szemszín előfordulása emelkedik a magyar átlaghoz képest.

Hajszín

A barna-fekete hajszín mind a Zobor vidékieknél, mind a dunamocsiaknál még kissé nagyobb arányban észlelhető, mint a 97,3%-os magyar férfi és a 96,6%-os női átlag. A hajszín a magyaroknál a legegységesebb megoszlású jelleg.

A stigma ráció

A 24-60 éves férfiak 9 méretével és három jelzőjével kapcsolatban kiszámítottam a stigma rációkat (Thoma 1957). A kapott értékek az 5. táblázatban láthatók. A Zobor vidékiek a jelzők tekintetében jelentősen homogének, a dunamocsiak is kissé egységesebbek az átlagnál.

A Hiernaux-féle távolság számítások

A Zobor vidéki férfiak az összehasonlított népességek közül a tiszántúli, hanvai és nyugat-dunántúli őslakosokhoz, a nők a hanvai, medves aljai, nyugat-dunántúli és Somogy megyei őslakosokhoz állnak a legközelebb. Sem a férfiak, sem a nők a többi népességtől sem térnek el a 16 jelleg összehasonlítása esetén átlagosnak tekinthető 625-nél nagyobb mértékben (6. táblázat)

A dunamocsi férfiak a nyugat-dunántúli és a Somogy megyei őslakosokhoz, a nők a Zobor vidéki és nyugat-dunántúli őslakosokhoz állnak közel. A férfiak a palóc centrumbeliektől és a hanvaiaktól, a nők a palóc centrumbeliektől, a tiszántúli és a Somogy megyei őslakosoktól térnek el az átlagosnál nagyobb mértékben (7. táblázat).

E számításoknál (Piveteau 1965) az alábbi jelleget vettem, figyelembe: testmagasság, a fej legnagyobb hossza, a fej legnagyobb szélessége, járomívszélesség, morfológiai arcmagasság, álkapocsszögletesség, orrmagasság, fejjelző, arcjelző, frontálisan lapult járomcsont, meredek homlok, konvex orrhát, erősen kiemelkedő orrhát, enyhén domború tarkó, sötét szemszín és barna-fekete hajszín.

A népségek taxonómiai összetétele

A taxonómiai elemzést az általam részletesen megadott típusleírásnak megfelelően (Hekey 1978a, 1978b) végeztem el. Álláspontom e téren a Lipták-tankönyvben (1969) ismertetett rendszertől abban tér el, hogy a turanid típusnak nagyobb részt europid jellegű formáit, melyek Liptáknál 1962-óta cromagnoid-C, cromagnoid-C turanid és pamiro-turanid megjelölésével szerepelnek, a korábbi Lipták féle (1955, 1958) nézetnek megfelelően én továbbra is a turanidok közé sorolom.

A vizsgált Zobor vidékiek és dunamocsiak között négy típusnak, a turanidnak, a pamirnak, a dinárnak és a keletbaltinak van nagyobb szerepe a népségek összetételében (8. táblázat). Mindkét populációnál, különösen a Zobor vidékieknél feltűnően nagy a honfoglaló magyaroknál is leggyakoribb két típusnak, a turanidnak és a pamirnak a gyakorisága az általam vizsgált falusi és mezővárosi magyarok átlagához képest.

Hasonlóan, mint az Alföldön a Palócföldön, a Dunántúlon és a többi dél-szlovákiai magyarok között a turanid típusnak erősebben mongoid jellegű változata és a turanid középtípus a Zobor vidéken csak ritkán volt észlelhető, Dunamocson pedig nem is volt meghatározható. Az erősen andronovói jellegű változat (1. kép) a Zobor vidékieknél eléggé gyakori. A turanid típusba soroltak között mindkét népségnél az alföldi változat (2-6. kép) észlelhető a legnagyobb arányban. E két népségnél az alföldi változatba soroltak termete túlnyomóan magas, csak ritkán nagy, a fej nagy méretei mellett a fejjelző brachy-hyperbrachycephal, széles vagy igen széles, közép magas arc mellett az arcjelző euryprosop, a járomcsont frontálisan lapult, az orrhát az arc síkjából közepesen kiemelkedő, egyenesen vagy enyhén konvex, a tarkó enyhén domború, a szemszín sötét vagy zöldesbarna, a hajszín barna-fekete. Az alföldi és az erősen andronovói jellegű változat között csak fokozati eltérések vannak, az utóbbiak termete kivétel nélkül magas, a fej és az arc méretei a morfológiai arcmagasság és az orrmagasság kivételével kissé nagyobbak, a járomcsont teste nagyobb, frontálisan lapultabb és a gonion táj gyakrabban enyhén kiugró, mint az alföldi változatnál. Mindkét népségnél gyakori a turano-pamiri (7-12 kép) átmeneti forma.

A markáns pamiri típus jellegei (átlagban nagyközepes termet, a fej kis méretei mellett hyperbrachy-brachycephal fejjelző, középszéles vagy enyhén széles, közép magas vagy enyhén magas, mesoprosop arc, meredek homlok, lekerekített járomcsont, az arc síkjából a közepesen erősebben kiemelkedő, konvex vagy egyenes orrhát, csőrszerűen befelé és lefelé görbülő orrcsúcs, enyhén domború vagy lapos tarkó, sötét vagy kevert szemszín és barna-fekete hajszín) a két népségnél együttesen nem voltak észlelhetők, leginkább a 15. és 14. képekkel bemutatott személyek állnak e típusleíráshoz közel. Főleg a Zobor vidékieknél gyakori a pamiro-turanid átmeneti forma (13. kép), melynél a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a járomcsont is frontálisan lapult.

A balkáni dinári típus jellegei (magas termet, középhosszú, széles, hyperbrachy-brachycephal fej, középszéles vagy enyhén széles, magas leptoprosop arc, előre keskenyedő járomcsont, meredek homlok, az arc síkjából erősen kiemelkedő, konvex orrhát, lapos tarkó, sötét vagy kevert szemszín és barna-fekete hajszín) markáns formában egyik népségnél sem voltak meghatározhatóak, a 16. képpel bemutatott férfi áll e típushoz a legközelebb. Mind Dunamocson, mind a Zobor vidéken a dinári típusba soroltak kissé nagyobb arányban állnak közel az eddig főleg a jászoknál és egyes nyugat-dunántúli, gypűör eredeti népségeknél (Henkey 1974a, 1974b, 1979/80, 1987/88, 1990) gyakori keleti dinaroid változathoz (17. kép), melyet a grúz antropológusok kaukázusi változatnak neveznek (Natishvili-Abdushelishvili 1960). Az utóbbiaknál a fej méretei átlagban nagyobbak, az arc szélesebb, kevésbé magas, a járomcsont pedig többnyire frontálisan enyhén lapult. A dinári típusba soroltak egy részénél a jellegek többsége közel áll mind a balkáni jellegű dinaroid formához, mind a keleti dinaroid változathoz, ilyennek minősítettem a 18. képpel bemutatott férfit is.

A klasszikus keletbalti típus jellegei, a közepes termet, enyhén hosszú, széles, brachycephal fej, széles, alacsony, euryprosop arc, enyhén meredek homlok, az arc síkjából a közepesen gyengébben kiemelkedő, konkáv orrhát, felálló orrcsúcs, enyhén domború tarkó, világos szemszín és sötétszőke hajszín együtt a két népségnél egyetlen személynél sem voltak észlelhetőek. Igen ki számban fordul elő az erősen lapponoid jellegű változat (19. kép), melynél a fej méretei kisebbek, mint a klasszikus keletbaltinál, az arc még alacsonyabb, az orrhát csak gyengén kiemelkedő, a haj pedig barna. A keletbalti típusba soroltak között leggyakoribb a keletbalti turanid kevert alak volt (24. kép).

A ritkábban előforduló típusok közül a keleti mediterrán előfordulása haladja meg a 3,9%-os magyar átlagot. A magyaroknál észlelhető keleti mediterrán változatok egyike sem volt jellegzetes formában egyik népségnél sem meghatározható, gyakori volt viszont náluk a keleti mediterrán turanid (21. kép) kevert forma, melynél a türkméneknek leggyakoribb változatát túlsúlyát határozta meg.

A többi előforduló típus aránya sem a Zobor vidékieknél, sem a dunamocsiaknál nem éri el 2%-ot, a régi germánoknál és a régi szlávoknál gyakori északi és cromagnoid típus pedig nem volt észlelhető. A már megemlített és képekkel is bemutatott átmeneti és kevert formákon kívül a szintén gyakori kevert alakokat, a turanid keletbaltit a 22., a pamíri előázsiai a 20., a pamíri keletbaltit pedig a 23. képpel mutatom be.

Népesedéstörténeti összefüggések

Lipták 1958. évi tanulmányából kiindulva a honfoglaló magyaroknál, ha az ókécskei koponya meghatározása tekintetében Nemeskéri és Gáspárdy (1954) álláspontját fogadjuk el, a törökös típusok (turanid, pamíri, előázsiai, mongoloid) 50,0%-ban a finnugor formák (urali, keletbalti, lepponoid) 15,6%-ban mutathatók ki. Az általam 1996. 4. 30-ig vizsgált 31453 felnőtt falusi és mezővárosi magyar között a törökös típusok 49,0%-ban, a finnugor jelleg-együttesek 4,6%-ban, a régi szláv alakok 2,2%-ban, a régi germán formák 0,4%-ban mutathatók ki. (A keletbalti típusba soroltak 60%-a minősült finnugor, 40%-a szláv jellegűnek. Az északi és a cromagnoid típust fele-fele arányban osztottam meg a régi szlávok és germánok között.) A Zobor vidékieknél a törökös típusok 65,1%-ban, a finnugor formák 4,6%-ban, a régi szláv alakok 1,2%-ban, a dunamocsiaknál az említett jelleg-együttesek 52,9%-ban, 6,4%-ban és 2,1%-ban voltak kimutathatók. Bár különösen a Zobor vidékén a törökös típusok, ezeken belül a turanid és a pamíri gyakorisága igen jelentős, de a vizsgát dél-szlovákiai magyaroknál átlagban szinte azonos előfordulás volt megállapítható (8. táblázat). Vizsgálataim eredményei arra utalnak, az oszmán-törökök által meg nem hódított vagy csak néhány évtizedig elfoglalt területek magyar őslakos népességeinél a Dunántúl nyugati felében, Dél-Szlovákiában, Kárpátalján és a Tiszántúl északi felében a turanid és a pamíri típus gyakorisága általában emelkedik. E területek magyar őslakosainak közelállását a Hiernaux-féle távolság számítások eredményei is bizonyítják (6-7. táblázat.), különösen a Zobor vidékiek vonatkozásában.

A törökös típusok jelentős előfordulásának, a finnugor formák erős csökkenésének és a régi szláv alakok jelentéktelen előfordulásának valószínű okai: 1. Az avarok és főleg és főleg a későavarnak is nevezett onogurok nagyobb számban éltek meg a magyar honfoglalást, mint korábban a kutatók vélték (László 1982). 2. Az Árpád-korban a besenyők, uzok, kunok és jászok beköltözése pótolta a törökös réteg vérvesztéseit (Bartucz 1938), finnugor eredetű nép viszont a honfoglalás után már nem érkezett a Kárpát-medencébe. 3. A szlovákok őseinek keveredését az avarokkal Eisner (1933) és Fügedi (1938) említik, Erdélyi (1986) és Barada (1952) pedig arra mutatnak rá, hogy az avar birodalom megdöntése után egész avar törzsek menekültek a horvátok és szlovének közé. Elszlávosodtak a Dráva-Száva közti későavar katonai telepek lakosai is, de általában számolnunk kell a későavarak elszlávosodásával a perem területeken (Bóna 1984). 4. Mert a Kárpát-medence honfoglalás kori szláv nyelvű népeinek kialakulásában jelentős szerepük volt a közép-ázsiai eredeti elemeknek, az e népekkel való keveredés nem módosíthatta jelentősebben a magyarság embertani képét. Ezzel van összhangban, hogy Kocka (1965) 8-12. századi, szlováknak tartott koponyákon csak 32%-ban mutatta ki a régi szlávoknál gyakori típusokat.

Mert a Dunától északra fekvő kistápai és folyóvölgyi vidékek a Kárpát-medence azon területei közé tartoznak, ahol a legtöbb honfoglaló magyar sírt tártak fel, Nyitra, Érsekújvár, Galánta és Guta környékén pedig az egyik X. századi magyar hatalmi központ körvonalai mutathatók ki (Szabó 1983), valószínűnek látszik, hogy e környékre jelentős számban telepedtek le honfoglaló magyarok. A 12-15. század között magyar földműves családok népesítették be az északi folyóvölgyeket, a Morva völgyét, a Miava patakig, a Vágét Trencsén megye közepéig, a Nyitrai Ósályig a Túrócét Ruttkáig, a Garamét Besztercebányáig, keleten Eperjesig és a Vihárlát hegységig (Szűcs 1982) a szlávok egy része a liptói medencébe húzódott vissza, másik részük a völgyek peremén maradván, együtt élt a magyar földműves családokkal (Mályusz 1922). Az 1910-es magyar-szlovák nyelvhatártól északra eső területek magyar földműves családjai és a Szepes, Sáros megyék északi felébe települt gyepezők utódai, miután az oszmán-török megszállás elzárta őket a magyarlakta területek zömétől, a 16-18. század között elszlovákosodtak, a Szepes megyei Csütörtökhely környéki gyepező eredetű népségek magyar nyelve a 17. század végéig még kimutatható (Bakó 1989).

A fentiek alapján nem lehet véletlen, hogy nemcsak a Zobor vidéki és dunamocsi magyarok, hanem az általam vizsgált többi dél-szlovákiai népségek is a magyar átlagnál nagyobb mértékben őrizték meg honfoglaló magyaroknál is gyakori típusokat (8. táblázat). De a magyarokhoz a lucfalvai és vácegresi szlovákok is közel állnak, akik ősei a 18. században telepedtek oda, a törökös típusok 28,5%-ban, a finnugor formák 10,6%-ban, a régi szláv jelleg-együttesek 10,3%-ban voltak kimutathatók náluk (Henkey 1985).

A típusok megoszlása és a Hiernaux-féle számítások eredményei arra utalnak, a Zobor vidékiek illeszkednek be jobban abba az embertani képbe, amely a nyugat-dunántúli, valamint a Rimaszombat környéki medvesaljai és hanvai magyar őslakosra jellemző. Típusok vonatkozásában ez elsősorban a turanid és pamíri igen jelentős gyakoriságában nyilvánul meg. A törökös típusok előfordulása Dunamocson is meghaladja a magyar átlagot, a dinári típusba soroltak közül pedig 5,7% áll közel ahhoz a kaukázusi változathoz is nevezett keleti dinaroid formához, amely egyes nyugat-dunántúli, gyepező eredetű népségeknél, valamint az alán eredetű jászai magyaroknál és kaukázusi oszétéknél gyakori. Ez összefüggésben lehet azzal, hogy a kabaroknak is volt alán eredetű rétegük (Györffy 1959).

Irodalom

- Bakó F. (1989): A palóc naprajzi csoport eredete, etnikai összetevői. Palócok I., Eger, 90.
- Barada M. (1952): Hrvatska dijaspora i avari. In: Starohrvatska Prosvjeta III. ser. sv. 2.
- Bartucz L.(1938): A magyar ember. Budapest, 491.
- Blaskovics J.(1991): Néhány Árpád-kori személy- és helynév tanulsága. Az első (benidormi) magyar őstörténeti találkozó előadásai és iratai. A Zürichi Magyar Történeti Egyesület kiadványa, 27-31.
- Blaskovics J.(1993): Az ujjvári ejálet török adóösszeírásai. Magy Ifjuság Érdekeit Védő Szövetség kiadása. Pozsony.
- Borovszky S.(1898): Nyitra vármegye, Budapest.
- Bóna I. (1984): A népvándorlás kor és a korai középkor története Magyarországon. Magyarország története I. 360. Akadémia kiadó.
- Eiben O. - Pantó E. - Barabás A. - Győri P. (1990): Adatok Veszprém megye ifjúságának biológiai fejlettségéhez és fizikai erőnlétéhez. *Humanoiologia Budapestinensis* 17, 37.
- Eisner, J.(1933): Slovensko v praveku. Bratislava
- Erdélyi I.(1986): A magyar honfoglalás és előzményei. Budapest, 56, 63.
- Fügedi E.(1938): Nyitra megye benépelülése. Századok LXXII, 276.
- Györffy Gy.(1959): Tanulmányok a magyar állam eredetéről. Budapest, 54-59.
- (1983): A kabar kérdés. Forrás 1983/7. Kecskemét, 27.
 - (1984): Magyarország története a honfoglalástól a tatárjárásig. Magyarország története I. 600. Akadémia kiadó
 - (1986): A honfoglalás vitás kérdései. *História*, 1986/1, 7-10.
- Henkey Gy. (1974a): Adatok a lajosmizsei jászok antropológiájához. *Cumania* 2, 377-409.
- (1974b): Jászboldogháza népességének etnikai embertani vizsgálata. Jász Múzeum Jubileumi Évkönyve, Jászberény, 241-276.
 - (1978a): Etnikai embertani vizsgálatok taxonómiai eredményei Közép-Magyarországon. *Cumania* 5, 395-448.
 - (1978b): A magyar etnikai embertani vizsgálatok problémái. *Cumania* 5, 455-457.
 - (1979-80): A jászszentandrási jászok etnikai embertani vizsgálata. Szolnok megyei múzeumok évkönyve, 233-245.
 - (1985): Lucfalva és Vácegres népességének etnikai embertani Vizsgálata. *Anthrop. Közl.* 29, 153-177
 - (1987-88): Adatok a dunántúli magyarok antropológiájához. *Anthrop. közl.* 31, 83-106.
 - (1990): A magyarság etnikai embertani képe. Kandidátusi értekezés. ISBN 963 85203 0 2
 - (1993): A Kárpát-medence népeinek etnikai embertani képe. MIÉSZ kiadása, Léva.
- Kiss L. (1988): Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 769.
- Kocka, W.(1965): Archeologisch-anthropologische Korrelation zwischen Ungern und Slawen im X-XII. *Jh. Acta Arch. Hung.* 17, 55-63.
- László Gy.(1982): A kettős honfoglalásról. *História* 1982/1, 3-4.
- Lipták P.(1955): Zur Frage der anthropologischen Beziehungen zwischen dem mittleren Donaubecken und Mittelasien. *Acta Orient, Hung.* 5, 271-312.
- (1958): Avarien und Magyaren im Donau-Theiss Zwischenstromgebiet. *Acta Arch. Hung.* 8, 199-268.
 - (1969): Embertan és emberszármazástan. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Mályusz E.(1922): Turóc megye kialakulása. Budapest, Budavári Tudományos Társulat kiadása
- Martin, R. - Saller, K.(1957-66): *Lehrbuch de Anthropologie I-IV.*
- G. Fischer Verlag. Stuttgart.
- Natishvili, A. N. - Abdushelishvili, M.G. (1960): Contributions to the Anthropology of the Georgian People. *Peabody Mus. Harvard. Univ. Russian Translation Series* I/2, 72-80.
- Nemeskéri J. - Gáspárdy G. (1954): Megjegyzések a magyar őstörténet embertani vonatkozásaihoz. *Ann. Hist.-natur. Mus. Mat. Hung.* 5, 485-526.
- Piveteau, M.J.(1965): Une nouvelle mesure de distance anthropologique entre populations. *Compte Rendu Ac. Sc. Paris*, t 260/II.8, 1748-1750.
- Szabó J. Gy. (1983): A Duna-Tisza köze és a magyar honfoglalás. Forrás 1983/7. Kecskemét, 42.
- Szűcs J. (1982): A középkori Magyarország népei. *Historia* 1982/1, 4.
- Thoma A. (1957): Folyamatos eloszlású jellegek variációjának mérése. *Anthrop. Közl.* 4, 71-72.
- Véli Gy. (1967): Az akceleráció a felszabadulás előtt és után. *Anthrop. Közl.* 11, 25-30.
- Weninger, J. (1940): Die anthropologischen Methoden der menschlichen Erbforschung. In: *Handbuch der Erbbiologie des Menschen* II, 1-50. Springer, Berlin.

1. táblázat. A 24-60 éves Zobor vidékiek méreteinek és indexeinek fontosabb paraméterei

Table 1. Major parameters of the measurements and indices of the 24-60-year from/the neighbourhood of Zobor

Jelleg (Martin No.) Character (Martin Nr.)	Férfiak - Males			Nők - Females		
	n	x	s ²	n	x	s ²
1 Testmagasság (1)	69	171,45	50,78	83	160,94	25,49
2 A fej legnagyobb hossza (1)	69	187,00	29,91	83	177,49	20,91
3 A fej legnagyobb szélessége (3)	69	161,26	32,13	83	153,35	14,15
4 Legkisebb homlokszélesség (4)	69	113,90	17,24	83	110,63	13,16
5 Járomívszélesség (6)	69	145,07	31,96	83	138,13	14,65
6 Morfológiai arcmagasság (18)	69	120,39	29,06	83	110,45	29,59
7 Álkapocsszögletisélesség (8)	69	113,48	25,46	83	106,37	19,27
8 Orrmagasság (21)	69	52,67	10,85	83	49,25	9,10
9 Orrszélesség (13)	69	35,71	3,63	83	32,67	2,39
10 Fejjelző (3:1)	69	86,23	7,21	83	86,41	5,37
11 Morfológiai arcjelző (18:6)	69	83,00	13,68	83	79,93	17,68
12 Orrjelző (12:21)	69	67,94	26,21	83	66,49	25,46

1 Dody height 2 Maximum head length 3 Maximum head breadth 4 Minimum frontal breadth 5 Bizygomatic breadth 6 Morphological facial height 7 Bigonial breadth 8 Nasal height 9 Nasal breadth 10 Cephalis index 11 Morphological facial index 12 Nasal index

2. táblázat. A 24-60 éves dunamocsiak méreteinek és indexeinek fontosabb paraméterei

Table 2. Major parameters of the measurements and indices of the 24-60-year from/the neighbourhood of Dunamocs

Jelleg (Martin No.) Character (Martin Nr.)	Férfiak - Males			Nők - Females		
	n	x	s ²	n	x	s ²
1 Testmagasság (1)	30	173,10	58,82	36	162,81	40,28
2 A fej legnagyobb hossza (1)	30	186,33	41,55	36	178,50	33,78
3 A fej legnagyobb szélessége (3)	30	158,50	18,27	36	153,25	35,05
4 Legkisebb homlokszélesség (4)	30	112,63	10,15	36	109,70	12,00
5 Járomívszélesség (6)	30	145,37	36,58	36	137,07	38,04
6 Morfológiai arcmagasság (18)	30	121,00	35,72	36	110,92	39,58
7 Álkapocsszögletisélesség (8)	30	113,30	31,67	36	104,64	29,90
8 Orrmagasság (21)	30	52,20	10,65	36	49,50	13,00
9 Orrszélesség (13)	30	35,87	3,48	36	32,69	2,67
10 Fejjelző (3:1)	30	85,10	13,13	36	85,78	6,69
11 Morfológiai arcjelző (18:6)	30	83,23	31,49	36	80,97	19,29
12 Orrjelző (12:21)	30	68,87	28,95	36	66,36	34,64

1 Dody height 2 Maximum head length 3 Maximum head breadth 4 Minimum frontal breadth 5 Bizygomatic breadth 6 Morphological facial height 7 Bigonial breadth 8 Nasal height 9 Nasal breadth 10 Cephalis index 11 Morphological facial index 12 Nasal index

3. táblázat. A Zobor vidékiek főbb kvalitatív jellegeinek megoszlása
Table 3. Distribution of main morphological characters from the neighbourhood of Zobor

Jelleg-character	Forma - Form	Férfiak Males		Nők Females	
		n	%	n	%
Járomcsont alakja	lekerekített-rounded	14	20,3	13	15,7
Frontal zyhomatic form	frontálisan lapult-flat	53	76,8	70	84,3
	előre keskenyedő-convergent	2	2,9	-	0,0
Homlokprofil	előre domborodó-rounded	-	0,0	1	1,2
Frontal profil	meredek-vertical	67	97,1	82	98,8
	hátrahajló-backwards	2	2,9	-	0,0
Orrhát profilja	konkáv-concave	7	10,1	14	16,9
Nasal profil	egyenes-straight	30	43,5	34	41,0
	konvex-convex	32	46,4	35	42,2
Orrhát kiemelkedése	alacsony-low	1	1,4	-	0,0
Nasal back height	közepes-medium	52	75,4	71	85,5
height	magas-high	16	23,2	12	14,5
Tarkó profilja	erősen domború-extreme rounded	4	5,8	9	10,8
Nape profil	enyhén domború-moderately rounded	50	72,5	73	88,0
	lapos-flat	15	21,7	1	1,2
Szemszín	világos-light (1a-4a)	23	33,3	19	22,9
Colour of eyes	kevert-mixed (4b-8, 10)	22	31,9	18	21,7
	sötétk-dark (9, 11-16)	24	34,9	46	55,4
Hajszín	vörös-red (I-IV)	-	0,0	-	0,0
Colour of hair	szőke-fair (A-L)	-	0,0	1	1,2
	sötét-szőke - dark fair (M-O)	1	1,4	1	1,2
	barna-fekete - brown-black (P-Y)	69	98,6	81	97,6

4. táblázat. A dunamocsiak főbb kvalitatív jellegeinek megoszlása
Table 4. Distribution of main morphological characters from the neighbourhood of Dunamocs

Jelleg-character	Forma - Form	Férfiak Males		Nők Females	
		n	%	n	%
Járomcsont alakja	lekerekített-rounded	6	20,0	6	16,7
Frontal zyhomatic form	frontálisan lapult-flat	22	73,3	28	77,8
	előre keskenyedő-convergent	2	6,7	2	5,5
Homlokprofil	előre domborodó-rounded	-	0,0	1	2,8
Frontal profil	meredek-vertical	28	93,3	35	97,2
	hátrahajló-backwards	2	6,7	-	0,0
Orrhát profilja	konkáv-concave	5	16,7	7	19,4
Nasal profil	egyenes-straight	8	26,7	14	38,9
	konvex-convex	17	56,7	15	41,7
Orrhát kiemelkedése	alacsony-low	-	0,0	1	2,8
Nasal back height	közepes-medium	20	66,7	29	80,5
	magas-high	10	33,3	6	16,7
Tarkó profilja	erősen domború-extreme rounded	2	6,7	6	16,7
Nape profil	enyhén domború-moderately rounded	18	60,0	29	80,6
	lapos-flat	10	33,3	1	2,8
Szemszín	világos-light (1a-4a)	9	30,0	9	25,0
Colour of eyes	kevert-mixed (4b-8, 10)	9	30,0	12	33,3
	sötétk-dark (9, 11-16)	12	40,0	15	41,7
Hajszín	vörös-red (I-IV)	-	0,0	-	0,0
Colour of hair	szőke-fair (A-L)	-	0,0	-	0,0
	sötét-szőke - dark fair (M-O)	-	0,0	1	2,8
	barna-fekete - brown-black (P-Y)	30	100,0	35	97,2

5. táblázat. A szigma ráció értékei

Table 5. Values of the sigma ratio

Jelleg - Character	Zobor vidék Neighbourhood of Zobor	Dunamocs
Testmagasság-Body height	122,93	132,24
A fej legnagyobb hossza-Maximum head length	88,23	104,03
A fej legnagyobb szélessége-Maximum frontal breadth	109,04	82,11
Legkisebb homlokszélesség-Minimum frontal breadth	84,69	65,10
Járomívszélesség-Bizygomatic breadth	106,60	114,15
Morfológiai arcmagasság-Morphological facial height	82,22	93,43
Állkapocsszögletszélesség-Bigonial breadth	87,07	97,07
Orrmagasság-Nasal height	86,58	85,79
Orrszélesség-Nasal breadth	65,52	64,14
Méretek összesen-Measurements total	92,54	93,12
Fejfelző-Cephalic index	78,82	106,47
Morfológiai arcjelző-Morphological facial index	72,55	110,00
Orrjelző-Nasal index	65,64	68,97
Jelzők összesen-Indices total	72,34	95,15

6. táblázat. Hiernaux-féle disztancia indexek I.

Table 6. Distance indices by Hiernaux I.

Az összehasonlított népeségek Populations compared *	Férfiak Males	Nők Females
1 Zobor vidék - 2 Dunamocs	456,2	343,7
1 Zobor vidék - 3 Somogy megyei őslakosok	312,5	193,7
1 Zobor vidék - 4 Nyugat-dunántúli őslakosok	262,5	181,2
1 Zobor vidék - 5 Palóc centrum (őslakosok)	462,5	618,7
1 Zobor vidék - 6 Tiszántúli őslakosok	193,7	393,7
1 Zobor vidék - 7 Medvesalja (Dél-Szlovákia)	343,7	143,7
1 Zobor vidék - 8 Hanva (Dél-Szlovákia)	256,2	100,0

* Neighbourhood of Zobor 2 Dunamocs 3 Autochthonous of county Somogy 4 Autochthonous of West-Transdanubia
5 Palots centre (autochthonous) 6 Autochthonous of (from beyond the Tisza 7 Medvesalja (Hungarians of Southern
Slovakia) 8 Hanva (Hungarians of Southern Slovakia)

7. táblázat. Hiernaux-féle disztancia indexek II.

Table 7. Distance indices by Hiernaux II.

Az összehasonlított népségek Populations compared*	Férfiak Males	Nők Females
1 Dunamocs - Zobor vidék	456,2	343,7
1 Dunamocs - 3 Somogy megyei őslakosok	368,7	825,0
1 Dunamocs - 4 Nyugat-dunántúli őslakosok	243,7	393,7
1 Dunamocs - 5 Palóc centrum (őslakosok)	856,2	1287,5
1 Dunamocs - 6 Tiszántúli őslakosok	431,2	1025,0
1 Dunamocs - 7 Medvesalja (Dél-Szlovákia)	537,5	587,5
1 Dunamocs - 8 Hanva (Dél-Szlovákia)	681,2	593,7

* 1 Dunamocs 2 Neighbourhood of Zobor 3 Autochthonous of county Somogy 4 Autochthonous of West-Transdanubia 5 Palots centre (autochthonous) 6 Autochthonous of (from beyond the Tisza 7 Medvesalja (Hungarians of Southern Slovakia) 8 Hanva (Hungarians of Southern Slovakia)

8. táblázat. A tipológiai elemzés eredményei (%)

Table 8. Result of taxonomic analysis

Típus - Types	a Zobor vidék (155)	b Duna- mocs (70)	c Szlová- kiai magyarok együtt (1313)	d Magyarok összesen Hankey 1995. IV. (31.453)
Turanid - Turanid	40,0	32,9	41,9	30,8
Pamiri - Pamirian	21,9	18,6	18,9	11,8
Dinári - Dinarian	5,2	10,0	7,2	5,7
Előázsiai - Anterior-Asian	1,9	1,4	2,2	5,5
Keletbalti - East-baltic	4,5	7,1	3,7	4,6
Keleti mediterrán - East Mediterranean	3,3	4,3	4,5	4,1
Alpi - Alpine	1,9	1,4	2,3	2,5
Lapponoid - Lapponoid	1,3	1,4	1,2	1,7
Mongoloid - Mongoloid	1,3	0,0	0,6	0,9
Gracilis mediterrán-Gracile Mediterranean	0,0	0,0	0,2	0,8
Északi - Nordic	0,0	0,0	0,0	0,4
Cromagnoid - Cromagnoid	0,0	0,0	0,1	0,4
Atlanto-mediterrán - Atlanto-Mediterranean	0,0	0,0	0,1	0,1
Urali - Uralian	0,0	0,0	0,0	0,1
Meghatározatlan - Undetermined (x)	18,7	22,9	17,1	30,5

a Neighbourhood of Zobor (n=155), b Dunamocs (n=70), c Hungarians of Southern-Slovakia (n=1313), d Hungarians total (n=31.453, Henkey 1995. IV.)

9. táblázat. Fényképtáblákon szereplő egyének antropológiai jellemzői

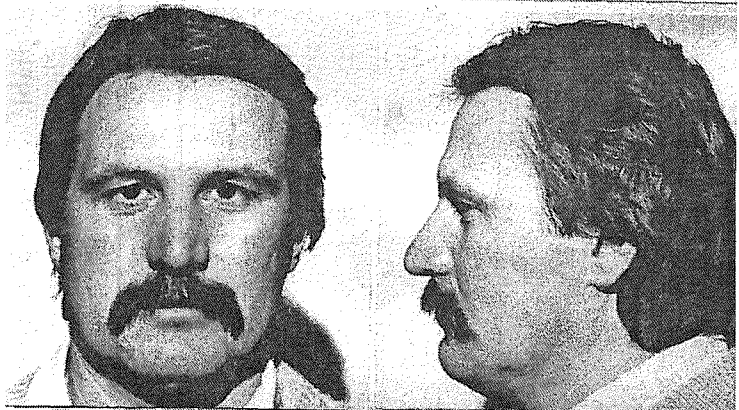
Table 9. Anthropological features of the persons in the Photograph plates

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	Típus-Types	
1	159,3	182	155	120	149	115	112	51	35	85,16	77,18	13	U	turanid
2	181,3	189	163	114	147	124	114	52	38	86,24	84,35	14	W	turanoid
3	165,2	177	154	111	141	115	108	49	32	87,01	81,56	11	U	turan(o)id
4	193,4	193	168	126	155	122	126	50	35	87,05	78,71	10	V	turanoid
5	156,2	183	160	115	146	112	117	54	34	87,43	76,71	8	U	turanoid
6	183,1	182	161	116	148	119	114	52	39	88,46	80,41	12	W	turanoid
7	179,8	197	168	118	153	122	113	54	37	84,77	79,74	14	X	turano-(pamiri)
8	167,1	179	154	112	144	116	113	54	33	86,03	80,56	14	W	turano-(pamiri)
9	180,0	196	169	119	160	126	113	57	37	86,22	79,75	13	W	turano-(pamiri)
10	158,1	184	158	116	145	114	115	51	33	85,87	78,62	14	Y	turano-pamiri
11	170,2	186	162	122	149	121	114	50	36	87,10	81,21	10	Y	turano-pamiri
12	164,0	176	158	117	144	113	112	51	31	89,77	78,47	13	W	turano-pamiri
13	157,0	177	153	110	138	113	111	52	32	86,44	81,88	14	X	pamiro-turanid
14	170,8	185	156	108	136	126	112	52	34	84,32	92,65	13	X	pamiroid
15	166,0	178	155	109	136	111	99	50	28	87,08	81,62	15	X	pamiroid
16	189,2	188	162	108	143	131	104	54	35	86,17	91,01	3	T	dinaroid
17	171,2	176	153	108	134	127	104	59	31	86,93	94,78	7	T	dinaroid
18	183,0	183	162	110	145	126	112	56	35	88,52	86,90	13	W	dinaroid
19	160,2	166	146	107	130	103	106	41	31	87,95	79,23	3	T	keletbalti
20	170,8	186	158	115	151	121	110	57	35	84,95	80,13	14	Y	pamiri + eldázsiai
21	176,1	189	162	111	144	119	105	53	32	85,71	82,64	14	X	kel.medit. + turanid
22	269,1	180	156	110	138	102	109	47	33	86,67	73,91	3	W	turanid + kel.balti
23	171,8	179	158	113	143	127	115	53	33	88,27	88,81	3	W	pamiri + kel.balti
24	159,1	174	152	108	139	101	105	45	31	87,36	72,66	4a	U	kel.balti + turanid

a. Testmagasság-Body height b. A fej legnagyobb hossza-Maximum head lenght c. A fej legnagyobb szélessége-Maximum head breadth d. Legkisebb homlokszélesség-Minimum frontal breadth e. Járomívszélesség-Bizygomatic breadth f. Morfológiai arcmagasság-Morphological facial height g. Állkapocsszöglet szélessége-Bigonial breadth h. Orrmagasság-Nasal height i. Orrszélesség-Nasal breadth j. Fejfelvétel-Cephalic index k. Morfológiai arcjelző-Morphological facial index l. Szélesség-Colour of eyes (Martin-Schulz) m. Hajsza színe-Colour of hair (Fischer-Saller)

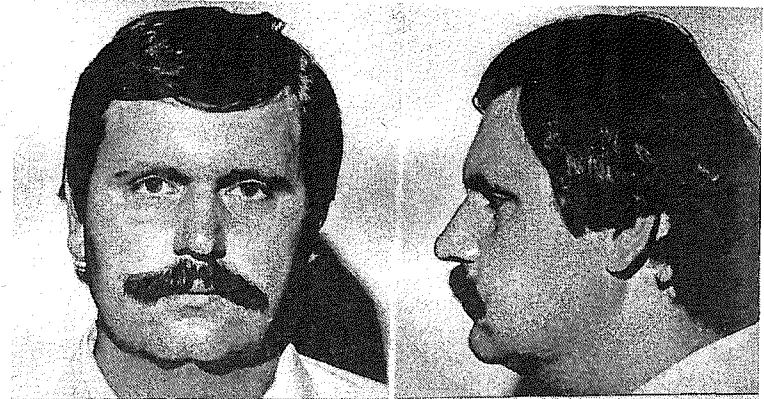
1

2

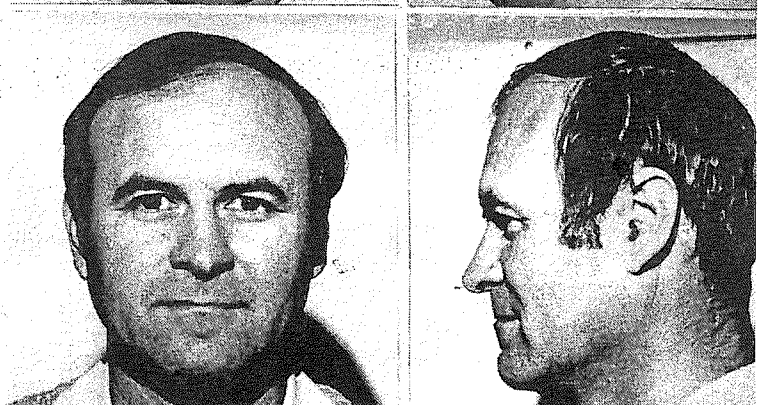
3

4

5

6

1. turanid 2. turanoid 3. turanoid 4. turanoid 5. turanoid 6. turanoid

7

10

8

11

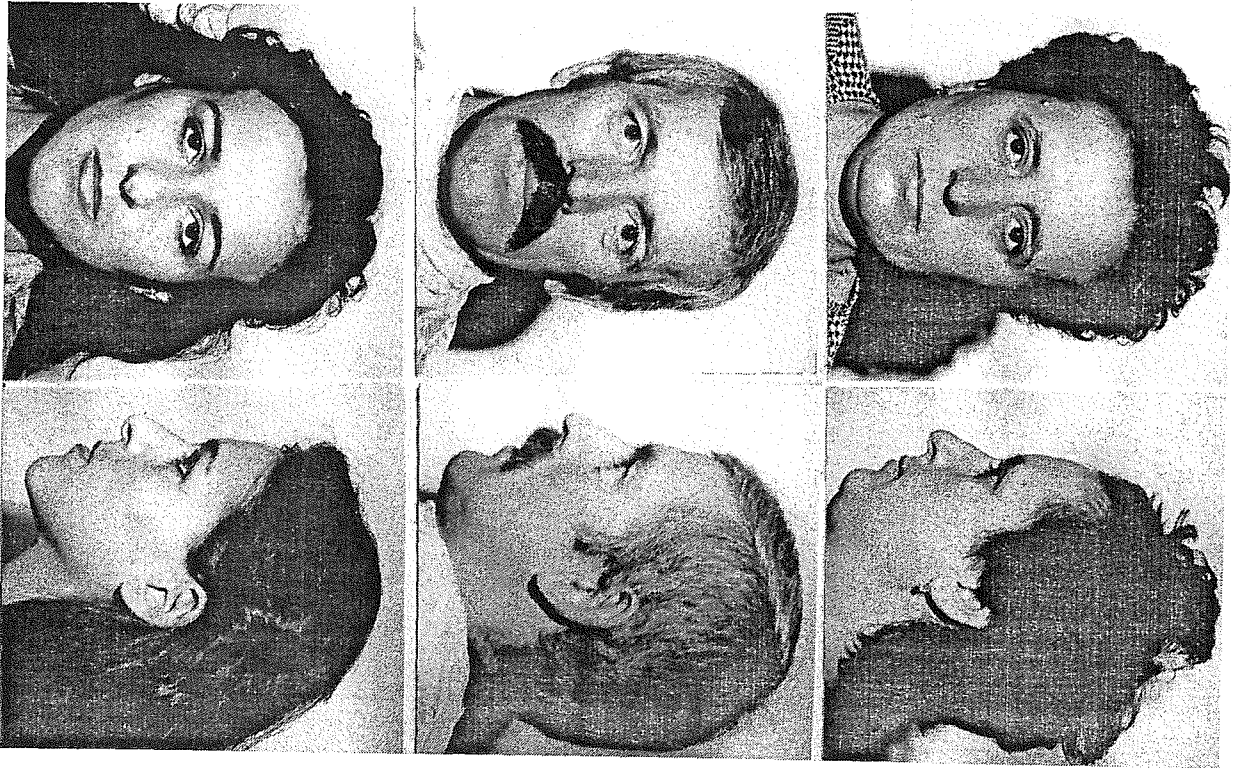
9

12

7. turano-(pamiri) 8. turano-(pamiri) 9. turano-(pamiri) 10. turano-(pamiri) 11. turano-pamiri 12. turano-pamiri

13

16

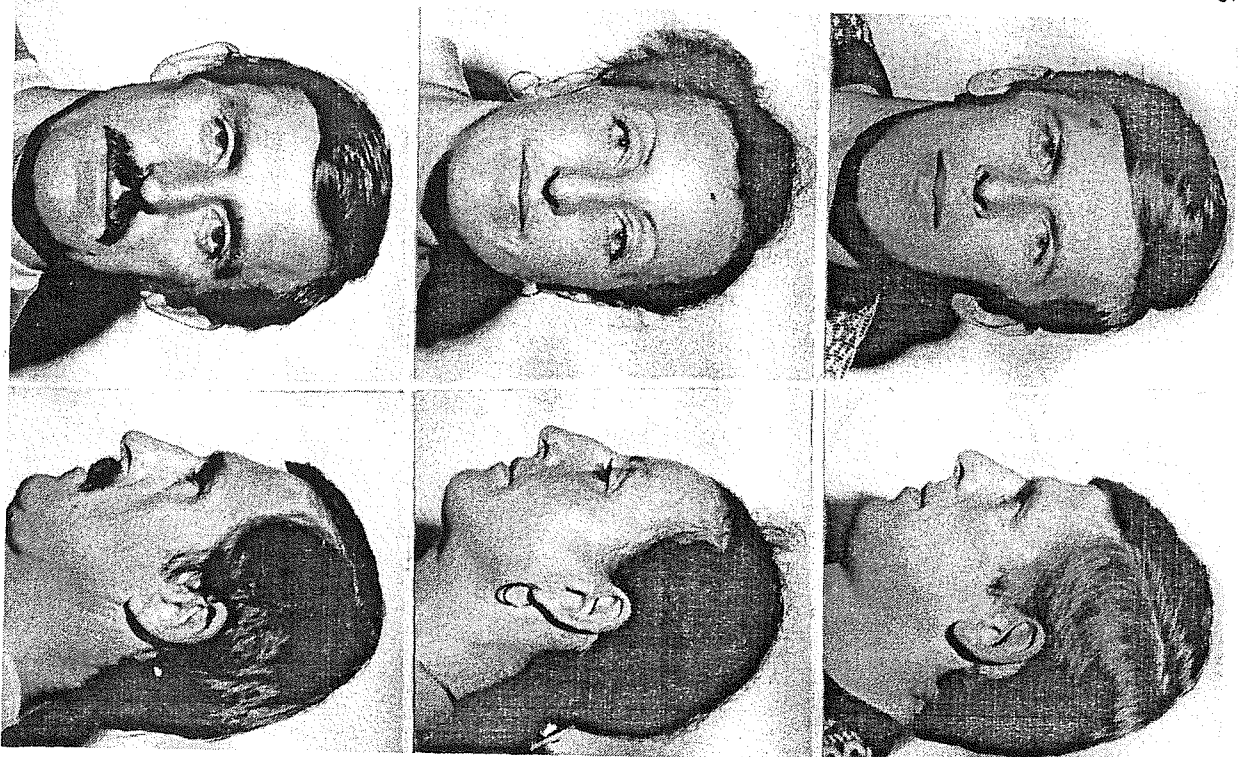
14

17

15

18

13. pamiro-turamid 14. pamiroid 15. pamiroid 16. dinaroid 17. dinaroid 18. dinaroid

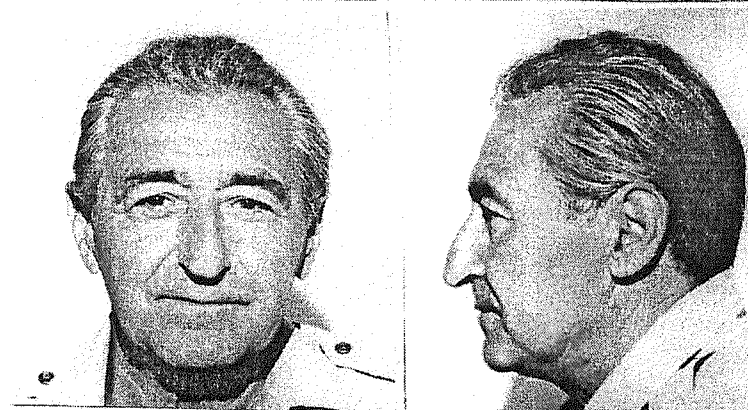

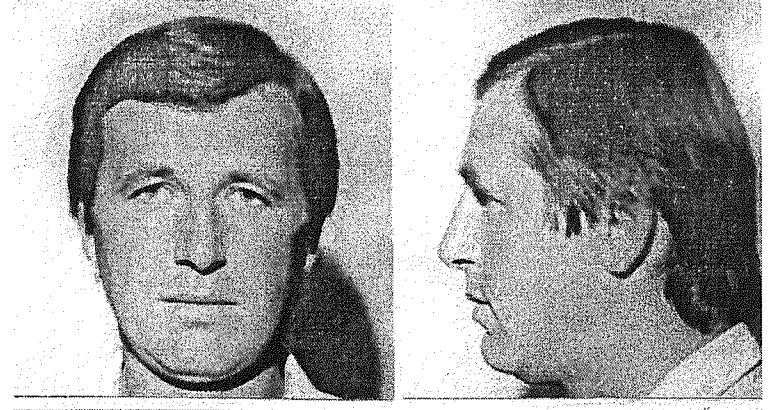
19

22

20

23

21

24

19. keletbalti 20. pamiri+előázsiai 21. keleti mediterán +turanoïd 22. turanoïd+keletbalti 23. pamiri+keletbalti 24. keletbalti+turanoïd

HERNÁDMENTI AVARSÁG II.1

1. A terület ősrokon lovas népei

Hajdanában a bronzkor végétől egészen a 13. századig több keleti népcsoport jelent meg a Kárpát-medencében hasonló életformával. A mi szempontunkból ezek közül említésre méltóak a szkíták, hunok és az avarok.

A SZKITÁK

Számításaink szerint kb. 30.000 évvel ezelőtt, amikor Dél-Európa és Dél-Ázsia területei felszabadultak a tenger alól, megindultak Ázsia középső részéből, a „népek bölcsőjéből” az emberi tömegek, s így vette kezdetét az őstörténeti vándorlások sorozata.

Azon leletekből, amit a Kaspi-tenger keleti partvidékén és az Aral-tó környékén kiástak, többen arra következtetnek, hogy a szkíták i.e. 10.000 évvel már itt éltek. Innen indultak el az ő-szkíták az i.e. 11. évezred közepe táján Európa irányába. Az ó-indiai és ó-kínai szent könyvek szerint ez a nagy özönvíz korában zajlott le.

A szkíták, akik a magyar hagyományban szittyá néven szerepelnek, lovas-nomád, nyilas néptörzsek voltak, s körülbelül 2.000 évvel i.e. indultak el ázsiai hazájukból nyugat felé.

A gyorslovas harcászati módszerekkel nagy területeket vettek uralom alá, s élettérképüké tették, főleg Ázsia és Európa, néhány mérsékelt égövi, füves, szeppe jellegű részeit.

A belső ázsiai szkíták beékeltek magukat az európai és az ázsiai árja népek közé, amit északon az ő-germánok, s délen az ó-perzsák határoltak.

Görög források szerint Targitaos, a szkíták végtelen hatalmas királya, 1000 évvel hamarabb élt, mint amikor Dárius hadjáratot vezetett a szkíták ellen.

A szkítákat továbbá megtaláljuk a Kaukázussal határos síkságon, a Dnyeper folyó környékén, s a Fekete-tenger északi partvidékén is. Területük kiterjedt más vidékekre is. A Bajkáltól, az Altáj, s a Jeniszej vidékétől kezdve, Szibéria, Közép-Ázsia s az Uralmenti, Volga melletti területeken át, egészen a Fekete tengerig, egy meglehetősen egyöntetű, az európai népektől elütő jellegű, hatalmas nomád nép volt, amelyet a korabeli történétírók szkítá-nak, s az ó-perzsák pedig saká néven emlegetnek.

A Kárpátok medencéjének birtoklása, az ősiségi jog alapján, döntő fontosságú tény volt, amit már a görög történelmi források is megemlítenek, miszerint Erdélyben, a Maros folyó környékén az i.e. első évezred első felében, már szkíták éltek. A.S. Herodotos „Agathirs”- néven foglalja össze a legősibb elemeit a szkíták életmódjának.

Az angol történettudomány is foglalkozott a témakörrel, s határozottan állítja, hogy a Magyar-alföld és Erdély egy része az i.e. VII. évszázadtól kezdve szkita volt, mert a Nagy Szkita birodalomhoz tartozott.²

A kiásott leleteken a szkita vázákön, s egyéb művészeti tárgyakon, amelyeken figurális ábrázolások láthatók, alacsony termetű, de hosszas arcú, szakállas szkíták vannak ábrázolva és törökös típusra utalnak. (The Cambridge Ancient History 1925. Vol. III.)

Bizonyos tehát, hogy az európai szkíták, köztük az erdélyi agathyrosok népei is, europid és mongolid fajták hatásterületéről származtak és így főbb alapjellegüket illetően lényegesen hasonló faji- és antropológiai összetételűek lehetnek, mint az ősmagyarok.

Függelék a szkíták anyagához:

Herodotos i.e. 488-ban

Choirilus i.e. 472-399.

Lucianus i.e. 120-ban

Strabo i.e. 66- i.u. 24.

Diop Chrysostomus i.u. az 1. században

További szerzők:

Szilágyi Sándor, Németh Gyula, Hunfalvy Pál, Hollóssy István, Alföldi András, Fettich Nándor, Hóman Bálint, Rugonfalvy Kis István, Szekfű Gyula, Mályusz Elemér

A HUNOK

A hunok ősrégi települési helye az ázsiai mongolok mai területén volt, s húzódott egészen a Kínai Nagy Falig. Erre az i.e. IV. századból származó hiteles kínai feljegyzések utalnak.

Az ázsiai hunok minden bizonnyal erről a vidékről származtak, ahol a kínai őstörténelem szerint hiung-nu néven tűntek fel. A kínai írásos források azt állítják, hogy az ősi hiung-nu uralom megalapítója a kínai császári dinasztia egyik leszámazottja volt i.e. 2000 évvel.

Tudományos tárgyilagossággal azonban csak i.e. 318-tól mutatható ki a hiung-nu nép szereplése. A hun történelem első korszakának kiemelkedő mozzanata a hun birodalom megalapítása volt i.e. 200 körül, amely a Japán tengertől az Aral-tó vidékéig terjedt. Ez volt Mao-tun király első, hatalmas ázsiai hun birodalma, amely egy időben még Kínát is hűbéresévé tette.

Az ázsiai hunok évszázadokon át támadták a szomszédos Kínát. Az ősi kínaiak kultúrkincseiket a híres Kínai Nagy Fal felépítésével akarták a hunok ellen megvédeni. A kínaiak végül is teljes erejükkel szembefordultak a hunokkal és így sikerült azok erejét megtörni. Az utolsó döntő ütközet a kínai császár és Csi-Csi ázsiai hun király között i.e. 36-ban volt, s a hunok vereségével végződött. Ezzel egyidejűleg megindult a hunok erőteljes áramlása nyugat irányába. Eme hunok legrégebbi nyomait Európában néhány évtizeddel az időszámításunk kezdete előtt lehet kimutatni. Biztos emlékei a hun betörésnek azonban csak i.u. 50-180 körüli időből maradtak. Az európai hunok i.u. 105 körül megszállták a Kárpát-medence egy részét, Árva megye területét és a Vág-völgyét.

A második hullám keretében Balambér hun király 372-ben már átkelt a Volgán, meghódolásra kényszerítette a Kaukázusban lakó törzseket, valamint a Volga és Don vidéki rokon származású jazyg - szarmata népeket. Más rokon népek, különösen a türkök és ugorok (= magyarok?) önként csatlakoztak a királyi hun törzsekhez. Ezek a népek - a keleti nagy szteppéről való népek szokása, s haditechnikája szerint - fontos előrsi és határvédelmi szerepet kaptak. Ezután a hunok megrohanták az Al-Duna és a Tisza között lakó nyugati gótokat, majd ezeken áttörve megtámadták a gepidákat, s végül legyőzték a Duna-Tisza vidékének népeit is. Ezzel a győzelemmel megingott a római birodalom ereje, így 395-ben mind Pannónia, mind Dácia teljesen a hunok birtokába került.

Atilla s hunjai uralkodása ebben az időben érte el tetőpontját. A nagyhatalmú hun király a Tisza bal partján, valahol a Körös torkolatánál, a mai Törökszentmiklós és Szentés között tartotta székhelyét. Atilla valóban „Isten ostora” volt, akinek ereje előtt minden nép fejet hajtott, főleg Nyugat-Európa és Róma. Maguk a hunok Atillát „Isten kardjának” nevezték. Hunnia kiterjedt a Felső-Dunától, a Drávától és az Alpoktól egészen a Volgáig, sőt még jóval ezen túlra is. Theodorotos és Priskos egykorú görög írók faji hasonlatosság és azonos kultúrközösség alapján, a hunokat többnyire szkitáknak tartották, Zosinos az V. században a hun vezető réteget királyi szkitáknak tartotta.

A történelem során a hun volt Eurázsia legnagyobb birodalma. A hunok Ázsiát, majd később folyamatosan Európát is uralták. Atilla halála váratlanul, 453-ban következett be. Az ellenség csak a legendás hírű nagy király halálát leste. A gepida Ardariknak és szövetségeseinek seregei Pannoniában az ismeretlen helyű Netao folyó mentén 454-ben csaptak rá a hunok hadaira és azokat ott megsemmisítették. Atilla elsőszülött fia, Ellák is elesett ebben a csatában. A verhetetlen vezér halott volt, ám fiai uralkodását nem kísérte szerencse. Kezdetét vette a nagy birodalom bomlása.

Ismeretes továbbá, hogy a hun birodalom vezetésében megmaradt a két hun királyfi: Dengizik és Irnek. Közülük Irnek a Fekete-tenger északi partvidékén telepedett le seregeivel, s itt még egy ideig fenntartotta uralmát. Az egyik hun királyfi Kis Szkitában, a mai Dobrudzsában keresett kis időre menedéket, a másik azonban önfeláldozóan harcolt, amíg hősi küzdelem után 469-ben került bizánci kézre. Fejét vették a barbárnak gúnyolt előkelő hősnek, s a valóban barbár lelkületű konstantinápolyi csócselék örömeire karóra tűzték.

A hun világbirodalom feloszlott, s az uralkodó réteg lassan felmorzsolódott. A királyi törzs szétszakadt, s apró csoportokra hullott. Maga a hun nép egy része, Erdély bérci közé vonulva várta a mostoha történelmi idők zivatarának elvonulását. Másik része maradt a Fekete-tengertől északra fekvő szteppéken. Harmadik része szétszóródva visszahúzódott keletre a népek bölcsője felé, amíg a negyedik része kétségbeesett hősiességgel tovább harcolt a teljes pusztulásig.

Eurázsia és Európa legnagyobb és leghatalmasabb országa - a világverő hunok birodalma - mindössze hetven évig állt. Atilla halála után ezek a nemzeti és törzsi szervek határoztak Hunnországon további sorsa felett. Azért is volt ez így, mert Atillának számos gyermeke volt, s nem a nyugaton szokásos trónöröklési jog alapján, hanem a nemzetségek között kialakult, hagyományos szokásjog alapján emeltek maguk fölé uralkodót.

Azzal kapcsolatban, hogy a nemzetségek kit jelöltek Atilla utódjának, nincsenek hiteles adataink. A történelmi írásokban feltüntetett nevek szerint Atillának feleségeitől ezen gyerekei születtek:

Kerka feleségétől - Ellák és Dengezik,
Réka asszonytól - Emnezár, Uzendúr, Ernák =Irnák=Irnik,
Honoriatól született volna Csaba és
Krimhilda feleségétől - Aladár

Atilla hun világa nem pusztult el egyik napról a másikra, hanem népe tovább élt a őt követő lovas nemzedékben.

A hun népről szóló görög és más források:

Apollinaris Sidonius 566-ban
Ammianus Marcellinus
Jordanus gót történetíró
Claudianus

Az újabb közlemények szerzői:

Németh Gyula, Hóman Bálint, Alföldi András, Vámbéry Ármin, Csalagovits.

AZ AVAROK

Azután, hogy a hiung-nu (hunok) ázsiai birodalma i.e. 36-ban megrendült, új nép jelent meg i.u. I-II. században, s kezdett mindjobban rendkívüli szerephez jutni. Ezt a népet a kínai forrásművek ZUAN-ZUAN-nak nevezik. Idővel a zuan-zuanok közel olyan félelmetes hírré és tekintélyre tettek szert a kínaiak és a többi ázsiai nép előtt, mint néhány évszázaddal előttük a hiung-nuk.

A zuan-zuanok birodalma i.u. a IV. században az Altáj vidékéről, az Irtis folyótól Kóréáig terjedt, vagyis nagyjából azt a területet ölelte fel, amelyet elődeik, az ázsiai hunok valaha uraltak.

Korabeli történetírók feljegyzései alapján, hitelesen meg lehet állapítani, hogy ez a nép, amelyet a kínai forrásmunkák zuan-zuan néven említenek, az ó-görög irodalomban „avar” néven szerepel.

A szeppe új urai nyugati irányába terjeszkedtek, s i.u. 400 körül már a Balkas-tó és az Aral-tó menti pusztákon is éreztették hatalmukat. Később Nyugat-Ázsiában a fehér hunok és az avarok hatalmi körei egyesültek, s megkezdék felvonulásukat nyugati irányba, Európa ellen. Az avarok így mintegy másfél évszázadig voltak az Altáj vidék korlátlan urai, amikor jól szervezett népükkel megindultak Európa felé. Taktikájukhoz tartozott az, hogy az avarok vezére szövetséget kötött a római császárság ellenségeivel, a türk rokonszármazású kuturgurokkal, valamint az ezekkel testvéri közösségben élő némely ugor néptörzsszel, majd így együttes erővel áttörték a Volga - Don - Kaukázusi népek ellenállását, s benyomultak a római birodalom határáig. Baján, avar kagán, 562-ben még Etelközben volt, de már 566-ban a benyomuló Avarok elfoglalták cselesen a Tisza mindkét oldalát. Ezután egy hatalmas ütközetben, 567-ben levertek a gepidákat és a Duna vonaláig terjesztették hatalmukat. Az avarok a Tisza két oldalán lévő földet úgy foglalták el a gepidáktól, hogy szövetséget kötöttek a longobárdokkal, s így megtörték a gepidák hatalmát. A longobárdok később jöttek rá, hogy hibáztak, s hogy ez vesztüket jelenthetné, sőt az országuk megszűnését is okozhatja, ezért elhatározták, hogy átengedik, s kiűrik a Dunántúlt. Felkeredtek tehát, s eltávoztak a mai Észak-Olaszország felé. Az a terület, ahol letelepedtek, a mai napig is Lombardia néven ismeretes. Ez történt 568 húsvétján, s ezzel az avarok betódulása a Kárpát-medencébe véget ért.

II. Justinus római császár kénytelen volt 570-ben, a nagy hódító Baján kagán békefeltételeit elfogadni, csatlakozni az avarok szövetségéhez és a rokon kuturgurok részére évi nyolcvanezer arany fizetését vállalni. Baján kagán székhelyét a Tisza vidékére helyezte, s ezzel megvetette alapjait egy virágzó avar birodalomnak, amely a Duna-medencében, a szétesett hun birodalom folytatását képezte.

Az avarok a szkítákhoz és hunokhoz hasonló fejlett ázsiai lovas kultúrát hoztak Európába. Az avarok a hunokkal egyenrangú, bátor, harcias, hős nép volt. A megrémült nyugateurópai városiak az avarok mongolos-törökös civilizációja és bámulatos hadi fegyelmük ellenére, sok rosszakaratú rémmesét terjesztettek az avarokról. A barbárság vádjával szemben, az az igazság, hogy az avarok magasan fejlett kultúráját, nagyszerű művészi érzékét számos fennmaradt lelet is bizonyítja. Ezek a leletek azonban nemcsak az avarok művészi érzékéről tanúskodnak, hanem a belső-ázsiai kapcsolatukról is. Figyelemre méltó az avar művészi leleteknél a sűrűn fellelhető ősszkita állat-ornamentikai jelleg. Az avar leletek hallatlanul változatosak, ezért most néhány jellegzetes avar és avarkorabeli leletet mutatunk be. (Vetítés.) Leggazdagabbak általában a férfiovek veretei. Az őv a keleti népeknél a férfivé válás, a nemzetség és a rang megjelölésére szolgált, s gazdájának legfőbb kincsét jelentette. A veretek száma és rajza, a csüngők száma jelölte viselőjük nemzetségét, annak rangját, hasonlóképpen akár csak a mai rangjelzések.

Az eredeti ázsiai-avar civilizációra, nincs hatással pl. az ó-római kultúra, azonban helyenként ó-görög elemek jelennek meg.

A kuturgur-turániak teljesen beolvadtak az abar = avar népességbe és együtt uralkodtak 250 éven át Közép-Európában. Atila egykorú tündöklő országának nagy része ekként a nagy avar kagán birodalmába került. Az avarok birodalma és félelmetes hatalma az Elbától, az Alpesektől és a Száva völgyétől egészen a Don folyóig terjedt.

Felvetődik az a kérdés, hogy milyen származású és mifajta nép is volt a Duna medencéjében negyedévezreden át uralkodó avarság?

Hajlandók vagyunk azt hinni, hogy az avarság tulajdonképpen hun eredetű nép, csupán a hunoknak avar eredetű törzsétől kapta a nevét. Annyi bizonyos, hogy az avar és a hun nép között nemcsak közeli vérrokonság, hanem számtalan szoros testi és lelki kapcsolat állhatott fenn.

Paulus Diaconus, korabeli író hivatkozik az avar-langobárd háború tapasztalataira, s megállapítja, hogy az avarok hun ivadékok és az avarok egyik királyáról nevezték el őket.

Johannes Longus de Ypra szerint „wari sive huni“, más írók úgy említik, hogy „Avari, gui et Huni“, majd II. Jenő pápa 824-ben kelt levelét „Hunnia guae et Avaria dicitur“ fejedelméhez címezte.

Végezetül az is ismeretes, hogy a görög császárok hun származású tolmácsokat tartottak, akik az avar követek előterjesztéseit közvetítették az udvarnál.

Mindezekből az következik, hogy kortársaik az avarokat általában a hunokkal azonos vagy ahhoz hasonlatos népnek tartották. Azonkívül nyelvük is közös lehetett, illetve fennállhatott egy olyan nyelv, amelyet a hunok és az avarok is egyaránt beszéltek. Ha a kortársak a két népet azonosnak tartották, bizonyos, hogy testi adottságaik, külsejük is hasonlóan mutatkozott.

Az európai avarok faji hovatartozásáról azonban nemcsak leírásokból tudunk, hanem hiteles csontleletek alapján is meggyőződésre juthatunk. A régészeti-antropológiai ásatások alapján meg lehet állapítani, hogy hazánkban egyetlen olyan nép sem élt a magyarság előtt, amely népi és faji szempontból annyi emléket hagyott volna a Kárpát-medence területén, mint az avarok. Feltűnő a Kárpát-medencében az avar temetők nagy száma, s az ezekben található sírok sokasága. Az avarok negyedévezreden át zárt etnikai egységben éltek és temetkeztek területükön. A halotthamvasztást nem művelték, azonban temetkezésük gondos tervszerűséggel és nagy kegyelettel történt.

A tanulmányozott csontvázleletek szerint meg lehet állapítani, hogy az avaroknak csak egy része volt magas termetű, a másik része nagy s közepes termetű, a harmadik része viszont alacsony termetű volt. A koponya vizsgálatából megállapítható az avarok nagy koponya úrtartalma, ami megközelíti a mai európai átlagot, s minden bizonnyal összefüggésben áll az avarok magas szellemi adottságával, kultúrájával és szervezőképességével.

Kétségtelennek látszik az is, hogy főképpen az ázsiai avarok leszármazottjai alkották a mongolos típust, s így Európa kapujában szövetségre bírt és az avar népközösségbe olvadt kuturgur-bolgár-török népek a velük együttélő ugoros törzsekkel képviselték az europid, illetve a turáni típust. Ezek a típusok azért is figyelemreméltóak, mivel az avarok, amint azt a továbbiakban látni fogjuk, emberanyaga is hozzájárult a későbbi időkben letelepült magyarság embertani képének kialakításához.

A nagy avar hatalom a VIII. század végén válságba került, majd 796-tól 803-ig vívta élet-halál harcát Nagy Károly frank-romai császár és Krum bolgár kán csapataival. A rettentő túlerővel szemben elvesztették a küzdelmet, és így a IX. század első éveiben a közép-európai avar birodalom felbomlott. Az avarság egy része elesett a nagy küzdelemben, másik része küzdelmen kívül maradván, az erdélyi részek felé húzódott, majd a harmadik része a régi szálláshelyeiken maradt, s vállalta a hódítók nehéz igáját.

Újabb kutatások eredményeként arra a következtetésre lehet jutni, hogy az avarság negyedik része visszavándorolt Kelet felé, s a Volga-Kubán táján rokoni törzsekhez, főképp az elő-magyarokhoz csatlakozott.

2. Hernádmenti Avarság

A KOKSÓ-MINDSZENTI AVARKORI BIRITUÁLIS TEMETŐ

A második nagy avar temető feltárása a Hernád folyó mentén Koksó-Mindszenti (Vsechsvatych) határában történt. A feltárt terület abban az időben még magántulajdon volt. Az ásatási munkálatok Drotár István telkén kezdődtek, majd folyamatosan Eliás Imre és Chudý János parcellájára húzódtak át.

1959. évben egy földgéppel dolgozó munkás jelentette, hogy munka közben nagyobb mennyiségű csontra bukkant. A hely megsejtelése után egyértelművé vált, hogy csontvázas temetkezési helyről van szó. Még abban az évben megkezdtük Dr. Pásztor János, a Kelet-szlovákiai Múzeum archeológusának vezetése alatt az ásatási munkálatokat. 1960. tavaszán 9 sírt, majd összesen 19 sírt emeltünk ki. A lelőhelyek felső rétegét 20-30 cm vastag, sötét színű humusz takaró képezte. Az ezután

következő réteg 100-120 cm vastag volt, amit sárga homok képezett. Ez alatt folytatódva 150-180 cm mélységben steril homok réteg húzódott. A sírgödörök így színeződtek 180-220 cm mélységgig. A gyermek sírok 20-80 cm mélységben voltak elhelyezve, azonban ezek a réteget nem színezték.

A SÍROK LEÍRÁSA

Az 1. számú sír

30 cm mélyen feküdt. Benne egy gyermek csontváza volt kinyújtott állapotban, a kezei szintén kinyújtott helyzetben a test mellett. A csontváz deformálódott a takaró föld hatására. A sír nyugat-keleti irányba orientálódott. A csontváz jobb kezében kis vasgolyó volt.

A 2. számú hamvasztásos sír

A megégetett csontmaradványok kupacba voltak rakva, mindössze 30 cm mélyen a felszíntől. Mellette találtunk egy bronz fülbevalót. A kupactól nyugati irányban, alig 20 cm távolságban cserép-edény töredékek voltak, s 60 cm távolságban egy teljes edény volt elhelyezve. Az edények már fazekas korongon készültek. A magasságuk 16 cm, a peremszájuk 10,5 cm átmérőjű, míg az alja átmérője 7 cm. Az edény teljes felső harmada vonalakkal volt díszítve.

A 3. számú sír

A sírban egy elenyészett gyermek-csontváz volt. Hossza 80 cm és 70 cm mélységben feküdt. A csontváz nyújtott helyzetben volt elhelyezve kelet-nyugati irányba tájolva. A lábfejnél egy agyagedény volt, amely szintén fazekas korongon készült. Az edény magassága 13,5 cm, az edény szájánál 12,5 cm átmérőjű és az alján 8 cm átmérőjű volt. A szájerem alatt, úgy 5 cm távolságban két vízszintes vonal volt, amit sarló formájú összekötő vonalak díszítettek.

A 4. számú sír

Hamvasztásos sírgödör. A felszíntől 70 cm mélyben felkupaolt, kalcifikált, de el nem hamvasztott csontmaradványok voltak. A sírgödör nem színeződött, így nem is mutatkozott. A csontkupac közepén találódott egy vaskés fragment. A kés hossza 8 cm, a fogója 3 cm s a penge szélessége 1,2 cm. Hiányzott a hegye, ami ferdén tompán volt letörve.

Az 5. számú sír

A sírban egy zsugorított gyermek csontváza feküdt, 80 cm hosszú. A csontváz a felszíntől 40 cm mélységben feküdt, s a sírgödör itt sem színeződött. A csontváz lábfejnél egy agyagedény volt elhelyezve. A medencecsont táján egy vascsat töredék volt, 3,1 cm hosszú. A sír tájolása kelet-nyugati irányú. Az agyagedény magassága, amely fazekas korongon készült 10,7 cm, a szájereme 10,5 cm átmérőjű, s az alja 6,5 cm átmérőjű. Az edény felső harmadát három cikk-cakk hullámzó fésűbarázda díszíti.

A 6. számú sír

A sírban igen elenyészett gyermekcsontvázat lehetett észlelni 120 cm-re a felszíntől. Semmilyen melléklettel nem rendelkezett.

A 7. számú sír

A sírgödör ovális alakú, 260x200 cm méretű. A sírgödör színeződött 1 m a lócsontváz fölött. Ebben az esetben lótemetkezésről van szó, ahol a lovas hiányzott. Az eltemetett lónak a csontmaradványai össze-vissza voltak dobálva, minden anatómiai rendszer nélkül. A sírgödörből tárgyak is előkerültek. Erősen patinázott vaskarika fragment, 4 cm átmérőjű, minden díszítés nélkül. Előkerültek nagyobb edények cserepei is, sötét sárga színezettel. A hullámos vonaldíszek késő római korra utalnak. Hasonló anyag került elő közel Kassához - Csontosfalván (Kostany) és Bologdon (Blazice) a kiásott telepen.

A 8. számú gyermek sír

A csontváz nyújtott állapotban háton fekvő volt 20 cm-re a felszínről. A koponyán ekeszerűlést lehetett észlelni. A csontváz hossza 90 cm és humuszrétegben feküdt délkelet-északnyugati irányban. A sírból egy ép agyagedény is előkerült. Az alján 3 vízszintes vonaldísz van, majd 2-3 cm után ismét 3 vízszintes vonal s utána az edény felső részén gyengébben észlelhető két-két hullámzó vonaldíszítés van. Az edény magassága 13,5 cm, szájerem átmérője 10,1 cm és az alja 6,5 cm átmérőjű.

A 9. számú sír

A felszíntől 30 cm mélyen feküdt egy hamvasztásos sírgödör. Ebben el nem hamvasztott csontmaradványok egy kis kupacot alkottak 20 cm átmérővel (kiásott kis gödörben). A kupac közepén találódott egy bronztárgy töredék.

A 10. számú sír

A hosszúkás téglalap alakú sírban, 190 cm mélységben a felszíntől feküdt a csontváz. A sírgödör méretei 220x80 cm, amely a csontváz fölött 100 cm-re színeződött. A harcos csontváza 170 cm hosszú s háton feküdt kinyújtott állapotban. A kezek a csontváz mellett nyújtott állapotban voltak, kissé nyugati irányba szituálva. Az egész sír tájolása északkelet-dél-nyugati irányban van. A jobb kéz alatt a combcsontnál feküdt egy vaskés, a medencecsont jobb oldalán ovális vascsat és balra tőle egy vas köpűs nyílhegy. Alatta egy ismeretlen jellegű vastárgy. Mellette feküdt egy vaskés töredéke, amely 6,5 cm hosszú, s hiányzott a fogantyúja és a késhegye. A nagyobb kés hossza 15 cm, ebből a fogantyú 4,5 cm hosszú. A kés pengéje szabályosan szűkül a hegye felé, amely hiányos. A nyílhegy köpűs, szárnyas, a nyakánál csavart és a szárnyak hiányosak. A nyílhegy hossza 8 cm. Az ismeretlen jellegű vastárgy hossza 3 cm.

A 11. számú gyermek csontvázas sír

A sírgödör mérete 150x70 cm, amely színeződött a csontváz fölött 130 cm-re. A gyermek csontváz 180 cm mélységben feküdt. Tőle 30 cm távolságban és felette 20 cm magasan találódott egy báránfej, pofájával lefelé állítva. Azonkívül a sírgödörben szanaszét báránycsontok heverték, mint maradék a halotti tor után. A sír tájolása dél-keleti irányú.

A 12. számú sír

Hosszúkás sírgödör, amely színeződött 100 cm-re a csontváz fölött, amely 150 cm mélységben feküdt. A sírgödörben egy fiatal ember csontváza feküdt, részben jobb oldalára fordulva, déli irányba. A már elenyészett medencecsontján feküdt egy vascsákány, vascsat és vaskés töredéke. Tőle 20 cm magasságban báránfej részei voltak. Ugyanabban a térségben egy nyílhegy volt függőleges helyzetben, hegyével a földbe szúrva. A sírgödörben még szétszórva báránycsontok heverték. A sírgödör mérete 160x65 cm, s tájolása dél-keleti irányú. A vascsákány hossza 14 cm egy kör alakú nyílással 2,3 cm átmérőjű (harci fokos). A csákány vágó részének hossza 9 cm, szélessége 4,2 cm. A másik vége kör alakú, a lezáró része négyszögletes, 2,7 cm távolságra van. A vascsat négyszögű. A vaskés hossza 9,5 cm, feltételezhetően 10 cm hosszú volt. A fogantyú része rövid. A kés alakja fokozatosan vékonyodik a hegye felé. A nyílhegy hossza 7 cm, köpűs jellegű.

A 13. sír

A sírgödörbe egy ló volt helyezve. A hosszúkás sírgödör méretei 30x160 cm, amely színeződött 150 cm-re a felszíntől 210 cm mélységig. A sír félig fel volt dülva sírrablók által. A lónak a csontváza anatómiailag is fel volt dülva. A sötét színeződés rétegében 5 db különböző nagyságú kerámia cseréptöredék feküdt. A legnagyobb cserépdarabon nem volt díszítés. A második fragment egy edény szájréméből származik. Az edénycserép hullámos 5 barázdás fésűdíszes vonalakkal volt díszítve és közvetlenül a hullámvonalak alatt 5 vízszintes barázda volt. A cserépek színe sárga.

A 14. számú sír

A hosszúkás sírgödörben 150x70 cm méretekkkel, hanyatt feküdvé, kinyújtott állapotban egy férfi csontváz volt. A csontváz hossza 135 cm, arccal nyugat felé fordulva. A kisebb csontok már elenyészett állapotban voltak, csupán a láb-szárcsontok maradtak épségben. A sír tájolása dél-keleti irányú. A sír a csontváz fölött 150 cm-re színeződött, a csontváz 200 cm mélységben volt elhelyezve. A jobb kéz fejeánél elenyészett újcsontok helyén egy bronzgyűrű feküdt. Gömbölyű drótból volt készítve, a két vége egymással szemben át volt háromszor fonódva. A gyűrű átmérője 2,5 cm, amely időrendi osztályzás szerint a III.-V. századból származhat. A hombár edény töredéke valószínűleg szekundárisan kerülhetett a sírgödörbe.

A 15. számú sír

Hiányos hamvasztásos sírgödör. Kevés maradványokkal rendelkező kupac 100 cm mélységben a felszíntől, minden melléklet nélkül.

A 16. számú sír

Lovas temetkezés négyszögletes sírgödörben. A sír színeződése a csontváz fölött 110 cm-re mutatkozott, s a csontmaradványok 180 cm mélyen voltak elhelyezve. A sírgödörben, amelynek méretei 160x210 cm, közepén 4 db római korú cseréptöredék találódott. A sírgödörbe a halotti tor után nagyobb mennyiségű állat csontmaradványt, lapockát s lábszárcsontot helyeztek különböző helyzetben. A lovasnak a medencecsont táján egy vaskés volt elhelyezve. Ugyanott találódott 2 kerékformájú vastárgy is. A lószerszámból megmaradt ezüst szíjveret, négylevelű lóheredíszét ábrázol. A sírban található egy darab agyagedény sötétbarna színezetű. A magassága 13 cm, szájréme 10 cm, az alja 6 cm átmérőjű. Az edényen szabályos távolságú hullámos fésűdíszes vonalak vannak 3x3 vonaldíszben. A vaskés hossza 10 cm, szélessége a fogantyúnál 1,5 cm. A fogantyún található fa maradvány és vaspatina. A sírgödör tájolása kelet-nyugati irányú.

A 20. számú hamvasztásos sír

Az urnás edényben el nem égetett felnőtt ember csontmaradványai voltak elhelyezve.

A 22. számú sír

Mérete 300x180 cm, mélysége 220 cm volt. Már 120 cm-re a felszíntől színeződött a 200 cm mélyen fekvő kirabolt lovas sír. A sír tájolása kelet-nyugati irányú. A sírgödör keleti részén 200 cm mélységben találódtak szétszórva az emberi csontmaradványok. A koponya hiányzott. A sírgödör délkeleti oldalán 135 cm magasságban a csontváz fölött báránycoponya feküdt, s a sír északnyugati részében csirkecsontok voltak szétszórva. A feldúlt állapotban lévő lócsontváz maradványa 118 cm mélyen feküdt, hiányzott a fej. A cserépmaradvány egy edény szájpereme, amely hullámos díszítésű volt és 120 cm mélyen találtódott. A sírgödör délkeleti részéből 180 cm mélységben pecsétdíszű cseréptöredék került elő. Az emberi csontváz maradványai szintjén kisebb atipikus cseréptöredékek kerültek elő. Egy vastag agyagedény alja került elő a ló és az emberi csontok közötti térségből. A cseréptöredékek népvándorlás-korabeliek. A sírgödörben 170 cm mélységből előkerült egy bronzkarika és 210 cm mélységből egy bronzboglárika magas kapoccsal. Torzó vastárgyak kerültek elő 180 cm és 220 cm mélységből. A sírgödör nyugati részén találtódott egy köpűs vasdárda-hegy, s azonos helyen egy nyílhegy is. A sír északkeleti részében egy torzó csiholóvas került elő, az emberi csontok közt töredék nyílhegy. A lovas szíjáról származó bronzdísz propeller formájú és egy nagyobb szíjcsat is találtódott. A vasabroncs darabok 2 m mélységből kerültek elő, a sír északnyugati részében, közel az emberi csontokhoz.

A 24. számú sír

A sír lovas temetkezést tartalmazott, s 150 cm mélységtől színeződött 210 cm mélységig. A csontváz a hátán feküdt, a két keze kinyújtva a test mentén. A koponya részben jobb oldalra fordítva feküdt. A sír tájolása kelet-nyugati irányú. A jobb lábszárhoz volt helyezve egy kisebb szablya. A lovas derékszija a medencecsontnál feküdt 3 bronzdísz és vascsat társaságában, valamint kisebb bronz függőkkel és a bal oldalán szíjvég verettel. A bal karcsontrész magasságában bronz csat és egy vaskés töredéke került elő. Az elenyészett bordacsontoknál 2 db kétrészes bronzdísz és 3 db csontszerszám találtódott. A baloldali sípcsontrész 25 cm távolságban csirkecsontok feküdtek. A lábfejen keresztül egy nagy darab lócsont volt elhelyezve. A lovas jobb oldalán feküdt a ló nyugat-keleti tájolással. A lókoponya el volt választva a testétől és be volt téve a fa ivóvederbe, amely 3 db vasabronccsal volt ellátva. A ló pofájában komplett zablavolt, s hasonló helyzetben volt a lábvégtagjai alá helyezve. A kantár két ezüst szfalérával volt díszítve, 10 cm átmérőjűek. Előkerültek kisebb bronzdíszek, egy bronzcsat és pléh szíjvégcsatok is. A jobb oldalán kisebb méretű s a bal oldalán nagyobb kengyelvas volt. A veder és az emberi csontváz között 163 cm mélységben egy vastű találtódott.

A 26. számú sír

A hosszúkás sírgödörben 300x120 cm mérettel egy emberi koponya töredéke került elő, lócsontokkal együtt. A ló állkapcsánál a sírgödör színeződött 140 cm mélységtől a legmélyebb pontig, 190 cm mélységben. Az emberi koponya-rész 160 cm mélységben feküdt, tehát nem azonos mélységben a lócsontokkal. A sírgödör nyugati részéből kisebb szétszórt csontok kerültek elő, egy aranyozott vastárgy töredék, valamint egy tűzcsiholó, két darab torzó nyílhegy és egy vaskarika-töredék. Ezek a tárgyak 180 és 190 cm mélységben voltak találhatóak. A sírgödör tájolása kelet-nyugati irányú.

A 27. számú sír

Ovális sírgödörben 295x215 cm méretekkel emberi koponya töredéke volt körülhalmozva lócsontokkal. A sír tájolása kelet-nyugati irányú. A sírgödörnek centrális pontján kisebb méretű ló volt elhelyezve. A sír színeződött 90 cm mélységtől egészen 210 cm mélységig a felszíntől. Az emberi koponya részek 210 cm mélyen feküdtek, a lócsontok 180-200 cm mélységben. A sír magja a keleti részen volt. A leletanyag így bontakozott ki - 2 db kisebb bronzdísz, kisebb bronztárgyak s egy torzó vastárgy. A sír nyugati részén 4 db nagyobb lócsont- lábszár volt.

A SÍROK ÉRTÉKELÉSE

A temetkezési szokásokból különösen érdekesek a lócsontokkal körülrakott koponyák, amelyek kivételt alkotnak ebben a temetőben és más temetőben sem fordult elő. Feltételezzük, hogy ez egy rituális szokás része (a 16.-26.-27. számú sírban).

A felnőtt férfiak sírja 180 cm mélyen feküdtek a felszín alatt, a női sírok 150 cm mélységben s a gyermeksírok 50-80 cm mélységben. Ebben a szokásban kivételt képeznek a hamvasztásos sírok, amelyek 20-30 cm mélységben találtak.

A női sírokból fülbevalók, vaskések és fonott gyűrűk kerültek elő. Az 1. számú sírből került elő egy kis fémgolyó, s a 2. számú hamvasztásos sírban két darab agyagedény volt. A 3. 5. 8.18. és 19. számú sírban egy-egy edény volt elhelyezve a lábfejnél. A 17. számú sírban üvegyöngyök voltak, amelyek a késő szarmata időre utalnak. A 6. 21. 23. 31. 32. és 33. számú sír viszont nem tartalmazott semmilyen leletet. Kerámia edények lovas sírokban nem fordultak elő.

A kerámia leletek - az egész, ép edények és a cseréptöredékek - értékes hagyatéka a Koksó-Mindszenti temetőnek. A felkutatott és itt leírt 35 sírből előkerült 9 db edény, a 2. számú sírből két darab edény, a 3. 5. 8. 16. 18. 19 és 20. számú sírből egy-egy edény. Cseréptöredékek voltak a 7. 13. és 22. számú sírban. A komplett edények csak a gyermekcsontvázas és hamvasztásos sírokból kerültek elő. Kivételt csak a 16. számú sír képez, amelyben 4 db későrómai cserép volt.

A Koksó-Mindszenti temető cserépanyaga sajátos részét képezi az avar korszaknak. Eisner táblázata szerint, az avar temetőben talált kerámia nem tartozik sem a Tisza-menti, sem a Duna-menti csoporthoz. Az anyagot a késő római és népvándorlás korabeli időszakra állapították meg. Ebben az időben jött létre ez a jellegzetes kerámia és fejlődött tovább az idők folyamán ismert formáira.

A kiértékelésnél nem állt rendelkezésünkre megbízható osztályozó rendszer, de a lelet anyaga megegyezik azon kifinomult és egyszerű kerámiával, amelyet Csontosfalvi (Kostany) és Bologdi (Blazice) telepen ástunk ki. Ezen telepek lakói, mint tudjuk, megélték a magyarok bejövetelét a felső Tisza vidékére. A gyermeksírokból előkerült edények a 3. 5. 18. és 19. számú sírban fazekas korongon készültek. A 2. számú hamvasztásos sírból származó kisebb edény egész felületén vízszintes vonalakkal van díszítve, s ez áll legközelebb a Duna menti típushoz, valamint a 3. számú és 8. számú sír leletei a VIII. századra datálódnak.

A leletanyag, amely fegyverzetet és hadi felszerelést foglal magában – szablya, dárdahegy, nyílhegy, vaskés, kengyel, zablá, övveretek, övdíszek jellemzik az avarság származási és kronológiai meghatározását. Az öntött bronzdíszek is jellemzőek a többi más avar leletre, kivételt csupán a propeller formájú öntött bronzdísz képez az övgarnitúráról. A leletanyag tükrözi a lovas ifjesítő népek ősi kultúráját. A lószerszám díszei ezüstből és öntött bronzból készültek.

A jelenleg 35 sírből származó, feldolgozott leletek, az időbeli szempontból a 700-830-850-es időszakra sorolhatók. Dr. Pásztor ezt az időrendet az említett lelettárgyak kiértékeléséből értelmezte.

A temetőben még folytatódott az ásatások az 1961 – 62-es években. Ezen ásatások alatt összesen 96 sírt nyitottak meg, ahol 8 hamvasztásos urnás temetkezés volt. Ezekben a sírokban 4 esetben nem találtódott semmilyen kerámia, azonban 4 esetben találtódott. A kerámiái és tárgyi anyagok azonosak a többi avar lelettel. Ebből ítélve megállapíthatjuk, hogy a hamvasztásos népcsoport nem rendelkezett sajátos anyagi alappal, ami volt is, azt átvették az avarságtól. Az arab kereskedők leveleiben nagyon pontosan le van írva a szlávok temetkezési módja. A halottukat tűzben elégették, majd a hamut kupacba kaparák s a földbe rakták, esetleg agyagedénybe helyezték. A sírok laposan fekszenek a felszín alatt. A szegényebb sírok szegényes anyaggal rendelkeznek. Az urnás temetkezés az avar csontvázas temető fölött helyezkedik el. Így tehát a szlávok megjelenése nem tehető korábbá, mint 805. év utánra. A sírok mennyisége is arra utal, hogy csak kisebb létszámban éltek itt. Az itt élő avar lakosság viszont bevárta Árpád bejövetelét.

Az alábbi képanyag igazolja az avarság folyamatos létezését a Kárpát-medencében.

3. Rövid áttekintés az avarokról

- 566 A benyomuló avarok elfoglalták a Nagy Gepidát, cselesen a Tisza két oldalán
- 568 Végetért az utolsó avar felvonulás a Kárpát-medencébe
- 582 Bizánc elismerte az avarok országát – Szirmiumi (szerémi) béke
- 798-805 között Nagy Károly erőszakkal megszüntette az avarok országát
- 805 Így ekkor megszűnt létezni az avar ország a történészek számára azonban
- 805 Teodor – a keresztény avarok irálya kéri, hogy letelepedhessen a Duna két oldalán. Még azévből meghal Teodor – helyette jön Ábrahám kagán – Nagy Károly megerősíti, s elismeri az avar királyságot.
- 811 A frankfurti Frank birodalmi gyűlésen résztvettek az Avar Királyság képviselői is
- 822 A frank birodalmi béketárgyaláson megjelent többek között az avarok kagánja (nagy kánja) Achenben
- 833 Az eddig ismert irodalomban ezután már nincsenek az avarok említve, de írják róluk, mint “provincia Avarum”
- 836 Német Lajos császár püspököt nevez ki az avarokhoz
- 843 A Verduni békeszerződés felosztja a Frank birodalmat – s itt említi a közismert országok között az Avar Királyságot is
- 867 Metod, mint példát említi az avarokat – hogy saját nyelvükön dicsérik a keresztény istent – vagyis még létezett az Avar Királyság is
- 871 A salzburgi levél szerint az avarok keresztények – s békében élnek, adót fizetnek

4. Forrásanyagok

Balogh Pál: A népfajok Magyarországon, Kiadja a Magyar Királyi Vallás-és Közoktatási Minisztérium, Budapest, 1902
Bartucz Lajos: A Magyar Ember, A Magyarság Antropológiája, IV. kötet, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest
Doros Gábor: A Magyarság Életrajza, A Nemzettest Biológiai Fajegészsége és Eugéniája, Turl Kiadó, 1944. Budapest

László Gyula: A népvándorlaskor művészete Magyarországon, Corvina Kiadó, 1974

László Gyula: Vértesszőlőstől Pusztaszerig, Élet a Kárpát-medencében a magyar államalapításig, Gondolat Kiadó, Budapest, 1974

Erdélyi István: Ázsiai lovas nomádok, Régészeti Expedíciók Mongóliában, Gondolat Kiadó, Budapest, 1982.

Pásztor Ján: Cmentorzysko we Vŕsechsvätých, okr. Koszyce (Košice), Acta Archeologica Carpathica, Tom. III. 1961. Fasc. 1-2

Pásztor Ján: Pohrebisko vo Vŕsechsvätých, Archeologické Rozhl'ady, roč. XIII. (1961. 1-6, s.357-363, 375-385

Chropovský Bohuslav: Významné slovenské náleziská na Slovensku - Valalíky-Vŕsechsvätých, okres Košice, C-8, Vydavateľstvo SAV, s. 230-232

Čaplovič Dušan: Veľ'komoravská tradícia a dnešok, Magazín VN, 1985/ 3-12

š.b.: Výskum vo Valalíkoch, Večer, roč. 1983/16 č. 183.

Béreš Július: Slovenské osídlenie Košickej kotliny, Večer, roč. 1985/17 č. 8

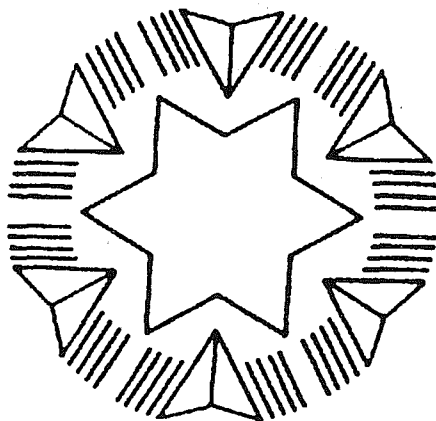
Püspöki Nagy Péter: Az avarokról, Előadás Kassán a Csemadok Moyzesova u. 8. kultúrhelyiségében 1983 november 25-én

Pásztor Ján: Vychodné Slovensko na úsvite dejín. Vlastivedny Slovník I. Košice, 1955

Pásztor Ján: Skelettgräberfelder aus dem VII. und VIII. Jahrhundert in der Ostslowakei, Nitra 1966

Pásztor Ján: S` dliskovy Výskum v Blažiciach, Študijné zvesti AÚ. SAV č. 6 str. 83-122, Nitra 1991

5. A feltárt sírok képanyaga

a

c

b

d

f

e

f

2.sz. hamvasztásos sír

a./ agyagedény

b./ agyagedény

c./ vaskés

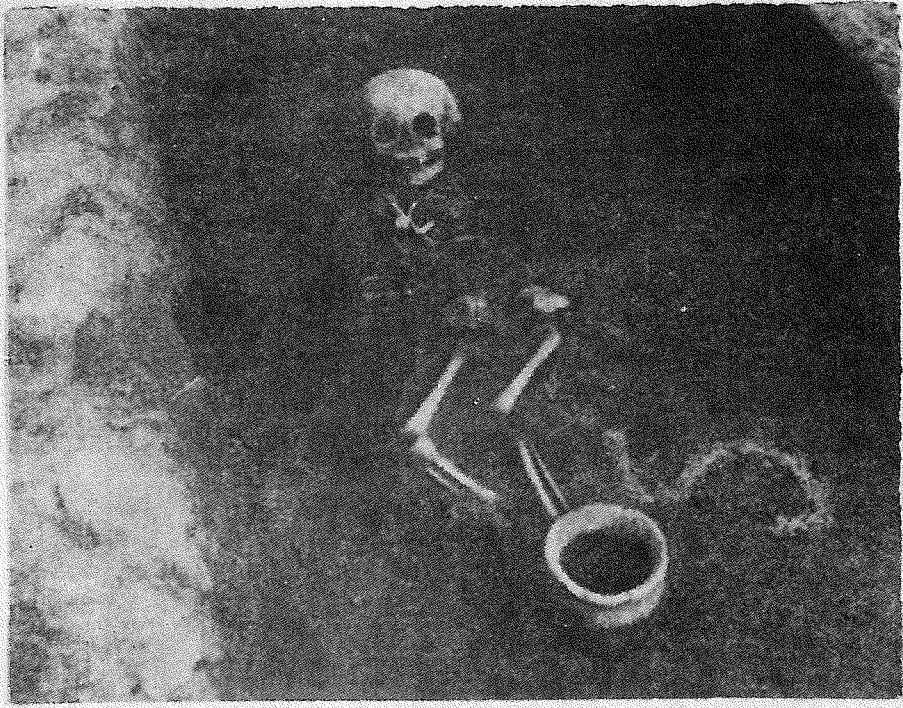
d./ bronz fülbevaló a VIII.század.

3.sz. csontvázaz sír

e./ agyagedény

4.sz. hamvasztásos sír

f./ vaskés

a

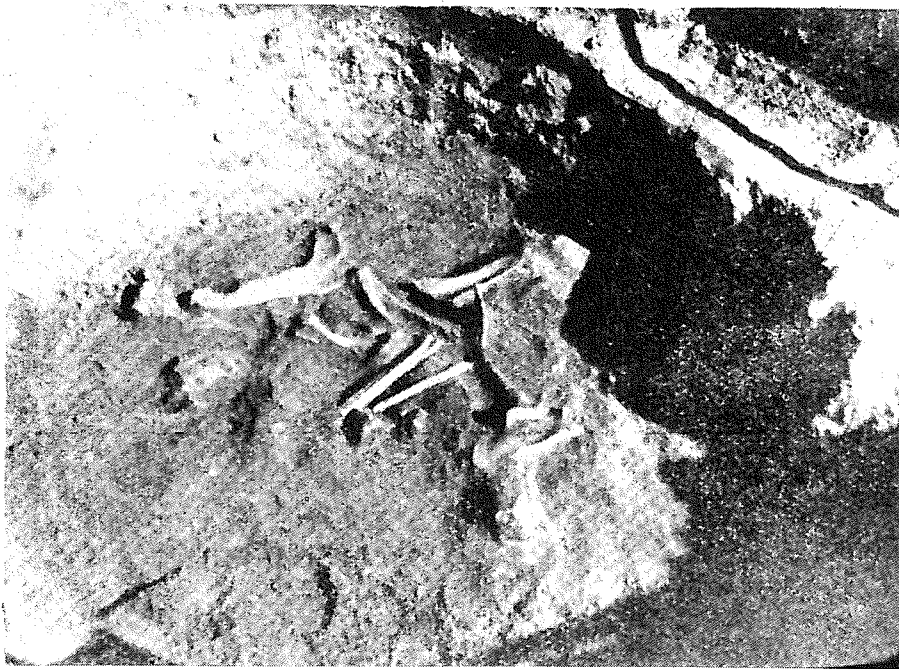

b

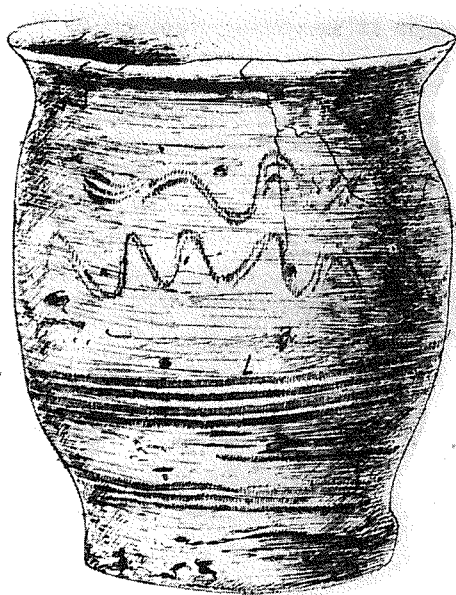
5.sz. gyermekcsontvázas sír

a./ a sírgödör

b./ egyagedény

a

c

b

7.sz. lótemetéses sír

a./ a sírgödör

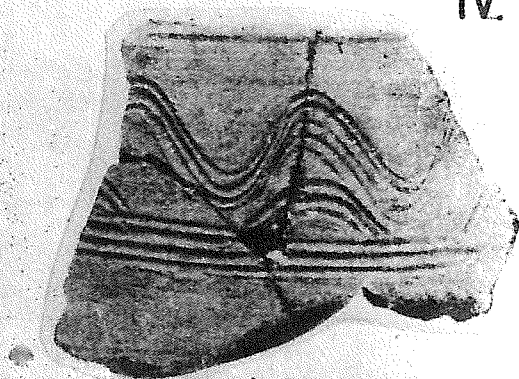
b./ vaskarika töredék a nyeregkápából

8.sz. gyermekcsontvázas sír

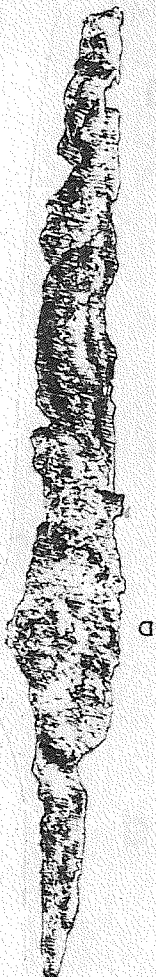
c./ agyagedény

14.sz. női sír

j./ fonottipusú bronzgyűrű
a III. - V. század.

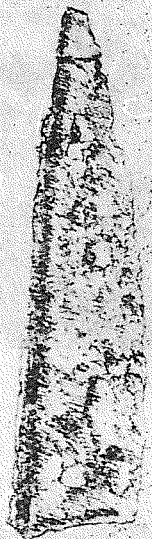
h

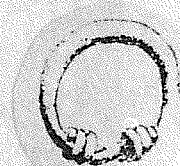
d

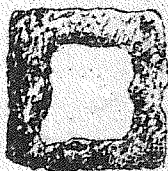
b

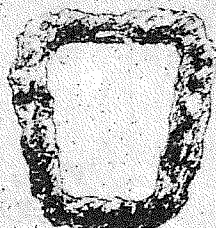
c

j

d

e

j

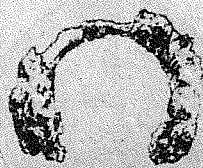
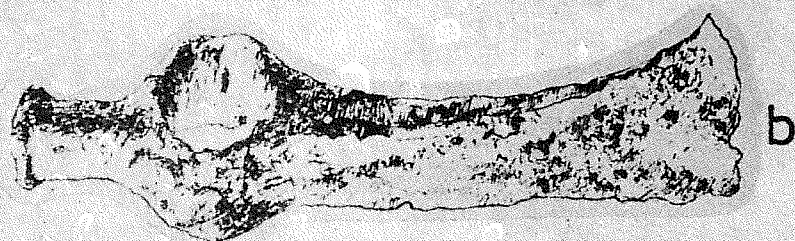
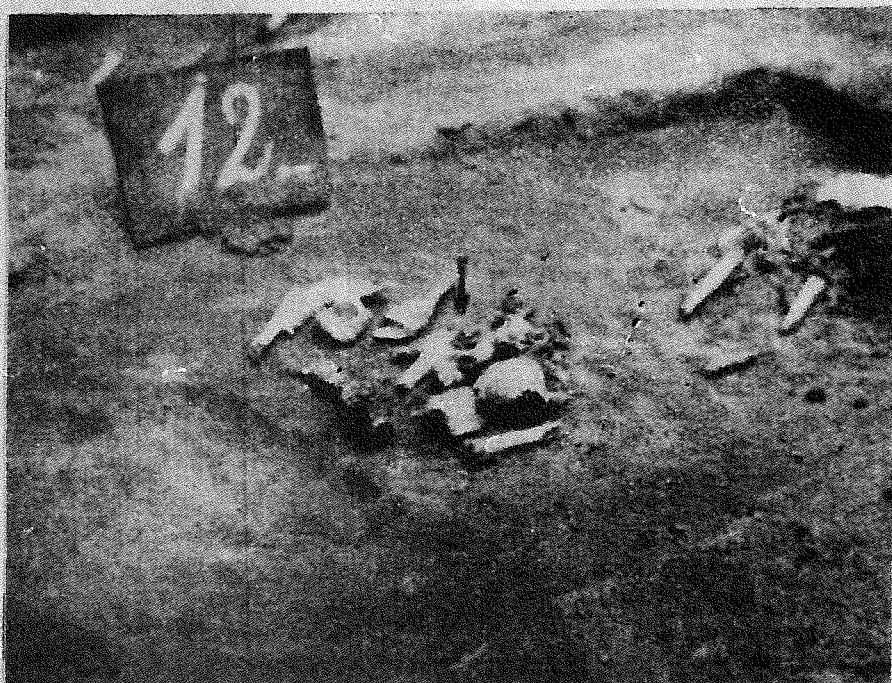
g

10.sz. sír - férfiharcos csontváza

a./ nagy vaskés, b./ csevart köpűs nyílhegy,
c./ kisebb vaskés töredék, d./ nadrág vasszíj
csat, e./ a vas ovescsatja, g./ vastoredék

13.sz. lótemetéses sír

h./ cseréptöredék

c

e

f

12.sz. férfi csontvázas sír

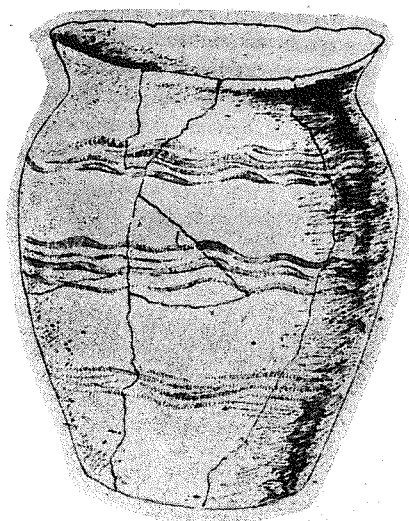
a./ a sírgödör, b./ harci csákány /fokos/
c./ szárnyköpűs nyílhegy, d./ vaskés, e./
vaskarika töredék, f./ szíjcsat

a

b

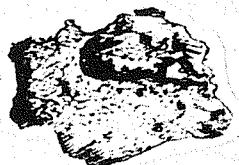
d

c

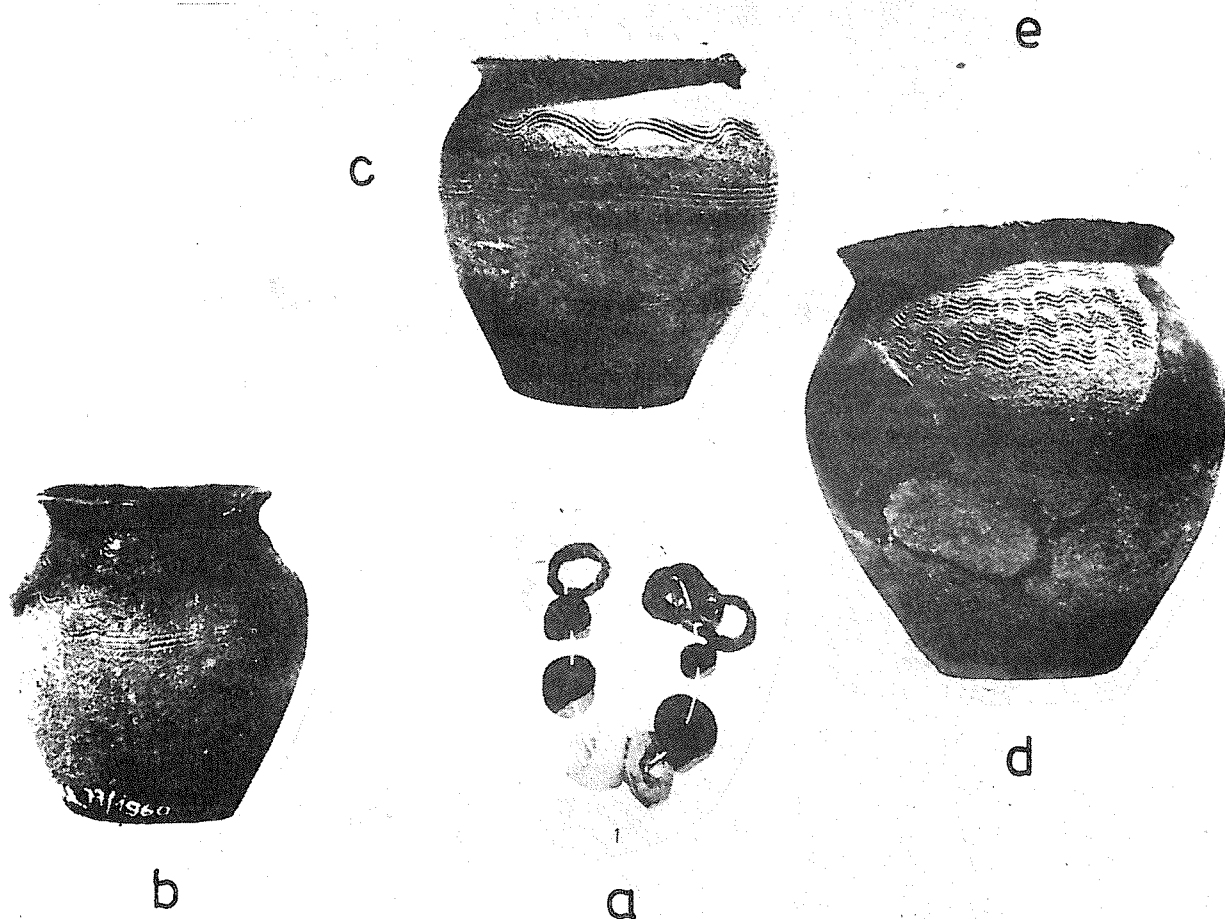
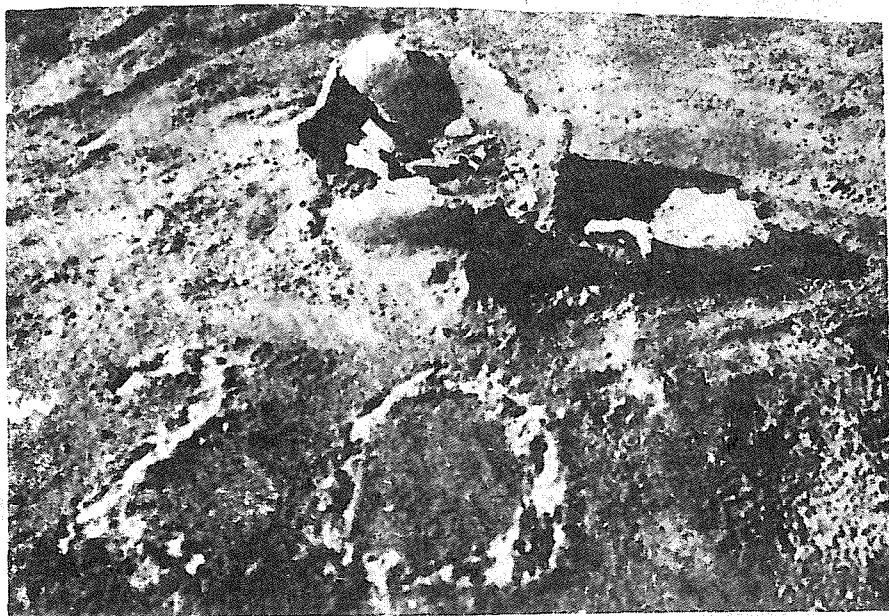

e

16.sz. lovassír

a./ sírgödör, b./ vaskés, c./ ezüst lókantár
díz, d./ agyagedény, e./ ismeretlen rendel-
tetésű vastárgy töredék

17.sz. női sír

a./ üveg gyöngyök

18.sz. gyermek csontvázas sír

c./ agyagedény

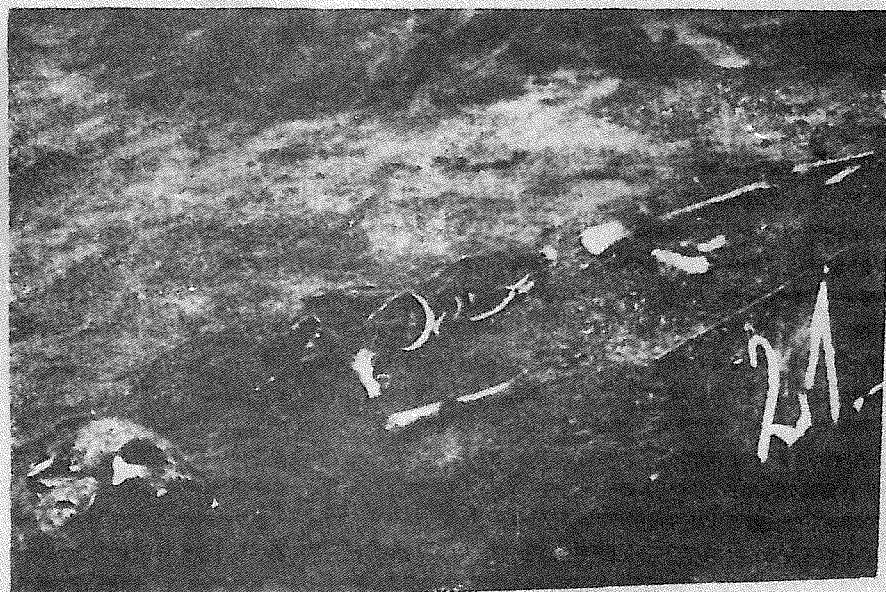
19.sz. gyermek csontvázas sír

c./ agyagedény

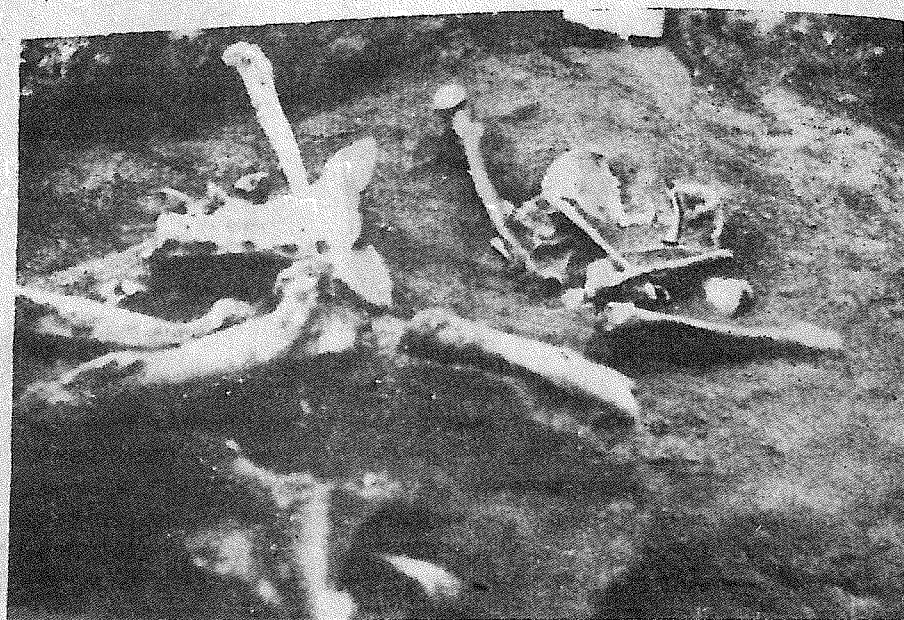
20.sz. hamvasztásos urnás sír

d./ rekonstruált urna

e./ sírgödör

a

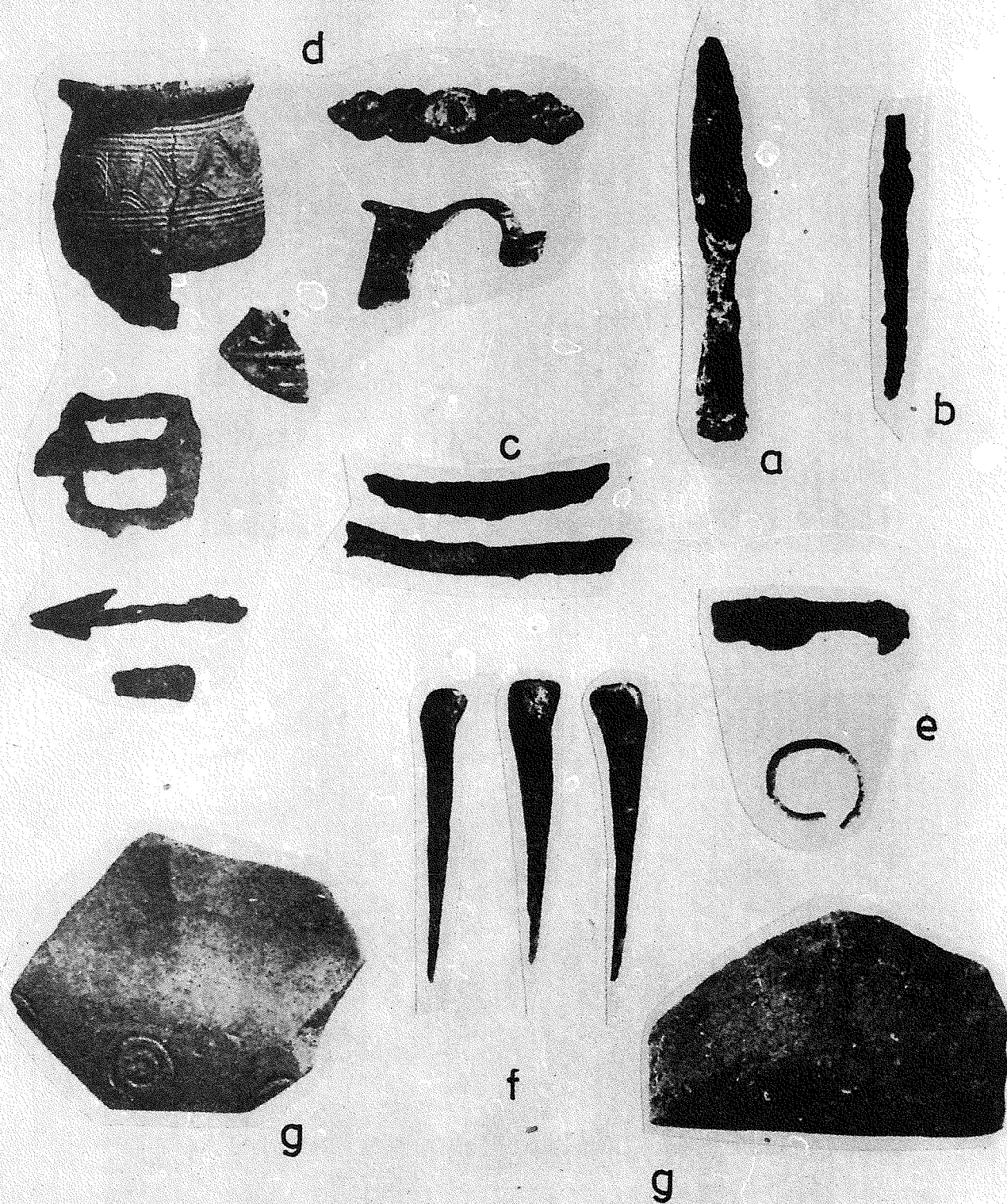
b

21.sz. csontvázas sír

a./ a sírgödör

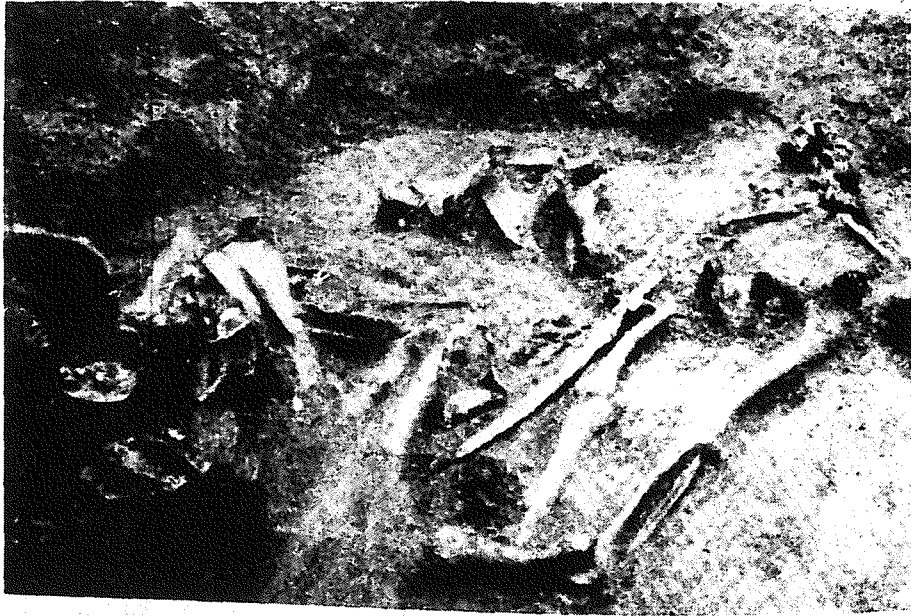
22.sz. lovas sír

b./ rituálisan megbolygatott sír

22.sz. lovassír

a./ vasdárdahegy, b./ vaskés, c./ ivóveder
 dongájának vasabroncsos töredéke, d./ edény-
 töredék, propeller alakú bronzdísz, vasszíj-
 csat, szárnyas nyílhegy, bronztöredék, vas-
 töredékek, e./ szíjbujtató vasból, vaskerika,
 f./ 3 db lócsont, g./ pecsételt cseréptöredék
 a IV. - V.szézed.

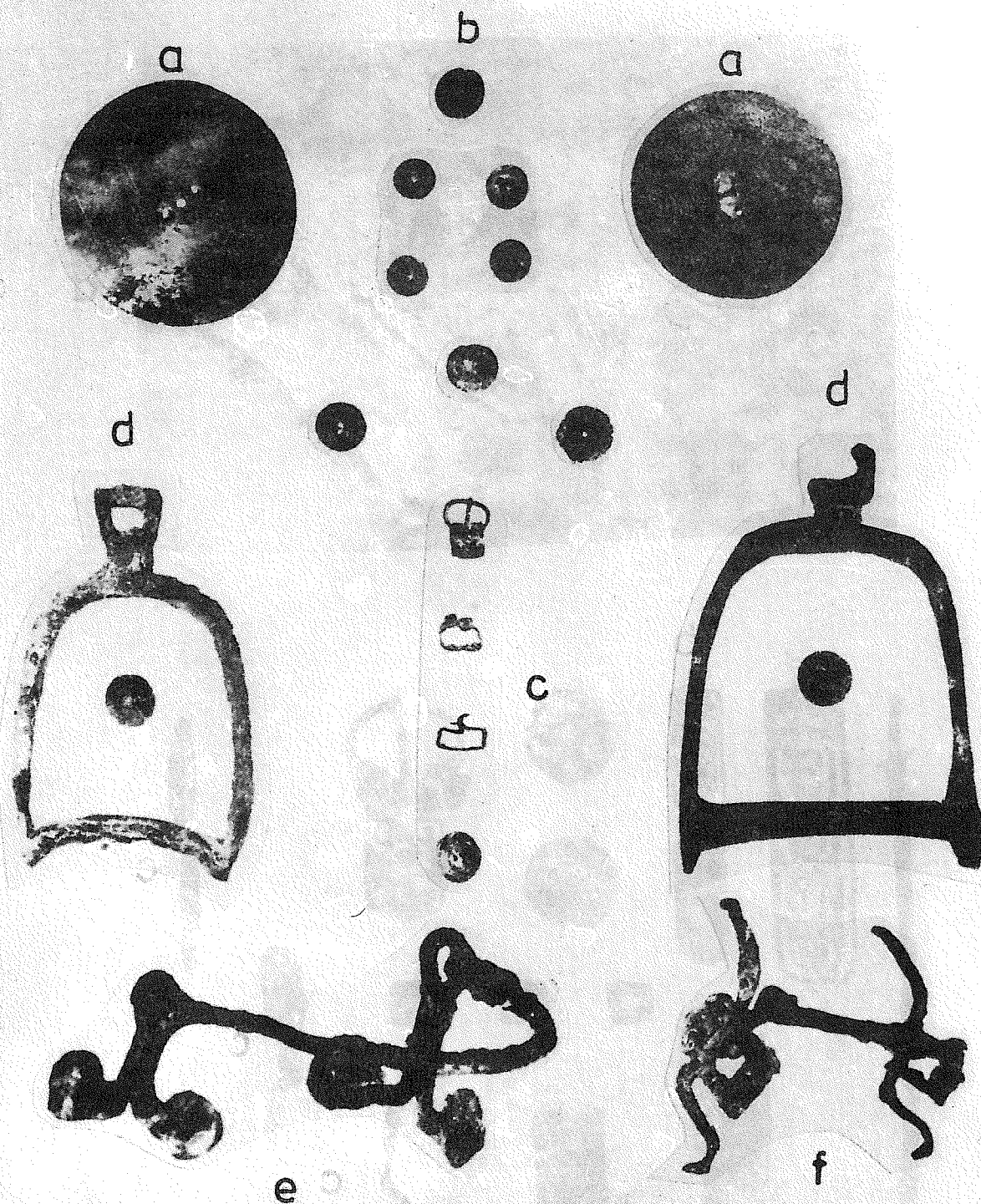

a

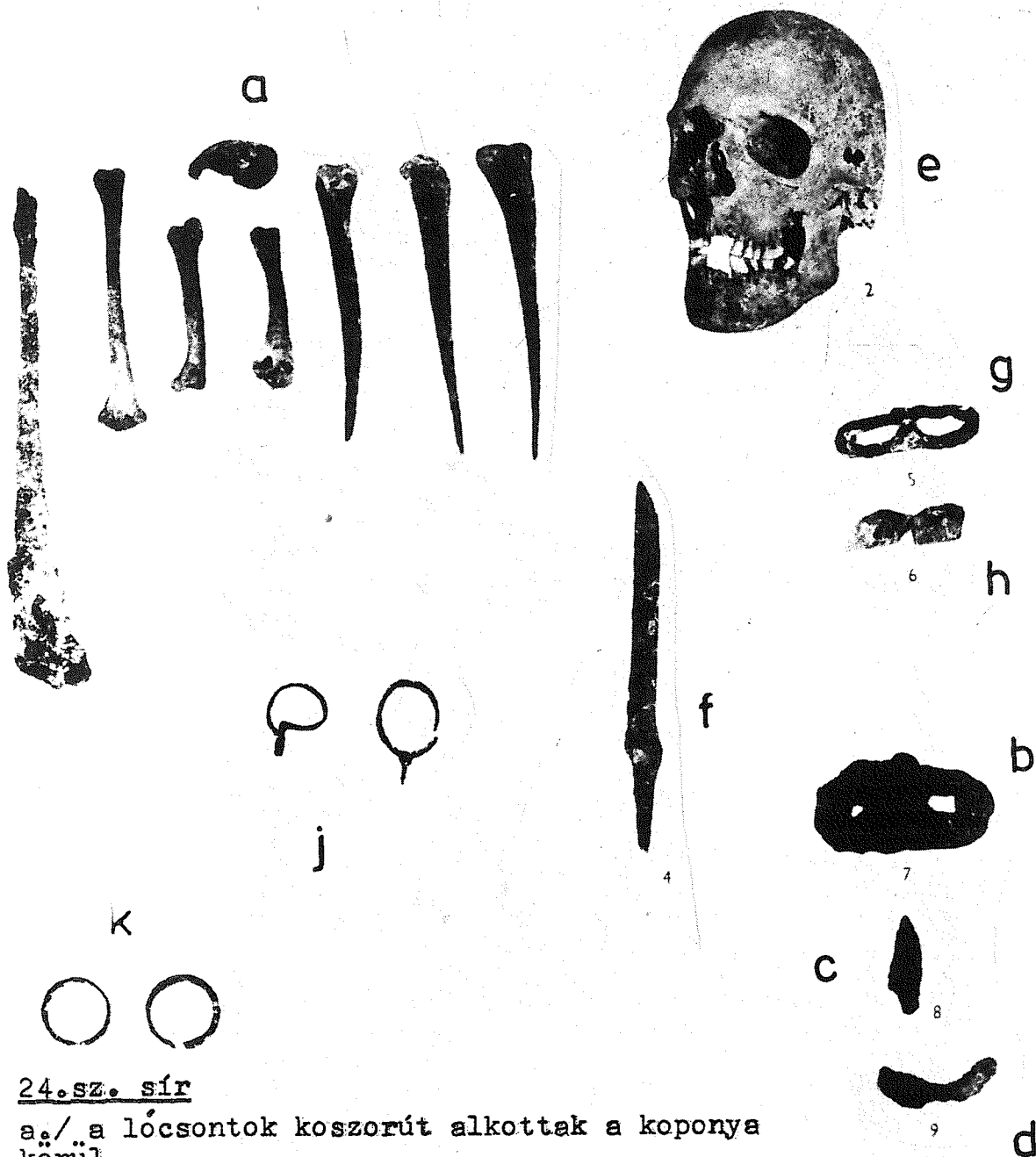
24.sz. lovassír

a./ a sírgödör, b./ vas/szablya, nagy bronz szíjvég, kis bronz szíjvég, 5 db ovdísz, indás díszítésű bronzcsat, c./ 3 db vastörredék, d./ nyeregkápa szíjbujtató vasból, e./ préselt szíjcsat vége

24.sz. lovassír

a./ kantárdísz fülrózsa /szafaléra/, b./ a kantár díszes gombformájú veretei, c./szíjcsat, 2 db szíjbujtató, gombformájú szíjveret d./ kengyelvaşak, e./ a dongás ivoveder füle, f./ szorító lozabla

24.sz. sír

a./ a lócsontok koszorút alkottak a koponya körül

26.sz. lovassír

b./ csiholóvas, c./ nyílhegy töredék, d./vas-karika töredék

30.sz. csontvázas sír

e./ koponya, f./ vaskés. g./ csiholó vas, h./ kovakő

34.sz. női sír

j./ női fülbevaló

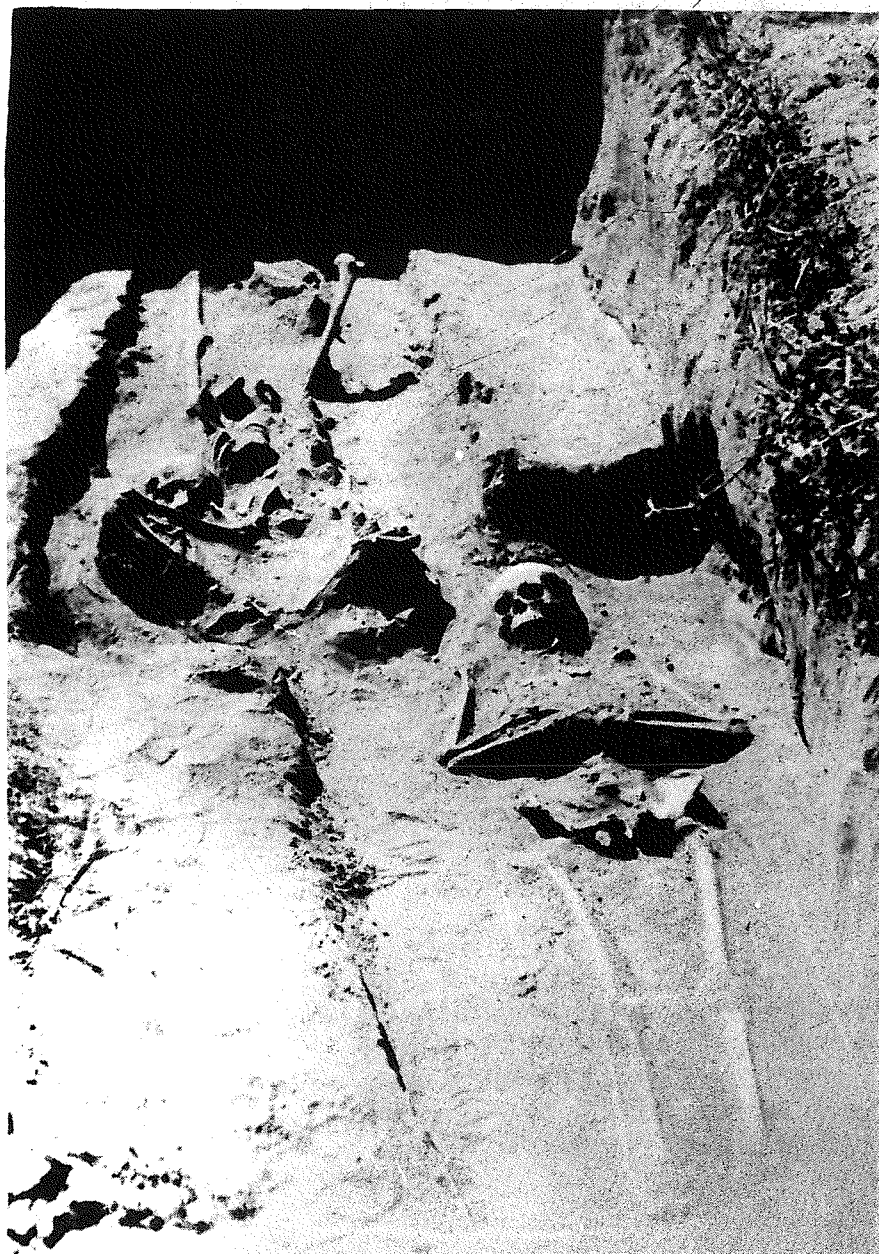
35.sz. női sír

k./ egy pár bronz fülbevaló

a

84.sz. lovassír
a./ a sírgödör

A kép felső részében rituálisan megbolygatott férfi csontváz. A feje elválasztva és az ágyéka tájára helyezve.

A kép alsó részén látható férfi csontváz a mellkasán összefont kezekkel s az ujjak közt vesztve elnévészett állapotban

A Mindszenti határban a vasút fölötti térszen
 lett feltárva ez a kurgán kb. 100 m² területen.
 Ez egy avar kágán sírja, amely a temetkezés után
 ki lett fosztva, így nem maradt csak kerámia,
 bronz- és vastárgy töredékek. A kágán sírját
 egy nagy bikafej jelezte

KIRÁLYI TEMETKEZŐHELY A TIHANYI APÁTSÁGI TEMPLOMBAN

Dinasztikus házasság

Abrémai dómiskola vezetője, Adamus Bremensis kanonok 1072-1076 között írt Gestájának szkólionjában, jegyzetében olvashatjuk a következőt: „Harald, Norvégia királya Görögországból visszatérve, feleségül vette Russzia királyának(sic!), Jaroszlávnak a leányát. A magyarok királya, András magával hozta a másikat, akitől Salamon született. A harmadikat a frankok királya, Henrik vette el, aki Fülöpöt szülte neki“.

A 11. századi dinasztikus házasságok egyik legjellemzőbb példája ez. Első királyunk, Szent István unokaöccse, András kievi emigrációjában feleségül vette Jaroszláv nagyfejedelem leányát, Anasztáziát, s e házasság révén sógorsági kapcsolatba került a norvég és a frank uralkodóval. Ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy másfél évtizedes uralkodása alatt Magyarországot jelentős szellemi és kulturális hatás érte elsősorban Lotharingiából.

Önálló családi temetkezőhely Tihanyban

Az 1046. évi pogány felkelés idején hívták haza Andrást Kievből és királlyá választották az elmenekült és később elhunyt Péter király helyébe. A bizánci császárok és a nyugati keresztény uralkodók példájára a király családja részére önálló temetkezőhelyt alapított Tihanyban és ennek elkészültekor adta ki a tihanyi apátság alapításáról szóló, 1055-ben kelt oklevelét. A latin nyelven írt okmány Magyarország legrégebb hiteles oklevele, amely eredeti állapotában és épségben vészelte át a történelem viharait. A határleírásokat tartalmazó részben a földrajzi helyneveket magyarul vetették hártýára; sőt egy mondatrész is fennmaradt, s ez lett a legismertebb: „feheruaru rea meneh hodu utu rea“, vagyis a Fehérvárra menő hadi útra.* Az oklevélben a király a legkeresztényebb uralkodónak nevezi magát és kinyilvánítja, hogy Tihanyban Szűz Mária és Szent Ányos püspök és hitvalló tiszteletére monostort alapít saját maga és felesége, fiai és leányai, valamint valamennyi élő és meghalt rokona lelki üdvösségére.

Az egykori monostortemplom legrégebb része a királyi család temetkezőhelye, amely napjainkig eredeti szerkezetében és épségben fennmaradt. Ez egy háromhajós kripta /az irodalomban legtöbbször altemplomnak nevezték és ez a helytelen elnevezés terjedt el/. Főléje épült a kora román templom emelt szentélye, s ezt az építészeti megoldást, amely a 10-12. században Európában elterjedt volt, nemcsak a gótikus átépítéskor őrizték meg, hanem a barokk újjáépítéskor, a 18. században is. A barokk pompával berendezett apátsági templom belsejében jól érvényesül az emelt szentélybe, középkori nevén kórusába vezető lépcsőfeljárát. Ennek mindkét oldalán keskeny, dongaboltozatos, többlépcsős lejárát vezet a királyi kriptába. Ez a lejárát a 18. században készült és nem tükrözi a 11. századi, ismeretlen eredeti szerkezetét.

A téglalap alaprajzú kripta falazatát, a Tihanyi-félszigeten bányászható, vulkáni eredetű kőzetből, az évszázadok óta kitűnő építőkönek bizonyult, barnásszürke színű bazalttufából építették. A belső teret 6 zömök, hengeres oszlop 3 hajóra osztja és viseli a 12 keresztboltozat súlyos terhét. A dob alakú elemekből készült oszloptörzsek kocka alakú lábzetokon állnak és felül egyszerű, fordított csonka gúla alakú fejezetben végződnek. Mind a 6 oszlop szerényen primitív kivitelű, mégis a protodór oszloprend kora középkori ritka példányainak számítanak. Nyersanyaguk eltér a falazatétól, ugyanis ezeket talán a vörösberényi vörös homokkő bányának anyagából faragták.

A nyugat-kelet tájolású kripta belső terének hossza 912, szélessége pedig 742 cm, amelyet ha átszámítunk a római vagy a karoling hossz mértékre, akkor pontosan 30 láb hosszúságot, és 25 láb szélességet kapunk. Az oszlopok törzsének vastagsága, átmérője 56-67 cm között váltakozik, a teljes oszlopmagasság pedig 256-265 cm.

A keleti és a déli falba 3 illetve 4 román résablakot építettek, ezekből a délieket valószínűleg a rendház bővítésekor befalazták, ezért a kripta csak a keleti ablakokon át kaphat gyér természetes megvilágítást.

A királyi sír apostoli kereszttel díszített fedőlapja

A kripta főhajójának nyugat-keleti tengelyében, gejzirites mészkőrétegbe ásták az 1060-ban elhunyt királynak, mint alapító kegyúrnak a sírját. A sírgödört fehér mészkőből faragott sírlappal fedték, amelynek felületéből egy hordozható, csavart nyéllel ellátott kereszt domborműve emelkedik.

* Ebben az oklevélben található legrégebb összefüggő, magyar nyelvű nyelvemlékünk. Szerk.

A sírlap mérete 191 x 53 cm, a rajta ábrázolt kereszt teljes hossza pedig 169 cm, amely megfelel egy átlagos magasságú ember méretének, tehát egy használatban volt jelvénynek méretes mása. A csavart nyél alsó és felső végén a nyélvédő köpüt is ábrázolta a kőfaragó. Legfelül egy nyújtott szárú görög kereszt látható, közte és a nyél között pedig egy zsemle alakú nádusz, amely lehetővé tette, hogy elrejtse a kereszt rögzítő tuskóját, amely a leszerelhető nyelet fogta össze. Szemünk előtt van egy részleteiben gondosan kidolgozott 11. századi uralkodói méltóságjelvény.

A keresztény uralkodókhoz, így a német-római császárokhoz hasonlóan, Árpád-házi királyaink is ilyen szétszerelhető nyeles keresztet vitettek maguk előtt nagyobb ünnepeken és a templomba történt bevonuláskor. Lényegében ilyen volt első királyunkkal, Szent Istvánnal kapcsolatban sokat említett apostoli kereszt. I. András élete, országlása és egész tevékenysége arról tanúskodik, hogy több tekintetben példaképének tartotta az első királyt, mint nagybácsiját: András is elfojtotta a pogány lázadást, mindig megvédte az ország függetlenségét, visszaverte III. Henrik német-római császár ismétlődő támadásait és igyekezett a fiatal magyar keresztény államiséget megerősíteni.

Péter király zűrzavaros uralkodása idején, s főleg annak végén, a fehérvári királyi bazilikából eltűntek a királyi felség- és méltóságjelvények. Ezek felkutatására és összegyűjtésére a Lotharingiából hazánkba menekült Leodvinnak, mint bihari püspöknek adott a király megbízást. Minden valószínűség szerint e királyi klenódiumpok között még meglehetősen Szent István apostoli keresztje is, vagy annak a mintájára készített hasonló kereszt, amelyet I. András és felesége, Anasztázia királyné nemcsak Fehérvárott használt, hanem szétszedhetősége és összeszerelhetősége miatt országjáró útjaikra is elvihetett. A kor szokásának megfelelően az uralkodók a nagyobb egyházi ünnepeket általában saját alapítású monostoraikban, családjuk és a szerzetesek körében szokták eltölteni. A tihanyi monostort is többször fel kellett keresnie a királyi családnak, s akkor a liturgia és a ceremónia szabályai szerint szükség volt a templomba történt ünnepélyes bevonuláshoz e méltóságjelvényre.

Ilyen csavartnyelű kereszt domborművű ábrázolása látható első királynénk, Boldog Gizella sírlapján is Passauban, a niedernburgi egykori bencés apácamonostorban lévő síron. István a pogány magyarság megtérítésében, az egyházi szervezet kiépítésében Gizellát társának tekintette. Ezt tanúsítja István nagyobbik legendája és a Hartvik püspök szerkesztette legenda is. Ezért ábrázolták e méltóságjelvényt Gizella sírlapján is; ugyanis királyi férje révén, mint uralkodásban társa, jogosult volt erre.

Egész Európában csak e két korabeli ábrázolás ismert, tehát a passauai és a tihanyi. Minden egyéb nyeles keresztábrázolás a sírlapokon geometrikus és elnagyolt, tehát nem másolata egy használatban volt méltóságjelvénynek. Éppen ezért történelmünknek páratlan értékű ereklyéje a tihanyi kripta és a királyi sírlap. Korabeliségét tanúsítja a hildesheimi dóm, 1015 előtt készült bronzkapujának jobb szárnyán látható egyik, domborműves ábrázolás is. Ezen a halottaiból feltámadt Krisztust álló helyzetben láthatjuk, baljában pedig, saját testmagasságával megegyező méretű nyeles keresztet tart. Maga a kereszt szinte azonos alakú a tihanyival.

Az András királyt tisztelő Szent László király

András király gyermekei közül a magyar történelemben csupán a szerencsétlen sorsú Salamon király játszott szerepet. A legkisebb fiúgyermek, Dávid herceg csupán néhány éves volt, amikor atyja 1060-ban elhunyt. Neve csak akkor bukkant fel ismét, amikor már-életének negyedik évtizedében volt. 1092-ben Szent László Szabolcsba egyházi tartományi zsinatot hívott össze. A zsinati határozat, amelyet a király első törvénykönyvének is neveznek, 37. fejezetében megfogalmazott szöveg I. Andrással kapcsolatos, akit László, mint rokonát haló poraiban is tisztelt: „És amit nagybátyja, András király, mindazokkal a püspökökkel, akik akkor éltek, fogadott és elhatározott, azt a legkeresztényebb király megszüntetni nem akarta, hanem még jobban megerősítette, tudniillik a háromnapos vigíliát Szent Péter ünnepére“.

Dávid herceg adománylevele

A szabolcsi zsinat 5. fejezetében arról rendelkezett, hogy a monostorokat vagy templomokat alapító, építtető kegyurak, ha az egyházi létesítmény fenntartására ígért vagyont vonakodnának megadni, akkor a püspök ítélete kényszerítse erre őket. Minden valószínűség szerint ez a határozat összefüggésben lehet Dávid hercegnek fennmaradt egyetlen (ingatlan-átruházási tartalmánál fogva országosan is első) adománylevelével, amelyet ebben az időben hitelesített és adott ki László király, Dávid unokatestvére. Az oklevélből idézett és témánkhoz szorosan kapcsolódó szövegrész így hangzik: „A szentegyház valamennyi jelenlegi és jövődöbeli híveinek a tudomására hozzuk, hogy a tiszteletre méltó Dávid herceg saját és szülei bűneinek a bocsánatára – László, a legkeresztényibb király engedélyével – Szent Ányos tihanyi monostorának adományozta mindezeket“ (ezután az oklevél felsorolja az adományozott ingatlanokat, javakat). Ez igazolja a zsinat fentebb említett 5. fejezetének témáját és egyúttal azt is tanúsítja, hogy András egyetlen élő fia gondoskodik családjának monostorának a javáról. Ebből logikusan és jogosan következtethetünk arra is, hogy Dávidot is a tihanyi kriptában temették el.

Az oklevelek és a krónikák tanúbizonysága

1211. május 29-én keltezett oklevelében II. András király – több évvel korábban kiadott rendelkezésének megfelelően – összeíratta a tihanyi apátság népeit és birtokait az 1055. évi alapítólevelével alapján és a későbbi állapotok figyelembe vételével. Ez a 71 x 88 cm méretű hatalmas oklevél kétezernyi személy- és helynevet tartalmaz, s ezek nagy része ősi magyar név. E páratlan értékű dokumentum latin nyelvű szövegéből idézett rész magyar fordításban így hangzik: „Tehát ezen tény figyelembevételével, üdvösen megemlékezve tisztelt emlékü elődünkről, András királyról, Tihany hegyén az általa Szent Ányos tiszteletére alapított monostorban, ahol most is az alapító – kegyesen és jámborul eltemetett – teste pihen...” Az alapító király tihanyi sírjának hitelességét ez az oklevél bizonyítja legkorábban.

Kézai Simonnak az 1280-as években írt Gestájában ez olvasható az alapító királyról és fiáról: „András úr pedig meghalt uralkodásának tizenötödik évében és Tihanyban, saját monostorában, Dávid fiával van eltemetve”. Ugyanezt állítja a Chronicon Posoniense is: „András a Bakony erdejében meghalt és Tihanyban, a Balaton tava mellett, Dávid fiával van eltemetve”.

Műemléki és régészeti kutatás a kriptában

1953-ban az Országos Műemléki Felügyelőség és a Magyar Nemzeti Múzeum műemléki kutatást és helyreállítást, illetve régészeti ásatást végzett a tihanyi kriptában. Külföldi példák és a kutatás során szerzett ismeretek alapján készítették el a jelenlegi állapotában látható helyreállítást. A kutatásokat irányítók már előre gondoltak az alapítás 900 éves jubileumának a méltó előkészítésére, de e jelentős történelmi évforduló tudományos igényű megünneplése 1955-ben az akkori egyház- és vallásellenes rendszerben nem valósulhatott meg, amihez hozzájárult akkor a marxista ideológiával átítatott történetírói szemlélet is.

A hálátlan utókorral szemben előadásomat morzsányi kegyeletnek is számom. 940 éves a tihanyi apátság monostora és a királyi kriptá az alapítólevellel együtt. Legalább most gondoljunk arra, amelyet 1955-ben nem tudtak, nem mertek vagy nem is akartak az ebben illetékesek megtenni. Teszem ezt annál inkább is, mert az 1055-ben Tihanyba telepített bencés szerzeteseket 1950 pártállama elűzte, az ősi apátsági könyvtár több ezer kötetét pedig néhány évvel később barbár módon eltüntette.

1990. júliusától ismét Szent Benedek fiai öröködnék Tihanyban, az ősi monostortemplomban az alapító András király sírja felett, akinek az akaratát az alapítólevelben megfogalmazott módon teljesíthetik: „Az isteni szolgálat serény és fáradhatatlan végzésére, sőt a szentek dicsőítésére és tiszteletére a szerzetesek testületét gyűjtöttük oda...”

A tihanyi kriptá párhuzamai

Az alább ismertetett párhuzamokat 1980-1993 közötti időben Ausztriában, Svájcban, Csehországban, Németországban és Franciaországban végzett hivatalos és magán tanulmányútajaim alkalmával ismertem meg és a helyszínen alaprajzi felméréseket is végezhettem. A több tucatnyi kriptá közül – az előadási idő kötöttsége miatt – nem tárgyalhatom az ausztriai, a svájci, a csehországi és francia Loire-völgyi útjaim eredményeit, mivel ezeken a területeken nem jellemző a 9-10-11. században a tihanyihoz hasonló téglalap vagy négyzet alaprajzú kripták építése, de előfordulásuk sem tagadható.

Előadásomban most csak németországi kutatóútjaimon szerzett ismereteimet és felméréseim tapasztalatait szeretném közzétenni. Előljáróban nem mulaszthatom el megemlíteni, hogy kutatásaimat legjelentősebben támogatta a hallei Landesmuseum für Vorgeschichte és a stuttgarter Baden-Württembergisches Landesmuseum. Régészeikkel sok ezer kilométernyi utat gépkocsival tehettem meg. Nincs idő arra sem, hogy ismertessem a speyeri, a mainzi, a würzburgi, a wormsi, a quedlinburgi, naumburgi, merseburgi, magdeburgi, ladenburgi stb. királyi bazilikák és monostortemplomok kriptáiban végzett megfigyeléseimet. Kutatásaim egy részét a Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte (Berlin) 72. évfolyam 1989. évi számában tettem közzé „Eine frühromanische königliche Hallenkrypta in Tihany (Ungarn)” címmel. Az ismertetést a legújabbban felfedezett, a régészetben is alig hallott kriptával kezdem.

UNTERREGENBACH

Baden-Württembergben, Schwabisch-Hall-tól északra fekvő, néhány tucatnyi házból álló kis település, ahol az 1970-es években – addig teljesen ismeretlen – kora román bazilika föld alatt rejlő falait fedezték fel és egy kriptát, amelynek háromhajós hosszházában a keresztboltozatot tartó oszlopok formája és stílusa a tihanyiéval rokon vonásokat mutat. A lelőhelyet azonosították II. Konrád német császár 1033. augusztusában kelt adománylevelében megnevezett Regenbach birtokkal, amelyet az uralkodó feleségének, Gizella királynénak adományozott. Itt már a 7-8. században frank alapítású templom volt, amelynek a helyén a 11. század első felében építették az említett bazilikát és kriptáját, nyilván Gizella birtokának központi létesítményeként. A 12/13. században katasztrófa pusztíthatta el, azóta ismeretlenül lappangott a földfelszín

alatt. Az analógia azért is fontos, mert Konrád császár fia, III. Henrik I. András királyunkkal szemben két hadjáratot is indított, sikertelenül. Vannak történészek, akik a tihanyi monostorépítést I. András győzelmének az emlékeként értékelik.

GERNRODE

A Harz-hegység északi felén, Quedlinburg közelében fekszik. 961-ben Gero őrgróf itt építtette fel a Szent Cyriakus patronátus alatt álló női szerzetesi monostorát, amely kevés sérüléssel vészelt át egy évezredet. Ma az UNESCO védnöksége alatt áll restaurált állapotban.

2-2 oszloppal három hajós kriptája primitív architektúrájú, négyzetes alapterületű. Négyzetes keresztmetszetű piléereinek oszloppfejezetei a boltozat terhét a tihanyi kriptához hasonló módon tartják. A gernrodei kriptáé szélessége majdnem azonos a tihanyiéval, ezenkívül Gernrodeban megőrződött a hajó felől, nyugatról keletre vezető lépcsőlejárát, amely a kriptáé északnyugati sarkánál ér le. Ez a megoldás teljesen hasonló a tihanyi kriptának azonos helyéhez, ahol néhány fokos eltéréssel az eredeti II. századi kriptalejárát csatlakozására bukkantak az 1953. évi régészeti ásatás és műemléki falkutatás során, de nem tudták mit kezdeni vele. A tihanyi jelenlegi két lejárát a szentélybe felvezető főlépcső északi és déli oldalán a barokk templommal együtt készült 1754-ben, tehát a jelenlegi, derékszögeléssel kimért lépcső nem követi a kora román megoldást.

KONSTANZ

A Miasszonyunk patronátusa alatt álló műnszter szentélye alatt van az ősi bazilika kora román csarnokkriptája. A háromhajós, hat oszloppal ellátott, téglalap alaprajzú kriptáé méreteiben is párhuzamként említhető. A kriptáé már a karoling korban elkészült, s ezt 900-ban bővítették, majd újabb bővítést hajtott végre a 11. század elején Lambert püspök, aki a korábbi 4 karoling oszloppal kialakított kriptát még két oszloppal ellátva, a mai hat oszlopos csarnokkriptává bővítette. Az újabb két oszlop viszont meroving, tehát korai építményből származó tartóelemek másodlagos felhasználása. A kriptáé nyugati záródala mögött kőszarkofágban nyugszik Szent Pelagius isztriai mártír a konstanzi műnszter védőszentje. Elhelyezése megfelel az első évezredben kialakított konfessziók elrendezésének és a kriptához vezető északi és déli bejárát 1-1 mellékkriptához vezet, ezekből pedig nyugati irányba hosszú tárnafolyosók nyílnak. Így alakították ki az úgynevezett körmeneti kriptát.

REICHENAU OBERZELL

Konstanztól nyugatra, néhány kilométerre, a Bódeni-tóból kifolyó Rajna közepén fekszik - a Tihanyi-félszigettel majdnem azonos nagyságú - Reichenau-sziget. Főleg a karoling időben Európa kulturális központja volt bencés apátságának három monostorával. A Reichenau Mittelzell kolostorban készült a 9. század elején a mai napig fennmaradt bencés monostori építészeti terv, amelyet Szent Galleni kolostor terv néven ismer a világ. A sziget keleti részén álló Oberzell Szent György templom emelt szentélye alatt 4 tartóoszloppal ellátott háromhajós csarnokkriptáé van, amelyhez nyugat felől kettős, majd középen egyesült tárnafolyosó vezet. A négyzet alaprajzú - karoling építészeti előzményekre visszavezethető - kriptáé mérete 598x596 cm, boltozatának magassága pedig 294 cm, tehát minden méretében kisebb a Tihanyi kriptáé méreteinél. Római lábmértékkel kifejezve az alapterület 20x20 láb, az oszlopok vastagságának átmérője másfél láb, a boltozatmagasság pedig 10 láb.

Az ismertetett párhuzamokon kívül több mint két tucat olyan kora román kriptát tanulmányoztam, amelyek megalapozták azt az elgondolásomat, hogy újra szükséges a tihanyi kriptáé korszerű régészeti és építészeti átvizsgálása és kutatása.

SZENT ISTVÁN TÖREKVÉSEI A MAGYAR ÉS A KERESZTÉNY KULTÚRA EGYSÉGÉNEK MEGTEREMTÉSÉRE

István királlyá koronázását és azzal együtt a főhatalom megszerzését akár a körülmények szerencsés egybeesésének is tekinthetnénk. Külpolitikailag meghatározó volt, hogy Ottó, német-római császár, II. Szilveszter pápa erős befolyása alatt állt, ami átmenetileg csendre intette a nyugati szomszédot, de bármikor számolni kellett a német támadással. A fiatal király tisztában lehetett azzal is, hogy országán belüli uralma a Koppány fölött aratott győzelem ellenére ingatag. Csak a főfejedelmi nemzetségen belül sikerült kiiktatnia legerősebb ellenfelét. Bár Mihály fia Vazul, az adott időszakban a szokásjog alapján sem veszélyeztethette István uralmát, a későbbiekben fennállt annak a lehetősége, hogy majdani utódával, vagy magával Istvánnal is szembe forduljon. Ez Imre herceg halálát követően némileg igazolódtott is. Az egykori Kende, Kurszán vezér és Bulcsú horka nemzetsége ugyan gyakorlatilag felszámolódott vagy beolvadt a király kíséretébe, más fejedelmek hatalma szinte érintetlen volt. A marosvári Ajtony, az erdélyi Gyula -István anyai nagybátyja - országnyi területek fölött tényleges fejedelmi hatalommal rendelkeztek, önálló külkapcsolatokat tartottak fenn, főleg Bizánccal, királyként uralkodtak tartományaikban. Csak idő kérdése volt, mikor fordulnak István ellen, ami nemcsak a keresztény királyság, hanem az egész ország számára lett volna végzetes. Az ország egységének, belső és külső biztonságának megteremtése, az erős központi hatalom kiépítése az új szellem alapján gyors és határozott lépéseket követelt, nemegyszer véres küzdelem és belháborúk árán. Maga István említi „...a hadjáratok fáradalmait s a különféle népek támadásait, melyekben én szinte egész életemet lemorzsoltam.“¹

A keresztény állam- és egyházszervezet kiépítése

István trónra lépésekor modern államszervezet nincs, csak a dinasztia lovasnomád hagyományai - a vérszerződésből eredő ősi alkotmány hagyományai - tartják össze a különböző magyar és más népcsoportokat. Ezért is sürgető feladat az új hitre alapozott államszervezet mielőbbi kialakítása. Az új hit pedig végérvényesen a Szentháromságot hirdető katolicizmus, amelynek az ifjú király vitathatatlanul elkötelezett híve, s hatalmát is abból eredőnek tulajdonítja. Ő maga mondja: „Akik ugyanis hamisat hisznek, vagy a hitet jó cselekedetekkel teljessé nem teszik, fel nem ékesítik..., sem itt nem uralkodnak tisztességgel, sem az örök uradalomban vagy koronában nem lesz részük.“² „Idézi az apostolok szavát - „Nem koronáztatik meg, csak aki szabályszerűen küzd.“³ Azzal is tökéletesen tisztában van, attól, hogy ő és környezete a katolikus hit vallója, az ország egésze korántsem tekinthető még kereszténynek sem. Több mint két évtizeddel koronázása után állapítja meg: „...a mi birodalmunkban eddig még mint ifjú, friss hajtást prédikálják“.⁴

Egyidőben kezdi megszervezni az új közigazgatás alapjait jelentő vármegye és a katolikus hitet terjesztő egyházmegye rendszert. A német-római birodalmi befolyásnak még a látszatát is elkerülve, az egyházszervezés igen nehéz feladatát is maga veszi kézbe, s ezért elküldte „...követét már egy vázlataiban kész egyház-berendezési tervvel Rómába, a pápához, aki ezeket a terveket jóváhagyta. A király szándékai annyira megnyerték a tetszését, hogy nevéhez, mondják, az apostoli jelzöt is örömmel illesztette“.⁵ Ennek az sem mond ellent, hogy István újabb hittérítő szerzeteseket hív az országba, főleg német területekről. A legismertebbek közülük: Walter és Gellért. Pontosan tudta, hogy erős egyházat teremteni csak a széles tömegek megnyerése által lehet, s Krisztusra hivatkozva „...az újonnan nyert tömeget, a kiválasztott népet, Isten nyáját, amely hitben kioktattatott, keresztségben megmosatott, kenettel olajoztatott, hívta a saját magára épült szentegyháznak.“⁶ Az új hit gyorsan terjedt, s a munkába előbb csak tolmácsként, később vélhetően már hittérítőként magyarok is bekapcsolódtak. A Szent Gellért-legendából tudjuk, hogy „...a magyarok közt a papi és szerzetesi hivatás elég korán talált lelkes jelentkezőket...“⁷ Talán éppen a magyar igricek egy része lehetett szószólója az új hitnek, amit gyönyörű szavakkal jelenít meg Ratkó József: Segítsd a királyt! című drámájában.⁸

A papnevelés kérdése is korán szóba került. „Egymás közt meg is beszéltek a dolgot, és ... elmentek Gellérthez és három családapa felajánlotta egyik fiát és azt javasolta, hogy Gellért tanítsa és nevelje őket, hogy jó papok legyenek... és a tanítást hű társára, Walterra bízta. Amint pedig a többi magyar családfő látta, hogy milyen szép eredménye van Walter tanításának és nevelésének, ők is elhozták hozzá gyermekeiket. Nem akartak ugyan belőlük papokat nevelni, csak éppen taníttatni

akarták gyermekeiket. Gellért ezeket is elfogadta és megnyitotta a szabad művészetek iskoláját... Így született meg Csanádban az első papnevelő intézet és a magyar iskola is, ahonnan a következő nemzedék papjai és jövődő köz- és állami alkalmazottai kerültek ki.“⁹

István gondoskodik a rendszeres hitélet feltételeinek megteremtéséről is. „Szent István második törvénykönyvének első paragrafusa írja elő, hogy minden tíz falu építsen egy templomot. A király maga csak igen kivételes esetekben szerepelt mint alapító. A nevét viselő törvényhez azonban mindenkinek alkalmazkodnia kellett.“¹⁰ Az istváni törvények nemcsak előírják, szigorúan meg is követelik a templomba járást, rendelkeznek az egyházi tartományok, egyházmegyék létrehozásáról, az egyházi hierarchiáról. István – bizonyára pápai jóváhagyással – püspököket, főpapokat nevez ki. Méltán tarthatjuk őt egyházalapítót, apostoli királynak.

A keresztény szellem terjesztése bár nem mehetett könnyen, mégis történelmileg rövid idő alatt otthonra talált a magyarság lelkében. Ehhez bizonyára hozzájárulhatott a magyarok vallási ügyek iránt tanúsított toleranciája, a más, már kereszténynek mondható népcsoportokkal való huzamosabb együttélés, s nem kevésbé az ősi, magyar és a keresztény mítosz több eleme közötti hasonlóság. Ezt még az sem cáfolja igazán, hogy István halála után nagy erejű pogány lázadásra került sor 1046-ban. A lázadás, bár súlyos véráldozatokat követelt mindkét oldalon, amelynek Gellért püspök is áldozatul esett, de már korántsem jelentett végzetes veszélyt a keresztény államra. Nem véletlen, hogy a felkelést éppen az az I. Endre király fojtja el, akire, pogánynak tartott apja miatt, leginkább számítottak a lázadók, s akinek öccséről, Béla hercegről, mint a lovagi eszmény előfutáráról emlékeznek meg a krónikák. A felkelés kirobbanását talán nem is annyira a keresztény hit iránt érzett ellenszenv, hanem inkább a hatalmi és más közjogi valós vagy vélt sérelmek okozhatták. „...már Szent István törvénykönyve előírta, hogy bizonyos társadalmi, egyházi, erkölcsi problémákat az ispán a várban lévő sacerdos-szal vagy presbyter-rel tárgyalja meg.“¹¹ A cluny-i szellem, amely István koronázását is megkönnyítette, s amelynek maga a király is jó ismerője lehetett, nemcsak az egyházi, hanem a világi életben is éreztette hatását. Az évszázad közepére mindjobban érezhetővé vált a pápa, s azáltal a katolikus egyház világi hatalmának növekedése. A jogalkalmazásban, igazságszolgáltatásban, az ítélezések során az egyház jelenléte, az egyházi személyek közreműködése olykor sérthette nemcsak az ispánok, hanem más főemberek és érintettek önértetét, szembekerülhettek – főleg erkölcsi-társadalmi kérdésekben – az erős szokásjoggal, s talán még az új törvényekkel is. A magyarság vélhetően nem is az új törvényeket sérelmezte, nem a királyt, hanem az egyházat, elsősorban annak főpapjait okolta. István is felismerhette az egyház, s főleg a főpapok világi hatalmának növekedését és erősödését, ezért nem lehet véletlen, hogy az „Intelmek“-ben így rendelkezik: „Ha esetleg valamelyik azok közül, akikről szó van, kárhozzátásra méltó vétetekbe esik – távol legyen! –, dorgáld meg őt háromszor, négyszer is négyszemközt az evangélium tanítása szerint. Ha akkor intelmeidet nem hallgatja meg, nyilvánosan kell megfedni a következők alapján: „Ha rád nem hallgat, mondd meg a gyülekezetnek.“¹²

A köztudatban többnyire az a vélekedés vált uralkodóvá, hogy István „tűzzel-vassal“ kényszerítette a magyarokat a keresztység felvételére. A történetírás is jórészt azt hangsúlyozza, hogy a német hittérítők, s a katolikus egyház tevékenységének hatására, amelyek szellemében István törvénykönyvei is megfogalmazódtak, a pogány Magyarország alkalmazkodott a keresztény Nyugathoz. Hiba lenne ennyire leegyszerűsíteni a folyamatokat. Valójában nem közönséges alkalmazkodásról és a nyugati szellem mechanikus átvételéről van szó. Különböző valószínűleg beolvadtunk volna a nyugati keresztény kultúrába, nem őrizhettük volna meg egy évezred múltán is saját karakterünket, s a térségben ma is sajátos kultúránkat. És itt nem csak a magyar nyelvre kell gondolnunk, hanem keresztény jellegének azonossága mellett a hagyományaink, szokásaink különbözőségére, sajátosságaira is. István állam- és egyházszervező tevékenységében kétségtelenül figyelembe vette a Szentszék iránymutatásait, a katolikus főpapok javaslatát, a nyugati frank és német példákat. De csak annyit vett át a Nyugattól, amennyire az szükséges volt, amennyit hatalmi érdeke megkövetelt és amennyire az saját hitéből, lelkiismeretéből fakadt. Nem szolgai módon utánozta a Nyugatot, hanem a sajátos magyar viszonyokhoz alkalmazta a nyugati tapasztalatokat, alkalmassá téve a magyar kultúrát a nyugati kultúrához való integrálódásra. A hitélet kérdésében önmagához is könyörtelen volt. A keresztény eszméket a krisztusi, evangéliumi tanítás szerint értelmezte, s talán a Nyugatot is fölülmúlva alkalmazta azokat állam- és egyházszervező munkájában. Joggal vélhetjük, hogy az egyetemes keresztény értékek szellemében teremtett sajátos magyar, nemzetinek felfogható katolikus egyházat.

Az István uralkodásának első szakaszában keletkezett törvénykönyvek valóban erőteljesebb nyugati hatást tükröznek. Később felismerhette, hogy a magyarság szokásainak, hagyományainak teljes mellőzése, a könyörtelen szigor ellenére sem hozhat sikert, mert az elfojtott indulatok bármikor elemi erővel törhetnek felszínre. Tapasztalnia kellett, hogy a császár a hódító törekvéseiről korántsem mondott le, s az első adandó alkalommal rátámadt a fiatal királyságra. Az ország védelmét a külső támadásokkal szemben csak egységes belső erőkre támaszkodva lehetett biztosítani. Ezért István a későbbi korszakában önmaga enyhít szigorán, s nagyobb hangsúlyt kapnak a hazai hagyományok és a szokásjog a törvényalkotási folyamatban.

Önvallomás-testamentum-üzenet

Az istváni életmű kiemelkedő dokumentuma az uralkodásának utolsó harmadában keletkezett „Intelmek“. Az Imre herceghez írott „erkölcsstanító könyvecske“ egyesíti mindazon értékeket, amelyek a régi szokásjog és hagyomány alapján

megtartandók, az új keresztény eszmerendszerből beépítendőek egy újabb, már keresztény-magyar alkotmány alapjaiba. Olyan alapelveket tartalmaz, amelyek a mai kor számára is példaértékűek lehetnek.

Az „Intelmek“ első három fejezetében leszögezi, hogy a királyi méltóság, a hatalom, a korona és azzal együtt az ország szellemét a katolikus keresztény hit határozza meg, amelynek alapja a katolikus egyház, s művelője, a papság. Bár saját hatalmát is alárendeli ennek az alapelvnek – „...Mert nélkülük királyok nem is állíttatnak, nem is országolnak.“¹⁴ – ugyanakkor a már korábban idézettek alapján önmagát teszi meg a hit, az egyház és a papság kánonjogi tisztaságának őrzőjévé. Talán ezen három fejezet alapján vélik úgy, hogy nem Istvántól, hanem valamely főpapjától származnak az „Intelmek“, az egyház mindenek feletti földi hatalmának biztosítékául. Az minden bizonnyal lehetséges, hogy az írás közvetlenül nem a király keznyomát őrzi, azonban az imádság megtartásáról valló kilencedik fejezetből kiviláglik, mindez István belső lényegéből fakad. A hitélet művelésének, gyakorlásának jogát, amelynek önmagát is aláveti, ugyan átruházza az egyház képviselőire, a papságra, de önmaga számára az égtől, magától Istentől vár útmutatást, kinyilatkoztatást. „Küldd el uram, a bölcsességet a te nagyvotodnak székétől, hogy velem légyen és velem munkálkodjék, hogy tudjam, mi légyen kedves nálad minden időben.“¹⁵ Ezért joggal vélhetjük, hogy halála előtt István valóságosan is átértzett, égiektől vezérelt belső indíttatásból nem földi, hanem égi hatalomnak, Máriának ajánlja fel az ország koronáját.

A főemberek és vitézek tiszteletéről rendelkező negyedik fejezetben, bár korlátozottan ugyan, a népfelsg elvének megfogalmazása tűnik elő- „...tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik, és hogy semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és gyűlölség. Ha békeszerető leszel, királynak és király fiának mondanak, és minden vitéz szeretni fog; ha haraggal, gőgösen, gyűlölködve, békétlenül kevélykedsz az ispánok és főemberek fölött, a vitézek ereje bizonnyal homályba borítja a királyi méltóságot, és másokra száll királyságod.“¹⁶

A hatalommegosztás elve jut kifejezésre a hetedik fejezetben, amely meghatározza, hogy „A tanács állít királyokat, dönti el az ország sorsát, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeiket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat.“¹⁷

A hatalom és az igazságszolgáltatás különválasztásáról rendelkezik az ötödik fejezet – „Valahányszor, kedves fiam, ítéletet érdemlő ügy kerül eléd, bírákhoz utasítsd, az ő megbízásuk, hogy a törvény szerint döntsenek.“¹⁸ Igen magas jogérzékenységről tanúskodó intelmével a jogállam alapjait veti meg.

Az emberi méltóság, a másság és önazonosság tiszteletben tartásáról rendelkezik a tizedik, hatodik és nyolcadik fejezetben. Nem kívánnak külön magyarázatot és értelmezést a következő sorok „Légy türelmes mindenkihez, ne csak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz.“ – továbbá „... ha a királyt istentelenség és kegyetlenség szennyezi, hiába tart igényt a király névre, zsarnoknak kell nevezni.“ Még a legkisebb hivatal birtokában is alapkövetelmény, hogy „... ne csak atyafiságodhoz és rokonságodhoz, vagy főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzájárul.“¹⁹

Az „Intelmek“ vendégekre és jövevényekre vonatkozó részét gyakorta felemlítik, mint az idegenek befogadásának pozitív példáját, ami igaz is. De vajon csupán a külföldről érkezők értendők ez alatt? A vendég, a jövevény nem feltétlenül jelent külföldit – „... amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti.“²⁰ Mivel tájakról, tartományokról és külföldiekről egyaránt szól, a vendég és jövevény lehet az egykori rokon és társult törzsek szállásterületén élő és onnan érkező magyar vagy más népek képviselője, de lehet más országból érkező idegen is. Annál inkább érthető ez a rendelkezése, mivel a király közvetlen hatalma ebben az időben még csak a királyi birtokokra, szállásterületekre terjed ki, de az egységes keresztény Magyarország megteremtése és hatalmának kiterjesztése érdekében az ország egészét igyekszik a maga számára megnyerni. Ebből szükségszerűen következik – „... a jövevényeket jóakarattal gyámolítsd és becsben tartsd, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.“²¹ Az istváni állameszme nem nemzetállamban gondolkodik. Nem tűri el a népek és nemzetek közötti torzalkodást, megkülönböztetést s különösen nem a jelenkorunkból jól ismert nacionalizmust. Nemzetek fölötti államot képzel el, amelyben mindenki a krisztusi tanítás szellemében megtalálhatja az őt megillető helyét.

Olykor talán ezért róják fel Istvánnak, hogy udvarában mellőzte az ősi szokásokat, s túlzottan a külföldről vett példákra s a külföldiekre támaszkodott. Valójában olyan szintézisét alkotja meg az ősi szokásoknak és az átvett értékeknek, amelyek mind a magyarságot, mind más népeket tiszteletben tart. „... Aki ugyanis megveti, amit megszabtak atyai elődei, az isteni törvényekre sem ügyel.“ Később magyarázatát is megadja nézeteinek: „ Mely görög kormányozta a latinokat görög módra, avagy mely latin kormányozta a görögöket latin módra? Semelyik. Ezért hát kövesd szokásaimat, a teid közt kimagasló így leszel, s az idegenek dicséretére szert így teszel.“²² Ebből az is kitűnik, hogy az itt élő népeket saját szokásaik szerint kell kormányozni – a magyarokat magyar módra, a németeket német módra, a szlávokat szláv módra, minden népet a maga módján. Ez egyben arra is választ ad, hogy bár a nyugati eszmékre és példákra támaszkodik, a gyakorlatban az ősi hagyományokat, szokásokat is figyelembe véve olyan kultúrát hoz létre, amely egyesíti a két kultúra legértékesebb elemeit, új minőséget alkotva ezáltal. Olyan harmadik kultúrát, amely jellegzetesen kárpát-medencei, s amely hidat képez a Kelet és Nyugat között.

István az „Intelmek“-et fiának, Imre hercegnek szánja. De vajon csak atyai jó tanácsok sorát jelenti és csupán az ifjú herceghez szól? Több annál! A nagy formátumú államférfi önvallomása, testamentuma és üzenete egyszerre. Önvallomás,

mert életműve tanúsítja a leírtak szellemét. Testamentum, s nem csak Imre, hanem a késői utódok számára is – hogyan sáfárkodjanak e gazdag örökséggel. Üzenet a kortársaknak, üzenet a későbbi korok felelős politikusainak, államfőinek, üzenet a mának. Mindenek fölött olyan egyetemes erkölcsi-etikai-jogi kódex, amely nemcsak a magyar, hanem bármely nép, bármely nemzet, bármely állam alkotmányának szellemi alapjául szolgál.

Felajánlás és örök szövetség

Látnok volt-e István, vagy sem, nehéz lenne évezred távlatából megítélni. Az mindenesetre ma is érzékelhető, hogy egyszemélyben testesítette meg azt a földi halandót, akit az isteni kegyelem a legmagasabb világi méltóság székébe helyezett, akit Isten büntetése porig sújtott, hogy végül a kinyilatkoztatás által az égbe emeltessen.

Három évtizede már koronás főként országol. Belül nyugodni látszik minden. Koppány emléke talán vissza-visszajár, de már nem állja útját Ajtony, behódolt az erdőelvi Gyula is, működik a törvény, szent éneket zengnek a templomok. A külső próbát is kiállta az ország, a császár hadai vérző fejjel távoztak a gyepükről. Imre herceg ifjúvá serdült, aki „hitben kioktattatott, keresztségben megmosatott, kenettel olajoztatott”,²³ megtanulta mindazt, amit a kormányzásról tudnia kell. Az öregedő István nyugodtan készülhet a találkozásra a Megváltóval. Akkor megszólal az Úr – Még nem kész a mű! Neked kell bevégezned! – s István helyett a kisebbik királyt szólítja magához.

Negyedfél évtized múltán István eljutott oda, ahonnan elindult. Önmaga utódként rá vár ismét a feladat, hogy valóságos utódra találjon. Forgolódnak körülötte világiak, egyháziak, magyarok és idegenek, pogányok és keresztények. A megoldást keresik, vagy csak a hatalmat akarják? Bíz-e bennük István, vagy sem, nem tudható.

Istvánnak újra kell gondolnia a trónöröklés kérdését. Közvetlen utóda nincs. Gizella, életkoránál fogva már képtelen a gyermekáldásra. Vérszerinti, törvényes örökösre István csak akkor számíthatna, ha felbontaná házasságát, s új feleséget keresne. Ez azonban nem fér össze sem a mélységesen keresztényi lelkiismeretével, sem a házasság szentségének kánonjogi előírásaival.

Az ősi törvény szerint a legidősebb, Álmos nembéli Vászoly (Vazul) lenne az utód. Minden bizonnyal nemcsak közvetlen tanácsadóinak, az egyháznak, hanem Istvánnak is kétségei lehettek Vászoly személyét illetően. Egyrészt Vászoly félig pogány, vagy tán egészen az, másrészt gyanúba keveredett az Imre halála körülményeinek tisztázásakor. Az ősi öröklési rend alapján Vászolynak és támogatóinak érdekében állhatott az ifjú trónörökös eltüntetése. Vászolyt ugyan megölni nem merik, de uralkodásra alkalmatlanná teszik. A legenda szerint megvakították, s „fülébe forró ólmot öntöttek”, gyermekei – Endre, Levente, Béla – menekülni kényszerülnek az országból. Számításba jöhetnek a leányági rokonok, István nővéreinek a férje, illetve gyermekei. Az egyik jelölt István idősebb húgának és velencei dogenak a fia – Orseolo Péter, a másik a legfiatalabb férje, a tekintélyes magyar főúr – Aba Sámuel. Trónkövetelőként megjelenik még a színen a legidősebb nővér és bolgár trónörökös fia is – Peter Deljan. A legesélyesebb Orseolo Péter. Évek óta István udvarában nevelkedik. Talján származása folytán az egyház is őt támogatja. István Pétert teszi meg törvényes örököséül. Döntése nyomán, halálát követően, elszabadulnak az indulatok. Nem elég, hogy Péter királysága sérti az ősi törvényt, ráadásul még nem is magyar! István mintha előre érezte volna döntésének későbbi következményeit, s Mindszenty bíboros, hercegprímás szavaival –

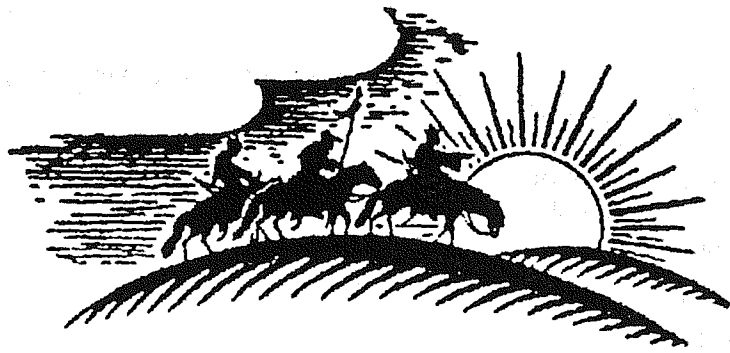
„... halála előtt, 1038. augusztus 15-én, országát, koronáját a Szent Szűznek ajánlotta, akit mi magyarok azóta Magyarok Nagyasszonyának, Magyarország Pátrónájának hívunk; ugyanakkor országunkat pedig „Regnum Marianum“-nak, Mária országának nevezzük. A sajátosan magyar „Regnum Marianum“- eszme azt jelenti, hogy Mária védi országát, mi pedig hűen követve a krisztusi hitet, érvényre juttatjuk állami és társadalmi életünkben is az evangélium tanítását.”²⁵

István bevégezte tehát a művet, amit az égiek és az ősök megszabtak számára. Mai racionalizmusunk talán tamáskodik bennünk. Nem is annyira azon, hogy a felajánlást csak a késői korok képzelete szülte, hiszen megtörténhetett. Inkább István cselekedetét vélhetnénk menekülésnek a felelősség elől? Ellenkezőleg! A koronát, s vele együtt az országot, az itt lakó népével, magyarokkal és másokkal, nem a véletlen sorsra, nem a földi, gyarló hatalmasságokra bizza. Az égiektől kapott jogánál és hivatalánál fogva átruházza azt örök tulajdonul arra a földön túli, embertől független égi hatalomra, akinek tisztaságához nem férhet semmi kétség. István magas fokú felelősségtudatából, belső lényegéből fakad a megoldás; vajon ki merne – légyen akár király, akár császár vagy pápa is – szembeszállni az égiekkel, ki merné bántani Isten fia anyjának, Máriának országát!

Az elvont emberi gondolkodás csúcspontját jelenti az istváni megoldás. Nem csupán országot, hitet, egyházat adott népének örökül, hanem egy olyan szellemet is, amely máig hatóan meghatározója kultúránknak, s méltán sorolható be az egyetemes kultúra örök értékei közé.

Jegyzet

1. István király intelmei - erkölcsstanító könyvecske. Fordította Kurcz Ágnes = István király emlékezete
3. bővített kiadás, Szerkesztette: Király László, Budapest, Európa Kiadó, 1987. 51. oldal
(Továbbiakban: Intelmek)
2. Intelmek 52. oldal
3. Intelmek 52. oldal
4. Intelmek 53. oldal
5. Bozsóky Pál Gerő: Segesdi krónika, Szeged, 1993. Kiadó: Agapé (A Veszprémi Egyházmegye múltjából,
Szerk.: Dr.Körmendy József 15.) 72. oldal
6. Intelmek 53. oldal
7. Bozsóky Pál Gerő: I.m. 82. oldal
8. Ratkó József: Segítsd a királyt! (Életünk Könyvek, Kiad.: Móricz Zsigmond Színház - Nyíregyháza,
év és oldalszám nélkül)
9. Bozsóky Pál Gerő: I.m. 83. oldal
10. Bozsóky Pál Gerő: I.m. 75. oldal
11. Bozsóky Pál Gerő: I.m. 82. oldal
12. Intelmek 54. oldal
13. Ratkó József: I.m.
14. Intelmek 54. oldal
15. Intelmek 57. oldal
16. Intelmek 54. oldal
17. Intelmek 56. oldal
18. Intelmek 55. oldal
19. Intelmek 57. oldal
20. Intelmek 55. oldal
21. Intelmek 55. oldal
22. Intelmek 56. oldal
23. Intelmek 53. oldal
24. Ratkó József: I.m.
25. Mindszenty József: Emlékirataim (Negyedik kiadás) Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék
Könyvkiadója, Budapest, 1989. 189. oldal

KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEINEK JÖVŐJE A XXI. SZÁZADBAN¹

Kárpát-medence népei honfoglalásunkkal kezdve olyan sajátos átalakulási folyamaton mentek keresztül, amelynek eredményeképpen kialakult egy olyan nemzetközösség, amelynek tagjai homo hungarus-nak mondhatták magukat. Kialakult egy olyan hazafias érzület, amely előnybe részesítette a földrajzi területhez, a hazához való kötődést az etnikumhoz való kötődéssel szemben. A történelmi Magyarország lakosai között sokáig nem volt nyoma a nyelvi megosztottság feszültségeinek. Csak a későbbiekben váltja fel a történelmi Magyarország területéhez kapcsolódó nemzettudatot a közös nyelvhez és az etnicitás más megnyilvánulásaihoz kötődő nemzettudat. A Szent Korona eszméből eredő „hungarus” nemzettudat, amely az ország különböző nyelvű lakosait mind az egy magyar nemzet tagjaiként tekintette, nem képmutatásból eredt, hanem meggyőződésből. A magyarság mindig befogadó nemzet volt, nem kirekesztő. A „hungarus” tudat nemzeteket integráló tudat is volt. Mivel azonban ez az eszme a rendiség korában alakult ki, a rendiség felbomlásával kezdte elveszíteni jelentőségét a más nemzetiségű lakosok számára. A rendiség ideje alatt a lakosság nyelvi hovatarozása csak alárendelt szerepet játszott. Az, hogy valaki nemes, városi polgár vagy jobbágy, sokkal fontosabb volt annál, mint hogy mi az anyanyelve, nem beszélve arról, hogy a hivatalos vagy „államnyelv” a latin volt. A magyarság vezető szerepét senki meg nem kérdőjelezte. A nemesi kiváltságok megszűnésével azonban a más nemzetiségek szempontjából ésszerűbbnek látszott, hogy a magyarság kiváltságai is megszűnjenek, vagyis hogy a magyar csak egyike legyen a modern értelemben vett politikai nemzetnek.² Kárpát-medence népei tehát elindultak az önálló politikai nemzeté válás rögzös útján, amely azonban a lekülönbözőbb feszültségekhez, és később az ismert nemzetiségi konfliktusokhoz is vezetett.

A társadalommal foglalkozó tudományok a nemzet meghatározásánál (ha eltekintenek a gazdasági integrációtól) abból indulnak ki, hogy ennek két lényeges tartalmi összetevője van: kultúra és politika. A nemzet egyfelől nem lehet más, mint kulturális közösség, másfelől eme közösségnek a politikai egységét és szemléletét fejezi ki. Más szóval tehát a nemzet egy politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális közösség. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzeteknek szükségszerűen nemzetállamba kéne szerveződniük. Fontosabb ennél a kulturális közösség identitása, nemzetnek kell, hogy érezze magát. Sajnos, az utolsó évek fejlődési folyamatai arra kényszerítettek bennünket, hogy közelebről vizsgáljuk a nemzeteket, mint politikailag szervezett tömörüléseket, mivel minél inkább tisztában vagyunk azzal, hogy saját állam nélkül nehéz nemzeti életet élni. A nemzetállammá való átalakulás folyamatai, melyek a XIX. században kezdődtek, még a mai napig sem zárultak le teljesen. Ebből a szempontból nézve, a nemzetet úgy is lehet definiálni, mint olyan sajátos gazdasági (nemzetgazdaság), politikai (nemzetállam) és kulturális (nemzeti identitástudat) integrációt, amely végigkíséri a világkapitalizmus történetét, mint annak alapegysége.³

A globális korszak

A nemzetek fejlődése kisebb vagy nagyobb mértékben mindig külső tényezőkkel volt befolyásolva, más szóval része volt valamiféle nagyobb, vagyis világfolyamatoknak. A XX. század második felében felgyülemlett globális problémáknak, melyeket az emberiség csak együttesen tud megoldani, velejárója a világalmai törekvés egy vagy több centrális nemzet részéről. Ez a törekvés ugyan létezett az egész történelem folyamán, de ebben a században érte el azt a fokot, amikor minden eszközt bevetett céljai elérésére, s többek között az úgynevezett globalizáció folyamataiba rejtőzködik. Folytassuk tehát ezzel, a nemzetekkel szorosan összefüggő folyamattal. Mit is értünk a globalizáción? A globalizáción, mint a társadalmi folyamatok specifikus együttesén, ma olyan tendenciát kell értenünk, amely egy globális vagy másképp világrendszer kialakulásához vezet a természet és társadalom, az emberi civilizáció és annak környezete közti új viszonyok hatása alatt és a politikai, gazdasági és kulturális élet internacionalizációja következtében. Eddig azonban a globális vagy világfolyamatokra inkább a nagyon intenzív kölcsönös viszonyok rendszerének a kialakulása jellemző. Ma tehát a globális vagy világtársadalmat még nem a nemzetek lineáris fejlődése jellemzi, amely a közeli vagy távoli jövőben egyfajta világállamhoz vezetne, hanem a nemzeti társadalmak tarka sokasága, ellentmondásos egészéből kibontakozó interdependencia, amely a legkülönbözőbb világszervezetek és intézmények komplex együttesében testesül meg. Tudnunk kell, hogy ez a folyamat már a második világháború alatt vagy közvetlenül utána kezd megnyilvánulni, amikor ezek az intézmények (ENSZ, Nemzetközi Valutaalap, Nemzetközi Világbank stb.) befolyásolni kezdik az egyes országokban végbemenő lokális folyamatokat. Nyugaton már a hetvenes években megjelentek olyan elemzések, amelyek rámutattak arra, hogy a multinacionális vagy „globális” társaságok hatalma abból az egyedülálló képességükből eredt, hogy a pénzügyeket, technológiát, a fejlett piackutató és piacteremtő eljárásokat a termelés világméretű integrálására használják fel, és így akarják megvalósítani az

Egyetlen Nagy Piac ősi kapitalista álmát. Ez a kozmopolita vízió közvetlen kihívást jelent a hagyományos nemzeti gondolattal szemben.

A globális korszakban két alapvető, részben ellentétes, részben egymást kiegészítő folyamattal lehet találkozni. Az egyik az önrendelkezési elvre épülő nemzetállamok létrehozásának folyamata. A másik az államok területi integritásának elvére épülő nagy geopolitikai régiók⁴ kialakítása a határok meg nem változtatásának elve alapján. Véleményünk szerint, éppen a másik változat felé irányuló folyamatnak vannak a legnagyobb buktatói. Ezek abból erednek, hogy a válságövezetekben éppen az államhatárok nem felelnek meg az etnikai határoknak, így pedig lehetetlen igazságos integrációról beszélni. Tudvalevő ugyan, hogy a globális korszakban az alapvető folyamatoknak integratív jellegük van, illetve ennek hiánya a nemzeti fejlődés eltorzulásához vezethet, de az integráció nem jöhet létre a „nemzetépítés” minden egyes formájának véghezvitele nélkül. Tehát végső fokon nem lehet elvárni, hogy valamelyik nemzet önálló gazdasági, kulturális vagy politikai lét nélkül fejlődjön.

Mára végérvényesen világossá vált az, hogy a második világháború után kialakult politikai világrend a nyolcvanas években fokozatosan felbomlott. Kétségtelen tény azonban, hogy ezt megelőzően a XX. század második felét két világrendszer hatása jellemezte. A kialakult kommunista tömb nagy hatást gyakorolt a végbemenő folyamatokra. Azonban a szocializmus és a nemzetvé válás kölcsönhatásáról elég annyit megjegyeznünk, hogy befolyása csak a „harmadik” világ országaiban volt hatásos. A szocializmus csak akkor tudott eredményeket elérni, ha hatékonyan össze tudta kapcsolni tevékenységét a nemzetvé válás progresszív folyamataival. Ha félretesszük ezeket az ismert tényeket, akkor napjaink konfliktusai a nemzetállamok kialakulása és a nemzetközi fejlődés között, a nemzeti integráció „zavara” szükségszerű reakció nemcsak a globális tendenciákra, hanem a szocializmussal megszakított nemzeti fejlődésre is. Ugyanakkor korunk világában ki van építve egyfajta gazdasági, politikai, katonai, kulturális és információs kapcsolatrendszer, amely sajátos módon fékezi a „fiatal” nemzetek fejlődését. Az utóbbi időben, amikor már nem jellemző a nyílt katonai beavatkozás (sőt akkor sem, amikor szükség lenne rá – lásd pl. a volt Jugoszlávia területét érintő konfliktusok), illetve amikor ez más horizontokon történik (pl. Irak - Kuvait), nem beszélhetünk közvetlen politikai-gazdasági függőségről sem. Ellenben ezeket a viszonyokat helyettesítik a kulturális, tudományos, információs függőségek közvetettebb formái, melyek fékezik a (kis) nemzetek fejlődését. Sőt azt mondhatnánk, hogy a fejlett államok (gyakran nemzetállamok) a fejletlenebb nemzetek dezintegrációja irányába hatnak, amivel fékezik nemzetgazdaságuk, államszerkezetük vagy akár tagjai identitástudatának koherenciáját.

A hagyományos politikai világrendnek a nyolcvanas években bekövetkezett felbomlásával, a globalizációs tendenciák átszövődtek új nemzetállamok létrejöttével. Világméretben, az egész emberiség keretében a nemzeti fejlődés egyfajta földrajzi „expanziójára” került sor, de napjainkban, és ebben nem kivétel Európa sem, minden ország rákényszerül, hogy az önálló nemzetállam létrehozásának útjára lépjen. Mintha mindenáron ki akarná próbálni ezt az utat. A nemzeti impulzusoknak talán törvényszerűen végig kell járniuk a maguk teljes folyamatát. A teljesen kibontakozott etnikai önrendelkezés megvalósítása független nemzetállam formájában, úgy látszik szükségszerű fejlődési fokozat, különösen azoknak a közösségeknek a számára, amelyek történelmileg elnyomottaknak és kielégítetleneknek érzik magukat. Mindig jobb a fejlődésnek ez a formája, mint a nacionalizmus valamelyik válfajának konfliktusba való torkollása, amely esetleg fegyveres megoldáshoz (vagy a konfliktus másfajta elmélyüléséhez) vezetne. A globális rendszerhez viszonyítva minden ország elkezdte építeni a saját nemzeti integrációját (vagy legalább átalakítja ezt), szerkezeti változásokat visz végbe minden alrendszerben (gazdasági, politikai, kulturális stb.). A világ bipoláris képének végeredményeként nagyarányú változásokra kerül sor a hagyományos nagyhatalmak helyzetében is (a Szovjetunió politikai és gazdasági felbomlása, az USA vezető szerepének eróziója, a távol-keleti országok előretörése stb.), de az új helyzethez való alkalmazkodás főszereplője és egyben áldozata a nemzetállam, mint a globális politika hordozója. A nagyhatalmi igényekkel fellépő államok az úgynevezett globális kihívásra való megfelelő válaszadás ürügyén, de a valóságban nemzeti érdekeik kiterjesztésében, a megoldások legkülönbözőbb formáit és eszközeit keresik. Mindenesetre az önálló nemzetállamok keletkezése magával hoz bizonyos társadalmi, gazdasági, politikai, de másféle feszültségeket is. Ugyanis a nemzetállamok létrejöttének és „építésének” sajátosságait nagymértékben befolyásolják a külső, globális feltételek, tehát az, mikor kezdődik el ez a folyamat, milyen világrend alkotja a külső környezetét, milyen gazdasági és társadalmi szerepekbe és milyen politikai konfliktusokba sodorja az adott országot.⁵

A globalizáció veszélyei

Ha nem számítjuk a politikai és gazdasági veszélyeket, akkor a legnagyobb veszély a nemzet kultúráját fenyegeti. Igaz ugyan, hogy nagyon sokszor külső tényezők határozzák meg, hogy az adott nemzet gazdaságában infláció legyen-e vagy defláció, milyen gyors legyen a gazdaság modernizációja, szerkezeti átalakítása, milyen irányvonalat kövessenek az állam politikai rendszerében társulópó politikai pártok, de ezeket a folyamatokat többé-kevésbé lehet (sokszor a világtól való elzárkózás árán) belülről irányítani. Azonban a nemzeti kultúra minden eleme ki van téve a globalizáció veszélyeinek. A nemzet határait átlépi a piacról termelő művészet, amely szinte semmi pozitívumot nem tud felmutatni a nemzeti kultúra gazdagítása érdekében. Virágzik az úgynevezett kulturális tőzsde, ahol eleve nagyobb az „árfolyama” a nagy nemzetek kultúrájának, mint azokénak, amelyek kötődnek hagyományaikhoz. Mesterségesen fölverik bizonyos kultúralkotásoknak

az árfolyamát az éppen aktualizálható politikai vagy más botrányok izgalmai miatt. Létezik ennek az ellenkezője is: a kultúra eltiprása vagy a fölismerhetetlenségig való asszimilálása, ha nem felel meg a globális elvárásoknak. A múlttól való elszakadás majdnemhogy kötelező követelménnyé válik. Megkérdőjeleződik minden, amit eddig a nemzet tagjai emberi, szellemi-kulturális vagy erkölcsi értéknek tartottak. Az értékek síkján zavar keletkezik, s ebből fakadóan sokan nem egészen alaptalanul panaszoznak, hogy míg a tegnapi bölcsesség, megbízhatóság, az elvek és kötelességek eszményesítése jellemezte, addig ma az élet „helyes” alakításához nemcsak szellemi és erkölcsi ügyesség, rugalmasság és alkalmazkodóképesség kell, hanem sokszor erőszak, csalás és más, régebben deviáns módszernek vélt eszköz alkalmazása. A kis nemzetek gazdasági és politikai intézményei ellenállása nem tudja meggátolni a nemzetközi nagyvállalatok befolyását, a környezetromboló melléktermékek hatását, az eddig ismeretlen terrorakciók és kábítószeres nagymértékű elterjedését. A tömegtájékoztató eszközök propagandája, a reklám, az erőszakkal, trágársággal és a dekadencia más formáival átszótt „kultúralkotások” hatása ellen a nemzet legöntudatosabb rétegei sem tudnak megfelelőképpen védekezni. A tömegek manipulálását fokozza az erkölcsi nihilizmussal párosult intézményrendszer bürokratizálódása, amely főleg arra törekszik, hogy a közösség minden tagját minél átfogóbban rögzítse és szabályozza. A nemzet tagjainak élete a szabad piacgazdaság önszabályozása nevében ki van téve a hatalom önkényének. El kell fogadnia az általános alapelvet, hogy gondoskodnak róla, feltéve ha működni hagyja a rendszert, illetve úgy kell neki viselkednie, ahogyan a rendszer megkívánja. Már régebben többen rámutattak arra, hogy kezd elviselhetetlenné válni az a dichotómia, amely a hivatalosan vallott szándékok és eszmék (vagy ideológiák) és a brutális dehumanizáció között feszül. Meglehetősen furcsa módon azok a komplex intézmények és konstrukciók, melyeket a politikailag és gazdaságilag erős nemzetek nagy találékonysággal hoztak létre a törekény emberi szabadság megvédelmezésére és továbbfejlesztésére, valójában e szabadság korlátozóinak és elnyomóinak bizonyultak.⁶ Hozzá kell tennünk, hogy ha ez a védelmezés fegyverek formájában jelentkezik, akkor a kis nemzetek tagjai sok esetben halálra vannak ítélve.

A nemzet fogalma a globális nyomás alatt fokozatosan elveszti reális tartalmát, az ország lakossága nemzeti lét nélküli sokasággá degradálódik, amely nem más, mint a tömegcikk, szolgáltatások, információk fogyasztója, jogszabályok, viselkedési normák kiszolgáltatottja.

A magyarság és a globális világ

A felvázolt veszélyek ellenére a kis nemzetek nem zárkoznak el a globális világtól. A globális kihívásra meg kell találni a megfelelő válaszokat. Ugyanis a globalizáció kora nemcsak veszélyekkel és feszültségekkel jár, hanem újabb és nagyobb lehetőségekkel is. Ezzel kapcsolatban a globális folyamatok a magyarság számára is új szerepvállalást jelentenek.

Több hazai szociológus még a hetvenes években nyíltan kimondta és leírta, azt, amit ugyan sokan tudtak, csak féltek megfogalmazni: ugyanis, hogy a magyar etnikum az első világháborút lezáró nemzetközi szerződések következtében teret vesztett nemcsak világméretben, hanem közvetlen földrajzi környezetében, a Kárpát-medencében is. Sajnos fennáll a veszély, hogy a fokozatos kvantitatív lemorzsolódást minőségi visszaesés is kíséri fogja. Ezenkívül látnunk kell, hogy a több évszázados idegen „gyarmatosítás” maradó nyomokat hagyott az ország gazdasági, szellemi-kulturális, vallási, de nemzetiségi összetételén is. Hisz népünk egyik alapos ismerőjének szavaival mondva: Hány millió magyar menekült el ebből a pokolból (mert ugyan miért ment volna el, ha ez mennyország lett volna számára?), és hány millió idegen jött helyébe ebbe az eldorádóba (mert mi egyébért jött volna, ha nem a könnyű élet csábította volna ide?).

Ehhez mindenképpen hozzá kell tenni, hogy túlzott naivitás volna azt képzelnünk, hogy Európa a magyar etnikumot végérvényesen befogadta. Az előző évszázadok során kemény árat kellett fizetni létjogosultságunk bizonyítása érdekében, ugyanúgy mint ahogy napjainkban is meg kell küzdeni fennmaradásunkért. Az itt élő népek ugyan sokat köszönhetnek a magyarságnak, nemcsak, mint Európa védőpajzsának, hanem a kultúra és a tudomány terén végzett munka miatt is. Hiszen ez a két tűz között vergődő, veszélyesen huzatos helyen megtelepedett, nemzeté formálódott nép, nemcsak hogy életben tartotta Európát, hanem értelmisége színe-java lendítette föl a nyugati szellemi életét az atomkutatótól és holográfiától a filmművészetig és festészetig. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a körülöttünk élő világ azzal fogja kinyilvánítani köszönetét, hogy megoldja a magyarság égető problémáit.

A globalizáció útvesztőiből kivezető fonál megragadásához is többféle lehetőség kínálkozik, melyek egyben tiltakozások a külső kényszerből adódó hamis értékrend ellen. Ezekből kettő a torzulásig fajulhat:

1. Kisebrendűségi érzés kialakulása, amely fokozatosan tudatzavart okoz, s mindenáron kompenzálásra ösztökél. A kompenzálásnak az egyik változata és megnyilvánulása éppen a nemzeti büszkeség túlhevülése, amely a nacionalizmus és sovinizmus különféle formáihoz vezethet, amikor az egyén és csoport, az etnikum már nemcsak védekezik és mentegetődik, hanem támad, kinyilvánít, másokat kirekeszt.
2. Veszélyes a másik szélsőséges elhajlás is: a világpolgárság elvének hirdetése és ennek a társadalmi életbe való átültetésre irányuló törekvés (kozmpolitizmus), a nemzeti értékek mellőzésével, sőt megcsúfolásával.

Nem ezek a kivezető utak. Sajnos, a társadalomtudományok történetében a szociológia művelői nem nagyon törekedtek a valóság megváltoztatására. A gyakorlati lehetőségek ehhez nem is adtak meg nekik. Nem is olyan rég a „nemzetiségi kérdések“ a szociológiában csak marginális témaként jelentkeztek, amelyek nem keltettek különös figyelmet sem a közvéleményben, sem a politikai gyakorlatban. Szükségszerű feladat mindenekelőtt a magyar etnikum sorskérdéseinek nyílt megnevezése. Ezek a nemzet túlélése és fennmaradása szempontjából főleg a népszaporulat csökkenése, az öngyilkosságok számának emelkedése, a Széchenyi által felvázolt „lelki restség“, a bonyolult politikai és szociális helyzetből adódó tudathasadás és európai vagy világviszonylatban a perifériális elmaradottság. Legnagyobb azonban a nyugatinak és egyben modernnek nevezett kulturális hatások növekedése. Ha a nemzetünk nem tud megszabadulni a nyugati kultúra béklyóitól, akkor továbbra is csak a gyarmat szerepét fogjuk betölteni az új Európában. A sorskérdések megnevezése azonban még nem vezet el a megoldáshoz. A társadalmi élet egyes szféráinak hatásos működésére kell összpontosítani a figyelmet. A magyarság latens erői főleg sajátos kultúrájában, észjárásában rejlenek. Ahogy azt a magyar etnográfia nagy művelője és a sajátos magyar szociológia előfutára Lükő Gábor vallja, eleink intuitív tudományát kell tudnunk használni. „Mert csodálatosképpen ma is értékes ez a tudomány. S nem csupán helytálló megfigyelései teszik értékessé, s nem is csak párját ritkító régisége, hanem inkább aktualitása, sőt - ne átvállaljuk kimondani - égetően szükséges volta.“

Azt is tudatosítanunk kell, hogy a globalizált világban, amikor a magyarságnak kb. egyharmada Magyarország államhatárain kívül él, ősi településhelyein, vagy szerte a világban nemzeti kisebbségként⁷, vagy szórványmagyarságként - nemzeti érzésében, műveltségében többé-kevésbé veszélyeztetve, amikor ezeket már nemcsak nyelvi-kulturális asszimiláció veszélyezteti, hanem társadalmi, gazdasági és politikai is, Magyarországon nem lehet „belső“ problémákról beszélni, mert ezek a magyarság egészét érintik. Ezeket úgy kell kezelni és irányítani, hogy a folyamatok eredményei a határokon kívül élők számára is vonzóak legyenek, hogy legyen kire „felnézni“, hogy a Magyarországon élő magyarságot igazán „anyanemzetnek“ lehessen tekinteni.

A nemzet gazdasági rendszerének felépítése során nem célravezető más rendszerek mechanikus átvétele. Így bukott bele az ország a szovjet-szocialista tervgazdálkodásba, de ugyanúgy bele fog bukni a piacgazdaságról szövögetett álmokba is, ha ezt nem idomítja a nemzet valós szükségleteihez és érdekeihez, ha a magyar lelki alkatot gúzsba köti, ha olyan társadalmi bajokat okoz, mint az egyes rétegek elszegényedése, az ország külső eladósodása és függősége, az inflációs spirál rohamos emelkedése, az infrastruktúra lemaradása és a nemzet garanciájának - a mezőgazdaságnak a tönkremenetele. Szorosan kapcsolódik ehhez az „Európa-hoz való felzárkózás“ divatos, de már elcsépelet szóhasználat. Aki ugyanis nagyobb figyelemmel kíséri a világgazdasági folyamatokat, ráébred arra, hogy Európa előbb-utóbb térdre kényszerül a fejlett keleti gazdaságok előtt. Számukra tehát már nem elég egyengetni az utat „vissza“ Európába, hanem el kell fogadni a tételt, hogy Európa is kelet kultúrái felé tart. Ez főleg abból adódik, hogy a Kelet fejlett kultúrái nem terjeszkedők, nem az erőszak sugárik belőlük, hanem olyan vonzerő, amely fokozatosan magához húzza a nyugati civilizációkat. Japán és a NIES országai, de már az ugyanúgy ASEAN-i országok is olyan gazdasági lehetőségeket kínálnak számunkra, amelyeket kihasználatlanul hagyni, utolsó esélyünk elvesztésével egyenlő. A magyarság számára ennek azért is nagy jelentősége van, mert hagyományaink, gyökereink Kelet kultúrái felé mutatnak.

Ugyanúgy a politikai szférának és a nemzetet kell szolgálnia. Történelmünk során a politika sajnos sokszor az idegen érdekek kiszolgálója volt. Fönn áll a veszélye annak, hogy a politikai rendszer demokratikus átalakításával a nemzet valós érdekei szétforgácsolódnak, és a politikai szubjektumok szűk pártérdekeik szerint cselekednek. Ez álldemokrácia, amelyben a nemzet fokozatosan felmorzsolódik. A pártoskodás nem más, mint az önérdkeknek a közérdek elé helyezése, s így a túlfeljett civilizációknak és a széthullóban lévő társadalmaknak a jellemzője. A nemzet érdekeit képviselő politikában nem az erőszaknak és az alantos fortélyoknak kell dominálniuk, hanem az erkölcsnek - Szabó Dezső szavaival: legyen „politika a legmagasabb erkölcsi fogalom: az ország összes anyagi, szellemi, morális termelőerőinek egységbe szervezése az állam és a nemzet keretében egy messze jövőbe érvényes szerves gondolatrendszer parancsai szerint“.

Átértékelésre vár a politikai ideológia. Az egyik „globális“ ideológia elvetése után, amely magára akarta vállalni az egész emberiség társadalmi fejlődésének megoldását, még nem kell szükségszerűen eljutnunk az ideológiák „globális“ elutasításához. Ezek létezni és működni fognak továbbra is, de nem azért hogy uralkodjanak, hanem hogy ösztönözzék a társadalmi és politikai szubjektumokat a nemzet további kérdéseinek megoldására. Szerencsére a magyarság történelme során szert tehetett annyi tanulságra, hogy van miből eszméket merítenie. Ez a nemzet nincs ráutalva arra, hogy idegen eszmerendszerek szerint alakítsa további sorsát.

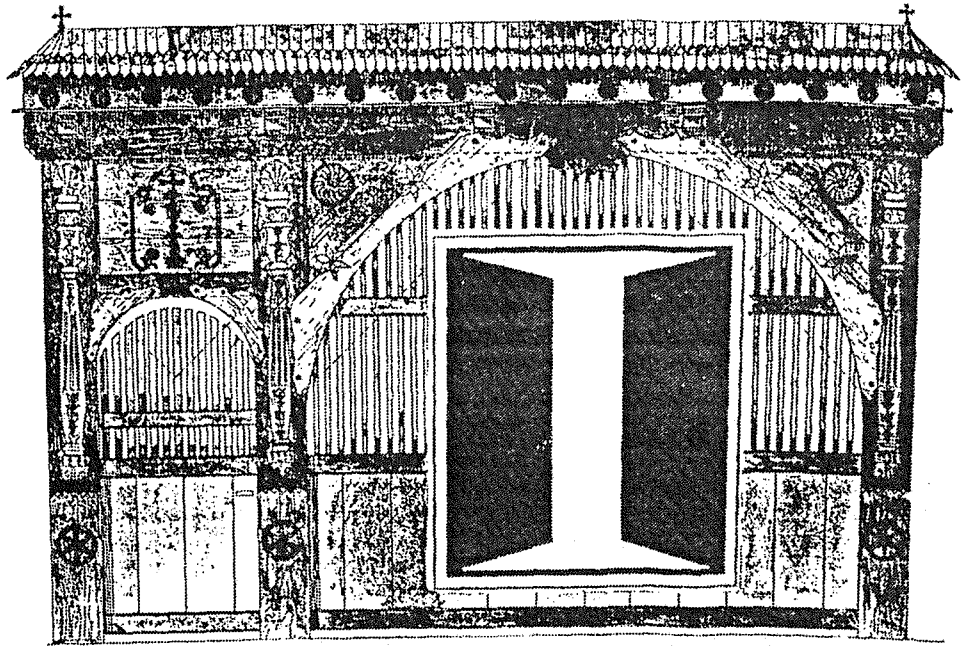
A Magyarország körül kialakult vagy kialakulóban lévő kis nemzetállamokkal kapcsolatban fölmerül a kérdés: hogyan viszonyuljon hozzájuk? Főleg azért, mert ezeknek részei ezerszáz évig szervesen összeforrtak a magyarság fejlődésével. A mélabús magunkba zárkózás és a régi idők visszasírása nem elég. A magyar bel- és külpolitikának kell itt a legnagyobb szerepet elvállalnia. Nem lehet büntudatosan elzárkózni attól a tényről, hogy a Kárpát-medence a trianoni határmegvonások ellenére vagy azoktól függetlenül is, egyfajta természetes, gazdasági, földrajzi és néprajzi egységet alkot. A Kárpát-medence így Teleki Pál szavaival élve, egy sajátos „biogeográfiai egység“, ami egyben azt is jelenti, hogy az itt élő népek biológiailag is össze vannak kötve. Ugyanakkor a medence gazdasági, kereskedelmi és idegenforgalmi központja ma is Budapest. Az 1956-ban elkezdett politikai rendszerváltásban felvállalt szerepek, a totalitáris rendszerek elsőkénti megdöntése, feljogosítanak arra, hogy Budapest a jövőben e régió geopolitikai központjává is váljon. A medence államai és népei

közti kölcsönös bizalom, előfeltétel a szorosabb kapcsolatok felvételéhez és egy újfajta integráció fokozatos kiépítéséhez, amely nem mellőzné a múltban felgyülemlett tapasztalatoknak és értékeknek az itt élő etnikumok javára való gyümölcsöztetését.

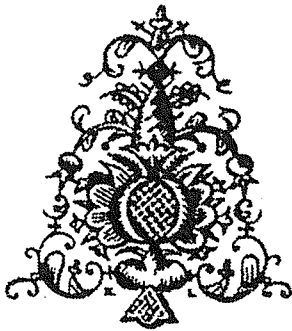
Az Európai közvélemény manapság, a kis nemzetek virágzása és egyben (ön)pusztítása korában azt hangoztatja, hogy többet kellene tanulni a történelemből, és nem volna szabad újra elkövetni azokat a hibákat, amelyek már egyszer vagy többször pusztulásba sodorták a nemzeteket. Jószándékú figyelmeztetés ez, és ugyanakkor naív felfogás is. A nemzetek történelme ugyan tanulási folyamat is, amelyből lehet meríteni, ugyanakkor olyan valóságos folyamat, melyben a konfliktusokat könnyörtelenül végigvívják. Az egyetemes európai integráció felé vezető út s Kelet-közép Európa kis nemzetállami szuverenitásra való törekedése: antinómia vagy paradoxon, az objektív lehetetlenség jele. Jele annak, hogy a reális ellentmondás nem oldható fel az adott lehetőségek határai között, ahhoz, hogy feloldható legyen, meg kell változtatni a feltételeket, melyek gátolják mozgását és fejlődését. Ehhez azonban a szociológiának (de a történelemtudománynak sem) még nincs elég ereje. Erije van azonban arra, hogy az empirikus vizsgálatok mellett figyelmeztessen a lehetséges veszélyhelyzetekre, és a társadalmi tevékenység (vagy tétlenség) előre nem látható következményeire.

Jegyzetek:

1. A szerző a MAGYAR ÉLET 1994/8. számában „A (kis)nemzetek jövője a XXI. században” címmel megjelent tanulmányának módosított változata.
2. Lásd közelebb Endrey A.: Félbenmaradt nép. Melbourne, Advocate Press. Ltd. 1971, 23-24. oldal.
3. Ágh A.: Globális kihívás. Budapest, 1987, 203. oldal.
4. Szociológiaelméletben, de a társadalmi gyakorlatban is a regionalizmus többirányú megnyilvánulásait ismerjük. Ezek közül a legfontosabbak: 1. Geopolitikai régiók - azonos területű és berendezkedésű államok egysége (például: közép-európai régió). 2. Kulturális-történelmi - a nemzetállamok azonos társadalmi-kulturális jegyű belső területei, legtöbbször egységes néprajzi elemekkel. 3. közigazgatási - több közigazgatási egység (járás, megye) gazdasági, kulturális, vagy más együttműködése. 4. funkcionális - ezek „alulról” építkeznek, vagyis a gazdasági, társadalmi és kulturális együttműködés nem a közigazgatási felosztáson alapszik, hanem a természetes szükségleteken és érdekeken. A különféle régiók bevezetésére való próbálkozásokkal kapcsolatban említjük, hogy még a 80-as évek szociológiai irodalmából kiténik, hogy ezeknek, mint elkülönült egységek bevezetésének kísérlete a feltételezett homogenitásuk, vagy egymásra épülő önellátásuk alapján, nem célszerű vállalkozásként inkább el lett marasztalva.
5. Ágh A.: idézett mű 207. oldal.
6. Zweerman, T.: Lelkiség a modern társadalomban. Magyar Filozófia Szemle, 1989/2-3, 379. oldal.
7. Bár többen kifogásolják a nemzeti kisebbség fogalmának használatát, úgy véljük ennek napjainkban megvan a létjogosultsága. Nemzeti kisebbségnek nevezünk egy nemzet tagjainak azt a csoportját, amely más nemzettől is lakott területen él, és saját nemzetétől államhatárral van elválasztva. Ez a kategória a nemzeti közösségek kisebbségi létezését kívánja kifejezni. A kisebbségi megnevezés azonban semmi esetre sem jelenti azt, hogy e csoport tagjai kisebb mértékben lennének illetékesek a nyelvük, vallásuk, szokásaik és egész kultúrájuk gyakorlásához. Ebben az esetben csak mennyiségi arányt fejez ki a többségi nemzethez képest. Sok esetben azonban ezek a nemzetrészek jogállásuknál fogva is kisebbségek, mivel az államalkotó többségi nemzetet különleges jogok illetnek (az államnyelv védelme, a kulturális intézmények nagyobb arányú állami támogatása stb.). Kultúrája a legtöbbször nem szuverén, cselekvőképességében korlátozott, mivel a többségi nemzet kultúrtörvényei határozzák meg a működését.

FÜGGELÉK

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
ELNÖKÉNEK HIVATALA

**Dr. Csihák György úrnak,
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnökének**

Zürich

Kedves Elnök Úr!

Kérem, engedje meg, hogy megköszönjem, amiért eljuttatta hozzám a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület néhány dokumentumát.

Teszem ezt annál szívesebben, mivel a küldött iratok alapján az a benyomásom támadt, hogy az Egyesület igen színvonalas tevékenységet folytat, s valóban tudományos alapokon nyúl hozzá az őstörténeti kutatás kritikus pontjaihoz.

Kérem, engedje meg, hogy további munkájukhoz legalább ilyen eredményeket, sikereket kívánjak!

Budapest, 1995. október 12.

Tisztelettel:

Tóth Mária
főosztályvezető

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI
MINISZTER

Ügyiratszám: 47.901/95.X

Dr. Csihák György
elnök úrnak

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Oberwart

Tisztelt Elnök Úr!

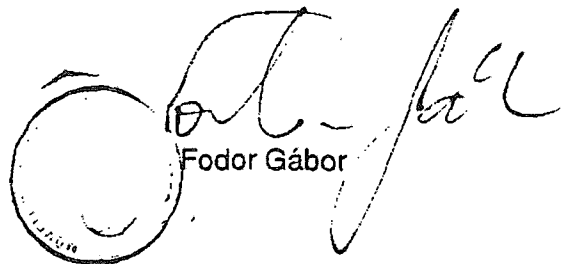
Őszinte tisztelettel köszöntöm a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület minden tagját.

A megalakulásuk óta eltelt 10 esztendő négy világrészének tizenegy országát összekapcsoló rendezvénysorozatai önmagukban bizonyítják az eredményességet. A folyamatosan megjelentetett kiadványaikból egyre inkább kirajzolódik az az átfogó tudományos törekvés, hogy a különböző tudományágak egybevetésével tisztázzák néppé válásunk folyamatának problémáit.

Külön szeretném kiemelni az Elnök Úr érdemeit, aki a kezdetektől fogva fáradhatatlanul szervezi és irányítja az egyre több taggal rendelkező Egyesület munkáját. S talán nem szerénytelenség megjegyezni azt, hogy a tárca - lehetőségeihez mérten - eddig is hozzájárult az Őstörténeti Találkozók megszervezésének, valamint az ezzel kapcsolatos dokumentumok megjelentetésének anyagi támogatásához.

Kívánjuk az Egyesület vezetőségének és minden tagjának, hogy a jövőben is töretlen erővel folytassák a megkezdett munkát.

Budapest, 1995. október 21.

Fodor Gábor

Miniszterelnöki Hivatal
Politikai Államtitkár
Titkárság

Dr. Csirik György úrnak
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
elnökének

Taposka

Tisztelt Elnök Úr!

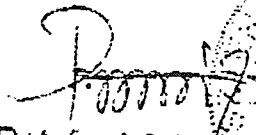
Kérem, fogadja, dr. Tabajdi Csaba politikai államtitkár úr
hívólevelét és jókívánságait a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
X. Magyar Őstörténeli Találkozójának és IV. Magyar Történelmi
Iskolájának megrendezése alkalmából.

Amint azt már korábban is jeleztük, Államtitkár úr augusztus
végéig külföldön tartózkodik, így nem áll módjában személyesen is
részt venni a rendezvényeken.

Államtitkár úr, mint a rendezvény védnöke nevében is sok
sikert kívánok e hagyományos, magas színvonalú rendezvény-
sorozathoz.

Budapest, 1995. augusztus 15.

Tisztelettel:

Petróczi Sándor
kormányfőtanácsadó

HATÁRON TÚLI MAGYAROK HIVATALA
ELNÖK

Dr. Csihák György
elnök úr részére

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Tisztelt Elnök Úr!

*Az egyesület megalakulásának 10. évfordulója alkalmából szívből
köszöntöm Önöket.*

*Elnök úrnak és az egyesület minden tagjának további eredményes
munkát és jó egészséget kívánok.*

Budapest, 1995. november 24.

Lábody László
címzetes államtitkár

**SCHWEIZERISCHE BOTSCHAFT
IN UNGARN**

für Ungarn und Slowenien

1143 BUDAPEST, 19. Juli 1995

Stefánia út 107

Telefon 343 94 91 / 343 67 21 / 343 18 38 / 343 18 68

Telefax 343 94 92 Telex 224 528 ambud h

Schalteröffnung Montag bis Freitag 10 - 12 Uhr

Ref.: 643.0-CA/GO

Ungarisch Historischer
Verein Zürich
Herrn Dr. G. Csihák
Präsident
Postfach 502
8047 Zürich

Sehr geehrter Herr Präsident

Vielen Dank für Ihren Brief vom 4. Juli 1995 mit welchem Sie mir die Abhaltung des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn in Tapolca vom 11. - 18. August bestätigen.

Zu meinem grossen Bedauern werde ich an jenem Zeitpunkt in der Schweiz weilen, wo ich nach einigen Ferientagen an einer Sitzung der Ausserpolitischen Kommission teilnehmen werde. Auch Herr Dr. Wittwer, den Sie von einer früheren Teilnahme an Ihrem Treffen kennen, wird dieses Jahr zu diesem Zeitpunkt ferienhalber abwesend sein.

Ich freue mich dagegen, dass am 24. November 1995 der Abschlussvortrag Ihres Vereins in Budapest stattfindet und ich habe mir dieses Datum schon vorgemerkt. Ich möchte Sie mit den in Budapest anwesenden Vorstandsmitgliedern Ihres Vereins auch gerne zu einem Essen in meiner Residenz einladen und wäre Ihnen dankbar, mir zu gegebener Zeit ein passendes Datum im November vorzuschlagen.

Ich bitte Sie, den Teilnehmern das Treffen in Tapolca meine besten Wünsche für das gute Gelingen dieses Anlasses mitzuteilen. Ihr Verein genießt die Achtung aller akademischen Kreise und leistet eine vorzügliche Arbeit in ihrem Forschungsgebiet.

Ich versichere Sie, sehr geehrter Herr Präsident, meiner vorzüglichen Hochachtung.

DER SCHWEIZERISCHE BOTSCHAFTER

Claudio Caratsch

HATÁRON TÚLI MAGYAROK HIVATALA
ELNÖK

Ikt.sz.: 315/20/95.

Sibak András úr részére
Tapolca Város Polgármestere

Tapolca
Hősök tere 15.
8 3 0 0

Tisztelt Polgármester Úr !

Köszönettel vettem a X. Magyar Őstörténeti Találkozóról és a IV. Magyar Történelmi Iskoláról küldött szíves értékelésüket.

Őszinte örömömről szolgál, hogy a rendezvényeken nagy számban vettek részt a határon túlról. Az Önök városában eltöltött napok a hasznos történelmi ismereteken túl bizonyára hozzájárultak nemzettudatunk, együvértartozásunk erősödéséhez és kellemes élményként is emlékezetesek maradnak a résztvevők számára.

Ezúton köszönöm meg Tapolca Város Önkormányzatának, s személy szerint Önnek a határon túli magyarság érdekében kifejtett tevékenységüket, szíves támogatásukat. Jövőbeni együttműködésünkben is bizva, kívánok Önnek jó munkát és további sikereket.

Budapest, 1995. szeptember 5.

Szívélyes üdvözlettel

Lábody László
címzetes államtitkár

**MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM
HATÁRON TÚLI MAGYAROK FŐOSZTÁLYA**

Budapest, V., Szalay utca 10-14.

Pt.: 1. 1884

Telefon: 153-0600/1249, 111-9630

Telex: 22-5935

Fax: 132-9520

Ügyiratszám: 47.230/95.X

Hiv. szám:

Melléklet:

Előadó:

Dr. Csihák György
elnök úr

Zürichi Magyar Történelmi Társaság

Budapest
Kossuth L. u. 106/a.

Tisztelt Elnök Úr!

Örömmel vettük levelét, melyben a polgármester úrral együtt tájékoztatott a X. Magyar Őstöréneti Találkozó és a IV. Magyar Történelmi Iskola sikeres lebonyolításáról,

Köszönjük a leveléhez mellékelt könyveket, kiadványokat, s tevékenységükhöz további sok sikert kívánunk.

Budapest, 1995. augusztus 30.

Üdvözlettel:

B. J.
Egyed Albert
főosztályvezető

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ószinte Története X.

Az előző kötetben történetünket egyesületi taggyűlésünkkel fejeztem be. A következő napon kezdődött Tapolcán a XIX. Magyar Őstörténeti Találkozó, amelyen huszonhat szakember harminc előadást tartott, harminckilenc szakember és harminchárom vendég előtt. A szakemberek négy világrész tizenkét országából érkeztek. A Találkozó fő témája volt: „A pannóniai keresztény kultúra és annak szerepe a magyar állam kialakulásában.” A témát, az előadások 3 fő csoport irányából közelítették: 1) a régészet, 2) a történelem segédtudományai, 3) a nyelvészet. A Találkozó augusztus 7-től 13-ig tartott. Részletei megtalálhatók a Találkozóról kiadott kötetünkben.

Ezúttal első ízben rendeztük III. Magyar Történelmi Iskolánkat és ott, ahol a Találkozót, augusztus 13-tól 20-ig.

Ha valahol szép az augusztus, hát a Balaton-Felvidéken Isten áldotta szép! A Tapolcai medencét körülvevő gyönyörű vulkánok már az őszi szüret ígérését hordozzák. A nap magasan jár és olyan ragyogóan süt, mintha minden nap fürödni a Balaton selymes vizében. Ilyen gyönyörű nap volt augusztus 14-e, amikor délelőtt iskolánkat megnyitottuk, délutánra pedig nevezetes ünnepségre gyűltünk a Templom-dombra. Három vármegye: Somogy, Veszprém és Zala zászlót adományozott Egyesületünknek. Zászlónkat az Erdélyből nemrégiben Veszprémbe költözött művészpár készítette: Lugossy Edit textilműves és Lugossy László szobrász. Az a gondolat, hogy az Egyesületnek zászlaja legyen, Frech Miklós dísztagunktól származik. Ezt követően egy egész éven keresztül tanácskoztunk arról, hogy milyen legyen, majd a szóban forgó tervet, Pandula Attila dísztagunk leírta és Rőcsei György dísztagunk megtervezte, majd lerajzolta.

A zászló fehér selyemre készült. Rajta aranyból az „esztergomi oroszlán”, mögötte az életfa zölden és köréírva, az egyik oldalon pirossal az egyesület neve magyarul, a másik oldalon zürich-kékkel németül. Bronz csúcsa lapos, egyik oldalán a koronás magyar kiscímer, a másikon Zürich város címere: a csúcs töve háromoldalú, minden oldalán egy-egy adományozó megye címere. A zászlórúd és tartóöve fehér.

Augusztus 14-én vasárnap, pont három órakor felzúgtak a templom harangjai és bevonultak azok, akik a zászlót felszentelték, illetve megáldották: dr. Szendi József, a veszprémi római katolikus egyházmegye érseke, Túttö György, pápai prelátus Londonból, az Egyesült dísztagja, Csere Sándor kanonok, tapolcai plébános, valamint dr. Mikó Jenő, a Szlovák Köztársaság Református Gyülekezeteinek püspöke, egyesületünk dísztagja. Ezután tizenöt enyedi diáklány vonult be - mindegyikük egy másikfajta székely népi ruhába öltözve - és elénekelték a székelyek ősi dalát: „Hej én édes jó istenem!” daluk alig hangzott el, felcsendült a kedves, szintén népviseletbe öltözött zoboraljiak éneke: „A csitári hegyek alatt...” Ezután, a tapolcai Balassi népi együttes tagjai ünnepi tánclépésben hozták az egyesület zászlaját, amelyet a három vármegye nevében dr. Zongor Gábor, a Veszprém Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnöke adott át az Egyesületnek. Jelen volt dr. Kolber István is, aki azóta Somogy Megye elnöke lett.

Üdvözlő szavak kíséretében a zászlóra szalagot kötött: cpt. ddr. Juba Ferencz ausztriai alelnökünk Bécsből, Rác Mihály felsőöri (Oberwart) polgármester, dísztagunk, az Egyesület felvidéki barátai nevében dr. Mikó Jenő, prof. dr. Csámpai Ottó Pozsonyból és Lukács József Kassáról, Hargita Megye elnöke Sántha Pál Vilmos, Kaposvár polgármestere, Szabados Péter dísztagunk, Londonból Túttö György, Székelyudvarhely polgármestere megbízásából Szabó Erzsébet, Tab város polgármestere, Farkas István, valamint Tapolca polgármestere Sibak András és Tapolca testvérvárosa Zabola polgármestere.

Zászlónk azóta is velünk van minden nagyobb rendezvényünkön és számos újabb szalag került rá - kifejezve barátságunkat, erősítve egymás iránt érzett szeretetünket.

A következő héten - már egyesületi zászló jelenlétében - folytatódta történelmi iskolánk rendezvényei. Az egyesület tizenkilenc oktatója huszonhárom előadást és négy áttekinthető megbeszélést tartott 165 résztvevő számára, akik három világrész tíz országából érkeztek. Volt egy egésznapos és két félnapos kirándulás és egy hangverseny. Az utolsó napon szép táborfűz keretében búcsúztunk a Balaton-felvidéktől és már vittük magunkkal a meghívást 1995-re, amikor ismét Tapolcán találkozunk. Az eseményeket és az iskola teljes anyagát könyvben megjelentettük.

Még bennünk zsongtak az események emlékei, alig halkultak el a búcsú szavai, amikor már emlékeink közül egy régi dal tört elő: „Híres Komárom be van véve. Klpaka György a fővezére! Büszkén kiáll a csatárra, büszkén kiáltja: huszárok előre!”

Második Övezeti Történetstálalkozónknak Komárom adott otthont 1994. szeptember 23-tól 25-ig. Az övezet: Északnyugat Kárpát-medence. A rendezvény védnöke Komárom, Révkomárom (Komarno) és Felsőőr (Oberwart). A rendezésben és lebonyolításban a három polgármester: dr. Krajczár Gyula, Pásztor István és Rác Mihály, valamint dr. Mikó Jenő - a rendezvény védnökei - segítettek.

Dr. Krajczár Gyula, Komárom nevében gyönyörű, fából készült szobrot adományozott az egyesületnek, a két Komárom pedig szalagot kötött az egyesület zászlajára. A rendezvényen képviseltette magát a magyar művelődés és közoktatási miniszter. A rendezvény tárgyát az övezet történelme, régészete, néprajza, művészete képezte. Összesen Európa öt országából huszonhárom szakember tizenegy előadását vitattuk meg, százharminchárom további résztvevő előtt. A Találkozó részét képezte egy kirándulás a dél-komáromi Monostori-erődbe. Továbbá a komáromi Tengerészeti Múzeum megtekintése és a helybéli Tengerész Emlékmű megkoszorúzása - mindkettő, Juba Ferencz dísztagunk ajándéka szülővárosának. Volt két ünnepi fogadás és egy istentisztelet Révkomáromban. A Találkozó teljes anyaga kötetbe foglalva megjelent, a kiadás költségét Komárom fedezte.

Csiksomlyó - ha nem is a világ, ha nem is Európa, de egészen biztosan a magyarság legnagyobb és legfontosabb zarándokhelye. Képekből, leírásokból fogalmat alkothat magának az ember a piramisok zordon szépségéről, a világ hét csodájáról, de nem a csiksomlyói zarándoklatról. Mert annak lelke van. Székely lelke. Emberemlékezet óta. A búcsú napján sok tízezer ember, sokan több napig tartó gyaloglással keresik fel a Boldogasszonyt. Példátlan közép-európai esemény: Erdély minden népe ott vonul, különböző felekezetű, de egyhitű papjaival. Üzenetet hozva a múltból, mutatva a jövőbe.

Ezt a szép ünnepet megelőző két napon tartjuk - a két város megegyezése alapján - övezeti történeztalálkozókat egyik évben Székelyudvarhelyen és a másik évben Csikszeredában. Most Szeredán volt a sor. És a csikiak kitétek magukért, mintahogy a székelyek mindmáig nem hagyják magukat. Ringott már a magyar jövő bölcsője Erdélyben...

Június 1-től 3-ig huszonöt szakember huszonkét előadását vitattuk meg száztizenkét vendég jelenlétében. A résztvevők három világrész hét országából érkeztek. Üdvözölte a rendezvény a magyar kultuszminisztérium és a Határon Túli Magyarok Hivatalának képviselője. Tiszteletünkre fogadást adott a Találkozó két fővédnöke: Sántha Pál Vilmos Hargita Megye elnöke és dr. Csedő Csaba, Csikszereda polgármestere. Mindannyian, akik ott voltunk, boldogan fogadtuk dr. Ferenczi Ferenc, Székelyudvarhely polgármestere meghívását jövő Pünkösdre. Ha Isten segít, ott leszünk!

Augusztus 13-tól 20-ig ismét Tapolca volt az otthonunk. Egyesületünk történetében először fordult elő, hogy ugyanabba a városba visszatértünk nagy rendezvénnyel. Újíítottunk is, amennyiben a két rendezvényt nem kétszer egy hét alatt, hanem vasárnaptól-vasárnapig, tehát nyolc nap alatt, egyidőben tartottuk. Dél előtt mindig az őstörténeti találkozó, délután mindig az iskola rendezvényei voltak. A kirándulások és az ünnepségek közösek voltak.

A XI. Magyar őstörténeti Találkozón összesen százhatvanötven vettek részt három világrész 12 országából, megvitattuk huszonhat szakember tizenkilenc előadását. Az Iskolában két világrész tizenkét országából száznyolcvannégy fő vett részt. A Találkozó fő témája: „Avarok, frankok, magyarok Pannóniában“, az Iskoláé: „A Kárpát-medence népei a római uralom idejéről“. A IV. Magyar Történelmi Iskolában tizenkét oktató tíz előadást és hét áttekintő megbeszélést tartott. Volt egy egész napos és egy félnapos kirándulás és egy ismerkedési est. Az utolsó napon kis ünnepség keretében búcsúztunk egymástól és elfogadtuk a város meghívását 1996-ra is. A hálaadó Istentiszteletet Tüttő György dísztagunk, az angliai katolikus magyarok főlelkésze tartotta. Beszéde olyan szép volt, hogy kötetünkbe illesztettük.

Iskolánk vezetése az Iskolavezetőség kezében van. Ebben az évben tagjai voltak a következő személyiségek: dr. Pandula Attila ELTE adjunktus és dr. Kováts Zoltán (Szeged) a történelemtudományok kandidátusa a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Csoport tagja, az Iskolavezetőség társelnökei, valamint Bergou Jánosné nyugalmazott középiskolai történelemtanár Budapestről, dr. Darai Lajos BME adjunktus, prof. dr. Fejes Pál tanszékvezető egyetemi tanár Szegedről, dr. Frech Miklós régészeti növénytanos Keszthelyről, dr. Herényi István a történelemtudományok kandidátusa Budapestről, cpt. ddr. Juba Ferencz történész Bécsből, prof. dr. Kazár Lajos nyelvész Kanberrából, Lányi Ernő térképész Budapestről, Miklós György villamosmérnök Budapestről, Nagy Kálmán ny. huszárezeres hadtörténész Budakeszről és C. Tóth János történész Budapestről.

A további részletek megtalálhatók kötetünkben.

A rendezvény első napján tartottuk egyesületünk taggyűlését. A taggyűlés résztvett 38 tag és két vendég. Legmélyebb tisztelettel elbúcsúztattuk elhunyt tagjainkat. dr. Remetei Balás Gábort (Budapest), Hóka Mihályt (New York), dr. Trsztenai Trsztyénnszki-Nádas Jenőt (London) és dr. szerencsi Szűk Ödönt (Szentendre). Az Egyesületnek száznegyvenkét tagja van, négy világrész tizenkilenc országában. A pénztáros által beterjesztett elszámolást az ellenőrök elfogadásra ajánlották. Ezek szerint az Egyesület pénzforgalma a folyó üzleti évben Magyarországon plusz Svájcban mínusz egyenlettel zárult - a hiányt én fedeztem. Az Egyesület pályázatot hirdetett Henkey Gyula munkásságának folytatására - egyetlen jelentkező sem találtatott.

Az Egyesület érdekében kifejtett munkájáért a taggyűlés jegyzőkönyvi dicséretben részesítette a következő személyeket: Almási Gábor (Heidelberg), dr. Balázs Tibor és Tiborné (Komárom), Böjte Árpád és dr. Csedő Csaba (Csikszereda), dr. Fejes Pál és dr. Kováts Zoltán (Szeged), dr. Krajczár Gyula (Komárom), Kovács Veronika (Helsingborg), L. Eplattienier Yvette (Zürich), dr. Pandula Attila (Budapest), Sántha Pál Vilmos és Szekeres Adorján (Csikszereda).

A történelemtudomány területén végzett kiváló munkássága elismeréseként a díszelnökségbe választottuk a következő személyiségeket: prof. dr. Fejes Pál (Szeged), dr. Henkey Gyula (Kecskemét) és dr. Herényi István (Budapest).

Elnökségünkbe választottuk: Aerni Agathon (Bern), Almási Gábor (Heidelberg), Bergou Jánosné (Budapest), Bürgin Gerold (Zürich), Csámpai Ottó (Pozsony), Fejes Pál (Szeged), Ferenczi István (Koloszvár), Frech Miklós (Keszthely), Herényi István (Budapest), Juba Ferencz (Bécs), Kovács Veronika (Helsingborg), Kováts Zoltán (Szeged), Lányi Ernő (Budapest), L. Eplattienier Yvette (Zürich), Lindegger Peter (Winterthur), Lukács József (Kassa), Loewengreen Iréne (Zürich), Miklós György (Budapest), Ochsenbeim Peter (St. Gallen), Pandula Attila (Budapest), Sándorfi György (Budapest) és Seifert Matthias (Zürich). Az elnök ismét én lettem.

A Taggyűlés jóváhagyta a Magyarországi Tagozat működéséről szóló jelentést.

Az Egyesület tíz éve során tíz magyar őstörténeti találkozót szerveztünk, az utóbbi kivételével - mindig egy hétig - hat országban. Elhangzott háromszáz előadás, és beküldtek még hatvanegyet. A 833 résztvevő három világrész tizenhárom országából jött. A három övezeti történeztalálkozó mindig három napig tartott három országban. Az elhangzott negyven-

hat előadás - beküldve tizenegy. A négyszázötvenkilenc résztvevő három világrész hét országából jött. A négy magyar történelmi iskolánk Magyarországon, mindig egy hétig tartott - kivéve az utóbbit. Elhangzott kilencvennyolc előadás hat-százhetvenkét résztvevő előtt, akik négy világrész tizenhét országából jöttek. Ez összesen háromszáznegyvennégy előadás, beküldve még hetvenkettő, ezerkilencszázhatvanegy résztvevő előtt, négy világrész tizenhét országából. Számoljuk még hozzá, hogy a világ több városában rendezünk havonta előadásokat, ahol a legkevesebb résztvevő kilenc, a legtöbb háromszáznegyven volt.

Az Egyesület az elmúlt néhány évben, rendszeresen kap évi egymillió forint körüli támogatást, főleg magyarországi szervezetektől, elsősorban a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól és az Illyés Alapítványtól. Ebből a pénzből elsősorban a szomszédos országokból hozzánk érkezők költségeit fedezzük - sohasem az egyesület költségét. A fennmaradó összeget könyveink nyomdaköltségének részbeni fedezésére fordítjuk. Elszámolásunk mindig pontos, soha még egyetlen pénzadóval sem volt még vitánk sem, ellenkezőleg: ebben a tárgyban több elismerő levelet kaptunk, többek között a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól.

A jelen könyvvel együtt kiadtunk tizenhat könyvet, a kiadás költségének nagyobb hányadát egyesületünk tagjai fedezték. Könyveinket ingyen adjuk háromszáz magyarországi és közel száz szomszédos országbeli könyvtárnak, továbbá elküldjük hatvanhárom ország százhuszonnyolc könyvtárába. Évente két könyvbemutatót tartunk a budai vár Litea Könyvszalonjában.

Tevékenységünk Svájcban is és Magyarországon is, hivatalosan elismert, közérdekű.

Többen is vannak, akik egyesületünket mindenféle mende-mondával lejáratni, mások nevünket ellopni igyekeznek és pert kell indítsunk ellenük. Többen panaszkodnak, hogy lopják könyveinket. „Na végre!” - mondta Mária Terézia, amikor jelentették neki, hogy lopják a krumplit.

Uster, 1995. magvető hava.

Csihák György
(folytatás a következő kötetben)

A RENDEZVÉNY JEGYZŐKÖNYVE

Jegyzőkönyv

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1995. augusztus 13-20. között, Tapolcán rendezte a Tizedik Magyar Őstörténeti Találkozóját és a Magyar Történelmi Iskoláját. A rendezvény az Egyesület 1994. évi taggyűlése határozatára, a Zürichben, Budapesten és Tapolcán készített, majd kiküldött Felhívása, valamint Műsora és Tanterve (mellékeljük) alapján jött létre és zajlott le 1995. augusztus 13. és 20. között.

A Felhívást 4 világrész 14 országában 21 magyar nyelvű újság közölte, legalább egyszer. Az Iskola előkészítését az Iskolavezetőség végezte Dr. Pandula Attila ELTE BTK egyetemi adjunktus irányításával, Dr. Kováts Zoltán JGYTF (Szeged) főiskolai docens cselekvő közreműködésével, az Iskolavezetőség munkáját az Egyesület Elnöksége ellenőrizte és Közgyűlése jóváhagyta. Az Iskola megnyitóján a résztvevők elfogadták az Egyesület 1986. február 10-én kiadott Nyilatkozatát és Házirendjét (mellékelve).

A rendezvény a mellékelt műsor szerint folyt le. Az Iskola fő témáját a Kárpát-medence népei képezték a római uralom idejétől. Az oktatásban négy országból (Magyarország, Románia, Svájc, Szlovákia) 12 előadó vett részt: nyugalmazott egyetemi tanár, tanszékvezető főiskolai tanár (kandidátus), egyetemi docens (kandidátus), főiskolai docens (kandidátus), az irodalomtudományok kandidátusa, helyettes múzeumigazgató (a néprajztudomány kandidátusa), közgazdász (egyetemi doktor), muzeológus (egyetemi doktor), népzenekutató.

Az Iskolában 2 világrész 12 országból 166 fő vett részt.

A résztvevők több mint kétharmada 30 éven aluli volt, többségében diák és nő. Szakképzettségük széles skálán helyezkedett el. A részvételért senki sem fizetett, mindenki ingyen kapott egy kitűzött, egy diplomát, 2 szakkönyvet, továbbá ezt a jegyzőkönyvet, mellékleteivel.

A 12 oktató 10 előadást, 7 áttekinthető megbeszélést tartott. Volt egy egésznapos és egy félnapos kirándulás, két szakmai videovetítés, ismerkedési est, ökumenikus istentisztelet.

A részvétel sehol sem volt kötelező.

Kis Jugoszláviából, Romániából, Szlovákiából, Ukrajnából (Kárpátalja) érkezett résztvevők többsége útiköltség-térítést, ingyen szállást és ellátást kapott. Ezt jövőre is biztosítani kívánjuk.

A rendezvényt anyagilag támogatta:

Dr. Fodor Gábor művelődési és közoktatásügyi miniszter, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, - és mint védnök a Határon Túli Magyarok Főosztálya, Dr. Tabajdi Csaba miniszterelnökségi államtitkár, az Illyés Alapítvány, Dr. Zongor Gábor a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, Dr. Kolber István a Somogy Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, Dr. Szita Károly Kaposvár Megyei Jogú Város polgármestere, Csoóri Sándor a Magyarok Világszövetségének elnöke, Tapolca Képviselőtestülete, valamint az Egyesület tagjai.

A bevétel és kiadás bizonylatai az Egyesület pénztáránál maradnak. Az elszámolás helyességéért a jelen jegyzőkönyv aláírói felelnek. Az év végén az Egyesület független ellenőrei elvégzik a szokásos ellenőrzést és arról jelentést készítenek.

A rendezvény teljes rendben folyt le és a lehetőségek szerint változó műsorral, előadókkal, 1996. augusztus 11. és 18. között folytatjuk.

A Találkozó szintén a fenti rendben zajlott, ahol 26 szakember 18 előadását vitattuk meg. A 165 résztvevő három világrész 12 országból érkezett.

Az előadásokat könyv formájában kiadjuk, minden előadás hangszalagon rögzítettünk.

Tapolca, 1995. augusztus 20.

Dr. Csihák György
az Egyesület elnöke

Dr. Pandula Attila
az Iskolavezetőség elnöke

Dr. Kováts Zoltán
az Őstörténeti Találkozó elnöke

Dr. Ferenczi István
az Őstörténeti Találkozó társelnöke

(Az eredeti aláírások a Titkárságon és az 1995. évi iskola helyszínén megtekinthetők.)

Himnusz. Az Elnök és a társelnökök megnyitója. Bemutatózás

AZ ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ ELŐADÁSAINAK TARTALMI KIVONATA

BABIRÁK HAJNALKA
(Budapest)

Magyarok a Kaukázusban

A Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjasaként majdnem 5 évig folytattam kutatómunkát Georgiában a Tbiliszi Állami Egyetemen. Kandidátusi disszertációmát "Magyar - georgiai irodalmi kapcsolatok a XX. században" címmel írtam. Kutatásaim középpontjában a XIX. és XX. századi magyar és georgiai irodalomban fellelhető párhuzamok, illetve a két ország, két nép egymás irodalmában való tükröződése áll. Külön fejezetet szentelek a Kaukázusban megtelepedett magyarság történetének, a magyarság kaukázusi hazájával kapcsolatos kutatásoknak. Különösen fontosnak tartom a georgiai forrásokban meglevő, ezt alátámasztó bizonyítékokat, tényeket. Irodalmi témán dolgozva léptem nyomom a magyar és a georgiai történelem találkozási pontjaira bukkantam, a két nép - ha nem is vérségi, de szellemi - rokonságának csodálatosan szép irodalmi megfogalmazásaira.

Kutatásaim körét kiterjesztettem a korabeli sajtóra és tudományos munkákra is, forrásmunkákat dolgoztam fel a Georgiai Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetében a Központi Archivumban, az Irodalmi Múzeumban, és gyűjtést végeztem magánszemélyeknél.

C. TÓTH JÁNOS
(Budapest)

A magyar és keresztény kultúra egységének megteremtése az Árpádok korában

A magyarság megtelepedését a Kárpát-medencében akár a történelmi körülmények szerencsés egybeesésének is vélhetnénk. Az azonban már korántsem szerencse dolga, hogy Árpád népe, az itt élő népekkel, néptörzsekkel együtt, olyan erős államot alkotott, amely évszázadokra meghatározta és napjainkban is befolyásolja a térség geopolitikai arculatát.

Ehhez mindenekelőtt arra volt szükség, hogy a végleg letelepedő magyarság változtasson ősi kultúráján, alkalmassá tegye a nyugati, keresztény kultúrával való összefonódásra. Ez a folyamat nem történhetett máról holnapra, de tény, hogy történelmileg rövid idő, alig egy évszázad alatt kialakult a keresztény királyság intézménye, majd néhány évtized múltán a magyarság egésze visszafordíthatatlanul kereszténnyé vált. Az egykori, lovasnomád és a keresztény kultúra legértékesebb elemeiből egy olyan új minőség, olyan harmadik kultúra jött létre, amely jellegzetesen kárpát-medencei, amely hidat képez a Kelet és Nyugat között.

Hogyan történhetett mindez? Ezekre a kérdésekre próbál választ keresni az előadás.

CEY-BERT RÓBERT GYULA
(Bangkok)

Az ősi magyar vallás szimbolikai szerkezete

Az ősi magyar hitvilág szimbolikai szerkezete három meghatározó értékrendet kifejező alpra épül:

- a Világfa értékrendjére
- az isteni megnyilvánulásokat jelképező égbolt értékrendjére és
- a földi és a földöntúli világ között kapcsolatot teremtő különleges képességekkel megáldott ember a táltos (sámán) értékrendjére.

A világ szerkezetét jelképező Világfa szimbolikailag összeköti az égi, a földi és a földalatti világot.

Az Istent kifejező égi világnak szintén három megnyilvánulási formája van:

- nappali égi Kők Tengri világa, az Isten nappali megnyilvánulási formája
- éjszakai égi Kara Tengri világa, az Isten éjszakai megnyilvánulási formája
- hajnali és alkonyati égi Bor Tengri világa, az Isten hajnali és alkonyati átváltozást jelképező formája

Az emberek körül, aki megjárhatja a Világfa három szintjét, amelyet révülési képességével összekapcsol az égi világ három megnyilvánulási formájával a táltos.

Ezért a táltos kapcsolatteremtő szerepe meghatározó az ősi hit szerkezeti felépítésében.

A magyar ősvallás hármasság értékrendet jelképező felépítésében, az isteni, az emberi, a természeti és fizikai világ ellen-
tetteit egyesítő harmónia eszméje nyilvánul meg.

FEJES PÁL
(Szeged)

A "szólétra-elv": a fordítás általánosítása

A modern szavak szinte valamennyi nyelvben eredetileg rövid etimonokból álló mondatok voltak. A modern szó "valamit" megőrzött az ősi mondat jelentéséből, amit a modern szó sérüléseinek (magánhangzóhiány, mássalhangó módosulás, kettőzések rövidülése stb.) helyreigazítása után megtudhatunk, ha azonosítani tudjuk az eredeti etimonokat és ismerjük a jelentésüket. Az ősi (minden bizonnyal HU(N)) nyelv izoláló típusú volt, amely nem ismerte a nyelvtant: nem volt sem főnév-, sem igeragozás, így az egymáshoz illeszkedő etimonok fordítása tükörfordítás lehet.

Az ősi etimonok jelentése egy nyelvben ma már nem található meg, így a fordítást több lépésben lehet csupán végrehajtani ("szólétra").

A "szólétra-elv" szerinti fordítás alkalmazása nem mentes nehézségektől; ezek a modern szó rekunstrukciójánál kezdődnek, folytatódnak alefordítandó etimonok kiválasztásánál ("vágás") és a lefordított etimonok illesztésénél fejeződnek be. Több ezer szó elemzése alapján állítható, hogy bár az egyes fordítások nem unikálisak, egy-egy modern szó így elkészített többféle fordítása a lényegi mondanivalót tekintve megegyezik.

FERENCZI ISTVÁN
(Kolozsvár)

Barót nevééről, s az erdővidéki-barcasági besenyő csoport történeti szerepéről

A Kárpát-medence, s azon belül Erdély délkeleti szöglete közelében, nevezetesen a Háromszéki meg Barcasági medencének néhány részén a magyar nyelvből meg nem magyarázható helynevek csoportosulnak. Az észak-déli hosszan húzódó, Olt öntözte Barcasági medence észak-keleti csücskében, helyi szóhasználattal Erdővidéken ilyen: (Nagy- és Kis-) Barcon, Barót, Bibarcfalva, (Bacon Besenyő, Galat, Uzon, Uzonka határnévvel!), a Barcasági-, illetőleg a Háromszéki-medence (nagyjában) déli harmadában Bodok, Kökök, Maksa, Tatrang, Tömös, Törcs (vár), Türkös, Uzon, Zajzon, Szágon stb., a távolabbi Csíkról, Görgényről, Nemeréről, Ojtozról nem is beszélve. Zágon (és Zágonbárkány) föltételezett, de semmivel alaposan be nem bizonyított „szláv” nevétől eltekintve, e helységnevek se szlávból, se románból, se egyetlen egyéb indoeurópai nyelvből nem eredeztethető. Származásuk - éppen ezért - hazánkban valamikor régen szállásolt, ám a történelem forratagában részben megsemmisült, részben elmagyarosodott török népségek, néptöredékek körében kereshető. Két hiteles adat bizonyára egészen kézenfekvő (Sepsi) Besenyő, a másik az oklevelekben említett székely Jenő nem Besenyő ága. Ez - úgy látszik - a régi Kézdi-szék nyugati oldalán, a Bodoki-hegység keleti lábánál: Csernáton és Márkosfalva vidékén volt birtokos, neve minden bizonnyal a jelzett hegyaljától nem messze dél-nyugatra fekvő (Sepsi) Besenyő helység nevéhez kapcsolódik. „... Besenyő helység különben a régi Kézdi-székben, Háromszék vármegyében, a Besenyő-patak partján fekszik...”

Mind az erdővidéki, mind a dél-barcasági besenyő szállások népessége a XI. század-végi, XII. század első harmada-beli, szabatosabban az Erdélyre két felé zúdult, 1166. évi, vegyes kun-görög vlách támadás szomorú következményei miatt a valószínűleg III: Bélától (1172-1196) átrendezett dél-keleti határvédelmi rendezéssel megszüntetett, még szent Lászlótól és Könyves Kálmántól (uralkodása első éveiben?) kiépített, korábbi védelmi vonalhoz, övezetbe tartozott.

DR. GEDAI ISTVÁN
(Budapest)

Bizánci és nyugati hatások Szent István pénzverésében

PéNZverésünk államalapításunkkal egyidős. Az ezredfordulóra értek meg ugyanis azok a feltételek, amelyek a magyarság politikai, társadalmi és gazdasági szervezeteinek átalakulását eredményezték, létrejött a feudális magyar királyság. A számtalan lényegi változás új kereteinek szentesítése István király uralkodásának maradt. Ezek sorába tartozott az önálló magyar pénzverés megindítása is, mint a szuverén uralkodó felségjoga. A független uralkodókat szuverenitásuk alapján illette meg a pénzverés joga, egyes tartományok pedig az uralkodó engedélye alapján verettek pénzt. A német-római Császárság a középkor folyamán számtalan egyházi és világi tartományúrnak adományozott pénzverési jogot. A magyar király azonban ezt - néhány, rövid ideig tartó esetet kivéve - mindenkor kizárólagos jogaként tartotta meg.

Európában a Nagy Károly (768-814) által új alapokra helyezett denárverés folyt. Károly idejében a róla elnevezett karoling fontból (408 gramm) 240 darab ezüstpénzt denárt vertek. Bár a pénzláb (egységnyi súlyból - előbb font, majd márka

- meghatározott finomságú és számú, ennek következtében meghatározott súlyú pénzverése) többször változott a XIII. század második feléig. (Bizánctól eltekintve), Európa egyetlen pénzneme az ezüsből vert denár és ennek fele, az obulus volt. Ez a korszak Magyarországon Károly Róbert nagyszabású pénzreformjáig, az 1323-ban kezdődő pénzügyi intézkedések kiadásáig tartott.

István több királyi intézményének a Német-római Császárság, ezen belül Bajorország adott példát, segítséget. Ez a kapcsolat abból adódott, hogy a hercegi sógor (István feleségének, Gizellának a bátyja) 1002-ben német király, majd 1014-ben császár lett, így István számíthatott segítségére, támaszkodhatott rá. Pénzverésében a regensburgi denár volt a minta, ám a magyarok részéről ez nem volt szolgai másolás. A bajor éremképet ötvöseink a X. századi magyar ékszerek mintájainak megfelelően átalakították. Előlapját a király egyik hatalmi jelvénye, a lándzsa, hátlapján pedig egy művészi ötvösalkotássá finomult templomábrázolás díszítette. Ez az ábra később egyszerűsödött: egy egyszerű kereszt lett, körülötte a felirat az uralkodóra (STEPHANVS REX), illetve székvárosára, Esztergomra (REGIA CIVITAS) utalt.

Bár az 1000-ben létrejött magyar királyság államberendezésének szinte minden tekintetben a Német-római Császárság és a pápai székhely, Róma adott példát, ezek korábbi magyar intézményekre, valamint élő, más irányú - bizánci - kapcsolatokra épültek. A magyarságra hatott a több évszázados bizánci kapcsolat, gazdasági életében feltűnt a bizánci aranypénz. Kezdetben csak vagyontárgy volt, később az élet más területén is szerepet kapott, így fordulhatott elő, hogy István király törvényeiben is megtalálható. Bizonyára a bizánci aranyak magyarországi jelenlétének hatása alatt készült az a magyar aranypénz, amely egyedülállóan kiemelkedő a magyar pénzverésben. István királyt és egy másik koronás főt (Szóz Mária?, Imre herceg?) ábrázol. A XI. században - egyes feltevések szerint István király szentté avatására -, 1083-ban készült, mások szerint István király verette.

HENKEY GYULA
(Kecskemét)

Dunántúli magyarok etnikai embertani képe

40 éve végzek etnikai embertani felméréseket, a Dunántúlon 1993 végéig 5140 felnőtt magyart vizsgáltam. Eredményeim szerint a dunántúli magyarokra mindkét nemnél a magas termet (az átlag férfiaknál 171,80 cm, nőknél 159,14 cm), rövid fejjelző (f. 85,45, n. 86,07) széles arcjelző (f. 82,76, n. 79,79), előreálló járomcsont (70,4%, n. 76,8%), meredek homlok (f. 94,1%, n. 97,6%), közepesen kiemelkedő orrhát (f. 67,4%, n. 84,1%), Enyhén domború tarkó (f. 66,8%, n. 81,8%) és barna-fekete hajszín (98,7%, n. 97,2%) a jellemző. A konvex orrhát előfordulása férfiaknál 59,7%, nőknél 43,7%-al csak relatív többségben van. A sötét szemszín gyakorisága kissé emelkedik a magyar átlaghoz képest (f. 47,1%, n. 50,7%). A gyakori típusok: turanid (35,9%), pamiri (18,1%), dinári (balkáni és keleti változat 8,5%), keleti mediterrán (kaszpi, pontusi, iráni változatok 4,5%). A turanid típuson belül leggyakoribb az alföldi változat, melyre a magas vagy nagyközepes termet, a fej nagy méretei mellett rövid fejjelző, széles arcjelző, előreálló járomcsont, meredek homlok, közepesen kiemelkedő, egyenes vagy enyhén konvex orrhát, enyhén domború tarkó, sötét vagy zöldes szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. Eléggé gyakori az észak-kazaksztáni változat is, a turano-pamiri átmeneti forma pedig jelentős számban észlelhető. A markáns pamiri típus termete átlagban nagyközepes, fejjelzője a fej kis méretei mellett rövid, arcjelzője közepes, homloka meredek, orrháta a közepesnél erősebben kiemelkedő, konvex vagy egyenes, tarkója enyhén domború vagy lapos, szemszíne sötét vagy zöldes, hajszíne barna vagy fekete. A dunántúliaknál is az előbbinél lényegesen gyakoribb a pamirok-turanid átmeneti forma, melynél a termet nagyrészt magas, a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a járomcsont is előreálló. A dinári típusba soroltak között egyenlő arányban mutatható ki a balkáni és a keleti változat. A balkáni dinári változatra a magas termet, rövid fejjelző, igen magas arc mellett keskeny arcjelző, előre keskenyedő, konvex orrhát, lapos tarkó, barna-fekete hajszín és többnyire sötét vagy zöldes szemszín a jellemző. A keleti dinaroidnál a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb, kevésbé magas és a járomcsont is nagyrészt előreálló. A keleti dinaroid egyes gypűör és más köznemesi eredetű népségeknél, a balkáni dinári horváth, dalmát és szlovén beolvadás esetén gyakoribb. A keleti mediterránokon belül a türkméneknél gyakori kaszpi, a csuvasoknál, baskíroknál, cseremiszeknél kimutatható észak-pontusi és a perzsáknál, kurdoknál jelentős iráni változat különíthető el. Az ide soroltak nagy többsége a dunántúliaknál a kaszpi változattal megegyező. A törökös típusok (turanid, pamiri, előázsiai, mongoloid) 57,4%-ban (a magyar átlag 49,0%) a finnugor formák 3,3%-ban, a régi szláv és germán jellegegyüttesek 1,3%-ban, illetve 0,2%-ban észlelhetők. A fenti eredmények arra utalnak, hogy a honfoglalóknál is az első két helyen álló két típus, a turanid és a pamiri a magyar átlagnál lényegesen nagyobb arányban főleg azon területek őslakos népségeinél maradt fenn, melyek elkerülték az ozmán-török hódoltságot vagy az csak 20-30 évig tartott. A törökös típusok főbb dunántúli gyakorisági gócai: Dudar 70,7%, Vörs 70,5%, Nemesgörzsöny 69,2%, Csányosró 69,0%, Darány 69,0%, Segesd 68,2%, Óriszentpéter 67,8%, Söjtör 67,3%, Egyházásrádóc 65,6%, Osli 64,6%. Óriszentpéteren, a Rábaközben (Csorna, Kapuvár környékén), Kőröshegyen (ahová besenyők települtek), Látrányban, Segesden, Nemesgörzsönyben, Szentkirályszabadján jelentősen emelkedik a keleti mediterrán típus kaszpi változatának gyakorisága. Antropológiai-statisztikai számítások alapján feltűnő embertani közelség volt kimutatható a rábaköziek és az Udvarhely megyei székeliek között, azaz a történeti Magyarország volt gypűihez közeli őslakos eredetű magyar népségek vonakozásában.

HENKEY GYULA
(Kecskemét)

Zoborvidéki és dunamocsi magyarok etnikai embertani vizsgálata

1991 és 1995. III. hó között a felvidéki magyarok körében a Csallóköztől Királyhelmece környékéig 1313 felnőtt személyt vizsgáltam. A 24-60 éves férfiakra, és a Királyhelmece környéki nők kivételével, a nőkre a magas termet a jellemző, a fejjelző egységesen rövid, az arcjelző pedig széles. A leíró jellegek közül nagymértékben jellemző az előreálló járomcsont, a meredek homlok, a közepese kiemelkedő orrhát, az enyhén domború tarkó és a barna-fekete hajsza. Az orrház profiljának és a szemszínnek a megoszlása a felvidéki magyaroknál is kevésbé egységes. A honfoglaló magyaroknál leggyakoribb két típus a turanid és a pamiri, a felvidékieknél igen nagy arányban észlelhető, az előbbi 41,1%-ban, az utóbbi 19,6%-ban volt kimutatható. Ezekon kívül még a dinaoridok előfordulása is eléggé jelentős, 7,3%, ezen belül az alán-szarmata eredetű oszétéknél és jársági magyaroknál gyakori keleti (kaukázusi) változat előfordulása 4,2%, a Dalmácia őslakóival, az illirekkel kapcsolatba hozható balkáni változaté 3,0%. A törökös típusok együttes előfordulása 63,6%, lényegesen nagyobb a 48,8%-os magyar átlagnál, a finnugor formák 3,8%-ban (a magyar átlag 4,6%), a régi szláv jelegegyüttesek 0,9%-ban (a magyar átlag 2,2%) észlelhetők. A fenti eredmények összhangban vannak azzal, hogy Dél-Szlovákiában igen nagy számban tártak fel honfoglaló temetőket, eddig 4451 ilyen sírt tártak fel. Az Árpád-korban betelepült besenyők is növelhették a törökös típusok ottani túlsúlyát.

NAGY KÁLMÁN
(Budakeszi)

A 895. évi honfoglalás egyes vitás kérdései

A magyar honfoglalás történeti elméletei közt számos helytelen, hibás és káros fölvetés vált uralkodóvá, meghamisítva és dicső kor történetét, félrevezetve népünket, ifjúságunkat.

Különösen szembetűnő az elvi kérdések közt az úgynevezett „áltárgyilagosság“ elburjánzása, amely a nemzeti érzést egy sportteljesítmény fölött érzett jóleső érzéssel téveszti össze. Legutóbb történelmi tankönyv megírásához alapanyagként olyan munkát adtak ki, melynek szellemisége egyenesen visszataszító. Ez megtagad minden közösséget elmúlt századaink hazát védő harcosainkkal, akik szerinte „történetesen magyarul beszéltek“, s velük csak ennyi, ami összeköt - írja Engel Pál. Az általános műveltség bölcsőjét is a Közel-Kelet városaihoz köti, valamikor Salamon király idejében... Az írás szerinte Főniciában találták föl, s sumérokra csak gondolni is „lélektani betegségünk“.

A honfoglalás főleg katonai eseményeiről az e tárgykorhoz nem értő írók születtek, méltatlanul e nagy eseményhez.

A vitás kérdések sorában a bolgár - magyar háború, s vele összefüggésben az úgynevezett besenyő-futás kérdésének cáfolata után az avarok nagyobb számú megmaradásának tagadását vonja kétségbe cáfolhatatlan bizonyítékokkal igazolva avar előnépeink jelentős szerepét. Végül tudományszervezési javaslatokat tesz a korabeli források teljes lefordítására és a kor igaz történetének tudományos feldolgozására.

NAGY KÁLMÁN
(Budakeszi)

A 895. évi honfoglalás katonai kérdései

Az etelközi magyarok a Vérszerződésben egyesülve új hazát akartak szerezni maguknak Etelköz védhetlensége miatt. S nem akartak a hunok és avarok sorsára jutni. Részletes feldarításuk után erre a Kárpát-medencét találták a legalkalmasabbnak.

A hatalmi viszonyok nem tették lehetővé, hogy egyedül próbálkozzanak, ezért meg kellett várni, amikor erre kedvező alkalom kínálkozott. 894 őszén nyílt erre lehetőség, amikor bizánci szövetségben az aldunai erők lekötésével és távoltartásával megkezdhetik a Kárpát-medence katonai elfoglalását.

895 tavaszán Levente kisebb erőkkel megtámadta és lekötötte a bolgár erőket, Árpád pedig a főerőkkel támadást intézett a Tisza völgy felé.

Bizánc cserbenhagyta őket, békét kötött Simeonnal, aki teljes erejével Leventére tört. Ő azonban nagy áldozatokkal, de kitartott és nem engedte a bolgárokat beavatkozni Árpád ellen.

Aránylag könnyebben sikerült a magyar főerőknek elfoglalni a Duna-medencét, közben német szövetségben az első nyugati hadjárat is megindult és sikeresen végződött Itáliában. Végül a Dunántúl is magyar kézbe került. A honfoglalás sikerének köszönhetjük 11 éves fennállásunkat. A honfoglalás katonai eseményei döntöttek sorsunkban.

NAGY KÁLMÁN
(Budakeszi)

Honfoglalás kori temető Budakeszin és az őstörténetkutatás

A Budakeszi szélén talált honfoglaláskori temető leletmentése sajnos négy évbe telt az anyagiak és a munkaerő hiánya miatt. Így számos fontos sír a ráépített út miatt nem volt feltárható. A sajtó sem foglalkozott vele. Pedig mivel - főleg a Dunántúlon - aránylag kevés honfoglaláskori temetőt találtak, ezeket kiemelten és minél kevesebb veszteséggel kellene megmenteni.

Honfoglaló őseinkről még nagyon sok más adatra is szükség lenne. Megengedhetetlen, hogy bár tudományosan az is fontos, de a például római korból származó hasonló munkálatoknál minden eredményesen és jól megy. Törzsnevé helynevek mellett is kevés ilyen temető ismeretes.

A budakeszi mellett keletre és nyugatra hasonló távolságra egymástól még öt más törzsnevé község fekszik, illetve ket-tőnek már csak a neve ismeretes. Ebből arra következtettek, hogy az óbudán székelte fejedelem szálláshelyét vették körül ezek és még körirányban is fedezhetők fel ilyenek. Ez a kelet-nyugati rész esetleg az 900. évig idegen kézben lévő Dél-Dunántúllal szemben látott el védelmi feladatot.

Vitatom azt az állítást, hogy a törzsnevé helyek mellett nem katonai célú telepítések voltak a X. században. Bizonyítékom Budakeszi. A lovas és részleges fegyveres lovas temetkezések is erre mutatnak. A sírok tájolása is koraiságot tükröz. Esetleg még korábbi településekről, esetleg a „griffes-indások“ népéről lehet szó? A lóval való temetkezés más közép-ázsiai lovasnépek hagyományaival azonos a magyarságnál ezidőben.

A régészet, az embertan és a lovak vizsgálata egyöntetűen azok keleti, közép-ázsiai jellegére mutat. Ide tartoznak a tárgyi leletek is.

SEBESTYÉN LÁSZLÓ
(Budapest)

Régmúltunk dél-kaukázusi nyomai

Az 1994. évi tapolcai előadásomban azt igyekeztem bizonyítani, hogy már a múlt század közepéig is komoly munkák elemezték és igazolták a magyarság régmúltbeli dél-kaukázusi, sőt közel-keleti jelenlétét.

Állításaikat szinte kétségbevonhatatlan határozottsággal és fölényes történeti, nyelvi bizonyítékokkal támasztották alá a második világháború után külföldre ment kutatóink. Bizonyítékaik főként a számukra korábban, sőt lényegében ma is nehezen vagy alig hozzáférhető ottani szakirodalomra épültek.

Meglepő viszont, hogy a hazai hivatásos történészek munkássága szinte érintetlen maradt eredményeiktől. A hazai vizsgálódás úgyszólván csökönyösen megállt és megáll a kaukázusi hegyléc északi lábainál.

Jelen tanulmányom igyekszik teljesebbé tenni múlt évi bizonyítékaimat. Kiindulásom változatlanul Kézai Simonnak és Biborbanszületett Konstatinnak, a további vizsgálódást is serkentő erejű állítása: Kézai részéről az Ejlát-földi perzsiai eredet, a közös hun-magyar eredetállítás, a császárra támaszkodva pedig a tőle kapott nagy horderéjű adat, a magyarok régi, „sabaroi asfaloi“ neve.

A magyarok, hunok, de különösképpen a sabirok neve különös bőségben bukkan elénk. A jelenlét ténye pedig háborús, harci cselekményekben felvetődve teszi még tényszerűbbé az ebben a régióban felismerhető és bizonyítható múltjukat. Az ilyen módon évezredek is áthidaló tényszerűség olyan szilárd eredményekre vezet, hogy krónikáink hitelességét csak megerősítheti. Egyben pedig szertefosztatja azokat a szinte elképesztő feltételezéseket, amelyek például ménróthi ősapa állításának lejárására születtek.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy jelenbeli vizsgálódásaim s nyomukban eredményeim, úgy találkozhatnak a nyugati történelemtudományunk eredményeivel, s főként hazai források felhasználásával, amiként egy kétfelől fűrt alagút munkásai egybetalálkozhatnak.

SZEKERES ISTVÁN
(Budakalász)

A „koraavarok“ nyelve. Három „koraavar“ feliratunk olvasata - és a székelyek

A „koraavar“ feliratos csontrajzok ábrázolásmódja és a rajzok ideográfikus feliratozása, a szakember számára könnyen feltárják a rajzokat készítőek egykori nyelvét.

A fej nélküli ebek háta felett - ott látjuk a kora-kínai írástörténetből ismert fejüket - ideogrammjukként. E jelnek a hangértéke „eb“ (:b)-nek van jelölve a Nikolsburgi ábc-ben. A vele azonos ötörök „d“ hangértékű betűjel viszont nem származhat az „eb“ ideogrammjából, mivel a szóbajöhető ötörök „it“ (:eb, kutya) szó nem felel meg a jel „d“ hangértékének. A rajzon még látható „jég“ és „rét“ ideogrammai is csak a székely-hun jelrendszerből - és a kínai írástörténelemből ismeretesek. Akrofóniás hangértékekkel vannak jelen a nikolsburgi (székely) ábc-ben.

A csontrajzok ideográfikus jelekkel történt feliratozása arra mutat rá, hogy e tény a „koraavar“ feliratok olvasatánál figyelembe kell venni.

E „vegyes“ - ideográfikus és betűjelekből álló, de szabályokkal rendelkező, - sajátosságosan ligatúras feliratok - ősi nyelvükön szólalnak meg, miközben - a hun régészeti leletek ideogrammai után - a székelyek „koraavar“ írástörténeti kapcsolatai is feltárulnak.

SZEKERES ISTVÁN
(Budakalász)

A „későavar“ jelrendszer vizsgálata

A „későavar“ írásjelek legnagyobb problematikája az, hogy nincs mindenki által elfogadható, bizonyított, - a jelek eredeti ideográfikus jelentéséből fakadó - hangérték megállapításuk. Így történhetett meg, hogy a „nagyszentmiklósi aranykincs“ feliratainak -, például a 8. számú szilkének csak török nyelven öt féle olvasata van. A magyar nyelvüekről nem is szólva.

Pedig nyilvánvaló, hogy a jelek egykori rovója csak egy, - az általa ismert (és közismert) hangértékek alkalmazásával örökítette ránk a feliratokat.

Ezért a jelek vizsgálatának - a már jeltörténetileg igazolt, bizonyított jelentésű írásjelek segítségével annak a megállapítására kell szorítkoznia, - hogy milyen hangérték(ek) lehetséges ugyanaz az eset(ek).

(- A többi - nem igazolható hangérték - így eleve kizárható.)

- Mivel Vékony Gábor a jelek egy és ugyanazon hangértékeivel olvasta el a „szarvasi tűtartó“ és a „nagyszentmiklósi aranykincs“ feliratait, így az általa megállapított hangértékeket szükséges csak vizsgálat alá vonni, mivel nála a hangértékek (bizonyító) keresztpróbája adott. De ismereteink bővítésére vizsgálat alá kell vonni a „koraavar“-nak tartott környei rovás-feliratot is.

Egy jeltörténetileg és hangtörténetileg is „keverék“ jellegű sajátosságos jelrendszer bontakozik ki előttünk, mely jelek többsége hun, azaz: magyar hangértékű. Másik fő alkotója török.

E „keverék“ jelrendszer - valószínűleg - hűen tükrözi e néprészünk etnikai, nyelvi eredetét is.

DR. TIMARU-KAST SÁNDOR
(Ingelheim)

„Ar bed keltiek“ azaz „A kelták földje“

Az előadás a keltákról szól, a kelták életéről (ahogy azt római vagy görög krónikások leírták), a kelta mondavilágról (amit lejegyzeteltek a korai kereszténykor „hazafias“ papjai, szerzetesei - amolyan „írkedők“) és természetesen mindezek magyar kapcsolatairól. Kr.e. 500 körül „egész Európa“ kelta kézen volt. Az első kelta „emlékek“ Kr.e. 1000-ból származnak és Hallstadt nevéhez fűződnek. Ezek a leletek, az általánosan elfogadott vélemény szerint, a bronz- és a vaskor közötti átmenetet képezik.

A vaskor egyik legfontosabb állomása az úgynevezett „La Tène“ - kultúra. Kialakítója a kelták voltak, őket az irodalom Európa „vaskori“ népének nevezi. A „Le Tène“ nevű kultúrközpont nem a semmiből jött létre (kb. Kr.e. 450 körül), hanem a bronzkor folytatása volt. A „La Tène“ - kultúrát - állítják a történészek - elsősorban a szkíták befolyásolták a „Hallstadt“ - kultúrán keresztül (lásd: szkíta „kurgán“ - korgány - Hallstadtban).

Mind ismeretes miután a kelták Európát „elárasztják“, áldozatul esnek a római terjeszkedésnek. Természetesen soha nem pusztultak ki teljesen. Európa földrajza a keltáknak köszönheti „elnevezéseit“, Londontól Budapestig, Galliától Galateáig.

Kiket talál(hatott) itt Árpád, a Kárpát-medencében? Talán avarokat, hunokat, szkíta-székelyeket, kelta-pannonokat. Érdekes módon ezek (rövid időn belül) mind „magyarul“ beszéltek, mind „magyarokká“ váltak. Hogyan beszéltek a kelták, ezt ma már nem tudjuk, de az biztos, a „magyarításnak“ nem álltak ellen, nem úgy mint, Britanniában a latin, vagy akár Galliában a germán-frankkal szemben.

Úgy az őskelta akár a mai (modern)-kelta nyelvek sok magyar „vonást“ mutatnak. Nemcsak „isteneinket“, de a mindennapi élet számára fontos „alapfogalmakat“ is egyformán neveztünk meg. Keltául is, magyarul is: anya, apa, gyerek, lány,

fiú, nő, férfi, törzs, úr, ős, nemes, ország, hon, föld, lakóhely (tanya, falu, város), ház, kunyhó, (ház-)fal, víz, templom, kör, kerék, szekér, kutya, csata, harc, csatabárd, stb. (és még pedig úgy, ahogy a minket szétválasztó indogermán nyelvek nem nevezik!). A kelta nyelv ragozott, a kelta zene pentatónikus, a kelták szent madara a sólyom. Kell-e nagyobb bizonyíték a kelta-magyar rokonságnak?

DR. TIMARU-KAST SÁNDOR

(Ingelheim)

A kelta - magyar „rokonság“ nyelvünk tükrében

A jelen írás a kelták eredetét, (ős)nyelvi és ennek magyar vonatkozásait taglalja. A kelták voltak Európa (a Mediterrán vidékét nem tekintem „szűk“ értelemben vett Európának) első - névileg is ismert - „civilizáció hordozói“. Kr.e. 1. századig a görög és római krónikák, Európában csak két népet ismertek: a SZKÍTÁT meg a KELTÁT és őket, a perzsákkal (-) és a líbiaiakkal együtt, a világ négy leghatalmasabb népének tekintik.

Európában és peremén nagyon kevés a mai neo-latin vagy a germán nyelvekből eredeztethető és ezen nyelvek segítségével „értelmezhető“ földrajzi név. Az ember sehol a világon nem adott környezetének olyan nevet, mely saját nyelvén az ég-világon semmit nem jelent. Értelmetlen elnevezések csak akkor alakultak ki, ha az ŐS szavakat „átírták“. Igaz, hogy manapság, már majdnem képtelenség teljes bizonyossággal az ős-germánok vagy a kelták nyelvét rekonstruálni, de Európa és „peremén“ olyan ősi földrajzi neveket találunk, melyek magyarul, döntő többségben értelmes (ma is megérthető, sőt a mai nyelvben is használatban lévő) fogalmakat fejeznek ki! Mindez nem lehet „véletlen“ (és véletlenek nincsenek a nagyvilágban).

A mai (újkeletű) kelta nyelvek - az ír, a welsh, a breton, a skót (utóbbit csak idesorolják jobb híján) - a modern kor „nemzeti ébredés korszakában“ alakították ki! A kelta nyelv a múlt században majdnem teljesen ki volt halva (csak Írország nyugati csücskében még beszéltek egy amolyan „keltát“). Ehhez, az sem szabad szem elől veszteni, hogy az utolsó „honfoglalók“ az ibér félszigeti, ellatinosodás útját járó „keltiberek“, vagyis a „gaelek“ voltak, akik már nem az „ősi“ keltát beszéltek. A 7. és 12. század között, papok által lejegyzett „mondák“ latinul történtek. A „kitekert“ szavak a latin írás eredményének is tekinthetők (ugyanúgy hatnak a magyar krónikák is a mai olvasóra. Ugyanakkor ma is a 18. századi „nyelvújítás“, mely létrehozta (nem újjá keltette) a mai új-kelta nyelveket, megpróbálta a régi szavak használatát minél jobban az „indogermán“ (angol és francia) népcsaládba beilleszteni: a latin eredetű gramatika ráerőszakolásával, az ősi nyelv „derekát“ is kettétörték.

Ma a „keltául“ (gaelül) beszélő lakosság nem a szüleitől - vagy csak kis részben - „örökölte“ anyanyelvét, hanem - az angol „demokratizmus jegyében - újra megtanul(hat)ta. Az iskolában (ezt a már „mű“ keltát) és büszkén használ(hat)ja.

Ha a magyar nyelv kihalt volna, mondjuk úgy a 15-16. századig, kérdem én, hogyan alakítottuk volna ki (mi) az új-magyart. Nem-e egypár ősieken csengő (néha még értelmét megtartott) szó mellé „kitekert“ krónikák szavait, illetve a „környezet“ szókincséből kölcsönözötteket erőszakoltuk volna bele a „környezet“ nyelvtanába? Ekkor valóban „egy osztrák dialektussá“ sorvadt volna ősi nyelvünk. Ez történt az ős-keltával is. Éppen az a pár ős-szó (-fogalom) jelenléte a mai ír - vagy welsh-nyelvben eredményezi a kelta nyelvek szembeötlő „magyarosságát“. Ahhoz, hogy ezt jobban megértsük, a régi (ős) szavakra kell visszatérni, amit még, talán, egyformán használtunk az Őshazában: Etelközben (vagyis a „Folyamközben“ /Mezopotámiában).

Már Wadell, a huszas években, rámutatott a mai „mindennapi“ angol sumér eredetére. Ezek a „konyha“ angol szavak mind kelta eredetűek. A magyar nyelv sumér eredetét már kétségbe sem lehet vonni (Dr. Padányi Viktor és mások munkásságának köszönhetően).

DR. TIMARU-KAST SÁNDOR

(Ingelheim)

A magyar nyelv „kódolt üzenetei

Sir John Browing szavaival élve, a magyarban „matematika és logika“ van, vagyis, mai szóhasználatban a magyar nyelv egy „computerizált“ nyelv.

A magyar ember is úgy kezdte, mint minden ősi név, hogy nevet adott környezetének, és ezen elnevezések mind egytagú szavak voltak. Ha közismert történelmi vagy földrajzi neveket elemeire bontunk, sok „rejtélyre“ is fény derül. „Kódolva“ hordozzuk nyelvünkben a Régmúlt emlékeit. Ezen „kódok“ dekodifikálása érdekes eseményt tár elénk. Megfejthetővé válik „Árpád“, „Géza“, „István“, „Béla“ királyaink neve, a „Honfoglalás“ körüli „zavaros“ események, városaink, falvaink olykor „idegenen“ csengő nevei egyaránt.

Mi minden többi eltérően, „Isten“-hez imádkozunk (habár a „kereszténység“ fogalmát és a benne foglaltatott szókinccset - beleértve „Deus“ nevét is - valamint szokásait ezen környező népektől kaptuk „ajándékba“ ?!).

Hasonlóan izgalmas „dekodifikálás“ a „hét napjaink“ vagy a „világtájaknak“ bonckés alá vétele.

Eredetünket mély homály fedi. A finnugor nyelvcsalád fogalmából kierőszakolt vándorlás, mára már tarthatatlan (egyébként is, a szovjet iga megszűnésével értelmetlenné, anakronisztikussá is vált, politikai értelemben is). A „türk“ eredet kizárólagos hangoztatása, véleményem szerint, habár „előrelépést jelent“, nem fedí teljes mértékben a valóságot, mert kihagy egy fontos láncszemet - a szkítákat. Bennük kell őseinket keressük, és, ha Isten is megsegít, meg is fogjuk találni. A szkíták voltak hazánk legelső „telepesei“ - teljes mértékben soha ki nem pusztultak, sőt egy - mára jelentős népcsoportunk - a szkíták egyenes örökösei: a székelyek - „SZÉK(é)l(é)tes“.

Minden egyes népnevünk (legyen az hun, avar vagy magyar) egy-egy törzsünk neve volt, időben más és más „megszólítá-sunk“. A környező „világ“ ennek ellenére mindig is tisztában volt azzal, hogy egyszerűen csak újabb „honiakkal“ áll szemben. Nem „mi“ jöttünk valahonnan (lehetőleg minél távolabbról - így a „vadság“ vádja könnyebben elhíhetővé válik), hanem mások jöttek ránk. Akárhányszor „honvisszafoglaltunk“, mi itt egy velünk AZONOS nyelvet beszélő néppel találkoztunk. Hogy mindig a HON-t vissza FOGLALNI teljesen érthető, mivel Magyarország (a Kárpát-medence) mindig is Európa leggazdagabb, legvonzóbb vidéke volt - és vonz(ott) egyre több ellenséget.

Uzsoki András
(Balatonfüred)

Királyi temetkezőhely a tihanyi apátsági templomban

A bizánci császárok és az európai uralkodók jogszokásának megfelelően I. András király bencés monostort alapított 1055-ben a Tihany-félszigeten. Az építkezés első részében a királyi család háromhajós csarnok-kiptája készült el, utána a templom és a szerzetesek háza. A történelem viharai a 11. századi monostorból csupán e kriptát kímélték meg, amely lényegében eredeti állatában maradt fenn.

Tihanyi bazalttufából építették, belső terét pedig három oszloppár három hajóra osztja. Belső alapterületének mérete a római, illetve a karoling lábmértékkel mérve 30x25 láb, átszámítva méterre: 9,12x7,42 m.

A középhajó tengelyében sziklába vájt aknasírba temették el az 1060-ban elhunyt uralkodót és sírját fehér mészkőből faragott - apostoli keresztet ábrázoló - sírlappal fedték le. Minden valószínűség szerint e kriptába temették el a király legfiatalabb fiát is, Dávid herceget.

E temetkezőhely az egyetlen nyugati típusú királyi kriptá Magyarországon, amelynek 10-11. századi párhuzamait Közép-Európában megtalálhatjuk. Építészeti szerkezete, archaikus oszlopai, méretarányai alapján a németországi Harzhelységben lévő és a UNESCO védnöksége alatt álló Gernrode-i 10. századi apácamonostor templomának keleti kriptáját említem, továbbá a thüringiai Rohr templomának háromhajós 10. századi csarnokkriptáját. Alaprajzi szempontból Konstanzban a műnszter alatti csarnokkriptát és Reichenau szigetén Oberzellben a Szent György templom kriptáját kell említenem. A tihanyi királyi temetkezőhely több tekintetben európai összehasonlításban is értékes, illetve értékesebb, mert 1, megvan az alapító okirata, 2, megvan a királyi sírlap, amelyen természetes méretben látható a 11. századi magyar királyok apostoli keresztje.

NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemezzék bennünket, akik a magyar nép és a haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányban. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink - szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak sem egyesületünkre, sem a többi tagjára. Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legytisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni - mindenekelőtt - a magyar nép, vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait. Nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelentse, hogy az már megoldott és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint, jövőnk új, dicső temploma csak tiszta erkölcs alapjára építhető: ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltüntetése.

A jelen és a jövő kérdéseinek a történelemkutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezen a területen teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben az 1986-os esztendő február havának 10-ik napján.

HÁZIREND

1. Az elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar történelem és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök, különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.

2. Az itt elhangzott és/vagy ideküldött dolgozatok közzéadási joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznát nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron, vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.

3. Az Elnökség kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizték meg, és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is, és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, a hozzászólókat semmi módon ne zavarják.

4. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetőek, és kiigazítások ugyancsak írásbelileg átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat, és a beszélgetés alkalmával felveti.

5. A vezetés a mindenkori elnök kezében van: megszólítása: Elnök Asszony! - Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.

6. EGYETLEN SZERELMÜNK A MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS A MAGYAR NYELV!

ELNÖKSÉG

X. Magyar Őstörténeti Találkozó műsora Tapolca, 1995. augusztus 13-20

13. vasárnap

Levezetőelnök: **Dr. Csihák György** a ZMTE elnöke

09.00 Ünnepestélyes megnyitó. A házirend ismertetése. Bemutatkozás

14.00 A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1995. évi taggyűlése

Helye: Városi Mozi (csak meghívóval)

19.30 I Ismerkedési est. Helye: Kollégium étterme (a szálláshelyén)

14. hétfő

Levezető elnök: **Dr. Pandula Attila** ELTE adjunktus (ZMTE)

09.00 Előadás: az ősmagyar vallás szimbolikai szerkezete

Előadó: **Dr. Cey-Bert R. Gyula**, gasztronómus, Bangkok (ZMTE)

09.25 Előadás: A dunántúli magyarok etnikai embertani képe

A Zomborvidéki és dunamocsi magyarok embertani etnikai vizsgálata
(diavetítéssel)

Előadó: **Dr. Henkey Gyula**, Kecskemét, a történelemtudományok kandidátusa (ZMTE)

10.25 Előadás: Bartót nevééről s az erdővidék-barcasági besenyő csoport történelmi szerepéről

Előadó: **Prof. Dr. Ferenczi István**, Kolozsvár, ny. egyetemi tanár (ZMTE)

11.00 Kerekasztal: A mai magyarság szellemi és embertani öröksége

Résztvevők: Cey-Bert, Ferenczi, Henkey

14.00 Városnézés Tapolcán. Vezető: **Jakus Mónika**, TOURINFORM Tapolca. Találkozás a városi Mozinál.

15. kedd

Levezető elnök: **Dr. Cey-Bert R. Gyula**, gasztronómus, Bangkok (ZMTE)

09.00 Előadás: Hernádmenti avarság II. (diavetítéssel)

Előadó: **Lukács József**, Kassa, régész (ZMTE)

09.25 Előadás: A kelta-magyar „rokonság” nyelvünk tükrében

Ar bed keltiek, azaz „a kelták földje”

A magyar nyelv (kódolt) üzenetei

Előadó: **Dr. Timaru-Kast Sándor**, Ingelheim, magánkutató (ZMTE)

Válasz kérdésekre

16. szerda

09.00 Kirándulás egész nap, este fürdés. Tájékoztató a falitáblán

17. csütörtök

Levezető elnök: **Dr. Kovács Zoltán** Szeged, főiskolai docens, a történelemtudományok kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Temográfiai és Történelmi Demográfiai Bizottságának tagja (ZMTE)

09.00 Előadás: Géza és Szent István műve - a keresztény magyar állam

A magyar kultúra alapjainak megteremtése Álmos és Árpád fejedelemsége idején

Előadó: **C. Tóth János**, Budapest, történész, a Szent György Lovagrend tagja

10.00 Előadás: Bizánci és nyugati hatások Szent István pénzverésében (diavetítéssel)

Előadó: **Dr. Gedai István**, Budapest, a történelemtudományok doktora, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója (ZMTE)

11.00 Kerekasztal: A magyar kultúra alapjai

Résztvevők: Cey-Bert, Ferenczi, Gedai, C. Tóth

18. péntek

14.00 Kirándulás Csobánca. Kuruc emlékmű koszorúzása.

Az Első Magyar Látványtár Alapítvány kiállításának megtekintése. Nemez szőnyegek és hímzett kárpitok Belső-Ázsiából. Tájékoztató a falitáblán.

19. szombat

Levezetőelnök: **Prof. Dr. Ferenczi István**, Kolozsvár, ny. egyetemi tanár (ZMTE)

- 09.00 Előadás: Királyi temetkezőhely a tihanyi apátsági templomban
Előadó: **Dr. Uzsocki András**, Balatonfüred, a Tihanyi Múzeum igazgatója
- 09.25 Előadás: A „szólétra-elv”: a fordítás általánosítása
Előadó: **Prof. Dr. Fejes Pál**, Szeged, a kémiai tudományok doktora (ZMTE)
- 10.20 Előadás: A „koraavarok” nyelve. Három „koraavar” feliratunk olvasata - és a székelyek
A „későavar” jelrendszer vizsgálata
Előadó: **Szekeres István**, Budakalász, írástörténet-kutató (ZMTE)
- 11.20 Kerekasztal: A magyar írásbeliség előzményei
Résztevők: Fejes, Szekeres, Timaru, Uzsocki
Levezetőelnök: **Lukács József**, Kassa, régész (ZMTE)
- 19.30 Előadás: A 895. évi magyar honfoglalás vitás kérdései
Budakeszin, a hetvenes években foltárt honfoglalás kori temető őstörténeti kérdései
(diavetítéssel)
Előadó: **Nagy Kálmán**, Budakeszi, hadtörténész (ZMTE)
- 21.05 Kerekasztal: Álmos-Árpád népének bejövetele a Kárpát-medencébe
Résztevők: Csihák, Ferenczi, Kováts, Nagy
20. vasárnap
Levezetőelnök: **Dr. Csihák György**, Zürich, a ZMTE elnöke
- 09.00 A Találkozó és az Iskola iratainak elfogadása és aláírása. Ünnepélyes befejezés, értékelés
- 10.30 Ökomenikus istentisztelet a Templom-dombon
Csere Sándor kanonok, Tapolca
Dr. Mikó Jenő, Pozsony, a Szlovák Köztársaság Református gyülekezeteinek püspöke (ZMTE)
Tüttő György, London, pápai prelátus (ZMTE)

Beküldött előadás:

- Dudás Rudolf: (Madeira Park): Földrajzi neveink sumer-magyar nyelve.
Hg. Hohenloherné dr. Toronyi Etel (Buenos Aires): Szent titkok kulcsa.
Dr. Locsmándi Miklós (Budapest): A rohonczi kódex.
Kindler László (Torontó): Őstörténetünkről.

IV. Magyar Történelmi Iskola műsora Tapolca, 1995. augusztus 13-20

13. vasárnap
Azonos az Őstörténeti Találkozó műsorával
14. hétfő
14.00 Azonos az Őstörténeti Találkozó műsorával
Levezető elnök: **Nagy Kálmán**, Budakeszi, hadtörténész (ZMTE)
- 19.30 Előadás: Őstörténetünkről. Összefoglaló áttekintés
Előadó: **Dr. Csihák György**, Zürich, a ZMTE elnöke
- 20.20 Videofilm: Beszélgetés a magyar őstörténetről
Résztevők: Cey-Bert, Erdélyi Balázs (Tapolca), **Dr. Érdy Miklós** (New York), Lukács, Szabó Erzsébet (Székelyudvarhely)
- 21.20 Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre
15. kedd
Levezetőelnök: **Dr. Pandula Attila**, Budapest, ELTE adjunktus (ZMTE)
- 14.00 Előadás: A dákok, a rómaiak
Előadó: **Prof. Dr. Ferenczi István**, Kolozsvár, ny. egyetemi tanár (ZMTE)
- 15.10 Előadás: A gepidák
Előadó: **Prof. Dr. Ferenczi István**, Kolozsvár, ny. egyetemi tanár (ZMTE)
- 16.00 Előadás: A „szlávok” - különös tekintettel Nagy-Moráviára
Előadó: **Dr. Szegfű László**, Szeged, tanszékvezető, főiskolai tanár, a történelemtudományok kandidátusa

- 17.00. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre
Résztevők: Ferenczi, Kováts, Szegfű
Levezetőelnök: **Dr. Csámpai Ottó**, Pozsony, a filozófia tudományok kandidátusa (ZMTE)
- 19.30. Előadás: Magyarok a Kaukázusban
Előadó: **Dr. Babirák Hajnalka**, az irodalomtudományok kandidátusa, Budapest
- 20.30. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre

16. szerda

Azonos az Őstörténeti Találkozó műsorával

17. csütörtök

- Levezetőelnök: **Prof. Dr. Ferenczi István**, Kolozsvár, ny. egyetemi tanár (ZMTE)
- 14.00. Előadás: A 895. évi honfoglalás népei
Előadó: **Dr. Herényi István**, Budapest, a történelemtudományok kandidátusa (ZMTE)
- 15.00. Előadás: Szlávok, szlovákok
Előadó: **Dr. Tóth István**, Szeged, muzeológus
- 16.00. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre
Résztevők: Herényi, Nagy, Tóth
- 17.00. Előadás: A keleti csatlakozott népek: kabarok, székelyek, besenyők
Előadó: **Dr. Herényi István**, Budapest, a történelemtudományok kandidátusa (ZMTE)
Levezetőelnök: **Dr. Pandula Attila**, ELTE adjunktus (ZMTE)
- 19.30. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre
Résztevők: Ferenczi, Herényi, Kováts, Tóth
- 20.00. Előadás: A felgyő-gedahalmi avar síp és történeti háttere
Előadó: **Csajághy György**, Pécs, népzenekutató (ZMTE)
- 21.00. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre

18. péntek

- Levezetőelnök: **Dr. Kováts Zoltán**, Szeged, főiskolai docens, a történelemtudományok kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai és az Történeti Demográfiai Bizottságának tagja (ZMTE)
- 09.00. Előadás: A 895. évi honfoglalás katonai kérdései
Előadó: **Nagy Kálmán**, Budakeszi, hadtörténész, (ZMTE)
- 10.00. Videofilm: A magyar könnyűlovasság kialakulása
- 11.00. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre
- 14.00. Azonos az Őstörténeti Találkozó műsorával

19. szombat

- Levezetőelnök: **Dr. Herényi István**, Budapest, A történelemtudományok kandidátusa (ZMTE)
- 14.00. Előadás: Kunok és jászok
Előadó: **Dr. Szabó László**, a néprajztudomány kandidátusa, Szőlők, múzeumigazgató
- 15.00. Előadás: A románok
Előadó: **Dr. Kováts Zoltán**, Szeged, főiskolai docens, a történelemtudományok kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai és Történeti Demográfiai Bizottságának tagja (ZMTE)
- 16.00. Áttekintő megbeszélés, válasz kérdésekre
Résztevők: Kováts, Szabó
- 17.00. Előadás: A Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században
Előadó: **Dr. Csámpai Ottó**, Pozsony, a filozófiai tudományok kandidátusa (ZMTE)

20. vasárnap

Azonos az Őstörténeti Találkozó Műsorával.

Sajtóközlemény

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1995. augusztus 13-20. között, Tapolcán rendezte a Tizedik Magyar Őstörténelmi találkozóját és a Magyar Történelmi Iskoláját. A rendezvény az Egyesület 1994. évi taggyűlése határozatára, a Zürichben, Budapesten és Tapolcán készített, majd kiküldött Felhívása, valamint Műsora és Tanterve (mellékeljük) alapján jött létre és zajlott le 1995. augusztus 13. és 20. között.

A Felhívást 4 világrész 14 országában 21 magyar nyelvű újság közölte, legalább egyszer. Az Iskola előkészítését az Iskolavezetőség végezte Dr. Pandula Attila ELTE BTK egyetemi adjunktus irányításával, Dr. Kováts Zoltán JGYTF (Szeged) főiskolai docens cselekvő közreműködésével, az Iskolavezetőség. Munkáját az Egyesület Elnöksége ellenőrizte és Közgyűlésen jóváhagyta. Az Iskola megnyitóján a résztvevők elfogadták az Egyesület 1986. február 10-én kiadott Nyilatkozatát és Házirendjét (mellékelve).

A rendezvény a mellékelt műsor szerint folyt le. Az Iskola fő témáját a Kárpát-medence népei képezték a római uralom idejétől. Az oktatásban négy országból (Magyarország, Románia, Svájc, Szlovákia) 12 előadó vett részt. Ny. egyetemi tanár, tanszékvezető főiskolai tanár (kandidátus), egyetemi docens (kandidátus), főiskolai docens (kandidátus), az irodalomtudományok kandidátusa, h. múzeumigazgató (a néprajztudomány kandidátusa), közgazdász (egyetemi doktor), muzeológus (egyetemi doktor), népzene kutató.

Az Iskolában 2 világrész 12 országából 166 fő vett részt.

A résztvevők több mint kétharmada 30 éven aluli volt, többségében diák és nő. Szakképzettségük széles skálán helyezkedett el. A részvételért senki sem fizetett, mindenki ingyen kapott egy kitűzőt, egy diplomát, 2 szakkönyvet, továbbá ezt a jegyzőkönyvet mellékleivel.

A 12 oktató 10 előadást, 7 áttekintő megbeszélést tartott. Volt egy egész napos és egy félnapos kirándulás, 2 szakmai videovetítés, ismerkedési est, ökumenikus istentisztelet.

A részvétel sehol sem volt kötelező.

Kis Jugoszláviából, Romániából, Szlovákiából, Ukrajnából (Kárpátalja) érkezett résztvevők többsége utiköltség térítést, ingyen szállást és ellátást kapott. Ezt jövőre is biztosítani kívánjuk.

A rendezvényt anyagilag támogatta: Dr. Fodor Gábor művelődési és közoktatásügyi miniszter, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, - és mint védnök a Határon Túli Magyarok Főosztálya, Dr. Tabajdi Csaba miniszterelnökségi államtitkár, az Illyés Alapítvány, Dr. Zongor Gábor a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, Dr. Kolber István a Somogy Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, Dr. Szita Károly Kaposvár Megyei Jogú Város polgármestere, Csoóri Sándor a Magyarok Világszövetségének elnöke, Tapolca Képviselőtestülete, valamint az Egyesület tagjai.

A bevétel és kiadás bizonylatai az Egyesület pénztáránál maradnak. Az elszámolás helyességéért a jelen jegyzőkönyv aláírói felelnek. Az év végén az Egyesület független ellenőrei elvégzik a szokásos ellenőrzést és arról jelentést készítenek.

A rendezvény teljes rendben folyt le és a lehetőségek szerint változó műsorral, előadókkal, 1996. augusztus 11. és 18. között folytatjuk.

A Találkozó szintén a fenti rendben zajlott, ahol 26 szakember 18 előadását vitattuk meg. A 165 résztvevő három világrész 12 országából érkezett.

Az előadásokat könyv formájában kiadjuk, minden előadás hangszalagon rögzítettünk.

Tapolca, 1995. augusztus 20.

az iskolavezetőség elnöke

az Egyesület elnöke

Az eredeti aláírások a Titkárságon és az 1995. évi Iskola helyszínén megtekinthetők.

MEGHÍVÓ

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
XI. Magyar Östörténeti Találkozójára
Tapolca, 1996. augusztus 11-18

A Találkozó védnöke:

Claudio Caratsch Svájc magyarországi nagykövete, **Dr. Csihák György** a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke, **Csoóri Sándor** a Magyarok Világszövetségének elnöke, **Dr. Gedai István** a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, **Dr. Kolber István** a Somogy Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, **Dr. Mikó Jenő** a Szlovák Köztársaság Református Gyülekezeteinek püspöke, **Sántha Pál Vilmos** Hargita Megye Tanácsának elnöke, **Sibak András** Tapolca város polgármestere, **Dr. Szendi József** a Veszprémi Római Katolikus Egyháznegyve érseke, **Dr. Szita Károly** Kaposvár megye jogú város polgármestere, **Dr. Tabajdi Csaba** a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, **Tüttő György** pápai prefátus (London), **Dr. Zongor Gábor** a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület mint rendező immáron tizencgyedszer hívja Találkozójára mindazokat, akiket érdekel a magyar östörténet és kutatásának helyzete. A Találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket, - akik a Találkozón valamennyien mint magánszemélyek vesznek részt - összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során a nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak:

1./ a magyar östörténet, 2./ a magyar nyelv történelmi fejlődésének egyes állomásai, 3./ a magyar koronázási jelvények, 4./ adalékok az előző témákhoz pl. a régészet, az embertan, a népművészet stb. tárgyköréből.

A Találkozó fő témája: Honfoglalásunk és előzményei. A történelmi témákat időben III. Endre koráig (1301-ig) vizsgáljuk. Az előadásokat szakmai viták követik.

Tisztelettel kérjük a szakembereket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra. Írásbeli jelentkezésüket, mondanivalójuk rövid összefoglalását (max. 30 sor) és időtartamát (lehetőleg nem több mint 25 perc) szíveskedjenek a Titkárság címére eljuttatni, ahol részletes felvilágosítás kapható. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek ha a témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja és elismeri östörténetünk több százból való összefonódásának lehetőségét. Hivatalos és munkanyelv a magyar, érvényes az Egyesület Házirendje.

A rendezők a meghírdetett ügyben személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek és kézfogásra nyújtják keziket minden irányba. Sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkoznak és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezesseknek, a résztvevőktől pedig elvárják, hogy a Találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tartsák tiszteletben. Az előadás szövegét - könyv formájában való kiadására - a Találkozón készen le kell adni.

A résztvevők (előadók és vendégek) saját költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. A kiegészítő rendezvények költségét mindenki maga fedezi. A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról: szállodában, magán háznál, vagy 2-6 ágyas diákszállóban (szappant, WC papírt, vállfát, törülközőt hozni kell) kb. 450 Ft a szállás. A diákétkezdében (címe: Keszthelyi út 45-47) háromszori étkezés kb. 400 Ft-ért. Ezek a szolgáltatások a Találkozó előtt és után is néhány napig ezen az áron rendelkezésre állnak. Jelentkezéskor mellékelni kell a fenti iratokat és a teljes igény befizetését igazoló szelvényt (az összeg csak előleg). A szomszédos országokból érkezők jelentkezésükkel kérhetnek írásban költségtérítést. Amely országból pénz átutalása nem oldható meg, szíveskedjék a jelentkezési nyilatkozatot írni címünkre a szükséges összegről és a helyszínen fizetni. Aki a Titkárságtól válaszlevelet kér, az lehetőleg szíveskedjék a portó költségét mellékelni (nemzetközi postai kupon).

A Találkozó helye: 8300 Tapolca, Városi Mozi, Fő tér 1., telefon: 87/321-853.

A Találkozó ideje: 1996 augusztus 11. (vasárnap) - 18-ig (vasárnap).

A Titkárság címe: Ungarisch Historischer Verein Zürich, CH- 8047 Zürich, Postfach 502.

A Rendezvény címe: 8300 Tapolca, Polgármesteri Hivatal, Hősök tere 15., Parapatics Tamás
Tel.: 87/321-444, fax: 87/322-533.

Jelentkezési határidő: 1996. május 31.

Tapolcára érkezve a szálláson, az azt követő napokon a Városi Moziban kell jelentkezni. Kezds augusztus 11-én (vasárnap) 09.00 órakor, befejezés augusztus 18-án (vasárnap) 13.00 órakor, naponta 9-13-ig valamint 20-22-ig. Az ellátás kezdődik 11-án ebéddel és végződik 18-án ebéddel. Részletes műsor a helyszínen. Minden délután jelen lehet lenni az Egyesület Magyar Történelmi Iskoláján.

Felkérjük a magyar szervezeteket, személyeket, lapokat, rádió és TV adókat, hogy kezdeményezésünket támogassák, meghívónkat terjesszék. A költségek fedezésére adományokat szívesen fogadunk és azt igazoljuk. Az összeg adóból levonható, mivel az APEH 7120270524 számú 1992. február 19. kelt határozatára az Egyesület közérdekű kötelezettségvállalás pénzeszközei kezelésére kijelölt szervezet. Átutalást az Egyesület alábbi számlájára kérjük: Országos Kereskedelmi és Hitelbank (OKHB), 1051. Bp. Október 6. u. 7., számlaszám: 216-31878 ZMTEMT, jelzőszáma 2485, "Östörténeti Találkozó" megjelöléssel.

Tapolca-Zürich, 1995. augusztus hó.

Dr. Csihák György
a ZMTE elnöke
(Zürich)

Sibak András
Tapolca Város polgármestere

Prof. DR. Fejes Pál
a ZMTE alelnöke
(Szeged)

Dr. Herényi István
a történelem tudományok
kandidátusa (Budapest)

FELHÍVÁS

TISZTELT CÍMZETT!

Szeretettel hívjuk Egyesületünk V. Magyar Történelmi Iskolájába.
1996. augusztus 11-18. Tapolcára

Az Iskola védnöke:

Claudio Caratsch Svájc magyarországi nagykövete, **Dr. Csihák György** a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke, **Csoóri Sándor** a Magyarok Világszövetségének elnöke, **Dr. Gedai István** a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, **Dr. Kolber István** a Somogy Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, **Dr. Mikó Jenő** a Szlovák Köztársaság Református Gyülekezeteinek püspöke, **Sántha Pál Vilmos** Hargita Megye Tanácsának elnöke, **Sibak András** Tapolca város polgármestere, **Dr. Szendi József** a Veszprémi Római Katolikus Egyházmegye érseke, **Dr. Szita Károly** Kaposvár megye jogú város polgármestere, **Dr. Tabajdi Csaba** a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, **Tütti György** pápai prelátnak (London), **Dr. Zongor Gábor** a Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke.

1. Általános tudnivalók: Az Iskolába szívesen várunk minden jelentkezőt, aki tud magyarul és elmúlt 16 éves. Az Iskola előkészítői és vezetői számolnak diákok, szakemberek és érdeklődők jelentkezésével. Az Iskola célja a magyar szempontú történelmi ismeretek tanítása, tisztán tudományos alapon, az egészséges nemzet tudat fejlesztése és elemzése céljából. A résztvevők megismerkednek a magyar történelem tárgyában folytatott kutatások legújabb eredményeivel. Kiemelkedően fontos szerephez jut, honfoglalásunk, nemzeti szimbólumaink, a Szent Korona, továbbá helyünk és szerepünk a Kárpát-medencében, a Közép-Dunántúl, Veszprém megye, a Balatonfelvidék. Az Iskola fő témája: a **Keresztény egyházak történelmi szerepe**. Az Egyesület politikamentes, vallási kérdésekben toleráns, svájci közhasznú intézmény, tevékenysége Magyarországon is adómentes. Tisztán tudományos szempontok alapján, tárgyilagosan kezeli a történelmi témákat. Az oktatók többsége az Egyesület tagja, valamennyien a magyar történelem jeles kutatói. Közreműködésükért díjazást nem kapnak, költségeiket maguk fedezik. Az Iskolát minden nyáron - részlegesen módosuló, kibővített tematikával - megismételjük. Az Iskola látogatásáról az Egyesület diplomát ad. Könyv, vagy tanszer vétele nem kötelező. Első Iskolánkat (1992) Szegeden, a másodikikat (1993) Tabon, a harmadikat (1994) és a negyediket (1995) Tapolcán rendeztük. Minden Iskola teljes előadási anyagát könyv formájában kiadtuk. Az Iskolához és a könyvek kiadásához a kulturális kormányzat valamint néhány alapítvány járult hozzá.

2. Az Iskola színhelye: H-8300 Tapolca, Fő tér 1. Városi Mozi. Telefon: 87/321-853. Helyi megbízottunk: Parapatics Tamás, Tapolca Polgármesteri Hivatal, Hősök tere 15., telefon: 87/321-444, fax: 87/322-533.

3. Az Iskola vezetése az Egyesület magyarországi és külföldi szakemberei kezében van. Az Iskolavezetőség elnöke dr. Pandula Attila az ELTE adjunktusa, társelnöke dr. Kováts Zoltán kandidátus, főiskolai docens, MTA Bizottsági tag.

4. Napirend: Kezdes augusztus 11-én, vasárnap 09.00 órakor, naponta 14.00 -18.00 óra között előadás, illetve az előadások megbeszélése. Az Iskola augusztus 18-án vasárnap délután zárul. A szervezők változatos, szabadon választható kulturális elfoglaltságról is gondoskodnak, amelyek esetleges költségeit mindenki maga fedezi. Hangszerét, aki tudja, hozza magával. Részletes műsort a helyszínen bocsátunk rendelkezésre. Délelőttönként jelen lehet lenni az Egyesület Östörténeti Találkozóján.

5. Jelentkezés: Aki az Iskolán részt kíván venni, az szíveskedjék legkésőbb 1996. május 31-ig, az előírt adatok közlésével, írásban jelentkezni az Egyesület zürichi címén (Svájc, 8047 Zürich, Pf. 502), vagy az Iskola címén (lásd: 2. pont). Az Iskolát csak jegyzékünkbe felvett résztvevők látogathatják. Bejegyzés az előzetes írásbeli jelentkezés alapján, 1996 augusztus 11-én 09.00 - 10.00-ig a helyszínen. Minden levélre válaszolunk, ha nemzetközi postai kuponnal van ellátva (minden postahivatalban kapható, kivétel Románia és Kárpátalja). Jelentkezéskor lehet költségterítést kérni.

6. Szállás, ellátás, költségek: Sem részvételi díj, sem tandíj nincs. A közös költségeket adományokból fedezzük. Szállás a város középiskolai kollégiumában kb. napi 450 Ft-ért. Címe: 8300 Tapolca, Keszthelyi út 45-47. (WC papírt, szappant, vállfát és törülközőt hozni kell). Lehetőség van szállodai, vagy magán háznál történő elhelyezésre is. Aki erre igényt tart, annak a szállást lefoglaljuk, ha időben bejelenti, hogy pontosan mely napokra kéri a helyet és az árát legkésőbb 1996. július 31-ig az alábbi számlára befizeti: Országos Kereskedelmi és Hitel Bank (OKHB) 1051 Bp. Október 6. u. 7. 216-31878 ZMTEMT, jelző adat: 2485 "Történelmi Iskola" számlájára forintban, illetve az Egyesület zürichi számlájára (Ungarisch Historischer Verein Zürich, Postcheckkonto: Zürich 80-36214-1, csak postán átt!) minden esetben "Tapolcai Iskola" megjelöléssel. Az árak természetesen változhatnak, ezért a befizetett összeg csak előleg. Amely országból pénz áttulása nem oldható meg, szíveskedjék a jelentkező kötelező fizetési nyilatkozatot is imi címünkre a szükséges összegről. Tapolcára érkezve a szálláson, az azt követő napokon a Városi Moziban jelentkezünk. Fiatalabb résztvevők mellé - kérésre - idősebb kíséret adhatunk. Kapható napi háromszori étkezés, kb. 400 Ft-os áron. Az igénybejelentést a jelentkezéssel együtt kérjük, fizetni a helyszínen kell a bejelentéskor. Az ellátás kezdődik 11-én ebéddel és végződik 18-án ebéddel. Külön bejelentésre, lehetőség van a szolgáltatások rendezvény előtti ill. utáni igénybevételére. Csikszeredáról kedvezményes áron külön autóbust indítunk. Jelentkezés: Bencze Edit (Hargita Megye Tanácsa), tel.: 66/111606/249 mellék.

7. Utazás: Utazás egyénileg történik. A vonatok Budapest Déli pályaudvarról indulnak Tapolcára, a jegy ára II. osztályon kb. 800 Ft. A MÁV 50%-os kedvezményt biztosít. Rendszeres buszjárat is indul Tapolcára a Budapesti Erzsébet térről (volt Engels tér). A jegy ára kb. 850 Ft. A város a Balatontól 10-12 km-re van. A városban termálvíz strand található. Betegségi és baleseti biztosításról mindenki maga kell gondoskodni. A szomszédos országokból jövő érdeklődők anyagi támogatásért forduljanak testvérmegyéjükhez, testvérvárosukhoz vagy alapítványukhoz. Az Iskola költségeinek fedezésére adományokat szívesen fogadunk és azt igazoljuk. Az összeg adóból levonható.

Ezt a felhívást kérjük továbbítani érdeklődőknek, a sajtó, a rádió és a televízió részére.

Tapolca - Zürich, 1995. augusztus hó.

Dr. Csihák György
ZMTE elnöke

Sibak András
Tapolca Város polgármestere

Dr. Pandula Attila
az Iskolavezetőség elnöke

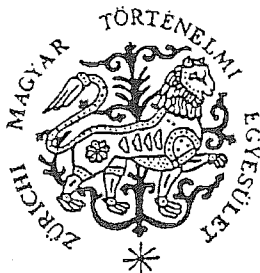
Dr. Kováts Zoltán
az Iskolavezetőség társelnöke

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Radio Corvinus Zürich

A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET NEGYEDIK
(SZÉKELYUDVARHELY) ÖVEZETI TÖRTÉNÉSZTALÁLKOZÓJA

FELHÍVÁS

- Időpont:** 1996. május 23 - 25.
Hely: Székelyudvarhely, polgármesteri hivatal díszterme.
- Rendező:** Székelyudvarhely város, Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Polgármesteri Hivatal.
Fővédnök: Dr. Ferenczy Ferenc, Székelyudvarhely polgármestere, Sántha Pál Vilmos, Hargita Megye Elnöke.
Védnök: Kovács Sándor, székelyudvarhelyi római katolikus főesperes, dr. Csihák György, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke, DR. Balázs Lajos, (Csikszereda), főiskolai előadó tanár, a néprajz-tudományok doktora, Beder Tibor főtanfelügyelő (Csikszereda), prof. DR. Demény Lajos (Bukarest), a történelemtudományok doktora, Vofkori György történelemtanár, (Székelyudvarhely).
- Tárgy:** Dél-Kelet Kárpát-medence történelme, régészete, néprajza, művészete stb., különös tekintettel a XV-XVI. századra.
- Előadóként résztvehet:** bárki, aki választott témájában legalább egy szakmai dolgozatot már közzétett. Rendelkezésre áll 25 perc (dia-, fólia- és videovetítő van). Mivel az előadásokat könyvben megjelentetjük, a helyszínen kész kéziratot kérünk. Az elhangzott előadás az Egyesület és a szerző közös tulajdona.
- nyomda-**
- Jelentkezés:** 1996. április 30-ig, Székelyudvarhely polgármesteri hivatalában: RO-4150 Odorheiu-Secuiesc (Székelyudvarhely), Szabadság tér 5, (telefon: 66/211-145, fax: 66/252-032) vagy az Egyesület címén: CH-8047 Zürich, Pf. 502., írásban, az előadás címével, időigényével, maximum 20 soros foglalatával és a már megjelent dolgozattal, vagy arra való hivatkozással. Aki nem kap május 15-ig elutasító választ, az a Találkozón előadhat.
- Részvételi díj:** nincs, minden résztvevő fedezi a saját költségét.
Költségek: szállás diákszállóban, többágyas szobában, díjmentesen (vállfát, szappant és törölközőt hozni kell).
Étkezés: diákmenzán napi US \$ 2,5-nek megfelelő lej (reggeli, ebéd, vacsora).
Fizetés: a helyszínen, érkezéskor, előre. Jelentkezéskor rendelni kell szállást és étkezést a teljes időtartamra.
- Az ellátás kezdete:** május 22-én vacsorával, vége május 25-én ebéddel.
- Érkezéskor jelentkezés a Tamási Áron Gimnázium Kollégiumában:** RO-4150 Odorheiu-Secuiesc, Márton Áron tér 4.
Nytva május 22-én 8.00 órától május 25-én 8.00 óráig.
- Napirend:** kezdés május 23-án 8.00 órakor, zárás 25-én 10.00 órakor. Részletes napirend a helyszínen.
- Május 25-én délelőtt zárandoklat Csiksomlyóra (fakultatív), délután történelmi kirándulás előadásokkal. A Találkozón a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyilatkozata és Házirendje érvényes. Betegségi és baleseti biztosításáért minden résztvevő maga felel. Minden érdeklődőt is - saját költségére - szeretettel vár a rendezőség.
- Székelyudvarhely/Zürich, 1995. június 7.

Dr. Ferenczy Ferenc
Székelyudvarhely
polgármestere

Kovács Sándor
róm. kat. főesperes

Dr. Csihák György
az ZMTE elnöke

Sántha Pál Vilmos
Hargita Megye elnöke

HATÁRON TÚLI MAGYAROK HIVATALA
ELNÖK

Dr. Csihák György

elnök úr részére

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Tisztelt Elnök Úr!

*Az egyesület megalakulásának 10. évfordulója alkalmából szívből
köszöntöm Önöket.*

*Elnök úrnak és az egyesület minden tagjának további eredményes
munkát és jó egészséget kívánok.*

Budapest, 1995. november 24.

Lábodny László
címzetes államtitkár

MEGHÍVÓ

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület mint rendező immáron tízedszer hívja Találkozójára tündazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának helyzete. A találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket - akik a Találkozón valamennyien mint magán személyek vesznek részt - összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során a nézetek barátságos keretek között formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak:

1./ a magyar őstörténet, 2./ a magyar nyelv történelmi fejlődésének egyes állomásai, 3./ a magyar koronázási jelvények, 4./ adalékok az előző témákhoz pl. a régészet, az embertan, a népművészet stb. tárgykörökhöz.

A Találkozó fő témája: Avarok, frankok, magyarok Pannóniában. A történelmi témákat időben II. Endre koráig (1301-ig) vizsgáljuk. Az előadásokat szakmai viták követik.

Tisztelettel kérjük a szakembereket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra. Írásbeli jelentkezésüket, mondanivalójuk rövid összefoglalását (max. 30 sor) és időtartamát (lehetőleg nem több mint 25 perc) szíveskedjenek a Titkárság címére eljuttatni, ahol részletes felvilágosítás kapható. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek ha a témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja és elismeri őstörténetünk több százból való összefonódásának lehetőségét. Hivatalos és munkanyelv a magyar, érvényes az Egyesület Házirendje.

A rendezők a meghírdetett ügyben személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek és kézfogásra nyújtják kezüket minden irányba. Sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkoznak és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezesseknek, a résztvevőktől pedig elvárják, hogy a Találkozón a jelen meghívóban körvonalozott elveket tartás tiszteletben. Az előadás szövegét - könyv formájában való kiadására - a Találkozón készen le kell adni.

A résztvevők (előadók és vendégek) saját költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. A kiegészítő rendezvények költségét mindenki maga fedezi. A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról: szállodában napi kb. 3000 Ft, 2-6 ágyas diák-szállóban (szappan, WC papír, vállfát, törülközőt hozni kell) kb. 400 Ft a szállás. A Bárdos Lajos Általános Iskola diák-étkezdéjében háromszori étkezés kb. 400 Ft-ért. Ezek a szolgáltatások a Találkozó előtt és után is néhány napig ezen az áron rendelkezésre állnak. Jelentkezéskor mellékelni kell a fenti iratokat és a teljes igény beszámolóját igazoló szelvényt (az összeg csak előleg). A szomszédos országokból érkező jelentkezők kérhetnek írásban költségtérítést. Amely országból pénz átutalása nem oldható meg, szíveskedjék a jelentkező fizetési nyilatkozatát írni címünkre a szükséges összegről és a helyszínen fizetni. Aki a Titkárságtól válaszlevelet kér, az lehetőleg szíveskedjék a pontó költségét mellékelni.

A Találkozó helye: 8300 Tapolca, Városi Mozi, Fő tér 1., telefon: 87/311-853.
A Találkozó ideje: 1995 augusztus 13. (vasárnap) - 20-ig (vasárnap).
A Titkárság címe: Ungarische Historischer Verein Zürich, CH- 8047 Zürich, Postfach 502.
A Rendezvény címe: 8300 Tapolca, Polgármesteri Hivatal, Hősök tere 15., telefon: 87/311-444, fax: 87/312-533.
Jelentkezési határidő: 1995. május 31.

Kezdés augusztus 13-án (vasárnap) 09.00 órákor, vége augusztus 20-án (vasárnap) 13.00 órákor, naponta 9-13-ig valamint 20-22-ig. Az ellátás kezdődik 13-án ebéddel és végződik 20-án ebéddel. Részletes műsor a helyszínen.
Felkérjük a magyar szervezeteket, személyeket, lapokat, rádió és TV adókat, hogy kezdeményezésünket támogassák, meghívónkat terjesszék.

Tapolca-Zürich, 1994. augusztus hó

Csibák György

Sibak András

Erdélyi Balázs

Fejes Pál

FELHÍVÁS

az Egyesület tagjaihoz, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület IV. Magyar Történelmi Iskolája, Tapolca, 1995. augusztus 13-20 részvevőikhez.

TISZTELT CÍMZETT!

Szeretettel hívjuk Egyesületünk IV. Magyar Történelmi Iskolájába, 1995-ben Tapolcára. Az iskola védnöke Tapolca város és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület.

1. **Általános tudnivalók:** Az Iskolába szívesen vannak minden jelentkezőt, aki tud magyarul és elmúlt 16 éves. Az iskola előkészítő és vezetői számolnak a diákok, szakemberek és érdeklődők jelentkezésével. Az iskola célja a magyar szempontú történelmi ismeretek tanítása, tisztán tudományos alapon, az egészséges nemzeturalat fejlesztése és elemzése céljából. A résztvevők megismerkednek a magyar történelmi tárgyban folytatott kutatások legújabb eredményeivel. Kiemelkedően fontos szerephez jut a magyar őstörténet: őshazánk, őseink, rukonaink, nemzeti szimbólumaink, honfoglalásunk, a Szent Korona, továbbá helyünk és szereplünk a Kárpát-medencében, a Középf-Dunántúl, Veszprém megye, a Balatonfelvidék stb. Az Egyesület politikamentes, vallási kérdésekben toleráns, svájci közhasznú intézmény, tevékenysége Magyarországon is adómentes. Tisztán tudományos szempontok alapján, tárgyilagossággal kezeli a történelmi témákat. Az oktatók többsége az Egyesület tagja, valamennyien a magyar történelmi jeles kutatói. Közreműködésükért díjazást nem kapnak, költségeiket maguk fedezik. Az iskolát minden nyáron - részlegesen módosuló, kibővített tematikával - megismételjük. Az Iskola látogatásáról az Egyesület diplomát ad. Könyv, vagy tanszer vétele nem kötelező. Első Iskolánkai 1992-ben Szegeden tartottuk. Azon 2 világrész 9 országából 124 fő vett részt. A résztvevőknek mintegy fele 30 éven aluli és nő volt. A 20 oktató 3 világrész 7 országából jött, 24 előadást és 10 szemináriumot tartott. A rendezvényt 5 kirándulás, 3 filmvetítés és egy önkormányzati intéstizettel egészítette ki. Második iskolánkat Tabon rendeztük 1993-ban 178 résztvevővel - nagy részben a rendezvényen mint Szegeden. Harmadik iskolánkra 1994. augusztusban Tapolcán került sor. Minden iskola teljes előadási anyagát könyv formájában kiadjuk. Az iskolákhoz és a könyvek kiadásához a kulturális kormányzat valamint néhány alapítvány járul hozzá.

2. Az iskola színhelye: H-8300 Tapolca, Fő tér 1. Városi Mozi. Telefon: 87/311-853. Helyi megbízottunk: dr. Kancsó Károlyné, Tapolca Polgármesteri Hivatal, Hősök tere 15., telefon: 87/311-444, fax: 87/312-533.

3. Az Iskola vezetése az Egyesület kiváló magyarországi és külföldi szakemberei kezében van. Az iskolavezetőség elnöke Dr. Pandula Attila az ELTE adjunktusa.

4. Napirend: Kezdés augusztus 13-án, vasárnap 09.00 órákor, naponta 14.00 -18.00 óra között előadás, illetve az előadások megbeszélése. Az Iskola augusztus 20-án vasárnap délután zárul. A szervezők változatos, szabadon választható kulturális elfoglaltságról gondoskodnak, amelyek esetleges költségeit mindenki maga fedezi. Hangszerét, aki tudja, hozza magával. Részletes műsort a helyszínen bocsátunk rendelkezésre.

5. **Jelentkezés:** Aki az Iskolán részt kíván venni, az szíveskedjék legkésőbb 1995. május 31-ig, az előírt adatok közlésével, írásban jelentkezni az Egyesület zürichi címén, vagy az Iskola címén (lásd: 2. pont). Az Iskolát csak jegyzéknkbe felvett résztvevők látogathatják. Bejegyzés az előzetes írásbeli jelentkezés alapján, 1995 augusztus 13-án 09.00 - 10.00-ig a helyszínen. Minden levélre válaszolunk, ha nemzetközi postai kuponnal van ellátva (minden postahivatalban kapható, kivétel Románia és Kárpátalja).

6. **Szállás, ellátás, költségek:** Sem részvételi díj, sem tandíj nincs. A közös költségeket adományokból fedezzük. Szállás a város középiskolai kollégiumában napi 400 Ft-ért. Címe: 8300 Tapolca, Keszthelyi út 45-47. (WC papír, szappan, vállfát és törülközőt hozni kell). Lehetőse van szállodai elhelyezésre is kb. 3000 Ft/nap. Aki erre igényt tart, annak a szállást lefoglaljuk, ha időben bejelenti, hogy pontosan mely napokra kéri a helyet és az árat legkésőbb 1995. július 31-ig az alábbi számúra befizeti: az OTP Tapolcai Fiókja 489-98062, Polgármesteri Hivatal 868-429344 számú számlájára forintban, illetve az Egyesület zürichi számlájára minden esetben "Tapolcai iskola" megjelöléssel. Az árak természetesen változhatnak, ezért a befizetett összeg csak előleg. Amely országból pénz átutalása nem oldható meg, szíveskedjék a jelentkező kötelező fizetési nyilatkozatát is írni címünkre a szükséges összegről. Minden jelentkezőnek ajánljuk, hogy költségei megtérítését kérje alapítványoktól és magyarországi testvérvárosoktól. Tapolcára érkezve először a szállásom vagy a Városi Moziban jelentkezzenek. Fiatalabb résztvevők mellé - kérésre - idősebb kísérőt adhatunk. A szállás helyen a kollégiumban kapható napi háromszori étkezés, kb. 400 Ft-os áron. Az igénybejelentést a jelentkezővel együtt kérjük, fizetni a helyszínen kell a jelentkezéskor.

7. **Utazás:** Utazás egyénileg történik. Budapest Déli pályaudvarról naponta három gyorsvonat van Tapolcára, az ára II. osztályon kb. 700 Ft. Rendszeres buszjárat is indul Tapolcára a Budapesti Erzsébet térről (volt Engels tér). A jegy ára kb. 600 Ft. A város a Balatontól 10-12 km-re van, a fürdőhelyre busz közlekedik. A városban termálvízű strand van.

Betegségi és baleseti biztosításról mindenki maga kell gondoskodjék. A szomszédos országokból jövő érdeklődők anyagi támogatásért forduljanak testvérmegyénkhez, testvérvárosukhoz vagy alapítványokhoz.

Az Iskola költségeinek fedezésére adományokat szívesen fogadunk és azt igazoljuk. Az összeg adalaplóból levonható. Ezt a felhívást kérjük továbbítani érdeklődőknek, a sajtó, a rádió és a televízió részére.

Zürich-Budapest-Tapolca, 1994. augusztus hó

Magyar Történelmi Iskola
Vezetősége

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Elnöksége

Tapolca Város Önkormányzata

Meghívó

Tisztelettel és szeretettel hívjuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Alapító Tagjait, Dísztagjait, Rendes Tagjait és Barátait közvetlen hozzátartozóikkal az Egyesület 1995. évi záró előadására és bankettjére.

Az előadás helye és ideje:

Hotel Benczúr
1068. Budapest, Benczúr u. 35.
1995. november 24-én (pénteken) 17.00 órakor

Ünnepi előadás:

Lábody László címzetes államtitkár, a Határon Túli Magyarok Hivatala elnöke

A magyar külpolitika és a határon túli magyar közösségek

Az előadás után az új tagok ünnepélyes beiktatása, majd a diszvacsora következik.

Ára: ital nélkül 900,- forint.

A helyfoglalás a menü árának befizetésével 1995. október 31-ig történik.

Számla:

OKHB
1051. Budapest, Október 6. u. 7., szsz.: 216-31878 ZMTEMT

Megjelenés ünnepi öltözetben, lehetőleg népviseletben.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnöksége

Einladung

Wir erlauben uns, die Gründungsmitglieder, die Ehrenmitglieder, die ordentlichen Mitglieder und die Freunde des Ungarisch Historischen Vereins Zürich - samt Begleitung - zum Abschlussvortrag und Bankett 1995 herzlich und geziemend einzuladen.

Ort und Zeit des Vortrages:

Hotel Benczúr
1068. Budapest, Benczúr u. 35.
(Freitag) den 24 november 1995. um 17.00 Uhr

Festvortrag:

Lábody László, Staatssekretär

A magyar külpolitika és a határon túli magyar közösségek

Nach dem Vortrag werden die neuen Mitglieder in feierlichen Rahmen aufgenommen und ein festliches Nachtmahl serviert.

Preis ohne Getränke Ft 900.

Reservation mit Einzahlung des Menüpreises wird bis zum 31. Oktober 1995 erbeten.

Konto:

OKHB
1051. Budapest, Október 6. u. 7., Kto.Nr.: 216-31878 ZMTEMT

Festliche Bekleidung, Tracht erwünscht.

Ungarisch Historischer Verein Zürich Präsidium

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

A MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓKON RÉSZTVEVŐK SZÁMA

Helyszín	Magyarországról				Más államokból				Összesen				Előadások száma	
	szakember	vendég	összesen	ebből ingyen	szakember	vendég	összesen	ebből ingyen	szakember	vendég	összesen	ebből ingyen	személyesen	beküldve
Benidorm 1986	4	1	5	3	9	4	13	-	13	5	18	3	15	3
Zürich 1987	8	5	13	8	13	22	35	-	21	27	48	8	35	3
London 1988	20	14	34	23	19	28	39	1	39	42	81	24	56	13
Felsőőr 1989	26	36	62	19	25	24	49	1	51	60	111	20	38	9
Altenberg 1990	13	4	17	13	11	12	23	4	24	16	40	17	23	8
St. Gallen 1991	20	14	34	12	21	44	65	5	41	58	99	17	32	8
Szentendre 1992	21	52	73	-	10	8	18	-	31	60	91	-	23	4
Kaposvár 1993	11	84	95	-	12	1	13	6	23	85	108	6	30	4
Tapolca 1994	24	31	55	-	15	2	17	9	39	33	72	9	30	3
Tapolca 1995	18	104	122	-	8	35	43	1	26	139	165	1	18	4

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Övezeti Történeztalálkozók

Helyszín	ELŐADÁSOK SZÁMA		RÉSZTVEVŐK SZÁMA					30 év alattiak %-ban
	személyesen	beküldve	szakember	vendég	világrész	ország		
Székelyudvarhely 1994. május	10	6	24	214	2	6	78	
Komárom 1994. szeptember	14	-	23	133	1	5	65	
Csikszereida 1995. június	22	5	25	112	3	7	71	

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

A MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁN RÉSZTVEVŐK SZÁMA ORSZÁGONKÉNT

Ország	Szeged 1992			Tab 1993			Tapolca 1994			Tapolca 1995		
	részvevő	oktató	összesen	részvevő	oktató	összesen	részvevő	oktató	összesen	részvevő	oktató	összesen
Anglia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ausztrália	-	1	1	-	1	1	1	-	1	1	-	1
Ausztria	1	1	2	1	1	2	-	2	2	-	-	-
Dánia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Jugoszlávia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Kanada	-	1	1	1	-	1	-	-	-	2	-	2
Kína	-	-	-	2	2	4	-	-	-	-	-	-
Magyarország	44	14	58	35	18	53	10	10	20	31	7	38
Németország	5	1	6	-	-	-	1	-	1	4	-	4
Olaszország	1	-	1	1	-	1	-	-	-	2	-	2
Románia	20	-	20	14	-	14	36	-	36	21	1	22
Svájc	4	1	5	-	2	2	1	1	2	1	1	2
Svédország	-	-	-	1	-	1	1	-	1	4	-	4
Szeged	3	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Szlovákia	23	-	23	29	-	29	49	2	51	19	2	21
Tab	-	-	-	65	-	65	-	-	-	1	-	1
Tapolca	-	-	-	-	-	-	66	2	68	82	-	82
Thaiföld	-	-	-	-	1	1	-	1	1	-	1	1
Ukrajna	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2	-	2
USA	2	1	3	-	3	3	-	1	1	-	-	-
Összesen	104	20	124	150	28	178	165	19	184	174	12	186

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

A Magyar Történelmi Iskolán Résztvevők Száma

Helyszín	Összesen			Ebből oktató			Összesenből %-ban	
	fő	világrészből	országból	fő	világrészből	országból	nők	30 éven aluliak
Szeged 1992	124	3	11	20	3	7	61	72
Tab 1993	178	4	13	28	4	7	65	66
Tapolca 1994	184	4	10	19	4	6	58	78
Tapolca 1995	186	2	12	12	2	7	38	70

A Nyolcadik (Kaposvári) Magyar őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó VII.

Csihák György: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története VIII.

Jegyzőkönyv

A találkozó jegyzőkönyve

Az előadások tartalmi kivonata

A Magyar Őstörténeti Találkozó Házirendje

Nyilatkozat

A Kaposvári Magyar Őstörténeti Találkozó műsora (tervezet)

Meghívó a kilencedik Magyar Őstörténeti Találkozóra Tapolcára

Felhívás a Harmadik Magyar Történelmi Iskolára Tapolcára

Sajtóközlemény

AZ ELŐADÁSOK TELJES SZÖVEGE

Bárdos Edit: A Zamárdi avar temető

Cey-Bert Gyula: A honfoglalás kori magyar konyha

Csihák György: Szent István király életműve és a magyar államalapítás

Csihák György (szerk): A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tervezete
(Javaslat a magyar őstörténet oktatásának reformjára hazánkban)

Dani Pál: A „nomád feudalizmus“

Forral Sándor: A rosszul értelmezett finnugorság

Henkey Gyula: A somogy megyei népesség etnikai embertani képe

Honti Szilvia: Somogy megye őskutatásának újabb eredményei

Juba Ferenc: Tengeri hajózásunk szittyá-görög-magyar összefüggései a legújabb földtörténeti ismeretek tükrében

Kassai Lajos: Egy sportág születik (A honfoglaló magyarok nyilazási technikája)

Kazár Lajos: Az ősi japán nyelv az uráli és altaji népekéihez kapcsolható

Költő László: A vörsi avar-magyar tamató

Lukács József: A pozsonyi csata

Magyar Kálmán: A honfoglalás kori (895-1000) magyar államszervezés néhány kérdése

Magyar Kálmán: A honfoglalás kori magyarság a legújabb kutatások alapján

Sebestyén László: A Kárpát-medence népei a hunok bejöveteleig

Stamler Imre: Az ősi Somogyország

Szekeres István: Őstörténetünk írásjelekben. Egy kutatás módszerének eszközrendszere

Szekeres István: A nikolsburgi ábécé további jelei (II.)

Stamler Imre: Utószó

Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1993. évi rendezvényeire

Angol nyelvű összefoglalás

Francia nyelvű összefoglalás

Német nyelvű összefoglalás

MELLÉKLETEK

A Hatodik és a Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó évkönyvének tartalomjegyzéke

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület eddig megjelent kiadványai.

Terjesztőink

Előkészületben

INFO

A KILENCEDIK (TAPOCAI) MAGYAR ÓSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ ELŐADÁSAI ÉS IRATAI

TARTALOMJEGYZÉK

Védnökök

Zászlóavató ünnepi beszéd

Megnyitó: Dolnics Zoltán a Magyarok Világszövetsége nevében

Előszó

Csihák György: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története IX.

JEGYZŐKÖNYV

A találkozó jegyzőkönyve

Az előadások tartalmi kivonata

A találkozó műsora (tervezet)

Nyilatkozat

Házirend

Sajtóközlemény

Felhívások

Meghívó a Tizedik Magyar Óstörténeti Találkozóra Tapolcára

AZ ELŐADÁSOK TELJES SZÖVEGE

Cey-Bert Gyula: Az ősi magyar jelképek kialakulása

Csihák György: Magyarok története - Tarih-i Üngürüş (könyvismertetés)

Dolnics Zoltán: A besenyők és a kunok

Dolnics Zoltán: Szokásvilág a Xiung-nu Birodalomban

Dudás Rudolf: A „Tapolca” helységnév etimológiai elemzése

Dudás Rudolf: A „Balaton” név kétféle eltérő eltorzítása

Erdélyi István: Gondolatok a magyar őstörténetről

Flamm Benedek László: A magyar-skandináv kapcsolatok története a viking-korban

Frech' Miklós: A magyar őstörténet egyes kérdései a régészeti növénytan szemszögénél

Herényi István: Az avar, frank, magyar gyeplétszervezet 800-tól 1242-ig

Kovács László: A székely (magyar) rovásírás helye a magyar művelődés történetében. A rovásírás számítógépes programjának kidolgozása

Körmeny József: A veszprémi érseki és káptalani levéltár

Lukács József: Hernádvölgyi avar temető ásátásainak eredménye

Nagy Kálmán: A magyar könnyűlovasság kialakulása és őstörténetírásunk ezzel kapcsolatos kérdései

Pendula Attila: A horthy-korszak rendjeleinek és kitüntetéseinek szimbólumai

Sági Károly: Pannónia kereszténységének története a magyar honfoglalásig

Sebestyén László: A magyar őstörténeti felfogás az 1100. évfordulón

C. Tóth János: A magyar kultúra alapjainak megteremtése Álmos és Árpád fejedelemsége idején

Uzsoki András: A veszprémi püspökség titulusának valószínű eredetéről

Vámos-Tóth Bátor: Balaton - Tapolca

FÜGGELÉK

Péter Miklós Helyszíni Költeménye

Levelek

Meghívók

A Hetedik és a Nyolcadik Magyar Óstörténeti Találkozó évkönyvének tartalomjegyzéke

A kilenc magyar őstörténeti találkozón résztvevők statisztikája

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület eddig megjelent kiadványai

Előkészületben

Könyvterjesztők

INFO

A ZMTE EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI:

1. **Az Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (153 oldal, ebből 60 oldal angol, francia és német nyelvű anyag) Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1
2. **A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (140 oldal, ebből 50 oldal angol, francia és német nyelvű anyag) Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2
3. **Magyarok Őstörténete. Összefoglaló áttekintés** (48 oldal, írta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őstörténeti írói munkaközössége) Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 8527 4 6 3
4. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szegedi) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai** (275 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor) Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X
5. **Magyar Történelmi Tanulmányok 1.** (133 oldal, kiegészítő tanulmányok a Tabi iskola előadásaihoz) Zürich, 1993. ISSN 1217 4629
6. **Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve** (91 oldal, összefoglaló áttekintés) Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3
7. **Magyar Történelmi Tanulmányok 2.** (119 oldal, Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet) Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 S
8. **Képeslapok magyar történelmi motívumokkal** 8 különféle, szimpla és dupla
9. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai** (416 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor) Budapest Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5
10. **Die Frühgeschichte der Ungarn. Zusammenfassung** (Geschrieben von der Arbeitsgruppe des Ungarisch Historischen Vereins Zürich, 54 Seiten) Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7
11. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai** (224 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor) Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85 274 12
12. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhelyi) Övezeti Történeztalálkozó Előadásai és Iratai** (180 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor) Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0
13. **Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról** (64 oldal) Budapest-Zürich, 1995, ISBN 963 85274 5 5
14. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komáromi) Övezeti Történeztalálkozó Előadásai és Iratai** (152 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9
15. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (143 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv) Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 8521412
16. **Csihák György: Ex Oriente Lux** (250 oldal. Tanulmány a magyar múltról, jelenről és a jövőről) Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 71

ELŐKÉSZÜLETBEN:

1. **Hét Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai**
2. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai**
3. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Csíkszeredai) Övezeti Történeztalálkozó Előadásai és Iratai**

**A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET EDDIG MEGJELENT ÉS
ELŐKÉSZÜLETBEN LEVŐ TÖRTÉNELMI TÁRGYÚ KÖNYVEI MEGRENDELHETŐK ÉS
MEGVÁSÁROLHATÓK A ZMTE TERJESZTŐJÉNÉL**

Baku György, 1181 Budapest Kossuth u.100. Tel.: 290 39 24

Megvásárolhatók:

Gondos BT Magyar Nemzeti Könyvesbolt Tel.: (este) 113 59 67
1134 Budapest, Pannonia u. 22. Tel.:11154 60

Pavilonja Budapesten
V. Deák Ferenc tér metró kijárat Püski Könyvesház,
1013 Budapest, Krisztina Krt. 26. Tel.:176 77 63

9021 Győr, Király u. 5. Tel.: (06-96) 326-213

Püski Kiadó,1012 Budapest, Lógodi u.16. Tel.: 20144 44

Holló és Társa Könyvkereskedés, Lukács Zoltán könyvkereskedő
7400 Kaposvár, Múzeum köz 2. Tel.: (06-82) 316-944

Kókai Irén könyvterjesztő,
8600 Siófok, Batthyány u. 33. Tel.: (06-84) 311 162

Stúdium Akadémiai Könyvesbolt,
1052 Bp. Váci u. 22. Tel.:118 56 80

Szép Lászlóné, 8900 Zalaegerszeg, Erdész u. 87. Tel.: (06-92) 320 044

Tab Városi Könyvtár Könyvesboltja,
Bolevác József 8660 Tab, Kossuth L. u. Tel.: (06-84) 320-416, (06-84) 320 453

MTESZ Székház, 6720 Szeged, Kígyó u. 4. Tel.: (06-62) 310 998

Csokonai Vitéz Mihály Tanárképző Főiskola 7400 Kaposvár, Bajcsy-Zsilinszky E. út 10.
Molnár István könyvkereskedő Tel.: (06-82) 319 011

Unitas Coop Kereskedelmi Rt. 6. sz. Könyvesbolt, Holczbaerné Szabó Erzsébet
8300 Tapolca, Fő tér 10. Tel.: (06-87) 311 497

Kódex Könyvesbolt
2900 Komárom, Klapka György utca 20.

LITEA Könyvesbolt és Teaszalon
1014 Budapest, Hess András tér 4. Fortuna udvar. Tel.: 1756 987

Megvehető a Pallas-Akadémia Könyvesboltjaiban:

Beszterce, Gh. Sincai u. 22. sz. Tel.: 063-221217
Csíkszereda, Petőfi u. 4. sz. Tel.: 066-114949
Kézdivásárhely, 49-es Udvar tér 4. sz. Tel.: 067-363855
Marosvásárhely, Rózsák tere 13. sz. Tel.: 065-167863
Sepsiszetgyörgy, Kőrösi Csoma Sándor u. 2. sz. Tel.: 067-311285
Székelyudvarhely, Márton Áron tér 2. Tel.: 066-214074

A Humanitas Könyvkiadó üzleteiben eladási pontjaink vannak:

Temesvár, Forradalom sugárút 10. sz.
Kolozsvár, I.C. Braetanu u. 22. sz.
Gyulafehérvár, Köztársaság u. 5. sz.

INFO

**Ungarisch Historischer Verein Zürich
Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn
Redaktion Corvinus Radio Zürich**

CH- 8047 Zürich, Postfach 502

Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1 (nur über Post)

Präsident: Dr. György Csihák

Öffentliche Vorträge am zweiten Dienstag jeden Monats um 19 Uhr
CH-8047-Zürich, Winterthurerstrasse 135. Telefon: 0041/1/3623303

Gemeinnütziger Verein

**Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Magyarországi Tagozata
Magyar Történelmi Iskola**

H-1212 Budapest, Kossuth Lajos u. 106/a. Telefon: 0036/1/276 38 06
Konto-Nr.: OKHB 10402166 - 21631878 - 00000000 ZMTEMT
(Kereskedelmi és Hitelbank) Jelzőszáma: 2485

Magyarországi alelnök: Prof. DR. Fejes Pál

H-6720 Szeged, Kelemen u. 8.
Telefon: 0036/62/311 096 magán ; Telefon: 0036/62/321 523 hivatal
Nyilvános előadás minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17.00 órakor
H-1051 Budapest, Arany János u. 10. Telefon: 0036/1/111 22 48 és 111 62 87

Tevékenység közérdekű

A IX. századi Suidas Lexikonban, a Karum bolgár kán fogságába esett avar hadifoglyok vallomásaiban arról olvashatunk, hogy a legnagyobb bajt az áskálódás okozza.

„... amely kagánunktól a hű és igaz tanácsosokat eltávolítván, a kormányt gazemberek kezére juttatta. Aztán jött a bírák romlottsága, akiknek az lett volna a tisztük, hogy a népnek igazságot szolgáltatassanak, s a képmutatókkal és tolvajokkal cimboráltak; továbbá a bor bősége részegeskedést szül, midőn testüket elgyengítették, egyszersmind eszüket is elvesztették. Utoljára következett a kereskedés szenvedélye, hogy romlásukat teljessé tegye: az avarok kalmárokká lettek, egyik csalta a másikat, s testvér testvérét áruba bocsátotta. Ezek voltak, uram szerencsétlenségünk siralmas forrásai.”